

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 06823267 1

ANNEX

2495

SOCRATES'
ECCLESIASTICAL HISTORY

505 P

London
HENRY FROWDE
OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE
AMEN CORNER, E.C.

New York
MACMILLAN & CO., 112 FOURTH AVENUE

ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

©

SOCRATES'

ECCLESIASTICAL HISTORY

ACCORDING TO THE TEXT OF HUSSEY

WITH AN INTRODUCTION

BY

WILLIAM BRIGHT, D.D.

CANON OF CHRIST CHURCH

REGIUS PROFESSOR OF ECCLESIASTICAL HISTORY

SECOND EDITION

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

1893

Oxford

PRINTED AT THE CLARENDON PRESS

BY HORACE HART, PRINTER TO THE UNIVERSITY

MARY WEBB
OLIVER
MARGUERITE

CONTENTS

	<i>Page</i>
INTRODUCTION	xiii

BOOK I.

The purpose of the work stated. Deficiencies in Eusebius's account of the Arian controversy to be filled up; the history to be continued to the Author's own time, on the basis of authenticated documents and the best information accessible: literary affectation to be eschewed (1). The circumstances of Constantine's conversion (2). The Licinian persecution, an occasion of war between Constantine and Licinius (3, 4). The rise of the Arian controversy: bishop Alexander deposes Arius (5, 6). Constantine's attempt to reconcile them to each other (7). The Nicene Council, and its Creed: criticism of Sabinus's attack on it: Eusebius's letter to the church of Caesarea, explaining his acceptance of the Homoousion (8). Synodal letter on the Arians and Meletians: letters of Constantine against the Arians, on the Easter question, on the repairing and erection of churches, on the preparation of new copies of Scriptures, on the discovery of the Holy Sepulchre. He orders the election of a new bishop in place of Eusebius of Nicomedia (9). Anecdote of his interview with the Novatian bishop Acesius (10). Paphnutius' influence prevents the adoption by the Council of a new restriction as to married men in holy orders (11). Anecdotes about Spyridon (12) and Eutychian: Canons passed by the Council: names of some of its members; its date (13). Recantation of Eusebius of Nicomedia and of Theognis; their restoration to their sees (14). Athanasius succeeds Alexander: story of his boyhood (15). Byzantium enlarged by Constantine into Constantinople: churches built there: Pagan images turned into city ornaments (16). Helena discovers the Sepulchre and in it three crosses; ascertains one to be the sacred Cross: churches built at Jerusalem, Bethlehem, Mount Olivet (17). Various proceedings of Constantine in repression of Paganism at Alexandria, Mamre, Heliopolis, Aphaca, in Cilicia, &c. Reference to

fallacious disputation as employed by Arians (18). Conversion of the 'interior Indians' (Abyssinians) by Frumentius (19), of the 'Iberians' (Georgians), by Nonna (20): Antony; Athanasius's 'Life' of him (21). Account of Manes: mysteriousness of the Divine permission of movements powerful for error (22). Bitter hostility of Eusebius of Nicomedia against Athanasius: disputes about the Homoousion compared to a 'battle in the dark': Eustathius and Eusebius of Cæsarea contend against each other, yet seem to have agreed in substantial belief (23). Deposition of Eustathius: uncertainty as to its cause: faction at Antioch in consequence: vacancy of see: Euphronius appointed (24). Constantine persuaded by an Arian priest (recommended to him by his dying sister) to recall Arius as in fact orthodox: he sends for Arius, who, with Euzoius, presents a formula of faith which satisfies the emperor (26). Athanasius refusing to receive Arius, Eusebius of Nicomedia and other Arians, hatch plots against him: charges about linen vestments, gold sent to a rebel, sacrilege in Ischyras's church, the murder of Arsenius (a severed hand shown: 27). Council at Tyre: charges examined; Arsenius found to be alive, and produced before the Council: case of Ischyras proceeded with: objections taken by Athanasius: he is condemned in his absence (28-32). Council adjourns to Jerusalem, and admits Arius to communion (33). Constantine's letter about Athanasius's appeal to him (34). A new charge as to Alexandrian corn-fleet: Athanasius banished to Gaul (35). Marcellus, in opposing the Arian Asterius, falls into an opposite error, and is condemned: Basil placed in his see (36). Disturbances caused by Arius at Alexandria: he is summoned to Constantinople: bishop Alexander prays against his being brought by force into church communion: sudden death of Arius (37, 38). Death and burial of Constantine (39, 40)   1-63

BOOK II.

Errors in Rufinus's History: first two books of the present History revised by the Author after reading Athanasius: the new edition dedicated to Theodore (1). An Arian intrigue secures Constantine and his empress for Arianism: controversy rekindled (2). Constantine II sends Athanasius back to Alexandria: Arian movement against him (3). Acacius succeeds Eusebius of Cæsarea (4). Death of Constantine II (5). Contested election of a successor to Alexander of Constantinople: Paul succeeds, but is deposed; Eusebius of Nicomedia substituted (6, 7). Council 'of the Dedication' at Antioch; Eusebius intrigues against Athanasius: charges against him; another Eusebius proposed for, but dares not accept, the see of Alexandria: his difficulties in regard

to Emissa (9). Gregory chosen for Alexandria: two creeds of Council of Antioch (10). Gregory's intrusion: narrow escape of Athanasius: he flies to Rome (11). Death of Eusebius: Paul reinstated by the people, but again expelled: murder of Hermogenes: Macedonius not recognised by Constantius as bishop (13). Alexandrian Arians substitute George of Cappadocia for Gregory (14). Exiled bishops at Rome, restored to their sees by Julius: an Eastern Council complains of his interference: Sabinus's unfairness towards Athanasius criticised (15). Philip the prefect sent to expel Paul, who is ordered to reside at Thessalonica: Macedonius installed—a massacre the result: church called 'Sophia' built (16). New charge against Athanasius about the corn-allowance: Julius receives letters from both parties: rebukes the Easterns, and asserts his own prerogative: Sabinus's *suppressio veri* again criticised: Paul in Italy (17). Deputation of bishops with a new creed to Constans: rise of Photinus's heresy (18). Another deputation with another creed (the Macrostich, 19). Council of Sardica: secession of Easterns: bishops at Sardica pronounce in favour of Athanasius, Paul, Marcellus (20). Mention of Marcellus suggests a defence of his adversary Eusebius of Cæsarea against charge of Arianism (21). Open schism between East and West: Constans peremptorily requires Constantine to receive Athanasius and Paul: Paul returns to Constantinople: Constantius from policy writes three favourable letters to Athanasius, who goes to Rome (22). Julius congratulates the Alexandrians: Athanasius's conference with Constantius, who writes in his favour to Alexandrians and to provinces of Egypt (23). Athanasius at the Council of Jerusalem: Ursacius and Valens recant their Arianism: Athanasius on his way home consecrates bishops in some cities (24). Persian war: death of Constans, and usurpation of Magnentius: pretensions of Vetranius and Nepotian (25). Constantius again expels Paul, who is slain at Cucusus, and Marcellus: flight of Athanasius (26). Persecution prompted by Macedonius (27). Athanasius 'on his Flight' quoted as to cruelties of George (28). Council of Sirmium deposes Photinus (29). Long creed of Sirmium: another published; its framers try to suppress it: Photinus disputes with Basil, is condemned and exiled (30). Hosius coerced into accepting a Sirmian creed (31). Overthrow of Magnentius (32). Jews of Diocæsarea revolt; are put down by Gallus, who plots for the sovereignty and is slain: a synod called in the West (33, 34). Account of Aetius (35). Council at Milan (36). Plan of two councils for East and West: Eudoxius gets possession of see of Antioch: 'Dated creed' of Sirmium proposed to Council of Ariminum, not accepted: Athanasius's criticism of it: Council deposes five Arians, writes to Con-

stantius : he postpones the matter : they write again : Dated creed imposed on Italy : Liberius exiled, Felix substituted, Liberius reinstated : Dated creed revised at Nicæ in Thrace : artifice of Arians (37). Persecution of Catholics and of Novatians by Macedonius : Novatians remove their church : cordial relations between the two oppressed parties : tumult as to removal of Constantine's body (38). Council of Seleucia ; Semi-Arian majority, Acacian minority ; Acacian creed read : rejected by Semi-Arians, on grounds which condemn their own rejection of the Nicene : case of Cyril of Jerusalem : Acacians deposed, enlist Constantius on their side, hold a council at Constantinople : Dated creed with some additions adopted : list of Arian creeds (40, 41). Semi-Arians deposed : account of Eustathius—the Council of Gangræ : Eudoxius translated to Constantinople : his profane jest (43). Meletius translated to Antioch by Arians, avows Catholic faith, is exiled : division among orthodox at Antioch (44). Macedonian heresy : Acacian council at Antioch turns Anomoean, employs a quibble invented by George of Laodicea, returns to Homecean formula : persecution at Alexandria (45). Apollinarian heresy (46). Death of Constantius (47) 64-135

BOOK III.

Early life of Julian : his command in Gaul : his open profession of Paganism after accession to the empire : his patronage of philosophers, and reform of abuses (1). Tumult at Alexandria : murder of George : Julian's letter of remonstrance (2, 3). Return of Athanasius (4). Recall of Lucifer and Eusebius of Vercelleæ (5). Lucifer consecrates Paulinus for one of the parties of orthodox at Antioch (6). Council of Alexandria : its doctrinal conclusions in accordance with tradition : question of 'ousia' and 'hypostasis' (7). Athanasius's defence of his 'flight' (8). Meletius returns to Antioch : the schism aggravated : origin of Luciferians : healing measures of Eusebius (9). Hilary of Poictiers : inconsistent position of Semi-Arians (10). Julian shows hostility towards the Church (11). Story of Julian and Maris (12). Julian excludes Christians from public office : story of Ecebolius ; fines on Christians : cruelty of Pagan rites (13). Athanasius again expelled (14). Christian zealots in Phrygia (15). Julian's law about schools : attempts at a Christian literature in classic form : general question of Greek literature : Christians ought to study it, though with discrimination (16). Julian unpopular at Antioch ; writes the 'Beard-hater' (17). The bones of Babylas disinterred, removed to Antioch by Christians : the torturing of Theodore (18, 19). Attempt to rebuild the Temple at Jerusalem miraculously frus-

trated (20). Julian's invasion of Persia, and death (21). Acces-	
sion of Jovian (22). Remarks on Julian's treatise against	
Christianity : Gregory Nazianzen's description of Julian when at	
Athens : criticism on Libanius: Pagan myths demoralising (23).	
Jovian a Catholic emperor (24). Various parties seek his favour:	
his tolerant policy: Meletius joins with Acacians in a letter	
accepting the Nicene creed (25). Death of Jovian (26) . 136-172	

BOOK IV.

Valentinian I. emperor: takes his brother Valens as colleague: their different positions as to doctrine (1). Valens, under misapprehension, allows Semi-Arians to hold a synod: persecutes Catholics (Paulinus excepted) in the East (2). Revolt of Procopius: earthquake in (3). Synod meets at Lampsacus, condemns Acacians (4). Death of Procopius (5). Semi-Arians persecuted by Valens: case of Eleusius (6). Eunomius made bishop of Cyzicus: account of him: his sophistry and empty verbosity, and gross irreverence (7). Removal of walls of Chalcedon to Constantinople: an oracle fulfilled (8). Persecution of Novatians (9). Birth of Valentinian II (10). Huge hailstones, and earthquake (11). Semi-Arians send envoys to Liberius with a profession of Nicene faith: his reply: plan of a Reunion Synod at Tarsus frustrated (12). Eunomius breaks with Eudoxius in the cause of Actius: Athanasius goes for a time into hiding: Valens writes in his favour (13). Eudoxius dies: Demophilus succeeds: Catholics elect Evagrius and are persecuted (14, 15). Eighty clerics burnt in a ship (16). Persecution at Antioch (17). Boldness of a woman at Edessa stops persecution there (18). Divination as to Valens's successor: he puts to death those whom he suspects (19). Athanasius dies: Peter succeeds him: Valens allows Lucius to be installed: persecution of Catholics: Peter flees to Rome (20-22). Account of eminent Egyptian monks (23). Lucius attacks monasteries (24). Account of Didymus (25): of Basil and Gregory Nazianzen (26): of Gregory of Neocaesarea (27). Novatianism described (28). Disputed election at Rome: Ursinus unsuccessful, Damasus elected: bloody conflicts (29). Disputed election at Milan: Ambrose elected as if under special inspiration (30). Death of Valentinian I: story of his bigamy (31). Themistius pleads with Valens for toleration of religious diversities (32). Fritigern and his Goths embrace Christianity in Arian form: Ulfila's translation of Scripture (33). Goths lodged in Thrace to guard the frontier devastate districts within it: Valens, in anxiety, gives up persecution: death of Euzoius (35). Moses, chosen as bishop for Saracens by their queen Mavia, refuses to be consecrated by

	<i>Page</i>
Lucius (36). Lucius expelled from Alexandria on Peter's return : Peter succeeded by Timothy (37). Battle of Hadrianople : death of Valens (38)	173-214

BOOK V.

Preface : Reasons for combining secular history with ecclesiastical. Goths' attack on Constantinople repelled (1). Gratian, emperor with Valentinian II. recalls all the exiles, takes Theodosius as colleague (2). Chief bishops of the period (3). Semi-Arians retract their acceptance of Nicene creed (4). Compact of clergy at Antioch in order to heal the schism (5). Theodosius baptized by a Catholic bishop ; comes to Constantinople (6). Gregory at Constantinople ; Theophilus expels Arians from churches there (7). Council at Constantinople : its proceedings (8). Remains of Paul brought home ; death of Meletius : Flavian elected in breach of the compact (9). Leaders of various religious communities meet at Constantinople ; Nectarius, the bishop, takes advice from Sisinnius, a Novatian : its successful result ; various doctrinal statements handed in ; Theodosius approves the catholic (10). Maximus invades Gaul ; causes murder of Gratian : is accepted as colleague of Valentinian ; Justina gives up her design against Ambrose (11). Birth of Honorius ; Theophilus bishop of Alexandria ; death of Demophilus ; Theodosius prepares to attack Maximus (12). Arians, misled by rumour, break out into violence at Constanti- nople (13). Death of Maximus ; Theodosius, at request of a Novatian bishop, pardons Symmachus (14). Evagrius rival of Flavian ; Egypt and Rome recognise Flavian (15). Theophilus destroys the Serapeum and other temples : account of two Pagan fugitives from Alexandria : hieroglyphica found in the Serapeum (16, 17). Scandalous abuses done away at Rome (18). Office of penitentiary abolished by Nectarius (19). Sects subdivide: Theodosius practically tolerant (20). Dissension among Nova- tians : Sabatius : council of Sangarum, canon 'of the Open Question' (21). Remarks on diversities of Christian usage ; reference to Apostolic council of Jerusalem (22). Dissensions among Arians (23) and Eunomians (24). Murder of Valentinian II. : battle of the Frigidus : Theodosius defeats Eugenius : death of Theodosius (25, 26)	215-248

BOOK VI.

Preface : Reasons for simple style adopted in previous books, and for absence of conventional titles in remaining books ; exact truth aimed at, though at cost of laborious inquiry ; Arcadius and Honorius emperors of East and West ; Rufinus slain by soldiery	

(1). John Chrysostom chosen to succeed Nestorius ; Theophilus compelled to consecrate him (2). Early life of Chrysostom, his rectitude, moral zeal, freedom of speech, irritability : unpopular with the clergy, loved by the people : his excellence as a preacher (3, 4). He offends men of rank ; Eutropius, taking sanctuary, intrigues against Chrysostom (5). Revolt of Gainas the Goth ; he threatens Constantinople : supernatural interposition : his retreat and death (6). Theophilus and the 'Anthropomorphist' monks : he persecutes the 'Tall Brothers' as Origenisers (7). Hymn-singing by rival processions at Constantinople causes tumult ; story of the origin of chanting (8). Theophilus's quarrel with Isidore : Chrysostom's cautious treatment of the 'Brothers' : Theophilus denounces 'Origenism,' and enlists Epiphanius against it (9, 10). Quarrel between Severian and Serapion : Chrysostom alienated from Severian (11). Epiphanius's irregular conduct at Constantinople (12). Defence of Origen's orthodoxy (13). Epiphanius leaves Constantinople (14). Council of the Oak : Chrysostom deposed and banished, but recalled for fear of tumult (15, 16). Theophilus returns home : his language as to Origen's works (17). The silver statue : Chrysostom's sermon provokes Eudoxia, he is condemned for having resumed his see, and again expelled : Arsacius placed in the see : various opinions as to the justice of Chrysostom's deposition : Atticus succeeds Arsacius (19, 20). Death of Chrysostom : remark on his anti-Novatian language (21). Anecdotes about Sisinnius (22). Death of Arcadius (23). [Another version of the story of Severian, probably by an admirer of Chrysostom] 249-282

BOOK VII.

Anthemius administers government for Theodosius II (1). Virtues of Atticus : his preaching (2). Theodosius of Synada persecutes adherents of Agapetus (3). Story of a paralytic Jew, baptised by Atticus (4). Sabbatius secedes from the Novatians, Judaizes as to Easter (5). Two scholarly and moderate Arian priests (6). Cyril bishop of Alexandria : grasps at secular power, persecutes Novatians (7). Successful mission of Maruthas to Persia (8). Bishops of Antioch and Rome (9). Rome taken by Alaric (10). Roman bishops, having gained secular power, use it oppressively : contrast with Constantinopolitan bishops (11). Chrysanthus, a good Novatian bishop ; Sabbatius's perjury in obtaining the episcopate (12). Factiousness of Alexandrian Jews : case of Hierax : Jews plot expulsion of Christians : Cyril expels them, and incurs enmity of Orestes (13). Ammonius wounds Orestes, is tortured to death, unduly honoured (14). Murder of Hypatia (15).

Story of a Christian boy slain by Jews (16). Story of a Jewish impostor applying for baptism (17). Persecution of Christians in Persia: successful war against Persia: Palladius the swift courier (18, 19). Persia constrained to make peace with the empire (20). Acacius sells sacred vessels for relief of captive Persians: learning of empress Eudocia (21). Piety and amiability of Theodosius II (22). Usurpation of John in the West: his overthrow: devout conduct of Theodosius (23). Valentinian III. emperor of the West (24). Atticus places Chrysostom's name on the diptychs: his charity to deserving poor: anecdotes about him: his death (25). Sisinnius succeeds him (26). Criticism on 'Christian History' of Philip of Side (27). Proclus consecrated for Cyzicus, but not received (28). Nestorius bishop of Constantinople: begins as a persecutor (29). Conversion of Burgundians (30). Nestorius persecutes the Semi-Arians (31). Nestorian controversy begins: the Author's opinion of Nestorius: authority for term 'Theotocos' (32). An abuse of the privilege of sanctuary (33). Proceedings of Council of Ephesus (34). Maximian succeeds Nestorius (35). Translation of bishops not absolutely against church rule (36). Miracle wrought by Bishop Silvanus: he appoints a lay arbiter for litigants (37). Account of a Jewish impostor in Crete: many Jews converted (38). A Novatian church preserved from fire (39). Proclus bishop of Constantinople: his kindness and tolerance (40, 41). Gentleness of Theodosius (42). Calamities of barbarians preparing to invade the Empire (43). Marriage of Valentinian III. (44). Remains of Chrysostom brought back by Proclus (45). Paul, Novatian bishop, recommends Marcianus as his successor (46). Eudocia visits Jerusalem (47). Thalassius bishop of Cæsarea in Cappadocia (48) 283-330

INTRODUCTION

SOCRATES, as he himself tells us (v. 24), was ‘born and bred at Constantinople.’ The time of his birth may be approximately ascertained from the fact that, ‘while quite young’ (v. 16), he attended the lectures of two Pagan grammarians, Helladius and Ammonius, who had fled from Alexandria in consequence of the destruction of the Serapeum,—an event which may be referred to A.D. 390 or 391. If, as Valesius says (*De Vita et Scriptis Socratis*, &c.), it was usual for boys to begin their grammar-studies about their tenth year, we may suppose our historian to have been born shortly before the Second General Council, which met at Constantinople in the spring of 381, and in the third year of Theodosius the Great. Socrates must have been young when he heard the story about Acesius from the aged Auxanon (i. 13). From his frequent allusions to Troilus, a celebrated professor of rhetoric, it has been inferred by Valesius that he was one of that teacher’s pupils. He afterwards adopted the profession of an advocate, or *scholasticus*,—an appellation by which, like the historian Evagrius, he is distinguished, and which, properly meaning a student, had come to be applied to one who had passed from the rhetorical schools to practise at the bar¹.

We can trace the effect of this lay calling in several characteristics of our author’s work.

For one thing, he never forgets the Empire, its interests, or

¹ See the tenth canon of the Council of Sardica, ‘... scholasticus de foro’; a law of Constantius, A.D. 344, prohibiting exactions on the part of covetous *scholastici*, Cod. Theodos. iii. 626, 7; and St. Augustine in Joan. Ev. tract. 7, 11, ‘Qui volunt supplicare imperatori, quaerunt aliquem *scholasticum jurisperitum*.’ Socrates himself uses the word, vi. 6.

its history. He habitually reckons years by consulships. More than once, indeed, he intimates his disapproval of excessive courtliness towards Emperors: he will not follow the base fashions derived from a Pagan Cæsar-worship (i. i. vi. pref.); although, it must be added, he virtually deviates from his own rule by inserting into the last book of his History what we know from his successor Sozomen to be an over-coloured eulogy on the reigning prince, the pious but feeble Theodosius II. (vii. 22)¹. But he anticipates the objection, ‘Why should a Church historian dwell upon wars?’ by dwelling on the tendency of secular and ecclesiastical affairs to interlace, so that the Church, ‘by a kind of sympathy,’ shares in the disquietudes of the realm: and he adds that ‘since first the Emperors became Christian, Church matters have been dependent on them, and the greatest synods have been, and are, held at their bidding’ (v. pref.). For such reasons, he gives a cursory narrative of all the imperial wars as to which he could obtain trustworthy information: and in a later passage he restrains himself, as if reluctantly, from pursuing the detail of a Persian campaign, ‘lest he should seem to diverge too far from his subject’ (vii. 18).

Again, his want of professional training, in matters theological and ecclesiastical, betrays him into some expressions of crude or hasty opinion, for which he has been censured by Tillemont². He takes, indeed, a lively interest in the fortunes of Catholic theology: he says plainly that ‘Arius fell away from the right faith’ (iv. 33) and that disputatiousness and vain deceit had been baneful to true Christianity (i. 18); he speaks with scorn and severity of such heretics as Aetius and Eunomius; pronouncing the latter incompetent to interpret or to understand St. Paul (iv. 7): he touches on the deep question, Why heresies are allowed to spring up? (i. 22). But, in his dislike of the ‘self-assertion which attaches itself to belief’ (ib.), and of that polemical temper which he had found productive of manifold unfairness (iii. 23) and apt to aggra-

¹ See Sozomen, ix. 1; compare Gibbon, iv. 163.

² See Tillemont, *Mémoires*, x. 233. Cp. Photius, *Bibl.* 28.

vate instead of healing divisions (v. 10), he seems occasionally to underrate the momentousness of the Arian controversy, eulogising as ‘admirably wise’ the shallow and pretentious letter of Constantine to Alexander and Arius (i. 8), and failing to understand why some of those who objected to the Homoousion were charged with going back towards ‘Polytheism’ (i. 23); the fact being that the Son, on the Arian hypothesis, was a creature decorated with the title of deity. He thinks that a term capable of definition is, as such, inapplicable to the incomprehensible Deity (iii. 7), as if any such term were supposed to be strictly adequate. In his zeal for the memory of the greatest of Ante-Nicene writers, he will not allow that those who took part against ‘Origenism’ had any solid case, or even any creditable motive (vi. 13), whereas, as Valesius says, ‘altior fuit quaestio de Origene, et alias habuit causas, praeter ea quae Socrates narrat.’ And, although he can compress the doctrine of the ‘Hypostatic Union’ into a simple and untechnical formula¹, and draws a just distinction between the Nestorian and the Photinian stand-points, he does not appear to understand that the issue raised by Nestorius was not in fact about the word ‘Theotocos,’ but about the entire idea of the Incarnation, inasmuch as Nestorianism, in effect, substituted for the Incarnation a specially close association between the Son of God and a prominent saint (vii. 32).

But, once more, the habits of his life would naturally foster an independence of judgment on the conduct of great ecclesiastics, which occasionally led him into an asperity that was not justice, but on the whole must be considered a healthy feature of his work. ‘The zealots of the Churches,’ he remarks, may say what they will of him for not having given to bishops, when he had to mention them, the titles of ‘most dear to God,’ ‘most holy’ (vi. pref.). It is not in him to ‘use flattering titles’: on the contrary, his aversion for hierarchical pride or contentiousness finds vent in several sharply worded passages, as v. pref.; v. 15, 23; vi. 6; vii. 11, 29. After mentioning the

¹ ‘That the Man in Christ is acknowledged to be Divine, and that He was visibly Man, but invisibly God, and that both (these things) are true,’ &c. iii. 23. Cp. vii. 34. ‘calling Christ God.’

deposition of Eustathius by a synod which met fifty years before he was born, he adverts with startling abruptness to time present, ‘But this is what bishops are wont to do in regard to all whom they depose,—calling them impious, and not saying wherein consists their impiety’ (i. 24) : and elsewhere he describes the cabals among prelates as ‘an insult to Christianity’ (vi. 6). He asserts that at a certain date ‘the Alexandrian episcopate’ began, as the Roman had begun long before, to domineer in civil affairs (vii. 7, 11, 13). He mentions the ambitious cabals of clergy at the vacancy of a great see (vii. 29), and praises a bishop for having superseded some corrupt clerical judges or arbiters by appointing ‘one of the faithful laity whom he knew to be a lover of justice’ (vii. 37). He is adverse, on principle, to all ‘persecution’ on account of religion (cp. iii. 25; v. 10; vii. 3, 42), emphatically affirms that ‘it is not the wont of the orthodox Church to persecute’ (vii. 3; cp. vii. 29, 41), takes care to remark that Theodosius I. ‘persecuted no one save Eunomius, whom he banished’ (v. 20), and when speaking of Julian’s policy, explains ‘persecution’ to include ‘all harassing of those who keep themselves quiet’ (iii. 12). He adduces in one chapter a number of precedents (some of them, indeed, not strictly relevant) in refutation of those who gave too strict an interpretation to the canon forbidding translations of bishops (vii. 36). He shows himself strongly opposed to a narrow rigorism on such matters as the study of heathen classics : and this leads him to make, perhaps, the noblest of all comments on the text, 1 Thess. v. 21 (to which he adds the traditional sacred dictum, ‘Be ye approved bankers,’ and combines with both Col. ii. 8), by urging that whatever is really excellent in non-Christian literature may and must be severed from what is unworthy, and be utilised in the service of Christ: ‘for what is excellent, wherever it exists, is the property of the Truth’ (iii. 16). Once more,—on the question of the calculation of Easter he advocates extremely liberal views, blaming a quasi-Judaical precision in regard to the observance of a festival which he traces not to any Apostolic enactment, but to custom formed by Christian piety ; and illustrates in rich detail, from varieties of existing usage on many other points, the essentially secondary

position of ceremonial under a dispensation which is to the Mosaic law as liberty is to bondage (v. 22).

His own ‘great city’ (v. 8) was his lifelong home; and he is never weary of alluding to the scenes with which he was thus familiar. He mentions the abundant resources of the New Rome for the support of its vast population (iv. 16); and refers, in various places, to localities and objects within or near its circuit, as the ‘thirteenth region’ called Sycæ (ii. 38), the old walls (vii. 31), the great walls built under Theodosius II., the Forums of three emperors, the Amphitheatre, the Hippodrome adorned with Delphic tripods, the Constantinian and Anastasian baths, ‘the bath named Zeuxippus’ (ii. 16), the granaries, ‘the public prison called Achilleus’ (vii. 39), the Porphyry Pillar, ‘the shambles in the colonnade, still pointed out’ as the scene of the death of Arius (i. 38), the ‘Strategium’ or City ‘Mansion-house’ (i. 16); the great church of St. Sophia (literally, ‘which is now called Sophia,’ ii. 16) with the church of Irene enclosed in the same precinct; the church of the Apostles, the burial place of emperors and bishops (i. 40); the precinct and portico of the church of St. Acacius (ii. 38), the chapel and large house connected with it (vi. 23), the church of St. John seven miles outside the city (vi. 6), the tomb of Alexander the Paphlagonian (a victim of Arian cruelties) ‘visible on the right hand as you sail into the bay of Byzantium which is called Ceras’ (ii. 38). He probably travelled a good deal; he had visited Thessaly (v. 22), and, apparently, Paphlagonia and Cyprus (ii. 38; i. 12).

After some time spent at the bar, Socrates, as Valesius expresses it, ‘gave up his practice, and betook himself to the task of writing a Church History,’ at the request of a priest named Theodore. The work before us is the result. It extends from the accession of Constantine the Great as Emperor in A.D. 306 to the seventeenth consulate of Theodosius II., A.D. 439. When he laid down his pen, the general condition of the Churches was prosperous (vii. 48): the memory of St. Chrysostom had at last received its due honour at Constantinople through the ‘prudence’ of the bishop Proclus, who caused his remains to be brought home, and thus terminated the schism which had

been caused by his deposition. The Nestorian controversy had abated : its unhappy author was in exile at the Oasis (vii. 34) : the Eutychian controversy had not begun. Our historian ends by praying that the continuance of peaceful times may deprive his class of their occupation ; for, says he with a touch of humour, and as if anticipating a modern dictum, ‘ while peace lasts, those who have a mind to write history will have no materials.’

The work has obvious and solid merits. The style, although slightly described by Photius (*Biblioth.* 28) as ‘ having nothing remarkable about it,’ will be a welcome relief to readers who have been wearied by the affectations of Eusebius, to which our author alludes in his significant disclaimers of rhetorical parade and artifice (i. pref., 16 ; cp. iii. 1 ; vi. pref., 22 ; vii. 27). His own purpose, he says, is to ‘ maintain a style at once clear and simple ’ ; and this purpose he has attained. He writes like a sensible man, and tells his tale in a straightforward fashion : he knows that digressions require something like an apology (vii. 37) ; but we must not be surprised if he lightly credits some reports about visions and miracles. His own observations are often shrewd enough, as when he refers to reactions in popular feeling (vi. 16), and to the tendency of false rumours to seem true in proportion as they grow and circulate (v. 13). He seizes on the weak point in a Semi-Arian speech which claimed the authority of ‘ fathers ’ for the Antiochene Council rather than the Nicene (ii. 40), and is gently sarcastic on the changed tone of sectarian leaders who found themselves in a minority (v. 10). He is fond of quoting proverbs (ii. 8 ; iii. 21 ; v. 15 ; vi. pref. ; vii. 29, 31). The wide extent of his reading is shown by citations not only from Christian writers, but from Sophocles, Menander, Xenophon, Porphyry, Julian, Libanius, Themistius, &c. He professes to fill up defects in Eusebius’s accounts of Arianism and Manicheism. He repeatedly assures us that he has taken all possible pains to ascertain facts from extant records or from competent informants (i. pref. ; v. 19 ; vi. pref.) : and so conscientious was he on this head, that having written his first two books with Rufinus for his authority, he re-wrote them after becoming acquainted with the historical tracts of Athanasius, and with the letters of Julius of Rome and others (ii. pref., 17). He

refers to ‘Athanasius’s Synodicon’ for the names of the Nicene fathers. But he is no mere copyist of Athanasius : in fact, in some cases (as we shall see) he errs by not following more closely that supreme authority on the history of the Church between the rise of Arianism and the death of Constantius. Athanasius would have thought him wrong about Constantine’s letter to Alexander and Arius, about Constantine’s being moved by a desire of what was ‘profitable’ in his mandate for the reception of Arius at Alexandria, and wrong too in his favourable judgment of the opinions of Eusebius : on the other hand Socrates speaks of Marcellus and Apollinaris as heretics, which Athanasius forbore to do, out of tenderness to old friends. He gives in ii. 22 a letter of Constans which Athanasius does not give : and in ii. 23 a passage in Julius’s letter to the Alexandrians, which Athanasius out of modesty withholds. He differs from the Athanasian ‘History of the Arians’ as to the date of the prefect Philip’s instrumentality in the sufferings of Paul of Constantinople. He mistakes Athanasius’s language in one passage, and ignores the language of another, as to the numbers of the council of Sardica. He gives an anecdote about Arius with the caution that it is matter of hearsay, and then adds that on another point he can speak with confidence, having examined the letters of Constantine (i. 38): and having told the story of the unfriendly parting of Chrysostom and Epiphanius, he says, ‘I cannot tell whether my informants have told me the truth’ (vi. 14). For various particulars he refers to the testimony of inhabitants of Constantinople, Cyprus, or Paphlagonia (i. 12, 17 ; ii. 38), or of individuals, such as the aged Auxanon, who had been present at the Nicene Council, and with whom he had conversed in his youth (i. 10, 13 ; ii. 38), or an old man who had been present, when young, at a small Novatian synod (iv. 28). He notes an inconsistency in the narrative of George of Laodicea (i. 24). He thinks it right to say that some acquit Felix of Arianism (ii. 37). He complains that historians often suppress facts, through prejudice or partiality (i. 10); and repeatedly censures Sabinus, the ‘Macedonian’ compiler of a ‘Collection of Councils,’ for unfairness of this sort (i. 8 ; ii. 15, 17; iv. 22). In some cases he gives a simple form of a story which

Sozomen, with his love of detail, amplifies (i. 15); yet elsewhere he assumes the lawfulness of omitting what would not be creditable to Christianity (i. 27; vi. 18), and of using pious stratagems—or in his phrase, ‘a good deceit’—for a religious object (vii. 46); he is silent about the sacrilegious outrages against Chrysostom’s adherents; and Gibbon describes him as ‘cautiously suppressing the merits of Pulcheria,’ an omission which Sozomen was evidently determined to correct.

That the ‘History’ has faults, is undeniable. Its dates for such important events as the Council of Sardica and the death of St. Athanasius are now generally rejected; some of the statements of periods, and of Olympic years, are wrong; St. Polycarp’s martyrdom is dated about a century too late (v. 22); the alliance of the Meletians with the Arians, the exile of Eusebius and Theognis, the sojourn of Valens at Antioch, and probably the consecration of Frumentius, are dated too early (i. 6, 14; iv. 7); the banishment of Liberius, the meeting at Nicè in Thrace, the appointment of Eunomius to Cyzicus, too late (ii. 37; iv. 7). The recantation of Eusebius of Nicomedia and of Theognis, given in i. 14, is probably spurious. The life of Eustathius of Antioch, and the episcopate of Eudoxius, are both unduly protracted (iv. 14). The appointment of Paulinus to succeed Eustathius is overlooked (i. 24). Again, our historian is not accurate (as we have seen) on the somewhat intricate subject of the sufferings of Paul of Constantinople, nor on the duration of Arian predominance in that capital (v. 7); and he says nothing about any surrender of principle on the part of Liberius. He wrongly ascribes the creed signed by Hosius under duress (otherwise called the ‘Blasphemia’ of Potamius) to the Sirmian Council of 351; and he is mistaken as to the bishops who attended that Council, and as to the authorship of the long Sirmian Creed¹ (ii. 30). His list of Arian creeds is imperfect (ii. 41). He exaggerates the Roman primacy or precedence, and infers, from a Roman bishop’s claim of authority in regard to the Alexandrian church, that a ‘canon’ gave him control over all ecclesiastical regulations

¹ Mark of Arethusa was not the author of it, but of the ‘Dated’ or ‘Consular’ Sirmian Creed of May 22, 359, which became more ‘Homœan’ in the recension made at Nicæ.

(ii. 8, 15, 17; cp. Athan. *Apol.* c. *Arian.* 35). It is more strange that, with the writings of Athanasius before him, he should have assigned to the usurpation of Gregory the midnight attack on the church of St. Theonas, which preceded the intrusion of George sixteen years later (ii. 11), and referred so curtly to the third exile in ii. 26. He dates the first deputation of Eusebians to Rome after that intrusion instead of before it. He gets into confusion by making out two journeys of Athanasius to Rome. In one passage he confounds the Sardican with the previous Roman Synod, and makes the seceders to Philippopolis profess Anomœanism, whereas they adopted the 'fourth Antiochene creed.' He brings Paul to the Council of Sardica, and George the usurper to the Council of Sirmium in 351. He did not know what we learn from Jerome and Sulpicius as to the 'shameful conclusion of the Council of Ariminum'; we should not gather from his account that it was misled into accepting 'Homœan' Arianism in the form of the 'Dated' creed as revised for the nonce at Nicè, and 'explained' by equivocal statements from a very untrustworthy quarter. His statement about the perversion of Ulfila from Catholicism to Arianism is now known to be incorrect, for Ulfila had been from the first an Arian. He so far misapprehends Athanasius's '*Tomus ad Antiochenos*' as to make the Alexandrian Council of 362 proscribe the theological use of 'ousia' (iii. 7),—a mistake (like some others) corrected by Sozomen. He confounds Valentinian son of Valens, born in 366, with Valentinian II. born in 371 (iv. 10). He is incorrect on several particulars of the lives of Basil and Gregory of Nazianzus (e.g. as to the date of Basil's monastic work), and on some proceedings of the Council of Constantinople in 381, as to which Theodoret is a better authority. Other instances might be added, but these may well suffice.

Like Eusebius, Socrates was less well acquainted with Western than with Eastern affairs. Although he tells his readers something about St. Ambrose, he is totally silent as to that greater name which holds its own peerless place among the lights of ancient Latin Christendom. Nor does he even touch on that momentous controversy in which St. Augustine determined the direction of Western thought: although the visit of Pelagius to

Palestine, and that of Cœlestius to Constantinople, might have awokened the interest of a Greek Church historian. The Greek version of the Ariminian Council's letter to Constantius, which he took from Athanasius, needs to be checked by a reference to the Latin original in Hilary (fragment 8).

There are three points of special interest, on which the position taken up by Socrates demands a few words.

1. He assigns a remarkable prominence—it may well be called an excessive prominence—to the Novatian sect and its affairs. He loses no opportunity of describing the persecutions endured by Novatians, of proclaiming their Nicene orthodoxy, of celebrating the sanctity of their bishops, of mentioning instances of good will and respect shown towards them; and even so far departs from what Cave calls his habitual ‘gravity’ as to fill a chapter with the smart sayings of one of these prelates (vi. 22). Was he, it has been asked, himself a member of their body? Such a notion is inconsistent with the passages in which he distinguishes ‘Novatians’ from ‘members of the Church,’ describes Catholic communion as ‘the Church’ or ‘the orthodox Church,’ and the Novatian body as ‘the church of the Novatians’ (ii. 38; iv. 28; v. 19; vii. 3). But he evidently looked up with strong personal respect and regard to individual Novatian ecclesiastics; he had received, in youth, strong impressions from a venerable Novatian presbyter (i. 13); he thought that the sect as a whole was harshly treated under the influence of prelates who seemed to him despotic and worldly-minded; he appreciated the motive of their ‘austere rule’ of discipline (i. 10; iv. 28), and while approving, as they could not, of the Penitentiary’s office at Constantinople, he regretted its abolition as ‘giving an excuse for *not* rebuking sins’ (v. 19).

2. What was our author’s mind in regard to the character of St. Chrysostom? He fully acknowledges the lofty aims of the great bishop’s ministry, his ‘zeal for virtue,’ his ‘rectitude of life,’ his purpose of correcting the lives of his clergy (vi. 3, 4, 21); but dilates at the same time on his ‘superciliousness, austerity, and excessive harshness in rebuking’ (vi. 4. 5), his ‘fiery temper’ and his ‘impetuosity of speech’ (vi. 15, 18); and, while setting aside as ‘extravagant’ the charges brought forward at the Synod

of the Oak, he expressly leaves undecided the question whether the deposition of ‘John’ was just (vi. 15, 19). He not only assumes that the burning of the great church and the senate-house was the work of ‘some of the Joannites’ (vi. 18), but seriously misrepresents the action of Chrysostom at an earlier period of his episcopate, when he uttered a discourse, called by Socrates an ‘invective,’ while Eutropius, having taken sanctuary in the church, ‘was crouching terror-struck under the altar’ (vi. 5). ‘By this act,’ we are told, ‘he appeared to give great offence to some persons, in that he was not only not pitying the fallen man, but on the contrary was rebuking him.’ Gibbon is more just than our Church historian when he describes the sermon as ‘seasonable and pathetic,’ as prompted by a humane wish to ‘assuage the fury of the people,’ and as effectual in procuring at least a promise that the suppliant’s life should be spared (vol. iv. p. 147). Perhaps we may better understand the *animus* of Socrates against ‘the most eloquent of the saints’ if we observe that Chrysostom had, as he expresses it, ‘deprived many Novatians of their churches,’ and had incurred the indignation of the witty Novatian bishop Sisinnius for ‘venturing to say in his sermons, “Approach, though you may have repented a thousand times,”’—a phrase which Socrates apparently misapprehended as if it had related to public penance¹ (vi. 21).

3. And perhaps, also, this case may throw light on another and a more frequently quoted series of censures, bestowed by Socrates on Cyril of Alexandria. This prelate is represented as suppressing the Novatian worship, menacing the Jews of his city, retaliating on them for their outrages by expelling them and exposing their goods to plunder, and as canonising a man who had died by torture for wounding the prefect,—although, it is added, he afterwards allowed this ill-bestowed honour to be forgotten. We may easily see that Socrates was disposed to put a very unfavourable construction on Cyril’s doings on account of the action which the latter had taken against the Novatians. But is that action fairly represented? Bingham says plainly enough, that the ‘invidious’ account given of it, ‘as if Cyril had done all this by his own private usurped authority,

¹ See Fleury, b. xxi. c. 20; Tillemont, xi. 136.

will hardly gain credit with any one that considers that the laws of Honorius against the sect were published before Cyril came to the episcopal throne' (b. v. c. 4. s. 11). It cannot, indeed, be said that Cyril was free of blame in the quarrel with the Jews and with the prefect; but prejudice, clearly active on one point, might lead to exaggeration upon others. Yet it is manifest that in regard to the murder of Hypatia, perpetrated by brutal fanatics within the Cæsarean church, the words of Socrates give no warrant for the statement, that 'of the guilt' of that hideous deed 'a deep suspicion attached to Cyril¹' His words are, 'This brought no small disgrace on Cyril and the Church of the Alexandrians' (vii. 15). In other words, the local Church and its chief pastor were compromised by the scandal of such a crime as had been perpetrated by some members of their community. There was, so to speak, 'an accursed thing' in their midst; but as for the actual guilt, our historian, unfriendly as he is to Cyril, makes it attach as much, or as little, to the bishop as to 'the Church,'—in truth, to neither. He might have said more, if, as is too probable, 'Peter the reader' and his fellows had been encouraged by Cyril to think that violence might be used in the cause of the faith, and had let their fierce passions 'better the instruction.'

The headings to the chapters are not by Socrates himself. This appears from ii. 42 and iii. 25, where the headings are incorrect; from the significant wording of the heading of vii. 36; from the term 'impiety,' applied to Nestorius's theory in that of vii. 32, &c.

The text of the History is reprinted from Professor Hussey's edition of 1853, in three volumes. Some changes have been made in punctuation, and some various readings and emendations have been transferred from the foot of the page to the margin, with the addition of a few references.

¹ Milman, Lat. Christ. i. 190.

ΣΩΚΡΑΤΟΣ

ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΤ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

— — —
L I B. I.

CAP. I.

Τὸ τοῦ βιβλίου προοίμον.

Εὐσέβιος δὲ Παμφίλου ἐν δλοις δέκα βιβλίοις τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐκθέμενος, κατέπαυσεν εἰς τὸν χρόνον τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ἐν οἷς καὶ διπάρα τοῦ Διοκλητιανοῦ κατὰ Χριστιανῶν γενόμενος διωγμὸς ἀπεπαύσατο. Γράφων δὲ διατὸς εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου, τῶν κατ' Ἀρειον μερικῶς μνήμην πεποίηται, τῶν ἐπαίνων τοῦ βασιλέως, καὶ τῆς πανηγυρικῆς ὑψη-—Cp. c. 16. γορᾶς τῶν λόγων μᾶλλον, ὡς ἐν ἔγκωμιφ φροντίσας, ἢ περὶ τοῦ ἀκριβῶς περιλαβεῖν τὰ γενόμενα. ‘Ημεῖς δὲ προθέμενοι συγγράψαι τὰ ἐξ ἐκείνου μέχρι τῶν τῇδε περὶ τὰς ἐκκλησίας γενόμενα, τῆς ὑποθέσεως ἀρχὴν, ἐξ ὧν ἐκεῖνος ἀπέλιπε, ποιησόμεθα’ οὐ φράσεως δύκου φροντίζοντες, ἀλλ’ ὅσα ἢ ἐγγράφως εὑρομεν, ἢ παρὰ τῶν ἴστορησάντων ἡκούσαμεν διηγουμένων. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τὸ προκείμενον συλλαμβάνεται ἡμῖν μνημονεύσαι, τίνα τρόπον διβασιλεὺς Κωνσταντίνος ἐπὶ τῷ Χριστιανίζειν ἐλήλυθε, μικρὰ περὶ τούτου ὡς οἰόν τε μνημονεύσωμεν, ἐνθένδε πόθεν τὴν ἀρχὴν ποιησάμενοι.

CAP. II.

Τίνα τρόπον διβασιλεὺς Κωνσταντίνος ἐπὶ τῷ Χριστιανίζειν ἐλήλυθεν.

‘Ηνίκα Διοκλητιανὸς, καὶ Μαξιμιανὸς ὁ ἐπικληθεὶς Ἡρκούλιος, A.D. 305. ἐκ συνθέματος τὴν βασιλείαν ἀποθέμενοι, τὸν ἰδιωτικὸν ἐπανείλοντο

βίου· καὶ Μαξιμιανὸς ὁ ἐπικληθεὶς Γαλέριος, ὁ συμβασιλεύσας αὐτοῖς, ἐπιβὰς τῆς Ἰταλίας, δύο κατέστησε Καίσαρας, Μαξιμιῶν μὲν ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἑφάν, Σεβῆρον δὲ ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν· κατὰ δὲ τὰς Βρεττανίας Κωνσταντῖνος ἀνηγορεύθη βασιλεὺς,

Euseb. Vit. Con. i. 21.
A.D. 306. εἰς τόπον Κωνσταντίου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τεθηκότος τῷ πρώτῳ ἐνιαυτῷ τῆς διακοσιοστῆς ἔβδομηκοστῆς πρώτης Ὁλυμπιάδος, τῇ πέμπτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ Ἰουλίου μηνὸς· ἐν ‘Ρώμῃ δὲ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τῶν πραιτωρῶν, Μαξέντιος ὁ υἱὸς Μαξιμιανοῦ τοῦ Ἡρκούλιου, γῆρθη τύραννος μᾶλλον ἡ βασιλεύς· ἐκ τούτων ὁ Ἡρκούλιος εἰς ἐπιθυμίαν πάλιν βασιλεύεις ἀρθεῖς, ἐπεχείρησεν ἀπολέσαι τὸν υἱὸν Μαξέντιον· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ποιῆσαι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διεκαλύθη· ὕστερον δὲ ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας ἐτελέντα τὸν βίον· Σεβῆρος δὲ ὁ Καίσαρ ὑπὸ τοῦ Γαλερίου Μαξιμίνου πεμφθεὶς εἰς τὴν ‘Ρώμην ἐπὶ τὴν Μαξέντιον σύλληψιν, ἀνηρέθη, τῶν στρατιωτῶν προδεδωκότων αὐτὸν· καὶ τὰ τελευταῖα πάντα Μαξιμιανὸς ὁ Γαλέριος περιέπων τελευτῇ, Λικίνιον πρότερον βασιλέα καταστήσας· ὃς ἦν ἐκ παλαιῶν τῶν χρόνων συστρατιώτης αὐτῷ καὶ φίλος, ἀπὸ Δακίας ὀρμάμενος. Μαξέντιος δὲ κακῶς τοὺς ‘Ρωμαίους ἐπέτριψε, τυραννικῷ μᾶλλον ἡ βασιλικῷ τρόπῳ χρώμενος κατ’ αὐτῶν· μοιχεύων ἀνέδην τὰς τῶν ἐλευθέρων γυναῖκας, καὶ πολλοὺς ἀναιρών, καὶ ποιῶν τὰ τούτοις ἀκόλουθα. Τοῦτο γνώντις διαβασίν Κωνσταντῖνος, ῥύσασθαι ‘Ρωμαίους τῆς ὑπὸ αὐτὸν δουλείας ἐσπούδαζεν· εὐθύς τε φροντίδας ἐτίθη, τίνα τρόπον καθέλοι τὸν τύραννον· καὶ ὡς ἦν ἐν τηλικαύτῃ φροντίδι, ἐπενόει τίνα Θεὸν ἐπίκουρον πρὸς τὴν μάχην καλέσειε· κατὰ νοῦν τε ἐλάμβανεν, ὡς οὐδὲν ὄντα οἱ περὶ Διοκλητιανὸν, περὶ τοὺς ‘Ελλήνων θεοὺς διακείμενοι· ηὗρισκέν τε ὡς ὁ αὐτὸν πατὴρ Κωνστάντιος, ἀποστραφεὶς τὰς ‘Ελλήνων θρησκείας, εὐδαιμονέστερον τὸν βίον διήγαγεν. ‘Ἐν τοιαύτῃ τοίνυν ἀμφισβητήσει τυγχάνοντι, καὶ ποιὸν δῆμα τοῖς στρατιώταις ὀδεύοντι, συνέβη θαυμάσιόν τι καὶ λόγου κρείττον θεάσασθαι. Περὶ γὰρ μεσημβρινὰς ἥλιον ὤρας, ἥδη τῆς ἡμέρας ἀποκλιωύσης, εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ στύλον φωτὸς σταυροειδῆ, ἐν φραγματα ἦν λέγοντα, ‘Ἐν τούτῳ νίκα.’ Τοῦτο φανέν τὸ σημεῖον τὸν βασιλέα ἐξέπληγτεν· αὐτὸς τε τοῖς οἰκείοις σχεδὸν ἀπιστῶν ὀφθαλμοῖς, ἥρωτα καὶ τοὺς παρόντας, εἰ καὶ αὐτὸς τῆς αὐτῆς ἀπολαύοντις ὅψεως. Τῶν δὲ συμφωνησάντων, ἀνερ-

A.D. 307. A.D. 310.

Eus. V. C. 28. βίου· καὶ Μαξιμιανὸς ὁ ἐπικληθεὶς Γαλέριος, ὁ συμβασιλεύσας αὐτοῖς, ἐπιβὰς τῆς Ἰταλίας, δύο κατέστησε Καίσαρας, Μαξιμιῶν μὲν ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἑφάν, Σεβῆρον δὲ ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν· κατὰ δὲ τὰς Βρεττανίας Κωνσταντῖνος ἀνηγορεύθη βασιλεὺς,

ρώνυντο μὲν δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τῇ θείᾳ καὶ θαυμαστῇ φαντασίᾳ. Νῦκτὸς δὲ ἐπιλαβούσης, κατὰ τοὺς ὅπους ὅρῳ τὸν Χριστὸν λέγοντα αὐτῷ, κατασκεύασαι κατὰ τὸν τύπον τοῦ ὀφθέντος σημείου, καὶ τούτῳ κατὰ τῶν πολεμίων, ὡς ἑτοίμῳ κεχρῆσθαι τροπάῳ. Τούτῳ πεισθεὶς τῷ χρησμῷ, κατασκεύζει μὲν τὸ σταυροειδὲς τρόπαιον, δὲ μέχρι τὸν τοῖς βασιλείοις φυλάττεται· σὺν προθυμίᾳ δὲ μείζονι πρὸς τὰς πράξεις ἔχωρει, συμβαλών τε αὐτῷ πρὸ τῆς Ῥώμης περὶ τὴν καλουμένην Μουλβίαν γέφυραν νικᾷ, Μαξεντίου εἰς τὸν ^{Eus. V. C. i.} ποταμὸν ἀποπνιγέντος^{38.} ἦν δὲ τοῦτο ἔβδομον ἔτος τῆς βασιλείας ^{A.D. 312.}

αὐτοῦ, ἡνίκα τὴν κατὰ Μαξεντίου ἥρατο νίκην. Μετὰ ταῦτα Λικίνιον τοῦ συμβασιλεύοντος αὐτῷ, τοῦ καὶ γαμβροῦ αὐτοῦ τυγχάνοντος ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ Κωνσταντίᾳ, κατὰ τὴν ἔψαν διάγοντος, αὐτὸς ἀπολαύσας τῶν τηλικούτων εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, χαριστήρια τῷ εὐεργέτῃ προσέφερε. Ταῦτα δὲ ἦν, ἀνεῖναι τοὺς Χριστιανὸς τοῦ διώκεσθαι, καὶ τοὺς ἐν ἔξορᾳ δυντας ἀνακαλεῖσθαι, τοὺς δὲ ἐν δεσμωτηρίᾳ ἀφεσθαι, καὶ τοὺς δημευθεῖσιν αὐτῶν τὰς οὐσίας ἀποκαθίστασθαι· τὰς τε ἐκκλησίας ἀνώρθουν, καὶ πάντα ἐποιεὶ σὺν προθυμίᾳ πολλῆ. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Διοκλητιανὸς, δὴ τὴν βασιλείαν ἀποθέμενος, ἐν Σαλῶνι τῆς Δαλματίας ^{A.D. 313.} ἐτελεύτα.

CAP. III.

**Πᾶς Κωνσταντίνον τὰ Χριστιανῶν αὔξοντος, Λικίνιος δὲ συμβασιλεύοντος αὐτῷ
Χριστιανὸς ἐδίωκεν.**

Ἄλλὰ Κωνσταντίνος μὲν δὲ βασιλεὺς, τὰ τοῦ Χριστοῦ φρονῶν, πάντα ὡς Χριστιανὸς ἐπραττεῖ, ἀνεγέρων τὰς ἐκκλησίας, καὶ πολυτελέσι τιμῶν ἀναθήμασιν· ἔτι δὲ καὶ τοὺς Ἑλλήνων ναοὺς κλείων καὶ καθαιρῶν, καὶ δημοσιεύων τὰ ἐν αὐτοῖς ἀγάλματα· Λικίνιος δὲ δὲ συμβασιλεύοντος αὐτῷ, τὰς Ἑλληνικὰς ἔχων δόξας, ἐμπειρίας Χριστιανούς. Καὶ διωγμὸν μὲν προφανῆ, φόβῳ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, κινεῖν ὑπεστέλλετο· λεληθότως δὲ πολλοὺς ^{Eus. V. C. i.} ^{5x.} ἐσκευωρεῖτο· προϊὼν δὲ, καὶ φανερώς αὐτοὺς βλάπτειν ἐπεχείρει. Καὶ γίνεται οὗτος δὲ διωγμὸς τοπικός· ἔνθα γὰρ ἦν Λικίνιος, ἐκεῖ μόνον ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα τε καὶ ἄλλα τυραννικῶς ποιῶν, ὀδαμῶς Κωνσταντίνου ἐλάνθανεν, ἔγνω τε ἐπὶ τούτοις χαλεπαίνοντα, πρὸς ἀπολογίαν ἐτρέπετο. Καὶ θεραπεύων αὐτὸν, πλαστὴν

φιλίαν ἐσπένδετο, πολλοὺς δρκους ὀμνὺς, μηδὲν τυραννικὸν φρονήσειν ποτέ ἀμα τε ὀμνὺς, καὶ ἐπιορκῶν· οὐ γάρ μετετίθετο τοῦ φρονεῖν τε τὰ τυραννικὰ, καὶ κατὰ Χριστιανῶν κινεῖν διωγμόν. Νόμῳ γάρ ἐκέλευσε, τοὺς ἐπισκόπους μὴ φοιτᾶν παρ' Ἑλλησι, ὡς ἀν μὴ ἔχῃ πρόφασιν αὔξεσθαι τὰ Χριστιανῶν. Ἡν δὲ διωγμὸς θρυλούμενος ἐν ταῦτῳ, καὶ ἀπόρρητος ἐκρύπτετο τε τῷ λόγῳ, καὶ ἔργῳ ἦν φανερός· ἀνήκεστα γάρ οἱ διωκόμενοι, εἰς τε τὸ σῶμα, καὶ εἰς τὰ χρήματα ἔπασχον.

CAP. IV.

"Οτι πόλεμος μεταξὺ Κωνσταντίνου καὶ Λικινίου διὰ Χριστιανούς ἐγένετο.

<sup>A.D. 324.
Eus. V. C.
ii. 18.</sup> Ἐκ δὲ τούτου, πρὸς ἀπέχθειαν μεγίστην τὸν βασιλέα Κωνσταντίνου ἐκίνησεν· ἥσάν τε πολέμιοι, διακοπέστης αὐτοῖς τῆς ἐπιπλάστου φιλίας. Οὐκ εἰς μακράν τε εἰς τὸ πολεμεῖν ἀλλήλους ἐτράπησαν. Καὶ πολλῶν γενομένων συμβολῶν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, τέλος πρὸς Χρυσόπολιν τῆς Βιθυνίας, ἐπίνειον δὲ τοῦτο τῆς Χαλκηδόνος ἐστὶν, ἥττηθεὶς ἐξέδωκεν ἑαυτόν. Ζῶντα οὖν συλλαβὼν φιλανθρωπεύεται· καὶ κτενεῖ μὲν οὐδαμῶς, οἰκεῖν δὲ τὴν Θεοσαλονικὴν προσέταξεν ἡσυχάζοντα. Ὁ δὲ πρὸς δλίγον ἡσυχάσας, ὕστερον βαρβάρους τινὰς συναγαγών, ἀναμαχέσασθαι τὴν ἥτταν ἐσπούδαζεν. Τοῦτο γνοὺς δὲ βασιλεὺς, ἀναιρεθῆναι αὐτὸν προσέταξε· καὶ κελεύσαντος αὐτοῦ ἀνηρέθη. Κωνσταντίνος τοίνυν πάντων γενομένον ἐγκρατής, αὐτοκράτωρ τε βασιλεὺς ἀναδειχθεὶς, τὰ Χριστιανῶν αὐθις αὔξειν ἐσπούδαζεν· ἐποίει τε τοῦτο διαφόρως· καὶ ἦν ἐν βαθείᾳ εἰρήνῃ τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ δι' αὐτόν. Ἀλλὰ δὴ τὴν τηλικαύτην εἰρήνην ἐμφύλιος τῶν Χριστιανῶν πόλεμος διαδέχεται· τίς δὲ ἦν οὗτος, καὶ ὅπως ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, ὡς οἵον τε διηγήσομαι.

CAP. V.

Περὶ τῆς Ἀρείου πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν ἐπίσκοπον φιλονεικίας.

Μετὰ Πέτρου τὸν γενομένον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, τὸν καὶ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσαντα, διαδέχεται τὴν ἐπισκοπὴν Ἀχιλλᾶς· μετὰ δὲ Ἀχιλλᾶν, Ἀλέξανδρος ἐπὶ τῆς μημονευθείσης εἰρήνης· καὶ ἀδεέστερον διάγων, τὴν ἐκκλησίαν συνεκρότει· καὶ ποτε παρόντων

τῶν ὑπὸ αὐτῷ πρεσβυτέρων καὶ τῶν λοιπῶν κληρικῶν, φιλοτιμότερον περὶ τῆς ἀγίας Τριάδος, ἐν Τριάδι μονάδα εἶναι φιλοσοφῶν, ἔθεολογει. Ἀρειος δέ τις πρεσβύτερος τῶν ὑπὸ αὐτῷ ταττομένων, ἀνὴρ οὐκ ἄμοιρος διαλεκτικῆς λέσχης, οἰόμενος τὸ Σαβελλίου τοῦ *Cp. iv. 33.* Λίβυος δόγμα εἰσηγεῖσθαι τὸν ἐπίσκοπον, ἐκ φιλονεικίας κατὰ διάμετρον εἰς τὸ ἐναυτίου τῆς τοῦ Λίβυος δόξης ἀπέκλινε, καὶ ὡς ἐδόκει, γοργῶς ὑπαπήντησε πρὸς τὰ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου λεχθέντα· καὶ φησὶν, ‘εἰ δὲ Πατὴρ ἐγένυνθης τὸν Τίδην, ἀρχὴν ὑπάρξεως ἔχει διεγένετο· καὶ ἐκ τούτου δῆλον, δτὶ ἦν ὅτε οὐκ ἦν δὲ Τίδης· ἀκολουθεῖ τε ἐξ ἀνάγκης, ἐξ οὐκ ὄντων ἔχειν αὐτὸν τὴν ὑπόστασιν.’

CAP. VI.

‘Ος ἐκ τῆς φιλονεικίας ἀρχὴν διαιρέσεως ἡ ἐκκλησία ἔλαβε· καὶ ὡς Ἀλέξανδρος δὲ Ἀλεξανδρείας καθεῖται Ἀρειον, καὶ τὸν περὶ αὐτὸν.

Ταῦτα τῷ καινοπρεπεῖ· λόγῳ συλλογισάμενος, ἀναρριπίζει τὸν πολλοὺς πρὸς τὸ ζήτημα. Καὶ ἀνάπτεται ἀπὸ σμικροῦ σπινθῆρος μέγα πῦρ. Ἀρξάμενόν τε τὸ κακὸν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας, διέτρεχε τὴν σύμπασαν Αἴγυπτόν τε καὶ Λιβύην, καὶ τὴν ἄνω Θηβαΐδα· ἥδη δὲ καὶ τὰς λοιπὰς ἐπειέμετο ἐπαρχίας τε καὶ πόλεις. Συνελαμβάνοντο τῇ Ἀρείου δόξῃ πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι, μάλιστα δὲ Εὐσέβιος αὐτῆς ἀντείχετο, οὐχ δὲ Καισαρεὺς, ἀλλ’ δὲ πρότερον μὲν τῆς Βηρυτίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, τότε δὲ τῆς ἐν Βιθυνίᾳ *Cp. Athan. Apol. c. 6.* Νικομηδείας τὴν ἐπισκοπὴν ὑποδύσ. Ταῦτα ἀκούων καὶ δρῶν τε Αρείου πολλῶν ἐπισκόπων καθίσας, τὸν μὲν Ἀρείου, καὶ τὸν ἀποδεχομένους τὴν δόξαν αὐτοῦ καθαιρεῖ γράφει δὲ τοῖς κατὰ πόλιν τοιάδε.

Ἐπιστολὴ Ἀλεξανδροῦ Ἀλεξανδρείας.

Τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ τιμιωτάτοις συλλειτουργοῖς τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, Ἀλεξανδρος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἐνδὸς σώματος ὃντος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐντολῆς τε οὖσης ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, ‘τηρεῖν τὸν σύνδεσμον τῆς δμονίας καὶ εἰρήνης,’ ἀκόλουθόν *Eph. iv. 3.* ἔστι γράφειν ἡμᾶς, καὶ σημαίνειν ἀλλήλοις τὰ παρ’ ἐκάστοις γιγνόμενα, ἵνα ‘ἄπει πάσχει, εἴτε χαίρει ἐν μέλος, ἢ συμπάσχωμεν, ἢ συνγχαίρωμεν ἀλλήλοις.’

Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τοίνυν παροικίᾳ, ἐξῆλθον νῦν ἀνδρες παφανόμοι καὶ Χριστο-*I Cor. xii. 26.* μάχοι, διδάσκοντες ἀποστασίαν, ἥν εἰκότως ἀν τις πρόδρομον τοῦ Ἀντιχρίστου

νομίσειε καὶ καλέσειε. Καὶ ἔβουλόμην μὲν σιωπῆ παραδοῦναι τὸ τοιοῦτον, ἵν' ἵστως ἐν τοῖς ἀποστάταις μόνοις ἀναλαβῆ τὸ κακόν, καὶ μὴ εἰς ἑτέρους τόπους διαβάναι, ῥυπώσῃ τινῶν ἀκεραίων τὰς ἀκοάς· ἐπειδὴ δὲ Εὐσέβιος, δὲν ἐν τῇ Νικομηδείᾳ, νομίσας ἐπ' αὐτῷ κείσθαι τὰ τῆς ἐκκλησίας, ὅτι καταλείψας τὴν Βηρυτὸν, καὶ ἐποφθαλμίσας τῇ ἐκκλησίᾳ Νικομηδέων, οὐκ ἐκδεδίκηται κατ' αὐτοῦ, προΐσταται καὶ τούτων τῶν ἀποστατῶν, καὶ γράφειν ἐπεχείρησε πανταχοῦ, συνιστῶν αὐτοὺς, εἴπως ὑποσύρῃ τινὰς ἀγροῦντας εἰς τὴν ἐσχάτην καὶ Χριστομάχον αἱρεσιν, ἀνάγκην ἔσχον, εἰδὼς τὸ ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένον, μηκέτι μὲν σιωπήσας, ἀναγγεῖλαι δὲ πάσιν ὑμῖν, ἵνα γενώσκητε τούς τε ἀποστάτας γενομένους, καὶ τὰ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν δύστημα ῥημάτια, καὶ ἐὰν γράφῃ Εὐσέβιος, μὴ προσέχητε. Τὴν πάλαι γὰρ αὐτοῦ κακόνιαν τὴν χρόνῳ σιωπηθεῖσαν, νῦν διὰ τούτων ἀνανεώσας βουλόμενος, σχηματίζεται μὲν ὡς ὑπὲρ τούτων γράφων ἔργον δὲ δείκνυσιν, ὡς δὲς ὑπὲρ ἑαυτοῦ σπουδάζειν, τοῦτο ποιεῖ. Οἱ μὲν οὖν ἀποστάταις γενομένοι εἰσὶν, 'Αρειος, 'Αχιλλᾶς, 'Αειθαλῆς καὶ Καρπώνης, καὶ ἔτερος 'Αρειος, καὶ Σαρμάτης, καὶ Εὐζώιος, καὶ Λούκιος, καὶ 'Ιουλιανὸς, καὶ Μηνᾶς, καὶ Ἐλλάδιος, καὶ Γάϊος, καὶ σὸν αὐτοῖς Σεκούνδος καὶ Θεωνᾶς, οἱ ποτὲ λεχθέντες ἐπίσκοποι. Ποῖα δὲ παρὰ τὰς γραφὰς ἐφευρότες λαλοῦσιν, ἐστὶ ταῦτα. 'Οὐκ ἀλλ' ὁ Θεὸς Πατὴρ ἦν, ἀλλ' ἦν ὅτε ὁ Θεὸς Πατὴρ ἐστιν, ὅτε ἀληθινὸς καὶ φύσει τοῦ Πατρὸς Λόγος, ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων γέγονεν. 'Ο γάρ δὲ Θεὸς τὸν μὴ ὄντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πεποίηκε· διὸ καὶ ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν. Κτίσμα γάρ ἐστι καὶ ποίημα δὲ Υἱός. Οὕτε δὲ ὅμοιος κατ' οὐσίαν τῷ Πατρὶ ἐστιν, οὔτε ἀληθινὸς καὶ φύσει τοῦ Πατρὸς Λόγος ἐστὶν, οὔτε ἀληθινὴ Σοφία αὐτοῦ ἐστὶ· ἀλλ' εἰς μὲν τῶν ποιημάτων καὶ γενητῶν ἐστὶ· καταχρηστικός δὲ λόγος καὶ σοφία, γενέμερος καὶ αὐτὸς δὲ τῷ ίδιῳ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ, καὶ τῇ ἐν τῷ Θεῷ Σοφίᾳ, ἐν ᾧ καὶ τὰ πάντα καὶ αὐτὸν πεποίηκεν ὁ Θεός· διὸ καὶ τρεπτός ἐστι καὶ ἀλλοιωτός τὴν φύσιν, ὡς καὶ πάντα τὰ λογικά· ἔνος τε καὶ ἀλλότριος, καὶ ἀπεσχοινισμένος ἐστὶν ὁ Λόγος τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας. Καὶ ἄρρητός ἐστιν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ· οὗτε γὰρ τελείως καὶ ἀκριβῶς γενώσκει ὁ Λόγος τὸν Πατέρα, οὔτε τελείως ὅρμην αὐτὸν δύναται. Καὶ γὰρ ἑαυτοῦ τὴν οὐσίαν οὐκ οἶδεν δὲ Υἱός ὡς ἐστι· δι' ἡμᾶς γὰρ πεποίηται, ἵνα ἡμᾶς δι' αὐτοῦ ὡς δὲ δργάνου κτίσῃ ὁ Θεός· καὶ οὐκ ἀν ὑπέστη, εἰ μὴ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ηθελε ποιῆσαι.' Ἡρώτησε γοῦν τις αὐτοὺς, εἰ δύναται ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος τραπῆναι ὡς ὁ διάβολος ἐτράπῃ· καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν εἰπεῖν, 'Ναι δύναται· τρεπτῆς γὰρ φύσεως ἐστὶ, γενητὸς καὶ τρεπτὸς ὑπάρχων.' Ταῦτα λέγοντας τοὺς περὶ 'Αρειον, καὶ ἐπὶ τούτοις ἀνασχυντοῦντας, αὐτοὺς τε καὶ τοὺς συνακολευθῆσαντας αὐτοῖς, ἡμεῖς μὲν μετὰ τῶν κατ' Αἴγυπτον ἐπισκόπων καὶ τὰς Λιβύας, ἐγγὺς ἐκατὸν ὄντων, συνελθόντες ἀνεθεματίσαμεν. Οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον προσδέξαντο, πουδάζοντες συγκαταμίξαι τὸ ψεῦδος τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τῇ εὐτεβείᾳ τὴν ἀσέβειαν. 'Αλλ' οὐκ ἰσχύσουσι, νικᾷ γὰρ ἡ ἀλήθεια'

Cp. Athan.
ad Ep. Eg.
12; de Decr.
Nic. 6.

Cp. iv. 7.

καὶ οὐδεμίᾳ ἐστὶ ‘κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, οὐδὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς αὐτὸν ^{Cor. vi. 14.} Βελιάρ.’ Τίς γὰρ ἡκουσε πάποτε τοιαῦτα; ή τίς νῦν ἀκούων οὐ ξενίζεται, ^{Cp. Ath.} Απολ. c. Ari. καὶ τὰς ἀκοὰς βίνει, ὑπέρ τοῦ μὴ τὸν ῥύπον τούτων τῶν ῥημάτων ψαῦσαι τῆς ^{Apol. c. Ari.} 49. ἀκοῆς; Τίς ἀκούων Ἰωάννου λέγοντος, ‘Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος,’ οὐ καταγινώσκει ^{John i. 1-3,} τούτων λεγόντων, ‘Ἡν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν’; ή τίς ἀκούων ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ‘Ο ^{18.} μονογενῆς Υἱὸς,’ καὶ, ‘Δι’ αὐτοῦ ἐγένετο τὰ πάντα,’ οὐ μισθίσει τούτους φθεγγο-
μένους, διτι εἰς ἐστὶ τῶν ποιημάτων δι Υἱός; Πῶς δὲ δύναται εἰς εἶναι τῶν δι’
αὐτοῦ γενομένων; ή πῶς μονογενῆς, δι τοῖς πᾶσι κατ’ ἔκεινους συναριθμούμε-
νος; πῶς δὲ ἔξ οὐκ ὅπτων δι εἴη, τοῦ Πατρὸς λέγοντος, ‘Ἐξηρεύεται ἡ καρ-^{Ps. xliv.}
δλα μου λόγον ἀγαθόν’ καὶ, ‘Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγένησα σέ’; ή πῶς ^{(Lxx.) 1;} δι
ἀδύοις τῇ οὐσίᾳ τοῦ Πατρὸς, δι δι εἰκὼν τελεία καὶ ‘ἀπαύγασμα’ τοῦ Πατρὸς, ^{cix. 3.} Heb. i. 3.
καὶ λέγων, ‘Ο ἐμὲ ἐωρακὼς, ἐώρακε τὸν Πατέρα’; Πῶς δὲ εἰ Λόγος καὶ Σοφία ^{John xiv. 9.}
ἐστὶ τοῦ Θεοῦ δι Υἱὸς, ἢν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν; ἵστος γὰρ ἐστὶν αὐτὸς λέγειν, Διογον
καὶ Δισοφον ποτὲ τὸν Θεόν. Πῶς δὲ τρεπτὸς ἡ ἀλλοιώθε, δι λέγον δι’ ἑαυτοῦ,
‘Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ δι Πατήρ ἐν ἐμοὶ’ καὶ, ‘Ἐγὼ καὶ δι Πατήρ ἐν ἐσμεν’ ^{John x. 30.}
διὰ δὲ τοῦ προφήτου, ‘Ιδετε με ὅτι ἐγὼ εἰμὶ, καὶ οὐκ ἡλλοίωμαι’; Εἰ δὲ καὶ
ἐπ’ αὐτὸν τις τὸν Πατέρα τὸ ῥῆτὸν δύναται ἀναφέρειν, ἀλλὰ ἀρμοδιώτερον δι
εἴη περὶ τοῦ Λόγου νῦν λεγόμενον, διτι καὶ γενομένους ἀνθρωπος οὐκ ἡλλοίω-
ται, ἀλλ’ ὡς δι Απόστολος, ‘Ιησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον δι αὐτὸς, καὶ ^{Mal. iii. 6.} Heb. xiii. 8.
εἰς τοὺς αἰώνας.’ Τί δὲ ἂρα εἰπεῖν αὐτὸς ἐπεισεν, διτι δ’ ημᾶς γέγονε,
κατότι τοῦ Παύλου γράφοντος, ‘Δι’ δι τὰ πάντα,’ καὶ ‘δι’ οὐν τὰ πάντα’; Περὶ ^{Cp. Col. i. 16;}
μὲν οὖν τοῦ βλασφημεῖν αὐτὸν, διτι οὐκ οὐδε τελείως δι Υἱὸς τὸν Πατέρα, οὐ ^{1 Cor. viii. 6.}
δεῖ θωμαρίζειν. Ἀπατ γὰρ προθέμενοι Χριστομαχεῖν, παρακρούονται καὶ τὰς
φωνὰς αὐτοῦ Κυρίου λέγοντος, ‘Καθὼς γινώσκει με δι Πατήρ, καὶ δι γινώσκει ^{John x. 15.}
τὸν Πατέρα.’ Εἰ μὲν οὖν ἐκ μέρους γινώσκει δι Πατήρ τὸν Υἱὸν, δῆλον διτι καὶ
δι Υἱὸς ἐκ μέρους γινώσκει τὸν Πατέρα. Εἰ δὲ τούτο λέγειν οὐ θέμις, οἰδε δὲ
τελείως δι Πατήρ τὸν Υἱὸν, δῆλον διτι καθὼς γινώσκει δι Πατήρ τὸν ἑαυτοῦ
Λόγον, οὕτω καὶ δι Λόγου γινώσκει τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, οὐ καὶ ἐστι Λόγος.
Καὶ ταῦτα λέγοντες, καὶ ἀναπτύσσοντες τὰς θείας γραφὰς, πολλάκις ἀνετρέ-
ψαμεν αὐτούς. Καὶ πάλι ως χαμαιλέοντες μετεβάλλοντο, φιλονεικοῦντες
εἰς ἑαυτοὺς ἐφέλκονται τὸ γεγραμμένον, ‘Οτι δι ἔλθῃ δ ἀσεβῆς εἰς βάθη ^{Prov. xviii. 3.}
κακῶν, καταφρονεῖ.’ Πολλαὶ γοῦν αἰρέσεις πρὸ αὐτῶν γεγόνασιν, αἵτινες ^(Lxx.)
πλέον τοῦ δέοντος τολμήσασαι, πεπτώκασσιν εἰς ἀφροσύην οὗτοι δὲ διὰ
πάντων αὐτῶν τῶν ῥημάτων, ἐπιχειρήσαντες ταῖς ἀναφέσεσι τῆς τοῦ Λόγου
θεότητος, ἀδικαίωσαν ἐξ ἑαυτῶν ἐκείνας, ως ἐγγύτεροι τοῦ Ἀντιχρίστου
γενόμενοι. Διὸ καὶ ἀπεκηρύχθησαν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀνεθεματίσθη-
σαν. Λυπούμεθα μὲν οὖν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τούτων, καὶ μάλιστα ὅτι μαθόντες
τοτὲ καὶ αὐτοὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας, νῦν ἀπεπήδησαν. Οὐ ξενιζόμεθα δέ-
τοῦτο γὰρ καὶ Ὑμέναιος καὶ Φιληππὸς πεπόνθασι· καὶ πρὸ αὐτῶν Ἰούδας.

ἀκολουθήσας τῷ Σωτῆρι, ὑστερον δὲ προδότης καὶ ἀποστάτης γενόμενος.
 Καὶ περὶ τούτων δὲ αὐτῶν, οὐκ ἀδίλακτοι μεμεήκαμεν ἀλλ' δι μὲν Κύρος
ιτ. xxiv. 5. προείρηκε, 'Βλέπετε μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ' πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ
 κε xxii. 8. δυνάματί μου λέγοντες, 'Εγὼ εἰμί, καὶ δι καιρὸς ἥγγικε' καὶ πολλοὺς πλανή-
 .ι Tim. iv. σουσι· μὴ πορευθῆτε ὅπίσω αὐτῶν'. 'Ο δὲ Παῦλος μαθὼν ταῦτα παρὰ
 Tit. i. 14. τοῦ Σωτῆρος, ἔγραψεν, 'Οτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινὲς τῆς
 πίστεως τῆς ὑγιαινούσης, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις, καὶ διδασκα-
 λίαις δαμονίων, ἀποστρεφομένων τὴν ἀλήθειαν'. Τοῦ τοίνυν Κυρίου καὶ
 Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τε αὐτοῦ παραγγέλλοντος, καὶ διὰ
 τοῦ Ἀποστόλου σημαίνοντος περὶ τῶν τοιούτων, ἀκολούθως ἡμεῖς αὐτῆ-
 κοι τῆς ἀσεβείας αὐτῶν γενόμενοι, ἀνεθεματίσαμεν, καθὼν προείπομεν, τοὺς
 τοιούτους, ἀποδεῖξαντες αὐτοὺς ἀλλοτρίους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τε καὶ
 πίστεως. 'Ἐδηλώσαμεν δὲ καὶ τῇ ὑμετέρᾳ θεοσεβείᾳ, ἀγαπητοὶ καὶ τιμώ-
 ταὶ συλλειτουργοὶ, ἵνα μήτε τινας ἔξι αὐτῶν, εἰ προπετεύσαντο καὶ πρὸς
 ὑμᾶς ἐλθεῖν, μὴ προσδέξησθε, μήτε Εὐσεβίῳ, ή ἐτέρῳ τινὶ γράφοντι περὶ
 αὐτῶν πεισθῆτε. Πρέπει γὰρ ὑμᾶς ὡς Χριστιανὸς δυτας, πάντας τοὺς κατὰ
 Χριστοῦ λέγοντάς τε καὶ φρονοῦντας, ὡς Θεομάχους καὶ φθορέας τῶν ψυχῶν
John 10.
 ἀποστρέφεσθαι, καὶ μηδὲ κανὸν χαίρειν τοῖς τοιούτοις λέγειν, ἵνα μή ποτε
 καὶ ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῶν κοινωνοὶ γενώμεθα, ὡς παρήγγειλεν ὁ μακάριος
 Ἰωάννης. Προσείπατε τοὺς παρ' ὑμῖν ἀδελφούς. 'Υμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ
 προσαγορεύοντοι.

Τοιαῦτα τοῖς ἀπανταχοῦ κατὰ πόλιν Ἀλεξάνδρου γράφοντος,
 χεῖρον ἐγένετο τὸ κακὸν, εἰς φιλονεικίαν ἔξαπτομένων, οἵ τα γρα-
 φέντα ἐγνωρίζετο. Καὶ οἱ μὲν τοῖς γραφεῖσι σύμψηφοι γινόμενοι,
 καὶ προσυπέγραφον· οἱ δὲ τούναντίον ἐποίουν. Μάλιστα δὲ πρὸς
 ἀντιπάθειαν ἐκεκίνητο ὁ τῆς Νικομηδείας Εὔσέβιος, ὅτι αὐτοῦ
 κακῶς Ἀλέξανδρος ἐν τοῖς γραφεῖσι μιῆμην πεποίητο. 'Ισχυε δὲ
 κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ μάλιστα ὁ Εὔσέβιος, ὅτι κατὰ τὴν Νικο-
 μηδείαν ὁ βασιλεὺς τότε διέτριψε· καὶ γὰρ ἐκεὶ τὰ βασιλεῖα
 μικρὸν ἔμπροσθεν οἱ περὶ Διοκλητιανὸν ἐπεποίηντο. Διατούτο
 σὺν πολλοὶ τῶν ἐπισκόπων τῷ Εὐσεβίῳ ὑπήκοον· κάκεῖνος συνε-
 χῶς ἐπέστελλεν, Ἀλεξάνδρῳ μὲν, ἵνα καθνφεὶς τὸ κινούμενον
 ζῆτημα, δέξηται τοὺς περὶ Ἀρειον· τοῖς δὲ κατὰ πόλιν, διποτε
 μὴ γένοντο σύμψηφοι Ἀλεξάνδρῳ. "Οθεν τὰ πάντα ἦν ταραχῆς
 ἀνάμεστα· οὐ γὰρ μόνους ἦν ἰδεῖν τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προέδρους
 λόγοις διαπληκτιζομένους, ἀλλὰ καὶ πλήθη τεμνόμενα· τῶν μὲν,
 ὡς τούτοις· τῶν δὲ, θατέροις ἐπικλινομένων. Εἰς τοσοῦτον δὲ

ἀτοπίας προέβη τὸ πρᾶγμα, ὥστε δημοσίᾳ καὶ ἐν αὐτοῖς θεάτροις τὸν Χριστιανισμὸν γελᾶσθαι. Οἱ μὲν οὖν περὶ αὐτὴν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, νεανικῶς περὶ τῶν ἀνωτάτω δογμάτων διεπληκτίζουσι, διεπρεσβεύοντο δὲ πρὸς τοὺς κατ' ἐπαρχίαν ἐπισκόπους⁵⁹ οἱ δὲ, εἰς θάτερον τεμνόμενοι μέρος, τῆς ἑκείνων ὁμοίας στάσεως ἔγινοντο. Συνανεμίγνυντο δὲ τοῖς Ἀρειανίζουσι Μελιτιανοὶ, οἱ μικρὸν ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας χωρισθέντες, τίνες δέ εἰσιν οὗτοι, λεκτέον. Ὄποιοι οὐδὲν τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τοῦ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσαντος, Μελίτιος τις μιᾶς τῶν ἐν Αἴγυπτῳ πόλεων ἐπίσκοπος καθηρέθη, δι' ἄλλας τε πολλὰς αἰτίας, καὶ μάλιστα ὅτι ἐν τῷ διωγμῷ, ἀρνησάμενος τὴν πίστιν, ἐπέθυσεν. Οὗτος καθαιρεθεὶς,⁵⁹ Routh, Rell. Sac. iv. πολλούς τε ἐσχηκώς τοὺς ἐπομένους αὐτῷ, αἰρεσιάρχης κατέστη⁹¹. τῶν ἀχρι τοῦ ἐξανδρείας, ἀντὶ τοῦ Αἴγυπτου Μελιτιανῶν καλούμενων. Ἐπολογίαν τε οὐδὲ μίαν εὑλογον ἔχων τοῦ κεχωρίσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἡδικῆσθαι μὲν ἔλεγεν ἑαυτὸν ἀπλῶς· ἐκακηγόρει δὲ καὶ ἐλοιδόρει τὸν Πέτρον. Ἐλλὰ δὲ Πέτρος μὲν ἐν τῷ διωγμῷ μαρτυρήσας, ἐτελεύτησεν· δὲ μεταφέρει τὰς λοιδορίας ἐπὶ Ἀχιλλᾶν, ὃς μετὰ Πέτρου ἐπίσκοπος ἦν· καὶ αὖθις ἐπὶ τὸν μετὰ Ἀχιλλᾶν γεγενημένον Ἀλεξανδρον. Ἐν τούτοις δὴ καθεστώτων αὐτῶν, ἐπιγίνεται τὸ κατὰ Ἀρειον ζῆτημα. Καὶ δὲ Μελίτιος δῆμα τοῖς αὐτοῖς, συνελαμβάνετο τῷ Ἀρείῳ, κατὰ τοῦ ἐπισκόπου συμφατριάζων αὐτῷ. Καὶ δοσοις μὲν ἀτοπος ἦν ἡ Ἀρείου δόξα, ἀπεδέχοντο τοῦ Ἀλεξανδρού τὴν ἐπὶ Ἀρείῳ κρίσιν, καὶ ὡς δικαία εἶη ἡ κατὰ τῶν οὗτων φρονούντων ψῆφος. Ἔγραφον δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Νικομηδέα Εὔστριον, καὶ δοσοις τὴν Ἀρείου δόξαν ἡσμένιζον, ὥστε λύειν μὲν τὴν φθόνασαν ἀποκήρυξιν, ἐπανάγειν δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοὺς ἀποκηρυχθέντας· μήτε γὰρ δοξάζειν κακῶς. Οὕτως ἐναντίων τῶν γραμμάτων πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τὸν Ἀλεξανδρείας πεμπομένων, πεποίηται τῶν ἐπιστολῶν τούτων συναγωγὴς, Ἀρειος μὲν τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ, Ἀλεξανδρος δὲ τῶν ἐναντίων· καὶ τοῦτο πρόφασις γέγονεν ἀπολογίας ταῖς νῦν ἐπιπολαζούσαις αἵρεσιν Ἀρειανῶν, Εὐνομιανῶν, καὶ δοσοις τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ Μακεδονίου ἔχουσιν· ἔκαστοι γὰρ μάρτυσι ταῖς ἐπιστολαῖς ἔχρήσαντο τῆς οἰκείας αἵρεσεως.

CAP. VII.

[·]Ως δὲ βασιλεὺς Κωνσταντίνος λυπηθεὶς ἐπὶ τῇ ταραχῇ τῶν ἐκκλησίαν, ἔπειτα
“Οσιον τὸν Ἰσπανὸν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, εἰς διμόνουαν παρακαλῶν τὸν ἐπίσκοπον
καὶ τὸν Ἀρειον.

Ταῦτα δὲ πυθόμενος δὲ βασιλεὺς, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπεραλγήσας,
συμφοράν τε οἰκείαν εἶναι τὸ πρᾶγμα ἡγησάμενος, παραχρῆμα τὸ
ἀναφθὲν κακὸν κατασβέσαι σπουδάζων, γράμματα πρὸς Ἀλέξανδρον
καὶ Ἀρειον πέμπει, δι' ἀνδρὸς ἀξιοπίστου, φῶνομα μὲν ἦν Ὁσιος,
μιᾶς δὲ τῶν ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ πόλεων, ὄνομα Κουδρούβης, ὑπῆρχεν
ἐπίσκοπος· πάνυ τε αὐτὸν ἡγάπα καὶ διὰ τιμῆς ἤγειν δὲ βασιλεύς.

[·]Ων γραμμάτων μέρος ἐνταῦθα κεῖσθαι οὐκ ἄκαρον ἥγονται.
Eus. V. C. ii. γάρ δὴλ ἐπιστολὴ ἐν τοῖς Εὐσεβίου εἰς τὸν Κωνσταντίνου βίον
^{64-2.} κεῖται βιβλίοις.

Νικητὴς Κωνσταντίνος, Μέγιστος, Σεβαστὸς, Ἀλεξάνδρος καὶ Ἀρείφ.

Μαθάνω ἐκεῖθεν ὑπῆρχει τοῦ παρόντος ζητήματος τὴν καταβολήν· ὅτε
γάρ σὺ, ὁ Ἀλέξανδρε, ἔζητες παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, τί δήποτε ἔκαστος
αὐτῶν ὑπέρ τινος τόπου τῶν ἐν τῷ νόμῳ γεγραμμένων, μᾶλλον δὲ ὑπέρ τινος
ματαίου ζητήματος μέρους, πυνθάνοιτο· σύ τε, ὁ Ἀρειος, ὅπερ ἡ μῆτρα τὴν
ἀρχὴν ἐνθυμηθῆναι, ἡ ἐνθυμηθέντα, σιωπῇ παραδοῦναι προσῆκον ἦν, ἀπρο-
όπτως ἀντέθηκας· ὅθεν τῆς ἐν ὑμῖν διεχοίσας ἐγερθείσης, ἡ μὲν σύνοδος ἡρνήθη·
ὅ δὲ ἀγιώτατος λαὸς εἰς ἀμφοτέρους σχισθεὶς, ἐκ τῆς τοῦ κοινοῦ σώματος
ἀρμονίας ἐχωρίσθη. Οὐκοῦν ἐκάτερος ὑμῶν ἔξιστον τὴν γνώμην παρασχόντων,
ὅπερ δὲν δινθεράποτων ὑμῶν δικαίως παρανεῖ, δέξασθε. Τί δέ τοῦτο ἔστιν;
οὕτε ἐρωτῶν ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐξ ἀρχῆς προσῆκον ἦν, οὕτε ἐρωτώμενον
ἀποκρίνασθαι. Τὰς γάρ τοιαύτας ζητήσεις, ὅποσας οὐ νόμου τινὸς ἀπόγκη
προστάττει, ἀλλὰ ἀνωφελοῦς ἀργίας ἐρεσχελία προστίθησιν, εἰ καὶ φυσικῆς
τινος γυμνασίας ἔνεκα γίνοιτο, ὅμως ὀφειλομενοι εἴσω τῆς διανοίας ἐγκλείειν,
καὶ μὴ προχείρως εἰς δημοσίας συνιδους ἐκφέρειν, μηδὲ ταῖς πάντων ἀκοῦσις
ἀπρονοήτως πιστεύειν πόσος γάρ ἔστιν ἔκαστος, ὃς τε πραγμάτων οὐτω
μεγάλων, καὶ λίαν δυσχερῶν δύναμιν, ἡ πρὸς τὸ ἀκριβὲς συνιδεῖν, ἡ κατ'
ἀξίαν ἐρμηνεύσαι; εἰ δὲ καὶ τοῦτο ποιεῖν τις εὐχερῶς νομισθείη, πόσον μέρος
τοῦ δήμου πείσει; ἡ τίς ταῖς τῶν τοιούτων ζητημάτων ἀκριβεῖαις, ἔξιω τῆς
ἐπικινδύνου παρολισθήσεως, ἀντισταί; Οὐκοῦν ἐφεκτέον ἐν τοῖς τοιούτοις
Eus. ἀσθενείᾳ τὴν πολυλογίαν, ἵνα μῆτρας ἡ ἡμῶν ἀσθένεια τῆς φύσεως, τὸ προτεθὲν ἐρμη-
... σινέσται μὴ δυνηθέντων, ἡ ἡ τῶν διδασκομένων ἀκροστῶν βραδυτέρα σύνεσις,
πρὸς ἀκριβῆ τοῦ ῥήθεντος κατάληψιν ἐλθεῖν μὴ χωρησάντων, αὐθίς ἐξ ἐκατέ-

ρου τούτων ἡ βλασφημίας, ἡ σχίσματος εἰς ἀνάγκην δὲ δῆμος περισταίη. Διύπερ καὶ ἐρώτησις ἀπροφύλακτος, καὶ ἀπόκρισις ἀπρονόητος, τὴν ἵσην ἀλλήλαις ἐπιδεδότωσαν ἐφ' ἔκατέρῳ συγγράμμην οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ τοῦ κορυφαίου τῶν ἐν τῷ νόμῳ παραγγελμάτων ὑμῶν ἐξέφθη πρόσφασις, οὐδὲ κανή τις ὑμῶν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ θρησκείας αὔρεσις ἀπτεισήθη ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἔχετε λογισμὸν, δισπερ τὸ τῆς κοινωνίας σύνθημα. ‘Υμῶν γὰρ ἐν ἀλλήλοις ὑπὲρ μικρῶν καὶ λίαν ἐλαχίστων φιλονεκούντων, τοσοῦτον τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν ταῖς ὑμετέραις ίθυνσθαι φρεσὶν οὐ προσήκει, διὰ τὸ διχονοεῖν ἀλλ' οὐτε πρέπον, οὐτε δὲ μικρῷ παραδείγματι τὴν ὑμετέραν σύνεσιν ὑπομήνω, λέξω. “Ιστε δὴ καὶ τοὺς φιλοσόφους αὐτοὺς, ὡς ἐνὶ μὲν ἀπαρτεῖς δόγματι συντίθενται. Πολλάκις δὲ ἐπειδὰν ἐν τινὶ τῶν ἀπόφασεων μέρει διαφωνῶσι, εἰ καὶ τῇ τῆς ἐπιστήμης ἀρετῇ χωρίζονται, τῇ μέντοι τοῦ σώματος ἐνώστε πᾶλιν εἰς ἀλλήλους συμπνέοντιν. Εἰ δὲ τοῦτο ἔστι, πῶς οὐ πολλῷ δικαιώτερον ὑμᾶς, τοὺς τοῦ μεγάλου Θεοῦ θεράποντας καθεστῶτας, ἐν τοιάντῃ προαιρέσει θρησκείας ὁμοψύχους ἀλλήλοις εἴναι; Ἐπισκεψιώμεθα δὲ λογισμῷ μείζονι, καὶ πλείονι συνέσει τὸ ρήθεν ἐνθυμηθῶμεν, εἴπερ ὅρθως ἔχει δὲ ὀλίγας καὶ ματαίας ὥμητά των ἐν ὑμῖν φιλοτεκίας, ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς ἀντικείσθαι, καὶ τὸ τῆς συνόδου τίμιον ἀσεβεῖ δεχονοίδι χωρίζεσθαι δι' ἡμῶν, οἱ πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ μικρῶν οὐτων καὶ μηδαμῶς ἀναγκαίων φιλονεκούμεν; δημάδη ταῦτ' ἔστι, καὶ παιδικαῖς ἀνολαΐς ἀρμόττοντα μᾶλλον, ἡ τῇ τῶν ἱερέων καὶ φρονίμων ἀνδρῶν συνέσει προσήκωστα. Ἀποστόλωμεν ἔκόντες τῶν διαβολικῶν πειρασμῶν. ‘Ο μέγας ἡμῶν Θεὸς δὲ Σωτὴρ πάντων κοινὸν ἀπασι τὸ φῶς ἐξέτειν· ἐφ' οὐ τῇ προνοίᾳ, ταύτην ἐμοὶ τῷ θεραπευτῇ τοῦ κρείττονος τῇ σπουδῇν εἰς τέλος ἐνεγκείν συγχωρήσατε, ὅπως ὑμᾶς τοὺς ἐκείνου δήμους ἐμῇ προσφωνήσει καὶ ὑπηρεσίᾳ καὶ νουθεσίας ἐνστάσει πρὸς τὴν τῆς συνόδου κοινωνίαν ἐπανάγοιμι. Ἐπειδὴ γὰρ, ὡς ἔφην, μία τις ἐστι πίστις ἐν ὑμῖν, καὶ μία τῆς καθ' ὑμᾶς αἱρέσεως σύνεσις, τὸ τε τοῦ νόμου παράγγελμα, τοῖς δι' ἑαυτοῦ μέρεσιν εἰς μίαν ψυχῆς πρόθεσιν, τὸ δὲ συγκλείει, τοῦτο ὅπερ ὑμῶν ἐν ἀλλήλοις φιλονεκίαν ἤγειρεν, ἐπειδὴ μὴ πρὸς τὴν τοῦ παντὸς νόμου δύναμιν ἀήκει, χωρισμὸν τινα καὶ στάσιν ἐν ὑμῖν μηδαμῶς ἐμποιείτω. Καὶ λέγω ταῦτα, οὐχ ὡς ἀναγκάζων ὑμᾶς ἐξάπαντος τῇ λίαν εὐήθει, καὶ οἴα δήποτε ἔστιν ἐκείνη, ἥγησει συντίθεσθαι δύναται γὰρ καὶ τὸ τῆς συνόδου τιμίον ὑμῶν ἀκέραιον φιλάπτεσθαι, καὶ ή αὐτὴ κατὰ πάντων κοινωνία τηρεῖσθαι, καν τὰ μᾶλιστά τις ἐν μέρει πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ ἐλαχίστουν διαφωνά γένηται· ἐπεὶ μηδὲ πάντες ἐν πᾶσι ταῦτὸ δουλόμεθα, μηδὲ μία τις ἐν ἡμῖν φύσις ἡ γνώμη πολιτεύεται. Περὶ μὲν οὖν τῆς θείας προνοίας, μία τις ἐν ὑμῖν ἔστω πίστις, μία σύνεσις, μία συνθήκη τοῦ κρείττονος· ἀ δὲ ὑπὲρ τῶν ἐλαχίστων τούτων ἥγησεν ἐν ἀλλήλοις ἀκριβολογεῖσθε, καν μὴ πρὸς μίαν γνώμην συμφέρητε,

μένειν εῖσω λογισμῶν προσήκει, τῷ τῆς διανοίας ἀπορρήτῳ τηρούμενα. Τὸ μέντοι τῆς κοινῆς φιλίας ἀπόρρητόν τε καὶ ἔξαιρετον, καὶ ἡ τῆς ἀλληλείας πίστις, ἣτε περὶ τὸν Θεόν καὶ τὴν τοῦ νόμου θρησκείαν τιμὴν, μενέτω παρ' ὑμῖν ἀσάλευτος· ἐπανέλθετε δὴ πρὸς τὴν ἀλλήλων φιλίαν τε καὶ χάριν. Ἀπόδοτε τῷ σύμπαντι λαῷ τὰς οἰκίας περιπλοκάς· ὑμεῖς τε αὐτοὶ, καθάπερ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἐκκαθάραυτε, αὐθὶς ἀλλήλους ἐπίγυνωτε. Ἡδίων γάρ πολλάκις γίνεται φιλία μετὰ τὴν τῆς ἔχθρας ὑπόθεσιν αὐθὶς εἰς καταλλαγὴν ἐπανελθοῦσα. Ἀπόδοτε οὖν μοι γαληνὰς μὲν ἡμέρας, νύκτας δὲ ἀμερίμνους, ἵνα κάμοι τις ἡδονὴ καθαρὸν φωτὸς, καὶ βίον λοιπὸν ἥσυχος εὐφροσύνη σώζῃται· εἰ δὲ μὴ, στένειν ἀνάγκη, καὶ δακρύοις δὲ δλους συνέχεσθαι, καὶ μηδὲ τὸν τοῦ ζῆν αἰώνα πράειν ἡμέρας, νύκτας δὲ ἀμερίμνους, τῶν συνθεραποντων λέγω τῶν ἐμῶν, οὕτως ἀδίκηροι καὶ βλαβερά πρὸς ἀλλήλους φιλονεκίᾳ κεχωρισμένων, ἐμὲ πᾶς ἐγχωρεῖν τῷ λογισμῷ συνεστάναι λοιπόν; ἵνα δὲ τῆς ἐπὶ τούτῳ λύπης τὴν ὑπερβολὴν αἴσθησθε, ἀκούσατε. Πρώην ἐπιστάτας τῇ Νικομηδίᾳ πόλει, παραχρῆμα εἰς τὴν ἐφάνη ἡπειρογμῆν τῇ γνώμῃ· σπεύδοντι δέ μοι πρὸς ὑμᾶς ἥδη, καὶ τῷ πλείσιν μέρει σὺν ὑμῖν ὅντι, ἡ τούτη τοῦ πράγματος ἀγγελία πρὸς τὸ ἔμπαλιν τὸν λογισμὸν ἀνεχαίτισεν· ἵνα μὴ τοῖς ὄφθαλμοῖς ὅρᾳν ἀντικασθείην, ἀ μηδὲ ταῖς ἀκοαῖς προσέσθαι δυνατὸν ἡγούμην. Ἀνοίξατε δή μοι λοιπὸν ἐν τῇ καθ' ὑμᾶς δρμονοίᾳ τῆς ἐφάς τὴν ὅδον, ἥν ταῖς πρὸς ἀλλήλους φιλονεκίαις ἀπεκλείσατε. Καὶ συγχωρήσατε θᾶττον ὑμᾶς τε ὁμοῦ καὶ τοὺς ἀλλούς διπαντας δήμους ἐπιδεῖν χαιροντας, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀπάντων δρμονοίᾳ τε καὶ ἐλευθερίας διφειλομένην χάριν, ἐπ' εὐφήμιοις λόγων συνθήμασιν, δρολογῆσαι τῷ κρείττονι.

CAP. VIII.

Περὶ τῆς γεγενημένης Συνόδου ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας, καὶ περὶ τῆς ἐκεῖ ἐκτεθείσης πίστεως.

Τοιαῦτα μὲν οὖν θαυμαστὰ καὶ σοφίας μεστὰ παρήνει ἡ τοῦ βασιλέως ἐπιστολή· τὸ δὲ κακὸν ἐπικρατέστερον ἦν καὶ τῆς τοῦ βασιλέως σπουδῆς, καὶ ἀξιοπιστίας τοῦ διακονησαμένου τοῖς γράμμασιν· οὗτε γάρ "Αλέξανδρος, οὗτε "Αρειος ὑπὸ τῶν γραφέντων ἐμαλάσσοντο. Ἀλλά τις ἦν ἄκριτος καὶ παρὰ τοῖς λαοῖς ἔρις καὶ ταραχή· προϋπῆρχε δὲ καὶ ἄλλη τις προτέρα ιδόσις τοπικὴ, τὰς ἐκκλησίας ταράττουσα, ἡ διαφωνία τῆς τοῦ Πάσχα ἐορτῆς, ἣτις περὶ τὰ τῆς ἐφάς μέρη μόνον ἐγένετο· τῶν μὲν Ἰουδαϊκώτερον ἐορτὴν ποιεῖν ἐσπουδακότων, τῶν δὲ μιμουμένων σύμπαντας τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην Χριστιανούς. Διαφωνοῦντες δὲ οὕτω περὶ

τῆς ἑορτῆς, τῆς κοινωνίας μὲν οὐδαμῶς ἔχωρίζοντο· στυγνοτέραν δε τὴν ἑορτὴν τῇ διαφωνίᾳ εἰργάζοντο. Δι’ ἀμφότερα τούννυν ὄρῶν δι βασιλεὺς ταραττομένην τὴν ἐκκλησίαν, σύνοδον οἰκουμενικὴν συνεκρότει, τοὺς πανταχόθεν ἐπισκόπους διὰ γραμμάτων εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας ἀπαυτῆσαι παρακαλῶν. Παρῆσάν τε ἐκ πολλῶν ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων οἱ ἐπίσκοποι· περὶ ὧν δι Παμφίλου Εὐσέβιος ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῶν εἰς τὸν Κωνσταντίνου βίον, τάδε κατὰ λέξιν φησιν.

Τῶν γοῦν ἐκκλησιῶν ἀπασῶν, αἱ τὴν Εὐρώπην ἀπασταν, Λιβύην τε καὶ τὴν *Eus. V. C. iii.* Ἀσίαν ἐπλήρουν, δμοῦ συνῆκτο τῶν τοῦ Θεοῦ λειτουργῶν τὰ ἀκροθίνια· εἰς^{7, 8, 9} τε οἶκος εὐκτήριος, διπερ τὸν θεοῦ πλατυύμενος, ἔνδον ἔχώρει κατὰ τὸ αὐτὸ Σύρους τε καὶ Κιλικιας, Φοίνικας τε καὶ Ἀραβίους, καὶ Παλαιστινίους, καὶ ἐπὶ τούτοις Αἴγυπτίους, Θηβαίους, Λίβυας, τοὺς τε ἐκ μέσης τῶν ποταμῶν δρυμωμένους· ηδη δὲ καὶ Πέρσης ἐπίσκοπος τῇ συνόδῳ παρῆν· οὗτε Σκύθης ἀπελιμπάνετο τῆς χορείας· Πόντος τε καὶ Ἀσία, Φρυγία τε καὶ Παμφυλία, τοὺς παρ’ αὐτοῖς παρείχον ἐκκρίτους. Ἀλλὰ καὶ Θράκες καὶ Μακεδόνες, Ἀχαιοί τε καὶ Ἡπειρώται, τούτων τε οἱ ἔτι προσωτάτων οἰκοῦντες ἀπήντων, αὐτός τε Ἱσπανῶν δι πάνυ βοώμενος εἰς ἡν τοὺς πολλοὺς ἀμα συνεδρεύων· τῆς δέ γε βασιλευούσης πόλεως δὲ μὲν προεστὼς διὰ γῆρας ὑστέρει· πρεσβύτεροι δὲ αὐτοῦ παρόντες τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐπλήρουν. Τοιούτον μόνον ἐξ αἰώνος εἰς βασιλεὺς Κωνσταντίνου Χριστῷ στέφανον δεσμῷ συνάψας εἰρήνης, τῷ αὐτοῦ Σωτῆρι τῆς κατ’ ἔχθρῶν καὶ πολεμίων νίκης θεοπρεπὲς ἀντίθη χαριστήριον, εἰκόνα χορείας ἀποστολικῆς ταύτην καθ’ ἡμᾶς συστησάμενος. Ἐπεὶ κατ’ ἐκείνους συνηχθεὶς λόγος ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνδρας εὐλαβεῖς,¹⁰ ἐν *Acts ii. 5 ff.* οἷς ἐτύχανον ‘Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἐλαμίται, καὶ οἱ κατοικοῦντες Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον τε καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον, καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην, οἵ τε ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι, Ἰουδαῖοι τε καὶ Προστήλυτοι, Κρήτες καὶ Ἀραβῖς.’ Πλὴν δοσον ἐκείνοις μὲν ὑστέρει, τὸ μὴ ἐν Θεῷ λειτουργῶν συνεστάναι τοὺς πάντας· ἐπὶ δὲ τῆς παρούσης χορείας, ἐπισκόπων μὲν πληθὺς τριακοσίων ἀριθμὸν ὑπερακοντίζουσα ἡν· ἐπομένων δὲ τούτοις πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἀκολούθων τε πλείστων δσων ἑτέρων, οὐδὲ ἡν ἀριθμός. Τῶν δὲ τοῦ Θεοῦ λειτουργῶν οἱ μὲν διέπρεπον σοφίας λόγῳ, οἱ δὲ βίου στερρότητι καὶ καρτερίᾳς ὑπομονῇ, οἱ δὲ τῷ μέσῳ τρόπῳ κατεκοσμοῦντο. Ἡσαν δὲ τούτων οἱ μὲν χρόνον μήκες τετιμημένοι, οἱ δὲ νεότητι καὶ ψυχῆς ἀκμῇ διαλάμποντες, οἱ δὲ ἀρτὶ παρελθόντες ἐπὶ τὸν τῆς λειτουργίας δρόμον. οἷς δὴ πᾶσι βασιλεὺς ἐφ’ ἐκάστης ἡμέρας τὰ σιτηρέσια δαψιλῶς χορηγείσθαι διετάξατο.

Καὶ τοιαῦτα μὲν περὶ τῶν ἐκεῖ συνελθόντων Εὔσέβιος. Ὁπι-
τελέστας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπιψίκιου κατὰ Λικινύου ἔορτὴν, ἀπήντα
καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Νίκαιαν. Διέπρεπον δὲ ἐν τοῖς ἐπισκόποις
Παφινύτιος τε ὁ ἐκ τῆς ἀνω Θηβαΐδος, καὶ Σπυρίδων ὁ ἐκ Κύπρου.
"Οτου χάριν δὲ τούτων ἔμημονεύσαμεν, μετὰ ταῦτα ἔρῳ. Συμ-
παρῆσαν δὲ λαϊκοὶ πολλοὶ διαλεκτικῆς ἔμπειροι, ἐν ἐκατέρῳ μέρει
συνηγορεῖν προθυμούμενοι· ἀλλὰ τὴν μὲν Ἀρείου δόξαν συνεκρό-
τουν Εὔσέβιος τε Νικομηδεὺς, ὡς μοι καὶ πρότερον εἴρηται, καὶ
Θέογνις, καὶ Μάρις· ὡς δὲ μὲν Νικαίας ἐπίσκοπος ἦν, Μάρις δὲ
τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Χαλκηδόνος· τούτοις δὲ γενναῖως ἀντηγωγίζετο
Ἀθανάσιος, διάκονος μὲν τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας· σφόδρα δὲ
αὐτὸν διὰ τιμῆς ἥγεν 'Αλέξανδρος ὁ ἐπίσκοπος· διὸ καὶ φθόνος
ῶπλίσατο κατ' αὐτοῦ, ὡς ὑπέρερον λέξομεν. Μικρὸν οὖν πρὸ τῆς
εἰς ἔνα τόπον συνελεύσεως τῶν ἐπισκόπων, οἱ διαλεκτικοὶ πρὸς
τοὺς πολλοὺς προαγώνας ἐποιοῦντο τῶν λόγων. Ἐλκομένων δὲ
πολλῶν πρὸς τὸ τοῦ λόγου τερπνὸν, εἰς τις τῶν ὅμολογητῶν λαϊκὸς,
ἀκέραιον ἔχων τὸ φρόνημα, ἀντιπίπτει τοῖς διαλεκτικοῖς, καὶ φησὶ
πρὸς αὐτούς· 'ώς ἄρα δὲ Χριστὸς, καὶ οἱ Ἀπόστολοι, οὐ διαλεκτικὴν
ἡμῖν παρέδοσαν τέχνην, οὐδὲ κενῆν ἀπάτην, ἀλλὰ γυμνῆν γυνάμην,
πίστει καὶ καλοῖς ἔργοις φυλαττομένην.' Ταῦτα εἰπόντος, οἱ μὲν
παρόντες πάντες ἔθαύμασαν καὶ ἀπεδέξαντο· οἱ δὲ διαλεκτικοὶ
εὐγνωμούστερον ποιοῦντες ἡσύχασαν, τὸν ἀπλοῦν λόγον τῆς ἀλη-
θείας ἀκούσαντες. Τότε μὲν οὖν οὕτως ὁ ἐκ τῆς διαλεκτικῆς
γινόμενος θόρυβος κατεστάλη, τῇ δὲ ἔξῆς, πάντες ἀμα οἱ ἐπί-
σκοποὶ εἰς ἔνα τόπον συνήρχοντο. Παρήιει δὲ καὶ διά βασιλεὺς μετ'
αὐτούς· καὶ ἐπει παρῆλθεν, εἰς μέσους ἔστη· καὶ οὐ πρότερον
καθίζειν ἥρειτο, πρὶν ἀν οἱ ἐπίσκοποι ἐπιωνεύσειαν. Τοσαῦτη τις
εὐλάβεια καὶ αἰδῶς τῶν ἀνδρῶν τὸν βασιλέα κατεῖχεν. Ἐπεὶ
δὲ καὶ ἡ πρέπουσα τῷ καιρῷ ἥσυχλα ἐγένετο, ἥρξατο δὲ βασιλεὺς
αὐτόθεν ἐκ τῆς καθέδρας παραινετικοῖς πρὸς αὐτοὺς χρῆσθαι λόγοις,
πρὸς συμφωνίαν καὶ ὁμόνοιαν προτρέπων αὐτούς· καὶ τὴν μὲν
ἐκάστου ἰδιάζονσαν λύπην πρὸς τὸν πλησίον, παραχωρεῖν συνε-
βούλευε· καὶ γὰρ ἀντεγκαλοῦντες ἥσαν ἀλλήλοις οἱ πλείουες·
πολλοὶ τε ἐξ αὐτῶν βιβλία δεήσεων τῷ βασιλεῖ τῇ προτεραίᾳ ἥσαν
δρέξαντες. Ἐπὶ δὲ τὸ προκείμενον, διὸ καὶ συνεληγύθεισαν,
χωρεῖν παρακαλέσας, τὰ βιβλία καυθῆναι ἐκέλευσεν, ἐπειπὼν

μόνον· ‘Κελεύει Χριστὸς ἀφίέναι τῷ ἀδελφῷ τὸν ἀφέσεως τυχεῖν ἐπειγόμενον.’ Τότε οὖν τοὺς περὶ δμονοὶς καὶ εἰρήνης λόγους εἰς πλάτος διεξελθῶν, αὐθὶς περὶ τῶν δογμάτων ἐπιμελέστερον ἐπισκέψασθαι τῇ αὐτῷ γνώμῃ ἐπέτρεψεν. Οἱα δὲ καὶ περὶ τούτων ἐν τῷ αὐτῷ τρίτῳ βιβλῷ τῶν εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου ὁ αὐτὸς φῆσιν Εὐσέβιος, ἐπακοῦσαι καλόν· ἔστι δὲ ταῦτα.

Πλείστων δὴ τῶν ὑψ' ἐκατέρωφ τάγματι προτεινομένων, πολλῆς τε ἀμ-^{Eus. V. C.}
φιλογίας τὰ πρῶτα συνισταμένης, ἀνεγκάκως ἐπηκροῦστο ὁ βασιλεὺς τῶν^{iii. 13.}
πάντων, σχολῆ τε εἰτόνῳ τὰς προτάσεις ὑπεδέχετο. Ἐν μέρει τε ἀντιλαμ-
βανόμενος τῶν παρ' ἐκατέρους τάγματος λεγομένων, ἡρέμα συνῆγε τοὺς
φιλονείκων ἐνισταμένους, πράεσσι τε ποιούμενος τὰς πρὸς ἔκαστον δμδίας.
Ἐλληνίζων τε τῇ φωνῇ, ὅτι μηδὲ τάντης ἀμβῶν εἶχε, γλυκύτερος τις ἦν καὶ
ἡδὺς, τοὺς μὲν συμπτείθων, τοὺς δὲ καὶ δυσωπῶν τῷ λόγῳ· τοὺς δὲ εὐ-
λέγοντας ἐπαυνῶν. Πάντας δὲ εἰς δμόνουαν ἐλαύνων, δμογνώμονάς τε καὶ
δμοδόξους αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς ἀμφισβητουμένοις δπασιν ἐπὶ τὸ αὐτὸν κατεστή-
σατο· ὡς δμοφῶνως μὲν κρατῆσαι τὴν πίστιν, τῆς δὲ σωτηρίου ἐορτῆς τὸν
αὐτὸν παρὰ τοῖς πᾶσιν δμολογήθημαι καρόν. Ἐκυροῦτό τε ήδη καὶ ἐγγρά-
φως δι' ὑποσημειώσεως ἔκάστουν τὰ κοινῇ δεδογμένα.

Τοιαῦτα καὶ περὶ τούτων ταῖς ἑαυτοῦ φωναῖς δὲ Εὐσέβιος ἐγγρά-
φως κατέλιπεν. ‘Ημεῖς δὲ οὐκ ἀκάιρως αὐτοῖς ἐχρησάμεθα· ἀλλὰ
μάρτυσι χρώμενοι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεχθεῖσι, τῇδε αὐτὰ κατετάξαμεν
τῇ γραφῇ· ἵν' ὅταν τινες τῆς ἐν Νικαίᾳ συνύδον ὡς περὶ τὴν πίστιν
σφαλείσης καταγινώσκωσι, μὴ αὐτῶν ἀνεχώμεθα, μηδὲ πιστεύσω-
μεν Σαβίνῳ τῷ Μακεδονιανῷ, ἰδιώτας αὐτοὺς καὶ ἀφελεῖς καλοῦντι
τοὺς ἑκεῖ συνελθόντας. Σαβῖνος γάρ, δὲ τῶν ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς^{Cp. ii. 15, 17;}
Θράκης Μακεδονιανῶν ἐπίσκοπος, συναγωγὴν δὲν διάφοροι ἐπισκό-
πῶν σύνοδοι ἐγγράφως ἔξεδοκαν ποιησάμενος, τοὺς μὲν ἐν Νικαίᾳ
ὡς ἀφελεῖς καὶ ἰδιώτας διέσυρε, μὴ αἰσθανόμενος, ὅτι καὶ αὐτὸν
Εὐσέβιον, τὸν μετὰ πολλῆς δοκιμασίας τὴν πίστιν δμολογήσαντα,
ὡς ἰδιώτην διαβάλλει. Καὶ τινὰ μὲν ἔκὼν παρέλιπεν, τινὰ δὲ
παρέτρεψεν· πάντα δὲ πρὸς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν μᾶλλον ἔξεληφεν.
Καὶ ἐπαινεῖ μὲν τὸν Παμφίλου Εὐσέβιον, ὡς ἀξιόπιστον μάρτυρα·
ἐπαινεῖ δὲ καὶ τὸν βασιλέα, ὡς τὰ Χριστιανῶν δογματίζειν δυνά-
μενον· μέμφεται τε τῇ ἐκτεθείσῃ ἐν Νικαίᾳ πίστει, ὡς ὑπὸ ἰδιωτῶν
καὶ οὐδὲν ἐπισταμένων ἐκδεδομένη· καὶ δὲν ὡς σοφὸν καὶ ἀψευδῆ
καλεῖ μάρτυρα, ταῦτον τὰς φωνὰς ἔκουσίως ὑπερορᾶ. Φησὶ γάρ

ὁ Εὐσέβιος, ὅτι τῶν παρόντων ἐν τῇ Νικαίᾳ τοῦ Θεοῦ λειτουργῶν, οἱ μὲν διέπρεπον σοφίας λόγῳ, οἱ δὲ βίον στερρότητι· καὶ ὅτι δι βασιλεὺς παρὼν, πάντας εἰς ὀμόνοιαν ἄγων, ὁμογνώμονας καὶ ὁμοδόξους κατέστησεν. Ἀλλὰ Σαβίνου μὲν, εἴ που χρεία καλέσοι, ποιησόμεθα μνήμην· ἡ δὲ ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῆς μεγάλης συνόδου μεγαλοφώνως ἔξενεχθεῖσα συμφωνία τῆς πίστεως ἔστι αὕτη.

Πιστεύομεν εἰς ἓν Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ὀὴράτων πουτρήν. Καὶ εἰς ἓν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Γίλον τοῦ Θεοῦ, γενηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς, μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ καὶ φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γενηθέντα, οὐ ποιηθέντα· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ· διὸ οὐ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ· διὸ ημᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα· παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα. Τοὺς δὲ λέγοντας ὅτι 'ἢν ποτὲ ὅτε οὐκ ἥν,' καὶ 'πρὶν γενηθῆναι οὐκ ἥν,' καὶ ὅτι 'ἔξ οὐκ ὄντων ἐγένετο,' ἢ 'ἔξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ κτιστὸν, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιοτὸν τὸν Γίλον τοῦ Θεοῦ,' ἀναθεματίζει ἡ ἀγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία.

Ταύτην τὴν πίστιν τριακόσιοι μὲν πρὸς τοῖς δεκαοκτὼ ἔγνωσάν τε καὶ ἔστερεαν· καὶ, ὡς φησὶν ὁ Εὐσέβιος, ὁμοφωνήσαντες καὶ ὁμοδοξήσαντες ἔγραφον· πέντε δὲ μόνοι οὐ προσεδέξαντο, τῆς λέξεως τοῦ ὁμοούσιου ἐπιλαβόμενοι, Εὐσέβιος τε ὁ Νικομηδεῖας ἐπίσκοπος, καὶ Θέογνις Νικαῖας, Μάρις Χαλκηδόνος, Θεωῶν Μαρμαρικῆς, Σεκοῦνδος Πτολεμαΐδος. Ἐπεὶ γὰρ ἔφασαν ὁμοούσιον εἶναι, διὸ τίνος ἔστιν, ἢ κατὰ μερισμὸν, ἢ κατὰ ρεῦσιν, ἢ κατὰ προβολήν· κατὰ προβολὴν μὲν, ὡς ἔκ ριζῶν βλάστημα· κατὰ δὲ ρεῦσιν, ὡς οἱ πατρικοὶ παῖδες· κατὰ μερισμὸν δὲ, ὡς βώλου χρυσὸνες δύο ἢ τρεῖς· κατ' οὐδὲν δὲ τούτων ἔστιν διάλογον τοῦτο οὐ συγκατατίθεσθαι τῇ πίστει ἔλεγον· πολλὰ οὖν τὴν λέξιν τοῦ ὁμοούσιου σκώψαντες, τῇ καθαιρέσει Ἀρείου ὑπογράψαν οὐκ ἡβουλήθησαν. Διόπερ ἡ σύνοδος Ἀρείου μὲν καὶ τοὺς ὁμοδόξους αὐτὸν ἀνεθεμάτισεν ἀπαντας, προσθέντες μήτε ἐπιβαίνεως τῆς Ἀλεξανδρείας αὐτόν· βασιλέως δὲ πρόσταγμα, καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ Εὐσέβιον καὶ Θέογνιν, εἰς ἔξορίαν ἀπέστειλεν. Εὐσέβιος μὲν οὖν καὶ Θέογνις μικρὸν ὅστερον μετὰ τὴν ἔξορίαν βιβλίον

μετανοίας ἐπιδόντες, τῇ πίστει τοῦ 'δμοουσίου' συνέθεντο, ὡς προϊόντες δηλώσομεν· τότε δὲ ἐν τῇ συνόδῳ, Εὐπέβιος δ τὴν Παμφίλου προσωνυμίαν ἔχων, καὶ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείᾳ τὴν ἐπισκοπὴν κεκληρωμένος, μικρὸν ἐπιστήσας, καὶ διασκεψάμενος εἰ δεῖ προσδέξασθαι τὸν ὄρον τῆς πίστεως, οὕτως ἀμα τοῖς πολλοῖς πᾶσι συνήνεσέν τε καὶ συνυπέγραψεν· καὶ τῷ ὑπ' αὐτὸν λαῷ ἔγγραφον τὸν ὄρον τῆς πίστεως διεπέμψατο, τὴν τοῦ 'δμοουσίου' λέξιν ἐρμηνεύσας, ἵνα μηδὲ δῶς τις ὑπόνοιαν ἀνθ' ὧν ἐπέστησεν ἔχῃ περὶ αὐτοῦ. "Εστι δὲ αὐτὰ τοῦ Εὐσεβίου τὰ γραφέντα, κατὰ λέξιν τάδε.

Τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως πραγματευθέντα κατὰ τὴν μεγάλην σύνοδον τὴν ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσαν εἰκὸς μὲν καὶ ὑμᾶς, ἀγαπητοῖ, μεμαθηκένα, τῆς φήμης προτρέχειν εἰωθίσας τὸν περὶ τῶν πραττομένων ἀκριβῆ λόγον. 'Αλλ' ἵνα μὴ ἐκ μόνης τοιαύτης ἀκοῆς τὰ τῆς ἀληθείας ἔτεροις ὑμῖν ἀπαγγελληται, ἀναγκαῖος διεπεμψάμεθα ὑμῖν πρῶτον μὲν τὴν ὑφ' ἡμῶν προτεθένταν περὶ τῆς πίστεως γραφὴν, ἐπειτα τὴν δευτέραν, ἵν ταῖς ἡμετέραις φωναῖς προσθήκας ἐπιβαλόντες ἐκδεδώκασι. Τὸ μὲν οὖν παρ' ἡμῶν γράμμα, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου ἡμῶν βασιλέως ἀναγνωσθὲν, εὐ τε ἔχειν καὶ δοκίμως ἀποφανθὲν, τοῦπον ἔχει τὸν τρόπον· 'Καθὼς πιερελάθομεν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπων, καὶ ἐν τῇ κατηχήσει, καὶ ὅτε τὸ λουτρὸν ἐλαμβάνομεν, καὶ καθὼς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν μεμαθήκαμεν, καὶ ὡς ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπισκοπῇ ἐπιστεύσαμέν τε καὶ ἐδιάσκομεν, οὕτω καὶ νῦν πιστεύοντες, τὴν ἡμετέραν πίστιν ὑμῖν προσαναφέρομεν. "Εστι δὲ αὐτή· "Πιστεύομεν εἰς ἓν Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν ἀπάντων δρατῶν τε καὶ ἀδράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἓν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, Θεὸν ἐπει Θεοῦ, φῶς ἐπει φωτός, ζωὴν ἐπει ζωῆς, Υἱὸν μονογενῆ, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Col. i. 15. Θεοῦ Πατρὸς γεγονημένου· δι' οὐ καὶ ἐγένετο τὰ πάντα, τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα, καὶ ἐν ἀνθρώπῳς πολιτευσάμενον· καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· καὶ ἀνελθόντα πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἥξοντα πάλιν ἐν δόξῃ κρῖναι ἔντας καὶ νεκρούς. Πιστεύομεν καὶ εἰς ἓν Πνεῦμα Ἀγίου, Τούτων ἔκαστον εἶναι καὶ ὑπάρχειν πιστεύοντες, Πατέρα ἀληθῶς Πατέρα, καὶ Υἱὸν ἀληθῶς Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα Ἀγίου ἀληθῶς Ἀγίου Πνεῦμα· καθὼς καὶ δ Κύριος ἡμῶν ἀποστελλων εἰς τὸ κήρυγμα τοὺς ἁντοῦ μαθητὰς, εἰπε· 'Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα Matt. xxviii. τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.'"¹⁹ Περὶ δὲ καὶ διαβεβαιούμεθα οὕτως ἔχειν, καὶ οὕτω φρονεῖν, καὶ πάλαι οὕτως ἐσχηκένα, καὶ μέχρι θανάτου οὕτω σχήσειν, καὶ ἐν αὐτῇ ἐνίστασθαι τῇ πίστει, ἀνθεματίζοντες πᾶσαν αἵρεσιν ἄθεον· ταῦτα ἀπὸ καρδίας καὶ ψυχῆς.

πάντα πεφρονηκέναι, ἐξ οὐπερ ἵσμεν ἑαυτοὺς, καὶ νῦν φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἐξ ἀληθείας, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος, καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαρτυρούμεθα· δεικνύνται ἔχοντες δὲ ἀποδείξεων, καὶ πειθεῖν ὑμᾶς, ὅτι καὶ τοὺς παρεληλυθότας χρόνους οὗτας ἐπιστεύομέν τε καὶ ἐκηρύπτομεν δομοίως. Ταύτης ὑφ' ἡμῶν ἐκτεθείσης τῆς πίστεως, οὐδεὶν παρῆν ἀντιλογίας τόπος. 'Αλλ' αὐτὸς τε πρώτος δὲ θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς, ὁρθότατος περιέχειν αὐτὴν ἐμαρτύρησεν' οὕτω τε καὶ ἑαυτὸν φρονεῖν ἐμαρτύρατο, καὶ ταύτη τοὺς πάντας συγκαταθέσθαι; καὶ ὑπογράψειν τοὺς δύγματι, καὶ συμφωνεῖν τούτοις αὐτοῖς παρεκελεύετο, ἐνδε μόνου προσεγγραφέντος ρήματος τοῦ 'ὅμοουσίου.' 'Ο καὶ αὐτὸς ἡρμήνευσε λέγων, ὅτι μὴ κατὰ τὰ τῶν σωμάτων πάθη λέγοι τὸ 'ὅμοουσίον,' οὔτε οὖν κατὰ διαιρεσιν, οὔτε κατά τινα ἀποτομὴν ἐκ τοῦ πατρὸς ὑποστῆται· μήτε γάρ δύνασθαι τὴν ἄλλον καὶ νοερὰν καὶ ἀσώματον φύσιν σωματικὸν τι πάθος ὑφίστασθαι θείοις δὲ καὶ ἀπορρήτοις ρήμασι προσήκει τὰ τοιαῦτα νοεῖν. Καὶ δὲ μὲν σοφώτατος καὶ εὐσεβῆς ἡμῶν βασιλεὺς τούτῳ ἐφίλοσόφει· οἱ δὲ, προφάσει τοῦ 'ὅμοουσίου,' τήνδε τὴν γραφὴν πεποιήκαστι.

ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ.

Πιστεύομεν εἰς ἓν Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων δρατῶν τε καὶ δοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἓν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς· Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ πουθέντα· ὅμοουσίον τῷ Πατρὶ· δὲ οὐ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ· τὸν δὲ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέρων σωτηρίαν κατελθέντα, καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαστα, παθόντα, καὶ ἀπαστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἀνελθέντα εἰς τοὺς οὐρανούς· ἐρχόμενον κρίναι ἔντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ 'Ἄγιον. Τοὺς δὲ λέγοντας, 'ἢν ποτὲ ὅτε οὐκ ἡν,' ή 'οὐκ ἡν πρὸν γεννηθῆναι,' ή 'ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο,' ή 'ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ή οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ή κτιστὸν, ή τρεπτὸν, ή ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ,' τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία.

Καὶ δὴ ταύτης τῆς γραφῆς ὑπὸ αὐτῶν ὑπαγορευθείσης, ὅπως εἴρηται αὐτοῖς τὸ 'ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς,' καὶ τὸ 'τῷ Πατρὶ ὅμοουσίον,' οὐκ ἀνεξέταστος αὐτοῖς καταλιμπάνομεν. 'Ἐπερωτήσεις τοιγαροῦν καὶ ἀποκρίσεις ἐντεῦθεν ἀνεκινοῦτο, ἐβασάνιζεν τε ὁ λόγος τὴν διάνοιαν τῶν εἰρημένων' καὶ δὴ καὶ τὸ 'ἐκ τῆς οὐσίας' ὀμολόγητο πρὸς αὐτῶν, δηλωτικὸν εἶναι τοῦ ἐκ μὲν τοῦ Πατρὸς εἶναι, οὐ μὴν ὡς μέρος ὑπάρχειν τοῦ Πατρὸς· ταύτη δὲ καὶ ἡμῖν ἄδικαι καλῶς ἔχει συγκαταθέσθαι τῇ διαινοίᾳ, τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας ὑπαγορευούσης ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν υἱὸν, οὐ μὴν μέρος τῆς οὐσίας αὐτοῦ

τυγχάνει. Διόπερ τῇ διανοίᾳ καὶ αὐτοὶ συντιθέμεθα, οὐδὲ τὴν φωνὴν τοῦ ‘ὅμοουσίου’ παραιτούμενοι, τοῦ τῆς εἰρήνης σκοποῦ πρὸς ὁφθαλμῶν ἡμῶν κειμένου, καὶ τοῦ μὴ τῆς ὀρθῆς ἔκπεσεῖν διανοίας. Κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ, καὶ τὸ ‘γεννηθέντα καὶ οὐ ποιηθέντα’ κατεδεξάμεθα, ἐπειδὴ τὸ ποιηθὲν κοινὸν ἔφασκον εἶναι πρόστρημα τῶν λοιπῶν κτισμάτων, τῶν διὰ τοῦ Υἱοῦ γενομένων, διὸ οὐδὲν ὅμοιον ἔχειν τὸν Υἱόν^ν διὸ δὴ μὴ εἶναι αὐτὸν πάλιμα, τοῖς δὶ’ αὐτοῦ γενομένοις ὅμοιον^ν κρείττονος δὲ ἡ κατὰ πᾶν ποίημα τυγχάνειν οὐσίας, ἣν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγεννήσθαι διδάσκει τὰ θεῖα λόγια, τοῦ τρόπου τῆς γεννήσεως ἀνεκφράστου καὶ ἀνεπλογίστου πάσῃ γενητῇ φύσει τυγχάνοντος. Οὗτῳ δὲ καὶ τὸ ‘ὅμοουσίου’ εἶναι τοῦ Πατρὸς^ν τὸν Υἱὸν ἔξεταζόμενος δὲ λόγος συνίστησιν, οὐ κατὰ τὸν τῶν σωμάτων τρόπον, οὐδὲ τοὺς θυητοὺς ζῷοις παραπλησίων^ν οὕτε γὰρ κατὰ διαιρέσιν τῆς οὐσίας, οὕτε κατὰ ἀποτομῆν, ἢ ἀλλοίωσιν τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας τε καὶ δυνάμεως^ν τούτων γὰρ πάντων ἀλλοτρίων εἶναι τὴν ἀγέννητον φύσιν τοῦ Πατρὸς^ν παραστατικὸν δὲ εἶναι ‘τῷ Πατρὶ τὸ δομούσιον’, τὸ μηδεμίαν ἐμφέρειν πρὸς τὰ γενητὰ κτίσματα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐμφαίνειν^ν μόνῳ δὲ τῷ Πατρὶ τῷ γεγενηθέται κατὰ πάντα τρόπου ἀφώμοιώσθαι, καὶ μὴ εἶναι ἐξ ἑτέρας τε ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, ἀλλ’ ἐκ τοῦ Πατρὸς. ‘Ωι καὶ αὐτῷ τοῦτον ἐρμηνευθέντι τὸν τρόπον, καλῶς ἔχειν ἔφανη συγκαταθέσθαι· ἐπεὶ καὶ τῶν παλαιῶν τινάς λογίους καὶ ἐπιφανεῖς ἐπισκόπους καὶ συγγραφέας ἔγνωμεν, ἐπὶ τῆς τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ θεολογίας τῷ τοῦ ‘ὅμοουσίου’ συγχρησιμένους ὀνόματι. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς ἐκτεθείσης εἰρήσθω πίστεως, γὰρ συνεφωνήσαμεν οἱ πάντες οὐκ ἀκεξετάστως, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀποδοθείσας διανοίας, ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως ἔξετασθείσας, καὶ τοῖς εἰρημένοις λογισμοῖς συνομολογηθείσας^ν καὶ τὸν ἀναθεματισμὸν δὲ τὸν μετὰ τὴν πίστιν πρὸς αὐτῶν ἐκτεθέντα, ἀλυτον εἶναι ἡγησάμεθα, διὰ τὸ ἀπειργενὸν ἀγράφοις χρήσασθαι φωναῖς^ν διὸ σχεδὸν ἡ πᾶσα γέγονε σύγχυσίς τε καὶ ἀκαταστασία τῶν ἐκκλησιῶν. Μηδεμᾶς γοῦν θεοπνεύστου γραφῆς τῷ ‘ἐξ οὐκ ὄντων’, καὶ τῷ ‘ἢ ποτὲ ὄτε οὐκ ἦν’, καὶ τοῖς ἐξῆς ἐπιλεγομένοις κεχρημένης, οὐκ εὐλογον ἐφάνη ταῦτα λέγειν καὶ διδάσκειν^ν φῶς καὶ αὐτῷ καλῶς δόξαντα συνεθέμεθα, ἐπεὶ μηδὲ ἐν τῷ πρὸ τούτου χρόνῳ, τούτοις εἰώθαμεν χρῆσθαι τοῖς ῥήμασι. . . . . Ταῦτα ὑμῖν Cr. Theod. H. E. i. 12. s. 16, 17. ἀντιγκαίως διεπεμψάμεθα, ἀγαπητοὶ, τὸ κεκριμένον τῆς ἡμετέρας ἔξετάσεως^ν τε καὶ συγκαταθέσεως φανερὸν ὑμῖν καθιστῶντες^ν καὶ, ὡς εὐλόγως, τότε μὲν καὶ μέχρι ὑστάτης ὥρας ἐνιστάμεθα, δοθὲ ἡμῖν τὰ ἔτεροίως γραφέντα προσέκοπτεν^ν τότε δὲ ἀφίλονείκως τὰ μὴ λυποῦντα κατεδεξάμεθα, δοθὲ ἡμῖν εὐγνωμόνως ἔξετάζουσι τῶν λόγων τὴν δάσκοντα ἐφάνη συντρέχειν τοῖς ὑφ’ ἡμῶν αὐτῶν ἐν τῇ προεκτεθείσῃ πίστει ὡμολογημένοις.

Τοιαῦτα μὲν ὁ τοῦ Παμφίλου Εὐσέβιος εἰς τὴν Παλαιστίνης

Καισάρειαν διεπέμψατο. Καὶ τῇ Ἀλεξανδρέων δὲ ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, κοινῇ ψήφῳ τάδε ἡ σύνοδος ἔγραψεν.

CAP. IX.

Ἐπιστολὴ τῆς συνόδου, περὶ ὧν δρίσεν ἡ σύνοδος· καὶ ὡς καθηρέθη Ἀρειος,
καὶ οἱ δμοφρονοῦντες αὐτῷ.

Τῇ ἀγίᾳ Θεοῦ χάριτι, καὶ μεγάλῃ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον, καὶ Λιβύην καὶ Πενταπόλιν ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, οἱ ἐν Νικαίᾳ συναχθέντες, καὶ τὴν μεγάλην καὶ ἀγίαν σύνοδον συγκροτήσαντες ἐπίσκοποι, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἐπειδὴ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου συναγαγόντος ἡμᾶς ἐν διαφόρων πόλεων τε καὶ ἐπαρχιῶν, μεγάλη καὶ ἀγία σύνοδος ἐν Νικαίᾳ συνεκροτήθη, ἐξ ἀπαντος ἀναγκῶν ἐφάνη, παρὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐπιστείλαι γράμματα· ἵνα εἰδέναι ἔχοιτε τίνα μὲν ἐκινήθη καὶ ἐξητάσθη, τίνα δὲ ἔδοξε καὶ ἐκρατύθη. Πρῶτον μὲν οὖν ἐξ ἀπάντων ἐξητάσθη τὰ κατὰ τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν παρανομίαν Ἀρείου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου· καὶ παμφῆφεὶ ἔδοξεν ἀναθεματισθῆναι τὴν ἀσέβη αὐτοῦ δόξαν, καὶ τὰ ρήματα καὶ τὰ δόνματα τὰ βλάσφημα, οἷς ἐκέχρητο βλασφημῶν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ λέγων ‘ἐξ οὐκ ὄντων’, καὶ ‘εἶναι ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν’, καὶ αὐτεξουσιώτης κακίας καὶ ἀρετῆς δεκτικὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ λέγοντος, καὶ κτίσμα καὶ ποίημα δονομάζοντος, ἀπαντα ταῦτα ἀνεθεμάτισεν ἡ ἀγία σύνοδος, οὐδὲ ὅσον ἀκοῦσαι τῆς ἀσεβοῦς δόξης ἡ ἀπονοίας, καὶ τῶν βλασφήμων ρήμάτων, ἀνασχομένη. Καὶ τὰ μὲν κατ' ἐκεῖνον οἷς τέλους τετύχηκε, πάντως ἡ ἀκηκόατε ἡ ἀκούσεσθε, ἵνα μὴ δόξωμεν ἐπεμβαίνειν ἀνδρὶ δὲ οἰκείαν ἀμαρτίαν ἀξια τὰ ἐπίχειρα κομισαμένῳ. Τοσοῦτον δὲ ἵσχυσε αὐτοῦ ἡ ἀσέβεια, ὡς καὶ παραπολέσαι Θεωῶν ἀπὸ Μαρμαρίτης, καὶ Σεκοῦνδον ἀπὸ Πτολεμαϊδος· τῶν γὰρ αὐτῶν κάκεῖνοι τετυχήκασιν. Ἀλλ’ ἐπειδὴ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις τῆς μὲν κακοδοξίας ἐκείνης καὶ ἀσεβείας καὶ τῆς βλασφημίας, καὶ τῶν προσώπων τῶν τολμησάντων διάστασιν καὶ διαιρεσιν ποιήσασθαι τοῦ εἰρηνευομένου ἀνυθεν λαοῦ, ἡλευθέρωστεν ἡμᾶς, ἐλείπετο δὲ τὸ κατὰ τὴν προπέτειαν Μελίτιον, καὶ τῶν ὑπὸ αὐτοῦ χειροτομέντων καὶ περὶ τούτου τοῦ μέρους δὲ ἔδοξε τῇ συνόδῳ, ἐμφανίζομεν ὑμῖν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. Ἐδοξεν οὖν Μελίτιον μὲν, φιλανθρωπότερον κυνηγείστης τῆς συνόδου,—κατὰ γὰρ τὸν ἀκριβῆ λόγον οὐδεμιᾶς συγγνώμης ἀξιος ἦν,—μένειν ἐν τῇ πόλει ἑαυτοῦ, καὶ μηδεμίαν ἔξουσίαν ἔχειν αὐτὸν μήτε χειροθετεῖν, μήτε προχειρίζεσθαι, μήτε ἐν χώρᾳ μήτε ἐν πόλει ἐτέρᾳ φαίνεσθαι, ταῦτης τῆς προφάσεως ἔνεκα· ψυλὸν δὲ τὸ δόνομα τῆς τιμῆς κεκτήσθα. Τούς δὲ ὑπὸ αὐτοῦ κατασταθέντας, μυστικωτέρᾳ χειροτονίᾳ βεβαιαθέντας

κοινωνῆσαι ἐπὶ τούτοις, ἐφ' ὃτε ἔχειν μὲν αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτουργίαν, δευτέρους δὲ εἶναι ἔξαπαντος πάντων ἐν ἑκάστῃ παροικίᾳ τε καὶ ἑκκλησίᾳ ἔξεταξομένων, τῶν ὑπὸ τοῦ τιμωτάτου καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἀλεξάνδρου προκεχειρισμένων ὅστε τούτοις μηδεμίαν ἔξουσίαν εἴναι τοὺς ἀρέσκοντας αὐτοῖς προχειρίζεσθαι, ή ὑποβάλλειν ὄντα, η ὅλως ποιεῖν τι χωρὶς γνώμης τῶν τῆς καθολικῆς ἑκκλησίας ἐπισκόπων, τῶν ὑπὸ Ἀλεξανδρον. Τοὺς δὲ χάριτι Θεοῦ καὶ εὐχαῖς ὑμετέραις ἐν μηδενὶ σχίσματι εὑρεθέντας, ἀλλὰ ἀκηλιδώτους ἐν τῇ καθολικῇ ἑκκλησίᾳ δυτας, καὶ ἔξουσίαν ἔχειν προχειρίζεσθαι καὶ ὄντα, ἐπιλέγεσθαι τῶν ἀξίων τοῦ κλήρου, καὶ ὅλως πάντα ποιεῖν κατὰ νόμουν καὶ θεομόν τὸν ἑκκλησιαστικόν. Εἰ δέ τις συμβαίη ἀναπάνσασθαι τῶν ἐν τῇ ἑκκλησίᾳ, τηνικαῦτα προσαναβάνειν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ τετελευτῆ-κότος τοὺς ἄρτες προσληφθέντας, μόνον εἰ ἀξιοί φαίνοντο, καὶ δὲ λαὸς αἰρούτο, συνεπιψήφιζοντος αὐτῷ καὶ ἐπισφραγίζοντος τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπουν. Τούτο δὲ τοὺς μὲν ἀλλοις πᾶσι συνεχωρίθη ἐπὶ δὲ τοῦ Μελιτίου προσώπου οὐκέτι τὰ αὐτὰ ἔδοξε, διὰ τὴν ἀνέκαθεν αὐτοῦ ἀταξίαν, καὶ διὰ τὸ πρόχειρον καὶ προπετὲς τῆς γράμμης, ἵνα μηδεμία ἔξουσία ἡ αὐθεντία αὐτῷ δοθείη, ἀνθρώπῳ δυναμένῳ πάλιν τὰς αὐτὰς ἀταξίας ἐμποιῆσαι. Ταῦτα ἔστι τὰ ἔξαιρετα καὶ διαφέροντα Αἰγύπτῳ, καὶ τῇ ἀγιωτάτῃ Ἀλεξανδρίᾳ ἑκκλησίᾳ. Εἰ δέ τις ἀλλοὶ ἔκανον ισθή τὴν ἔδογματισθή, συμπαρόντος τοῦ κυρίου καὶ τιμωτάτου συλλειτουργοῦ καὶ ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἀλεξανδρού, αὐτὸς παρὸν ἀκριβέστερον ἀνοίστει πρὸς ὑμᾶς, ἀτε δὴ καὶ κύριος καὶ κοινωνὸς τῶν γεγενημένων τυγχάνων. Εὐαγγελιζόμεθα δὲ ὑμῖν, περὶ τῆς συμφωνίας τοῦ ἀγιωτάτου Πάσχα, ὅτι ὑμετέραις εὐχαῖς κατωρθώθῃ καὶ τοῦτο τὸ μέρος· ὡς τε πάντας τοὺς ἐν τῇ ἔφα ἀδελφούς, τὸν μετὰ τῶν ἰουδαίων τὸ πρότερον ποιοῦντας, συμφωνῶς Ῥωμαίοις καὶ ἡμῖν, καὶ πᾶσιν ὑμῖν τοῖς ἐξ ἀρχαίου μεθ' ἡμῶν φυλάττουσι τὸ Πάσχα, ἐκ τοῦ δεῦρο ἀγεω. Χάροντες οὖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι, καὶ τῇ τῆς εἰρήνης συμφωνίᾳ, καὶ ἐπὶ τῷ πᾶσαν αἱρεσιν ἐκκοπῆναι, ἀποδέξασθε μὲν μετὰ μείζονος τιμῆς καὶ πλείονος ἀγάπης τὸν συλλειτουργὸν ἡμῶν, ὑμῶν δὲ ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον, τὸν εὐφράντα ἡμᾶς ἐν τῇ παρουσίᾳ, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ τοσοῦτον πόνον ὑποστάντα ὑπὲρ τοῦ εἰρήνην γενέσθαι καὶ παρ' ὑμῖν. Εἴχεσθε δὲ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπάντων, ἵνα τὰ καλῶς ἔχειν δόξαντα, ταῦτα βέβαια μένη, διὰ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, σὺν Ἀγίῳ Πνεύματι· φ ή δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

'Ἐν ταύτῃ τῇ τῆς συνόδου ἐπιστολῇ φανερὸν καθίστησιν, ὅτι οὐ μόνον Ἀρειον καὶ τοὺς δμοδόξους αὐτοῦ ἀνεθεμάτισαν, ἀλλὰ καὶ τὰς λέξεις τῆς δόξης αὐτοῦ· καὶ ὅτι περὶ τοῦ Πάσχα ὁμοφρονήσαντες, ἀδέξαντο τὸν αἱρεσιάρχην Μελίτιον, τὴν μὲν ἀξίαν τῆς ἐπισκοπῆς ἔχειν αὐτὸν συγχωρήσαντες, τὴν δὲ ἔξουσίαν τοῦ πράτ-

τειν αὐτὸν τινὰ ὡς ἐπίσκοπον, περιελόντες δι' ἣν αἰτίαν νομίζω, ἄχρι τοῦ κεχωρίσθαι τῆς ἐκκλησίας τοὺς ἐν Αἴγυπτῳ Μελιτανοὺς, δτι περιεῖλεν ἡ σύνοδος Μελιτίου τὸ δύνασθαι. Ἰστέον δὲ, δτι "Αρειος βιβλίου συνέγραψε περὶ τῆς ἑαυτοῦ δόξης, δ ἐπέγραψε Θάλειαν" ἔστι δὲ ὁ χαρακτὴρ τοῦ βιβλίου χάνος καὶ διαλελυμένος, τοῖς Σωταδίοις ἀσμασιν, ἤτοι μέτροις, παραπλήσιος ὅπερ καὶ αὐτὸ τότε ἡ σύνοδος ἀπεκήρυξεν. Οὐ μόνη δὲ ἡ σύνοδος τοῦ γράψαι περὶ τῆς γενομένης εἰρήνης ἐφρόντισεν, ἀλλὰ γὰρ καὶ δ βασιλεὺς Κωνσταντίνος δι' οἰκείων γραμμάτων τῇ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ τάδε ἐπέστειλεν.

"Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως.

Κωνσταντίνος Σεβαστὸς, τῇ καθολικῇ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ. Χαίρετε ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. Τελείαν παρὰ τῆς θείας προνοίας εἰλήφαμεν χάριν, ἵνα πάσης πλάνης ἀπαλλαγέντες, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιγυώσκωμεν πίστιν. Οὐδέν λοιπὸν τῷ διαβόλῳ ἔξεστι καθ' ἡμῶν πᾶν εἶ τι δὲ ἀν κακοτεχνόμενος ἐπεχείρησεν, ἐκ βάθρων ἀνήρηται τὰς διχονοίας, τὰ σχίσματα, τοὺς θορύβους ἐκείνους, καὶ τὰ τῶν διαφωνῶν, ἵν' οὔτως εἴπω, θανάσιμα φόρμακα, κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ κέλευσιν, ἡ τῆς ἀληθείας ἐνίκησε λαμπρότης. "Ενα τοιγαρούν ἀπαντει καὶ τῷ ὄντι ματι προσκυνοῦμεν, καὶ εἴναι πεπιστεύκαμεν. Ἰνα δὲ τοῦτο γένηται, ὑπομνήσει Θεοῦ συνεκάλεστα εἰς τὴν Νικαέων πόλιν τοὺς πλείστους τῶν ἐπισκόπων, μεθ' ὃν περ εἰς ἔξι ὑμῶν ἄγω, δ συνιθεράπων ὑμέτερος καθ' ὑπερβολὴν εἴναι χαίρων, καὶ αὐτὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐξέτασιν ἀνεδεξάμην. Ἡλέγχθη γοῦν ἀπαντα, καὶ ἀκριβῶς ἐξήτασται, δσα δὴ ἀμφιβολίαν ἡ διχονοία πρόφασιν ἐδόκει γεννᾶν. Καὶ φεισάσθω ἡ θεία μεγαλειτης, ἥλικα καὶ ὡς δεινὰ τὰ περὶ τοῦ μεγάλου Σωτῆρος, περὶ τῆς ἐλπίδος καὶ ζωῆς ἡμῶν, ἀπρεπῶς ἐβλασφήμουν τινες, τάνατια ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς καὶ τῇ ἀγίᾳ πίστει φεγγύμενοί τε καὶ πιστεύειν διμολογοῦντες. Τριακοσίων γοῦν καὶ πλειόνων ἐπισκόπων, ἐπὶ των σωφροσύνη τε καὶ ἀγχιοίᾳ θαυμαζομένων, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πίστιν, ἥ καὶ ταῖς ἀληθείαις καὶ ἀκριβείαις τοῦ θείου νόμου πέφυκε πίστις εἴναι, βεβαιούντων, μόνος "Αρειος ἐφωράθη τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας ἡττημένος, καὶ τὸ κακὸν τούτο πρώτον μὲν παρ' ὑμῖν, ἐπειτα καὶ παρ' ἑτέροις ἀσεβεῖ γνώμῃ διασπείρας. Ἀναδεξώμεθα τοιγαροῦν, ἥν δ παντοκράτωρ παρέσχε γνώμην" ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τοὺς ἀγαπητοὺς ἡμῶν ἀδελφοὺς, ὃν ἡμᾶς τοῦ διαβόλου ἀναιδῆς τις ὑπηρέτης ἐχώρισεν" ἐπὶ τὸ κοινὸν σῶμα, καὶ τὰ γνήσια ἡμῶν μέλη, σπουδῇ πάσῃ ἰωμεν. Τούτο γὰρ καὶ τῇ ἀγχιοίᾳ, καὶ τῇ πίστει, καὶ τῇ διστόρῃ τῇ ὑμετέρᾳ πρέπει, ἵνα τῆς πλάνης ἐλεγχθείστης ἐκείνου, δι τῆς ἀληθείας εἴναι ἐχθρὸν συνέστηκεν, πρὸς τὴν θείαν ἐπανέλθητε χάριν. "Ο γὰρ τοῖς τριακοσίοις θρεπεν ἐπισκόποις, οὐδὲ ἔστιν ἔτερον, ἥ

τοῦ Θεοῦ γνώμη, μάλιστά γε ὅπου τὸ ἅγιον Πνεῦμα τοιούτων καὶ τηλικούτων ἀλδρῶν ταῖς διαιροίας ἐγκείμενον τὴν θείαν βούλησιν ἔξεφότισεν. Διὸ μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω, μηδεὶς ὑπερτιθέσθω· ἀλλὰ προθύμως πάντες εἰς τὴν ἀληθεστάτην ὁδὸν ἐπάντε· ἵν' ἐπειδὰν ὅσον οὐδέπω πρὸς ὑμᾶς ἀφίκωμαι, τὰς ὁφειλομένας τῷ παντεφόρῳ Θεῷ μεθ' ὑμῶν ὀμολογήσω χάριτας, ὅτι τὴν εἰλικρινῆ πίστιν ἐπιδείχας, τὴν εὐκταίαν ὑμίν ἀγάπην ἀποδέδωκεν. Ὁ Θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξοι, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

Οὐ μὲν δὴ βασιλεὺς τοιαῦτα ἔγραφε τῷ Ἀλεξανδρέων δῆμῳ, μηνύων ὅτι οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχε, γέγονεν ὁ ὄρος τῆς πίστεως· ἀλλ' ὅτι μετὰ πολλῆς συζητήσεως καὶ δοκιμασίας αὐτὸν ὑπηγόρευσαν· καὶ οὐχ ὅτι τινὰ μὲν ἐλέχθη, τινὰ δὲ ἀπεσιγήθη, ἀλλ' ὅτι δσα πρὸς σύστασιν τοῦ δόγματος λεχθῆναι ἥριμος, πάντα ἐκινήθη· καὶ ὅτι οὐχ ἀπλῶς ὡρίσθη, ἀλλ' ἀκριβῶς ἔξητάσθη πρότερον· ὥστε πάντα δσα ἡ ἀμφιβολίας, ἡ διχονοίας πρόφασιν ἐδόκει γεννῆναι, ταῦτα ἐκποδῶν γεγενῆσθαι. Τὸ δεκάλαιον δὲ, ‘γνώμην Θεοῦ’ τὴν πάντων τῶν ἐκεῖ συνελθόντων γνώμην καλεῖ, καὶ Πνεύματι ἀγίῳ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἐπισκόπων τὴν ὀμοφωνίαν γενέσθαι οὐκ ἀπιστεῖ. Σαβίνος δὲ, δῆτας Μακεδονίου αἰρέσεως προεστῶς, τούτοις μὲν ἐκὼν οὐ προσέχει· ἀλλ' ἰδιώτας, καὶ μὴ ἔχειν γνῶσιν· τοὺς ἐκεῖ συνελθόντας φησὶν, κινδυνεύων καὶ αὐτὸν τὸν Καισαρέα Εὐσέβιον ἐπὶ ἀγωνίᾳ διαβάλλειν· καὶ οὐκ ἐνθυμεῖται ὡς, εἰ καὶ ἰδιώται ἥσαν οἱ τῆς συνύδονος, κατελάμποντο δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς χάριτος τοῦ ἀγίου Πνεύματος, οὐδαμῶς ἀστοχῆσαι τῆς ἀληθείας ἐδύναντο. Ἐπάκουσον γοῦν, οἴα καὶ δι' ἑτέρας ἐπιστολῆς ὁ βασιλεὺς, κατά τε Ἀρείου καὶ τῶν ὀμοδόξων αὐτοῦ νομοθετήσας, τοῖς πανταχοῦ ἐπισκόποις τε καὶ λαοῖς διεπέμψατο.

“Αλλη ἐπιστολὴ Κωνσταντίνου.

Νικητὴς Κωνσταντίνος, μέγιστος, Σεβαστὸς, ἐπισκόποις καὶ λαοῖς.

Τοὺς πονηροὺς καὶ ἀσεβεῖς μιμησάμενος Ἀρείος, δίκαιος ἐστι τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ὑπέχειν ἀτιμίαν. Οὐσπερ τοίνυν Πορφύριος δῆτης θεοσεβείας ἐχθρὸς, συντάγματα παράνομα κατὰ τῆς θρησκείας συνστησάμενος, δξιον εὑρέτο μισθὸν, καὶ τοιούτοις ὅποις ἐπονείδιστοι μὲν αὐτὸν πρὸς τὸν ἔχῆς γενέσθαι χρόνον καὶ πλείστης ἀκαπλησθῆναι κακοδοξίας, ἀφανισθῆναι δὲ τὰ ἀσεβῆ αὐτοῦ συγγράμματα· οὕτω καὶ νῦν ἔδοξεν Ἀρείον τε καὶ τοὺς Ἀρείου ὀμογνώμονας Πορφυριανοὺς μὲν καλεῖσθαι, ἵν' δων τοὺς τρόπους μεμίημηται, τούτων ἔχωσι καὶ τὴν προστηγορίαν. Πρὸς δὲ τούτοις, καὶ εἰ τι σύγγραμμα ὑπὸ Ἀρείου

συντεταγμένον εύρισκοιτο, τούτο πυρὶ παραδίδοσθαι· ἵνα μὴ μόνον τὰ φαῦλα αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας ἀφανισθεῖη, ἀλλὰ μηδὲ ὑπόμνημα αὐτοῦ ὅλως ὑπολείποιτο. Ἐκεῖνο μέντοι προαγορεύω, ὡς εἰ τις σύγγραμμα ὑπὸ Ἀρείου συνταγὲν φωραθείη κρύψας, καὶ μὴ εὑθέως προσενεγκὼν πυρὶ καταναλώσῃ, τούτῳ θάνατος ἔσται ἡ ἡμῖν· παραχρῆμα γάρ μλοὺς ἐπὶ τούτῳ, κεφαλαικὺν ὑποστήσεται τιμωρίαν. Ὁ Θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξοι.

"Αλλη ἐπιστολή.

Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς ταῖς ἑκκλησίαις.

I. V. C.
17-19.

Πείραν λαβὼν ἐκ τῆς τῶν κοινῶν εὐπραξίας, ὅση τῆς θείας δυνάμεως πέφυκε χάρις, τοῦτον πρὸ πάντων ἔκρινα εἶναι μοι προσήκειν σκοπὸν, ὅπως παρὰ τοῖς μακαριωτάτοις τῆς καθολικῆς ἑκκλησίας πλήθεσι πίστις μία, καὶ εὐλικρινῆς ἄγαπης, δμογυρώμων τε περὶ τὸν παγκρατῆ Θεὸν εὐσέβεια τηρῆται. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐτέρως οὐχ οἴσον τε ἡν ἀκλινὴ καὶ βεβαίαν τάξιν λαβεῖν, εἰ μὴ εἰς ταῦτα πάντων δρῦμον, ἡ τὸν γοῦν πλειστῶν ἐπισκόπων συνελθόντων, ἑκάστου τῶν προσηκόντων τῇ ἀγιωτάτῃ θρησκείᾳ διάκρισις γένοιτο· τούτου ἔνεκεν πλείστων ὅστων συναδροσθέντων, καὶ αὐτὸς δὲ καθάπερ εἰς ἐξ ὑμῶν ἐτύγχανον συμπαρών,—οὐν γάρ ἀρνησαίμην ἀν ἐφ' φιλαίστα χάρω, συνθεράπων ὑμέτερος πεφυκέναι,—ἄχρι τοσούτου ἀπαυτὰ τῆς προσηκούσης τετύχηκεν ἔξετάσεως, ἀχρις οὐδὲ τῇ πάντων ἐφόρῳ ἀρέσκουστα γνώμην πρὸς τὴν τῆς ἐνότητος συμφωνίαν εἰς φῶς προήχθῃ· ὡς μηδὲν ἔτι πρὸς διχόνιον ἡ πίστεως ἀμφισβήτησιν ὑπολείπεσθαι. Ἔνθα καὶ περὶ τῆς τοῦ Πάσχα ἀγιωτάτης ἡμέρας γενομένης ζητήσεως, ἔδοξε κοινῇ γνώμῃ καλῶς ἔχειν, ἐπὶ μᾶς ἡμέρας πάντας τοὺς ἀπαυταχοῦ ἐπιτελεῖν. Τί γάρ ἡμῖν καλλιον, τί δὲ σεμνότερον ὑπάρξαι δυνήσεται, τοῦ τὴν ἕορτὴν ταύτην, παρ' ἡς τὴν τῆς ἀθανασίας εἰλήφαμεν ἀλπίδα, μῷ τάξει καὶ φανερῷ λόγῳ, παρὰ πάσιν ἀδιαπτώτων φιλάπτεσθαι; καὶ πρῶτον μὲν, ἀνάξιον ἔδοξεν εἶναι τὴν ἀγιωτάτην ἔκεινην ἕορτὴν τῇ τῶν Ἰουδαίων ἐπομένους συνθείᾳ πληροῦν· οἱ τὰς ἑαυτῶν χεῖρας ἀθεμίτῳ πλημμελήματι χράναντες, εἰκότως τὰς ψυχὰς οἱ μαροὶ τυφλώτουσιν ἔξεστι γάρ τού ἔκεινων θίουσι ἀποβληθέντος, ἀληθεστέρᾳ τάξει, ἦν ἐκ πρώτης τοῦ πάθους ἡμέρας μέχρι τοῦ παρόντος ἐφυλάξαμεν, καὶ ἐπὶ τοὺς μελλοντας αἰώνας τὴν τῆς ἐπιτηρήσεως ταῦτης συμπλήρωσιν ἔγγινεσθαι. Μηδὲν τοίνυν ἔστω ὑμῖν κοινὸν μετὰ τοῦ ἔχθιστον τῶν Ἰουδαίων ὅχλου. Εἰλήφαμεν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐτέραν δδόν· πρόκειται γάρ δρόμος τῇ ἱερωτάτῃ ἡμῶν θρησκείᾳ καὶ νόμῳ καὶ πρέποντι τούτον συμφόνως ἀντιλαμβανόμενοι, τῆς αἰσχρᾶς ἔκεινης ἑαυτούς συνειδήσεως ἀποσπάσωμεν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι. Ἔστι γάρ ὡς ἀληθῶς ἀτοπώτατον ἔκεινος αὐχέν, ὡς ἄρα παρεκτὸς τῆς αὐτῶν διδασκαλίας ταῦτα φιλάττειν οὐκ ἡμεν ἰκανοί. Τί δὲ φρονεῖν ἔκεινοι ὄρθῳ δυνήσονται, οἱ μετὰ τὴν Κυριοκτονίαν ἔκεινην ἔκστάντες τῶν φρενῶν, ἄγονται

οὐ λογισμῷ τινὶ, ἀλλ' ὅρμῇ ἀκατασχέτῳ, ὅποι ἀν αὐτοὺς ἡ ἔμφυτος αὐτῶν ἀγάγῃ μανία; ἐκεῖθεν τοίνυν καν τούτῳ τῷ μέρει τὴν ἀλήθειαν οὐχ ὁρῶσιν, ὡς ἀεὶ κατὰ πλείστουν αὐτοὺς πλαισιωμένους, ἀντὶ τῆς προσηκούσης ἐπανορθώσεως, ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει δεύτερον τὸ Πάσχα ἐπιτελεῖν. Τίνος οὖν χάριν τούτοις ἐπόμεθα, οἱ δεινὴν πλάνην νοσεῖν ὄμολογηται; δεύτερόν γε τὸ Πάσχα ἐν ἐνιαυτῷ οὐκ ἀν ποτε ποιέιν ἀνεξίμεθα. 'Αλλ' εἰ καὶ ταῦτα μὴ προύκειτο, τὴν ὑμετέραν ἀγχίσιαν ἔχρησι καὶ διὰ σπουδῆς καὶ δὲ εὐχῆς ἔχειν πάντοτε, ἐν μηδενὸς ὅμοιότητι τὸ καθαρὸν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς κοινωνεῖν, ἢ δοκεῖν, ἀνθρώπων ἔθεσι παγκάκων. Πρὸς τούτοις, κἀκεῖνο πάρεστι συνορᾶν, ὡς ἐν τηλικούτῳ πράγματι καὶ τοιαύτης θρησκίας ἕορτῇ διαφωνίαν ὑπάρχειν, ἐστὶν ἀδεωταῖον μίαν γὰρ ἡμῖν τὴν τῆς ἡμετέρας ἀλευθερίας ἡμέραν, τοιτέστι τὴν τοῦ διητάτου πάθους, δὲ ἡμέτερος παρέδωκε Σωτὴρ, μίαν εἶναι τὴν καθολικὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν βεβούληται· ἡς εἰ καὶ ταμάλιστα εἰς πολλούς τε καὶ διαφόρους τόπους τὰ μέρη διῆγηται, ἀλλ' ὅμως ἐν πνεύματι, τοιτέστι τῷ θείῳ βουλήματι, θάλπεται. Λογισάσθω δὲ ἡ τῆς ὑμετέρας διστόγητος ἀγχίσια, ὅπως ἐστὶ δεινόν τε καὶ ἀπρέπες, κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἐτέρους μὲν ταῖς ηστείαις σχολάζειν, ἐτέρους δὲ συμπόσια τελεῖν· καὶ μετὰ τὰς τοῦ Πάσχα ἡμέρας, ἀλλούς μὲν ἐν ἕορταις καὶ ἀνέσεσιν ἔξετάζεσθαι, ἀλλούς δὲ ταῖς ὡρισμέναις ἐκδεδόσθαι ηστείαις. Διὰ τοῦτο γοῦν τῆς προσηκούσης ἐπανορθώσεως τυχεῖν, καὶ πρὸς μίαν διατύπωσιν ἀγεσθαι τοῦτο, ἡ θεῖα πρόνοια βούλεται, ὡς ἔγωγε ἀπαντας ἥγοῦμαι συνορᾶν. 'Οθεν ἐπειδὴ τοῦτο αὐτῶς ἐπανορθοῦσθαι προσήκειν, ὡς μηδὲν μετὰ τῶν πατροκτόνων τε καὶ Κυριοκτόνων ἐκείνων εἶναι κοινόν ἔστι τε τάξις εὐπρεπῆς, ἦν ἀπασαὶ τῶν δυτικῶν τε καὶ μεσημβρινῶν καὶ ἀρκτών τῆς οἰκουμένης μερῶν παραφιλάττουσιν αἱ ἐκδηλοῖαι, καὶ τινὲς τῶν κατὰ τὴν ἐφάντησιν ὅντες ἔνεκεν ἐπὶ τοῦ παρόντος καλῶς ἔχειν ἀπαντεῖς ἡγήσαστο, καὶ αὐτὸς δὲ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγχίσιοί ἀρέσειν ὑπεσχόμην· ὡν ὅπερ ἀν κατὰ τὴν 'Ρωμαίων πόλιν, 'Ιταλίαν τε καὶ 'Αφρικήν, ἀπασαὶ Αἴγυπτον, 'Ισπανίας, Γαλλίας, Βρεττανίας, Λιβύην, ὅλην 'Ελλάδα, 'Ασιανήν τε διοίκησιν καὶ Ποντικὴν καὶ Κιλικίαν, μιᾶς καὶ συμφώνῳ φυλάττεται γνώμη, ἀσμένως τοῦτο καὶ ἡ ὑμετέρα προσδέξεται σύνεσις· λογιζομένη ὡς οὐ μόνον πλείων ἔστιν δὲ τῶν κατὰ τοὺς προειρημένους τόπους ἐκκλησιῶν ἀριθμός, ἀλλὰ καὶ ὡς τοῦτο μάλιστα κοινῇ πάντας διστώταντόν ἔστι βούλεσθαι, ὅπερ καὶ δὲ ἀκριβῆς ἀπαυτεῖν δοκεῖ λόγος, καὶ οὐδεμίαν μετὰ τῆς 'Ιουδαίων ἐπιορκίας ἔχειν κοινωνίαν. 'Ινα δὲ τὸ κεφαλαιωδέστατον συντόμως ἔστω, κοινῇ πάντων ἥρεσε κρίσει, τὴν ἀγιωτάτην τοῦ Πάσχα ἕορτὴν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ συντελέσθαι. Οὐδὲ γάρ πρέπει ὡς τοιαύτη ἀγύστητι εἶναι τινὰ διαφοράν· καὶ κάλλιων ἐπεσθαι τῇ γνώμῃ ταύτῃ, ἐν ἦν οὐδεμία ἔσται ἀλλοτρίας πλάνης καὶ ἀμαρτήματος ἐπιμιξία. Τούτων οὖν οὕτω στοιχούντων, ἀσμένως δέχεσθε τὴν οὐρανίαν καὶ θείαν ὡς

ἀληθῶς ἐντολήν· πᾶν γὰρ ὃ τι ὅτι ἀν ἐν τοῖς ἀγίοις τῶν ἐπισκόπων συνεδρίους πράττηται, τοῦτο πρὸς τὴν θείαν βούλησι ἔχει τὴν ἀναφοράν. Διὸ πᾶσι τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς ἐμφανίσαστε τὰ προγεγραμμένα, ήδη καὶ τὸν προειρημένον λόγον, καὶ τὴν παρατήρησιν τῆς ἀγιωτάτης ἡμέρας ὑποδέχεσθαί τε καὶ διατάττειν ὄφεδετε· ὧν ἐπειδὴ πρὸς τὴν πάλαι μοι ποδονυμένην τῆς ὑμετέρας διαβέσσεως δῆψιν ἀφίκωμαι, ἐν μᾶς καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, τὴν ἀγίαν μεθ' ὑμῶν ἔσορτην ἐπιτελέσαις δυνηθώ· καὶ πάντων ἐνεκεν μεθ' ὑμῶν εὐδοκήσω, συνορῶν τὴν διαβολικὴν ὁμότηταν ὑπὸ τῆς θείας δυνάμεως διὰ τῶν ἡμετέρων πράξεων ἀπηρμένην, ἀκμαζόντης πατοχοῦ τῆς ὑμετέρας πίστεως καὶ εἰρήνης καὶ δμονοίας. 'Ο Θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξιοι, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

"Αλλη ἐπιστολὴ πρὸς Εὐσέβιον.

Νικητὴς Κωνσταντῖνος, μέγιστος, Σεβαστὸς, Εὐσέβιος.

Eus. V. C. ii. "Εως τοῦ παρόντος χρόνου, τῆς ἀνοσίου βουλήσεως καὶ τυραννίδος τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ διωκούσης, πεπίστευκα καὶ ἀκριβῶς ἐμαυτὸν πέπεικα, πισῶν τῶν ἐκκλησιῶν τὰ ἔργα ή ὑπὸ ἀμελείας διεφθάρθω ή φόβῳ τῆς ἐπικειμένης ἐνεργείας ἐλάττονα τῆς ἀξίας γεγενῆσθαι, ἀδελφὲ προσφέλεστατε. Νυνὶ δὲ τῆς ἐλευθερίας ἀποδοθεῖσης, καὶ τοῦ δράκοντος ἐκείνου Λικινού τοῦ διώκτου ἀπὸ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως Θεοῦ τοῦ μεγίστου προνοίᾳ ἡμετέρᾳ δὲ ὑπηρεσίᾳ διωχθέντος, ἥγονται καὶ πᾶσι φανεράν γενέσθαι τὴν θείαν δύναμιν, καὶ τὸν ή φόβων ή ἀπίστια ή ἀμαρτήμασί τισι περιπτεσόντας, ἐπιγνόντας δὲ τὸν δῆτα δῆτα Θεὸν, ἥξειν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ καὶ ὀρθὴν τοῦ βίου κατάστασιν. "Οσων τοίνυν ή αὐτὸς προϊστασαι ἐκκλησιῶν, ή ἀλλούς τοὺς κατὰ τόπον προϊσταμένους ἐπισκόπους πρεσβυτέρους τε ή διακόνους οἰσθα, ὑπόμνημον σπουδάζειν περὶ τὰ ἔργα τῶν ἐκκλησιῶν, ή ἐπανορθοῦσθαι τὰ δῆτα, ή εἰς μείζονα αὔξειν, ή ἔνθα ἀν ή χρεία ἀπατῆ, κανὰ ποιεῖν. αἴτησεις δὲ καὶ αὐτὸς, καὶ διὰ σοῦ οἱ λοιποὶ τὰ ἀναγκαῖα, παρὰ τε τῶν ἡγεμονευόντων καὶ τῆς ἐπαρχικῆς τάξεως τούτοις γὰρ ἐπεστάλη, πάσῃ σπουδῇ ἐξυπηρετήσασθαι τοῖς ὑπὸ τῆς σῆς δσιότητος λεγομένοις. 'Ο Θεὸς διαφυλάξιοι σε, ἀγαπητὲ ἀδελφέ.

Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῆς πρὸς τὸν καθ' ἐκάστην ἐναρχίαν ἐπισκόπους ἐπέστειλεν. 'Οποια δὲ καὶ περὶ τῆς τῶν Ἱερῶν βιβλίων κατασκευῆς πρὸς Εὐσέβιον ἔγραψε τὸν Παλαιστῖνον, ἐξ αὐτῶν τῶν γραμμάτων καταμαθεῖν εὐπετές.

Νικητὴς Κωνσταντῖνος, μέγιστος, Σεβαστὸς, Εὐσέβιος Καισαρείας.

Eus. V. C. iv. 36. Κατὰ τὴν ἐπώνυμον ἡμῖν πολιν, τῆς τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ συναιρομένης προνοίας, μέγιστον πλῆθος ἀνθρώπων τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ ἀνατέθεικεν ἑαυτὸν

ώς πάντων ἔκεισε πολλὴν λαβόντων αἴξησιν. Σφόδρα τοίνυν ἄξιον καταφαίται, καὶ ἐκκλησίας ἐν αὐτῇ κατασκευασθῆναι πλείους¹ τοιγάρτοι δέδεξι προσθυμότατα τὸ δέξαν τῇ ἡμετέρᾳ προαιρέσει: πρέπον γὰρ κατεφάνη δηλῶσαι τοῦτο τῇ σὺνεσει, ὅπως ἀν πεντήκοντα σωμάτια ἐν διφθέραις ἐγκατασκεύοις εἰσανάγνωστά τε καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν εἰπαρακόμιστα, ὑπὸ τεχνιτῶν καλλιγράφων καὶ ἀκριβῶς τὴν τέχνην ἐπισταμένων, γραφῆναι κελεύσεις² τῶν θείων δηλαδὴ γραφῶν, ὃν μᾶλιστα τὴν ἐπισκεψὴν καὶ τὴν χρῆσιν τῷ τῆς ἐκκλησίας ἀλλογάνω γινώσκεις. Ἀπέσταλται δὲ γράμματα παρὰ τῆς ἡμετέρας ἡμερότητος πρὸς τὸν τῆς διοικήσεως καθολικὸν, ὅπως ἀν πάντα τὰ πρὸς τὴν ἐπισκεψὴν αὐτῶν ἐπειτίδεια παρασχεῖν φροντίσειν. Ἰνα γὰρ ὡς τάχιστα τὰ γραφέντα σωμάτια κατασκευασθείη, τῆς σῆς ἐπιμελεῖας ἥργον τοῦτο γενήσεται³ καὶ γὰρ δύο δημοσίων διχημάτων ἔχουσίαν εἰς διακομιδὴν, ἐκ τῆς αὐθεντίας τοῦ γράμματος ἡμῶν τούτου λαβεῖν σε προσήκει. Οὕτω γὰρ ὃν μᾶλιστα τὰ καλῶς γραφέστα καὶ μέχρι τῶν ἡμετέρων ὄψεων ῥάστα διακομισθείη, ἐνὸς δηλαδὴ τοῦτο πληροῦντος τῶν ἐκ τῆς σῆς ἐκκλησίας διακόνων⁴ ὃς ἐπειδὰν ἀφίσηται πρὸς ἡμᾶς, τῆς ἡμετέρας πειραθήσεται φιλανθρωπίας. Ὁ Θεός σε διαφυλάξοι, ἀδελφὲ ἀγαπητέ.

"Αλλη ἐπιστολὴ πρὸς Μακάριον.

Νικητῆς Καινοταντίνος, μέγιστος, Σεβαστὸς, Μακαρίῳ Ἱεροσολύμων.

Τοσαύτη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐστὶν ἡ χάρις, ὡς μηδεμίαν λόγων χορηγίαν <sup>Eus. V. C.
iii. 30.</sup> τοῦ παρόντος πράγματος ἀξίαν εἶναι δοκεῖν. Τὸ γὰρ γνώρισμα τοῦ ἀγιωτάτου ἐκείνου πάθους ὑπὸ τῇ γῇ πᾶλαι κρυπτόμενον τοσαύταις ἐτῶν περιόδοις λαβεῖν, ἀχρις ὡς διὰ τῆς τοῦ κοινοῦ πάντων ἔχθροῦ ἀναιρέσεως, ἐλευθερωθεῖσι τοῖς ἁντοῦ θεράπουσιν ἀναλάμπειν ἔμελλε, πᾶσαν ἐπιληξῖν ὡς ἀληθῶς ἕπερβαίνει. Εἰ γὰρ πάντες οἱ διὰ πάστης τῆς οἰκουμένης εἶναι δοκοῦντες σοφοὶ εἰς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ συνελθόντες ἀξίων τι τοῦ πράγματος ἔθελήσωσιν ἐπεῖν, οὐδὲ ἀν πρὸς τὸ βραχύτατον ἀμαλλοθήναι δυνήσονται⁵ ἐπὶ τοσούτῳ πᾶσαν ἀνθρωπίνου λογισμοῦ χωρητικὴν φύσιν ἡ τοῦ θαύματος τούτου πίστις ἕπερβαίνει, ὅσφ τῶν ἀνθρωπίνων τὰ οὐράνια σύνεστηκεν εἶναι δυνατώτερα. Διὰ τοῦτο γοῦν οὗτος ἀεὶ καὶ πρώτος καὶ μόνος ἔστι μοὶ σκοπός, ἵν' ὕστερ ἑατὴν δόγμέρας καινοτέρους θαύμασιν, ἡ τῆς ἀληθείας πίστις ἐπιδείκνυσιν, οὐτα καὶ αἱ ψυχαὶ πάντων ἡμῶν περὶ τὸν ἄγιον οὐρανὸν σωφροσύνη καὶ διογνώμονει προσθυμίᾳ σπουδαίωτεραι γίγνουντο. Ὁπερ ἐπειδὴ πάσιν εἶναι τοιμίῳ φανερὸν, ἐκείνῳ μᾶλιστά σε πεπεῖσθαι βούλομαι, ὡς ἄφε πάντων μοι μὲν μᾶλλον, ὅπως τὸν ιερὸν ἐκείνον τόπον, ὃν Θεοῦ προστάγματι αἰσχίστης εἰδὼλον προστήκης, δωπερ τινας ἐπικειμένους βάρους, ἐκούφιστα, ἄγιον μὲν ἐξ ἀρχῆς Θεοῦ κρήσει γεγενημένους, ἀγιώτερον δὲ ἀποφανθέντα ἀφ' οὐ τὴν τοῦ σωτῆρός πάθους πίστιν εἰς φῶς προήγαγεν, οἰκοδομημάτων κάλλει κοσμή-

σωμεν. Προσήκει τοίνυν τὴν σὴν ἀγχίνοιαν οὕτω διατάξαι τε καὶ ἔκαστου τῶν ἀναγκαίων ποιῆσασθαι πρόνοιαν, ὡς οὐ μόνον βασιλικὴν τῶν πανταχοῦ βελτίονα, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα γενέσθαι, ὡς πάντα τὰ ἐφ' ἔκαστης πόλεως καλλιστεύοντα ὑπὸ τοῦ κτίσματος τούτου νικᾶσθαι. Καὶ περὶ μὲν τῆς τῶν τοίχων ἐργασίας τε καὶ καλλιεργίας, Δρακούλιανθ̄ τῷ ἡμετέρῳ φίλῳ διέποντι τῷ λαμπροτάτῳ ἐπάρχῳ τὰ μέρη, καὶ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι, παρ' ἡμῶν ἐγκεχειρίσθαι τὴν φροντίδα γίνωσκε. Κεκέλευσται γάρ ὑπὸ τῆς ἐμῆς εἰσέβειας, καὶ τεχνίτας καὶ ἐργάτας, καὶ πάνθ' ὅστα περὶ τὴν οἰκοδομὴν ἀναγκαῖα τυγχάνειν παρὰ τῆς σῆς καταμάθησιν ἀγχίνοιας, παραχρῆμα διὰ τῆς ἐκείνων προνοίας ἀποσταλῆναι. Περὶ δὲ τῶν κιβώνων, ἣ τῶν μαρμάρων, ἢ δὲ ἀν νομίσης εἶναι τιμώτερά τε καὶ χρησιμώτερα, αὐτὸς συνόψιες γενομένης πρὸς ἡμᾶς γράψαι σπούδαστον ἵν' ὅσων δὲ ἀν καὶ δποίων χρείαν εἶναι διὰ τοῦ γράμματος ἐπιγνῶμεν, ταῦτα πανταχόθεν μετενεχθῆναι δυνηθῆ. Τὸν γάρ τοῦ κόσμου θαυματώτερον τόπον κατ' ἀξίαν φαδρύνεσθαι δίκαιον. Τὴν δὲ τῆς βασιλικῆς καμάραν, πότερον λακωναρίαν ἢ διὰ τίνος ἐτέρας ἐργασίας γενέσθαι δοκεῖ, παρὰ σοῦ γνῶναι βούλομαι· εἰ γάρ λακωναρία μέλλοι εἶναι, δυνήσται καὶ χρυσῷ καλλωπισθῆναι. Τὸ δειπόμενον, ἵνα ἡ σὴ δσιότης τοῦς προειρημένοις δικασταῖς ἢ τάχος γνωρισθῆναι ποιήσῃ, ὅσων τε καὶ ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν καὶ ἀναλωμάτων χρεία· καὶ πρὸς ἐμὲ εὐθέως ἀνενεγκεῖν σπούδαστο, οὐ μόνον περὶ τῶν μαρμάρων τε καὶ κιβώνων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν λακωναριῶν, εἴγε τοῦτο κάλλιον ἐπικρίνειας. 'Ο Θεός σε διαφυλάξοι, ἀδελφὲ ἀγαπητέ.

Καὶ ἄλλας δὲ ἐπιστολὰς δὲ βασιλεὺς κατὰ Ἀρείου καὶ τῶν δμοδόξων αὐτοῦ πανηγυρικώτερον γράψας πανταχοῦ κατὰ πόλεις προσέθηκε, διακωμωδῶν καὶ τῷ τῆς εἰρωνείας ἥθει διαβάλλων αὐτόν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Νικομηδεύσι κατὰ Εὔσεβίου καὶ Θεόγνιδος γράφων, καθάπτεται μὲν τῆς Εὔσεβίου κακοτροπίας, οὐ μόνον ἐπὶ τῷ Ἀρειανισμῷ, ἀλλ' ὅτι καὶ τῷ τυράννῳ ἥδη πρότερον εύνοῶν τοῖς αὐτοῦ πράγμασιν ἐπεβούλευσε· παραιωεῖ δὲ ἐτερον ἐλέσθαι ἐπίσκοπον ἀντ'. αὐτοῦ. 'Αλλὰ τὰς περὶ τούτων ἐπιστολὰς, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς μῆκος, ἐνταῦθα προσγράψαι περιττὸν εἶναι ἐνόμισα· ἔξεστι δὲ τοῖς βουλομένοις ἀναζητῆσαι καὶ ἐντυγχάνειν αὐταῖς. Καὶ περὶ τούτων τοσαῦτα εἰρήσθω.

CAP. X.

"Οτι καὶ τὸν Ναυαγιανῶν ἐπίσκοπον Ἀκέσιον κεκλήκει εἰς τὴν σύνοδον
δ βασιλεύς.

Κινεῖ δέ με ἡ τοῦ βασιλέως σπουδὴ καὶ ἐτέρου πράγματος μνήμην ποιήσασθαι τῆς αὐτοῦ γνώμης, ὅπως ἐφρόντιζε τῆς εἰρήνης.

Τῆς γὰρ ἐκκλησιαστικῆς δμονολας πρόνοιαν ποιούμενος, κέκληκε πρὸς τὴν σύνοδον καὶ Ἀκέσιον τῆς τῶν Ναυατιανῶν θρησκείας ἐπίσκοπον. Μετὰ οὖν τὸ γραφῆναι καὶ ὑπογραφῆναι παρὰ τῆς συνόδου τὸν δρον τῆς πίστεως, ἡρώτα δὲ βασιλεὺς τὸν Ἀκέσιον, εἰ καὶ αὐτὸς τῇ πίστει συντίθεται καὶ τῷ δρισμῷ τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς· δὲ, ‘Οὐδὲν καινὸν,’ ἔφη, ‘ὦ βασιλεῦ, ἢ σύνοδος ὥρισεν’ οὕτω γὰρ ἀνωθεν καὶ ἔξι ἀρχῆς ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων παρελληφα καὶ τὸν δρον τῆς πίστεως καὶ τὸν χρόνον τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς.’ Ἐπανερομένου οὖν τοῦ βασιλέως, ‘Διὰ τί οὖν τῆς κοινω-
νίας χωρίζῃ;’ ἔκεινος τὰ ἐπὶ Δεκίου γενόμενα κατὰ τὸν διωγμὸν
ἐδίδασκε· καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἀντηροῦ κανόνος ἔλεγεν, ὡς ἄρα
νῦ χρὴ τὸν μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμαρτηκύτας ἀμαρτίαν, ἦν· πρὸς : John v. 16.
θάνατον’ καλοῦσιν αἱ θεῖαι γραφαὶ, τῆς κοινωνίας τῶν θείων μυστη-
ρίων ἀξιούσθαι· ἀλλ’ ἐπὶ μετάνοιαν μὲν αὐτὸν προτρέπειν, ἐλπίδα
δὲ τῆς ἀφέσεως μὴ παρὰ τῶν Ἱερέων, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐκδέ-
χεσθαι, τοῦ δυναμένου καὶ ἔξουσίαν ἔχοντος συγχωρεῖν ἀμαρτήματα.
Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Ἀκεσίου, ἐπειπέν τὸν βασιλέα, ‘Θὲς, ὦ
Ἀκέσιε, κλίμακα, καὶ μόνος ἀνάβηθι εἰς τὸν οὐρανόν.’ Τούτων οὗτε
δὲ Παμφίλου Εὐσέβιος, οὕτε ἄλλος τις ἐμημόνευσε πώποτε· ἔγὼ δὲ
παρὰ ἀνδρὸς ἡκουσα σύδαιμος ψευδομένουν, δις παλαιός τε ἦν σφόδρα,
καὶ ὡς ἴστορήτας τὰ κατὰ τὴν σύνοδον ἔλεγεν. ‘Οθεν καὶ τεκμα-
ρομαι τοῦτο πεπονθέναι τὸν σιωπῆ ταῦτα παραπεμψαμένους, δι
πολλοὶ τῶν ἴστορίας συγγραψαμένων πεπόνθασιν’ ἔκεινοι γὰρ
πολλὰ παραλείπουσιν, ἡ προσπάσχοντές τισιν, ἡ προσώποις χαρι-
ζόμενοι. Τὰ μὲν οὖν Ἀκεσίου τοσάντα.

CAP. XI.

Περὶ Παφνουτίου τοῦ ἐπισκόπου.

Ἐπεὶ δὲ Παφνουτίου καὶ Σπυρίδωνος ποιήσασθαι μνήμην ἀνω-
τέρω ἐπηγγειλάμεθα, εὔκαιρον ἐνταῦθα περὶ αὐτῶν εἰπέν. Παφνού-
τιος γὰρ μιᾶς πόλεως τῶν ἀνω Θηβῶν ἐπίσκοπος ἦν· οὕτω δὲ ἦν
ἀπὸ θεοφιλῆς, ὡς καὶ σημεῖα θαυμαστὰ γίνεσθαι ὑπ’ αὐτοῦ.
Οὗτος ἐν καιρῷ τοῦ διωγμοῦ τὸν διθαλμὸν ἐξεκόπη· σφόδρα δὲ
δὲ βασιλεὺς ἐτίμα τὸν ἄνδρα, καὶ συνεχῶς ἐπὶ τὰ βασίλεια μετε-
πέμπετο, καὶ τὸν ἐξορωγγυμένον διθαλμὸν κατεφίλει. Τοσαύτη
τροσῆν τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίῳ εὐλάβεια. Ἐν μὲν οὖν τοῦτο

περὶ Παφνουτίου εἰρήσθω· δὲ πρὸς λυσιτέλειαν τῆς ἐκκλησίας καὶ κόσμον τῶν Ἱερωμένων διὰ τῆς αὐτοῦ συμβουλῆς τότε γέγονε, διηγήσομαι. Ἐδόκει τοῖς ἐπισκόποις νόμον νεαρὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσφέρειν, ὥστε τοὺς Ἱερωμένους, λέγω δὲ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, μὴ συγκαθεύδειν ταῦς γαμεταῖς, ἂς ἔτι λαϊκὸν ὄντες ἡγάγοντο. Καὶ ἐπεὶ περὶ τούτου βουλεύεσθαι προὔκειτο, διαναστὰς ἐν μέσῳ τοῦ συλλόγου τῶν ἐπισκόπων ὁ Παφνούτιος ἐβόα μακρὰ, μὴ βαρὺν ἕνγδον ἐπιθεῖναι τοῖς Ἱερωμένοις

Heb. xiii. 4. ἀνδράσι, ‘τίμιον εἴναι τὸν γάμον αὐτὸν καὶ τὴν κοίτην ἀμάλαντον’ παρὰ τῷ Θεῷ λέγων, μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀκριβείας μᾶλλον τὴν ἐκκλησίαν προσβλάψωσιν· οὐ γάρ πάντας δύνασθαι φέρειν τῆς ἀπαθείας τὴν ἀσκησιν, οὐδὲ ἵσως φυλαχθήσεσθαι τὴν σωφροσύνην τῆς ἐκάστου γαμετῆς· ‘σωφροσύνην’ δὲ ἐκάλει καὶ τῆς νομίμων γυναικὸς τὴν συνέλευσιν· ἀρκεῖσθαι τε τὸν φθάσαντα κλήρου τυχεῖν μηκέτι ἐπὶ γάμον ἔρχεσθαι, κατὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀρχαίαν παράδοσιν, μὴ μὴν ἀποξενύνυσθαι ταῦτης, ἢν ἀπαξ ἡδη πρότερον λαϊκὸς ὅν ἡγάγετο. Καὶ ταῦτ’ ἔλεγεν ἀπειρος ὅν γάμου, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, γυναικός· ἐκ παιδὸς γάρ ἐν ἀσκητηρίῳ ἀνετέθραπτο, καὶ ἐπὶ σωφροσύνῃ, εἰ καὶ τις ἄλλος, περιβόητος ὅν. Πειθεῖται πᾶς ὁ τῶν Ἱερωμένων σύλλογος τοῖς Παφνουτίου λόγοις. Διὸ καὶ τὴν περὶ τούτου Ἑγήσιων ἀπεσίγησαν, τῇ γυνώμῃ τῶν βουλευμένων ἀπέχεσθαι τῆς ὀμολίας τῶν γαμετῶν καταλείψαντες. Καὶ τοσαῦτα μὲν περὶ Παφνουτίου.

CAP. XII.

Περὶ Σπυρίδωνος τοῦ Κύπριου ἐπισκόπου.

Περὶ δὲ Σπυρίδωνος, τοσαῦτη τῷ ποιμένι προσῆν δσιότης, ὡς καὶ ἀξιωθῆναι αὐτὸν καὶ ἀνθρώπων ποιμένα γενέσθαι· δος μᾶς τῶν ἐν Κύπρῳ πόλεων ὀνύματι Τριμιδοῦντος τὴν ἐπισκοπὴν ἐκεκλήρωτο, διὰ δὲ ἀτυφίαν πολλὴν ἔχόμενος τῆς ἐπισκοπῆς ἐποιμαίνει καὶ τὰ πρόβατα. Πολλὰ μὲν ὅν τὰ περὶ αὐτοῦ λεγόμενα· ἐνδος δὲ ἡ δύο ἐπιμνησθήσομαι, ἵνα μὴ ἔξω τοῦ προκειμένου δόξω πλανᾶσθαι. Μεσούσης ποτὲ τῆς ικτὸς, κλέπται ταῦς ἐπαύλεσε τῶν προβάτων λαθραίως ἐπελθόντες ἀφαιρεῖσθαι τῶν προβάτων ἐσπουδαζον. ‘Ο Θεὸς δὲ ἄρα δὲ τὸν ποιμένα σώζων ἔσωξε καὶ τὰ πρόβατα. Οἱ γάρ κλέπται ἀοράτῳ δυνάμει παρὰ ταῦς

ἐπαύλεσιν ἐδέδεντο. "Ορθρος τε ἦν, καὶ ἡκε παρὰ τὰ ποίμνια· ὃς δὲ εὑρεν δπίσω τὰς χείρας ἔχοντας, ἔγνω τὸ γεγονός· καὶ εὐχόμενος λύει τοὺς κλέπτας, πολλά τε νουθετήσας, καὶ παραινέσας ἐκ δικαίων πόνων σπουδάζειν, μὴ μὴν ἐξ ἀδικίας λαμβάνειν, κριόν τε αὐτοῖς χαρισμάνειν, ἀπέλυστε, καὶ χαρέντως ἐπιφθεγξάμενος, 'Ινα μὴ,' φησί, 'μάτην ἡγρυπτηκότες φανείητε.' Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τῶν περὶ Σπυριδώνος θαυμάτων. "Ετερον δὲ τοιοῦτο· ἦν αὐτῷ θυγάτηρ παρθένος, τῆς τοῦ πατρὸς εὐλαβείας μετέχοντα, τοῦνομα Εἰρήνη. Ταῦτη γνώριμός τις πολύτιμον παρέθετο κόσμιον· ἡ δὲ ἀσφαλέστερον ποιοῦσα, γῇ τὴν παρακαταθήκην ἔκρυψε· μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸν βίον ἀπέλιπεν. "Ηκει μετὰ χρόνου δ παραθέμενος· μὴ εὑρών τε τὴν παρθένον, ἐμπλέκεται τῷ πατρὶ, μὲν μὲν ἐγκαλῶν, ἔστιν δὲ ὅτε καὶ παρακαλῶν. Ἐπεὶ δὲ συμφορὰν ἐποιεῖτο τὴν τοῦ παραθέμενον ζημίαν ὁ γέρων, ἐλθὼν ἐπὶ τὸ μνῆμα τῆς θυγατρὸς, ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεόν, πρὸ καυροῦ δεῖξαι αὐτῷ τὴν ἐπαγγελλομένην ἀνάστασιν· καὶ τῆς ἐλπίδος οὐχ ἥμαρτε. Ζῶσα γὰρ αὐθις ἡ παρθένος, φαίνεται τῷ πατρὶ, καὶ τὸν τόπον σημάνασσα, ἔνθα τὸ κόσμιον ἀπεκέρυπτο, αὐθις ἀπεχώρει. Τοιοῦτοι ἀνδρες ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου κατὰ τὰς ἐκκλησίας ἐξέλαμπον. Ταῦτα δὲ ἔγω καὶ ἀκοῇ παρὰ πολλῶν Κυπρίων παρέλαβον, καὶ συντάγματι 'Ρουφίνου τιμός πρεσβυτέρου ἐνέτυχον, 'Ρωμαϊκῆ λέξει συγγεγραμμένη, ἀφ' ὃν ταῦτα καὶ ἔτερα τινὰ τῶν μετ' οὐ πολὺ ῥήθησομένων συνήγαγον.

CAP. XIII.

Περὶ Εὔτυχιανοῦ τοῦ μοναχοῦ.

"Ηκουσα δὲ ἔγω καὶ περὶ Εὔτυχιανοῦ, θεοφιλοῦς ἀνδρὸς κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀκμάσαντος· ὃς καὶ αὐτὸς τῆς ἐκκλησίας τῶν Ναυατιανῶν τυγχάνων, παραπλήσια ἔργα ποιῶν ἐθαυμάζετο. Τίς τε δὲ περὶ τούτου διηγησάμενος, ἐρῶ μετὰ ἀκριβείας, καὶ οὐκ ἀποτρόφομαι, καὶ δόξω τισιν ἀπεχθάνεσθαι. Αὐξάνων τις τῆς Ναυαπανῶν ἐκκλησίας πρεσβύτερος μακροβιώτατος γέγονεν· ὃς καὶ τῇ Νικαίᾳ συνόδῳ, κομιδῇ τῆπιος ὅν, ἀμα τῷ Ἀκεσίῳ παρέβαλλε, καὶ τὰ κατὰ Ἀκέσιον ἐμοὶ διηγήσατο. Οὗτος ἐξ ἐκείνων τῶν χρόνων ἀχρι τῆς βασιλείας τοῦ νέου Θεοδοσίου ἐξέτεινε, καὶ ταπέρφ μοι σφόδρα τυγχάνοντι τὰ περὶ Εὔτυχιανοῦ διηγήσατο,

εἰς πρόσωπον ἐπαναλαβεῖν ἡμᾶς, ἔχετε ἐν τῷσι συμφύχοντος, ἀκολουθοῦντας τοῖς παρ' ὑμῖν κεκριμένοις· ὅπότε αὐτὸν τὸν ἐπὶ τούτοις ἐνταγόμενον, ἔδει τῇ ὑμῶν εὐλαβείᾳ φιλανθρωπεύσασθαι καὶ ἀνακαλέσασθαι. "Ἄτοπον δὲ, τοῦ δοκοῦντος εἶναι ὑπευθύνουν ἀνακεκλημένουν καὶ ἀπολογησαμένουν ἐφ' οἷς διεβάλλετο, ἡμᾶς σιωπᾶν, καθ' ἑαυτῶν διδόντας τὸν ἔλεγχον. Καταξιώσατε γοῦν, ὡς ἄρμόζει τῇ φιλοχρίστῳ ὑμῶν εὐλαβείᾳ καὶ τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα ὑπομήσαι, καὶ τὰς δεήσεις ὑμῶν ἁγχειρίσαι, καὶ βάττουν βουλεύσασθαι τὰ ὑμῖν ἀρμόζοντα ἐφ' ἡμῖν.

Καὶ τοῦτο μὲν τὸ τῆς παλινφράσας βιβλίου Εὐστεβίου καὶ Θεόγνιδός ἐστιν ἀπὸ δὲ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ τεκμαίρομαι, ὅτι οὗτοι μὲν τῇ ὑπαγορευθεὶσῃ πίστει ὑπεσημήναντο, τῇ δὲ καθαιρέσει Ἀρείου σύμφηφοι γενέσθαι οὖν ἐβουλήθησαν· καὶ διτὶ Ἀρείος πρὸ τούτων φαίνεται ἀνακληθεῖς. 'Αλλ' εἰ καὶ τοῦτο οὕτως ἔχειν δοκεῖ, δμως τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιβαίνειν κεκώλυτο· τοῦτο δὲ δείκνυται, ἀφ' ὃν ὕστερον ἑαυτῷ κάθοδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπενόησεν, ἐπιπλάστῳ μετανοίᾳ χρησάμενος, ὡς κατὰ χώραν ἐροῦμεν.

CAP. XV.

"Οτι μετὰ τὴν σύνοδον, Ἀλεξάνδρου τελευτήσαντος, Ἀθανάσιος καθίσταται τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἐπίσκοπος.

Μετὰ ταῦτα δὲ εὐθέως Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας τελευτήσαντος, προίσταται τῆς ἐκκλησίας Ἀθανάσιος. Τοῦτον φησὶν δὲ 'Ρουφίνος κομιδῇ μῆτιον ὅντα, παῖς εώς σὺν ἑτέροις ἡλικιώταis ἱερὸν παίγνιον. Τοῦτο δὲ ἦν μίμησις ἱερωσύνης καὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἱερωμένων ἀνδρῶν. Ἐν δὴ οὖν τῷ παιγνίῳ τούτῳ Ἀθανάσιος μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ἐκεκλήρωτο τὸν θρόνον· τῷ δὲ ἄλλων νέων ἔκαστος ἡ πρεσβύτερον ἡ διάκονον ἐμιμεῖτο. Ταῦτα ἔπαιζον οἱ παῖδες κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐν δὲ τοῦ μάρτυρος καὶ ἐπισκόπου Πέτρου ἐπετελεῖτο μνήμη. Τότε δὴ καὶ Ἀλέξανδρος δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος διαβαίνων, δρᾷ τὸ γιγνόμενον παίγνιον καὶ μεταπεμψάμενος τοὺς παῖδας, ἐπύθετο παρ' αὐτῶν τὸν τῷ παιγνίῳ κληρωθέντα τόπον ἐκάστῳ, προμηνύεσθαι τι διὰ τοῦ γεγονότος ἡγησάμενος. Ἐκέλευσέν τε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀγεσθαι τοὺς παῖδας, καὶ παιδείας μεταλαμβάνειν, ἔξαιρέτως δὲ τὸν Ἀθανάσιον· εἴτα ἐν τελείᾳ γενόμενον ἡλικίᾳ καὶ διάκονον χειροτομήσας, ἡλεῖ-

ἐπὶ τὴν Νίκαιαν, συναγωνιζόμενον αὐτῷ ἐκεῖ, δτε συνεκροτεῖτο ἡ σύνοδος. Ταῦτα μὲν δ 'Ρουφίνος περὶ αὐτοῦ Ἀθανασίου ἐν τοῖς συντάγμασιν ἔαντοῦ εἴρηκεν. Οὐκ ἀπεικὸς δὲ γενέσθαι· καὶ γὰρ πολλὰ τοιάντα γενόμενα πολλάκις ἐφεύρηται. Περὶ οὐ τέως τοσαῦτα εἰρήσθω μοι.

CAP. XVI.

'Ως βασιλεὺς Κωνσταντίνος τὸ πάλαι Βυζάντιον αὐξήσας, Κωνσταντίνου πόλιν ἐπονόμασεν.

'Ο βασιλεὺς δὲ μετὰ τὴν σύνοδον ἐν εὐφροσύνῃ διῆγεν ἐπιτελέστας οὖν δημοτελή τῆς ἐκοσαετηρίδος αὐτοῦ ἑορτὴν, εὐθέως περὶ A. D. 326. τὸ ἀνορθοῦν τὰς ἐκκλησίας ἐσπούδαζεν' ἐποίει τε τοῦτο κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ἐπωνύμῳ, ἣν Βυζάντιον καλουμένην τὸ πρότερον ηὗχησε, τείχη μεγάλα περιβαλλὼν, καὶ διαφόροις κοσμήσας οἰκοδομήμασιν' ἵσην τε τῇ βασιλευούσῃ 'Ρώμῃ ἀποδείξας, καὶ 'Κωνσταντινούπολιν' μετονομάσας, χρηματίζειν 'δευτέραν 'Ρώμην' ιόμῳ ἐκύρωσεν' δις οὐδέποτε στήλῃ, καὶ δημοσίᾳ ἐν τῷ καλουμένῳ στρατηγῷ πλησίον τοῦ ἔαντοῦ ἐφίππου παρέθηκε. Καὶ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, δύο μὲν οἰκοδομήσας ἐκκλησίας, μίαν ἐπωνύμασεν Εἰρήνην, ἐτέραν δὲ τὴν τῶν Ἀποστόλων ἐπώνυμον. Καὶ οὐ μόνον, ὡς ἔφην, ηὗξει τὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων καθήρει. Τὰ γοῦν ἀγάλματα κόσμου τῇ Κωνσταντίνου πόλει προϊθεὶ δημοσίᾳ, καὶ τοὺς Δελφικὸν τρίποδας ἐν τῷ Ἰπποδρομίῳ δημοσιεύστας προϊθηκε. Ταῦτα μὲν οὖν δόξει περιττὰ λέγεσθαι μῦν· δρᾶται γὰρ πρότερον ἡ ἀκούεται. Τότε δὲ δμως μεγίστην ἐπέδοσιν ἔλαβε τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ· καὶ γὰρ ἐν τοῖς καιροῖς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, καὶ ἄλλα πλεῖστα ἡ τοῦ Θεοῦ [Vales, conj. τά τε ἄλλα πλεῖστα καὶ τοῦτο μάλιστα.] ἐφύλαττε πρόνοια. Οὕτω τῶν τοῦ βασιλέως ἐγκωμίων μετὰ μεγα-λοφώνον φράσεως δ Παμφίλου Εὐσέβιος μνήμην πεποίηται· οὐκ λιστα.

ἴκαμπον δὲ ἥγονται καὶ ἡμᾶς περὶ τῶν αὐτῶν, ὡς οἰόν τε, διὰ βραχέων εἰπεῖν.

CAP. XVII.

'Δε τοῦ βασιλέως μήτηρ Ἐλένη, ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα παραγενομένη, τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ ἀναζητήσασα εὑρε, καὶ ἐκκλησίαν ἀνοικοδόμησεν.

'Η τοῦ βασιλέως μήτηρ Ἐλένη, ἡς ἐπ' ὀνόματι τὴν ποτὲ κώμην Δρεπάνην πόλιν ποιήσας δ βασιλεὺς Ἐλευνούπολιν ἐπωνόμασε,

εἰς πρόσωπον ἐπαναλαβεῖν ἡμᾶς, ἔχετε ἐν πᾶσι συμψύχους, ἀκολουθοῦντας τοῖς παρ' ὑμῖν κεκριμένοις· ὅποτε αὐτὸν τὸν ἐπὶ τούτοις ἐνταγόμενον, ἔδοξε τῇ ὑμῶν εὐλαβείᾳ φιλανθρωπεύσασθαι καὶ ἀνακαλέσασθαι. "Ἄτοπον δὲ, τοῦ δοκοῦντος εἶναι ὑπευθύνου ἀνακεκλημένουν καὶ ἀπολογησαμένουν ἐφ' οἷς διεβάλλετο, ἡμᾶς σιωπῆν, καθ' ἁυτῶν διδόντας τὸν ἔλεγχον. Καταξιώσατε γοῦν, ὡς ἄρμόζει τῇ φιλοχρίστῳ ὑμῶν εὐλαβείᾳ καὶ τὸν θεοφιλέστατον βασιλέα ὑπομνήσαι, καὶ τὰς δεῖσεις ἡμῶν ἔγχειρίσαι, καὶ θάττον βουλεύσασθαι τὰ ὑμῖν ἀρμόζοντα ἐφ' ἡμῖν.

Καὶ τοῦτο μὲν τὸ τῆς παλινφύδλας βιβλίον Εὔστεβίον καὶ Θεόγνιδός ἐστιν· ἀπὸ δὲ τῶν ῥημάτων αὐτοῦ τεκμαίρομαι, ὅτι οὗτοι μὲν τῇ ὑπαγορευθείσῃ πίστει ὑπεσημήναντο, τῇ δὲ καθαιρέσει Ἀρείου σύμψηφοι γενέσθαι οὐκ ἐβούληθαν· καὶ δὴ Ἀρείος πρὸ τούτων φαίνεται ἀνακληθεῖς. 'Αλλ' εὶς καὶ τοῦτο οὕτως ἔχειν δοκεῖ, δομως τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιβαίνειν κεκώλυτο· τοῦτο δὲ δείκνυται, ἀφ' ὧν ὑστερον ἔαυτῷ κάθοδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπενόησεν, ἐπιπλάστῳ μετανοίᾳ χρησάμενος, ὡς κατὰ χώραν ἐροῦμεν.

CAP. XV.

"Οτι μετὰ τὴν σύνοδον, Ἀλεξάνδρου τελευτήσαντος, Ἀθανάσιος καθίσταται τῆς Ἀλεξανδρέων πάλεως ἐπίσκοπος.

Μετὰ ταῦτα δὲ εὐθέως Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας τελευτήσαντος, προΐσταται τῆς ἐκκλησίας Ἀθανάσιος. Τοῦτον φησὶν δὲ 'Ρουφίνος κομιδῇ μήπιον ὄντα, παῖς εώς σὺν ἑτέροις ἡλικιώταis ἱερὸν παίγνιον. Τοῦτο δὲ ἦν μίμησις ἱερωσύνης καὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἱερωμένων ἀνδρῶν. 'Ἐν δὴ οὖν τῷ παιγνίῳ τούτῳ Ἀθανάσιος μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ἐκεκλήρωτο τὸν θρόνον· τῶν δὲ ἄλλων νέων ἔκαστος ἡ πρεσβύτερον ἡ διάκονον ἐμιμεῖτο. Ταῦτα ἔπαιζον οἱ παῖδες κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ τοῦ μάρτυρος καὶ ἐπισκόπου Πέτρου ἐπετελέστο μνήμη. Τότε δὴ καὶ Ἀλέξανδρος δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος διαβαίνων, ὅρῳ τὸ γιγνόμενον παίγνιον καὶ μεταπεμψάμενος τὸν παῖδας, ἐπύθετο παρ' αὐτῶν τὸν ἐν τῷ παιγνίῳ κληρωθέντα τόπον ἐκάστῳ, προμηνύεσθαι τι διὰ τοῦ γεγονότος ἡγησάμενος. 'Εκέλευσέν τε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀγεσθαι τὸν παῖδας, καὶ παιδείας μεταλαμβάνειν, ἔξαιρέτως δὲ τὸν Ἀθανάσιον εἴτα ἐν τελείᾳ γενόμενον ἡλικίᾳ καὶ διάκονον χειροτονήσας, ἥλετ-

ἐπὶ τὴν Νίκαιαν, συναγωνιζόμενον αὐτῷ ἐκεῖ, ὅτε συνεκροτεῖτο ἡ σύνοδος. Ταῦτα μὲν δὲ 'Ρουφίνος περὶ αὐτοῦ Ἀθανασίου ἐν τοῖς συντάγμασιν ἔαυτοῦ ἐρηκεν. Οὐκ ἀπεικὸς δὲ γενέσθαι· καὶ γὰρ πολλὰ τοιάντα γενόμενα πολλάκις ἐφεύρηται. Περὶ οὐ τέως τοσαῦτα εἰρήσθω μοι.

CAP. XVI.

'Οι βασιλεὺς Κωνσταντίνος τὸ πάλαι Βυζάντιον αὐξήσας, Κωνσταντίνου πόλιν ἐπονόμασεν.

'Οι βασιλεὺς δὲ μετὰ τὴν σύνοδον ἐν εὐφροσύνῃ διῆγεν' ἐπιτελέστας οὖν δημοτελῇ τῆς εἰκοσαιτηρίδος αὐτοῦ ἑορτὴν, εὐθέως περὶ Λ. Δ. 826 τὸ ἀνορθοῦν τὰς ἐκκλησίας ἐσπούδαζεν' ἐποίει τε τοῦτο κατὰ τὰς ἀλλας πόλεις καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ἐπωνύμῳ, ἣν Βυζάντιον καλουμένην τὸ πρότερον ἦνειτε, τελχὶ μεγάλα περιβαλὼν, καὶ διαφόροις κοσμήσας οἰκοδομήμασιν· ἵσην τε τῇ βασιλευούσῃ 'Ρώμῃ ἀποδείξας, καὶ 'Κωνσταντιούπολιν' μετονομάσας, χρηματίζειν 'δευτέραν 'Ρώμην' νόμῳ ἐκύρωσεν· δις νόμος ἐν λιθίνῃ γέγραπται στήλῃ, καὶ δημοσίᾳ ἐν τῷ καλονομένῳ στρατηγῷ πλησίον τοῦ ἐαυτοῦ ἐφίππον παρέθηκε. Καὶ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, δύο μὲν οἰκοδομήσας ἐκκλησίας, μίαν ἐπωνόμασεν Εἰρήνην, ἐτέραν δὲ τὴν τῶν Ἀποστόλων ἐπώνυμον. Καὶ οὐ μόνον, ὡς ἔφην, ἥνξει τὰ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν 'Ελλήνων καθήρει. Τὰ γοῦν ἀγάλματα κόσμου τῇ Κωνσταντίνου πόλει προστίθει δημοσίᾳ, καὶ τοὺς Δελφικοὺς τρίποδας ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ δημοσιεύσας προσθήκε. Ταῦτα μὲν οὖν δόξει περιττὰ λέγεσθαι μῦν· δρᾶται γὰρ πρότερον ἢ ἀκούεται. Τότε δὲ δμως μεγίστην ἐπίδοσιν ἔλαβε τὰ τῶν Χριστιανισμοῦ· καὶ γὰρ ἐν τοῖς καιροῖς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, καὶ ἄλλα πλεῖστα ἢ τοῦ Θεοῦ [Vales. con τά τε ἄλλα πλεῖστα κα τοῦτο μάλιστα.] ἐφύλαττε πρόνοια. Οὕτω τῶν τοῦ βασιλέως ἔγκωμίων μετὰ μεγα-πλεῖστα κα λοφώνου φράσεως δὲ Παμφίλου Εὐσέβιος μνήμην πεποίηται· οὐκ λιστα·] ἀκαριον δὲ ἥγονται καὶ ἡμᾶς περὶ τῶν αὐτῶν, ὡς οἱόν τε, διὰ βραχέων εἰπεῖν.

CAP. XVII.

'Οι τοῦ βασιλέως μῆτηρ 'Ελένη, ἐπὶ τῷ Ἱεροσόλυμα παραγενομένη, τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ ἀναζήτησα τεῦρε, καὶ ἐκελησαν δυψικοδόμησεν.

'Η τοῦ βασιλέως μῆτηρ 'Ελένη, ἡς ἐπ' ὀνόματι τὴν ποτὲ κώμην Δρεπάνην πόλιν ποιήσας δὲ βασιλεὺς 'Ελευνούπολιν ἐπωνόμασε,

δι' δνείρων χρηματισθέσα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα παρεγένετο· καὶ
 τὴν ποτὲ Ἱερουσαλήμ ἔρημον 'ώς δπωροφυλάκιον' κατὰ τὸν προ-
 φῆτην εύροῦσα, τὸ τοῦ Χριστοῦ μνῆμα, ἔνθα ταφεῖς ἀνέστη, σπου-
 δαίως ἔζήτει· καὶ δυσχερῶς μὲν, σὺν Θεῷ δὲ εύρισκει. Τίς δὲ ἡ
 αἰτία τῆς δυσχερείας, διὰ βραχέων ἔρω· δtti οἱ μὲν τὰ τοῦ Χριστοῦ
 φρονοῦντες μετὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους ἐτίμων τὸ μνῆμα· οἱ δὲ
 φεύγοντες τὰ τοῦ Χριστοῦ, χώσαντες τὸν τόπον, Ἀφροδίτης κατ'
 αὐτὸν ναὸν κατασκευάσαντες ἐπέστησαν ἄγαλμα, μὴ ποιοῦντες
 μνήμην τοῦ τόπου. Τοῦτο μὲν οὖν πάλαι προῦχώρει. Τῇ δὲ
 μητρὶ τοῦ βασιλέως φανερὸν τοῦτο ἐγένετο. Καθελοῦσα οὖν τὸ
 ἔδανον, καὶ τὸν τόπον ἐκχωσασα καὶ καθαρὸν ἐργασαμένη, τρεῖς
 εὑρίσκει σταυρὸς ἐν τῷ μνήματι· ἔνα μὲν τὸν μακαριστὸν, ἐν
 φῷ Χριστὸς ἑξετανύσθῃ τοὺς δὲ ἐτέμους, ἐν οἷς οἱ συσταυρωθέντες
 δύο λησταὶ τεθνήκεσαν. Σὺν αὐτοῖς δὲ εὑρητο καὶ ἡ τοῦ Πιλάτου
 σανίς, ἐν ἥ βασιλέα τῶν Ἰουδαίων τὸν σταυρωθέντα Χριστὸν,
 προσγράφων, ἐν διαφόροις γράμμασι ἐκήρυξτεν. Ἐπεὶ δὲ ἀμφί-
 βολος ἦν δ σταυρὸς δ ζητούμενος, οὐχ ἡ τυχοῦσα λύπη κατεῖχε τὴν
 τοῦ βασιλέως μητέρα. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ παύει τὰ τῆς λύπης δ
 τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, φῶνομα ἦν Μακάριος· λύει δὲ πίστει
 τὸ ἀμφίβολον· σημεῖον γάρ ἔτει παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐλάμβανε.
 Τὸ δὲ σημεῖον ἦν τοιοῦτο· γυνὴ τις τῶν ἐγχωρίων, νόσῳ χρονίᾳ
 ληφθεῖσα, πρὸς αὐτῷ λοιπὸν τῷ θανάτῳ ἐγένετο. Προσάγεσθαι
 οὖν τῇ ἀποθνησκούσῃ τῶν σταυρῶν ἔκαστον δ ἐπίσκοπος παρε-
 σκεύασε, πιστεύσας ἀναρρωσθῆναι τὴν γυναῖκα ἀψαμένην τοῦ
 τιμίου σταυροῦ· καὶ τῆς ἐλπίδος οὐκ ἥμαρτε· προσενεχθέντων
 γάρ τῶν μὴ κυρίων δύο σταυρῶν, ἔμενεν οὐδὲν ἥττον ἡ γυνὴ ἀπο-
 θηκόσκουσα. 'Ως δὲ δ τρίτος δ γυνήσιος προσηνέχθη, ἡ ἀποθνησκούσα
 εὐθὺς ἀνερρώσθη, καὶ ἐν τοῖς ὑγιαίνουσιν ἦν. Τούτον μὲν οὖν τὸν
 τρόπον τὸ τοῦ σταυροῦ ἔύλον ἥμηται. 'Η δὲ τοῦ βασιλέως μήτηρ
 οἶκον μὲν εὐκτήριον ἐν τῷ τοῦ μνήματος τόπῳ πολυτελῆ κατεσκεύ-
 ασεν, 'Ιερουσαλήμ τε νέαν' ἐπωνόμασεν, ἀντιπρόσωπον τῇ παλαιῇ
 ἐκείνῃ καὶ καταλέλειψμένῃ ποιήσασα. Τοῦ δὲ σταυροῦ μέρος μέν
 τι θήκῃ ἀργυρῷ περικλείσαπα, μνημόσυνον τοῖς ἴστορειν βουλο-
 μένοις αὐτόθι κατέλιπε· τὸ δὲ ἔτερον μέρος ἀποστέλλει τῷ βασιλεῖ.
 'Οπερ δεξάμενος, καὶ πιστεύσας τελείως σωθῆσεσθαι τὴν πόλιν ἔνθε
 δικαίωνος φυλάττηται, τῷ ἐαυτοῦ ἀνδριάντι κατέκρυψεν, δις ἐν τῇ

αὐτῇ Κωνσταντίνου πόλει, ἐν τῇ ἐπιλεγομένῃ ἀγορᾷ Κωνσταντίνου, ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ καὶ μεγάλου κίονος ἴδρυται. Τοῦτο μὲν ἀκοῇ γράψας ἔχω· πάντες δὲ σχεδὸν οἱ τὴν Κωνσταντίνου πόλιν οἰκοῦντες, δληθὲς εἶναι φασί. Καὶ τοὺς ἥλους δὲ, οἱ τὰς χερσὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν σταυρὸν ἐνεπάγησαν, δι Κωνσταντίνος λαβὼν, (καὶ γὰρ καὶ τούτους ἡ μῆτηρ ἐν τῷ μνήματι εὑροῦσα ἀπέστειλεν), χαλινούς τε καὶ περικεφαλαίν ποιήσας, ἐν τοῖς πολέμοις ἐκέχρητο. Ἐχορήγει μὲν ὅμη πάσας τὰς ὄλες δι βασιλεὺς εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἐκκλησιῶν· ἔγραφε δὲ καὶ Μακαρίῳ τῷ ἐπισκόπῳ, ἐπισπεύδειν τὰς οἰκοδομάς. Ἡ δὲ τοῦ βασιλέως μῆτηρ, ποιήσασα τὴν νέαν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν τῷ ἀντρῳ τῆς Βηθλεέμ, ἐνθα ἡ κατὰ σάρκα γέννησις τοῦ Χριστοῦ, ἐτέραν ἐκκλησίαν οὐχ ἥττω κατεσκεύαζεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὅρει τῆς ἀναλήψεως. Οὕτω δὲ εἶχεν εὐλαβῶς περὶ ταῦτα, ὡς καὶ συνεύχεσθαι ἐν τῷ τῶν γυναικῶν τάγματι· καὶ τὰς παρθένους τὰς ἀναγεγραμμένας ἐν τῷ τῶν ἐκκλησιῶν κανόνι ἐπὶ ἑστίασιν προτρεπομένη, δι' ἑαυτῆς λειτουργοῦσα, τὰ δύο ταῖς τραπέζαις προσέφερε. Πολλὰ δὲ καὶ ἐδωρεῖτο ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τοῖς πένησιν· εὐσεβῶς τε διαυντασα τὴν ζωὴν, ἐτελεύτησε περὶ ὁγδοκοστὸν ἔτος· καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς εἰς τὴν βασιλεύουσαν νέαν Ῥώμην διακομισθὲν ἐν τοῖς βασιλικοῖς μνήμασιν ἀπετέθη.

CAP. XVIII.

'Ως καὶ δι βασιλεὺς Κωνσταντίνος τὰ μὲν Ἑλλήνων καθήρει, πολλὰ δὲ ἐκκλησίας ἐν διαφόροις τόποις ίδρυσεν.

Καὶ μετὰ ταῦτα δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπιμελέστερος ὅν περὶ τὰ Χριστιανῶν ἀπεστράφη τὰς Ἑλληνικὰς θρησκείας. Καὶ πάνει μὲν τὰ μονομάχια· εἰκόνας δὲ τὰς ἴδιας ἐν τοῖς ναοῖς ἐναπέθετο. Λεγόντων δὲ τῶν Ἑλλήνων, ὡς δρα δι Σάραπις εἴη ὁ τὸν Νεῖλον ἀνάγων ἐπὶ ἀρδείᾳ τῆς Αἰγύπτου, τῷ τὸν πῆχυν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σαράπιδος κομίζεσθαι, αὐτὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν πῆχυν Ἀλεξανδρέων μετατιθέναι ἐκέλευσε. Τῶν δὲ φημιζόντων, ὡς οὐκ ἀναβήσεται δι Νεῖλος δργῇ τοῦ Σαράπιδος, ἢτε ἀνοδος τοῦ ποταμοῦ τῷ τε ἔχεις ἔτει καὶ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα ἐγένετο τε καὶ γίνεται· ἔργῳ τε δεικνυται ὡς οὐ διὰ θρησκείαν, ἀλλὰ διὰ τὸν δρόμον τῆς προνοίας, ἵ τοῦ Νεῖλον ἀνάβασις γίνεται. Ὅποδε τὸν αὐτὸν χρόνον

καὶ βαρβάρων Σαρματῶν καὶ Γότθων κατατρεχόντων τὴν Ἱερουσαλήμ γῆν, οὐδαμῶς ἡ περὶ τὰς ἐκκλησίας τοῦ βασιλέως πρόθεσις ἐνεκόπτετο· ἀλλ' ἀμφοτέρων τὴν ἀρμόζουσαν ἐποίησατο πρόσυναι τοὺς μὲν γὰρ τῷ Χριστιανικῷ τροπαίῳ πεπιστευκὼς κατὰ κράτος ἐνίκα, ὡς καὶ τὸ εἰωθός παρὰ τῶν πάλαι βασιλέων δίδοσθαι χρυσὸν τοῖς βαρβάροις περιελεῖν, ἐκείνους τε ἐκπεπληγμένους τῷ παραλόγῳ τῆς ἥττης πιστεῦσαι τότε πρώτου τῇ Χριστιανισμῷ θρησκείᾳ, δι' ἣς καὶ Κωνσταντῖνος ἐσώζετο. Αὗτις δὲ ἐτέρας ἐκκλησίας ἐποιεῖ καὶ μίαν μὲν ἐν τῇ καλούμενῃ δρυὶ τῇ Μάμβρῃ, ὑφ' ἣν τοὺς ἀγγέλους ἔξενίσθαι πρὸς τὸν Ἀβραὰμ οἱ ἵεροι λόγοι μημύνουσι, κατεσκεύαζε. Μαθῶν γὰρ ὁ βασιλεὺς βωμὸν ὑπὸ τῇ δρυὶ ιδρύσθαι, καὶ θυσίας Ἐλληνικὰς τελεῖσθαι ἐπ' αὐτῷ, μέμφεται μὲν δι' ἐπιστολῆς Εὐσέβῳ τῷ τῆς Καισαρείας ἐπισκόπῳ· κελεύει δὲ, τὸν μὲν βωμὸν ἀνατραπῆναι, πρὸς δὲ τὴν δρῦν κατασκευασθῆναι οἰκον ἐντήριον. Ἐτέραν δὲ ἐκκλησίαν ἐν Ἡλιούπολει τῆς Φοινίκης κατασκευασθῆναι προσέταξε, δι' αἰτίαν τοιαύτην· οἱ Ἡλιούπολιται, τίνα μὲν ἔσχον ἐξ ἀρχῆς νομοθέτην οὐκ ἔχω εἰπεῖν, δόπον ἢν τὸ ήθος· τὸ δὲ ήθος ἐκ τῆς πόλεως δείκνυται. Κοινὰς γὰρ εἶναι παρ' αὐτοῖς τὰς γυναικας ἐγχώριος νόμος ἐκέλευε· καὶ διὰ τοῦτο, ἀμφιβολα μὲν ἢν παρ' αὐτοῖς τὰ τικτόμενα γονέων γὰρ καὶ τέκνων οὐδεμία διάκρισις ἦν· τὰς γὰρ παρθένους τοῖς παριοῦσι ἔνοιει παρεῖχον πορνεύεσθαι. Καὶ τοῦτο ἐξ ἀρχαίου κρατοῦν παρ' αὐτοῖς, λῦσαι ἐσπούδασε. Νόμῳ γὰρ σεμνῷ τῶν αἰσχρῶν ἀνελῶν τὸ μῆσος, τὰ γένη ἔαυτὰ ἐπιγινώσκειν παρεσκεύασεν. Ἐκκλησίας τε κτίσας, καὶ ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι παρεσκεύασε, καὶ κλῆρον ἵερον. Οὕτω τὰ Ἡλιούπολιτῶν κακὰ μετριώτερα ἀπειργάσατο. Παραπλησίῳ δὲ τρόπῳ καὶ τὸ ἐν Ἀφάκοις τοῦ Λιβάνου ἵερον τῆς Ἀφροδίτης καθελῶν, τὰς ἐκεῖ γιγνομένας ἀνέδην ἀρρητοποιεῖας ἐξέκοψε. Τί δ' ἀν εἴποιμι δόπια τὸν ἐν Κιλικίᾳ Πυθωνικὸν ἐξήλασε δαίμονα, τὸν οἰκον ἐν φ' ἐνεφώλευεν ἐκ θεμελίων ἀνατραπῆναι κελεύσας; Τοσούτος δὲ ἢν δ τὸν βασιλέως περὶ τὸν Χριστιανισμὸν πόθος, ὡς καὶ Περσικὸν μέλλοντος κινεῖσθαι πολέμου, κατασκεύασας σκηνὴν ἐκ ποικίλης δθόνης ἐκκλησίας τύπου ἀποτελοῦσαν, ὥσπερ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ πεποιήκει, καὶ ταύτην φέρεσθαι, Ινα ἔχοι κατὰ τοὺς ἐρημοτάτους τόπους ἐντήριον ηὐτρεπισμένον. Ἀλλ' οὐ προέβη τότε δ πόλεμος· ἔφθη γὰρ δέει τοῦ βασιλέως σβεσθῆναι.

"Οτι δὲ καὶ περὶ τὸ ἀνορθοῦν τὰς πόλεις σπουδαῖος ἦν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὅπως κώμας πολλὰς πόλεις ἀπέδειξεν, ὡς τὴν Δρεπάνην ἐπώνυμον τῆς μητρὸς, καὶ ἐν Παλαιστίνῃ Κωνσταντίαν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἑαυτοῦ ἀδελφῆς Κωνσταντίας, οὐκ εἴκαιρον ἡγοῦμαι γράφειν. Οὐ γὰρ πρόκειται τὰς πρᾶξεις τοῦ βασιλέως ἀριθμῶν, ὅτι μὴ ὅσαι πρὸς Χριστιανισμὸν ἀρμόζουσιν, ἀλλ' ὅσαι μόνον περὶ τὰς ἐκκλησίας ἔγενοντο· διὸ τὰ κατορθώματα τοῦ βασιλέως ἐτέρας ὑποθέσεως ὄντα, ἵδιας τε δεδμενα πραγματείας, ἐτέροις ἀφίημι, τοῖς τὰ τοιαῦτα συγγράφειν δυναμένοις. "Εγὼ δὲ, εἰ μὲν ἀδιαίρετος ἡ ἐκκλησία μεμενήκει, καὶ αὐτὸς ἡσυχίαν ἀν ἥγον. "Οπου γὰρ ὑπόθεσις μὴ χορηγεῖ τὰ γινόμενα, περιττὸς δ λέγων ἐστίν. 'Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἀποστολικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ πίστιν ἡ διαλεκτικὴ καὶ κενὴ ἀπάτη συνέχεεν ἐν ταύτῳ καὶ διέσπειρεν, φήθην δεῦν γραφῇ ταῦτα παραδοῦναι, δπως ἀν μὴ ἀφανῆ γένηται τὰ κατὰ τὰς ἐκκλησίας γενόμενα· ἡ γὰρ περὶ τούτων γνῶσις παρὰ μὲν τοῖς πολλοῖς καὶ εὔκλειαν φέρει, αὐτὸν δὲ τὸν ἐπιστάμενον ἀσφαλέστερον ἀπεργάζεται, διδάσκει τε μὴ σαλεύεσθαι, κενοφωνίας τινὸς ἐμπεσούσης ἐκ λέξεων.

CAP. XIX.

Τίνα τρόπον ἐπὶ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τὰ ἐνδοτέρω ἔθνη τῶν
Ἰνδῶν ἐχριστιάνισαν.

Αὐθις οὖν μνημονευτέον καὶ δπως ἐπὶ τῶν καιρῶν τοῦ βασιλέως ὁ Χριστιανισμὸς ἐπλατύνετο· τηνικαῦτα γὰρ Ἰνδῶν τε τῶν ἐνδοτέρω καὶ Ἰβήρων τὰ ἔθνη πρὸς τὸ Χριστιανίζειν ἐλάμβανε τὴν ἀρχήν. Τίνος δὲ ἔνεκεν τῇ προσθήκῃ τῶν ἐνδοτέρω ἐχρησάμην, διὰ βραχέων ἐρῶ. 'Ηνίκα οἱ ἀπόστολοι κλήρῳ τὴν εἰς τὰ ἔθνη πορείαν ἐποιοῦντο, Θωμᾶς μὲν τὴν Πάρθων ἀποστολὴν ὑπεδέχετο, Ματθαῖος δὲ τὴν Αἰθιοπίαν, Βαρθολομαῖος δὲ ἐκληροῦτο τὴν συνημμένην ταύτην Ἰνδίαν τὴν μέντοι ἐνδοτέρω Ἰνδίαν, ἥ προσοικεῖ βαρβάρων ἔθνη πολλὰ, διαφόροις χρώμενα γλώσσαις, οὐδέ πω τρὸ τῶν Κωνσταντίνου χρόνων δ τοῦ Χριστιανισμοῦ λόγος ἐφώτιζε. Τις δὲ ἡ αἰτία τοῦ καὶ αὐτὸς Χριστιανίσαι, νῦν ἔρχομαι καταλέξων. Μερόπιος τις φιλόσοφος, τῷ γένει Τύριος, ἴστορησαι τὴν Ἰνδῶν χώραν ἔσπευσεν, διμιλλησάμενος πρὸς τὸν φιλόσοφον Μητρόδωρον, δι πρὸ αὐτοῦ τὴν Ἰνδῶν χώραν ἴστορησεν. Παραλαβὼν οὖν

παιδάρια συγγενῆ ὁ Μερόπιος, Ἐλληνικῆς οὐκ ἄμοιρα διαλέκτου, καταλαμβάνει πλούτῳ τὴν χώραν Ἰστορήσας τε δοτα ἐβούλετο, προσορμίζει χρείᾳ τῶν ἐπιτηδείων τόπῳ λιμένα ἔχοντι ἀσφαλῆ. Συμβεβήκει δὲ τότε πρὸς δλίγον τὰς σπονδὰς διεσπάσθαι τὰς μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ Ἰνδῶν. Συλλαβόντες δὲ οἱ Ἰνδοὶ τὸν φιλόσοφον καὶ τοὺς συμπλέοντας, πλὴν τῶν δύο συγγενῶν παιδαρίων, ἀπαντας διεχρήσαντο τοὺς δὲ δύο παιδας, οἵκτῳ τῆς ἡλικίας διασώσαντες, δῶρον τῷ Ἰνδῶν βασιλεῖ προσκομίζουσι. Οἱ δὲ ἡσθεὶς τῇ προσόψῃ τῶν νέων, ἔνα μὲν αὐτῶν, φῶνομα ἦν Αἰδέσιος, οἰνοχόδον τῆς αὐτοῦ τραπέζης καθίστησι· τὸν δὲ ἔτερον, Φουρμέντιος δύομα αὐτῷ, τῶν βασιλικῶν γραμματοφυλάκων φροντίζειν προσέταξεν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τελευτῶν διβασιλεὺς ἐπὶ νίφη κομῆδῃ νηπίῳ καὶ γυναικὶ, ἐλευθέρους τούτους ἀφίξειν. Ἡ δὲ γυνὴ τοῦ βασιλέως, υἱὸν ἔχουσα καταλειπμένον ἐν ἡλικίᾳ μικρῷ, εἰπεν αὐτοῖς πρόνοιαν αὐτοῦ ποιήσασθαι, ἀχρις οὖν εἰς ἄνδρα τελέση· Πεισθέντες οὖν οἱ νεανίσκοι πρόνοιαν ποιοῦνται τῶν τοῦ βασιλέως πραγμάτων. Φουρμέντιος δὲ ἦν μάλιστα ὁ διοικῶν σύμπαντα· ἔργον δὲ ἐποιεῖτο, τοὺς ἐπιδημοῦντας τῇ χώρᾳ Ῥωμαίους ἐμπόρους ζητεῖν, εἴπον τινὰ τῶν Χριστιανιζόντων ἐφεύροι. Εὑρὼν δὲ, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν διδάσκων, παρεκάλει τόπους καταλαμβάνειν Ἰδιάζοντας ἐπὶ τῷ τὰς Χριστιανικὰς ἐκτελεῖν εὐχάς. Κατὰ βραχὺ δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ εὐκτήριον κατεσκεύασε, καὶ τινας τῷ Ἰνδῶν κατηχοῦντες συνεύχεσθαι αὐτοῖς παρεσκεύασαν. Ἐπεὶ δὲ δ τοῦ βασιλέως πᾶς τῆς τελείας ἡλικίας ἐπέβη, οἱ περὶ τὸν Φουρμέντιον παραδόντες τὰ καλῶς ὑπ' αὐτῶν διοικηθέντα πράγματα, ἥτουν ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν ἀποχωρῆσαι πατρίδα· τοῦ δὲ διβασιλέως καὶ τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς ἐπιμένειν παρακαλούντων καὶ μὴ πεισάντων, ἀνεχάρουν ἐπιθυμίᾳ τῆς ἐνεγκαμένης. Αἰδέσιος μὲν οὖν ὡς ἐπὶ τὴν Τύρον ἐσπουδάζειν, ὁψόμενος γονέας τε καὶ συγγενεῖς· Φουρμέντιος δὲ καταλαβὼν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τῷ ἐπισκόπῳ Ἀθανασίῳ τότε νεωστὶ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιωθέντι, ὑπαναφέρει τὸ πρᾶγμα, διδάξας τά τε τῆς ἑαυτοῦ ἀποδημίας, καὶ ὡς ἐπιπλέας ἔχουσιν Ἰνδοὶ τὸν Χριστιανισμὸν παραδέξασθαι· ἐπίσκοπόν τε καὶ κλῆρον ἀποστέλλειν, καὶ μηδαμῶς περιορᾶν τοὺς δυναμένους σωθῆναι. Ἀθανάσιος δὲ λαβὼν εἰς ἔννοιαν τὸ λυστιτελές, αὐτὸν Φουρμέντιον τὴν ἐπισκοπὴν ἀναδέξασθαι παρεσκεύασεν, εἰπὼν μὴ ἔχειν αὐτοῦ

ἐπιτηδειότερον. Γίνεται δὴ τοῦτο καὶ Φουρμέντιος ἀξιωθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς αὐθις ἐπὶ τὴν Ἰνδῶν παραγίνεται χώραν, καὶ κῆρυξ τοῦ Χριστιανισμοῦ γίνεται, εὐκτήριά τε πολλὰ ἴδρυει, ἀξιωθεὶς τε θείας χάριτος, πολλὰ μὲν σημεῖα, πολλῶν δὲ σὺν τῇ ψυχῇ καὶ τὰ σώματα ἔθεράπενε. Ταῦτα δὲ ὁ Ρουφίνος παρὰ τοῦ Αἰδεσίου, ὕστερον καὶ αὐτοῦ ἱερωσύνης ἀξιωθέντος ἐν τῇ Τύρῳ, ἀκηκοέναι φησά.

CAP. XX.

Tίτλος τρόπων Ἰβηρες ἔχριστιάνισαν.

Καιρὸς δὲ ἥδη λέγειν, δπως καὶ Ἰβηρες ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔχριστιάνισαν. Γυνὴ τις, βίον σεμνὸν καὶ σώφρονα μετερχομένη, θείᾳ τινὶ προνοίᾳ ὑπὸ Ἰβήρων αἰχμάλωτος γίνεται. Ἰβηρες δὲ οὗτοι προσοικούσι μὲν τὸν Εὔξεινον πόντον, ἀποικοὶ δὲ εἰσὶν Ἰβήρων τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ. Ἡ γυνὴ τοίνυν ἡ αἰχμάλωτος ἐν μέσοις οὐσα τοῖς βαρβάροις ἐφίλοσόφει· σὺν γὰρ τῇ πολλῇ τῆς σωφροσύνης ἀσκήσει, ηγοτείᾳ τε βαθυτάτῃ καὶ συντόνοις προσ-έκειτο ταῖς εὐχαῖς· τοῦτο δὲ δρῶντες οἱ βάρβαροι τὸν ξενισμὸν τοῦ πραττομένου ἔθαύμαζόν. Συμβαίνει δὴ τὸν τοῦ βασιλέως παῖδα τῆπιου ὄντα ἀρρωστίᾳ περιπεσεῖν· καὶ ἔθει τινὶ ἐγχωρίῳ, παρὰ τὰς ἄλλας γυναικας ἡ τοῦ βασιλέως γυνὴ ἐπεμπε τὸν παῖδα θεραπευθησόμενον, εἴπον τι βοήθημα πρὸς τὴν νόσον ἐκ πείρας ἐπίσταγται· Ὡς δὲ πειραχθεὶς ὁ παῖς ὑπὸ τῆς τροφοῦ, παρ' οὐδεμιᾶς τῶν γυναικῶν θεραπείας ἐτύγχανε, τέλος ἄγεται πρὸς τὴν αἰχμάλωτον. Ἡ δὲ, ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν γυναικῶν, ὑλικὸν μὲν βοήθημα προσ-έφερεν οὐδέν· οὐδὲ γὰρ ἡ πίστα· δεξαμένη δὲ τὸν παῖδα, καὶ εἰς τὸ ἐκ τριχῶν ὑφασμένον αὐτῆς στρωμάτιον ἀνακλίνασα, λόγον εἶπεν ἀπλοῦν· ‘Ο Χριστός,’ φησὶν, ‘ὁ πολλοὺς λασάμενος, καὶ τοῦτο τὸ βρέφος λάσεται.’ Ἐπενξαμένης τε ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ, καὶ ἐπικαλε-σαμένης Θεὸν, παραχρῆμα ὁ παῖς ἀνερρώνυτο, καὶ εἶχεν ἐξ ἐκείνου καλῶς· φήμη τε ἐντεῦθεν τὰς τῶν βαρβάρων γυναικας καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ βασιλέως διέτρεχε· καὶ φανερωτέρα ἡ αἰχμάλωτος ἐγίνετο. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γυνὴ ἀρρωστίᾳ περιπεσοῦσα τὴν αἰχμάλωτον γυναικα μετεπέμπετο. Τῆς δὲ παραιτησαμένης μετριαζούσης τε ἐν τοῖς ἥθεσιν, αὐτὴν φέρεται παρ' αὐτήν· ποιεῖ δὲ ἡ αἰχμάλωτος ἀ καὶ ἐπὶ τοῦ παιδὸς πεποιήκει πρότερον· παρ-

χρῆμα δὲ ἡ νοσοῦσα ἐρρώσθη καὶ ηὐχαρίστει τῇ γυναικὶ. Ἡ δὲ, ‘Οὐκ ἔμδον,’ ἔφη, ‘τὸ ἔργον, ἀλλὰ Χριστοῦ, διὸ Τίος ἐστι τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὸν κόσμον ποιήσαντος’ τοῦτόν τε ἐπικαλέσθαι παρήνει, καὶ ἀληθῆ γυνωρίζειν Θεόν. Θαυμάσας δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰβήρων τὴν ἐκ τῆς νόσου εἰς ὑγείαν ταχυτῆτα, πυθόμενός τε τίς εἴη ὁ θεραπεύσας, δώροις ἡμείβετο τὴν αἰχμάλωτον. Ἡ δὲ οὐκ ἔφη δεῖσθαι πλούτου ἔχειν γὰρ πλούτον τὴν εὐσέβειαν, καὶ δέχεσθαι μέγα δῶρον, εἰ ἐπιγυνώσειε τὸν Θεόν, τὸν ὑπὸ αὐτῆς γυνωσκόμενον. Ταῦτα εἰπούσα, τὰ δῶρα ἀντέπεμπεν· δὲ δὲ βασιλεὺς τὸν μὲν λόγον ἐταμείνατο. Μεθ’ ἡμέραν δὲ ἐξελθόντι αὐτῷ εἰς θήραν, συμβαίνει τοιοῦτό τι. Τὰς κορυφὰς τῶν ὄρέων καὶ τὰς νάπας ἔνθα ἐθήρα κατέχεεν διμίχλη σκότος τε πολύ. καὶ ἡνὶ ἀπορος μὲν ἡ θήρα, ἀδιεξίτητος δὲ ἡ ὁδός· ἐν ἀμπηχανίᾳ δὲ γενόμενος πολὺ τὸν θεοὺς ἐπεκαλεῖτο οὐδὲν. Ὡς δὲ οὐδὲν ἦνε πλέον, τέλος εἰς ἔννοιαν τῆς αἰχμαλώτου λαμβάνει τὸν Θεόν, καὶ τοῦτον καλεῖ βοηθόν· καὶ ἅμα γε εὑνέτο, καὶ τὸ ἐκ τῆς διμίχλης διελύτο σκότος. Θαυμάζω δὲ τὸ γενόμενον, χαίρων ἐπὶ τὰ οἰκεῖα ἀνεχώρει, καὶ τὸ συμβεβηκός διηγεῖτο τῇ γυναικὶ. Καὶ τὴν αἰχμάλωτον εὐθὺς μεταπέμπεται, καὶ τίς εἴη δν σέβει Θεόν ἐπυνθάνετο· ἡ δὲ εἰς πρόσωπον ἐλθοῦσα, κήρυκα τοῦ Χριστοῦ τὸν τῶν Ἰβήρων βασιλέα ἐποίησε γενέσθαι. Πιστεύσας γὰρ τῷ Χριστῷ διὰ τῆς εὐσεβοῦς γυναικὸς, πάντας τὸν ὑπὸ αὐτὸν Ἰβήρας συγκαλεῖ· καὶ τὰ συμβάντα περὶ τε τῆς θεραπείας τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ παιδίου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τὴν θήραν ἐκθέμενος, παρήνει σέβεσθαι τὸν τῆς αἰχμαλώτου Θεόν. Ἐγένοντο οὖν ἀμφότεροι κήρυκες τοῦ Χριστοῦ· διὰ μὲν βασιλεὺς τοῖς ἀνδράσιν, ἡ δὲ γυνὴ ταῖς γυναιξὶ· μαθὼν δὲ παρὰ τῆς αἰχμαλώτου τὸ σχῆμα τῶν παρὰ Ρωμαίοις ἐκκλησιῶν, εὐκτήριοιν οἶκον ἐκέλευσε γενέσθαι· εὐθὺς τε τὰ πρὸς οἰκοδομὴν προσέταξεν εὐτρεπίζεσθαι. Καὶ διὸ οἶκος ἥγειρετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν στύλους ἀνορθοῦν ἐπειρῶντο, οἰκονομεῖ τι πρὸς πίστιν τὸν ἐνοικοῦντας ἡ τοῦ Θεοῦ ἐλκουστα πρόνοια. Εἰς γὰρ τῶν στύλων ἀκίνητος ἔμενε· καὶ οὐδὲμια εὐρίσκετο μηχανὴ δυναμένη κινῆσαι αὐτὸν, ἀλλὰ τὰ μὲν καλώδια διερρήγνυτο, τὰ δὲ μηχανῆματα κατεάγνυτο· ἀπεγνωκότες οὖν οἱ ἐργαζόμενοι ἀπεχώρουν. Τότε δείκνυνται τῆς αἰχμαλώτου ἡ πίστις· νυκτὸς γὰρ μηδενὸς ἐγνωκότος καταλαμβάνει τὸν τόπον, καὶ διαγυκτερεύει τῇ εὐχῇ σχολάζουσα.

Προνοίᾳ τε Θεοῦ δ στύλος ἀνορθοῦται, καὶ ὑψηλότερος τῆς βάσεως ἐν τῷ ἀέρι ἐστήρικτο, μηδαμῶς τῆς κρηπῖδος ἀπτόμενος. Ἡμέρα δὲ ἡν, καὶ δ στύλεὺς ἔμφρων τις ὁν ἐπὶ τὴν οἰκοδομὴν παρῆν, δρᾶ τε τὸν στύλον ἐπὶ τὴν ἰδίαν κρεμάμενον βάσιν· καὶ ἐκπλήττεται μὲν αὐτὸς ἐπὶ τῷ γεγονότι, ἐκπλήγγονται δὲ καὶ οἱ παρότες σὺν αὐτῷ. Μετ' οὐ πολὺ γὰρ ἐπ' ὅφθαλμοῖς αὐτῶν τῇ ἰδίᾳ βάσει δ στύλος κατὶών ἀδρύεται· βοή τε ἐντεῦθεν τῶν ἀνθρώπων βοῶντων, καὶ δληθῆ τὴν πίστιν ἀνακαλούντων τοῦ βασιλέως, καὶ ὑμνούντων τὸν τῆς αἰχμαλώτου Θεόν· ἐπίστευόν τε λοιπὸν, καὶ σὺν προθυμίᾳ πολλῆ τὸν ὑπολοίπους στύλους ἀνώρθουν· καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τὸ ἔργον τετέλεστο. Πρεσβείᾳ ἐντεῦθεν πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντίνον ἐγένετο· παρεκάλουν τε τοῦ λοιποῦ ὑπόσπουδοι· Ῥωμαίων γίνεσθαι, λαμβάνειν τε ἐπίσκοπον καὶ Ἱερὸν κλῆρον· πιστεύειν γὰρ εἰλικρινῶς ἔλεγον τῷ Χριστῷ. Ταῦτα φησὶν δ Ῥουφίνος παρὰ Βακουρίου μεμαθηκέναι, δις πρότερον μὲν ἡν βασιλόκος Ἰβήρων, ὃτερον δὲ Ῥωμαίοις προσελθὼν, ταξίαρχος τοῦ ἐν Παλαιστίνῃ στρατιωτικοῦ κατέστη· καὶ μετὰ ταῦτα στρατηλατῶν τὸν κατὰ Μαξίμου τοῦ τυράννου πόλεμον τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ συνηγωνίσατο. Τοῦτον μὲν τὸν τρόπον καὶ Ἰβηρες ἔχριστιάνισαν ἐπὶ τῶν Κωνσταντίνου χρόνων.

CAP. XXI.

Περὶ Ἀντωνίου τοῦ μοναχοῦ.

Οποῖος δὲ ἡν ἐπὶ τῶν αὐτῶν χρόνων καὶ δ μοναχὸς Ἀντώνιος ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Αἴγυπτου, δις φανερῶς τοῖς δαίμοσιν ἀντεπάλαιεν, ἐφευρίσκων τε ἀπλῶς τὰς τέχνας αὐτῶν καὶ τοὺς ἄθλους, καὶ δπως πολλὰ ἐποίει τεράστια, περιττὸν λέγειν ἡμᾶς· ἐφθασε γὰρ Ἀθανάσιος δ Ἀλεξανδρεῖας ἐπίσκοπος, μονόβιβλον εἰς τὸν αὐτὸν βίον ἐκθέμενος. Τοιούτων ἀγαθῶν εὐφορία κατὰ ταῦτὸν ὑπὸ τὸν χρόνους Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ἐγένετο.

CAP. XXII.

Περὶ Μάνετος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς αἰρέσεως τῶν Μανιχαίων, καὶ δθεν ἡν τὴν ἀρχήν.

Αλλὰ μεταξὺ τοῦ χρηστοῦ σίτου εἶωθε καὶ ζιζάνια φύεσθαι· Matt. xiii. 25. φθόνος γὰρ τοῖς ἀγαθοῖς ἐφεδρεύειν φιλεῖ. Παρεφήνη γὰρ μικρὸν

ἔμπροσθεν τῶν Κωνσταντίνου χρόνων τῷ ἀλήθει Χριστιανισμῷ ‘Ελληνίζων Χριστιανισμὸς, καθάπερ καὶ τοῖς προφήταις ψευδοπροφῆται, καὶ ἀποστόλοις ψευδαπόστολοι παρεφύνοντο. Τηνικαῦτα γὰρ τὸ Ἐμπεδοκλέους τοῦ παρ’ Ἑλλησι φιλοσόφου δόγμα διὰ τοῦ

Eus. H. E.
vii. 31.

Μανιχαίου Χριστιανισμὸν ὑπεκρίνατο· περὶ οὐ Εὔσέβιος μὲν δὲ Παμφίλου ἐν τῇ ἔβδομῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐπεμνήσθη· οὐ μὴν ἀκριβῶς διηγήσατο. Διόπερ τὸ παραλειφθὲν ἐκείνῳ ἀναπληρώσαι ἀναγκαῖον ἡγούματι γνωσθήσεται γὰρ, τίς τε ὁν δὲ Μανιχαῖος καὶ πόθεν, τοιαῦτα ἐτόλμησε. Σκυθιανός τις Σαρακηνὸς γυναῖκα εἶχεν αἰχμάλωτον ἐκ τῶν ἄνω Θηβῶν· δι’ ἣν τὴν Αἴγυπτον οἰκήσας, καὶ τὴν Αἴγυπτίων παιδείαν μάθων, τὴν Ἐμπεδοκλέους καὶ Πυθαγόρου δόξαν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν παρεισήγαγε· δύο φύσεις εἰπὼν, ἀγαθήν τε καὶ πονηρὰν, ὡς καὶ Ἐμπεδοκλῆς, νεύκος ὀνομάζων τὴν πονηρὰν, φιλίαν δὲ τὴν ἀγαθήν. Τούτου δὲ τοῦ Σκυθιανοῦ μαθητὴς γένεται Βούδας, πρότερον Τερέβιαθος καλούμενος· ὃς τις ἐπὶ τὴν Βαβυλωνίαν χώραν ὀρμήσας, ἢ τις ὑπὸ Περσῶν οἰκεῖται, πολλὰ περὶ ἑαυτοῦ ἐτεραπεύετο, φάσκων ἐκ παρθένου γεγενῆσθαι, καὶ ἐν ὅρεσιν ἀνατετράφθαι. Εἴτα συγγράφει βιβλία τέσσαρα, ἐν μὲν ἐπονομάσας ‘τῶν Μυστηρίων,’ ἔτερον δὲ, ‘τὸ Εὐαγγέλιον’ καὶ ‘τὸν Θησαυρὸν’ τρίτου, καὶ ‘τὰ Κεφάλαια’ τέταρτον. Τελετὰς δὲ τινας ποιεών σχηματιζόμενος, ἐδισκεύθη ὑπὸ πνεύματος, καὶ οὕτως ἀπώλετο. Γυνὴ δέ τις, παρ’ ἥ κατέλυνε, ἔθαψεν αὐτὸν· καὶ τὰ ἐκείνου χρήματα κατασχοῦσα, παιδάριον ὡνήσατο, περὶ ἐπτὰ ἔτη τὴν ἡλικίαν, διόματι Κούβρικον τούτου ἐλευθερώσασα, καὶ γράμματα ἐκδιδάξασα, μετὰ χρόνου ἐτελεύτης, πάντα αὐτῷ τὰ χρήματα τοῦ Τερεβίνθου καταλείψασα, καὶ τὰ βιβλία ἅπερ ἣν συντάξας ἐκένως, ὑπὸ Σκυθιανῷ παιδευόμενος. Ταῦτα λαβὼν δὲ ἀπελεύθερος Κούβρικος, καὶ ἐπὶ τὰ Περσῶν μέρη χωρήσας, μετονομάζει μὲν ἑαυτὸν Μάνην· τὰ δὲ τοῦ Βούδδα ἥτοι Τερεβίνθου βιβλία, ὡς οἰκέανα, τοῖς ὑπὸ αὐτοῦ πλανηθεῖσι ἔξεδωκεν. Αἱ τῶν βίβλων τοίνυν ὑποθέσεις Χριστιανίζουσι μὲν τῇ φωνῇ, τοῖς δὲ δόγμασιν ‘Ἐλληνίζουσι·’ καὶ γὰρ πολλοὺς θεοὺς σέβειν δὲ Μανιχαῖος προτρέπεται ἀθεος ὀν, καὶ τὸν ἥλιον προσκυνεῖν διδάσκει· καὶ εἰμαρμένην εἰσάγει, καὶ τὸ ἐφ’ ἡμῖν ἀναιρεῖν καὶ μετενσωμάτωσιν δογματίζει, φανερῶς ‘Ἐμπεδοκλέους καὶ Πυθαγόρου καὶ Αἴγυπτίων ταῖς δόξαις ἀκολουθήσας· καὶ τὸν Χριστὸν ἐν σarkὶ

Cp. Cyril.
Hier. Catech.
vi. 22 sq.

γεγονέναι οὐ βούλεται, φάντασμα αὐτὸν λέγων εἶναι· καὶ νόμον καὶ προφήτας ἀθετεῖ· καὶ ἐάντdu δυναμάζει Παράκλητον ἀπερ πάντα ἀλλότρια τῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας καθέστηκεν. Ἐν δὲ ταῖς ἐπι-απολαῖς, καὶ ἀπόστολον ἑαυτὸν δυνομάζειν ἐτόλμησεν. Ἀλλὰ τοῦ τηλικούτου ψεύδους ἀξίαν εἴρετο δίκην διὰ τοιάνδε αἰτίαν. Τοῦ βασιλέως Περσῶν υἱὸς νόσῳ περιπεπτώκει· δὸς δὲ πατὴρ, τὸ δὴ λεγόμενον, πάντα λίθον ἐκλύει, τὸν υἱὸν σωθῆναι βουλόμενος· μαθὼν τε περὶ τοῦ Μανιχαίου, καὶ τὰς τερατείας αὐτοῦ νομίσας εἶναι ἀληθεῖς, ὡς ἀπόστολον μεταπέμπεται, πιστεύσας δὶ' αὐτοῦ σωθήσεσθαι τὸν υἱόν. Ὁ δὲ παραγενόμενος μετὰ τοῦ ἐπιπλάστου σχήματος ἔγχειρίζεται τὸν τοῦ βασιλέως υἱόν· δὸς δὲ βασιλεὺς ἔωρακὼς ἄτι ὃ παῖς ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ ἐτεθνήκει, συγκλείσας αὐτὸν, τιμωρεύσθαι ἔτοιμος ἦν· δὸς δὲ διαδρᾶς ἐπὶ τὴν Μεσοποτα-μίαν διασώζεται. Μαθὼν τε αὐτὸν ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς ἐκεῖ διατρίβειν, ἀνάρπαστον ποιήσας, ζῶντα ἔξεδειρεν· καὶ ἀχύρων τὴν δορὰν πληρώσας, πρὸ τῆς πύλης τῆς πόλεως προοῦθηκε. Ταῦτα δὲ ἡμεῖς, οὐ πλάσαντες λέγομεν, ἀλλὰ διαλόγῳ Ἀρχελάου τοῦ ἐπισκόπου Κασχάρων, μᾶς τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ πόλεων, ἐντυ-χόντες συνηγάγομεν. Αὗτὸς γάρ Ἀρχέλαος διαλεχθῆναι αὐτῷ φημὶ κατὰ πρόσωπον, καὶ τὰ προγεγραμμένα εἰς τὸν βίον αὐτοῦ ἐκτίθεται. Τοῖς οὖν ἀγαθοῖς ἐνακμάζοντιν δὸς φθόνος, καθὰ ἔφην, ἐφεδρεύειν φιλεῖν. Τίς δὲ ἡ αἰτία, δι' ἣν δὸς ἀγαθὸς Θεὸς τοῦτο γίνεσθαι συγχωρεῖ, πότερον γυμνάσαι τὰ ἀγαθὰ τῶν δογμάτων βουλόμενος τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ πύστει προσγυνομένην ἀλαζονείαν ἐκκόπτειν, ἢ δπως ποτὲ ἔχοι, δυσχερῆς μὲν καὶ μακρᾶ ἡ ἀπόδοσις, οὐκ εἰκαΐρως δὲ νῦν ἔξετάζεται· οὔτε γὰρ δόγματα πρόκειται γυμνάζειν ἡμῶν, οὔτε τοὺς περὶ προνοίας καὶ κρίσεως τοῦ Θεοῦ δυσευρέτους λόγους κινεῖν, ἀλλ' ἴστορίαν γεγονότων περὶ τὰς ἐκκλησίας πραγμάτων ὡς οἰόν τε διηγήσασθαι. Ὅπως μὲν οὖν μικρὸν ἔμπροσθεν τῶν Κωνσταντίνου χρόνων ἡ Μανιχαίων παρεφύη θρησκεία, εἴρηται· ἐπανέλθωμεν δὲ ἐπὶ τοὺς χρόνους τῆς προκειμένης ἴστορίας.

CAP. XXIII.

'Ως Εὐσέβιος δὲ Νικομηδείας καὶ Θέογυν δὲ Νικαίας διαθαρσήσαντες σπουδὴν πενοίηται παρατρέψαι τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, διὰ τὸ σκευωρήσασθαι Ἀθανάσιον.

Οἱ περὶ Εὐσέβιον καὶ Θέογυν τῆς ἔξορίας ἐπανελθόντες τὰς μὲν ἐκκλησίας κατέλαβον, ἔχωθήσαντες, ὡς ἔφην, τοὺς χειροτονηθέντας εἰς τὸν τόπον αὐτῶν παρρησίαν τε οὐ τὴν τυχούσαν ἐκτήσαντο παρὰ τῷ βασιλεῖ, ὃς πάνυ διὰ τιμῆς ἦγεν αὐτοὺς, ὡς ἀπὸ κακοδοξίας εἰς τὴν δρθδοξίαν ἐπιστρέψαντας. Οἱ δὲ, τῇ δοθείσῃ παρρησίᾳ καταχρησάμενοι, μείζονα τῆς προλαβούσης ταραχὴν τῇ οἰκουμένῃ ἐκίνησαν, διχόθεν δρμώμενοι, ἔκ τε τῆς προκατασχούσης αὐτοὺς Ἀρειανῆς δόξης, καὶ ἔκ τῆς πρὸς Ἀθανάσιον ἀπεχθείας ἐπειδὴ αὐτοῖς ἐκεῖνος ἐν τῇ συνδρῳ γενναῖλας περὶ τῶν ζητουμένων δογμάτων ἀντέπεσεν. Πρῶτον μὲν τὴν Ἀθανασίου χειροτονίαν διέβαλλον, καὶ ὡς ἀναξίου πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν, καὶ μὴ ὡς ὑπὸ ἀξιοπίστων γεγενημένου ἐπειλέγειν, δὲ ἐκεῖνος κρέίττων τῆς διαβολῆς ἐδείκνυτο, (ἐγκρατῆς γάρ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας γενόμενος, διαπύρως ὑπὲρ τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως ἡγωνίζετο), τότε δὴ οἱ περὶ Εὐσέβιον σπουδὴν ἐτίθεντο, Ἀθανάσιον μὲν σκευωρήσασθαι, Ἀρειον δὲ καταγαγεῖν εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν ὅπτω γὰρ μόνως δυνήσεσθαι τὴν τοῦ 'δμοουσίου' πίστιν ἐκβαλεῖν, παρεισάγειν δὲ τὴν Ἀρειανίζουσαν. Ἔγραφεν οὖν Εὐσέβιος Ἀθανασίῳ, δέχεσθαι Ἀρειον καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν καὶ γράφων μὲν παρεκάλει, ἔχωθεν δὲ διηπείλει. Ἐπεὶ δὲ Ἀθανάσιος οὐδενὶ τρόπῳ ἐπειθετο, κατασκευάζει πεισθῆναι τὸν βασιλέα, δέξασθαι μὲν εἰς πρόσωπον τὸν Ἀρειον, καὶ κάθοδον αὐτῷ εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν παρασχεῖν καὶ ταῦτα μὲν ὅπως ἔξιχνυστε κατεργάσασθαι, κατὰ χώραν ἐρῶ. Πρὸ τούτων δὲ ἐτέρα ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιγίνεται ταραχή· καὶ γὰρ πάλιν τὴν εἰρήνην οἱ οἰκεῖοι τῆς ἐκκλησίας ἐτάραπτον. Εὐσέβιος μὲν οὖν δὲ Παμφίλου φησὶν, εὐθὺς μετὰ τὴν σύνοδον πρὸς ἐαυτὴν στασιάζειν τὴν Αἰγαγυπτον, τὴν αἰτίαν μὴ προστιθείσ· ἐξ ὧν καὶ διγλώσσου δόξαν ἐκτήσατο, ὅτι τὰς αἰτίας λέγειν ἐκκλίνων, μὴ συνευδοκεῖν τοῖς ἐν Νικαίᾳ συνέθετο· ὡς δὲ ἡμεῖς ἐκ διαφόρων ἐπιστολῶν εὑρήκαμεν, διὰ μετὰ τὴν συνόδον οἱ ἐπίσκοποι πρὸς ἀλλήλους ἔγραφον, ἡ τοῦ 'δμοουσίου' λέξις τινὰς διετάραπτε· περὶ ἣν κατατριβόμενοι καὶ ἀκρ-

βολογούμενοι τὸν κατὰ ἀλλήλων πόλεμον ἡγειραν^τ νυκτομαχίας τε *Cp. vii. 32.*
 οὐδὲν ἀπεῖχε τὰ γινόμενα· οὐδὲ γάρ ἀλλήλους ἐφαίνοντο νοοῦντες,
 ἀφ' ὧν ἀλλήλους βλασφημεῖν ὑπελάμβανον. Οἱ μὲν γάρ τοῦ
 ‘ὅμοουσίου’ τὴν λέξιν ἐκκλίνοντες, τὴν Σαβελλίου καὶ Μοντανοῦ
 δόξαν εἰστηγεῖσθαι τὸν ἀντὴν προσδεχομένους ἐνόμιζον· καὶ διὰ
 τοῦτο βλασφήμους ἐκάλουν, ὡς ἀναιροῦντας τὴν ὑπαρξίαν τοῦ Τίον
 τοῦ Θεοῦ· οἱ δὲ πάλιν τῷ ‘ὅμοουσίῳ’ προσκείμενοι, πολυθεῖαν εἰσ-
 ἀγειν τὸν ἔτέρους νομίζοντες, ὡς ‘Ελληνισμὸν εἰσάγοντας ἐξετρέ-
 ποντο. Καὶ Εὐστάθιος μὲν δὲ ‘Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος διασύρει τὸν
 Παμφίλου Εὐσέβιον, ὡς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν παραχαράττοντα·
 Εὐσέβιος δὲ τὴν μὲν ἐν Νικαίᾳ πίστιν οὐ φησι παραβάνειν,
 διαβάλλει δὲ Εὐστάθιον, ὡς τὴν Σαβελλίου δόξαν εἰσάγοντα· διὰ
 ταῦτα ἔκαστοι ὡς κατὰ ἀντιπάλων τὸν λόγους συνέγραφον ἀμφό-
 τεροί τε λέγοντες ἐνυπόστατόν τε καὶ ἐνυπάρχοντα τὸν Τίὸν εἶναι
 τοῦ Θεοῦ, ἔνα τε Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν εἶναι ὅμολογούντες,
 ἀλλήλοις, οὐκ οὐδὲ δπως, συμφωνῆσαι οὐκ ἰσχυον^τ καὶ διὰ ταῦτα
 ἡσυχάζειν οὐδενὶ τρόπῳ ἡνείχοντο.

CAP. XXIV.

Περὶ τῆς γενομένης συνόδου ἐν ‘Ἀντιοχείᾳ, ἡ καθεῖλεν Εὐστάθιον τὸν ‘Ἀντιοχείας
 ἐπίσκοπον· ἐφ' ϕ στάσεως γενομένης, μικροῦ ἀνετράπη ἡ πόλις.

Σύνοδον οὖν ἐν ‘Ἀντιοχείᾳ ποιήσαντες, καθαιροῦσιν Εὐστάθιον,
 ὡς τὰ Σαβελλίου μᾶλλον φρονοῦντα, ἡ ἀπερ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος
 ἐδογμάτισεν^τ ὡς μὲν οὖν τινες φασὶν, δι' ἄλλας οὐκ ἀγαθὰς αἰτίας^τ
 φανερῶς γάρ οὐκ εἰρήκασι. Τοῦτο δὲ ἐπὶ πάντων εἰώθασι τῶν
 καθαιρουμένων ποιέν τοις ἐπίσκοποι, κατηγοροῦντες μὲν καὶ ἀσεβεῖν
 λέγοντες, τὰς δὲ αἰτίας τῆς ἀσεβείας οὐ προστιθέντες. “Οτι μέντοι
 ὡς Σαβελλίζοντα καθεῖλον Εὐστάθιον, Κύρου τοῦ Βεροίας ἐπισκόπου
 κατηγοροῦντος αὐτοῦ, Γεώργιος δὲ Λαοδικείας τῆς ἐν Συρίᾳ ἐπίσκο-
 πος, εἰς δὲν τῶν μισοῦντων τὸ ‘ὅμοουσιον’, ἐν τῷ ἐγκωμίῳ τῷ εἰς *Cp. ii. 26;
 Athan. de Syn. 17.*
 Εὐσέβιον τὸν ‘Ἐμισηρὸν ἔγραψεν [εἰρηκέναι]. Καὶ περὶ μὲν τοῦ
 ‘Ἐμισηροῦ Εὐσέβιον κατὰ χώραν ἐροῦμεν. Γεώργιος δὲ περὶ^τ
 Εὐσταθίου γράφει· φάσκων γάρ Εὐστάθιον ὑπὸ τοῦ Κύρου κατη-
 γορεῖσθαι ὡς Σαβελλίζοντα, αὐθις τὸν Κύρου ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀλόντα
 καθηρῆσθαι φησί. Καὶ πῶς οἰόν τε, Κύρου τὰ Σαβελλίου φρο-
 νοῦντα κατηγορεῖν Εὐσταθίου ὡς Σαβελλίζοντος; ”Εοικεν οὖν

Εὐστάθιον δι' ἑτέρας καθηρῆσθαι προφάσεις. Τότε δὲ ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ δεινὴ στάσις ἐπὶ τῇ αὐτοῦ καθαιρέσει γεγένηται· καὶ μετὰ ταῦτα πολλάκις περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου τοσοῦτος ἐξήφθη πυρσὸς, ὡς μικροῦ δεῆσαι τὴν πᾶσαν ἀνατραπῆναι πόλιν, εἰς δύο τμήματα διαιρεθέντος τοῦ λαοῦ· τῶν μὲν Εὐσέβιον τὸν Παμφίλον ἐκ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρέας μεταφέρειν φιλονεικούντων ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν, τῶν δὲ σπευδόντων ἐπαναγαγεῖν Εὐστάθιον. Συνελαμβάνετο δὲ ἐκατέρῳ μέρει καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως· καὶ στρατιωτικὴ χείρ, ὡς κατὰ πολεμίουν κεκύνητο, ὡς καὶ ξιφῶν μέλλει ἅπτεσθαι, εἰ μὴ ὁ Θεός τε καὶ ὁ παρὰ τοῦ βασιλέως φόβος τὰς δρμὰς τοῦ πλήθους ἀνέστειλεν. 'Ο μὲν γὰρ βασιλεὺς δι' ἐπιστολῶν τὰ γεγενημένα καὶ τὰς στάσεις κατέπαυσεν, Εὐσέβιος δὲ παραιτησάμενος· ἐφ' φιλονεικούντων τοῦ βασιλεὺς, γράφει τε αὐτῷ καὶ τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ ἐπαινέσας, μακάριον ἀποκαλεῖ, ὅτι οὐ μᾶς πόλεως, ἀλλὰ πάσης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἐπίσκοπος ἄξιος εἶναι ἐκρίθη. 'Εφεξῆς οὖν ἐπὶ ἔτη δικτώ λέγεται τὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ θρόνον τῆς ἐκκλησίας σχολάσαι· δψὲ δέ ποτε σπουδῇ τῶν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν παρατρέπειν σπουδαζόντων, χειροτονεῖται Εὐφρόνιος. Τοσαῦτα μὲν περὶ τῆς συνύδουν, ἢ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν δι' Εὐστάθιον γέγονεν, ιστορεῖσθω. Μετὰ ταῦτα δὲ εὐθὺς καὶ ὁ τὴν Βηρυτὸν μὲν πάλαι καταλιπὼν Εὐσέβιος, τότε δὲ τῆς ἐν Νικομηδείᾳ κρατῶν ἐκκλησίας, σπουδὴν ἔθετο σὸν τοῖς ἀμφὶ αὐτὸν, "Ἄρειον καταγαγεῖν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν" πῶς δὲ ἐξισχυσαν τοῦτο κατεργάσασθαι· καὶ πῶς ἐπείσθη ὁ βασιλεὺς εἰς πρόσωπον δέξασθαι "Άρειον καὶ τὸν σὸν αὐτῷ Εὐζώιον, ἥδη λεκτέον.

CAP. XXV.

Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ σπουδάσαντος ἀνακληθῆται "Άρειον.

"Ην ἀδελφὴ τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, τοῦνομα Κωνσταντία· γυνὴ δὲ ἐγεγόνει Λικιννίου, τοῦ πρότερον μὲν συμβασιλεύσαντος αὐτῷ Κωνσταντίνῳ, μετὰ ταῦτα δὲ τυραννήσαντος, καὶ διὰ τοῦτο ἀναιρεθέντος. Ταύτη πρεσβύτερός τις τῷ Ἀρειανῷ προσκείμενος δόγματι γυνώριμος ἦν, καὶ ἐν τοῖς οἰκείοις ἐτάπτετο. "Τοιβαλόντος οὖν Εὐσέβιον καὶ τῶν σὸν αὐτῷ, λόγους περὶ Ἀρείου πρὸς τὴν γυναῖκα παρέσπειρεν, ἥδικῆσθαι φάσκων αὐτὸν ὑπὸ τῆς συνύδουν, καὶ μὴ φρονεῖν ὡς περὶ αὐτοῦ λόγος κατέχει. Ταῦτα ἀκούσασι·

Κωνσταντία τῷ μὲν πρεσβυτέρῳ ἐπίστευεν, τῷ δὲ βασιλεῖ λέγειν οὐκ ἔτόλμα. Συμβανεῖ δὲ χαλεπῇ νόσφι περιπεσέν τὴν Κωνσταντίαν ὁ δὲ βασιλεὺς συνεχῶς ἀρρωστοῦσαν αὐτὴν ἐπεσκέπτετο. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γυνὴ ἐκ τῆς νόσου χαλεπώτερον διετέθη, θυήσκειν δὲ προσεδόκα, παρακαταθέτεαι τῷ βασιλεῖ τὸν πρεσβύτερον, μαρτυροῦσα αὐτῷ σπουδὴν καὶ εὐλάβειαν, καὶ ὡς εὖνος εἶναι περὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Ἡ μὲν οὖν μετ' οὐ πολὺ τεθνήκει· ὁ δὲ πρεσβύτερος ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις τοῦ βασιλέως ἐτάπτετο· καὶ δὴ κατὰ βραχὺ τὴν παρρησίαν αὐξήσας, τοὺς αὐτοὺς ἀναφέρει λόγους περὶ τοῦ Ἀρείου τῷ βασιλεῖ, οἷς πρὸς τὴν ἀδελφὴν ἔχρησατο πρότερον· φάσκων μὴ ἄλλως φρονεῖν "Ἀρειον, ἡ δὲ τῇ συνόδῳ δοκεῖ· ἐλθόντα τε αὐτὸν κατὰ πρόσωπον, συντίθεσθαι τούτοις, καὶ ἀλόγως συκοφαντεῖσθαι τούτοις. Ξένα καταφαίνεται τῷ βασιλεῖ τὰ παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου λεγόμενα· καὶ 'εἰς Ἀρειον,' ἔφη, 'συντίθεται τῇ συνόδῳ, καὶ εἰ τὰ ἐκείνης φρονεῖ, δέξομαί τε αὐτὸν εἰς πρόσωπον, καὶ σὺν τιμῇ ἐκπέμψω ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν.' Ταῦτα ἔλεγε, καὶ αὐτίκα πρὸς αὐτὸν ἔγραφε τάδε.

Νικητὴς Κωνσταντῖνος μέγιστος σεβαστὸς Ἀρείῳ.

Πᾶλαι μὲν ἐθλῶθι τῇ στερρότητὶ σου, ὅπως ἀν εἰς τὸ ἐμὸν στρατόπεδον ἀφίκοιο, ὥν τῆς ἡμέτερας θέας ἀπολαῦσαι δυνηθεῖς. Θαυμάζομεν δὲ σφόδρα, μὴ παραχρῆμα τοῦτο πεποιηκότα. Διόπερ νῦν ἐπιβὰς ὁχήματος δημοσίου εἰς τὸ ἡμέτερον στρατόπεδον ἀφικέσθαι ἐπείχθηται· ὅπως ἀν τῆς παρ' ἡμῶν εὑμενίας τε καὶ ἐπιμελείας τυχῶν, ἐπὶ τὴν πατρίδα ἀφικέσθαι δυνηθῆς. 'Ο Θεός σε διαφυλάττοι, ἀγαπητέ. 'Εδόθη τῇ πρὸ πέντε καλανδῶν Δεκεμβρίων.

Καὶ αὗτη μὲν ἡ πρὸς Ἀρειον τοῦ βασιλέως ἐπιστολή. Θαυμάσαι δέ μοι ἔπεισι τὴν σπουδὴν καὶ τὸν ζῆλον, δν εἶχεν δὲ βασιλεὺς περὶ τὴν θεοσέβειαν· φαίνεται γὰρ διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ὡς πλειστάκις αὐτὸν ἐπὶ μετάνοιαν προτρεψάμενος, ἀφ' ὧν μέμφεται ὅτι τολλάκις αὐτοῦ γράφαντος, μὴ ταχέως Ἀρειος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ἀρειος μὲν οὖν δεξάμενος τοῦ βασιλέως τὰ γράμματα, μετ' οὐ πολὺ παρῆν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν· συμπαρῆν δὲ αὐτῷ καὶ Εὐζώος, δν καθεύλεν Ἀλέξανδρος ὅντα διάκονον, ὅτε καθήρει τοὺς *Cp. ii. 44.* περὶ Ἀρειον. Δέχεται οὖν αὐτὸν δὲ βασιλεὺς εἰς πρόσωπον, καὶ διεπυνθάνετο εἰ τῇ πίστει συντίθενται· τῶν δὲ συνθεμένων ἐτοίμως, δὲ βασιλεὺς ἔγγραφον αὐτὸν ἐπιδιδόναι τὴν πίστιν ἐκέλευσεν.

CAP. XXVI.

'Ος Ἀρειος ἀνακληθεὶς, βιβλίον μετανοίας δὸς τῷ βασιλεῖ, τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ὑπεκρίνατο.

Οἱ δὲ βιβλίον συντάξαντες, τῷ βασιλεῖ προσκομίζουσι, τοῦτον ἔχον τὸν τρόπον.

Τῷ εὐλαβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ δεσπότῃ ἡμῶν βασιλεῖ Κωνσταντίῳ Ἀρειος καὶ Εὐζώνῳ^{19.} καθὼς προσέταξεν ἡ θεοφιλής σου εἰςέβεια, δέσποτα βασιλεῦ, ἐκτιθέμεθα τὴν ἑαυτῶν πίστιν, καὶ ἐγγράφως διαλογοῦμεν ἐπὶ Θεοῦ, οὕτως πιστεύεις καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ σὺν ἡμῖν, ὡς ὑποτέτακται. Πιστεύομεν εἰς Ἑναντίον Πατέρα παντοκράτορα^{20.} καὶ εἰς Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἔξ αὐτοῦ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων γεγενημένον Θεὸν Δόγμον, δι' οὗ τὰ πάντα ἁγένετο, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν κατελθόντα, καὶ σπαρκωθέντα, καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς^{21.} καὶ εἰς τὸ Ἀγιον Πνεύμα, καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ζωὴν τοῦ μελλοντος αἰώνος, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς μίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀπὸ περάτων ἔως περάτων. Ταύτην δὲ τὴν πίστιν παρελήφαμεν ἐκ τῶν ἀγίων

Matt. xxviii. εὐαγγελίων, λέγοντος τοῦ Κυρίου τοῦ ἑαυτοῦ μαθητῶν· 'Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς δύναμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.'^{22.} Εἰ δὲ μὴ ταῦτα οὕτως πιστεύομεν καὶ ἀποδεχόμεθα ἀληθῶς, Πατέρα, Υἱὸν, καὶ Πνεύμα^{23.} Ἀγιον, ὡς πᾶσα ἡ καθολικὴ ἐκκλησία καὶ αἱ γραφαὶ διδάσκουσιν, αἱς κατὰ πάντα πιστεύομεν, κριτὴς ἡμῶν ἐστὶν δ Θεὸς καὶ νῦν καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει. Διὸ παρακαλοῦμεν σου τὴν θεοσέβειαν, θεοφιλέστατη βασιλεῦ, ἐκκλησιαστικὸς ἡμᾶς ὅντας, καὶ τὴν πίστιν καὶ τὸ φρόνημα τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀγίων γραφῶν ἔχοντας, ἐνστοθαὶ ἡμᾶς δὰ τῆς εἰρηνοποιοῦ σοῦ καὶ θεοσεβοῦς εὐσέβειας, τῇ μητρὶ ἡμῶν, τῇ ἐκκλησίᾳ δηλαδὴ, περιηρημένων τῶν ζητημάτων καὶ περιστολογιῶν ὅπα καὶ ἡμεῖς καὶ ἡ ἐκκλησία εἰρηνεύσαντες μετ' ἀλλήλων τὰς συνήθεις εὐχάριστας, ὑπὲρ τῆς εἰρηνικῆς σου βασιλείας καὶ παντὸς τοῦ γένους σου, κοινῇ πάστες ποιησόμεθα.

CAP. XXVII.

'Ος Ἀρείου εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν γράμμη τοῦ βασιλέως κατελθόντος, καὶ μὴ δεχθέντος ὑπὸ Ἀθανασίου, οἱ περὶ Εὐσέβιον διαφόροις κατὰ Ἀθανασίου διαβολᾶς πρὸς τὸν βασιλέα πεποίηνται.

Οὕτω μὲν οὖν Ἀρειος τὸν βασιλέα πείσας, ἔχώρει ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Οὐ μέντοι γε κρείστων ἡ κατασκευὴ τῆς σιωπη-

μένης ἀληθείας ἐγίνετο· ὡς γὰρ καταλαμβάνοντα αὐτὸν τὴν Ἀλεξάνδρειαν Ἀθανάσιος οὐκ ἔδέχετο (ὡς μῆτος γὰρ αὐτὸν ἐξετρέπετο), αὐθις ἀνακινεῖν ἐπεχείρει τὴν Ἀλεξάνδρειαν, παρεμβαλὼν τὴν αἰρεσιν. Τότε δὴ καὶ οἱ περὶ Εὐσέβιον αὐτοὶ τε ἔγραφον, καὶ τὸν βασιλέα γράφειν παρετκενάζουν, ὅπως ἀν προτδεχθῶσιν οἱ περὶ Ἀρειον. Ἀθανάσιος μὲν οὖν πάντῃ τοῦ δέξασθαι αὐτοὺς ἀπηγόρευσε· καὶ τὸν βασιλέα γράφων ἐδίδασκεν, ἀδύνατον εἶναι τοὺς ἀπαξ τὴν πίστιν ἀθετήσαντας καὶ ἀναθεματισθέντας αὐθις ἐξ ὑποστροφῆς συλλαμβάνεσθαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς βαρέως ἐνεγκὼν, τάδε Ἀθανασίῳ γράφων ἤπειλησε.

Μέρος ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως.

Ἐχων τούσιν τῆς ἐμῆς βουλῆς τὸ γνώρισμα, πᾶσι τοῖς βουλομένοις εἰς τὴν Ath. Apol. c. ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν ἀκάλυπτον παράσχον τὴν εἰσόδου. Ἐάν γὰρ γνῶ ὡς Ari. 59. κεκώλυκας τινὰς αὐτῶν τῆς ἐκκλησίας μεταποιουμένους, ἢ ἀπείρξας τῆς εἰσόδου, ἀποστελὼ παραχρῆμα τὸν καθαιρήσοντά σε ἐξ ἐμῆς κελεύσεως, καὶ τῶν τόπων μεταστήσοντα.

Ταῦτα ἔγραφεν ὁ βασιλεὺς, τοῦ λυσιτελούντος γινόμενος, καὶ μὴ βουλόμενος τὴν ἐκκλησίαν διασπᾶσθαι· τοὺς γὰρ πάντας ἐπὶ τὴν δμόνοιαν ἄγειν ἐσπούδαζε. Τότε δὴ καιρὸν εὔκαιρουν οἱ περὶ Εὐσέβιον εὐρήκεναι νομίσαντες, ἀπεχθῶς πρὸς Ἀθανάσιον ἔχοντες, τὴν τοῦ βασιλέως λύπην ὑπουργὸν ἐλάμβανον τοῦ ἰδίου σκοποῦ· καὶ διὰ τοῦτο ἐκύκων πάντα, ἀποκινήσαι αὐτὸν τῆς ἐπισκοπῆς σπουδάζοντες· οὕτω γὰρ ἥλπιζον μόνως τὴν Ἀρειανὴν δόξαν κρατήσειν, Ἀθανασίου ἐκποδὼν γινομένου. Συμπαρατάττονται οὖν κατ' αὐτοῦ Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας, Θέογνις Νικαλας, Μάρις Χαλκηδόνος, Οὐρσάκιος Σιγγιδόνος τῆς ἄνω Μυστας, καὶ Οὐάλης Μουρσῶν τῆς Παννονίας. Οὗτοι μισθοῦνται τινὰς τῆς Μελιτίου ἀλέρεσεως καὶ διαφόρους κατὰ Ἀθανασίου κατηγορίας ἐκίνησαν· καὶ πρῶτον μὲν διὰ Ἰσίωνος καὶ Εὐδαίμονος καὶ Καλλινίκου, Μελιτιανῶν, διαβολὴν ἐργάζονται, ὡς Ἀθανασίου λιγῆν ἐσθῆτα Ath. Apol. c. Ari. 60. τελεῖν τοὺς Αἰγυπτίους τῇ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ κελεύσαντος. Ἀλλὰ ταῦτην μὲν τὴν διαβολὴν Ἀλύπιος καὶ Μακάριος πρεσβύτεροι τῆς Ἀλεξανδρέων, τότε τυχηρῶς ἐν Νικομηδείᾳ τυγχάνοντες, κατέσβεσαν, ψευδῆ τὰ κατὰ Ἀθανασίου λεχθέντα διδάξαντες εἶναι τὸν βασιλέα. Διὸ τῶν μὲν κατηγόρων διὰ γραμμάτων

δ βασιλεὺς καθήψατο, Ἀθανάσιον δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἐλθεῖν προετρέψατο. Πρὶν ἡ δὲ ἐπιστῆ, φθάσαντες οἱ περὶ Εὐσέβιον ἐτέραν ἐπισυνάπτουσι τῇ προτέρᾳ διαβολῇ καὶ πολλῷ τῆς προτέρας χείρονα· ὡς Ἀθανάσιος ἐπιβουλεύων τοῖς βασιλέως πράγμασι Φιλουμένῳ τινὶ ἔπειμψε γλωσσόκομον πλῆρες χρυσίον. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου δὲ βασιλεὺς ἐν Ψαμαθίᾳ—πρόδοστειον δὲ τοῦτο τῆς Νικομηδείας ἐστὶ—διαγνοὺς, καὶ ἀθώων εὐρῶν Ἀθανάσιον μετὰ τιμῆς ἔξεπειμψε, γράφας τῇ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ, ὅτι αὐτῶν ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος ψευδῶς διεβέβλητο. Οὐα μέντοι μετὰ ταῦτα οἱ περὶ Εὐσέβιον κατὰ Ἀθανασίου συνέθεσαν, καλὸν μὲν ἦν καὶ πρέπον σιγῇ παραδοῦναι, ἵνα μὴ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῶν μὴ φρονούντων τὰ τοῦ Χριστοῦ καταγιγνώσκηται. Ἐπειδὴ δὲ ἐγγράφως ἐπιδοθέντα φανέρᾳ τοῖς πᾶσιν ἐγένετο, διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον ἡγησάμην ὡς οἶόν τε διὰ βραχέων εἰπεῖν τὰ ἰδιαζούσης πραγματείας δεόμενα· διθεν δὲ ἡ τῆς συκοφαντίας ὑπόθεσις καὶ οἱ τὰς συκοφαντίας κινήσαντες ἔλαβον τὴν ἀρχὴν, διὰ βραχέων ἐρῶ. Μαρεώτης χώρα τῆς Ἀλεξανδρείας ἐστί· κῶμαι δέ εἰσιν ἐν αὐτῇ πολλαὶ σφόδρα καὶ πολυάνθρωποι, καὶ ἐν αὐταῖς ἐκκλησίαι πολλαὶ καὶ λαμπραὶ· τάττονται δὲ αὗται αἱ ἐκκλησίαι ὑπὸ τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπῳ, καὶ εἰσὶν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ πόλιν ὡς παροικαί.

Ath. Apol. c. 'Ἐν δὲ τῷ Μαρεώτῃ τούτῳ Ἰσχύρας τις οὕτω καλούμενος πράγμα
Ari. 11, 12,
63, 74, 76, 83, ὑπέδυν πολλῶν θανάτων ἄξιον' οὐδὲ πάποτε γὰρ ιερωσύνης τυχῶν,
τὸ τοῦ πρεσβυτέρου ὄνομα ἑαυτῷ περιθέμενος τὰ ιερέως πράττειν
ἐτόλμησε. Φωραθεὶς τοίνυν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις δὲ Ἰσχύρας ἀποδρᾶς
ἐκεῖθεν, καὶ καταλαβὼν τὴν Νικομηδείαν, προσφεύγει τοῖς περὶ
Εὐσέβιον. Οἱ δὲ μίσει τῷ πρὸς Ἀθανάσιον, δέχονται μὲν αὐτὸν
ὡς πρεσβύτερον, ἐπαγγέλλονται δὲ καὶ τῇ τῆς ἐπισκοπῆς ἄξιᾳ
τιμῆσαι, εἰ κατηγορίαν ἐνστήσεται κατὰ Ἀθανασίου, πρόφασιν
λαμβάνοντες δοσα δὲ Ἰσχύρας ἐπλάττετο· ἐφήμιζε γὰρ, ὡς εἴη τὰ
πάνδεινα ἔξ ἐφόδου πεπονθώσ· καὶ ὅτι Μακάριος εἰσπηδήσας εἰς
τὸ θυσιαστήριον ἀνέτρεψε μὲν τὴν τράπεζαν, ποτήριον δὲ κατέασε
μυστικόν· καὶ ὅτι τὰ ιερὰ βιβλία κατέκαυσε. Μισθὸν οὖν αὐτῷ,
ὡς ἔφην, τῆς κατηγορίας τὴν ἐπισκοπήν ἐπηγγείλαντο, γινώσκοντες
ὡς ἡ κατὰ Μακαρίου κατηγορία σὺν τῷ κατηγορουμένῳ καὶ τὸν
πέμψαντα καθαιρεῖ Ἀθανάσιον. Ταύτην μὲν οὖν τὴν κατηγορίαν
νῦντερον συνεστήσαντο· πρὸ δὲ ταύτης τὴν παντὸς πεπληρωμένην

μύσους, περὶ ἣς ἡδη λεκτέον. Χεῖρα ἀνθρώπου οὐκ οἶδα πόθεν ^{Ath. Apol. c. 8-12,} λαβόντες, πότερον ἀνελόντες τινα καὶ χειροκοπήσαντες, ἢ ἡδη ^{Ari. 65-69.} νεκροῦ δυτος ἀπέκοψαν, δ' Θεὸς οἶδε, καὶ οἱ αὐθένται τῆς πράξεως προεχειρίζοντο δ' οὐν ὅμως αὐτὴν, ὡς Ἀρσενίου τινὸς ἐπισκόπου τῆς Μελιταιανῶν θρησκείας τυγχάνουσαν· καὶ ταύτην ἔφερον ἐν μέσῳ, τὸν Ἀρσενίου ἀποκρύψαντες· καὶ ἔλεγον τὴν χεῖρα ταύτην Ἀθανάσιον ἐσχηκέναι πρὸς μαγείας τινάς. Τὸ μὲν οὖν μέγιστον κεφάλαιον, δ' οἱ συκοφάνται συνέθεσαν, τοιούτον ἦν. Οὐα δὲ φιλεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις γίνεσθαι, ἀλλοι ἀλλὰ κατηγόρουν αὐτοῦ· ἐπειθεντο γὰρ τότε μάλιστα οἱ πρὸς αὐτὸν ἀπεχθανόμενοι. Ταῦτα γνοὺς δὲ βασιλεὺς, γράφει τῷ κήνσορι Δαλματίῳ, τῷ διδελφιδῷ ἑαυτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας διάγοντι, ἀγωγίμους ποιῆσαι τοὺς κατηγορούμενους, καὶ διαγνόντα δίκην τοὺς ἐλεγχθέντας εἰσπράξασθαι. Ἐπεμπε δὲ καὶ Εὐσέβιον ἄμα Θεόγνιδι, ἵνα ἐπὶ παρούσῃ αὐτῶν κρίνοιτο Ἀθανάσιος· δὲ ὡς ἔγνω καλεῖσθαι ὑπὸ τοῦ κήνσορος, πέμπει εἰς Αἴγυπτον ἀναζητῆσαι τὸν Ἀρσένιον· καὶ μανθάνει μὲν αὐτὸν κρύπτεσθαι, συλλαβεῖν δὲ οὐ δεδύηται ἀλλοτε ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον. Παύει δὲ δὲ βασιλεὺς τὸ ἐπὶ τοῦ κήνσορος δικαστήριον δι' αἰτίαν τοιαύτην.

CAP. XXVIII.

'Ως διὰ τὰς κατηγορίας τὰς κατὰ Ἀθανάσιον σύνοδον ἐπισκόπων ἐν τῇ Τύρῳ δὲ βασιλεὺς γενέσθαι παρεσκεύασεν.

Σύνοδον ἐπισκόπων ἐκήρυξε γενέσθαι ἐπὶ τῇ καθιερώσει τοῦ ^{Cop. Ath.} εὐκτηρίου οἴκου, δὲν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἀνήγειρεν. 'Οδοῦ οὖν ^{Apol. c. Ari. 8, 71, 84.} πάρεργον, πρότερον ἐν τῇ Τύρῳ συναχθέντας τοὺς ἐπισκόπους τὰ κατὰ Ἀθανάσιον γυμνάσαι προσέταξεν ὅπως ἀν ἐκεὶ πρότερον ἐκποδῶν γενομένης τῆς ἐρεσχελίας, εἰρηνικώτερον τὰ ἐπιβατήρια τῆς ἐκκλησίας ἐπιτελέσωσι καθιεροῦντες αὐτὴν τῷ Θεῷ. Τριακοστὸν δὲ ἔτος ἦν τοῦτο τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου· καὶ παρῆσαν ^{A.D. 385.} ἐπὶ τὴν Τύρον ἐκ διαφόρων τόπων ἐπίσκοποι τὸν ἀριθμὸν ἔξήκοντα, Διονυσίου τοῦ ἀπὸ ὑπατικῶν συναγαγόντος αὐτούς. Καὶ ἤγετο μὲν Μακάριος δὲ πρεσβύτερος ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας σιδηροδέσμιος διὰ στρατιωτικῆς χειρός. Ἀθανάσιος δὲ ἀπαντῆσαι οὐκ ἐβούλετο, οὐ τοσούτον τὰς κατηγορίας εὐλαβούμενος, οὐδὲν γὰρ τῶν κατηγορουμένων ἐγίνωσκεν, ἀλλὰ φοβούμενος μή τι καινοτομηθῆ παρὰ τὰ

ἐν Νικαίᾳ τῇ τότε συνόδῳ συναρέσαντα ἐδεδοίκει γὰρ τὰ τοῦ βασιλέως ἀπειλητικὰ γράμματα ἐγέγραπτο γὰρ αὐτῷ, ὡς εἰ μὴ ἐκῶν ἀπαντήσοι, ἀνάγκη ἀχθῆσεσθαι. Παρῆν οὖν ἐξ ἀνάγκης καὶ Ἀθανάσιος.

CAP. XXIX.

Περὶ Ἀρσενίου καὶ τῆς κεκόφθαι λεγομένης αὐτοῦ χειρός.

Cp. Ath.
Apol. c. Ari.
65.

Θεοῦ δέ τις πρόνοια τὸν Ἀρσένιον ἐπὶ τὴν Τύρον ἥλαυνεν ἀμελήσας γὰρ τῶν ἐντολῶν, ὃν αὐτῷ οἱ τὰ χρήματα συκοφάνται παρασχόντες δεδώκασι, καθ' ἵστορίαν τῶν γενησομένων κεκρυμμένως παρῆν. Ἐτυχε δέ πως τοῦ ὑπατικοῦ Ἀρχελάου οἰκέτας ἐν καπηλεἴῳ ἀκοῦσαι λεγόντων τινῶν, ὡς Ἀρσένιος ὁ λεγόμενος ἀνηρῆσθαι πάρεστιν ἔν τινος οἰκίᾳ κρυπτόμενος. Ταῦτα ἀκούσαντες, καὶ τοὺς εἰπόντας σημειωσάμενοι, καταφανῆ τὰ ἀκουσθέντα τῷ δεσπότῃ ποιοῦσιν. Οὐ δὲ, ὡς εἶχε, μὴ μελλήσας ἀνεζήτησε καὶ εὑρε, καὶ εὑρὼν ἡσφαλίσατο· καὶ τῷ Ἀθανασίῳ δηλοῖ μηδὲν ταράσσεσθαι, παρεῖναι γὰρ ζῶντα τὸν Ἀρσένιον. Συλληφθεὶς οὖν Ἀρσένιος ἡρεύετο εἶναι ὃς ἦν· ἀλλ' αὐτὸν Παῦλος ὁ τῆς Τύρου ἐπίσκοπος πάλαι γινώσκων ἔξηλεγξεν. Ταῦτα τῆς προνοίας προευτρεπισάσης, μετ' οὐ πολὺ ἐκαλεύτο ὑπὸ τῆς συνόδου ὁ Ἀθανάσιος· καὶ παρόντος, οἱ συκοφάνται τὴν χείρα εἰς μέσον ἤγον, καὶ τὴν κατηγορίαν ἐνίσταντο. Οὐ δὲ σοφῶς μετήλθε τὸ πρᾶγμα· ἡρώτησε γὰρ τὸν παρόντας καὶ τὸν κατηγόρους, ‘τίνες εἶεν οἱ γινώσκοντες τὸν Ἀρσένιον;’ πολλῶν δὲ εἰπόντων γινώσκειν αὐτὸν, εἰσάγεσθαι ποιεῖ τὸν Ἀρσένιον, ἔνδον τοῦ ἴματίου τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἔχοντα. Εἴτα αὖθις ἐρωτᾷ· ‘Οὗτος ἐστὶν ὁ τὴν χεῖρα ἀπολωλεκώς;’ οἱ δὲ ἐπὶ μὲν τῷ παραδόξῳ κατεπλάγησαν, πλὴν τῶν εἰδότων δθεν ἡ χείρ ἡ κοπεῖσα· οἱ δὲ λοιποὶ ἀληθῶς φύντο λείπειν τῷ Ἀρσενίῳ τὴν χείρα, καὶ προσεδόκων ἐξ ἐτέρας ὑποθέσεως ἀπολογεῖσθαι τὸν Ἀθανάσιον. Οὐ δὲ, ἀνελέξας τὸ ἴμάτιον τοῦ Ἀρσενίου καθ' ἔτερον τῶν μερῶν δείκνυσι τὸν ἀνθρώπου τὴν χείρα. Πάλιν δὲ νομιζόντων τινῶν τῆς ἐτέρας ἐστερῆσθαι αὐτὸν, μικρὸν παρελκύσας ἀμφιβόλους αὐτὸὺς κατέστησεν. Εἴτα μὴ μελλήσας, καὶ τὸ ἔτερον ἀνελέξας μέρος, καὶ τὴν ἐτέραν τοῦ Ἀρσενίου χεῖρα ἐπέδειξεν· οὕτω τε εἶπε πρὸς τὸν παρόντας· ‘Ἀρσένιος μὲν, ὡς ὅρâτε, τὰς δύο

χεῖρας ἔχων ἐφεύρηται· τῆς τρίτης δὲ τὸν τόπον δθεν ἀφήρηται,
δεικνύτωσαν οἱ κατήγοροι·

CAP. XXX.

'Ος Ἀθανασίου ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ ἀδόψιον εὑρεθέντος, οἱ κατήγοροι
φυγὴν ἔχρισαντο.

Τούτων οὕτως ἐπὶ Ἀρσενίῳ πράχθεντων, ἐν ἀμηχανίᾳ μὲν οἱ
βάψαντες τὸν δόλον κατέστησαν· Ἀχαλᾶς δὲ, δὲ καὶ Ἰωάννης, δὲ
κατήγορος, τοῦ δικαστηρίου διαδὺς ἐν τῷ θορύβῳ διέφυγε. Καὶ
οὗτο μὲν ταύτην τὴν κατηγορίαν Ἀθανάσιος ἀπεδύσατο μηδεμιὰ
χρησάμενος παραγραφῆ, ἐθάρρει γὰρ, ὡς καταπλήξει τοὺς συκο-
φάντας καὶ μόνη τοῦ Ἀρσενίου ἡ ζωή.

CAP. XXXI.

"Οτι τὰς ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ κατηγορίᾳ ἀπολογίας Ἀθανασίου μὴ καταδεξαμένων
τῶν ἑπτακόπων, Ἀθανάσιος πρὸς τὸν βασιλέα ἀνέδραμεν.

'Ἐπὶ δὲ ταῖς κατὰ Μακαρίου συκοφαντίαις ταῖς νομικαῖς ἔχρή-
σατο παραγραφαῖς' καὶ πρῶτον μὲν τοὺς περὶ Εὐσέβιον ὡς ἔχθροὺς
παρεγράφετο, φάσκων μὴ δεῖν ἐπὶ ἀντιδίκων κρίνεσθαι· ἐπειτα δὲ
καὶ δείκνυσθαι, εἰ δὲ κατήγορος Ἰσχύρας ἀληθῶς πρεσβυτέρου ἔχει
ἀξῖαν· οὕτω γὰρ καὶ ἐν τῇ κατηγορίᾳ ἐγέγραπτο. 'Ἐπεὶ δὲ τούτων
οὐδένα λόγον οἱ κριταὶ προσεδέξαντο, εἰσήχθη μὲν ἡ κατὰ Μακα-
ρίου δίκη· ἀτονησάντων δὲ τῶν κατηγόρων, ὑπέρθεσιν ἐλάμβανεν
ἡ ἀκροασις, ἐφ' ὃ παραγενέσθαι εἰς τὸν Μαρεώτην τινὰς, ἵνα ἐπὶ^{Ari. 77-81.}
τῶν τόπων ζητηθῆ τὰ ἀμφίβολα. 'Ως δὲ Ἀθανάσιος πεμπομένους

Ath. Apol. c.
εἶδεν οὓς παρεγράφατο,—ἐπέμπετο γὰρ Θέογνις, Μαρίς, Θεόδωρος,
Μακεδόνιος, Οὐάλης, Οὐρσάκιος,—ἔβασις 'σκευωρίαν εἶναι καὶ δόλου
τὰ γινόμενα· οὐδὲ γὰρ δίκαιον εἶναι Μακάριον μὲν τὸν πρεσβύ-
τερον ἐν δεσμοῖς εἶναι, τὸν δὲ κατήγορον ἂμα τοῖς ἔχθροῖς δικα-
σταῖς εἶναι, ἐφ' ὃ τε ἐκ μονομεροῦς πρᾶξιν ὑπομνημάτων ποιή-
σασθαι.' Ταῦτα βοῶντος τοῦ Ἀθανασίου, καὶ διαμαρτυρομένουν
τό τε κοινὸν τῆς συνοόδου, καὶ τὸν ἀπὸ ὑπατικῶν Διονύσιον, ὡς
οὐδεὶς αὐτοῦ λόγον ἐποιέτο, διαλαθὼν ἀνεχώρησεν. Οἱ μὲν οὖν
ἀποσταλέντες εἰς τὸν Μαρεώτην ἐκ μονομεροῦς ὑπομνήματα ποιή-
σαντες, ὡς ἀληθῶς γενομένων δὲ ὁ κατήγορος ἔλεγεν, εἶχον.

CAP. XXXII.

"Οτι Ἀθανασίου ἀναχωρήσαντος οἱ τῆς συνόδου καθαίρεσιν αὐτοῦ ἐψηφίσαντο.

Ath. Apol. c. Ari. 9, 86. Καὶ Ἀθανάσιος μὲν ἀναχωρήσας πρὸς τὸν βασιλέα ἀνέδραμεν ἡ σύνοδος δὲ πρῶτον μὲν ἐρήμην αὐτοῦ κατεδιήτησεν. Ὡς δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ Μαρεώτῃ πεπραγμένα συνέφθασε, καθαίρεσιν ἐψηφίσαντο, πολλὰ ἐν τοῖς καθαιρετικοῖς αὐτὸν λοιδορήσαντες, καὶ τῆς ἐπὶ τῷ φόνῳ κατηγορίᾳς τῶν συκοφαντῶν τὴν ἡτταν ἀποσιγήσαντες. Ἐδέξαντο δὲ καὶ αὐτὸν Ἀρσένιον τὸν ἀνηρῆσθαι λεγόμενον δι πρότερον μὲν τῆς Μελιτιανῶν θρησκείας ἐπίσκοπος ἦν, τότε δὲ εἰς τὴν κατὰ Ἀθανασίου καθαίρεσιν ὡς τῆς Ὑψηλοπολιτῶν πόλεως ἐπίσκοπος καθυπέγραψε· καὶ, τὸ παράδοξον, δ λεγόμενος ἀνηρῆσθαι ὑπὸ Ἀθανασίου ζῶν καθαιρεῖ τὸν Ἀθανάσιον.

CAP. XXXIII.

"Οπος ἡ σύνοδος ἀπὸ τῆς Τύρου ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα παραγέγονε, καὶ τὰ ἁγκανία ποιησαμένη τῆς νέας Ἱερουσαλήμ, τὸν περὶ Ἀρειον εἰς κοινωνίαν ἐδέξαντο.

Ath. Apol. c. Ari. 84. Παρῆν δὲ εὐθὺς γράμματα τοῦ βασιλέως σημαίνοντα ἐπὶ τὴν 'νέαν Ἱερουσαλήμ' σπεύδειν τὴν σύνοδον εὐθὺς τε, ὡς εἶχον, ἐκ τῆς Τύρου σπονδαίως ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐπορεύοντο· πάνδημον δὲ ποιήσαντες ἑορτὴν ἐπὶ τῇ καθιερώσει τῶν τόπων, "Ἀρειον μὲν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐδέξαντο, τοὺς βασιλέως γράμμασι πειθαρχεῖν λέγοντες, δι' ὧν δεδηλώκει αὐτοῖς πεπείσθαι περὶ τῆς πίστεως Ἀρείου καὶ Εὐζώίου. "Ἐγραφον δὲ καὶ τῇ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ, ὡς παντὸς ἔξορισθέντος φθόνου ἐν εἰρήνῃ τὰ τῆς ἐκκλησίας καθέστηκε πράγματα· καὶ διτὶ "Ἀρειος ἐκ μετανοίας ἐπιγνοὺς τὴν ἀλήθειαν, ὡς λοιπὸν τῆς ἐκκλησίας ὅν, δικαίως καὶ λοιπὸν παρ' αὐτῶν προσεδέχθη, ἔξορισθέντα τὸν Ἀθανάσιον αἰνιττόμενοι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ βασιλεῖ τὰ περὶ τῶν αὐτῶν γνώριμα καθίστων. Ταῦτα δὴ τῶν ἐπισκόπων διατεθέντων, ἐπικαταλαμβάνει ἔτερα τοῦ βασιλέως γράμματα σημαίνοντα, Ἀθανάσιον μὲν ἀναδεδραμηκέναι πρὸς αὐτὸν, αὐτὸν δὲ ἀναγκαῖον εἶναι δι' αὐτὸν παραγενέσθαι ἐν Κωνσταντινούπολει. "Εστι δὲ τὰ ἐπικαταλαβόντα γράμματα τοῦ βασιλέως τάδε.

[προσθετ. χθεσὶ.]

CAP. XXXIV.

"Οτι δ βασιλεὺς τὴν σύνοδον ἐκάλει πρὸς ἑαυτὸν δι' ἐπιστολῆς, οὐ' ἐπὶ ἑαυτοῦ τὰ κατὰ Ἀθανάσιον ἀκριβῶς ἔξετασθῇ.

Νικητής Κωνσταντῖνος, μέγιστος, σεβαστὸς, τοῖς ἐν Τύρῳ συνελθοῦσιν Ath. Apol. c. 86.

"Ἐγὼ μὲν ἀγνῶ τίνα ἔστι τὰ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας συνόδου μετὰ θορύβου καὶ χειμῶνος κριθέντα δοκεῖ δέ πως ὑπὸ τυντος ταραχώδους ἀταξίας ἡ ἀλήθεια διεστράφθαι, ὑμῶν δηλαδὴ διὰ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐρεσχελίαν, ἣν ἀήττητον εἶναι βούλεσθε, τὰ τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα μὴ συνορώντων. 'Αλλ' ἔσται τῆς θείας προνοίας ἔργον καὶ τὰ τῆς φιλοκεικίας ταύτης κακὰ φανερῶς ἀλόντα διασκεδάσαι, καὶ ἡμῖν διαρρήδην, εἴτινα τῆς ἀληθείας αὐτοὶ οἱ συνελθόντες ἐποίησασθε φροντίδα, καὶ εἰ τὰ κεκριμένα χωρίς τυντος χάριτος καὶ ἀπεχθείας ἐκρίνατε, φανερῶσαι. Τοιγαρούν ἡπειγμένως πάντας ὑμᾶς πρὸς τὴν ἐμὴν εὑσέβειαν ἀνελθεῖν δεῖ, ἵνα τὴν τῶν πεπτραγμένων ὑμῶν ἀκρίβειαν δι' ὑμῶν αὐτῶν παραστήσῃτε. Τίνος δὲ ἔνεκεν ταῦτα γράψαι πρὸς ὑμᾶς ἔδικαίωσα, καὶ ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτὸν διὰ τοῦ γράμματος καλῶ, ἐκ τῶν ἐπομένων γνώσεοθε. 'Επιθαίνοντί μοι λουπὸν τῆς ἐπωνύμου ἡμῶν καὶ πανευδιάμονος πατρόδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως,—συνέβαντε δὲ τημικάντο ἐφ' ἵππου με ὁχεῖσθαι,— ἔξαιφνης Ἀθανάσιος δὲ ἐπίσκοπος ἐν μέσῳ τῆς λεωφόρου, μετὰ Ἱερῶν τινῶν οὓς περὶ αὐτὸν εἶχεν, ἀπροσδοκήτως οὕτω προσῆλθεν ὡς καὶ παρασχεῖν ἐκπλήξεως ἀφορμήν. Μαρτυρεῖ γάρ μοι δὲ πάντων ἔφορος Θεδς, ὡς οὐδὲ ἐπιγνῶναι αὐτὸν ὃς τις ἦν παρὰ τὴν πρώτην ὄψιν ἐδυνήθην, εἰ μὴ τῶν ὑμετέρων τινες, καὶ ὃς τις ἦν καὶ τὴν ἀδικίαν ἦν πέπονθε διηγήσασθαι πυνθανομένωις, φυγεῖσαν ἡμῖν. 'Εγὼ μὲν οὖν οὕτη διελέχθην αὐτῷ κατ' ἔκεινον καιροῦ, οὗτε διαιτίας ἐκοινώησα. 'Ως δὲ ἔκεινος μὲν ἀκουσθῆναι ἥξιον, ἔγὼ δὲ παρηγούμην καὶ μικροῦ δεῦν ἀπελαύνειν αὐτὸν ἔκελευον, μετὰ πλείονος παρρησίας οὐδὲν ἔτερον παρ' ἡμῶν ἡ τὴν ὑμετέραν ἄφιξιν ἡξιώσεν ἱπάρξαι, ἵνα ὑμῶν παρόντων δὲ πέπονθεν ἀνταγκαίως ἀποδύρασθαι δυνηθῇ. 'Οθεν ἐπειδὴ εἰλογύν μοι εἴλαται καὶ τοῖς καιροῖς πρέπον καταφαινεῖται, ἀσμένως ταῦτα γραφῆναι πρὸς ὑμᾶς προσέταξα, ἵνα πάντες, δοῖ τὴν σύνοδον τὴν ἐν Τύρῳ γενομένην ἀνεπληρώσατε, ἀνυπερθέτως εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς ὑμετέρας ἡμερότητος ἐπειχθῆτε, τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ἐπιδείξοντες τὸ τῆς ὑμετέρας κρίσεως καθαρόν τε καὶ ἀδιάστροφον, ἐπ' ἔμοι δηλαδὴ, διὸ τοῦ θεοῦ γῆγετον εἶναι θεράποντα οὐδὲ δι' ὑμεῖς ἀρνηθείτε. Τοιγαρούν διὰ τῆς ἡμῆς πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας τὸ πανταχοῦ εἰρηνεύεται, καὶ ὑπὸ τῶν βαρθάρων αὐτῶν τὸ τοῦ Θεοῦ ὄντος γηγενής εὐλογούμενον, οἱ μέχρι νῦν τὴν ἀλήθειαν ἡγνόσουν. Δῆλον δὲ ὅτι δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοῶν οὐδὲ τὸν Θεὸν

ἐπιγινώσκει. Πλὴν δῆμος, καθὰ προείρηται, καὶ οἱ βάρβαροι δι' ἐμὲ τὸν τοῦ Θεοῦ θεράποντα γῆγειραν ἐπέγνωσαν τὸν Θεόν, καὶ εὐλαβεῖσθαι μεμαθήκασιν, δὸν ὑπερασπίζειν μου πανταχοῦ καὶ προνοεῖσθαι, τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ἥσθοντο· ὅθεν μάλιστα καὶ ἵσασι τὸν Θεόν, δὸν ἐκεῖνοι μὲν διὰ τὸν πρὸς ἡμᾶς φόβον εὐλαβοῦνται. 'Ημεῖς δὲ, οἱ τὰ ἄγα μυστήρια τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ δοκοῦντες προβάλλεσθαι (οὐ γὰρ εἴποιμι φυλάττεων), ἡμεῖς, φημὶ, οὐδὲν πράττομεν ἢ τὰ πρὸς διχόνιαν καὶ μίσος συντείνοντα, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τὰ πρὸς ὅλεθρον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συντείνοντα. 'Αλλ' ἐπείχθητε, καθὰ προείπον, πρὸς ἡμᾶς πάντες ἢ τάχος· πεπεισμένοι ως πατὴν σθένεις κατορθῶσαι πειρασθεῖσα, ὅπως ἐν τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ ταῦτα ἔξαιρέτως ἀδιάπτωτα φυλάττηται, οἵς οὔτε ψύχος οὔτε κακοδοξία τις δυνήσεται προσπλακῆναι, διασκεδασθέντων δηλαδὴ καὶ συντριβέντων ἄρδην καὶ παντελῶς ἀφανισθέντων τῶν ἔχθρῶν τοῦ νόμου, οἵ τινες ἐπὶ προσχήματι τοῦ ἀγίου ὄντος ποικίλας καὶ διαφόρους βλασφημίας ἐμβάλλουσιν.

CAP. XXXV.

"Οτι τῆς συνόδου μὴ ἐλθούσης παρὰ τὸν βασιλέα, οἱ περὶ Εὐσέβιον διεβαλλον 'Αθανάσιον ὃς ἀπειλήσαντα ἀποστρέψειν τὸν σῖτον τὸν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας τῇ Κωνσταντίνου πόλει χορηγούμενον ἐφ' οἷς κινηθεὶς δι βασιλεὺς εἰς ἔροντας ἐξέπεμψε τὸν 'Αθανάσιον κελεύσας τὰς Γαλλίας οἰκεῖν.

Ταῦτα τὰ γράμματα εἰς ἀγῶνα τοὺς ἐν τῇ συνόδῳ κατέστησε· καθὸ δι οἱ μὲν πλείους ἐπὶ τὰς ἁντῶν ἔχωρησαν πόλεις. Οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον καὶ Θέογνιν καὶ Μάριν, Πατρόφιλόν τε καὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐαλέντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐλθόντες οὐκέτι περὶ ποτηρίου κατεαγότος, ἡ τραπέζης, ἡ 'Αρσενίου ἀναιρεθέντος

Ath. Apol. c. 9, 87. ζήτησιν γενέσθαι συνεχώρησαν· ἀλλ' ἐπὶ ἑτέραν χωροῦσι διαβολὴν διδάξαντες τὸν βασιλέα, ὡς εἴη 'Αθανάσιος ἀπειλήσας κωλύσειν πεμφθῆναι τὸν σῖτον τὸν ἐξ θους ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κομιζόμενον· καὶ τούτων λεγομένων παρὰ 'Αθανασίον ἀκτοκέναι 'Αδαμάντιον, 'Ανουβίωνα, 'Αρβαθίωνα, καὶ Πέτρον, τοὺς ἐπιστούπους. 'Αλλὰ γὰρ ἰσχύει διαβολὴ, δταν διαβάλλων ἀξιόπιστος ἡ. Τούτῳ γὰρ συναρπαγεὶς δι βασιλεὺς καὶ εἰς θυμὸν ἀχθεὶς ἔξοριᾳ ὑποβάλλει τὸν 'Αθανάσιον, τὰς Γαλλίας κελεύσας οἰκεῖν. Φασὶ δέ τινες τοῦτο πεποιηκέναι τὸν βασιλέα σκοπῷ τοῦ ἐνωθῆναι τὴν ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ 'Αθανάσιος πάντη κοινωνήσαι τοῖς περὶ 'Αρειον ἔξετρέπετο. 'Αλλ' οὗτος μὲν ἐν Τριβέρει τῆς Γαλλίας διήγαγεν.

CAP. XXXVI.

Περὶ Μαρκέλλου τοῦ Ἀγκύρας καὶ Ἀστερίου τοῦ σοφιστοῦ.

Οἱ δὲ ἐν Κωνσταντινούπολει συναχθέντες ἐπίσκοποι καὶ Μάρκελλον τὸν Ἀγκύρας τῆς ἐν τῇ μικρᾷ Γαλατίᾳ καθεῖλον δι’ αἰτίαν τοιαύτην. Ἀστέριος τις ἐν Καππαδοκίᾳ σοφιστικὴν μετιὼν, τὴν ^{Cp. Ath. de Syn. 18.} μὲν κατέλειπε, Χριστιανίζειν δὲ ἐπηγγέλλετο· ἐπεχείρει δὲ καὶ λόγους συγγράφειν, οἱ μέχρι νῦν φέρονται, δι’ ὧν τὸ Ἀρέον συνιστῇ δόγμα, τὸν Χριστὸν οὕτω λέγων εἶναι Θεοῦ δύναμιν, ὡς εἴρηται παρὰ Μωϋσῆ τὴν ἀκρίδα καὶ τὴν κάμπην ‘δύναμιν’ εἶναι ^{Joel ii. 25.} Θεοῦ, καὶ ἔτερα τούτοις παραπλήσια. Συνῆν δὲ ὁ Ἀστέριος συνεχῶς καὶ τοῖς ἐπισκόποις τοῖς μάλιστα τὴν Ἀρειανῶν δόξαν μὴ ἀθετοῦσι. Καὶ δὴ καὶ εἰς τὰς συνόδους ἀπῆντα, ὑποδύναι μᾶς πόλεως ἐπισκοπὴν προθυμούμενος· ἀλλ’ Ἱερωσύνης μὲν ἡστόχησε διὰ τὸ ἐπιτεθυκέναι κατὰ τὸν διωγμόν. Περίδου δὲ τὰς ἐν Συρίᾳ ^{Cp. ii. 18.} πόλεις οὓς συνέταξε λόγους ἐπεδείκνυτο. Ταῦτα γνοὺς ὁ Μάρκελλος, ἀντιπράττειν αὐτῷ βουλόμενος, κατὰ διάμετρον πολὺ εἰς τὸ ἐναυτὸν ἐξέπεσε· ψύλον γὰρ ἄνθρωπον, ὡς ὁ Σαμοσατεὺς, ἐτόλμησεν εἰπεῖν τὸν Χριστόν. Ταῦτα γνόντες οἱ τότε ἐν Ἱεροσολύμοις συνελθόντες Ἀστερίου μὲν οὐδένα λόγον ἐτίθεντο, ἐπεὶ μηδὲ εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ἱερέων ἐτέτακτο· Μάρκελλον δὲ, ὡς Ἱερωμένου, λόγον ἀπήτουν τοῦ συγγραφέντος αὐτῷ βιβλίον. ‘Ως δὲ ηὗρισκον αὐτὸν τὰ τοῦ Σαμοσατέως φρονοῦντα, ἐκέλευνον αὐτὸν μεταθέσθαι τῆς δόξης· ὃ δὲ καταισχυνθεὶς ἐπηγγέλλετο κατακαύσεων τὸ βιβλίον. ‘Ως δὲ σπουδὴ διελύθη ὁ τῶν ἐπισκόπων σύλλογος, τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καλοῦντος αὐτοὺς, τότε δὴ τῶν περὶ Εὐσέβιον ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει παρόντων, αὐθις τὰ κατὰ Μάρκελλον ἀνεζητεῖτο. ‘Ως δὲ ὁ Μάρκελλος οὐχ ἥρειτο κατακαῦσαι, καθὰ ὑπέσχετο, τὴν ἄκαιρον συγγραφὴν, οἱ παρόντες τὸν μὲν καθεῖλον, Βασίλειον δὲ ἀντ’ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀγκύραν ἐπεμψάν. ’Αλλὰ τοῦτο μὲν τὸ σύγγραμμα Εὐσέβιος ἐν τρισὶ βιβλίοις ἀνέτρεψεν, ἔξελέγξας τὴν κακοδοξίαν αὐτοῦ. Μάρκελλος δὲ ὑστερον ἐν τῇ κατὰ Σαρδικὴν συνόδῳ τὴν ἐπισκοπὴν ^{Cp. ii. 21.} ἀνέλαβεν, εἰπὼν μὴ νευοήσθαι αὐτοῦ τὸ σύγγραμμα, καὶ διὰ τοῦτο τὸν Σαμοσατέως δόξαν λαβεῖν. Περὶ μὲν οὖν τούτου κατὰ χώραν ἐροῦμεν.

CAP. XXXVII.

"Οποιος Ἀρειος μετὰ τὴν Ἀθανασίου ἔξορίαν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τοῦ βασιλέως μεταπέμφθεις ταραχᾶς ἐκίνησεν Ἀλεξανδρῷ τῷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντίνου πόλεως.

Τριακοστὸν δὲ ἔτος τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τούτων γινομένων ἐπληροῦτο· καὶ Ἀρειος σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν καταλαβὼν τὴν Ἀλεξανδρειαν αὐθὶς δῆλην ἐτάραπτε, τοῦ Ἀλεξανδρέων λαοῦ δυσφοροῦντος ἐπὶ τῇ Ἀρείου καθόδῳ καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν, καὶ διὶ δὲ ἐπίσκοπος αὐτῶν Ἀθανάσιος εἰς ἔξορίαν ἀπέσταλτο. Ὡς δὲ ὁ

Cp. Ath. Ep. ^{2 sq.} _{demorte Arii;} ^{ad} _{Ep. ad} ^{Æg. 18.} βασιλεὺς ἐπινθάνετο διεστράφθαι τὴν Ἀρείου γνώμην, μετάπεμπτον αὐθὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἥκειν αὐτὸν ἐκέλευσε, λόγον δώσοντα ὃν αὐθὶς ἀνακινεῖν ἐπεχείρει. Ἐπύγχανε δὲ τότε τῆς ἐν

Κωνσταντινουπόλει προεστὸς Ἀλέξανδρος ἐκκλησίας, Μητροφάνην πάλαι διαδεξάμενος. Τοῦτον τὸν ἄνδρα θεοφιλή ὅντα ἡ πρὸς Ἀρείου τότε γενομένη μάχη ἀνέδειξεν ὡς γὰρ ἦκε τότε Ἀρειος, καὶ δὲ λαὸς εἰς δύο πάλιν τμῆματα ἐμερίζετο, ταραχή τε κατὰ τὴν πόλιν ἐγένετο, τῶν μὲν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν μηδαμῶς παρασταλεύειν λεγόντων, τῶν δὲ εὔλογα λέγειν τὸν Ἀρείου φιλονεικούντων, εἰς ἀγῶνα μέγιστον κατέστη δὲ Ἀλέξανδρος· καὶ μάλιστα μὲν, διὶ Εὐστέβιος δὲ Νικομηδέας πολλὰ διηπεύλει αὐτῷ, λέγων ὃσον οὐδέπω καθαιρήσειν αὐτὸν, εἰ μὴ εἰς κοινωνίαν δέξηται τὸν Ἀρείον καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτόν. Ἀλεξανδρῷ δὲ οὐ τοσοῦτον περὶ καθαιρέσεως ἔμελεν, ὃσον ἐδεδίει ἐπὶ τῇ σπουδαζομένῃ παραλύσει τοῦ δόγματος· φύλακα γὰρ ἐαυτὸν τῶν δρων τῆς συνόδου νομίζων, παντοῖος ἐγίνετο μὴ παρατρωθῆναι τοὺς τύπους αὐτῆς. Ἐν ταύτῃ τοίνυν τῇ ἀγωνίᾳ καθεστὼς, χαίρειν πολλὰ φράσας τῇ διαλεκτικῇ προσφεύγει Θεῷ· καὶ νηστέας μὲν συνεχέσιν ἐσχόλαζε, καὶ τοῦ προσεύχεσθαι οὐδένα τρόπου παρέλειπε· καὶ δὴ τοιοῦτο ἐνθύμιον εἶχε, καὶ λαθὼν ἐπετέλει τὰ δόξαντα. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δὲ ἐπώνυμον Εἰρήνη μόνον ἐαυτὸν κατακλειστὸν ποιήσας, καὶ εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσελθὼν, ὑπὸ τὴν ἱερὸν τράπεζαν ἐαυτὸν ἐπὶ στόμα ἐκτείνας εὑχεταί δακρύων. Νύκτας τε πολλὰς ἐφεξῆς καὶ ἡμέρας τοῦτο ποιῶν διετέλει· γὰρ τείτο γὰρ παρὰ Θεοῦ, καὶ ἐλάμβανεν. Ἡ δὲ αἴτησις ἦν τοιαύτη· 'Ει μὲν ἀληθῆς ἡ Ἀρείου δόξα, ἐαυτὸν τὴν ὠρισμένην ἡμέραν τῇ συζητήσει μὴ ὄψεσθαι· εἰ δὲ ἦν αὐτὸς ἔχει

πίστιν ἀληθῆς, "Αρειον τῆς ἀσεβείας δίκην διδόναι τὸν πάντων αἴτιον τῶν κακῶν."

CAP. XXXVIII.

Περὶ τοῦ θανάτου Ἀρείου.

Τοιαῦτα μὲν οὖν Ἀλέξανδρος ηὗχετο. Ὁ βασιλεὺς δὲ ἀπόπειραν Ἀρείου ποιήσασθαι βουλήθεις, ἐπὶ τὰ βασίλεια αὐτὸν μεταπέμπεται, ἥρωτα τε εἰ τοῖς δροις στοιχεῖ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Ὁ δὲ ἑτοίμως μηδὲν μελλήσας ἐπ' αὐτοῦ ὑπέγραφε τὰ περὶ τῆς πίστεως δριστέντα σοφισάμενος. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς θαυμάσας καὶ δρον ἐπέφερεν. Ὁ δὲ καὶ τοῦτο σοφιζόμενος ἐποίει τίνα δὲ τρόπου ἐτεχνάζετο γράφων, ὡς ἡκουσα, ἔστι ταῦτα. Καταγράψας, φησὶν, δὲ Ἀρειος ἐν χάρτῃ ἦν εἰχε δόξαν, ὑπὸ μάλης ἔφερεν ὕμνυ τε ἀληθῶς οὕτω φρονεῖν ὡς καὶ γεγραφηκώς εἶη. Τοῦτο μὲν οὖν οὕτω γεγενήσθαι, ἀκοῇ γράψας ἔχω· διτι μέντοι καὶ δρον ἐπέθηκε τοῖς γραφεῖσιν, ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ βασιλέως ἀνελεξάμην. Πιστεύσας δὲ ὁ βασιλεὺς δεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἀλεξάνδρου εἰς κοινωνίαν ἐκέλευσεν. Σαββάτου δὲ ἦν τότε ἡμέρα, καὶ τῇ ἔξῆς προσεδόκα συνάγεσθαι. Δίκη δὲ ἐπηκολούθει τοῖς Ἀρείου τολμήμασιν. Ὡς γὰρ ἔξῆλθε τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, ἐδορυφορέτο μὲν ὑπὸ τῶν περὶ Εὐσέβιον διὰ μέσης τότε τῆς πόλεως, περίοπτός τε ἦν· καὶ ἐπεὶ ἐγένετο πλησίον τῆς ἐπιλεγομένης ἀγορᾶς Κωνσταντίνου, ἔνθα δὲ πορφυροῦς ἔδρυται κίων, φόβος ἔκ τινος συνειδότος κατεῖχε τὸν Ἀρειον· σύν τε τῷ φόβῳ τῆς γαστρὸς ἐκινείτο χαύνωσις· ἐρόμενός τε εἰ ἀφεδρῶν πον πλησίον, μαθών τε εἶναι ὅπισθεν τῆς ἀγορᾶς Κωνσταντίνου, ἐκεῖσε ἐβάδιζεν. Λαμβάνει οὖν λιποθυμία τὸν ἄνθρωπον· καὶ ἄμα τοῖς διαχωρήμασιν ἡ ἔδρα τότε παραυτίκα παρεκπίπτει, καὶ αἷματος πλῆθος ἐπηκολούθει, καὶ τὰ λεπτὰ τῶν ἐντέρων, συνέτρεχε δὲ αἷμα αὐτῷ σπληνί τε καὶ ἡπατί αὐτίκα οὖν ἐτεθνήκει. Ὁ δὲ ἀφεδρῶν ἄχρι μὲν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει δείκνυνται, ὡς ἔφην, ὅπισθεν τῆς ἀγορᾶς Κωνσταντίνου καὶ τοῦ ἐν τῇ στοᾷ μακέλλου, πάντων τε τῶν παριόντων ἐγειρόντων δάκτυλον κατ' αὐτοῦ, ἀειμνημόνευτον τοῦ θανάτου τὸν τρόπου ἀπεργαζόμενος. Τούτου γενομένου φόβος καὶ ἀγωνία κατείχε τοὺς περὶ τὸν Νικομηδέα Εὐσέβιον· διέτρεχε τε ἡ φήμη δι' ὀλης τῆς πόλεως, ὡς δὲ εἰπεῖν, καὶ τῆς συμπάσης.

οικουμένης. Ὡς δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ Χριστιανισμῷ μᾶλλον προσ-
ετίθετο, καὶ ἀληθῶς ἐκ Θεοῦ μεμαρτυρήσθαι τὴν ἐν Νικαἱ πόλιν
ἔφησεν, εὐφραίνετο ἐπὶ τοῖς γεγονόσι· καὶ ἐπὶ τρισὶν υἱοῖς οὓς
Καίσαρας ἀνηγορέύει, ἔκαστον κατὰ δεκάδα ἐνιαυτῶν τῆς βασι-
λείας αὐτοῦ, τὸν μὲν πρῶτον ὁμώνυμον ἑαυτοῦ Κωνσταντίνον τῷν
ἐσπερίων μερῶν ἄρχειν καταστήσας ἐν τῇ πρώτῃ δεκάδι τῆς βασι-
λείας αὐτοῦ. Τῶν δὲ πρὸς τῇ ἐψημένην μερῶν τὸν τῷ πάπτωφ ἐπώνυμον
Κωνστάντιον ἐν τῇ εἰκοσαετηρίδι κατέστησε Καίσαρα· τὸν δὲ
νεώτερον Κώνσταντα ἐν τῇ τριακονταετηρίδι τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας
ἔχειροτόνησεν.

CAP. XXXIX.

Ὦς δ βασιλεὺς ἀρρωστίᾳ περιπεσὼν τέλει τοῦ βίου ἔχρήσατο.

Eus. V. C. iv. Ἐνιαυτοῦ δὲ μετὰ ταῦτα παραδραμόντος ἐπιβὰς ἐξηκονταπέντε
εἶνιαυτῶν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίνος ἀρρωστίᾳ περιπίπτει· καὶ ἐκ
τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκπλεῖ ἐπὶ τὴν Ἐλευσίνοις, ὡς φυσι-
κοῖς θερμοῖς χρησόμενος τοῖς ἐκεῖ γειτνιάζουσιν. Ἐπεὶ δὲ σφοδρο-
τέρου τοῦ νοσήματος ἥσθετο, τὰ μὲν λουτρὰ ὑπερέθετο· ἀπάρει δὲ
ἐκ τῆς Ἐλευσίνος εἰς τὴν Νικομήδειαν κάκει ἐν προαστείψ
διάγων τοῦ Χριστιανικοῦ μεταλαμβάνει βαπτίσματος. Εὔθυμος τε
ἐπὶ τούτῳ γενόμενος διαθήκας ποιεῖται, ἐν αἷς τὸν μὲν τρεῖς υἱοῖς
κληρονόμους τῆς βασιλείας ἐνίσταται, καθὰ καὶ ζῶν αὐτοῖς τὸν
κλήρους διένειμε. Πολλὰ δὲ τῇ Ῥωμαίων πόλει καὶ τῇ ἑαυτοῦ
ἐπωνύμῳ πρεσβεῖα καταλιπὼν, τὰς διαθήκας ἐκείνῳ παρατίθεται
τῷ πρεσβυτέρῳ δι' ὃν περ Ἀρειος ἀνακέληται, οὐ καὶ μικρὸν ἔμ-
προσθεν πεποιήμεθα μνήμην ἐντειλάμενος μηδενὶ ἐτέρῳ ἢ τῷ υἱῷ
τῷ τῆς ἀνατολῆς ἄρχοντι Κωνσταντίῳ εἰς τὰς χεῖρας βαλεῖν—
Μετὰ δὲ τὸ θέσθαι τὰς διαθήκας ὀλίγας ἡμέρας ἐπιβιοὺς τὸν βίοι—
ἀπέλιπε· τῶν μέντοι υἱῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ τελευτῇ παρῆν οὐδείς—
πέμπεται οὖν εὐθὺς πρὸς τὴν ἐψημένην τῷ Κωνσταντίῳ μηνύσων τὴν
τελευτήν.

CAP. XL.

Περὶ τῆς κηδείας τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

Τὸ δὲ σῶμα τοῦ βασιλέως οἱ ἐπιτήδειοι χρυσῆ ἐνθέμενοι λάρνασκι
ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν διεκόμισαν· ἀπέθευτό τε ἐν τοῖς

βασιλείοις ἐφ' ὑψηλοῦ, καὶ διὰ τιμῆς ἥγον καὶ δορυφορίας πολλῆς,
 ὡς καὶ ζῶντος ἐγίνετο· καὶ τοῦτο ἐποίουν ἕως τις τῶν υἱῶν αὐτοῦ
 παραγένηται. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐκ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν ἐπιστάντος
 Κωνσταντίου, κηδείας τῆς βασιλικῆς ἡξιούτο ἀποτεθεὶς ἐν τῇ ἐκκλη-
 σίᾳ τῇ ἐπωνύμῳ τῶν ἀποστόλων, ἦν δι' αὐτὸν τοῦτο πεποιήκει,
 ὅπως ἀν τοιούτης τε καὶ οἵ τε ιερεῖς τῶν ἀποστολικῶν λειψάνων
 μὴ ἀπολιμπάνοιντο. Ἐζήσει δὲ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἔτη
 ἑξηκονταπέντε, ἐβασίλευσε δὲ ἔτη τριάκοντα ἔν· ἐτελεύτησε δὲ ἐν A.D. 337.
 ὑπατίᾳ Φιλικιανοῦ καὶ Τατιανοῦ, τῇ δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι τοῦ Ματέου
 μηνός· τοῦτο δὲ ἦν δεύτερον ἔτος τῆς διακοσιοστῆς ἐβδομηκοστῆς
 διγδόνης Ὀλυμπιάδος. Περιέχει δὲ ἡ βίβλος χρόνου ἐτῶν ἑνὸς πρὸς
 τοῖς τριάκοντα.

L I B. II.

CAP. I.

Προοίμιον, δι' ήν αιτίαν τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον βιβλίον ἀναθεν ἐλέχθ

‘Ρουφῶνος, δ τῇ ‘Ρωμαίων γλώττῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἴστι συντάξας, περὶ τοὺς χρόνους ἐπλαυήσθη. Τὰ γὰρ κατὰ Ἀθαν νομίζει μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου γεγενῆ ἀγνοεῖ δὲ καὶ τὴν ἐν Γαλλίαις γενομένην αὐτοῦ ἔξορίαν καὶ τὸ πλείονα. Ἡμεῖς οὖν πρότερον ‘Ρουφίνῳ ἀκολουθήσαντες τὸ τον καὶ τὸ δεύτερον τῆς ἴστορίας βιβλίον ἥ ἐκείνῳ ἐδόκει εγράψαμεν. Ἀπὸ δὲ τοῦ τρίτου ἄχρι τοῦ ἑβδόμου βιβλίου τι παρὰ ‘Ρουφίνου λαβόντες, τὰ δὲ ἐκ διαφόρων συναγαγόντες, δὲ καὶ παρὰ τῶν ἔτι ζώντων ἀκούσαντες ἐπιληρώσαμεν. “Τοι μέντοι συντυχόντες Ἀθανασίου συντάγμασιν, ἐν οἷς τὰ καθ’ ἓα δόδυρεται πάθη καὶ ὅπως διὰ τὴν διαβολὴν τῶν περὶ Εὐσέβιοι ᾠρίσθη, ἔγνωμεν δὲν πιστεύειν μᾶλλον τῷ πεπονθότι καὶ γινομένων τῶν πραγμάτων παροῦσιν, ἥ τοις καταστοχασαμ αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο πλανηθεῖσιν. Ἐτι μὴν καὶ ἐπιστολῶν τότε διαφόρων ἐπιτευχηκότες, ὡς οἴόν τε τὴν ἀλήθειαν ἀνιχ σαμεν. Διδ ἡναγκάσθημεν τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον βιβ ἀναθεν ὑπαγορεύσαι, συγχρώμενοι καὶ ἐν οἷς δ ‘Ρουφίνος οὐ πίπτει τοῦ ἀληθοῦς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἴστεον, ὅτι οὐ εθήκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ὑπαγορεύσει τὸ καθαιρετικὸν Ἀρείου μὴν τὰς βασιλέως ἐπιστολὰς, ἀλλὰ τὰ γυμνὰ μόνον πράγματα τοῦ μὴ πολυστίχον γενομένης τῆς ἴστορίας ὀκυηρούς ἀναγινώσκοντας ἀπεργάσασθαι. Ἐπεὶ δὲ πρὸς σὴν χάριν, ὡς τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπε Θεόδωρε, καὶ τοῦτο ἔδει ποιῆσαι, ὥστι ἀγνοεῖν καὶ δσα αὐτᾶς λέξειν οἱ βασιλεῖς ἐπέστειλαν, ἥ διαφόρους συνοόδους οἱ ἐπίσκοποι τὴν πίστιν καταβραχὸν μετα σύντες ἐξέδωκαν, διὰ τοῦτο δσα ἀναγκαῖα ἡγησάμεθα ἐν τῇδ

τὰ ταῦτα ὑπαγορεύσει μετατεθείκαμεν. Καὶ τοῦτο ἐν τῷ πρώτῳ βλίψι ποιήσαντες, καὶ ἐν τῷ μετὰ χεῖρας, λέγω δὲ τῷ δευτέρῳ, ἔχοι σπουδάζομεν. Ἀρκτέον δὲ ἥδη τῆς ἴστορίας.

CAP. II.

Ως οἱ περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας ἐπίσκοπον αὖθις τὸ Ἀρείου σπουδάσαντες εἰσαγαγεῖν δόγμα ταραχᾶς τῶν ἐκκλησίας ἐκίνησαν.

Τοῦ βασιλέως Κωνσταντίου τελευτήσαντος, οἱ περὶ Εὐσέβιον Νικομηδέα καὶ Θέογνιν Νικαλᾶς ἐπίσκοπον, καιροῦ δεδράχθαι τοῖρον νομίσαντες, ἀγῶνα ἔθεντο τὴν τοῦ ‘ὅμοουσίου’ πίστιν Βαλεῖν, ἀντεισάγειν δὲ τὴν Ἀρειανίζουσαν. Περιέσεσθαι δὲ τούν οὐκ ἀν δύναιντο, εἰ μὴ ὑπονοστήσῃ Ἀθανάσιος. Ταῦτα[qu. om. μῆ.] κατεσκεύαζον ὑπουργῷ χρώμενοι τῷ πρεσβυτέρῳ, ὃς τῆς Ἀρείου^{C. i. 25.} πλάκησεως αἵτιος μικρὸν ἔμπροσθεν ἐγεγόνει. Πῶς δὲ τοῦτο πλάκηθη λεκτέον. Τὴν διαθήκην ὁ πρεσβύτερος καὶ τὰ ἐνταλθέντα ἡρὰ τοῦ κατοιχομένου βασιλέως προσφέρει Κωνσταντίῳ τῷ τοῦ ποιλέως υἱῷ· ὃ δὲ τοῦθ' ἐνρηκὼς γεγραμμένον ὅπερ ἐβούλετο,— τοῦ γάρ ἔφας βασιλεύειν αὐτὸν ἐπέτρεπεν ἡ διαθήκη,—διὰ τιμῆς τοῦ πρεσβύτερον, παρρησίας τε μετεδίδον πολλῆς, εἰς τε τὰ ποιλεῖα θαρροῦντα εἰσιέναι ἐκέλευεν. Ἡ τοίνυν δοθείσα παρρησία γνώριμον αὐτὸν ταχέως κατέστησε τῇ τε τοῦ βασιλέως γαμετῇ ἵε τοῖς εὐνούχοις αὐτῆς. Ἡν δὲ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ πρωτότυπος δὲν κοιτώνων τοῦ βασιλέως εὐνούχος, φῶνομα ἦν Εὐσέβιος· τούτον ὁ πρεσβύτερος συνθέσθαι τῇ Ἀρείου δόξῃ συνέπεισεν. Ἱκ δὲ τούτου καὶ οἱ λοιποὶ τῶν εὐνούχων τὰ αὐτὰ φρονεῦν ἀνεπέιντο· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γαμετὴ διὰ τῶν εὐνούχων εἰ τοῦ πρεσβύτερου τῇ Ἀρείου δόξῃ προστίθεται. Μετ’ οὐ πολὺ τοῦ καὶ ἐπ’ αὐτὸν διέβαινε τὸν βασιλέα τὸ ζῆτημα. Τοῦτο γίνεται ανερὸν κατὰ βραχὺ πρώτον μὲν τοῖς κατὰ τὰ βασίλεια στρατεούντοις· ἔπειτα δὲ διεδόθη καὶ εἰς τὰ πλήθη τῆς πόλεως. Διλέγοντο δὲ περὶ τῆς δόξης ἐν μὲν τοῖς βασιλείοις οἱ ἐπικοιτῶνται μα ταῖς γυναιξίν· ἐν δὲ τῇ πόλει καθ’ ἐκάστην οἰκίαν διαλεκτικὸς ὄλεμος ἦν. Διέτρεχεν οὖν ταχέως τὸ κακὸν καὶ ἐπὶ τὰς ἄλλας παρχάλας τε καὶ πόλεις. Καὶ ὡς σπινθῆρ ἐκ μικροῦ λαμβάνον τὴν ρχὴν, τὸ ζῆτημα εἰς φιλονεικίαν τοὺς ἀκούοντας ἤγειρεν. Ἐκαστος

γὰρ τῶν πυνθανομένων τῆς ταραχῆς τὴν αἰτίαν πρόφασιν εὐθὺς εἶχε ἡγητήσεως· καὶ δύμα τῇ ἐρωτήσει ἐρίζειν ἐβούλετο, ἐκ δὲ τῆς ἔριδος πάντα ἀνατέτραπτο. Ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὰς ἀνατολικὰς πόλεις ἐγένετο· αἱ γὰρ ἐν Ἰλλυριοῖς καὶ τὰ ἐσπέρια μέρη τέως ἡσύχαζον· τὸν δρός γάρ τοὺς τῆς ἐν Νικαίᾳ συνύδον παρασταλεύειν οὐκ ἥθελον. Ὡς οὖν ἐξαφθὲν τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐπέδωκε, τηνικαῦτα οἱ περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδέα ἔρμαιον ἡγούντο τὴν τῶν πολλῶν ταραχήν. Οὕτω γάρ μόνως δύνασθαι τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον ἀναδεῖξαι τῆς αὐτῶν δόξης ὁμόφρονα· ἀλλὰ τότε μὲν ἔφθασεν ἐπανελθὼν εἰς αὐτὴν Ἀθανάσιος ἐνδε τῶν Αὐγούστων ὡχυρωμένος γράμμασιν, ἀπερ τῷ Ἀλεξανδρέων λαῷ Κωνσταντίνος δὲ νέος, δὲ τῷ πατρὶ ὄμιλον μοσ, ἐκ τῆς ἐν Γαλλίᾳ Τριβέρεως ἐπεμψεν. Ἐστι δὲ τάδε τὰ γράμματα τὰ ὑποτεταγμένα.

CAP. III.

"Οπος Ἀθανάσιος Κωνσταντίνου τὸν νεωτέρου γράμμασι θαρρήσας τὴν Ἀλεξανδρείαν κατέλαβεν.

Ath. Apol. c. Κωνσταντίνος Καίσαρ τῷ λαῷ τῆς καθολικῆς Ἀλεξανδρέων ἐκληρίσας.
Ari. 87.

Οὐδὲ τῆς ὑμετέρας ἱερᾶς ἐνοίας ἀποπεφεγέναι τὴν γνῶσιν οἷμαι, διὰ τούτο Ἀθανάσιον τὸν τοῦ προσκυνητοῦ ὑδρού ὑποφήτην πρὸς καιρὸν εἰς τὰς Γαλλίας ἀπεστάλθαι, ἵνα ἐπειδὴ ἡ ἀγριότης τῶν αἰμοβόρων καὶ πολεμίων αὐτοῦ ἐχθρῶν εἰς κίνδυνον τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ κεφαλῆς ἐπέμενε, μὴ ἅρα διὰ τῆς τῶν φαύλων διαστροφῆς ἀνήκεστα ὑποστῆ. Πρὸς τὸ διαπαῖξαι τοίνυν ταύτην ἀφῆρεθή τῶν φαρύγγων τῶν ἐπικεμένων αὐτῷ ἀνδρῶν, ὥστε ἐμοὶ διάγειν κελευσθεὶς οὔτως, ὡς ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐν ᾧ διέτριψεν πᾶσι τοῖς ἀναγκαῖοις ἐμπλεονάξειν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα αὐτοῦ ἡ ἀσίδημος ἀμέτη, ταῖς θείαις πεποιθείᾳ βοηθείαις, καὶ τὰ τῆς τραχυτέρας τύχης ἄχθη ἐξουθενεῖ. Τοιγαροῦν εἰ καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τὴν προσφιλεστάτην ὑμῶν θεοσέβειαν δεσπότης ἡμῶν, δὲ τῆς μακαρίας μόνης Κωνσταντίνος δ σεβαστὸς δ ἐμὸς πατὴρ, τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον τῷ ἴδιῳ τόπῳ παρασχεῖν προσήρητο, ὅμως ἐπειδὴ ἀνθρωπίνῳ κλήρῳ προληφθεὶς πρὸ τοῦ τὴν εὐχὴν πληρώσαι ἀνεπαύσατο, ἀκόλουθος ἡγησάμην τὴν προσάρεσιν τοῦ τῆς θείας μνήμης βασιλέως, δαιδεξάμενος πληρώσαι. Ὅστις ἐπειδὼν τῆς ὑμετέρας τύχῃ προσόψιες, δοῦσε παρ' ἐμοῦ αἰδοῦς τετύχηκε γνώσεσθε· οὐ γάρ θαυμαστὸν, εἴ τι δ' ἀν ὑπὲρ αὐτοῦ πεποίκα. Καὶ γάρ τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἡ τοῦ ὑμετέρου πόθου εἰκὸν, καὶ τὸ τοῦ τηλικούτου ἀνδρὸς σχῆμα εἰς τούτο ἐκίνει καὶ προέγρετεν. Ἡ θεία πρόνοια ὑμᾶς διαφυλάξοι, ἀδελφοί ἀγαπητοί.

Τούτοις θαρρῶν τοῖς γράμμασιν δὲ Ἀθανάσιος καταλαμβάνει τὴν Ἀλεξανδρειαν· καὶ ἡδιστα μὲν αὐτὸν διεδέξατο δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων λαός· δσοι δὲ ἐπύγχανον Ἀρειανίζοντες ἐν αὐτῇ φατρίας συνίσταντο κατ' αὐτοῦ, δι' ὧν συνεχεῖς στάσεις ἐγίνοντο, αἴτινες ὑπόθεσιν παρεῖχον τοῖς περὶ Εὐσέβιον τοῦ διαβάλλειν αὐτὸν βασιλεῖ, ὅτι μὴ κρίναντος τοῦ κοινοῦ συνεδρίου τῶν ἐπισκόπων, ἐαυτῷ ἐπιτρέψας τὴν ἐκκλησίαν κατελάμβανεν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τὰς διαβολὰς ἐξέτεινον, ὡς δργισθέντα τὸν βασιλέα τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκβαλεῖν. Πῶς μὲν οὖν τοῦτο ἐγένετο, μικρὸν ὑστερον λέξω.

CAP. IV.

'Ος τελευτήσαντος Εὐσέβιον τοῦ Παμφίλου Ἀκάκιος τὴν ἐπισκοπὴν Καισαρείας δεδέξατο.

Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τελευτήσαντος Εὐσέβιον, διὸ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείας ἐπίσκοπος ἦν καὶ τὴν Παμφίλου προσωνυμίαν ἐκέργητο, Ἀκάκιος μαθητὴς αὐτοῦ τὴν ἐπισκοπὴν διαδέχεται^{Cr. c. 40.} διὸ ἄλλα μὲν βιβλία πολλὰ ἔξεθετο, καὶ εἰς τὸν βίον δὲ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ συνέγραψεν.

CAP. V.

Περὶ τῆς Κωνσταντίνου τοῦ νεωτέρου τελευτῆς.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίου ἀδελφὸς διὸ ἦν ὅμωνυμος τῷ πατρὶ, διὸ νέος Κωνσταντῖνος, ἐπιών τοῖς μέρεσι τοῦ νέου ἀδελφοῦ Κώνσταντος, συμβαλὼν τε τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ, ἀνατ-^{A.D. 340.} ρεῖται ὑπ' αὐτῶν ἐν ὑπατείᾳ Ἀκινδύνου καὶ Πρόκλου.

CAP. VI.

'Ος Ἀλέξανδρος δὲ Κωνσταντίνου τόλεως ἐπίσκοπος τελευτῶν ὑπόψηφον πεποίηκε Παῦλον καὶ Μακεδόνας.

Τοπὸς δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔτέρα ταῖς προτέραις ἐπισυμπλέκεται ταραχὴ ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ἀλέξανδρος δὲ κατὰ τὴνδε τὴν πόλιν τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶς, δὲ τὴν πρὸς Ἀρειον μάχην ἀγωνισάμενος, τὸν ἐνθάδε βίον ἀπέλειπεν, εἰκοσιτρία μὲν ἔτη κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν διατρήψας, ἐνεήκοντα καὶ δικτὼ δὲ ἔτη τὰ πάντα βιοὺς, οὐδένα εἰς τὸν αὐτοῦ τόπον χειροτονήσας. Ἐνετείλατο δὲ τοῖς καθήκονσιν ἐλέσθαι δυοῖν τὸν

ἔτερον ὃν ἀν αὐτὸς δινομάσειεν· καὶ εἰ μὲν βούλοιστο διδασκαλικὸν ἐν ταῦτῳ καὶ βίου χρηστοῦ μαρτυρούμενον, Παῦλον τὸν ὑπὸ αὐτῷ χειροτονηθέντα πρεσβύτερον, ἀνδρα νέου μὲν τὴν ἡλικίαν, προβεβηκότα δὲ ταῖς φρεσίν· εἰ δὲ μόνον ἐκ τοῦ προσχήματος τῆς εὐλαβείας δεικνύμενον, αἱρέοισθαι Μακεδόνιον, διάκονον τυγχάνοντα μὲν ἦδη πάλαι τῆς ἐκκλησίας, τῇ ἡλικίᾳ δὲ γέροντα. Ἐκ τούτου μείζων φιλονεικίᾳ περὶ χειροτονίας γίνεται ἐπισκόπου, καὶ τὴν ἐκκλησίαν διετέραττεν. Ἐπεὶ γὰρ δὲ λαὸς εἰς δύο διετέρητο μέρη, τῶν μὲν προσκειμένων τῷ Ἀρειανῷ δόγματι, τῶν δὲ φρονούντων καθ' ἄντα ἐν Νικαίᾳ σύνοδος ὥρισε· καὶ ἔως μὲν Ἀλέξανδρος περιῆν, κατεκράτουν οἱ φρονοῦντες τὸ δόμοούσιον, τῶν Ἀρειανιζόντων διακριωμένων καὶ διαπληκτιζομένων περὶ τοῦ δόγματος, ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος τετελευτήκει, ἀμφίριστος ἡ τοῦ λαοῦ μάχη καθίστατο· διὸ οἱ μὲν τοῦ δόμοούσιον τὴν πίστιν φυλάττοντες Παῦλον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίζονται, οἱ δὲ Ἀρειανίζοντες Μακεδόνιον ἔσπευδον. Καὶ ἐν μὲν τῇ τῆς Ελρήνης ἐπωνύμῳ ἐκκλησίᾳ καὶ ἔχομένῃ τῆς νῦν μεγάλης καὶ Σοφίας δινομαζομένης χειροτονεῖται Παῦλος, ἐφ' οὐ καὶ μᾶλλον ἡ τοῦ ἀπελθόντος ψῆφος ἐδόκει κρατεῖν.

CAP. VII.

Ὦς δὲ βασιλεὺς Κωνστάντιος Παῦλον τὸν προσβληθίντα ἐπίσκοπον ἐκβάλλει· Εὐσεβίῳ δὲ ἐκ τῆς Νικομηδείας μεταπεμφθέντι τὴν ἐπισκοπὴν Κωνσταντίου πόλεως ἐνεχείρισεν.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐπιστὰς δὲ βασιλεὺς τῇ Κωνσταντινούπολει πρὸς δρυγὴν ἐκκάσται ἐπὶ τῇ γενομένῃ χειροτονίᾳ. Καὶ καθιστάς πονέρων τῶν τὰ Ἀρείου φρονούντων ἐπισκόπων, τὸν μὲν Παῦλον σχολάζειν ἐποίησεν, Εὐσέβιον δὲ ἐκ τῆς Νικομηδείας μεταστήσας τῆς Κωνσταντινούπολεως ἐπίσκοπον ἀναδείκνυσι. Καὶ δὲ μὲν βασιλεὺς ταῦτα πράξας ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ὅρμησεν.

CAP. VIII.

Ὦς Εὐσέβιος ἐτέραν σύνοδον τοιησάμενος ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας ἐτέραν ἱκθεσιν πίστεως ὑπαγορευθῆναι ἐποίησε.

Εὐσέβιος δὲ οὐδενὶ τρόπῳ ἡσυχάζειν ἐβούλετο, ἀλλὰ, τὸ τοῦ λόγουν, ‘πάντα λίθον ἐκίνει,’ δπως ἀν δ προέθετο κατεργάσηται. Κατασκευάζει οὖν σύνοδον ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας γενέσθαι, προφάστει μὲν τῶν ἐγκαινίων τῆς ἐκκλησίας, ἥν δ πατὴρ μὲν τῶν

Αὐγούστων κατασκευάζειν ἤρξατο, μετὰ τελευτὴν δὲ αὐτοῦ διὰ οὐδεὶς Κωνστάντιος δεκάτῳ ἔτει ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως συνετέλεσεν, τὸ δὲ ἀληθὲς ἐπὶ τῇ ἀνατροπῇ καὶ καθαιρέσει τῆς ‘δμοουσίου’ πίστεως. ‘Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ συνόδῳ συνήλθον ἐκ διαφόρων πόλεων ἐπίσκοποι ἐνενήκοντα. Μάξιμος μέντοι ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, ὃς Μακάριον διεδέξατο, οὐ παρεγένετο ἐν αὐτῇ, ἐπιλογισάμενος ὡς εἴη συναρπαγεὶς καὶ τῇ καθαιρέσει ὑπογράφας Ἀθανασίου. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ‘Ιούλιος παρῆν δὲ τῆς μεγίστης ‘Ρώμης ἐπίσκοπος’ οὐδὲ μὴν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἀπεστάλκει τινα’ καίτοι κανόνος ἐκκλησι-Cp. c. 17. αστικοῦ κελεύοντος, μὴ δεῖν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ‘Ρώμης τὰς ἐκκλησίας κανονίζειν. Συγκροτεῖται οὖν αὕτη ἡ σύνοδος ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ παρουσίᾳ Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως, ἐν ὑπατείᾳ Μαρκέλλου καὶ Προβίνου’ ἦν δὲ πέμπτον ἔτος τοῦτο A.D. 341. τῆς τελευτῆς τοῦ τῶν Αὐγούστων πατρὸς Κωνσταντίου. Προειστῆκε δὲ τότε τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας Πλάκιτος διαδεξάμενος Εὐφρόνιον. Οἱ περὶ Εὐσέβιον οὖν ἔργον τίθενται προηγούμενως Ἀθανάσιον διαβάλλειν, πρῶτον μὲν ὡς παρὰ καρόνα πράξαντα διὰ αὐτοὺς ὄρισαν τότε, διτὶ μὴ γνώμη κοινοῦ συνεδρίου τῶν ἐπισκόπων τὴν τάξιν τῆς Ἱερωσύνης ἀνέλαβεν, ἐπανελθὼν γὰρ ἀπὸ τῆς ἔξοριας, ἑαυτῷ ἐπιτρέψας, εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσεπήδησε· καὶ διτὶ ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ ταραχῆς γενομένης πολλοὶ ἐν τῇ στάσει ἀπέθανον’ καὶ ὡς τινων αἰκισθέντων ὑπὸ Ἀθανασίου, τινῶν δὲ δικαστηρίοις παραδοθέντων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τῇ Τύρῳ πεπραγμένα κατὰ Ἀθανασίου εἰς μέσον ἤγον.

CAP. IX.

Περὶ Εὐσέβιον τοῦ Ἐμσηροῦ.

‘Ἐπὶ τούτοις τότε τῆς διαβολῆς γενομένης, προχειρίζονται τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, πρῶτον μὲν Εὐσέβιον τὸν ἐπικληθέντα Ἐμσηρόν. Τίς δὲ οὗτος ἦν διδάσκει Γεώργιος δὲ Λαοδικέας, διὰ τότε παρῆν ἐν τῇ συνόδῳ. Φησὶν γὰρ ἐν τῷ εἰς αὐτὸν πεπονημένῳ βιβλίῳ, ὡς εἴη Εὐσέβιος ἐκ τῶν εὐπατριδῶν τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ Ἑδέσης καταγόμενος· ἐκ νέας τε ἡλικίας τὰ Ἱερὰ μαθὼν γράμματα. Εἶτα τὰ Ἐλλήνων παιδευθεὶς παρὰ τῷ τηνικαῦτα τῇ Ἑδέσῃ ἐπιδημήσαντι παιδευτῇ, τέλος ὑπὸ Πατροφίλου καὶ Εὐσέβιον τὰ

Cp. i. 24.

Ιερὰ ἡρμηνεύσθη βιβλία· ὃν δὲ μὲν τῶν ἐν Καισαρείᾳ, δὲ τῆς ἐν Σκυθοπόλει προτίστατο ἐκκλησίας. Μετὰ ταῦτα δὲ ἐπιδημήσαντος αὐτοῦ τῇ Ἀντιοχείᾳ, συνέβη Εὐστάθιον ὑπὸ Κύρου κατηγορηθέντα τοῦ Βεροιέως καθαιρεθῆναι ὡς Σαβελλίζοντα. Εἶτα αὐθις τὸν Εὐσέβιον συνεώai Εὐφρονίψ τῷ διαδεξαμένῳ Εὐστάθιον, φεύγοντά τε τὴν ιερωσύνην καταλαβεῖν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, κἀκεῖ μαθεῖν τὰ φιλόσοφα· ἐπανελθόντα τε εἰς τὴν Ἀντιόχειαν Πλακίτῳ τῷ μετὰ Εὐφρόνιον συνεῖναι, ὑπό τε τοῦ Εὐσεβίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου προβληθῆναι εἰς τὴν Ἀλεξανδρείας ἐπισκοπήν· ἀλλ’ ἐκεῖ μὲν μηκέτι ὅρμησαι, διὰ τὸ σφόδρα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρέων λαοῦ ἀγαπᾶσθαι Ἀθανάσιον, πεμφθῆναι δὲ εἰς τὴν Ἐμισηνῶν πόλιν. Διαστασιασάντων δὲ τῶν Ἐμισηνῶν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ αὐτοῦ— ἐλοιδορεῖτο γὰρ ὡς μαθηματικὴν ἀσκούμενος—φυγῇ χρῆται, καὶ ἀπεισιν εἰς Λαοδίκειαν πρὸς τὸν περὶ αὐτοῦ πολλὰ εἰπόντα Γεώργιον. Οὗτος δὲ αὐτὸν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καταστήσας, παρεσκεύασεν αὐθις ὑπὸ Πλακίτου καὶ Ναρκίσσου καταχθῆναι εἰς τὴν Ἐμισταν· πάλιν τε μέμψιν ὑπομεῖναι ὡς τὰ Σαβελλίου φρονοῦντα αὐτὸν. Καὶ τὰ μὲν περὶ τῆς καταστάσεως αὐτοῦ πλατύτερον διεξῆλθεν δὲ Γεώργιος· τελευταῖον δὲ ἐπάγει, διὰ τὸ βασιλεὺς αὐτὸν ἐπὶ τὸν βαρβάρους ἀπιών ἀπῆγε, καὶ διὰ τεράστια ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ ἐγένετο. Τὰ μὲν δὴ Γεωργίῳ εἰρημένα περὶ τοῦ Ἐμισηνοῦ Εὐσεβίου ἐπὶ τοσοῦτον λελέχθω μοι.

CAP. X.

‘Οι οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ συνελθόντες ἐπίσκοποι, διὰ τὸ παρατήσασθαι τὴν Ἀλεξάνδρειαν Εὐσέβιον τὸν Ἐμισηνὸν, Γρηγόριον χειροτονήσαντες τὴν τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως φράσιν μετεποίησαν.

Τότε δὲ τοῦ Εὐσεβίου ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ προβληθέντος καὶ δεδοικότος τὴν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἄφιξιν, προχειρίζονται Γρηγόριον εἰς τὴν Ἀλεξανδρείας ἐπισκοπήν. Καὶ τούτῳ κατέργασάμενοι μεταποιοῦσι τὴν πίστιν, οὐδὲν μὲν τῶν ἐν Νικαίᾳ μεμψάμενοι, τὸ δὲ ἀληθὲς, ἐπὶ καθαιρέσει καὶ παρατροπῇ τῆς ‘ὅμοουσίου’ πίστεως διὰ τοῦ συνεχεῖς ποιεῖσθαι συνδόνους καὶ ἄλλοτε ἄλλως ὑπαγορεύειν τὸν δρον τῆς πίστεως, ὥστε κατὰ βραχὺ εἰς τὴν Ἀρειανὴν δόξαν παρατρέψωσι. Ταῦτα μὲν οὖν ὅπως ἐγένετο, προϊόντος τοῦ λόγου δηλώσομεν. ‘Η δὲ ὑπαγορευθεῖσα περὶ τῆς πίστεως ἐπιστολὴ ἔστιν ἡδε·

‘Ημεῖς οὐτε ἀκόλουθοι Ἀρέιον γεγόναμεν’ πῶς γὰρ ἐπίσκοποι ὅντες ἀκο-^{Athan. de}
λουθήσουμεν πρεσβυτέρῳ; οὐτε ἀλλην τινα πίστιν παρὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐκτε-^{Syn. 22.}
θεῖσαν ἐδεξάμεθα. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἔχεταις ταῦτα καὶ δοκιμασταὶ τῆς πίστεως
αὐτοῦ γενόμενοι, μᾶλλον αὐτὸν προσηκάμεθα ἥπερ ἡκολουθήσαμεν. Καὶ
γνώσεσθε ἀπὸ τῶν λεγόμενων. Μεμαθήκαμεν γὰρ ἐξ ἀρχῆς, εἰς ἓν τὸν
τῶν δλῶν Θεὸν πιστεύειν, τῶν πάντων νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν δημιουργόν
τε καὶ προνοητήν καὶ εἰς ἓν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ, πρὸ πάντων τῶν
αἰώνων ὑπάρχοντα, καὶ συνώντα τῷ γεγενητότι αὐτὸν Πατρὶ, δι' οὐ καὶ τὰ
πάντα ἐγένετο τὰ δρατὰ καὶ τὰ ἀύρατα· τὸν καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν
κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς κατελθότα, καὶ σάρκα ἐκ τῆς φύσις παρθένου ἀνει-
ληφότα, καὶ πᾶσαν τὴν πατρικὴν αὐτοῦ βουλὴν συνεκπεπληρωκότα, πεπον-
θέντα, καὶ ἐγγέρθα, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθυθέντα, καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς
καθέζεται· καὶ ἐρχόμενον κρίνας ἔωντας καὶ νεκρούς, καὶ διαμένοντα βασιλέα
καὶ Θεὸν εἰς τοὺς αἰώνας. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Ἀγιον Πνεῦμα. Εἰ δὲ
δεῖ προσθεῖναι, πιστεύομεν καὶ περὶ σαρκὸς ἀναστάσεως, καὶ ζωῆς αἰώνιου.

Ταῦτα μὲν ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ γράψαντες τοῖς κατὰ πόλιν
ἐπεμπον. Ἐπιμείναυτες δὲ μικρὸν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ, καὶ ὥσπερ
καταγγόντες ταύτης, αὐθις ἐτέραν ὑπαγορεύουσιν ἐν τοῦτο δε τοῖς
ρήμασι·

“Αλλη ἔκθεσις.

Πιστεύομεν ἀκόλουθως τῇ εὐαγγελικῇ καὶ ἀποστολικῇ παραδόσει, εἰς ἓν ^{Cap. Ath. de}
Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν δλῶν δημιουργόν τε καὶ ποιητήν^{Syn. 23; Hilar. de}
εἰς ἓν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ Θεόν, δι' οὐ τὰ ^{Syn. 31.}
πάντα ἐγένετο· τὸν γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς,^{See below c. 40.}

Θεὸν ἐκ Θεοῦ, δλῶν ἐξ δλου, μόνον ἐκ μόνου, τέλειον ἐκ τελείου, βασιλέα ἐκ
βασιλέως, Κύριον ἀπὸ Κυρίου, λόγον ἔωντα, σοφίαν, ζωὴν, φῶς ἀληθινὸν,
δόδον ἀληθείας, ἀνάστασιν, ποιμένα, θύραν, ἄτρητόν τε καὶ ἀναλλοίωτον, τὴν
τῆς θεότητος, οὐσίας τε καὶ δυνάμεως, καὶ βουλῆς καὶ δόξης τοῦ Πατρὸς ἀπαρ-
ἀλλακτον εἰκόνα, τὸν ‘πρωτότοκον πάσης κτίσεως,’ τὸν ὅντα ἐν ἀρχῇ πρὸς
τὸν Θεὸν, Δόγον Θεὸν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ‘καὶ Θεὸς ἦν δ ^{Col. i. 17.}
Λόγος’ δι’ οὐ ‘τὰ πάντα ἐγένετο,’ καὶ ἐν φῷ ‘τὰ πάντα συνέστηκε,’ τὸν ἐπ’ ^{John i. 1, 3.}
ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντα ἄνωθεν, καὶ γεννηθέντα ἐκ παρθένου κατὰ
τὰς γραφὰς, καὶ ἀνθρώπον γενόμενον, μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀπόστο-
λόν τε τῆς πίστεως ἡμῶν, καὶ ‘ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς’ ὁς φησι, “Οτι καταβίθηκα ^{Acts iii. 15.}
ἔκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμ-^{John vi. 38.}
ψαντός με” τὸν παθόντα ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἀναστάντα ὑπὲρ ἡμῶν τῇ τρίτῃ
ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς οὐρανούς, καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ
πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως, κρίναις ἔωντας καὶ νεκρούς. Καὶ

οικουμένης. 'Ως δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ Χριστιανισμῷ μᾶλλον προσ-
ετίθετο, καὶ ἀληθῶς ἐκ Θεοῦ μεμαρτυρήσθαι τὴν ἐν Νικαίᾳ πόστιν
ἔφησεν, εὐφραίνετο ἐπὶ τοῖς γεγονόσι· καὶ ἐπὶ τρισὶν υἱοῖς οὓς
Καίσαρας ἀνηγορεύκει, ἔκαστον κατὰ δεκάδα ἐνιαυτῶν τῆς βασι-
λείας αὐτοῦ, τὸν μὲν πρώτον διμάνυμον ἑαυτοῦ Κωνσταντίνον τῶν
ἐσπερίων μερῶν ἄρχειν καταστήσας ἐν τῇ πρώτῃ δεκάδι τῆς βασι-
λείας αὐτοῦ. Τῶν δὲ πρὸς τὴν ἑψά μερῶν τὸν τῷ πάππῳ ἐπώνυμον
Κωνστάντιον ἐν τῇ εἰκοσαετηρίδι κατέστησε Καίσαρα· τὸν δὲ
νεώτερον Κωνσταντα ἐν τῇ τριακονταετηρίδι τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας
ἔχειροτόνησεν.

CAP. XXXIX.

'Ως δὲ βασιλεὺς ἀρρωστίᾳ περιπεσὼν τέλει τοῦ βίου ἔχρησατο.

Eus. V. C. iv. 61 sq. 'Ενιαυτοῦ δὲ μετὰ ταῦτα παραδραμόντος ἐπιβὰς ἐξηκονταπέντε
ἐνιαυτῶν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίος ἀρρωστίᾳ περιπλήττει· καὶ ἐκ
τῆς Κωνσταντινούπολεως ἐκπλεῖ ἐπὶ τὴν Ἐλεινούπολιν, ὡς φυσι-
κοῖς θερμοῖς χρησόμενος τοῖς ἐκεῖ γειτνιάσουσιν. 'Επεὶ δὲ σφοδρο-
τέρου τοῦ νοσήματος ἥσθετο, τὰ μὲν λουτρὰ ὑπερέθετο· ἀπαλρεὶ δὲ
ἐκ τῆς Ἐλεινουπόλεως εἰς τὴν Νικομήδειαν κάκει ἐν προαστείῳ
διάγων τοῦ Χριστιανικοῦ μεταλαμβάνει βαπτίσματος. Εὔθυμός τε
ἐπὶ τούτῳ γενόμενος διαθήκας ποιεῖται, ἐν αἷς τοὺς μὲν τρεῖς υἱοὺς
κληρονόμους τῆς βασιλείας ἐνίσταται, καθὰ καὶ ζῶν αὐτοῖς τοὺς
κλήρους διένειμε. Πολλὰ δὲ τῇ Ῥωμαίων πόλει καὶ τῇ ἑαυτοῦ
ἐπωνύμῳ πρεσβείᾳ καταλιπὼν, τὰς διαθήκας ἐκείνῳ παρατίθεται
τῷ πρεσβυτέρῳ δί' ὅν περ Ἀρειος ἀνακέληται, οὐ καὶ μικρὸν ἔμ-
προσθεν πεποιήμεθα μνήμην ἐντειλάμενος μηδενὶ ἐτέρῳ ἢ τῷ υἱῷ
τῷ τῆς ἀνατολῆς ἄρχοντι Κωνσταντίῳ εἰς τὰς χεῖρας βαλεῖν.
Μετὰ δὲ τὸ θέσθαι τὰς διαθήκας δλίγας ἡμέρας ἐπιβιοὺς τὸν βίον
ἀπέλιπε· τῶν μέντοι υἱῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ τελευτῇ παρῆν οὐδείς
πέμπεται οὐν εὐθὺς πρὸς τὴν ἑψάν ὁ Κωνσταντίῳ μηνύσων τὴν
τελευτήν.

CAP. XL.

Περὶ τῆς κηδείας τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου.

Τὸ δὲ σῶμα τοῦ βασιλέως οἱ ἐπιτήδειοι χρυσῆ ἐνθέμενοι λάρνακι
ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν διεκόμσαν· ἀπέθεντό τε ἐν τοῖς

βασιλείοις ἐφ' ὑψηλοῦ, καὶ διὰ τιμῆς ἥγουν καὶ δορυφορίας πολλῆς, ὡς καὶ ζῶντος ἐγίνετο· καὶ τοῦτο ἐποίουν ἔως τις τῶν υἱῶν αὐτοῦ παραγένηται. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐκ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν ἐπιστάντος Κωνσταντίου, κηδείας τῆς βασιλικῆς ἡξιοῦτο ἀποτεθεῖς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπωνύμῳ τῶν ἀποστόλων, ἦν δι' αὐτὸ δοῦτο πεποιήκει, ὅπως ἀν οἱ βασιλεῖς τε καὶ οἱ Ἱερεῖς τῶν ἀποστολικῶν λειψάνων μὴ ἀπολιμπάνοιντο. Ἐζήσει δὲ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἔτη ἑξηκονταπέντε, ἐβασίλευσε δὲ ἕτη τριάκοντα ἔν· ἐτελεύτησε δὲ ἐν A.D. 387. ὑπατίᾳ Φιλικιανοῦ καὶ Τατιανοῦ, τῇ δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι τοῦ Μαΐου μηνός· τοῦτο δὲ ἦν δεύτερον ἔτος τῆς διακοσιοστῆς ἑβδομηκοστῆς δύδησ Ολυμπιάδος. Περιέχει δὲ ἡ βίβλος χρόνου ἐτῶν ἑνὸς πρὸς τοῖς τριάκοντα.

ἀ ταῦτα ὑπαγορεύσει μετατεθέικαμεν. Καὶ τοῦτο ἐν τῷ πρώτῳ
Ιλίῳ ποιήσαντες, καὶ ἐν τῷ μετὰ χεῖρας, λέγω δὲ τῷ δευτέρῳ,
ῆσαν σπουδάζομεν. Ἀρκτέον δὲ ἥδη τῆς ἴστορίας.

CAP. II.

*s oī περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδείας ἐπίσκοπον αὖθις τὸ Ἀρείου σπουδάσαντες
εἰσαγαγεῖν δόγμα ταραχᾶς ταῦς ἐκκλησίας ἐκίνησαν.*

Τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τελευτήσαντος, οἱ περὶ Εὐσέβιον
—Νικομηδέα καὶ Θέογυνι Νικαλίας ἐπίσκοπον, καιροῦ δεδράχθαι
—τρου νομίσαντες, ἀγῶνα ἔθεντο τὴν τοῦ ‘ὅμοοντον’ πίστιν
—πλεῖν, ἀντεισάγειν δὲ τὴν Ἀρειανίζουσαν. Περιέστεθαι δὲ
—τοὺς οὐκ ἀν δύναιντο, εἰ μὴ ὑπονοστήσῃ Ἀθανάσιος. Ταῦτα [qu. om. μὴ]
—ματεσκεύαζον ὑπουργῷ χρώμενοι τῷ πρεσβυτέρῳ, δις τῆς Ἀρείου Cρ. i. 25.
—Ἀλήσεως αἴτιος μικρὸν ἔμπροσθεν ἐγεγόνει. Πῶς δὲ τοῦτο
—Ἄλησθη λεκτέον. Τὴν διαθήκην δι πρεσβύτερος καὶ τὰ ἐνταλθέντα
—τὸν κατοιχομένου βασιλέως προσφέρει Κωνσταντίῳ τῷ τοῦ
—πτλέως υἱῷ· δὲ τοῦθ’ εὐρηκὼς γεγραμμένον δπερ ἐβούλετο,—
—Ἐ γὰρ ἐψας βασιλεύειν αὐτὸν ἐπέτρεπεν ἡ διαθήκη,—διὰ τιμῆς
—ε τὸν πρεσβύτερον, παρρησίας τε μετεδίδον πολλῆς, εἰς τε τὰ
—πτλεια θαρροῦντα εἰσιέναι ἐκέλευεν. ‘Η τοίνυν δοθεῖσα παρρη-
—γυνώριμον αὐτὸν ταχέως κατέστησε τῇ τε τοῦ βασιλέως γαμετῇ
—τοῖς εὐνούχοις αὐτῆς. ‘Ην δὲ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ πρωτότυπος
—κοιτώνων τοῦ βασιλέως εὐνούχος, φῶνομα ἦν Εὐσέβιος.
—Πτον δι πρεσβύτερος συνθέσθαι τῇ Ἀρείου δόξῃ συνέπεισεν.
—δὲ τούτου καὶ οἱ λοιποὶ τῶν εὐνούχων τὰ αὐτὰ φρονεῖν ἀνεπεί-
—το· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γαμετὴ διὰ τῶν εὐνούχων
—τοῦ πρεσβυτέρου τῇ Ἀρείου δόξῃ προστίθεται. Μετ’ οὐ πολὺ
—καὶ ἐπ’ αὐτὸν διέβαινε τὸν βασιλέα τὸ ζήτημα. Τοῦτο γίνεται
—μερὸν κατὰ βραχὺ πρῶτον μὲν τοῖς κατὰ τὰ βασίλεια στρατευο-
—μοῖς· ἐπειτα δὲ διεδόθη καὶ εἰς τὰ πλήθη τῆς πόλεως. Δι-
—έγοντο δὲ περὶ τῆς δόξης ἐν μὲν τοῖς βασιλείοις οἱ ἐπικοιτῶνται
—παῖς γυναιξίν· ἐν δὲ τῇ πόλει καθ’ ἐκάστην οἰκίαν διαλεκτικὸς
—ἄλεμος ἦν. Διέτρεχεν οὖν ταχέως τὸ κακὸν καὶ ἐπὶ τὰς ἄλλας
—παρχάς τε καὶ πόλεις. Καὶ ὡς σπιωθὴρ ἐκ μικροῦ λαμβάνον τὴν
—Ῥχην, τὸ ζήτημα εἰς φιλονεικίαν τοὺς ἀκούοντας ἤγειρεν. “Ἐκαστος

γὰρ τῶν πυνθανομένων τῆς ταραχῆς τὴν αἰτίαν πρόφασιν εὐθὺς εἶχε ἡγηήσεως· καὶ δῆμα τῇ ἐρωτήσει ἐρίζειν ἐβούλετο, ἐκ δὲ τῆς ἔριδος πάντα ἀνατέτραπτο. Ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὰς ἀνατολικὰς πόλεις ἐγένετο· αἱ γὰρ ἐν Ἰλλυριοῖς καὶ τὰ ἐσπέρια μέρῃ τέως ἡσύχαζον· τοὺς δρους γὰρ τὸν τῆς ἐν Νικαλᾳ συνόδου παρασταλεύειν οὐκ ἥθελον. 'Ως οὖν ἔξαφθὲν τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐπέδωκε, τηνικαῦτα οἱ περὶ Εὔσέβιον τὸν Νικομηδέα ἔρμαιον ἡγούντο τὴν τῶν πολλῶν ταραχήν. Οὕτω γὰρ μόνως δύνασθαι τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον ἀναδεῖξαι τῆς αὐτῶν δόξης ὅμοφρονα· ἀλλὰ τότε μὲν ἔφθασεν ἐπανελθῶν εἰς αὐτὴν Ἀθανάσιος ἐνδε τῶν Αὐγούστων ὁχυρωμένος γράμμασιν, ἀπερ τῷ Ἀλεξανδρέων λαῷ Κωνσταντῖνος δέ νέος, δ τῷ πατρὶ ὅμώνυμος, ἐκ τῆς ἐν Γαλλᾳ Τριβέρεως ἐπεμψεν. 'Εστι δὲ τάδε τὰ γράμματα τὰ ὑποτεταγμένα.

CAP. III.

"Οπος Ἀθανάσιος Κωνσταντίνου τοῦ νεωτέρου γράμμασι θαρρήσας τὴν Ἀλεξανδρείαν κατέλαβεν.

Ath. Apol. c. Κωνσταντῖνος Καῖσαρ τῷ λαῷ τῆς καθολικῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας.
Ari. 87.

Οὐδὲ τῆς ὑμετέρας Ἱερᾶς ἐννοίας ἀποπεφευγέναι τὴν γνῶσιν οἷμαι, διὰ τοῦτο Ἀθανάσιον τὸν τοῦ προσκυνητοῦ οὐδούν ὑποφήτην πρὸς καρδὸν εἰς τὰς Γαλλίας ἀπεστάλθαι, ἵνα ἐπειδὴ ἡ ἀγριότης τῶν αἰμοβόρων καὶ πολεμίων αὐτοῦ ἔχθρῶν εἰς κίνδυνον τῆς Ἱερᾶς αὐτοῦ κεφαλῆς ἐπέμενε, μὴ ἄρα διὰ τῆς τῶν φαύλων διαστροφῆς ἀγήκεστα ὑποστῆ. Πρὸς τὸ διαπαῖξαι τοίνυν ταῦτην ἀφηρέθη τῶν φαρινγγῶν τῶν ἐπικεψένων αὐτῷ ἀνδρῶν, ὥστ' ἐμοὶ διάγειν κελευσθεῖς αὐτῶς, ὡς ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐν ᾧ διέτριψεν πᾶσι τοῖς ἀναγκαῖοις ἐμπλεονάζειν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα αὐτοῦ ἡ ἀοίδιμος ἀμετή, ταῖς θείαις πεποιθίᾳ βοηθείαις, καὶ τὰ τῆς τραχυτέρας τύχης ἀχθη ἐξουθενεῖ. Τοιγαροῦν εἴ καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τὴν προσφιλεστάτην ὑμῶν θεοσέβειαν δεοσπότης ἡμῶν, δ τῆς μακαρίας μητῆς Κωνσταντίνος δ σεβαστὸς δ ἐμὸς πατὴρ, τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον τῷ ἰδίῳ τόπῳ παρασχεῖν προσήρητο, ὅμως ἐπειδὴ ἀνθρωπίνῳ κλήρῳ προληφθεῖς πρὸ τοῦ τὴν εὐχὴν πληρῶσαι ἀνεπαύσατο, ἀκόλουθον ἡγησάμην τὴν προσάρεσιν τοῦ τῆς θείας μητῆς βασιλέως, δαιδεξάμενος πληρῶσαι. "Οστις ἐπειδὴν τῆς ὑμετέρας τύχῃ προσόψεως, δῆσης παρ' ἐμοῦ αἰδούσης τετύχηκε γνώσεσθε· οὐ γὰρ θαυμαστὸν, εἴ τι δ' ἀν ὑπὲρ αὐτοῦ πεποίκη. Καὶ γὰρ τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἡ τοῦ ὑμετέρου πόθου εἰκὼν, καὶ τὸ τοῦ τηλικούτου ἀνδρὸς σχῆμα εἰς τοῦτο ἐκίνει καὶ προέγρεπεν. 'Η θεία πρόνοια ὑμᾶς διαφυλάξει, ἀδελφοί ἀγαπητοί.

Τούτοις θαρρῶν τοῖς γράμμασιν δὲ Ἀθανάσιος καταλαμβάνει τὴν Ἀλεξανδρειαν· καὶ ηδιστα μὲν αὐτὸν ἀνεδέξατο δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων λαός· δσοι δὲ ἐτύγχανον Ἀρειανίζοντες ἐν αὐτῇ φατρίας συνισταντο κατ' αὐτοῦ, δι' ὧν συνεχεῖς στάσεις ἔγινοντο, αἴτινες ὑπόθεσι παρεῖχον τοῖς περὶ Εὐστέβιου τοῦ διαβάλλειν αὐτὸν βασιλεῖ, ὅτι μὴ κρίναντος τοῦ κοινοῦ συνεδρίου τῶν ἐπισκόπων, ἐαντῷ ἐπιτρέψας τὴν ἐκκλησίαν κατελάμβανεν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τὰς διαβολὰς ἐξέτεινον, ὡς δργισθέντα τὸν βασιλέα τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκβαλεῖν. Πῶς μὲν οὖν τοῦτο ἐγένετο, μικρὸν ὑστερον λέξω.

CAP. IV.

'Ος τελευτήσαντος Εὐστέβιου τοῦ Παμφίλου Ἀκάκιος τὴν ἐπισκοπὴν Καισαρείας διεδέξατο.

'Εν δὲ τῷ χρόνῳ τελευτήσαντος Εὐστέβιου, διὰ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείας ἐπίσκοπος ἦν καὶ τὴν Παμφίλου προσωνυμίαν ἐκέκτητο, Ἀκάκιος μαθητὴς αὐτοῦ τὴν ἐπισκοπὴν διαδέχεται'. *Cr. c. 40.*
διὰ δὲ μὲν βιβλία πολλὰ ἐξέθετο, καὶ εἰς τὸν βίον δὲ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ συνέγραψεν.

CAP. V.

Περὶ τῆς Κωνσταντίνου τοῦ νεωτέρου τελευτῆς.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίου ἀδελφὸς διὰ ἦν δόμωνυμος τῷ πατρὶ, ὁ νέος Κωνσταντῖνος, ἐπιών τοῖς μέρεσι τοῦ νέου ἀδελφοῦ Κώνσταντος, συμβαλὼν τε τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ, ἀναι-*A.D. 340.* ρεῖται ὑπ' αὐτῶν ἐν ὑπατείᾳ Ἀκινδύνου καὶ Πρόκλου.

CAP. VI.

'Ος Ἀλέξανδρος δὲ Κωνσταντίνου πόλεως ἐπίσκοπος τελευτῶν ὑπόψηφον πετούκης Παιῶν καὶ Μακεδόνιος.

'Τπδ δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἑτέρα ταῖς προτέραις ἐπισυμπλέκεται ταραχὴ ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ἀλέξανδρος δὲ κατὰ τήδε τὴν πόλιν τῶν ἐκκλησιῶν προεστὼς, δὲ τὴν πρὸς Ἀρειον μάχην ἀγωνισάμενος, τὸν ἐνθάδε βίον ἀπέλειπεν, εἰκοσιτρία μὲν ἔτη κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν διατρίψας, ἐνευήκοντα καὶ δικτὼ δὲ ἔτη τὰ πάντα βιοὺς, οὐδένα εἰς τὸν αὐτοῦ τόπον χειροτονήσας. Ἐνετείλατο δὲ τοῖς καθήκοντιν ἐλέσθαι δυοῖν τὸν

ἔτερον διν ἀντὸς δινομάσειεν· καὶ εἰ μὲν βούλοιντο διδασκαλικὸν ἐν ταντῷ καὶ βίον χρηστοῦ μαρτυρούμενον, Παῦλον τὸν ὑπὸ αὐτοῦ χειροτονηθέντα πρεσβύτερον, ἄνδρα νέον μὲν τὴν ἡλικίαν, προβεβηκότα δὲ ταῖς φρεσὶν· εἰ δὲ μόνον ἐκ τοῦ προσχήματος τῆς εὐλαβεῖας δεικνύμενον, αἱρέοισθαι Μακεδόνιον, διάκονον τυγχάνοντα μὲν ἵδη πάλαι τῆς ἐκκλησίας, τῇ ἡλικίᾳ δὲ γέροντα. Ἐκ τούτου μείζων φιλονεικία περὶ χειροτονίας γίνεται ἐπισκόπου, καὶ τὴν ἐκκλησίαν διετάραττεν. Ἐπεὶ γὰρ δὲ λαὸς εἰς δύο διετέμητο μέρη, τῶν μὲν προσκειμένων τῷ Ἀρειανῷ δόγματι, τῶν δὲ φρονούντων καθ' ἄντα ἐν Νικαὶᾳ σύνοδος ὥρισε· καὶ ἔως μὲν Ἀλέξανδρος περιήν, κατεκράτουν οἱ φρονοῦντες τὸ ‘δμοούσιον’, τῶν Ἀρειανιζόντων διακρινομένων καὶ διημέραι διαπληκτιζόμενών περὶ τοῦ δόγματος, ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος τετελευτήκει, ἀμφήριστος ἡ τοῦ λαοῦ μάχη καθίστατο· διὸ οἱ μὲν τοῦ ‘δμοούσιον’ τὴν πίστιν φυλάττοντες Παῦλον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίζονται, οἱ δὲ Ἀρειανίζοντες Μακεδόνιον ἔσπευδον. Καὶ ἐν μὲν τῇ τῆς Εἰρήνης ἐπωνύμῳ ἐκκλησίᾳ καὶ ἔχομένη τῆς νῦν μεγάλης καὶ Σοφίας δινομαζομένης χειροτονεῖται Παῦλος, ἐφ' οὐ καὶ μᾶλλον ἡ τοῦ ἀπελθόντος ψῆφος ἐδόκει κρατεῖν.

CAP. VII.

‘Ος δὲ βασιλεὺς Κανστάντιος Παῦλον τὸν προσβληθέντα ἐπίσκοπον ἐκβάλλει· Εὐσεβίῳ δὲ ἐκ τῆς Νικομηδείας μεταπεμφθέντι τὴν ἐπισκοπὴν Κανσταντίνου πόλεως ἐνεχείρισεν.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐπιστὰς δὲ βασιλεὺς τῇ Κανσταντινούπολει πρὸς δρυγὴν ἐκκάεται ἐπὶ τῇ γενομένῃ χειροτονίᾳ. Καὶ καθιστὰς σχολάζειν ἐποίησεν, Εὐσέβιον δὲ ἐκ τῆς Νικομηδείας μεταστήσας τῆς Κανσταντινούπόλεως ἐπίσκοπον ἀναδέκινυσι. Καὶ δὲ μὲν βασιλεὺς ταῦτα πράξας ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ὥρμησεν.

CAP. VIII.

‘Ος Εὐσέβιος ἐτέραν σύνοδον ποιησάμενος ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας ἐτέραν ἐκθεσιν πίστεως ὑπαγορευθῆναι ἐποίησε.

Εὐσέβιος δὲ οὐδενὶ τρόπῳ ἡσυχάζειν ἐβούλετο, ἀλλὰ, τὸ τοῦ λόγου, ‘πάντα λίθον ἐκίνει,’ διποις ἀν δ προέθετο κατεργάσηται. Κατασκευάζει οὖν σύνοδον ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας γενέσθαι, προφάστει μὲν τῶν ἐγκαυνίων τῆς ἐκκλησίας, ἦν δὲ πατὴρ μὲν τῶν

Αὐγούστων κατασκευάζειν ἥρξατο, μετὰ τελευτὴν δὲ αὐτοῦ δὲ νίδιος Κωνστάντιος δεκάτῳ ἔτει ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως συνετέλεσεν, τὸ δὲ ἀληθὲς ἐπὶ τῇ ἀνατροπῇ καὶ καθαιρέσει τῆς ‘ὅμοουσίου’ πίστεως. ‘Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ συνόδῳ συνήλθον ἐκ διαφόρων πόλεων ἐπίσκοποι ἐνενήκοντα. Μάξιμος μέντοι ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, ὃς Μακάριον διεδέξατο, οὐ παρεγένετο ἐν αὐτῇ, ἐπιλογισάμενος ὡς εἴη συναρπαγεῖς καὶ τῇ καθαιρέσει ὑπογράφας Ἀθανασίον. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ‘Ιούλιος παρῆν δὲ τῆς μεγίστης ‘Ρώμης ἐπίσκοπος’ οὐδὲ μὴν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἀπεστάλκει τινα· καίτοι κανόνος ἐκκλησί-Cp. c. 17. αστικοῦ κελεύοντος, μὴ δεῖν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ‘Ρώμης τὰς ἐκκλησίας κανονίζειν. Συγκροτεῖται οὖν αὕτη ἡ σύνοδος ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ παρουσίᾳ Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως, ἐν ὑπατείᾳ Μαρκέλλου καὶ Προβίνου· ἦτος τοῦτο A.D. 341. τῆς τελευτῆς τοῦ τῶν Αὐγούστων πατρὸς Κωνσταντίου. Προειστῆκε δὲ τότε τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας Πλάκιτος διαδεξάμενος Εὐφρόνιον. Οἱ περὶ Εὐσέβιον οὖν ἔργον τίθενται προηγούμενως Ἀθανάσιον διαβάλλειν, πρῶτον μὲν ὡς παρὰ κανόνα πράξαντα διν αὐτοὺς ὅρισαν τότε, διτι μὴ γνώμῃ κοινοῦ συνεδρίου τῶν ἐπισκόπων τὴν τάξιν τῆς ἱερωσύνης ἀνέλαβεν, ἐπανελθὼν γὰρ ἀπὸ τῆς ἔξοριας, ἑαυτῷ ἐπιτρέψας, εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσεπῆδησε· καὶ διτι ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ ταραχῆς γενομένης πολλοὶ ἐν τῇ στάσει ἀπέθανον· καὶ ὡς τινων αἰκισθέντων ὑπὸ Ἀθανασίου, τινῶν δὲ δικαστηρίοις παραδοθέντων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τῇ Τύρῳ πεπραγμένα κατὰ Ἀθανασίου εἰς μέσον ἤγον.

CAP. IX.

Περὶ Εὐσέβιον τοῦ Ἐμισηνοῦ.

‘Ἐπὶ τούτοις τότε τῆς διαβολῆς γενομένης, προχειρίζονται τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, πρῶτον μὲν Εὐσέβιον τὸν ἐπικληθέντα Ἐμισηνόν. Τίς δὲ οὗτος ἦν ~~διδάσκει~~ Γεώργιος δὲ Λαοδικέλας, δις τότε παρῆν ἐν τῇ συνόδῳ. Φηι ~~εἰς~~ αὐτὸν πεπονημένω βιβλιώ, ὡς εἴη Εὐσέβιος ἐκ τῶν ~~τῶν~~ τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ Ἐδέσης καταγόμενος· ἐκ νέας τε ἡλικίας τὰ ἱερὰ μαθὼν γράμματα. Είτα τὰ Ἑλλήνων παιδευθεὶς παρὰ τῷ τηνικαῦτα τῇ Ἐδέσῃ ἐπιδημήσαντι παιδευτῇ, τέλος ὑπὸ Πατροφίλου καὶ Εὐσέβιον τὰ

εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγίου, τὸ εἰς παράκλησιν καὶ ἀγασμὸν καὶ εἰς τελείωσιν τοῖς πιστεύοσι διδόμενον^{19.} καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δι-Matt. xxviii. ετάξατο τοῖς μαθηταῖς λέγων, ‘Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ δυνατὸν τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος’ δηλοντί Πατρὸς ἀληθῶς δυτος Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ ἀληθῶς Υἱοῦ δυτος, καὶ Πνεύματος Ἀγίου ἀληθῶς δυτος Πνεύματος Ἀγίου τῶν ὄνομάτων σύχι ἀπλῶς οὐδὲ ἀργῶν κειμένων, ἀλλὰ σημαινόντων ἀκριβῶς τὴν ίδιαν ἐκάστου τῶν ὄνομαζομένων ὑπόστασιν τε καὶ τάξιν καὶ δόξαν^{20.} ὡς εἶναι τῇ μὲν ὑποστάσει τρία, τῇ δὲ συμφωνίᾳ ἔν. Ταῦτην οὖν ἔχοντες τὴν πίστιν, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ, πᾶσαν αἰρετικὴν ἀνάθεματίζομεν κακοδοξίαν. Καὶ εἴ τις παρὰ τὴν ὑγιῆ τῶν γραφῶν ὅρθην πίστιν διδάσκει λέγων, ἢ καὶ ρὸν ἢ αἰῶνα εἶναι ἢ γεγονέναι, πρὸ τοῦ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις λέγει τὸν Υἱὸν κτίσμα ὡς ἐν τῶν κτισμάτων, ἢ γένητημα ὡς ἐν τῶν γενητήματων, καὶ μὴ ὡς αἱ θεῖαι γραφαὶ παραδεδώκασι τῶν προειρημένων ἔκαστα, ἢ εἴ τις ἀλλο διδάσκει ἢ εὐαγγελίζεται παρ’ ὁ παρελάθομεν, ἀνάθεμα ἔστω. ‘Ημεῖς γάρ πᾶσι τοῖς ἐκ τῶν θείων γραφῶν παραδεδομένοις ὑπό τε τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων ἀληθινῶς τε καὶ ἐμφανῶς καὶ πιστεύομεν καὶ ἀκολουθοῦμεν.

Τοιαῦται μὲν αἱ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τότε συνελθόντων περὶ τῆς πίστεως ἐκθέσεις ἐγένοντο· αἱς καὶ Γρηγόριος, μήπω τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιβάς, ὡς ἐπίσκοπος αὐτῆς καθυπέγραψε. Καὶ ἡ μὲν ἐκεῖ τότε γενομένη σύνοδος ταῦτα πράξασα καὶ ἄλλα τινα νομοθετήσασα διελύθη. ‘Ἐν δὲ τῷδε τῷ χρόνῳ καὶ τὰ δημόσια πράγματα συνέβη ταράσσεσθαι· ἔθνος, οἱ Φράγκοι καλοῦνται, τοῖς περὶ Γαλλίαν κατέτρεχον Ρωμαίοις. ‘Ἐν ταῦτῷ δὲ καὶ σεισμοὶ μέγιστοι ἐν τῇ ἐφάρ διέγενοντο· μάλιστα δὲ ἡ Ἀντιόχεια ἐπὶ ἐνιαυτὸν δλον ἐσείστη.

CAP. XI.

‘Ως Γρηγορίου μετὰ χειρὸς στρατιωτικῆς εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατελθόντος
Αθανάσιος ἐφυγεν.

Τούτων γινομένων καὶ Γρηγόριον κατήγαγον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Συριανός τε ὁ στρατηγὸς, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὅπλιται στρατιῶται ἀριθμὸς ὄντες πεντακισχιλιοί. Συνελαμβάνοντο δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἐκεῖ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες. ‘Οπως δὲ Ἀθανάσιος τῆς ἐκκλησίας ἔξωθονμενος τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν διέφυγε, λεκτέον. ‘Εσπέρα μὲν ἦν^{21.} δὲ λαὸς ἐπαυνύχιζε προσδοκωμένης συνάξεως. ‘Ηκει

δὲ ὁ στρατηγὸς κατὰ φάλαγγα τοὺς στρατιώτας τάξας πανταχόθεν τῆς ἐκκλησίας. Ἀθανάσιος δὲ ἑωρακὼς τὰ γινόμενα φροντίδα ἔθετο δπως ἀν τῷ λαῷ μηδαμῶς βλάβη γένηται δι' αὐτὸν· καὶ προστάξας διακόνῳ κηρύξαι εὐχὴν, αὐθις ψαλμὸν λέγεσθαι παρεσκεύασε. Συμφωνίας δὲ ἐκ τῆς ψαλμῳδίας γενομένης, διὰ μιᾶς τῶν πυλῶν τῆς ἐκκλησίας πάντες ἔξήσαν. Τούτου γινομένου οἱ στρατιώται ἀπόμαχοι ἔμενον· δὲ δὲ Ἀθανάσιος ἐν μέσοις τοῦς ψαλμῳδοῦσιν ἀβλαβῆς διεσώζετο. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον διεκφυγὸν ἐπὶ τὴν ‘Ρώμην ἀνέδραμε· καὶ Γρηγόριος μὲν τότε τῆς ἐκκλησίας ἐκράτησεν. Οἱ δὲ Ἀλεξανδρέων λαὸς, οὐκ ἐνεγκόντες τὸ γεγονός, τὴν καλούμενην Διονυσίουν ἐκκλησίαν ἐνέπρησαν. Τοσαῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων εἰρήσθω. Εὐσέβιος δὲ ὅσα ἐβούλετο κατεργασάμενος, διεπρεσβεύετο πρὸς Ἰούλιον τὸν ‘Ρώμης ἐπίσκοπον, αὐτὸν κριτὴν τῶν κατὰ Ἀθανάσιον γενέσθαι παρακαλῶν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν καλεῖν τὴν δίκην.

CAP. XII.

‘Ις Εὐσέβιον τελευτήσαντος δὲ ἐν Κωνσταντινούπολει λαὸς Παῦλον αἴθις
ἐνεθρόνισε· καὶ ὡς οἱ Ἀρειανοὶ Μακεδόνιον προεβάλλοντο.

‘Αλλ’ οὐκ ἔφθασε μαθεῖν Εὐσέβιος τὰ παρὰ Ἰουλίου περὶ Ἀθανασίου κριθέντα· μικρὸν γάρ μετὰ τὴν σύνοδον ἐπιβιὸς ἐτελεύτησε. Διόπερ καὶ δὲ ἐν Κωνσταντινούπολει λαὸς αὐθις εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν Παῦλον εἰσάγοντο. Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ οἱ Ἀρειανίζοντες ἐν τῇ λεγομένῃ ἐπὶ Παῦλον ἐκκλησίᾳ χειροτονοῦσι τὸν Μακεδόνιον. Καὶ τοῦτο δὲ ἐποίησαν οἱ πρώην Εὐσέβιψ τῷ πάντα κυκώντι συμπράττοντες, τότε δὴ τὴν αὐθεντίαν διαδεξάμενοι· εἰσὶ δὲ οὗτοι Θέογνις Νικαλας, Μάρις Χαλκηδόνος, Θεόδωρος Ἡρακλείας τῆς ἐν Θράκῃ, Οὐρσάκιος Σιγγιδόνος τῆς ἄνω Μυσίας, Οὐάλης Μουρσῶν τῆς ἄνω Παννονίας. Οὐρσάκιος μὲν οὖν καὶ Οὐάλης ὑστερον μεταγνύντες, βιβλίον μετανοίας τῷ ἐπισκόπῳ Ἰουλίῳ^{Cp. c. 24; Ath. Apol. Ari. 58.} ἐπιδόντες, τῇ ‘δμοσοντίψ’ τε δόξῃ συντιθέμενοι ἐκοινώνησαν. Τότε^{c.} καὶ δὲ διαπύρως τὴν Ἀρειανὴν συγκροτοῦντες θρησκείαν οὐ τοὺς τυχόντας κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν πολέμους ἐτύρευσαν, ὃν εἰς ἦν δὲ διὰ Μακεδόνιον ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει γενόμενος. ‘Τπὸ γὰρ τοῦδε τοῦ ἐμφυλίου τῶν Χριστιανῶν πολέμου συνεχεῖς ἐγίνοντο κατὰ

τὴν πόλιν στάσεις, πολλοί τε ἐκ τῶν γινομένων συντριβέντες ἀπώλουντο.

CAP. XIII.

Περὶ τῆς Ἐρμογένους τοῦ στρατηλάτου ἀναιρέσεως, καὶ δπως πάλιν διὰ τοῦτο ἔξαδη δ Παῦλος τῆς ἐκκλησίας.

*Ηλθε δὲ τὰ γινόμενα εἰς ἀκοὰς Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν διατρίβοντος. Ἐντέλλεται οὖν Ἐρμογένει τῷ στρατηλάτῃ, ἐπὶ τὰ Θράκια πεμπομένῳ μέρῃ, δόδον πάρεργον ποιῆσαι, καὶ ἔξωθῆσαι τῆς ἐκκλησίας τὸν Παῦλον. Ὅς καταλαβὼν τὴν Κωνσταντινούπολιν, δλην διετάραξε βιαζόμενος ἐκβαλεῖν τὸν ἐπίσκοπον· στάσις γάρ εὐθὺς ἐκ τοῦ δήμου παρηκολούθει, καὶ ἔποιμοι ἦσαν ἀμύνεσθαι. Ὡς δὲ ἐπέκειτο δ Ἐρμογένης διὰ στρατιωτικῆς χειρὸς ἀπελάσαι τὸν Παῦλον, παροξυνθὲν τότε τὸ πλῆθος, ὃλα ἐν τοῖς τοιούτοις φιλεῖ γίνεσθαι, ἀλογωτέρας ἐποιεῖτο κατ' αὐτὸν τὰς δρμάς· καὶ ἐμπίρησι μὲν αὐτὸν τὴν οἰκίαν, αὐτὸν δὲ σύραντες ἀπέκτειναν. Ταῦτα δὲ πέπρακται ἐν ὑπατείᾳ τῶν δύο Αὐγούστων Κωνσταντίου τὸ τρίτον καὶ Κώνσταντος τὸ δεύτερον. Καθ' ὃν χρόνον Κώνστας μὲν Φράγκων ἔθνος νικήσας ὑποσπόνδους Ῥωμαίοις ἐποίησε. Κωνστάντιος δὲ ὁ βασιλεὺς περὶ τῆς ἀναιρέσεως Ἐρμογένους πυθόμενος, ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἵππευς ἐλάσσας καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντινούπολιν· καὶ τὸν μὲν Παῦλον ἔξελαύνει τῆς πόλεως, ἔξημιώσει δὲ τὴν πόλιν ἀφελῶν τοῦ σιτηρεσίου τοῦ παρασχεθέντος παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἡμερησίου ὑπὲρ τέσσαρας μυριάδας· δκτὸν γάρ ἐγγὺς μυριάδες ἔχορηγοῦντο πρότερον τοῦ στίτου ἐκ τῆς Ἀλεξανδρέων κομιζομένου πόλεως. Μακεδόνιον δὲ ἀναδείξαι τῆς πόλεως ἐπίσκοπον ὑπερέθετο· ὡργίζετο γάρ οὐ μόνον περὶ αὐτοῦ, ὅτι παρὰ γυνώμην αὐτὸν κεχειρότονητο, ἀλλ' ὅτι καὶ διὰ τὰς μεταξὺν αὐτοῦ τε καὶ Παύλου γενομένας στάσεις πολλοί τε ἄλλοι καὶ διὰ στρατηλάτης Ἐρμογένης ἀνήρητο. Ἐάσας οὖν αὐτὸν ἐν ᾧ ἔχειροτονήθη ἐκκλησίᾳ συνάγειν, αὐθις ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἀνεχώρησεν.

CAP. XIV.

"Οτι οἱ Ἀρειανοὶ Γρηγόριον τῆς Ἀλεξανδρείας μεταστήσαντες Γεώργιον διταπέστειλαν.

*Ἐν δὲ τῷδε καὶ οἱ Ἀρειανίζοντες μεθιστῶσιν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας Γρηγόριον ὡς μισούμενον ἐν ταῦτῳ δὲ καὶ διὰ τὸν τῆς

ἐκκλησίας ἐμπρησμὸν, καὶ δτὶ ήττον τὴν αὐτῶν δόξαν συνεκρότει.
'Αντέπεμπον δὲ Γεώργιον, ὃς ἐκ Καππαδοκίας μὲν ὥρμάτο, δόξαν
δὲ δεινοῦ περὶ τὴν αὐτῶν θρησκείαν ἐκέκτητο.

CAP. XV.

'Ος Ἀθανάσιος καὶ Παῦλος εἰς τὴν 'Ρώμην παραγενόμενοι καὶ γράμμασιν δχυρω-
θέντες τοῦ ἐπισκόπου Ἰουλίου κατέλαβον αὖθις τοὺς Ιδίους θρόνους.

'Αθανάσιος μέντοι δψέποτε διαβῆναι ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἔξισχυσε.
Τῶν δὲ ἐσπερίων τηνικαῦτα μερῶν Κώνστας ὁ νεώτερος τῶν Κων-
σταντίνου παῖδων μόνος ἐκράτει, Κωνσταντίνου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ
ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀναιρεθέντος, καθὰ καὶ ἡδη φθάσαντες προ-
είπομεν. Κατ' αὐτὸν δὲ καὶ Παῦλος ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
καὶ Ἀσκληπᾶς Γάζης, καὶ Μάρκελλος Ἀγκύρας τῆς μικρᾶς Γαλα-
τίας, καὶ Λούκιος Ἀδριανουπόλεως, ἄλλος δι' ἄλλο κατηγορηθέντες
καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἔξελαθέντες, ἐν τῇ βασιλευούσῃ 'Ρώμῃ εὑρί-
σκονται. Γνωρίζουσιν οὖν τῷ ἐπισκόπῳ 'Ρώμης Ἰουλίῳ τὰ καθ'
ἔαυτούς δὲ, ἀτε προνόμια τῆς ἐν 'Ρώμῃ ἐκκλησίας ἔχοντης, παρρη-
σιαστικοῖς γράμμασιν ὠχύρωσεν αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ τὴν ἀνατολὴν ἀπο-
στέλλει τὸν οἰκεῖον ἐκάστῳ τόπου ἀποδιδοὺς, καὶ καθαπτόμενος τῶν
προπετῶς καθελόντων αὐτούς. Οἱ δὲ ἀναζεύξαντες ἐκ τῆς 'Ρώμης,
καὶ τοῖς τύποις τοῦ ἐπισκόπου Ἰουλίου θαρροῦντες, τάς τε ἔαυτῶν
ἐκκλησίας καταλαμβάνουσι, καὶ τὰς ἐπιστολὰς πρὸς οὓς ἐγράφησαν
διαπέμπονται. Οἱ δὲ δεξάμενοι ὑβρια ἐποιοῦντο τὴν ἐπίπληξιν
καὶ σύνοδον ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ κηρύζαντες, συνελθόντες ἐν αὐτῇ
γνώμῃ κοινῇ σφοδρότερον δι' ἐπιστολῆς ἀντεγκαλοῦσι τῷ Ἰουλίῳ,
δηλοῦντες μὴ δεῖν κανονίζεσθαι παρ' αὐτοῦ, εἰ βούλοιντο ἔξελαύνειν
τιας τῶν ἐκκλησιῶν· μηδὲ γὰρ αὐτοὺς ἀντειπεῖν, δτε Ναύατον τῆς
ἐκκλησίας ἥλαυνον. Ταῦτα μὲν οἱ τῆς ἑψας ἐπίσκοποι τῷ ἐπι-
σκόπῳ 'Ρώμης Ἰουλίῳ διεπέμποντο. Ἐπειδὴ δὲ Ἀθανασίου εἰς
τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰσιόντος, ὡθισμὸς τῶν ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Ἀρει-
ανοῦ ἐγένετο, ἐκ δὲ τούτου φασὶ ταραχὰς καὶ διαφθορὰς ἀνθρώπων
γεγονέναι, οἱ τε Ἀρειανίζοντες τὴν βλασφημίαν καὶ τὰ ἐκ τούτων
ἐγκλήματα ἐπὶ Ἀθανάσιον ὡς αἴτιον ἀναφέρουσι, βραχέα περὶ
τούτων λεκτέον. Τὰς μὲν γὰρ ἀληθεῖς αἴτιας δ Θεὸς οἶδεν, δ
αὐτῆς τῆς ἀληθείας κριτής. "Οτι δὲ ταῦτα κατὰ τὸ πλεῖστον εἴωθε

Cp. i. 8.

γίνεσθαι δταν καθ' ἑαυτῶν στασιάζη τὰ πλήθη, οὐκ ἄγυνωστα τοῖς εὐ φρονοῦντι καθέστηκεν. Ὁστε μάτην Ἀθανασίῳ τὴν αἰτίαν ἀνάπτουσιν οἱ λοιδοροῦντες αὐτὸν, καὶ μάλιστα Σαβῖνος ὁ τῆς Μακεδονίου προεστὼς αἰρέσεως[·] διὸ εἰ διελογίζετο, πόσα κακὰ κατὰ Ἀθανασίου οἱ Ἀρειανίζοντες καὶ τῶν τὸ ‘δμοούσιον’ φρονούντων εἰργάσαντο, ἡ δσα δι’ Ἀθανάσιον γενόμεναι σύνοδοι ἀπωδύραντο, ἡ δσα αὐτὸς δ αἰρεσιάρχης Μακεδόνιος κατὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν διεπράξατο, ἡσυχίαν ἦγεν ἀν., ἡ φθεγγόμενος εὑφῆμα ἀν πρὸ τούτων ἐφθέγγετο. Νῦν δὲ ταῦτα πάντα ἀποσιγήσας, ἐκένα διαβάλλει· ἀλλ’ οὐδ’ δλως τοῦ αἰρεσιάρχου μνήμην πεποίηται, πάντως που τὰ τῆς δραματουργίας αὐτοῦ τολμήματα καλύπτειν βουλόμενος. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον, οὐδὲ πέφενγεν Ἀρειανοὺς οὐκ εἶπε κακῶς· φ δὲ ἡκολούθησε Μακεδονίῳ τούτου καὶ τὴν χειροτονίαν ἀπέκρυψεν. Εἰ γὰρ αὐτῆς ἐμέμνητο, ἐμέμνητο ἀν πάντως καὶ τῶν ἀδικημάτων αὐτοῦ, ὡς τὰ ἐπ’ αὐτῆς γενόμενα δείκνυσι. Τοσαῦτα μὲν περὶ τούτου.

CAP. XVI.

Ὄς δ βασιλεὺς παρεσκενάσε διὰ Φιλίππου τοῦ ἐπάρχου ἔξωσθῆναι τὸν Παῦλον καὶ εἰς ἔξορίαν πεμφθῆναι, Μακεδόνιον δὲ ἐνθρονισθῆναι.

Ο μέντοι βασιλεὺς Κωνστάντιος ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγων, πυθόμενος πάλιν τὸν Παῦλον ἀπειληφέναι τὸν θρόνον, δι’ ὅργῆς ἐτίθετο τὸ γιγνόμενον. Πρόσταγμα οὖν ἔγγραφον ἀποστέλλει τῷ ἐπάρχῳ Φιλίππῳ, ὡς μείζονα μὲν τῶν ἀλλων ἀρχόντων τὴν ἔξουσίαν κεκληρωμένῳ, δευτέρῳ δὲ μετὰ βασιλέα χρηματίζοντι, δπως ἀν τὸν μὲν Παῦλον τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλῃ, ἀντεισάγῃ δὲ εἰς αὐτὴν Μακεδόνιον. Ο οὖν ἐπαρχος Φίλιππος, εὐλαβηθεὶς τὴν ἀπὸ τοῦ πλήθους στάσιν, τέχνη μετήλθε τὸν Παῦλον[·] καὶ κρύπτει μὲν παρ’ ἑαυτῷ τὴν τοῦ βασιλέως βουλήν[·] πλασάμενος δὲ δημοσίων πραγμάτων ποιεῖσθαι φροντίδα, πρόεσιν εἰς τὸ λοιτρὸν τὸ δημόσιον φ ἐπώνυμον Ζεύξιππος[·] κἀκεῖθεν μεταπέμπεται μετὰ τιμῆς δῆθεν τὸν Παῦλον, ὡς ἀναγκαῖον ἐλθεῖν παρ’ αὐτόν. Καὶ ἥλθεν[·] ἐπει δὲ ἐκεῖνος ἥλθε μεταπεμφθεὶς, ἐπεδείκνυεν εὐθὺς ὁ ἐπαρχος τοῦ βασιλέως τὸ πρόσταγμα. Καὶ δ μὲν ἐπίσκοπος εὐγνωμόνως ἔφερε τὴν ἄκριτον καταδίκην. Ο δὲ, δείσας τοὺς περιεστηκότας καὶ τοῦ

πλήθους τὴν δρμῆν,—καὶ γὰρ πολλοὶ συνεληλύθεισαν ἐκ φήμης ὑπόπτου περὶ τὸ δημόσιον,—ἐκφραγῆναι μίαν τοῦ λουτροῦ θυρίδα κελεύει· δὶ’ ἡς ἐπὶ τὰς βασιλικὰς αὐλὰς ἀπαχθεῖς ὁ Παῦλος, ἐμβληθεῖς τε εἰς πλόσιον ἐπὶ τοῦτο εὐτρεπισθὲν, ταχέως ἐπ’ ἔξορίαν ἐπέμπετο. Προσέταξέν τε ὁ ἐπαρχος ἐπὶ τὴν Μακεδονίας μητρόπολιν Θεσσαλονίκην ἐλθεών, ἡς καὶ ἐπὶ προγόνων ὁ Παῦλος ἐτύγχανεν ἀν, ἐν ᾧ τὰς διατριβὰς ποιεῖσθαι, ἀδεῶς τε ἐπιβαίνειν καὶ κατὰ τὰς ἄλλας τῶν ἐν Ἰλλυρίοις πόλεις· μὴ μὴν ἔξειναι αὐτῷ ἐπὶ τὰ ἀνατολικὰ μέρη διαβῆναι. ‘Ο μὲν οὖν Παῦλος, παρὰ προσδοκίαν ἐκβληθεὶς τῆς ἐκκλησίας ἐν ταντῷ καὶ τῆς πόλεως, μετὰ σπουδῆς ἀπῆγετο. ‘Ο δὲ τοῦ βασιλέως ἐπαρχος Φίλιππος ἐκ τοῦ δημοσίου ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἤπειγετο. Σὺν αὐτῷ δὲ ὡς ἐπιμχανῆς τινος παρὸν ὁ Μακεδόνιος ἐν τῷ δχήματι σύνθρονος τῷ ἐπάρχῳ ἐν πᾶσιν ἐδείκνυτο· στρατιωτική τε χειρὶ ἔιφήρης περὶ αὐτοὺς ἐτύγχανε. Δέος δὲ ἐντεῦθεν καταλαμβάνει τὰ πλήθη· καὶ πάντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνέρρεον οἱ τε τῆς ‘δμουσίου’ πίστεως καὶ οἱ τοῦ Ἀρειανοῦ δόγματος, ἕκαστοι καταλαμβάνειν τὴν ἐκκλησίαν σπουδάζοντες. ‘Ἐπεὶ δὲ ὁ ἐπαρχος ἅμα τῷ Μακεδονίῳ πλησίον τῆς ἐκκλησίας ἐγένετο, τότε δὴ ἄλογος φόβος καταλαμβάνει τὰ πλήθη, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτούς. ‘Ἐπεὶ γὰρ οἱ παρόντες δχλος ἡσαν πολὺς, πάροδος δὲ τῷ ἐπάρχῳ κατάγοντι τὸν Μακεδόνιον οὐδεμίᾳ ἐγίνετο, ὥθισμὸς παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐτολμάτο βίαιος. ‘Ἐπεὶ δὲ συνωθούμενον τὸ πλήθος διὰ τὴν στενοχωρίαν ὑποχωρεῖν οὐχ οἶόν τε ἦν, ἀνθίστασθαι τοὺς δχλους οἱ στρατιώται νομίζοντες καὶ ἐκόντας κωλύειν τὴν πάροδον, γυμνοῖς τοῖς ξίφεσιν ὡς ἀντεπόντες ἐκέχρηντο, καὶ δὴ καὶ τοῦ ἔργου εἶχοντο. ‘Απέθανον οὖν, ὡς λέγεται, περὶ τοὺς τρισχιλίους ἐκατὸν πεντήκοντα· οἱ μὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν σφαγέντες, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ πλήθους φθαρέντες. ‘Ἐπὶ τοῖς τοιούτοις δὴ τοῖς κατορθώμασιν ὁ Μακεδόνιος, ὡς οὐδὲν φαῦλον πεπραχὼς, ἀλλὰ καθαρὸς καὶ ἀθώος τῶν γενομένων τυγχάνων, ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου μᾶλλου ἡ ὑπὸ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος ἐνθρονίζεται. Οὕτως μὲν οὖν Μακεδόνιος καὶ οἱ Ἀρειανοὶ διὰ τοσούτων φόνων τῆς ἐκκλησίας ἐκράτησαν. Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἔκτιζεν, ἡτις ‘Σοφία’ μὲν προσαγορεύεται οὐν· συνῆπται δὲ τῇ ἐπωνύμῳ Εἰρήνῃ, ἦν δὲ πατήρ τοῦ βασιλέως μικρὸν οὖσαν τὸ πρότερον εἰς κάλλος καὶ μέγεθος

ηὗξησε, καὶ νῦν εἰσὼν εἰς ἓνα περίβολον ἀμφω δρώμεναι μᾶς τὴν προσωνυμίαν ἔχουσαι.

CAP. XVII.

'Ος Ἀθανάσιος φοβηθεὶς τὰς τοῦ βασιλέως ἀπειλὰς ἐπὶ τὴν 'Ρώμην ἀνέδραμεν.

'Εν τούτῳ δὲ τῷ καιρῷ, καὶ ἑτέρᾳ διαβολῇ κατὰ Ἀθανασίου παρὰ τῶν Ἀρειανιζόντων συρράπτεται, πρόφασιν ἐφευρόντων τοιαύτην. Τῇ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ σιτηρέσιον ἥδη πρότερον δεδώρητο δ τῶν Αὐγούστων πατήρ εἰς διατροφὴν τῶν πτωχῶν. Τοῦτο ἔφασαν ἔξαργυρίζειν τὸν Ἀθανάσιον καὶ εἰς οἰκεῖον ἀποφέρεσθαι κέρδος. Πιστεύσας οὖν ὁ βασιλεὺς θάνατον αὐτῷ τὴν ἡμίλιαν ἡπείλησεν. 'Ο δὲ προαισθόμενος τῆς βασιλέως ἀπειλῆς χρήγαι φυγῇ καὶ ἦν ἀφανῆς. Τότε δὴ καὶ Ἰούλιος ὁ τῆς 'Ρώμης ἐπίσκοπος γνοὺς τὰ παρὰ τῶν Ἀρειανιζόντων κατὰ Ἀθανασίου γινόμενα, δεξάμενος δὲ καὶ τὰ Εὐσεβίου τοῦ τετελευτηκότος γράμματα, καλεῖ πρὸς ἑαυτὸν τὸν Ἀθανάσιον, πυθόμενος τὸν τόπον ἔνθα κέκρυπται. Φθάνει δὲ ἐν ταύτῳ καὶ τὰ γράμματα, ἀπέρ οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ πρότερον συναχθέντες ἀπεστάλκεισαν. 'Επέμπετο δὲ καὶ ἑτέρα γράμματα πρὸς αὐτὸν παρὰ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐπισκόπων, διδάσκοντα ψευδῆ εἶναι τὰ κατὰ Ἀθανασίου λεγόμενα. Οὕτως ἐναντίων πεμπομένων τῶν γραμμάτων, ὁ Ἰούλιος τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ συναχθεῖσιν ἀντιγράφων ἐμέμψατο, πρῶτον μὲν οὖν τὸ ἐπαχθὲς τῆς αὐτῶν ἐπιστολῆς, ἔπειτα παρὰ κανόνας ποιοῦντας, διότι εἰς τὴν σύνοδον αὐτὸν οὐκ ἐκάλεσαν, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος κελεύοντος, μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου 'Ρώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας, καὶ διὰ τὴν πίστιν λεληθότως παραχαράττουσιν· ἔτι δὲ ὡς καὶ τὰ ἐν Τύρῳ πάλαι πραχθέντα ἐκ συναρπαγῆς ἐγεγόνει διὰ τὸ ἐκ μονομερείας τὰ ἐν τῷ Μαρεώτῃ ὑπομνήματα πεπράχθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ Ἀρσένιου φανερῶς συκοφαντία ἐδέεικτο. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα διὰ πλειόνων ὁ Ἰούλιος τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ συναχθεῖσιν ἔγραφε. Παρεθέμεθα δ' ἀν καὶ τὰς πρὸς Ἰούλιον ἐπιστολὰς καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τὸ πολυεπὲς αὐτῶν μῆκος ἐκώλυσε. Σαβῖνος μέντοι ὁ τῆς Μακεδονίου αἰρέσεως, οὐ καὶ ἥδη πρότερον ἐμημονεύσαμεν, τὰς παρὰ Ἰούλιον ἐπιστολὰς ἐν τῇ 'Συναγωγῇ τῶν συνόδων' οὐκ ἔθηκεν· καίτοι τὴν παρὰ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πρὸς Ἰούλιον οὐ παρέλειπε. Τοῦτο δὲ σύνηθες αὐτῷ

Cp. Ath.
Apol. c. Ari.
35.

ποιεῖν· ἐν οἷς μὲν γὰρ αἱ τῶν συνόδων ἐπιστολαὶ σιγῶσιν ἡ ἀθετοῦσι τὸ ‘ὅμοσύσιον,’ ταῦτα σπουδάίως παρατίθεται, τὰς δὲ ἐναυτίας ἐκὼν ὑπερβαίνει. Τοσαῦτα μὲν περὶ τούτων. Μετ’ οὐ πολὺ δὲ καὶ Παῦλος ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης ὑποκρινόμενος εἰς τὴν Κόρινθον ἀπαίρειν, ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἀφίκετο. “Αμφι ω σὸν τὰ καθ’ ἑαυτοὺς γνώριμα καθιστῶσι τῷ ἐκεῖ βασιλεῖ.

CAP. XVIII.

Ως δὲ τῶν ἐσπερίων βασιλεὺς ἔζητησε παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ πεμφθῆναι τοὺς λόγον δάσοντας περὶ Ἀθανασίου καὶ Παύλου καὶ δι τούτους οἱ πεμφθέντες ὑπηγόρευσαν ἔκθεσιν πίστεως.

‘Ο δὲ τῶν ἐσπερίων μερῶν βασιλεὺς γνοὺς τὰ κατ’ αὐτοὺς ἰδιοπαθεῖ καὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν γράμματα διαπέμπεται, δηλῶν τρεῖς ἐπισκόπους πεμφθῆναι παρ’ αὐτὸν τὸν λόγον δάσοντας τῆς Παύλου καὶ Ἀθανασίου καθαιρέσσεως. Καὶ πέμπονται Νάρκισσος δ Κλειξ, καὶ Θεόδωρος δ Θρᾶξ, καὶ Μάρις Χαλκηδόνος, καὶ Μάρκος δ Σύρος· οἵ τινες παραγενόμενοι τοὺς μὲν περὶ Ἀθανάσιου οὐδαμῶς εἰς λόγους ἐλθεῖν κατεδέξαντο· τὴν δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκτεθεῖσαν πίστιν ἀποκρυψάμενοι, ἐτέραν δὲ συγκαττύσαντες ἐπιδεδώκασι τῷ βασιλεῖ Κώνσταντι ἐν τούτοις οὐσαν τοὺς ρήμασιν·

“Αλλη ἔκθεσις.

Cp. Ath. de
Syn. 25.

Πιστεύομεν εἰς ἓν Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, ‘ἔξ οὐ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὅνομάζεται.’ Καὶ εἰς τὸν Eph. iii. 25. μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, Θεὸν ἐν Θεῷ, φῶς ἐκ φωτὸς, δι’ οὗ ἐγένετο τὰ πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τά τε δρατὰ, καὶ τὰ ἀδρατα, λόγους δύτα, καὶ σοφίαν, καὶ δύναμιν, καὶ ζωὴν, καὶ φῶς ἀληθινὸν, τὸν ἐπ’ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι’ ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα, καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου, τὸν σταυροθέντα, καὶ ἀποθανόντα, καὶ ταφέντα, ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρῃ, καὶ ἀνεληλυθότα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων κρίναις ζῶντας καὶ νεκρούς καὶ ἀποδούντας ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· οὐδὲ τὸ βασιλεῖα ἀκατάπαντος οὐσία διαμενεῖ εἰς τοὺς ἀπέρους αἰώνας· ἔσται γὰρ καθεξόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μελλοντι. Καὶ εἰς τὸ Πνεύμα τὸ ‘Ἄγιον, τουτόστι τὸν Παράκλητον, ὃπερ ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ ἀνοδον ἀπέστειλε διδάξαι καὶ ὑπομνῆσαι πάντα, δι’ οὐ καὶ ἀγιασθήσονται αἱ τῶν εἰλικρινῶν εἰς αὐτὸν πεπ-

στευκότων ψυχαί. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν, ή ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡν ποτε χρόνος ὅτε οὐκ ἦν, ἀλλοτρίους οἴδεν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία.

Ταῦτα ἐπιδεδωκότες τῷ βασιλεῖ, καὶ πολλοῖς ἐτέροις ἐκδόντες, οὐδὲν πλέον ἀνύσαντες ἀνέχωρησαν. Ἀδιαφόρου τοίνυν ἔτι τυγχανούσης τῆς μεταξὺ τῶν δυτικῶν τε καὶ ἀνατολικῶν κοινωνίας, ἐπεφύη ἐν Σιρμίῳ, πόλις δὲ αὕτη τῶν Ἰλλυριῶν, αἰρεσις ἐτέρα. Φωτεινὸς γάρ τῶν ἐκεῖ ἐκκλησιῶν προεστὼς, γένος τῆς μικρᾶς Γαλατίας, Μαρκέλλου τε τοῦ καθηρημένου μαθητῆς, ἀκολουθῶν τῷ διδασκάλῳ, ψιλὸν ἀνθρωπον τὸν Υἱὸν ἐδογμάτισε. Καὶ περὶ μὲν τούτων κατὰ χώραν ἐροῦμεν.

CAP. XIX.

Περὶ τῆς μακροστίχου ἐκθέσεως.

Τριετοῦς δὲ ἐν τῷ μέσῳ διαδραμόντος χρόνου, αὖθις οἱ ἀνατολικοὶ ἐπίσκοποι συνέδριον ποιησάμενοι, καὶ ἐτέραν πίστιν συντάξαντες, τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ ἀποστέλλουσι δι' Ἐνδοξέουν τοῦ τότε ἐπισκόπου Γερμανικέας καὶ Μαρτυρίου καὶ Μακεδονίου, ὃς Μοψουεστίας τῆς ἐν Κιλικίᾳ ἐπίσκοπος ἦν. Ἡ δὲ πίστις διὰ μακροτέρων γραφεῖστα, προσθήκας τε πλείστας παρὰ τὰ προλαβόντα περιέχουσα, ἐν τούτοις ἔξετέθη τοῖς δρήμασι·

Cp. Ath. de
Syn. 2, 6;
Suz. iii. 11.

Πιστεύομεν εἰς ἓν Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, κτίστηρ καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, ἐξ οὐ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὄντομάζεται. Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, δι' οὐ ἐγένετο τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὅρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, λόγον ὄντα, καὶ σοφίαν, καὶ δύναμιν, καὶ ζωὴν, καὶ φῶς ἀληθινόν, τὸν ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα, καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς δύος παρθένου, τὸν σταυροθέντα, καὶ ἀποθανόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάτα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανὸν, καὶ καθεσθέντα ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων κρίναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδύναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὐδὲ ἡ βασιλεία ἀκατάπινστος οὖσα διαιμένει εἰς ἀπέιρους αἰώνας· καθέζεται γὰρ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μελλοντι. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ "Αγιον, τουτέστιν εἰς τὸν Παράκλητον" ὅπερ ἐπαγγελάμενος τοῖς ἀποστόλοις, μετὰ τὴν εἰς οὐρανὸν ἀνοδον ἀπέστειλε διδάξαι καὶ ὑπομηῆσαι αὐτὸν πάντα, δι' οὐ καὶ διγάζονται αἱ τῶν εὐλικρινῶν εἰς αὐτὸν

πιστεύοντων ψυχαί. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν, ή ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἡ ποτε χρόνος ἡ αἰών ὅτε μὴ ἦν, ἀλλοτρίους οἶδεν ἡ ἀγία καθολικὴ ἐκκλησία. Ὁμοίως καὶ τοὺς λέγοντας τρέις εἴναι Θεοὺς, ἡ τὸν Χριστὸν μὴ εἴναι Θεὸν πρὸ τῶν αἰώνων, μήτε Χριστὸν, μήτε Υἱὸν Θεοῦ εἴναι αὐτὸν, ἡ τὸν αὐτὸν εἴναι Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἀγίου Πνεύμα, καὶ ἀγένητον τὸν Υἱὸν, ἡ ὅτι οὐ βουλήσει οὐδὲ θελήσει ἐγένησεν διὰ Πατῆρα τὸν Υἱὸν, ἀναθεματίζει ἡ ἀγία καὶ καθολικὴ ἐκκλησία. Οὕτε γάρ ἐξ οὐκ ὄντων λέγειν τὸν Υἱὸν ἀσφαλὲς, ἐπειὶ μηδαμοῦ τούτῳ τῶν θεοπνεύστων γραφῶν ἐμφέρεται περὶ αὐτοῦ· οὕτε μὴν ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως παρὰ τὸν Πατέρα προϋποκειμένης, ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ γνησίως αὐτὸν γεγεννήσθαι διδασκόμεθα· ἐν γάρ τὸ ἀγένητον καὶ ἄναρχον, τὸν Χριστοῦ Πατέρα, διθεῖος διδάσκει λόγος. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ 'ἢν ποτε ὅτε οὐκ ἦν' ἐξ ἀγράφων ἐπισφαλῶς λέγοντας, χρονικὸν διάστημα προενθυμητέον αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ μόνον τὸν ἀχρόνως αὐτὸν γεγεννηκότα Θεόν· καὶ χρόνος γάρ καὶ αἰώνες γεγόναστι δι' αὐτοῦ. Οὕτε μὴν συνάναρχον, οὕτε συναγένητον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ εἴναι, νομιστέον· συνανάρχον γάρ καὶ συναγεννήτον οὐδεὶς κυρίως πατῆρ ἡ νίδις λεχθήσεται· ἀλλὰ τὸν μὲν Πατέρα μόνον ἄναρχον ὄντα καὶ ἀνέφικτον γεγεννηκέναι ἀνεφίκτως καὶ πᾶσιν ἀκαταλήπτως οἰδαμεν· τὸν δὲ Υἱὸν γεγεννήσθαι πρὸ τῶν αἰώνων, καὶ μηκέτι ὁμοίως τῷ Πατρὶ ἀγένητον εἴναι καὶ αὐτὸν, ἀλλ' ἀρχὴν ἔχειν τὸν γεννήσαντα Πατέρα· 'κεφαλὴ γὰρ Χριστοῦ, διὸ Θεός.' Οὕτε μὴν τρία διμολογοῦντες ¹ Cor. xi. 3. πράγματα, καὶ τρία πρόσωπα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος κατὰ τὰς γραφὰς, τρέις διὰ τοῦτο τοὺς Θεοὺς ποιοῦμεν. Ἐπειδὴ τὸν αὐτοτελῆ καὶ ἀγένητον ἄναρχον τε καὶ ἀόρατον Θεὸν, ἕνα μόνον οἴδαμεν τὸν Θεὸν, καὶ Πατέρα τοῦ μονογενοῦς, τὸν μόνον μὲν ἐξ οἰστοῦ τὸ εἴναι ἔχοντα, μόνον δὲ τοῖς ἀλλοις πᾶσιν ἀφθόνως τὸ εἴναι παρεχόμενον. Οὕτε μὴν ἕνα Θεὸν μόνον λέγοντες εἴναι τὸν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦν Χριστοῦ Πατέρα, τὸν μόνον ἀγένητον, διὰ τούτο ἀρνούμεθα τὸν Χριστὸν Θεὸν εἴναι προαιώνιον ὅποιοι εἰσὶν οἱ ἀπὸ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, ὃστερον αὐτὸν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐκ προκοπῆς τεθεοποιήσθαι λέγοντες, τῷ τὴν φύσιν ψιλὸν ἀνθρώπον γεγονέναι. Οἴδαμεν γάρ καὶ αὐτὸν, εἰ καὶ ὑποτέτακται τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Θεῷ ἀλλ' ὅμως γεννηθέντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, Θεὸν κατὰ φύσιν τέλειον εἴναι καὶ ἀληθῆ, καὶ μὴ ἐξ ἀνθρώπων μετὰ ταῦτα Θεὸν, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐνανθρωπήσαι δι' ἡμᾶς, καὶ μηδὲ πώποτε ἀπολαλεκτά τὸ εἴναι Θεόν. Βδέλυσσούμεθα δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἀναθεματίζομεν καὶ τοὺς λόγον μὲν μόνον αὐτὸν τοῦ Θεοῦ ψιλὸν καὶ ἀνύπαρκτον ἐπιπλάστως καλούντας, ἐν ἑτέρῳ τὸ εἴναι ἔχοντα, νῦν μὲν ὡς τὸν προφορικὸν λεγόμενον ὑπό τινων, νῦν δὲ ὡς τὸν ἐνδιάθετον, Χριστὸν δὲ αὐτὸν καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ μεσίτην, καὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, μὴ εἴναι πρὸ αἰώνων θέλοντας, ἀλλ' ἔκτοτε Χριστὸν αὐτὸν γεγονέναι καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐξ οὐ τὴν ἡμετέραν ἐκ τῆς παρθένου σάρκα ἀνεληφε, πρὸ τετρακοσίων δλων ἐτῶν ἔκτοτε γάρ

τὸν Χριστὸν ἀρχὴν βασιλείας ἐσχηκέναι θέλουσι, καὶ τέλος ἔξειν αὐτὴν μετὰ τὴν συντέλειαν καὶ κρίσιν. Τοιοῦτοι δέ εἰσιν οἱ ἀπὸ Μαρκέλλου καὶ Φωτεινοῦ, τῶν Ἀγκυρογαλατῶν οἱ τὴν προαιώνιον ὑπαρξίν τε καὶ δεότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀτελεύτητον αὐτοῦ βασιλείαν δμοίως Ἰουδαίοις ἀθεροῦσι, ἐπὶ προφάσει τοῦ συνίστασθαι δοκεῖν τὴν μοναρχίαν. "Ισμεν γάρ αὐτὸν ἡμεῖς οὐχ ἀπλῶς λόγον προφορικὸν ή ἐνδιάθετον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζῶντα Θεὸν Λόγον, καθ' ἑαυτὸν ὑπάρχοντα καὶ Υἱὸν Θεού καὶ Χριστὸν, καὶ οὐ προγνωστικῶς συνόντα καὶ συνδιατρίβοντα πρὸ αἰώνων τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ, καὶ πρὸς πᾶσαν διακονησάμενον αὐτῷ τὴν δημιουργίαν, εἴτε τῶν δρατῶν, εἴτε τῶν ἀρδάτων· ἀλλ' ἐντόπισταν λόγον ὅντα τὸν Πατρὸς, καὶ Θεὸν ἐκ Θεοῦ. Οὗτος γάρ ἔστι πρὸς ὃν εἰπεῖν διὰ Πατήρ, ὅτι 'ποιήσωμεν ἀνθρώπουν κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' δμοίωσιν' ὃς καὶ τοῖς πατράσιν αὐτοπροσώπως ὄφθη δεδωκὼς τὸν οὐμόν, καὶ λαλήσας διὰ τῶν προφητῶν, καὶ τὰ τελευταῖα ἐνανθρωπήσας, καὶ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα πᾶσιν ἀνθρώποις φανερώσας, καὶ βασιλεύων εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰώνας, οὐδὲν γάρ πρόσφατον ὁ Χριστὸς προσειληφεν ἀξιωματὸν· ἀλλ' ἀνωθεν τελειον αὐτὸν, καὶ τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα ὅμοιον πεπιστεύκαμεν. Καὶ τοὺς λέγοντας δὲ τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἀγιον Πνεῦμα, καθ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματός τε καὶ προσώπου τὰ τρία ὀνόματα ἀσεβῆς ἐκλαμβάνοντας, εἰκότως ἀποκρύσσομεν τῆς ἐκκλησίας, ὅτι τὸν ἀχώρητον καὶ ἀπαθῆ Πατέρα χωρητὸν ἀμα καὶ παθητὸν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὑποτίθενται.

Gen. i. 26.

Cypr. Ep. 73. Τοιοῦτοι γάρ εἰσιν οἱ Πατροπατιανοὶ παρὰ 'Ρωμαίοις, Σαφελλιανοὶ δὲ παρὰ 'Ημῶν λεγόμενοι. Οἴδαμεν γάρ ἡμεῖς, τὸν μὲν ἀποστειλαντα Πατέρα ἐν τῷ οὐκείῳ τῆς ἀναλοιώτου θεότητος θῆτε μεμενηκέναι· τὸν δὲ ἀποσταλέντα Χριστὸν τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν πεπληρώκαντα. 'Ομοίως δὲ καὶ τοὺς οὐ βουλήσει οὐδὲ δελήσει γεγενῆσθαι τὸν Χριστὸν εἰρηκότας ἀνευλαβῆς, ἀνάγκην δὲ δηλονάτι ἀβούλητον οὖσαν καὶ ἀπροαίρετον περιτεθεικάτας τῷ Θεῷ ἵνα ἄκων γενηθῇ τὸν Υἱὸν, δυστεθεστάτους καὶ τῆς ἀληθείας ἔινοις ἐπιγνώσκομεν' ὅτι τε παρὰ τὰς κουκάς ἐνοίας περὶ Θεοῦ, καὶ δὴ παρὰ τὸ βούλημα τῆς θεοπνέυστου γραφῆς, τοιαῦτα τετολμήκασι περὶ αὐτοῦ διορίσασθαι. Αὐτοκράτορα γάρ ἡμεῖς τὸν Θεὸν καὶ Κύριον αὐτὸν ἑαυτοῦ εἰδότες, ἐκουσίως αὐτὸν καὶ θέλοντα τὸν Υἱὸν γεγενηκέναι, εὐσεβῶς ὑπειλήφαμεν

Prov. viii. 22. πιστεύοντες δὲ ἐμφόβως καὶ τὸ περὶ αὐτοῦ λεγόμενον, 'Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὀδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ,' οὐχ δμοίως αὐτὸν τοῖς δὲ αὐτοῦ γενομένοις κτίσμασιν ἢ ποιήμασι γεγενῆσθαι ιοῦμεν. 'Ασεβες γάρ, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως ἀλλότριον, τὸ τὸν κτίστην τοῖς δὲ αὐτοῦ ἔκτισμένοις δημιουργῆμασι παραβάλλειν, καὶ τὸν αὐτὸν τῆς γενέσεως τοῖς ἀλλοτρίοις τρόποιν ἔχειν καὶ αὐτὸν νομίζειν. Μόνον γάρ καὶ μόνως τὸν μονογενῆ Υἱὸν γηγενῆσθαι· ἀλλ' οὐδὲ τὸν Υἱὸν καθ' ἑαυτὸν εἶναι ζῆν τε καὶ ὑπάρχειν δμοίως τῷ Πατρὶ λέγοντες, διὰ

4.

(Lxx.)

τοῦτο χωρίζομεν αὐτὸν τοῦ Πατρὸς, τόπους καὶ διαστήματά τινα μεταξὺ τῆς συναφέας αὐτῶν σωματικῶς ἐπινοούντες. Πεπιστεύκαμεν γὰρ ἀμεσιτεύτως αὐτοὺς καὶ ἀδιαστάτως ἐπισυνῆθαι, καὶ ἀχωρίστως ὑπάρχειν ἑαυτῷ σὸλον[ὅλον] μὲν τοῦ Πατρὸς ἐνεστερημένου τὸν Υἱὸν, δῆλον δὲ τοῦ Υἱοῦ ἐξηργημένου καὶ προσπεφυκότος τῷ Πατρὶ, καὶ μόνον τοῖς πατρόφοις κόλποις ἀναπαυθμενον διηγεῖσθαι. Πιστεύοντες οὖν εἰς τὴν παντελείων Τριάδα τὴν ἀγιωτάτην, τὸν Πατέρα λέγοντες Θεὸν, καὶ τὸν Υἱὸν, οὐ δύο τούτους Θεούς, ἀλλ' ἕνα διολογοῦμεν, μετὰ τὸ τῆς θεοτήτος ἀξίωμα, καὶ μίαν ἀκριβῆ τῆς βασιλείας τὴν συνάφειαν· πανταρχοῦντος μὲν καθόλου τοῦ Πατρὸς πάντων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ· τοῦ δὲ Υἱοῦ ὑποτεταγμένου τῷ Πατρὶ, ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ, πάντων τῶν μετ' αὐτὸν βασιλεύοντος τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων, καὶ τὴν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος χάριν ἀφθόνως τοῖς ἀγίοις δωρουμένου πατρικῷ βουλήματε· οὗτος γὰρ τὸν περὶ τῆς ἐν Χριστῷ μοναρχίᾳ συνιότασθαι λόγον παραδεδώκαστιν ἡμῖν οἱ ἵεροι λόγοι. Ταῦτα ἡμαγκάσθημεν μετὰ τὴν ἐν ἐπιτομῇ ἐκτεθείσαν πίστιν πλατύτερον ἐπειργάσθαι, οὐ κατὰ περιττὴν φιλοτιμίαν, ἀλλ' ἵνα πᾶσαν τὴν κατὰ τῆς ἡμετέρας ὑπολήφεως ἀλλοτρίαν ἀποκαθάρωμεν ὑποφίαν παρὰ τοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς ἀγνοῦσι· καὶ γνῶσιν οἱ κατὰ τὴν δύσιν πάντες διοῦ μὲν τῆς συκοφαντίας τῶν ἔτεροδέξιων τὴν ἀναίδειαν, διοῦ δὲ τῶν ἀνατολικῶν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐν Χριστῷ φρόνημα, μαρτυρούμενον ἀβιάστως ὑπὸ τῶν θεοπνεύστων γραφῶν παρὰ τοῖς ἀδιαστρόφοις.

CAP. XX.

Περὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου.

Ταῦτα οἱ κατὰ τὰ ἑσπέρια μέρη ἐπίσκοποι διὰ τὸ ἀλλογλώπσους εἶναι καὶ διὰ τὸ μὴ συνιέναι οὐ προσεδέχοντο, ἀρκεῖν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστων λέγοντες, καὶ μηδὲν περαιτέρω περιεργάζεσθαι. Ἐπεὶ οὖν πάλιν γράψαντος τοῦ βασιλέως, ὅστε ἀποδοθῆναι Παύλῳ καὶ Ἀθανασίῳ τοὺς οἰκείους τόπους, οὐδὲν πλέον ἡνύετο—στάσις γὰρ μεταξὺ τοῦ πλήθους ἐγίνετο συνεχῆς—σύνοδον ἀλλην παρακαλοῦσι γενέσθαι οἱ περὶ Παύλουν καὶ Ἀθανάσιον, ὕστε καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς καὶ τὰ τῆς πίστεως ἐπὶ οἰκουμενικῆς συνύδουν πέρας λαβεῖν, διδάσκοντες ἐπὶ καταλύσει τῆς πίστεως τὰς καθαιρέσεις γίνεσθαι. Κηρύσσεται οὖν αὐθις οἰκουμενικὴ σύνοδος ὡς ἐπὶ τὴν Σαρδικὴν—πόλις δὲ αὕτη Ἰλλυριῶν—γνώμῃ τῶν δυεῖν βασιλέων, τοῦ μὲν διὰ γραμμάτων αἰτήσαντος, τοῦ δὲ τῆς ἐψαλματίας ὑπακούσαντος. Ἐνδέκατον ἔτος ἦν ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ πατρὸς τῶν δύο Αὐγού^{—A.D. 347.} στων, ὅπατοι δὲ ἦσαν 'Ρουφίνος καὶ Εὐσέβιος, ὅτε ἡ ἐν Σαρδικῇ [Rather, 343] συνεκροτήθη σύνοδος. Ἐκ μὲν οὖν τῶν ἑσπερίων μερῶν περὶ τοὺς

[Cp. Ath. Apol. c. Ari. 1; but see Hist. Ari. 15.] τριακοσίους συνήλθον ἐπίσκοποι, ὡς φησιν Ἀθανάσιος· ἐκ δὲ τῶν ἔφων ἐβδομήκοντα ἔξι μόνον ὁ Σαβῖνος φησὶν, ἐν οἷς κατηριθμεῖτο καὶ Ἰσχύρας ὁ τοῦ Μαρεώτου ἐπίσκοπος, δυν οἱ καθελόντες Ἀθανάσιον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τῆσδε τῆς χώρας χειροτονοῦσι. Προύβαλλοντο δὲ οἱ μὲν ἀσθένειαν τοῦ σώματος, ἄλλοι δὲ τὸ στενὸν τῆς προθεσμίας ἐμέμφοντο, τὴν αἰτίαν ἐπὶ Ἰούλιον τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης ἀναφέρουντες· καίτοι ἐνιαυτοῦ καὶ ἔξι μηνῶν διαγενομένων, ἀφ' οὗ ἡ τε σύνοδος ἐκεκήρυκτο, καὶ οἱ περὶ Ἀθανάσιον ἐν τῇ Ῥώμῃ διέτριψον τὴν

Ath. Apol. c. Ari. 36 ff. Hist. Ari. 15. τολικοὶ εἰς πρόσωπον τῶν ἐσπερίων ἐλθεῖν οὐκ ἐβούλοντο, φάσκοντες

i. 7. μὴ ἄλλως εἰς λόγους ἐλθεῖν, εἰ μὴ τοὺς περὶ Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον ἔξελάσωσι τοῦ συλλόγου. Ὡς δὲ Πρωτογένης ὁ Σαρδικῆς ἐπίσκοπος καὶ Ὅσιος ὁ Κουνδρούβης—πόλις δὲ αὐτῆς τῆς Ἰσπανίας, ὡς καὶ πρότερον εἴρηται—οὐκ ἡνείχοντο μὴ παρεῖναι τοὺς περὶ Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον, ἀπεχώρουν εὐθέως· καὶ γενόμενοι ἐν τῇ [τοιούστῳ] Φιλιππούπολει τῆς Θράκης, ἰδιαζον ποιοῦντες συνέδριον, καὶ [Corr. by Hil. Fragm. 3. 29.] φανερώς λοιπὸν τὸ μὲν ‘ὅμοούσιον’ ἀναθεματίζουσι, τὴν δὲ τοῦ ‘ἀνόμοίου’ δόξαν ἐπιστολὰς συγγράψαντες πανταχοῦ διαπέμπονται. Οἱ δὲ ἐν Σαρδικῇ πρῶτον μὲν τούτων ἐρήμην κατεψήφισαντο, ἐπειτα τοὺς κατηγόρους Ἀθανασίου τῆς ἀξίας ἀφείλοντο, τὸν δρον τε τῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ κρατύναντες, καὶ τὸ ‘ἀνόμοιον’ ἐκβαλόντες, τὸ ‘ὅμοούσιον’ φανερώτερον ἐκδιδόασι· καὶ ἐγγράψαντές τε καὶ αὐτοὶ πανταχοῦ διαπέμπονται. Γνώμη μὲν οὖν ἐκάτεροι τοιάδε δικαίως πεποιηκέναν νομίσαντες, οἱ μὲν ἀνατολικοὶ, ὅτι τοὺς ὑπ’ αὐτῶν καθαιρεθέντας οἱ ἐσπέριοι προσεδέξαντο· οἱ δὲ ἐσπέριοι, ὅτι πρὸ διαγνώσεως οἱ καθελόντες ἀπέφυγον, καὶ ὅτι αὐτοὶ μὲν τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἐφύλαττον, ἐκείνοι δὲ παραχαράττειν ἐτόλμησαν. Ἀποδιδόσιν οὖν τὸν τόπον τοὺς περὶ Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον· ἔτι μὴν καὶ Μαρκέλλῳ τῷ Ἀγκύρᾳ, τῆς πρὸς τῇ

Cp. Ath. Tom. ad Antioch. 5. Supra i. 36. Cp. Ath. Apol. c. Ari. 47.

μικρῷ Γαλατίᾳ, ὃς πάλαι μὲν καθήρητο, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ πεποιήμεθα μνήμην· τότε δὲ ἐν τῷ τὴν καταδίκην ἀναπαλαύσαι ἐσπούδασε, διδάξας ὡς οὐ νοηθεῖη ἡ ὑπ’ αὐτοῦ ἐν τῷ βιβλίῳ φράσις, καὶ διὰ τοῦτο ὑπόνοιαν τοῦ Σαμοσατέως λαβεῖν. Οὐκ ἀγνοητέον μέντοι ὅτι τῷ Μαρκέλλῳ βιβλίον ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος ἀνεσκεύασεν ἐν δλοις τρισὶ βιβλίοις πρὸς αὐτὸν διαλεγόμενος, ἢ ‘πρὸς Μάρκελλον’ ἐπέγραψε· καὶ τίθησι μὲν τὰ ῥήματα Μαρκέλλου,

πρὸς αὐτὰ δὲ διαγωνίζεται, ὡς ψιλὸν ἀνθρωπὸν τὸν Κύριον, καθὰ Σαβέλλιος ὁ Λίβυς καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς, τοῦ Μαρκέλλου εἰσάγοντος.

CAP. XXI.

'Απολογία ὑπὲρ Εὐσέβιου τοῦ Παμφίλου.

'Επειδὴ δέ τινες ἐπεχείρησαν καὶ αὐτὸν λοιδορῆσαι, φημὶ δὴ τὸν Παμφίλον Εὐσέβιον, ὡς 'Αρειανίζοντα ἐν οἷς λόγοις ἔξεδωκε, μικρὰ καὶ περὶ αὐτὸν εἰπεῖν οὐκ ἄκαρον ἥγονται. Πρῶτον μὲν γὰρ τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ τὸ 'δμοούσιον' δριζόνσῃ καὶ παρῆν καὶ συνέθετο· λέγει δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῷ εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου κατὰ λέξιν ταῦτα·

Πάντας δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς δμόνους ἐλαύνων, εἰς ὅτε δμογράμμονας καὶ Eus. V. δμοδόξους αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς ἀμφισβητουμένους ἀπασι τὸ ἐπ' αὐτῷ κατέστησεν.^{C. iii. 13.} ὡς δμόφωνον κρατήσαι τὴν (ἐν Νικαίᾳ, Soc.) πίστιν.

Ἐι τοίνυν Εὐσέβιος, τῆς ἐκείσε συνόδου μνήμην ποιούμενος, λελύθαι μὲν τὰ τότε ἀμφισβητούμενα λέγει, πάντας δὲ δμοφρονῆσαι καὶ δμοδοξῆσαι, πῶς 'Αρειανίζειν αὐτὸν τινες ὑπολαμβάνουσιν; πλανῶνται δὲ καὶ 'Αρειανοὶ φρονεῦν αὐτὸν νομίζοντες τὰ αὐτῶν. 'Αλλ' ἐρεῖ τις ὡς ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ 'Αρειανίζειν δοκεῖ τῷ συνεχώς λέγειν 'διὰ Χριστοῦ.' Πρὸς δὲ ἀποκρινούμεθα, ὅτι τῇ λέξει ταύτῃ πολλάκις καὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας ἔχρήσαντο, καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς μηνυούσαις τὴν οἰκουμέναν τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Καὶ πρὸ γε ἀπάντων τούτων ὁ ἀπόστολος ταῖς λέξεσι Eph. iii. 9. ταύταις ἔχρήσατο· καὶ οὐδὲ πώποτε ὡς κακοδοξίας διδάσκαλος ἐνομίσθη. 'Ετι μὴν καὶ 'Αρείου κτίσμα τὸν Τίδην ὡς ἐν τῷ ἄλλῳ τολμήσαντος εἰπεῖν, ἐπάκουσον οὐα Εὐσέβιος περὶ τούτου ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῷ πρὸς Μάρκελλον κατὰ λέξιν φησίν·

'Ο μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μόνος αὐτὸς, καὶ οὐ δὲ ἄλλος ἀπηγρευταί τε Eus. de Eccl. Theol. καὶ ἔστι· ὅθεν εἰκότως ἀν τις μέμφαιτο τοῖς κτίσμασι αὐτὸν φάναι τετολμητ. i. 8, 9. κόστιν, ἐξ οὐδὲν ὅμοιαν τοῖς λοιποῖς κτίσμασι γενόμενον. Καὶ πῶς γὰρ ἔτι ἔσται Υἱὸς, πῶς δὲ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ, ὁ τὴν αὐτὴν τοῖς λοιποῖς κτίσμασιν ἐπιγραφόμενος φύσιν; . . . . τῶν τε πολλῶν γενητῶν ἔσται εἰς, ἢτε τῆς ἐξ οὐκ δηντῶν κτίσεως δμοίων αὐτοὺς μετασχὼν κοινωνίας· ἀλλ' οὐχ ὡδε περὶ αὐτοῦ τὰ θεῖα παιδεύει λόγια.

Είτα μετ' δλίγα πάλιν ἐπιφέρει·

Eus. Eccl.
Theol. i. 9.

'Ο τοίνυν γενητὸν ἔξ οὐκ ὄντων καὶ κτίσμα προηγμένου ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸν Υἱὸν δριζόμενος, λέληθε τοῦνομα μὲν αὐτῷ μόνον χαριζόμενος, τὸ δὲ ἀληθῶς, Υἱὸς εἶναι ἀρνούμενος' δι γὰρ ἔξ οὐκ ὄντων γεγονὼς οὐκ ἀληθῶς γένοιτ' ἀν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅτι μηδὲ ἄλλο τε τῶν γενητῶν. 'Αλλ' ἀληθῶς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι γένετο αὐτοῦ, ὡς, ἀτε ἐκ Πατρὸς ἀποτεχθεῖς, εἰκότως δὲν καὶ μονογενῆς καὶ ἀγαπητὸς χρηματίσεις τοῦ Πατρός' οὐτω δὲ, καὶ Θεὸς ἀν εἴη. Τί γὰρ δὲν καὶ Θεοῦ γέννημα, ἢ τὸ τῷ γεγενηθότι ἀφωμοιωμένον; Κτίσει μὲν οὖν βασιλεὺς πόλιν, ἀλλ' οὐ γεννᾷ πόλιν γεννᾷ δὲν οὐδὲν, ἀλλ' οὐ κτίσει λέγεται. Καὶ τεχνίτης 'δημιουργὸς,' ἀλλ' οὐ πατήρ γένοιτ' ἀν τοῦ πρὸς αὐτοῦ δημιουργούμενον' τοῦ δὲ ἔξ αὐτοῦ φύντος οὐδὲν οὐκ ἀν 'δημιουργὸς' λεχθεῖν. Καὶ δὴ καὶ δ τῶν δλω Θεὸς τοῦ μὲν Υἱοῦ Πατήρ, τοῦ δὲ κόσμου κτίστης δὲν εἰκότως καὶ ποιητὴς λέγοιτο. Εἰ δὲ μπαξ που τῆς γραφῆς εὑρίσκοι τις Prov. viii. 22. εἰρημένον τὸ, 'Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ,' τὸν νοῦν ἐπισκοπῶν χρή τοῦ λόγου, δι μικρὸν ὑστερον ἐκθήσομαι, ἀλλὰ μὴ κατὰ Μάρκελλον ἐκ μᾶς λέξεως τὸ κυριώτατον τῆς ἐκκλησίας παρασαλεύειν δόγμα.

Τοιαῦτα μὲν καὶ ἔτερα πλείονα δι Παμφίλου Εὐσέβιος ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ τῷ πρὸς Μάρκελλον φησίν. Καὶ ἐν τρίτῳ δὲ δ αὐτὸς, διδάσκων πῶς δεῖ τὸ κτίσμα τὴν λέξιν ἐκδέχεσθαι, τοιάδε φησίν·

Eus. ib. iii. 2. Τούτων τοίνυν δὲ δι πεικατασκευαζομένων, ἀκμούσθου ἐστὶ μετὰ τῶν προεκτεθέντων ἀπάντων, καὶ τὸ, 'Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ,' λελέχθαι. Εἰ δὲ λέγει ἐκτίσθαι ἔαντὸν, οὐχ ὡς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρελθὼν ταῦτα δὲν εἴποι, οὐδὲ ὡς τοῖς λοιποῖς κτίσμασι καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δμοίως γεγονὼς, δ τινες οὐκ ὀρθῶς ὑπελήφασιν' ἀλλ' ὡς ὑφεστῶς μὲν καὶ ζῶν, προών τε καὶ προϋπάρχων τῆς τοῦ παντὸς κόσμου συστάσεως, ἄρχειν δὲ τῶν δλων ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῦ ἔαντον Πατρὸς κατατεταγμένος' τοῦ 'ἔκτισεν' ἔνταῦθα ἀντὶ τοῦ 'κατέταξεν' ἢ 'κατέστησεν' εἰρημένον. Διαρρήδην οὖν τοὺς ἐν ἀνθρώποις ἄρχοντας καὶ ἡγεμόνας

1 Pet. ii. 13. 'κτίσιν' ὀνόμασεν δ εἰπὼν ἀπόστολος, 'Υποτάγγητε οὖν πάσῃ ἀνθρωπίῃ κτίσει διὰ τὸν Κύριον, εἴτε βασιλεῖ, ὡς ὑπερέχοντι, εἴτε ἡγεμόσιν, ὡς δι' αὐτοῦ πεμπομένοις.' Καὶ δ εἰπὼν δὲ προφήτης, 'Ἐτοιμάζου τοῦ ἐπικαλέσθαι τὸν Θεόν σου Ἰσραὴλ' διότι ἴδου στερεῶν βροντῆν, καὶ κτίζων πνεῦμα, καὶ ἀναγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ' . . . τὸ 'κτίζων' οὐκ ἐκ τοῦ γεγονότος ἔξ ἀνυπαρξίας παρειληφεν' οὐ γὰρ τότε ἔκτισεν δ Θεὸς τὸ πνεῦμα,

Amos iv. 12. πεμπομένοις. Καὶ δ εἰπὼν δὲ προφήτης, 'Ἐτοιμάζου τοῦ ἐπικαλέσθαι τὸν Θεόν σου Ἰσραὴλ' διότι ἴδου στερεῶν βροντῆν, καὶ κτίζων πνεῦμα, καὶ ἀναγ-

Eccles. i. 9. γέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ' . . . τὸ 'κτίζων' οὐκ ἐκ τοῦ γεγονότος ἔξ ἀνυπαρξίας παρειληφεν' οὐ γὰρ τότε ἔκτισεν δ Θεὸς τὸ πνεῦμα, ὅτε τὸν Χριστὸν αὐτοῦ πάσιν ἀνθρώποις κατήγειλεν, 'Οὐδὲν γὰρ πρόσφατον ὑπὸ τὸν ἥλιον' ἀλλ' ἦν μὲν καὶ προϋπήρχεν, ἀπεστέλλετο δὲ καθ διν καιρὸν

Acts ii. 2, 4. ησαν οἱ ἀπόστολοι συνηγμένοι, ὅτε δίκην βροντῆς 'Ἐγένετο ἥχος ἐκ τοῦ

οὐρανοῦ, ὁσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, ἐπληρώθησαν δὲ Πικέύματος Ἀγίου.¹ Καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ κατήγγειλαν ἀκολούθως τῇ προφητείᾳ φησάσῃ, ‘Διότι ἴδου στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων πνεῦμα, καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ,’ τοῦ ‘κτίζων’ ἀντὶ τοῦ ‘καταπέμπων’ ἢ ‘κατατάσσων’ εἰρημένου, τῆς δὲ βροντῆς καθ’ ἔτερον τρόπον τὸ ἐναγγελικὸν κήρυγμα δηλούνσης. Καὶ ὁ λέγων δὲ, ‘Καρδίαν καθαρὰν Psal. li. Lxx. 11. κτίσον ἐν ἐμῷ δὲ Θεός,’ οὐχ ὡς μὴ ἔχων καρδίαν τούτῳ ἔλεγε, καθαρὰν δὲ αὐτῷ τὴν διάνοιαν ἀποτελεσθῆναι ηὔχετο. Οὕτως ἐρηγταὶ καὶ, “Ινα τοὺς δύο Eph. ii. 15. κτίσῃ εἰς ἔνα καινὸν ἀνθρώπον,” ἀντὶ τοῦ ‘συναγάγῃ.’ ‘Ορα μήποτε τοιώτόν ἔστι καὶ τὸ, ‘Ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἀνθρώπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα’ Eph. iv. 24. καὶ τὸ, ‘Εἴ τις οὖν ἔνι Χριστῷ, καὶν κτίσις’ καὶ δοσαὶ ἀλλα εὑροι τις ἄν Cor. v. 17 τοιούτῳ τρόπῳ τὴν θειπνευστὸν γραφῆν διερευνώμενος μὴ θαυμάσῃς εἰ μεταφορικῶς καὶ ἐν τῷ, ‘Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν δόθων αὐτοῦ,’ τὸ ‘ἔκτισεν’ ἀντὶ τοῦ ‘κατέστησεν’ ἢ ‘κατέταξεν’

Τοιαῦτα μὲν δὲ Εὐσέβιος ἐν τοῖς πρὸς Μάρκελλον διέξεισιν ἡμεῖς δὲ αὐτὰ παρεθέμεθα διὰ τοὺς μάτην ἐρεσχελοῦντας καὶ βλασφημεῖν τὸν ἄνδρα ἐπιχειρήσαντας. Οὕτε γάρ ἔχοντι δεῖξαι δτὶ Εὐσέβιος ἀρχὴν τῆς ὑπάρχεως δίδωσι τῷ Τίψῃ τοῦ Θεοῦ, καὶν ταῖς τῆς οἰκονομίας λέξεισιν ἐν τοῖς βιβλίοις εὐρίσκουσιν αὐτὸν καταχρώμενον μάλιστα δὲ δτὶ ζηλωτὴς καὶ θαυμαστὴς τῶν Ὡριγένους βιβλίων ἐστὶν, ἐν οἷς πανταχοῦ τὸν Τίδην ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα εὐρίσκουσιν οἱ τῶν Ὡριγένους βιβλίων τὸ βάθος κατανοῆσαι δυνάμενοι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρεκβάσει διὰ τοὺς λοιδορεῖν ἐπιχειρήσαντας τὸν Εὐσέβιον εἴρηται.

CAP. XXII.

‘Οι τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ἀποδούσης τοὺς θρόνους Ἀθανασίφ καὶ Παύλφ, καὶ τοῦ βασιλέως τῆς ἑφας μὴ δεχομένου, πόλεμον δὲ τῶν ἐστερίων ἡπείλησε βασιλεύς.

Οἱ μέντοι ἐν Σαρδικῇ συνελθόντες καὶ ἐν Φιλιππούπολει τῆς Θράκης ἰδιάζοντα συνέδρια ποιησάμενοι, τὰ δοκοῦντα αὐτοῖς ἐκάτεροι πράξαντες, κατὰ πόλεις τὰς ἑαυτῶν ἀνεχώρησαν. Διεσπάτο οὖν τῆς ἀνατολῆς ἡ δύσις· καὶ ἦν ὅρος τῆς κοιωνίας αὐτοῖς τὸ ὅρος τὸ λεγόμενον Τισούκις, διπέρ ἐστὶν Ἰλλυριῶν τε καὶ Θρακῶν· καὶ ἔως μὲν τοῦ ὅρους τούτου ἀδιάφορος ἦν ἡ κοιωνία, διαφόρου τυγχανούσης τῆς πίστεως περιατέρω δὲ ἀλλήλοις οὐκ

ἐκοινώνουν. Τοιαύτη τις ἡντότε τῆς περὶ τὰς ἐκκλησίας καταστάσεως σύγχυσις. Μετὰ ταῦτα δὲ εὐθὺς ὁ τῶν ἐσπερίων μερῶν βασιλεὺς τὰ ἐν τῇ κατὰ Σαρδικὴν γενόμενα γυνώριμα τῷ ἀδελφῷ Κωνσταντίῳ καθίστησιν, ἀποδίδοσθαί τε τοῖς περὶ Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον τοὺς ἰδίους τόπους παρεκελεύετο. Ὡς δὲ οὐδὲ Κωνστάντιος παρεῖλκε πρὸς τὰ γραφόμενα, αἱρεσιν αὐθις προνῦθει ὁ τῶν ἐσπερίων μερῶν βασιλεὺς, ἢ δέχεσθαι τοὺς περὶ Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον ἐν τῇ οἰκείᾳ τάξει, καὶ ἀποδιδόναι αὐτοῖς τὰς ἐκκλησίας, ἢ μὴ ποιοῦντα τοῦτο ἔχθρον τε εἶναι καὶ προσδέχεσθαι πόλεμον. Ἐστι δὲ τὰ πρὸς τὸν ἀδελφὸν γραφέντα τάδε·

“Ωδε μέν εἰσι παρ’ ἑμοὶ Ἀθανάσιος καὶ Παῦλος· ἀλλὰ πυνθανόμενος διέγυνων εὐτεβείας αὐτοὺς χάριν διώκεσθαι. Εἰ μὲν οὖν ἐπαγγέλλῃ ἀποδίδοναι τούτοις τοὺς θρόνους, ἐπαμυνόμενος τοὺς μάτην αὐτοῖς προσφυομένους, ἀποστελὼ πρὸς σε τοὺς ἄνδρας· εἰ δὲ ἀνανένοις ταῦτα οὕτω παιὲν, εὐ̄ ξεθι δτι αὐτὸς ἔγω αὐτόθι γενόμενος, καὶ ἀκοντός σου, τούτοις τοὺς οἰκείους ἀποδίδωμι θρόνους.

CAP. XXIII.

‘Ως φοβηθεὶς δὲ Κωνστάντιος τὰς ἀπειλὰς τοῦ ἀδελφοῦ δι’ ἐπιστολῶν ἐκάλεσε τὸν Ἀθανάσιον, καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔπεμψε.

Ταῦτα γνοὺς δὲ τῆς ἔφασ βασιλεὺς εἰς ἀγωνίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν κατέστη· μεταπεμψάμενός τε εὐθὺς πλείστους τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων, τήν τε αἱρεσιν τοῦ ἀδελφοῦ προνῦθει, καὶ περὶ τοῦ πρακτέον διεπυνθάνετο. Οἱ δὲ κρείσσον ἔφασαν τῶν ἐκκλησιῶν παραχωρῆσαι τοῖς περὶ Ἀθανάσιον, ἢ ἐμφύλιον ἀναδέξασθαι πόλεμον. “Οθεν ἐπ’ ἀνάγκη καταστὰς δι’ βασιλεὺς ἐκάλει πρὸς ἑαυτὸν τοὺς περὶ Ἀθανάσιον. Καὶ τέως μὲν παραχρῆμα τὸν Παῦλον, μετὰ δυεῦν ἐπισκόπων καὶ τῆς ἀλλης τιμῆς, γράμμασί τε πάλιν τοῖς οἰκείοις δι’ τῶν ἐσπερίων βασιλεὺς, ἔτι τε καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς συνόδου, κατοχυρώσας, ἀποστέλλει ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦ δὲ Ἀθανασίου ἔτι ὑποστελλομένου καὶ ἀμφιβάλλοντος ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν—ηὐλαβεῖτο γὰρ τὰς τῶν συκοφαντῶν σκευωρίας—δι’ βασιλεὺς τῆς ἔφασ αὐτὸν οὐχ ἀπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ τρὶς ἐκάλει παρ’ ἑαυτόν· ὡς τὰ παρ’ αὐτοῦ γράμματα δεικνύει, ἀπερ ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς μεταβληθέντα γλώσσης τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον·

Ἐπιστολὴ Κωνσταντίου πρὸς Ἀθανάσιον.

Κωνστάντιος νικητὴς Αὐγουστος Ἀθανασίῳ ἐπισκόπῳ.

Ath. Apol. c.
Ari. 51. Cp.
Hist. Ari. 21.

Ἐπὶ πολὺ σε κλυδωνίζεσθαι καὶ χειμάζεσθαι τοῖς τῆς θαλάσσης δμοίως [ομ. δμοίως] κύμασιν ἀγρίοις οὐκ ἀφῆκεν ἡ τῆς ἡμετέρας ἡμερόπτητος φιλανθρωπία. Γυμναθέστα σε τῆς πατρής ἔστια, καὶ στερβέστα τῶν ἰδίων, καὶ πλανώμενον ἐν θηράδεσιν ἀνδίαις, οὐ παρεῖδεν ἡ ἀκάματος ἡμῶν εὐσέβεια. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐπὶ πολὺ ὑπερεθέμην γράψαι τὴν πρόθεσιν τῆς ἐμῆς διανοίας, προσδοκῶν αὐθαίρετόν σε παραγενέσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ τῶν καμάτων αἰτεῖν θεραπείαν· ὅμως ἐπειδὴ ἵσως δὲ φόβος τὴν προσάρτους τῆς σῆς προθέσεως ἐνεπόδιζε, διὰ τοῦτο δωρεὰς πληρέστατα γράμματα πρὸς τὴν σὴν στερρόπτητα διεπεμψάμεθα· ἵνα ἀφόβως ταῖς ἡμετέραις προσδύψεις ταχείαν τὴν σαντοῦ παρονοίαν παρασχεῖν σπουδάσης, ὑπὲρ τοῦ τῆς σαντοῦ ἐπιθυμίας ἀπολαῦσαι, καὶ πειραθεὶς ἡμῶν τῆς φιλανθρωπίας, τοῖς ἰδίοις ἀποκατασταθῆς. Τούτου γὰρ ἔνεκα καὶ τὸν δεσπότην καὶ ἀδελφόν μου Κώνσταντα τὸν νικητὴν Αὐγουστον ὑπὲρ σοῦ παρεκάλεσα, ἵνα τοῦ ἐλθεών ἔξουσίαν σοι δῷ, ἐπὶ τῷ ἀμφο- [ἰφ' φ' ἀμφ. ?] τέρων ἡμῶν ἐπινευσάντων τῇ πατρίδῃ ἀποκατασταθῆς, ἔχων τοῦτο τῆς ἡμῶν χάριτος ἐνέχυρον.

"Ἀλλη ἐπιστολὴ πρὸς Ἀθανάσιον.

Κωνστάντιος νικητὴς Αὐγουστος Ἀθανασίῳ ἐπισκόπῳ.

Εἰ καὶ τὰ μάλιστα διὰ προτέρων γραμμάτων ἐδηλώσαμεν, ὅπως ἀμερίμνως εἰς τὸ ἡμέτερον κομιτάτον παραγένη, διὰ τὸ μάλιστα βούλεσθαι ἡμᾶς ἀποστεῖλαι σε εἰς τὰ Ἰδία, ὅμως καὶ νῦν ταῦτα τὰ γράμματα πρὸς τὴν στερρόπτητα δεδηλώκαμεν. Διὸ προτρέπουμεθα χωρὶς τινὸς ἀπιστίας καὶ φάβου ἐπιμῆναί σε δημοσίους δχήμασι, καὶ σπουδάσαι πρὸς ἡμᾶς, ἵνα δν ἐπι- Cp. iii. 1. θυμεῖς ἀπολαῦσαι δυνηθείης.

"Ἀλλη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αὐτόν.

Κωνστάντιος νικητὴς Αὐγουστος Ἀθανασίῳ ἐπισκόπῳ.

Ἡνίκα ἐν τῇ Ἐδέσῃ διετρίβομεν, παρόντων τῶν σῶν πρεσβυτέρων, ἥρεσεν [Ἐδέσην] ὅπως ἀποσταλέρτος πρεσβυτέρου πρὸς σε, ἐλθεῖν πρὸς τὸ ἡμέτερον κομιτάτον σπουδάσης, ἐπὶ τῷ ἰδόντα σε τὴν ἡμετέραν πρόσωψιν εὐθέως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁδεύσαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ πλεύστος χρόνος παρῆλθεν, ἀφ' οὗ γράμματα δεξάμενος παρ' ἡμῶν οὐκ ἀπήντησας, διὰ τοῦτο καὶ νῦν ὑπομῆσαι σε ἐσπουδάσαμεν, ἵνα καὶ νῦν τὴν σὴν παρουσίαν ταχέαν ποιῆσαι πρὸς ἡμᾶς σπουδάσης, καὶ οὕτω δυνηθῆς τῇ πατρίδῃ σου ἀποκατασταθῆναι, καὶ τῆς εὐχῆς σου ἐπιτυχεῖν. Πρὸς δὲ πληρεστάτην διήγησιν Ἀχήταν τὸν διάκονον ἀπεστείλαμεν, παρ' οὐδενὸν μαθεῖν τῆς τε ἡμετέρας ψυχῆς τὴν προαίρεσιν, καὶ ὅτι τούτων ἔνα εὐχη τυχεῖν δυνήσῃ.

Ταύτας τὰς ἐπιστολὰς ἐν τῇ Ἀκυλητῇ δεξάμενος Ἀθανάσιος— ἐκεῖ γὰρ τῆς Σαρδικῆς ἀναχωρήσας διέτριβεν—εὐθέως ἐπὶ τὴν ‘Ρώμην ἀνέδραμεν· ἐπιδείξας τε τὰ γράμματα τῷ ἐπισκόπῳ Ἰουλίῳ, ἐν μεγίστῃ μὲν χαρᾷ τὴν ‘Ρωμαίων ἐκκλησίαν κατέστησεν. Ἐδόκει γὰρ καὶ δὴ τῆς ἔφας βασιλεὺς συντίθεσθαι αὐτῶν τῇ πίστει διὰ τοῦ καλεύν ‘Αθανάσιον παρ’ ἑαυτόν. Ἰούλιος δὲ τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κληρικοῖς τε καὶ λαοῖς τάδε περὶ ‘Αθανασίου ἐπέστειλεν·

Ath. Apol. c.
Ari. 52.

Ἐπιστολὴ Ἰουλίου ἐπισκόπου ‘Ρώμης πρὸς τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

[Qu. om. ἀπ.
ε. Cp. Ath.]

Ιουλίος ἐπισκόπος καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ λαῷ παροικοῦντι
‘Αλεξανδρειαν ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαιρεῖν.

Συγχαίρω κἀγὼ ὑμῖν, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί, ὅτι τὸν καρπὸν τῆς ἑαυτῶν πίστεως ἐπ’ ὄφθαλμῶν λοιπὸν ὄράτε. Τοῦτο γὰρ ἀληθῶς ἡνὶ τις γενόμενον ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνεπισκόπου μονὸν Ἀθανασίου· ὃν διὰ τε τὴν καθαρότητα τοῦ βίου, καὶ διὰ τὰς ὑμετέρας εὐχὰς, δὲ Θεὸς ὑμῖν ἀποδίδωσιν. Ἐκ δὴ τούτου συνορῆν ἐστὶν καθαρὰς ὑμῶν καὶ μεστὰς ἀγάπης ἀεὶ τὰς εὐχὰς ἀνενηρχέναι πρὸς τὸν Θεόν. Μνήμονες γὰρ ὅντες τῶν οὐρανίων ἐπαγγελιῶν καὶ [ἐγωγῆς Ath.] τῆς πρὸς αὐτὰς ἀγάπης, ἵνα ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ προσειρημένου ἀδελφοῦ μονὸν ἐπαudeύθητε, ἔγνωτε ἀληθῶς, καὶ κατὰ τὴν προσοῦσαν ὑμῖν ὄρθην πίστως κατεδήφατε τοῦτο, ὡς οὐκ ἀντὶ τέλος οὐτος ἀφ’ ὑμῶν ἀποσχοινισθήσεται, διὸ ἐν ταῖς θεοσεβέσιν ὑμῶν ψυχᾶις ἐσχήκατε ὡς παρόντα ἀεὶ. Οὐκοῦν οὐ πολλῶν μοι χρεία λόγων πρὸς ὑμᾶς ἐπιστέλλοντι· ὅσα γὰρ ὑμῖν λέλεκται παρ’ ἐμοῦ, ταῦτα ἡ ὑμετέρα πίστις προδῆλβε· καὶ πεπλήρωται κατὰ Χριστοῦ χάριν τὰ τῆς κοινῆς ὑμῶν πάντων εὐχῆς. Συγχαίρω τοίνυν ὑμῖν πᾶλιν γὰρ ἐρῶ, ὅτι τὰς ψυχὰς ἀκαταμαχήτους ἐν τῇ πίστει τετηρήκατε. Καὶ αὐτῷ δὲ τῷ ἀδελφῷ μονὸν Ἀθανασίῳ σύκοι ἔλαττον συγχαίρω, ὅτι, καίπερ πολλὰ πάσχων λυπηρὰ, οὐδεμίαν δραν ἐπιλήσμων γέγονε τῆς ὑμετέρας ἀγάπης καὶ τοῦ ὑμετέρου πόθου. Εἰ γὰρ καὶ τῷ σώματι πρὸς καιρὸν ἔδοξεν ἀφ’ ὑμῶν ἀφελκυσθῆναι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι διαπαντὸς ὡς συνῶν ὑμῖν [Ath. om. Καὶ διῆγε. Καὶ ἔγωγε, ἀγαπητοί, τὸν γενόμενον κατ’ αὐτοῦ πάντα πειρασμὸν οὐκ ἔγωγε.. ἄγα- πάμενος]

ἀδοξον ἡγοῦμα γεγενῆσθαι· καὶ γὰρ καὶ ἡ ὑμετέρα καὶ ἡ τούτου πίστις ἐγνώσθη παρὰ πᾶσι καὶ δεδοκίμασται. Εἰ γὰρ μὴ τοσαῦτα συμβεβήκει, τίς διὸ ἐπίστευσεν ἡ ὑμᾶς τοσαῦτην κρίσιν καὶ τοσαῦτην ἀγάπην περὶ τὸν τηλεκοῦντον ἐπίσκοπον ἔχειν, ἡ ἐκείνον τοσαῦτας ἀρεταῖς περιβεβλήσθαι, δεὶς καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἐλπίδος οὐκ ἀλλότριος γένοιτο; Ἐπέτυχε τοίνυν οἱρδήποτε τρόπῳ, καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μελλοντὶ, καὶ δμολογίας ἔνδοξον μαρτυρίαν. Διαφόρως γὰρ κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν πολλὰ χειμασθεῖς, τὴν σκευωρίαν πᾶσαν τῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως κατεπάτησε, καὶ πολλάκις διὰ

φθόνον καὶ εἰς κίνδυνον ἐπιβουλευθεὶς κατεφρόνησε θανάτου, φρουρούμενος ὑπὸ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐλπίζων ἄμα καὶ τὰς ἐπιβουλὰς ἐκκλίνειν, καὶ ἀποκατασταθῆσθαι πρὸς ὑμετέραν παράκλησιν, φέρων ὑμῖν ἄμα ἐκ τῆς ὑμετέρας συνειδήσεως μείζονα τὰ τρόπαια. Ἐν ὅσιος καὶ ἄχρι τερμάτων πάσης τῆς γῆς ἔνδοξος ἐγνώσθη, δοκιμασθεὶς ἐκ τοῦ βίου, παρρησιασάμενος μὲν τῇ προθέσει καὶ τῇ οὐρανίᾳ διδασκαλίῃ, ἀποδειχθεὶς δὲ ἀθανάτῳ κρίσις παρ' ὑμῶν ἀγαπώμενος. Ἐπανέρχεται τοιγαροῦν πρὸς ὑμᾶς λαμπρότερος νῦν ἡ ὅτε παρ' ὑμῶν ἀπεδήμησεν. Εἰν γὰρ καὶ τὰς τιμίας ὥλας, χρυσὸν δὴ λέγω καὶ ἄργυρον, εἰς καθαρότητα τὸ πῦρ δοκιμάζει, τί ἂν τις εἴποι κατ' ἀξίαν τοῦ τοσούτου ἀνδρὸς, δε τοσούτων θλίψεων πυρὰν καὶ κινδύνους νικήσας ἀποδίδοται νῦν ὑμῖν, ἀδόξος οὐ παρ'^[Ath. om. τυρ. κ.] ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάσης τῆς συνόδου ἀποδειχθεὶς; Ὑποδέξασθε^[καὶ τοσούτων καμάτων] τούντιν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, μετὰ πάσης τῆς κατὰ Θεὸν δόξης τε καὶ χαρᾶς τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν Ἀθανάσιον, μετὰ τούτων οἵ τινες αὐτῶν κοινωνοὶ γεγόναστι^[Ath. αἰτῷ] καὶ χαρέτε τῶν εὐχῶν ἀπολαύοντες, οἱ τὸν ποιμένα τὸν ὑμέτερον, ἵν' οὕτως^[καὶ τοσούτων καμάτων] εἴπω, ποθοῦντα καὶ διψῶντα τὴν ὑμετέραν θεοσέβειαν, σωτηρίος γραφαῖς ἐθρέψατε τε καὶ ἐποτίσατε. Καὶ γὰρ καὶ τῆς ἐπὶ ἔνης αὐτοῦ διατριβῆς ὑμεῖς παραμυθεία γεγόνατε· καὶ διωκόμενον καὶ ἐπιβουλευόμενον ἐθάλψατε ταῖς πιστοτάταις ἑαυτῶν ψυχαῖς καὶ διανοίαις. Ἐμὲ δὲ ἡδη εὑφραίνει ἐννοούμενον καὶ προορώντα τῷ λογισμῷ τὴν ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ ἐκάστου ὑμῶν χαρὰν, καὶ τοῦ πλήθους τὰς θεοσεβεστάτας ἀπαντήσεις, καὶ τὴν ἔνδοξον τῶν συντρεχόντων ἐστήν, καὶ τίς ἐκείνη ἡ ἡμέρη ὑμῖν καὶ ποία ἔσται, ἐπανερχομένου μὲν τοῦ ἀδελφοῦ μου, παυσαμένων δὲ τῶν προγενομένων, καὶ τῆς πολυτιμήτου κατ' εὐχὴν ἐπανόδου εἰς εὐφροσύνην τινα πληρεστάτης χαρᾶς συναπτούσης τὸν πάντας. Ἡ τοιάντη χαρὰ κατὰ τὸ μέγιστον μέχρις ὑμῶν φθάνει, οἵτις θεόθεν καὶ τούτῳ συγκεχωρῆσθαι συνέστηκεν, ὅπως εἰς γνῶσιν τοῦ τηλικούτου ἀνδρὸς ἐλθεῖν δυνηθῶμεν. Εἰς εὐχὴν οὖν τὴν ἐπιστολὴν τελεώσωνται καλόν. Ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, καὶ ὁ τούτου Κύρος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, διηνεκὴ τὴν χάριν ταύτην ὑμῖν παράσχοι, διδοὺς ἐπαθλὸν τῇ θαυμαστῇ ὑμῶν πίστει, ἣν περὶ τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν ἐνδέξω μαρτυρίᾳ ἐνεδέξασθε, ἵνα ὑμῖν τε καὶ τοῖς μεθ' ὑμᾶς ἐνταῦθα, καὶ ἐν τῷ μελλοντὶ τὰ βελτίστα μένοι, ‘Διὸφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐδὲ οὐκ ἤκουσε, : Cor. ii. 9. καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐν ἀνέβη, Διητούμασεν δὲ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν,’ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δέ οὐ τῷ παντοκράτορι Θεῷ ἡ δόξα εἰς τὸν αἰώνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. Ἐρρώσθαι ὑμᾶς εὐχομαι, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

Τούτοις πεπιστευκὼς τοῖς γράμμασιν Ἀθανάσιος ἐπὶ τὴν ἀνατολὴν παρεγένετο. Κωνστάντιος δὲ ὁ βασιλεὺς οὐκ ἀπεχθῶς μὲν τότε ἀπεδέξατο, σοφίζεσθαι δὲ αὐτὸν ἐπεχείρει ἐκ κατασκευῆς τῶν

'Αρειανιζόντων ὑποβαλλόμενος' καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· 'Τὸν μὲν θρόνον τὸν σαυτοῦ ψῆφῳ τῆς συνόδου καὶ ἡμετέρᾳ συναινέσθε ἀπείληφας' ἐπειδὴ δὲ εἰσὶν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ τινες τοῦ λαοῦ διακρινόμενοι τὴν πρόση σε κοινωνίαν, μίαν ἐν τῇ πόλει ἐκκλησίαν ἔσσον ἔχειν αὐτούς.' Πρὸς τὴν πρότασιν ταῦτην Ἀθανάσιος γοργῶς ὑπαπήντησε καὶ φησὶ, 'Ω βασιλεῦ, ἐπ' ἔξουσίας μὲν ἔχεις κελεύειν τε καὶ πράττειν δσα ἀν θέλης' χάριν δὲ καὶ αὐτὸς αἰτῶ, καὶ δέομαι, δός μοι.' Τοῦ δὲ βασιλέως δώσειν ἔτοιμως ἐπαγγειλαμένου, εὐθὺς ἐπήγαγεν Ἀθανάσιος, τὴν αὐτὴν ἀξιῶν χάριν λαβεῖν, ἥν δὲ βασιλεὺς ἐπεζήτει λαβεῖν. Μίαν γὰρ καὶ αὐτὸς ἐκκλησίαν ἀπονεμηθῆναι ἡξίουν καθ' ἐκάστην πόλιν τοῖς διακρινομένοις πρὸς τὴν τῶν Ἀρειανιζόντων κοινωνίαν. Τὴν Ἀθανασίου τοίνυν γυνώμην ἀλυσιτελῆ γνόντες οἱ Ἀρειανίζοντες, ὑπερτίθεσθαι μὲν τοῦτο ἔλεγον, πράττειν δὲ τὰ δοκοῦντα τῷ βασιλεῖ παρεχώρουν. Διόπερ δὲ βασιλεὺς Ἀθανασίῳ τε καὶ Παύλῳ καὶ Μαρκέλλῳ τοὺς ἰδίους ἀπεδίδον θρόνους· ἔτι μὲν καὶ Ἀσκληπῷ τῷ Γάζης, καὶ Λουκίῳ Ἀδριανούπολεως. Καὶ γὰρ οὗτοι ὑπὸ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου

[Vales. for
Λυστ.]

Ath. Apol. c.
Ari. 47.

ἐδέχθησαν' Ἀσκληπᾶς μὲν ὑπομνήματα ἐπιδείξας, ἐν οἷς ἐδέδεικτο Εὔσέβιος δὲ Παμφίλου ἄμα πλείστι διαγνοὺς τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ ἀποδοὺς τὴν ἀξίαν αὐτὸν· Λούκιος δὲ, ὅτι οἱ κατηγοροῦντες αὐτὸν φυγῇ ἐχρήσαντο. Προστάγματα οὖν τοῦ βασιλέως εἰς τὰς ἑαυτῶν ἐφοίτα πόλεις, κελεύοντα ἔτοιμως αὐτὸν ὑποδέχεσθαι. 'Ἐν μὲν οὖν Ἀγκύρᾳ, Βασιλείου ἔξωθονμένου καὶ ἀντεισιόντος Μαρκέλλου, ταραχὴ οὐχ ἡ τυχοῦσα ἐγένετο, ἢ πρόφασιν λοιδορίας παρέσχε τοῖς τὰ ἑαυτά φρονοῦντιν· Ἀσκληπάν δὲ ἔτοιμως Γαζανοὶ ἐδέξαντο. 'Ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινούπολει Μακεδόνιος Παύλῳ πρὸς δλίγον ὑπεξέστη, καθ' ἑαυτὸν ἐν ἰδιαίζουσῃ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως τὰς συνόδους ποιούμενος. 'Τπέρ μέντοι Ἀθανασίου δὲ βασιλεὺς ἐπισκόποις τε καὶ κληρικοῖς καὶ λαοῖς περὶ τοῦ ἀσμένως αὐτὸν ὑποδεχθῆναι ἐπέστειλεν' ἔτι μὴν καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐν δικαστηρίοις πραχθέντα δι' ἑτέρων γραμμάτων ἀφανισθῆναι ἐκέλευσε. Τὰ δὲ περὶ ἀμφοτέρων τούτων γραφέντα ἔστι τάδε.

Ath. Apol. c.
Ari. 54.

'Ἐπιστολὴ Κωνσταντίου ὑπέρ Ἀθανασίου.
Νικητὴς Κωνστάντιος, μέγιστος, Σεβαστὸς, ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.

Οὐκ ἀπελείθη τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος δὲ αἰδεσιμώτατος ἐπίσκοπος Ἀθανά-

σιος. Ἀλλ' εὶ καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ τῇ κατὰ ἀνθρώπους δοκιμασίᾳ ὑπεβλήθη, ὅμως τὴν ὁφειλομένην παρὰ τῆς παντεφόρου προνοίας ἀπηνέγκατο ψῆφον· ἀπολαβὼν βουλήσει τοῦ κρείττονος καὶ κρίσει ἡμετέρᾳ τὴν πατρίδα ὅμοι καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἡς θείῳ νεύματι προστάτης ἐτύγχανε. Τούτῳ τὰ ἀκόλουθα ἔδει παρὰ τῆς ἡμετέρας ὑπᾶρξαι πρᾳότητος^{C. p. c. 41.} ὅστε πάντα τὰ πρὸ τούτου κατὰ τῶν αὐτῷ κεκοινωνηκότων ὥρισμένα νῦν ἀμηστίᾳ παραδοθῆναι, πᾶσάν Ath. Apol. c. 54.

τε ὑποψίαν τὴν κατ' αὐτοῦ σχαλάσαι τοῦ λοιποῦ, τὴν τε ἀτέλειαν ἡς ἔτυχον Ath. 54.

πάλαι οἱ ἀμά αὐτῷ κληρικοί, τούτοις βεβαιωθῆναι προσηκόντως. Ἀλλὰ μὴν καὶ τούτῳ τῇ εἰς αὐτὸν χάριτι προστεθῆναι ἐδικαιώσαμεν, ὅστε πάντας τοὺς τοῦ Ἱεροῦ καταλόγου γινώσκειν ἐνδεδόσθαι τὸ ἄφοβον πᾶσι τοῖς αὐτῷ προστεθειμένοις, εἴτε ἐπισκοποῖς εἴτε κληρικοῖς. Ἰκανὸν δὲ γνώρισμα τῆς ἐκάστου ὄρθης προαιρέσεως ἔσται ἡ πρὸς τούτον ἔρωσις. "Οσοι γάρ ἀν., τῆς καλλίνος ὅμοι κρίσεώς τε καὶ μοίρας γενόμενοι, τὴν τούτου ἔλουνται καυνήσιαν, τούτους πάντας ἐκελεύσαμεν, καθ' ὅμοιότητα τῆς φθανούσης προνοίας, καὶ νῦν τῆς ὑφ' ἡμῶν βουλήσει τοῦ κρείττονος παρασχεθείσης χάριτος ἀπολαύειν.

"Ἀλλη ἐπιστολὴ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσι πεμφθεῖσα.

Ath. ib. 55.

Νικητὴς Κωνστάντιος, μέγιστος, Σεβαστὸς, τῷ λαῷ τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν καθολικῆς ἐκκλησίας.

Σκοπὸν ποιούμενοι τὴν ὑμετέραν ἐν ἀπασιν εὐνομίᾳν, εἰδότες τε ὡς ἐπὶ πολὺ τῆς τοῦ ἐπισκοποῦντος προνοίας ἐστέρησθε, Ἀθανάσιον τὸν ἐπίσκοπον, ἄνδρα τοῖς πᾶσι διὰ τὴν προσοῦσαν ὄρθοτήγα καὶ διὰ τὴν οἰκείαν εὐτροπίαν γνώριμον, πάλιν πρὸς ὑμᾶς ἀποστεῖλαι ἐδικαιώσαμεν. Τούτον συνήθως καὶ προστάντως ὑποδεξάμενοι, καὶ ταῖς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαῖς βοηθὸν προστησάμενοι, τὴν ὑμῖν τε ἀπρέπουσαν καὶ ἡμῖν ἀρεστὴν ὅμονοιαν καὶ εἰρήνην κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας θεοῦμν διαρκῆ φυλάττειν σπουδάσατε. Οὐδὲ γὰρ εὐλογοῦν ἔστι, διχονόά τικα ἡ στάσιν ἐν ὑμίν κινηθῆναι ὑπεναντίαν τῆς τῶν ἡμετέρων καιρῶν εὐμοιρίας. Καὶ τοῦτο μὲν ἀπεῖναι ἀφ' ὑμῶν παντελῶς βουλόμεθα^{Vales. conj.} τὸ δέ γε ταῖς εὐχαῖς ὑμᾶς διαρκῶς αὐτῷ, ὡς προείρηται, προστάγη καὶ ἐπικούρῳ χρωμένους πρὸς τὸ Θεῖον ἐμμένειν συνήθως παραινοῦμεν^{ἀκοάς} ὡς ἀν τῆς τοιαύτης ὑμάν πραθέσεως εἰς τὰς ἀπάντων εὐχὰς διαβαινούσης, τὴν τῆς ἱερᾶς θρησκείας ἐπίγρωσιν προδυμότατα σπεύδοιεν. Ἀλεξανδρεῖς προσφιλέστατοι. Καὶ αὐθὶς οὖν παραινοῦμεν τοῖς προειρημένοις ἐμμένειν τὸν δέ ἐπίσκοπον ψήφον τοῦ κρείττονος καὶ ἡμετέρᾳ γνώμῃ ἀπεσταλμένον ἡδέως δέξασθε, καὶ πάσῃ ψυχῇ καὶ γνώμῃ ἀσπαστὸν ἡγήσασθε. Τοῦτο γάρ καὶ ὑμῖν πρέπει, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ πρᾳότητι προσήκειν. Ὑπὲρ γάρ τοῦ πᾶσαν ἀνασοθῆν καὶ στάσεως πρόφασιν περιαιρεθῆναι τῶν ἐθελοκακία^{[ἀνασοθῆς} Ath.]

χρωμένων, τοῖς παρ' ὑμῖν δικασταῖς διὰ γραμμάτων προσετάξαμεν ἀπαντας υἱὸς ἀν στασιώδεις καταμάθουει τῇ τῷ νόμῳ ὑποβάλλειν ἐκδικίᾳ. Ἀμφότερα τοίνυν συνορῶντες, καὶ τὴν ἡμετέραν μετὰ τοῦ κρείττονος γνώμην καὶ τὸν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῆς ὁμονόias λόγον, καὶ τὴν κατὰ τῶν ἀτάκτων τιμωρίαν, τὰ πρέποντα καὶ ἀρμόδοντα τῷ τῆς ἱερᾶς θρησκείας θεσμῷ διαφυλάττοντες, τὸν προειρημένον διὰ πάσης αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἄγοντες, τὰς εὐχὰς ἀμα αὐτῷ ὑπέρ τε ἑαυτῶν καὶ τῆς τοῦ βίου παντὸς εὐνομίας τῷ τῶν δλων Πατρὶ Θεῷ ἀναπέμπειν σπουδάζετε.

*Ath. Apol. c.
Ari. 56.*

[*AI. Ἀνγούστων[α]*]

'Επιστολὴ περὶ τοῦ ἀφανισθῆναι τὰ πραχθέντα κατὰ Ἀθανασίου.

Νικητής Κωνστάντιος Αβγουστος Νεοτορίψι τῷ δὲ αὐτῷ τύπῳ καὶ τοῖς ἐν
Ἀνγούστομονίῃ καὶ Θηβαΐδῃ καὶ Λιβύῃ ἥγεμοσιν.

Εἴ τι ποτε πρὸ τούτου ἐπὶ βλάβῃ καὶ ὕβρει τῷ κοινωνούντων Ἀθανασίῳ τῷ ἐπισκόπῳ πραχθὲν εὐρίσκεται, τοῦτο νῦν ἀπαλειφθῆναι βουλόμεθα· καὶ γάρ τὴν ἀλειτουργησίαν, ἣν οἱ αὐτοῦ κληρικοὶ εἶχον, τὴν αὐτὴν πάλιν θέλομεν ἔχειν. Ταύτην δὲ τὴν ἡμετέραν πρόσταξιν φυλαχθῆναι βουλόμεθα· ὥστε ἀποδοθέντος Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου τῇ ἐκκλησίᾳ, τοὺς κοινωνοῦντας αὐτῷ ἔχειν ἀλειτουργησίαν ἦν ἀεὶ ἔσχον, ἦν καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ ἔχουσιν ἵν' οὗτοις ἔχοντες καὶ αὐτοὶ χάρωσιν.

CAP. XXIV.

'Οι Ἀθανάσιοι ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν διὰ τῶν Ἱεροσολύμων παριὸν ὑπὸ Μαξίμου εἰς κοινωνίαν ἀνεδέχθη, καὶ σύνοδον ἐπισκόπων τὸ ἐν Νικαίᾳ κυροῦσαν συνήγαγεν.

Ταῖς τοιαύταις ἐπιστολαῖς δύχυρωθεὶς Ἀθανάσιος δὲ ἐπίσκοπος, διὰ τῆς Συρίας δρμήσας τῆς Παλαιστίνης ἐπέβη· καταλαβὼν τε τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τῷ ἐπισκόπῳ Μαξίμῳ καταφανῆ ποιήσας τά τε ὑπὸ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνύδου γνωσθέντα, καὶ ὡς δ βασιλεὺς Κωνστάντιος τῇ ἐκείνων κρίσει ἐγένετο σύμφηφος, παρασκευάζει σύνοδον τῶν ἐκεὶ ἐπισκόπων γενέσθαι. Μάξιμός τε μηδὲν μελλήσας μετεπέμπετο τινας τῶν ἀπὸ Συρίας καὶ Παλαιστίνης ἐπισκόπων· καὶ καθίσας συνέδριον, ἀποδίδωσι καὶ αὐτὸς τὴν κοινωνίαν

*Ath. Apol. c.
Ari. 57.*

Ἀθανασίῳ καὶ τὴν ἀξίαν. Γράφει τε καὶ αὐτὴ ἡ συνέδος τοῖς τε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ πάσι τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ ἐπισκόποις τὰ ἐγνωμένα καὶ ἐψηφισμένα περὶ Ἀθανασίου ἐφ' ω σφόδρα κατεμωκήσαντο τοῦ Μαξίμου οἱ ἀπεχθῶς ἔχοντες πρὸς Ἀθανασίου, διτὶ πρότερον καθελῶν αὐτὸν, αὖθις ἐκ μεταμελέας, ὡς μηδενὸς γενομένου, ψῆφον ὑπὲρ Ἀθανασίου ἐξήνεγκεν τὴν τε κοινωνίαν

αὐτῷ καὶ τὴν ἀξίαν παρέχουσαν. Ταῦτα γνώντες Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης, οἱ περὶ τὸ Ἀρειάνιον δόγμα πρότερον διαπύρως σπουδάζοντες, καταγνόντες τότε τῆς προλαβούσης σπουδῆς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀνήλθον βιβλίον τε μετανοίας τῷ ἐπισκέψῃ Ἰουλίῳ ἐπιδόντες, τῷ τε ‘δμοουσίῳ’ συνέθεντο, καὶ γράμματα πρὸς Ἀθανάσιον διαπεμψάμενοι κοινωνεῖν αὐτῷ τοῦ λοιποῦ ὀμολόγησαν. Οὗτω μὲν οὖν τότε Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης, τοῖς ἐπὶ Ἀθανάσιῳ γεγονόσιν ἡττηθέντες, ὡς ἔφην, τῷ ‘δμοουσίῳ’ συνέθεντο. Ἀθανάσιος δὲ διὰ τοῦ Πηλουσίου ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρειαν ἐπορεύετο· κατὰ πόλεις τε παριὰν ἐδίδασκε, τοὺς μὲν Ἀρειανίζοντας ἐκτρέπεσθαι, δσπάζεσθαι δὲ τοὺς τὸ ‘δμοούσιον’ δμολογοῦντας. ‘Ἐν τισὶ δὲ τῶν ἐκκλησίων καὶ χειροτονίας ἐποίει· καὶ τοῦτο γέγονεν ἀρχὴ ἑτέρας μέμψεως κεῖται· αὐτὸν, διτὶ ἐν ταῖς ἀλλων παροικίαις χειροτονεῖν ἐπεχείρει. Τὰ μὲν οὖν κατὰ Ἀθανάσιον οὔτως τότε προέβαινεν.

CAP. XXV.

Περὶ τῶν τυράννων Μαγνεύτιον καὶ Βεγραίανος.

‘Ἐν τούτῳ δὲ τὰ δημόσια οὐχ ἡ τυχοῦσα ταραχὴ διεδέχετο· περὶ ἣς δσα κεφαλαιώδη παραδραμέιν οὐκ ἀναγκαῖον ἀναλαβόντες, βραχὺ λέξομεν. Ὁτι τοῦ κτίστου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τελευτῆσαντος, οἱ τρεῖς αὐτοῦ παῖδες τὴν βασιλείαν αὐτοῦ διεδέξαντο, ὡς *Supra i. 38.* ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ πεποιήμεθα μνήμην. Ἰστέον δὲ διτὶ συνεβαστλευσε τούτοις ἀνεψιδεῖς αὐτῶν, φόνομα Δαλμάτιος δμώνυμος τῷ ἰδίῳ πατρὶ· δν ἐπ’ δλίγον συμβασιλεύσαντα οἱ στρατιῶται ἀνεῖλον, οὐ κελεύοντος Κωνσταντίου τὴν σφαγὴν, ἀλλὰ μὴ κωλύοντος. Ὡς δὲ Κωνσταντίος δ νέος τοῦ ἀδελφοῦ μέρεσιν ἐπιὼν καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν συμβαλὼν ἀνήρεθη, ἥδη πολλάκις πρότερον *Supra 5, 15.* εἴρηται. Μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου ἀνάιρεσιν δ Περσικὸς πρὸς Ῥωμαίους ἐκινήθη πόλεμος, καθ’ δν Κωνστάντιος οὐδὲν ἐπραττεν εὐτυχῶς· νυκτομαχίας γάρ περὶ τοὺς δρους Ῥωμαίων καὶ Περσῶν γενομένης, ἐπικρατέστερα τότε τὰ Περσῶν πρὸς δλίγον ἔδοξε γίνεσθαι. Καθ’ δν καιρὸν οὔτε τὰ Χριστιανῶν ἡσύχαζεν, ἀλλὰ δι’ Ἀθανάσιον καὶ τὴν τοῦ ‘δμοουσίου’ λέξιν περὶ τὰς ἐκκλησίας πόλεμος ἦν. Ἐν τούτοις καθεστώτων τῶν πραγμάτων, Μαγνέντιος περὶ τὰ ἐσπέρια

μέρη ἐπεφύη τύραννος· ὃς Κωνσταντα, τὸν τῶν ἐσπερίων μερῶν
 βασιλεύοντα, περὶ τὰς Γαλλίας διάγοντα ἐκ συσκευῆς ἀνείλε. Οὐ
 γενομένου, ἐμφύλιος μέγιστος ἀνερριπτόθη πόλεμος. Μαγνέντιος
 μὲν γὰρ ὁ τύραννος πάσης Ἰταλίας ἔκρατει, Ἀφρικήν τε καὶ Λιβύην
 ὑφ' ἕαυτῷ πεποίητο, καὶ αὐτὰς τὰς Γαλλίας ἔσχε λαβών. Ἐν
 Ἰλλυρικοῖς δὲ ἐν Σιρμίῳ πόλει ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἔτερος ἐπῆρτο
 τύραννος· ὅνομα δὲ αὐτῷ Βεγρανίων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν
 Ῥώμην ταραχῇ κατεῖχεν· τοῦ Κωνσταντίου γὰρ ἀδελφιδοῦς ἦν,
 φὶ Νεπωτιανὸς ὅνομα, ὃς ἀντεποίειτο τῆς βασιλείας χειρὶ μονο-
 μάχων δορυφορούμενος. Νεπωτιανὸν μὲν οὖν οἱ Μαγνεντίον
 καθεῖλον στρατηγοί· Μαγνέντιος δὲ ἐπὶών πάντα τὰ ἐσπέρια κα-
 εστρέψθετο.

[Κωνσταν-
τίου, Val.]

CAP. XXVI.

'Ος τοῦ βασιλέως τῶν ἐσπερίων τελευτήσαντος αὐθὶς τῶν ιδίων ἐκεβλήθησαν τόπων
 Παῦλος καὶ Ἀθανάσιος· καὶ ὃς Παῦλος μὲν εἰς ἔφορίαν ἀγόμενος ἀνηρέθη
 Ἀθανάσιος δὲ ἀπέδρα.

Τούτων δὲ πάντων τῶν κακῶν σύρροια ἐν βραχεῖ γέγονε
 A.D. 350. χρόνῳ· τετάρτῳ γὰρ ὕστερον ἔτει μετὰ τὴν ἐν Σαρδικῇ σύνοδον
 γέγονε, κατὰ τὴν ὑπατείαν Σεργίου καὶ Νιγριανοῦ. Τούτων ἀγ-
 γελθέντων, ἐδόκει μὲν εἰς Κωνστάντιον μόνον περιεληλυθέναι τὰ
 τῆς βασιλείας αὐτοκράτωρ δὲ ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς ἀναδειχθεὶς
 μέρεσι, κατὰ τῶν τυράννων παντοῖos ἦν εὐτρεπίζεσθαι. Καιρὸν δὲ
 εἴκαιρον οἱ πρὸς Ἀθανάσιον διαφερόμενοι εὐρηκέναι νομίσαντες,
 αὐθὶς κατ' αὐτοῦ καὶ μηδέπω τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιστάντος μεγί-
 στας διαβολᾶς ἔξειργάζοντο· διδάσκουσί τε τὸν βασιλέα Κωνστάν-
 τιον, ὃς εἴη πᾶσαν ἀνατρέπων Αἴγυπτον καὶ Λιβύην. Μάλιστα δὲ
 τὴν διαβολὴν ηὗξησε τὸ χειροτονίας αὐτὸν ἐν ἀλλοτρίαις παροικίαις
 ποιήσασθαι. Ἀθανάσιος δὲ ἐν τοσούτῳ καταλαβὼν τὴν Ἀλεξάν-
 δρειαν συνόδους τῶν ἐν Αἴγυπτῳ ἐπισκόπων συνήθροισεν· οἱ δόμοφωνα
 ἐψηφίσαντο τοῖς τότε ἐν Σαρδικῇ συνελθοῦσι καὶ τῇ παφὰ Μαξίμου
 ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις γενομένῃ συνόδῳ. Οὐ δὲ βασιλεὺς, καὶ
 αὐτὸς πάλαι τῇ Ἀρειανῇ κατεχόμενος δόξῃ, πάντα τὰ μικρὸν ἔμ-
 προσθεν αὐτῷ δεδογμένα εἰς τούναντίουν μετέστρεφε. Καὶ πρῶτον
 μὲν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν ἐπίσκοπον Παῦλον ἔξοριστον
 γενέσθαι ἐκέλευσεν, διν οἱ ἀπαγαγόντες ἐν Κουκουσῷ τῆς Καππα-

Ath. Apol.
ad Const.
2-10.

Ath. Hist.
Ari. 7.

πῦρ, ἡνάγκαζε λέγειν αὐτὰς τῆς Ἀρείου πίστεως εἶναι. Ὡς δὲ νικώσας αὐτὰς ἔβλεπε καὶ μὴ φροντιζούσας τοῦ πυρὸς, γυμνώσας λοιπὸν οὔτω κατέκοψεν αὐτὰς εἰς τὰ πρόσωπα, ὡς μετὰ χρόνου μόγις ἐπιγυνωσθῆναι. Ἀνδρας τε κρατήσας τεσσαράκοντα, καινοτέρῳ τρόπῳ κατέκοψε· ράβδους γάρ τὰς ἀπὸ τῶν φοινίκων εὐθὺς τεμὼν ἐν ἑνταῖς ἔχουσας ἔτι τὸν σκόλοπας, τὰ νῶτα τούτων οὕτως ἔξεδειρεν, ὡς τινὰς μὲν πολλάκις χειρουργηθῆναι διὰ τὸν ἀποπαγέντας ἐν αὐτοῖς σκόλοπας, τινὰς δὲ καὶ μὴ φέροντας ἀποθανεῖν. Πάντας μὲν οὖν τὸν περιλειφθέντας ἄθρως καὶ τὴν παρθένον ἔξωρισαν εἰς τὴν μεγάλην Ὁασιν. Τὰ δὲ σώματα τῶν τετελευτηκότων οὐδὲ τοῖς ἴδιοις κατὰ τὴν ἀρχὴν ἀποδοθῆναι συνιεχώρησαν ἀλλ' ἔκρυψαν ὡς ἡδελησαν, ἀταφα βαλόντες ὑπὲρ τοῦ δοκεῖν αὐτοὺς λανθάνειν τὴν τοσαύτην ὡμότητα. Πράττουσι δὲ τοῦτο πεπλανημένοι τῇ διανοίᾳ οἱ παράφρονες. Τῶν γάρ οἰκείων τῶν τετελευτηκότων χαιρόντων μὲν διὰ τὴν δμολογίαν, θρηνούντων δὲ διὰ τὰ σώματα, μεῖζον ἔξηχεῖτο κατ' αὐτῶν ὁ τῆς ἀστεβείας καὶ ὡμότητος ἔλεγχος. Καὶ γὰρ εὐθὺς ἀπὸ τῆς Αἴγυπτου καὶ τῶν Λιβύων ἔξωρισαν μὲν ἐπισκόπους Ἀμμώνιον, Θεμοῦν, Γάϊον, Φίλωνα, Ἐρμῆν, Πλήνιον, Ψενθίστριν,^{Cp. Ath. Hist. Ari.} Νειλάμψιφα, Ἀγάθωνα, Ἀνάγαμφον, Μάρκου, Ἀμμώνιον, ἔτερον Μάρκου,⁷² Δρακόντιον, Ἀδέλφιον, Ἀθηνόδωρον, καὶ πρεσβυτέρους Ἰέρακα καὶ Διιστορον. Καὶ οὕτω πικρῶς ήλασαν αὐτοὺς, ὡς τινας μὲν αὐτῶν ἐν ταῖς ὅδοις, τινὰς δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ἔξορισμῷ ἀποθανεῖν ἐφυγόδευσαν δὲ ἐπισκόπους πλείους ἢ τριάκοντα. Σπουδὴ γὰρ ἡν αὐτοῖς κατὰ τὸν Ἀχαὰθ, εἰ δυνατὸν ἔξαραι τὴν ἀλήθειαν.

Τοιαῦτα μὲν Ἀθανάσιος περὶ τῶν ὑπὸ Γεωργίου κατὰ τὴν Ἀλεξ- ἀνδρειαν γενομένων οἰκεῖαις διεξῆλθε φωναῖς. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Ἰλλυρίδα ἐστρατοπεδεύετο· ἥγε γὰρ αὐτὸν ἐκεῖσε τῶν δημοσίων χρειῶν ἡ ἀνάγκη, μάλιστα δὲ ἡ Βετρανίωνος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀναγόρευσις. Γενόμενος δὲ ἐν Σιρμίῳ κατὰ συνθήκας ἐντυχάνει τῷ Βετρανίωνι, κατασκευάζει τε μεταθέσθαι τὸν ἀνακηρύξαντας αὐτὸν στρατιώτας· οἱ καὶ μεταθέμενοι Κωνστάντιον μόνον ἀνεφώνουν Αἴγυπτον καὶ βασιλέα καὶ αὐτοκράτορα· Βετρανίωνος δὲ οὐδαμοῦ μνήμη βοώντων ἐγίνετο. Ὁ δὲ εὐθὺς αἰσθόμενος προδίδοσθαι, παρὰ τὸν πόδας ἐκυλινδεῖτο τοῦ βασιλέως. Κωνστάντιος δὲ αὐτοῦ περιελῶν τὸν βασιλικὸν στέφανον καὶ τὴν ^{Cp. Ath. Hist. Ari.} ἀλουργίδα φιλανθρωπεύεται, παραινέστας ἰδιωτικῷ σχήματι ἡσυχέ-⁵⁰ στερον διάγειν πρέπειν γὰρ τῷ προβεβηκότι τὴν ἡλικίαν ἀπραγμονέστερον βιοῦν ἡ ἔχειν δονομα φρουτῶν μεστόν. Τὰ μὲν οὖν κατὰ Βετρανίωνα τοιαύτην ἔσχε τὴν ἔκβασιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς

αὐτῷ παντοίαν δαπάνην ἐκ δημοσίων φόρων ἐκέλευσε δίδοσθαι. Πολλάκις δὲ αὐτῷ ὕστερον ἐν Προύσῃ τῆς Βιθυνίας διάγοντι γράφων ἐδήλουν, ὡς εἴη μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος αὐτῷ γεγονὼς, ἀπαλλάξας φροντίδων καὶ ὅσα σύνεστι τῇ βασιλείᾳ κακά· οὐκ εὖ τε πράττειν ἔλεγεν αὐτὸν, ὅτι ὁν ἐκείνῳ παρέσχεν, αὐτὸς οὐκ ἀπέλαυσε. Καὶ τοσαῦτα μὲν περὶ τούτων λελέχθω. Τότε δὲ ὁ βασιλεὺς Γάλλου μὲν ἀνεψιδύν ἑαυτοῦ Καίσαρα καταστήσας, τό τε οἰκεῖον θεὶς αὐτῷ ὄνομα, εἰς τὴν Συρίας Ἀντιοχείαν ἔπειμψε, φρουρεῖσθαι τὰ τῆς ἔφασ μέρη δι' αὐτοῦ προνοούμενος. Ὁτε καὶ ἐπιστάντος αὐτοῦ τῇ Ἀντιοχέων, τὸ τοῦ Σωτῆρος σημεῖον περὶ τὴν ἀνατολὴν ἐφάνη· στύλος γάρ σταυροειδῆς ἐν τῷ οὐρανῷ δόθεὶς μέγιστον θαῦμα τοῖς ὄρωσιν ἐγένετο. Τοὺς δὲ ἄλλους αὐτοῦ στρατηγοὺς σὺν δυνάμει πολλῇ κατὰ Μαγνεντίου προῦπεμπε· παρεῖλκε τε ἐν τῷ Σιρμίῳ προσμένων τὰ ἐκβησόμενα.

CAP. XXIX.

Περὶ Φωτεινοῦ τοῦ αἵρεσιάρχου.

Τότε δὴ καὶ Φωτεινὸς ὁ τῆς ἐκεὶ ἐκκλησίας προεστηκὼς τὸ παρευρεθὲν αὐτῷ δόγμα φανερώτερον ἐξεθρύλει. Διὸ ταραχῆσ έκ τούτου γενομένης, ὁ βασιλεὺς σύνοδον ἐπισκόπων ἐν τῷ Σιρμίῳ γένεσθαι ἐκέλευσε. Συνῆλθον οὖν ἐκεὶ τῶν μὲν ἀνατολικῶν Μάρκος ὁ Ἀρεθούσιος, Γεώργιος τε ὁ Ἀλεξανδρεῖας, δν οἱ Ἀρειανίζοντες ἔπειμψαν ἀποκινήσαντες Γρηγόριον, ὡς μοι πρότερον ἐληρηταὶ, Βασίλειός τε ὁ ἐκβληθέντος Μαρκέλλου τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ προεστῶς ἐκκλησίας, Παγκράτιος Πηλουσίου, Ψατιανὸς Ἡρακλεῖας. Τῶν δὲ δυτικῶν, Οὐάλης Μουρσῶν, καὶ περιβόητος τοῖς τότε ἀνθρώποις Ὅσιος, ὁ τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ Κουδρούθης ἐπίσκοπος, ἄκων παρῆν. Οὗτοι μετὰ τὴν ὑπατείαν Σεργίου καὶ Νιγριανοῦ, καθ' δν ἐνιαυτὸν διὰ τοὺς ἐκ τῶν πολέμων θορύβους οὐδεὶς ὑπατος τὰς συνήθεις ὑπατείας ἐπετέλεσε, συνελθόντες δὲ ἐν Σιρμίῳ, καὶ τὸν Φωτεινὸν τὸ δόγμα Σαβελλίου τοῦ Λίβυος καὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως φρονοῦντα φωράσαντες, καθέιλον εὐθύς. Καὶ τοῦτο μὲν ὡς καλῶς καὶ δικαίως γενόμενον πάντες ἐπήγεισαν καὶ τότε καὶ μετὰ ταῦτα· οἱ δὲ ἐπιμείναντες ἐπραξαν ὅπερ οὐ πᾶσιν ἦν ἀρεστόν.

A.D. 851.

[Qu. 71]

CAP. XXX.

Περὶ τῶν ἐν τῷ Σιρμίῳ ἐκτεθεισῶν πίστεων παρονοίᾳ τοῦ βασιλέως Καραντανίου.

“Ωσπερ γὰρ καταγιώσκοντες τῶν πάλαι αὐτοῖς περὶ τῆς πίστεως δεδογμένων, αὐθις ἑτέρας περὶ τῆς πίστεως ἐνομοθέτουν ἐκθέσεις μίαν μὲν ἦν Μάρκος ὁ Ἀρεθούσιος ὑπηγόρευσεν ‘Ελλάδι γλώσσῃ’ ἄλλας δὲ τῇ ‘Ρωμαίων φωνῇ, σύμφωνον οὐκ ἔχοντας οὔτε τὴν λέξιν οὔτε τὴν σύνθεσιν, οὔτε πρὸς ἑαυτὰς οὔτε μὴν πρὸς τὴν ‘Ελληνικὴν ἦν ὁ Ἀρεθούσιος ὑπηγόρευσε. Τὴν μὲν οὖν μίαν τῶν ‘Ρωμαϊκῶν ἐκθέσεων τῇ ὑπὸ Μάρκου συντεθείσῃ συζεύξας ἐνταῦθα ὑποτάξω τὴν δὲ δευτέραν, ἥν ὑστερον ἐν Σιρμίῳ ἀνέγνωσαν, τῷ οἰκείῳ τάξιμεν τόπῳ, ὅτε τὰ ἐν ‘Αριμήνῳ γενόμενα ἐκτιθέμεθα. ‘Ιστέον δὲ ὅτι ἀμφότεραι εἰς ‘Ελλάδα μετεβλήθησαν γλώτταν.

“Ἐστι δὲ ἡ ὑπὸ Μάρκου ὑπαγορευθεῖσα τῆς πίστεως ἐκθεσις ἥδε. Ath. de Syn.
27. Hil. de
Syn. 38.

Πιστεύομεν εἰς ἓν Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, τὸν κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, ἐξ οὐ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὄνομάζεται. Καὶ Eph. iii. 15. εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐν τῷ Πατρὸς γεννηθέντα, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, δι’ οὐ ἐγένετο τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄριτα καὶ τὰ ἀόριτα· Λόγον ὄντα, καὶ Σοφίαν, καὶ φῶς ἀληθινὸν, καὶ ζωὴν· τὸν ἐπ’ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι’ ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα, καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου, καὶ σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνρηγθέντα εἰς οὐρανὸν, καὶ καθίσαντα ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰώνων κρήναις ζῶντας καὶ νεκροὺς, καὶ ἀποδούντας ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὐ δὲ βασιλείας ἀκατάπαυστος οὐστα διαμένει εἰς τοὺς ἀπείρους αἰώνας· ἔσται γὰρ καθεξόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μελλοντι. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ‘Ἄγιον, τουτέστι τὸν Παράκλητον’ ὅπερ ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν εἰς οὐρανὸς ἀνοδὸν ἀποστεῖλαι, διδάξαι καὶ ὑπομήσαις αὐτοὺς πάντα, ἐπεμψεν δι’ οὐ καὶ ἀγιάζονται αἱ τῶν εἰλικρινῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ψυχαί. Τοὺς δὲ λέγοντας ‘ἐξ οὐκ ὄντων’ τὸν Υἱὸν ἡ ‘ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως’ καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ‘ἥν χρόνος ἡ αἰώνι ὅτε οὐν ἦν,’ ἀλλοτρίους οἶδεν ἡ ἀγία καὶ καθολικὴ ἐκκλησία. Πάλιν οὖν ἐροῦμεν, εἴ τις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν δύο λέγει Θεοὺς, ἀνάθεμα ἔστω καὶ εἴ τις, λέγων Θεὸν τὸν Χριστὸν πρὸ αἰώνων Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὑπουργηκότα τῷ Πατρὶ εἰς τὴν τῶν ὅλων δημιουργίαν μὴ διμολογοίη, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τὸν ἀγένητον, ἡ μέρος αὐτοῦ, ἐκ Μαρίας λέγειν γεγενησθαι τολμᾷ, ἀνά-

θεμα ἔστω. Εἴ τις κατὰ πρόγνωσιν τὸν ἐκ Μαρίας λέγοι Υἱὸν εἶναι, καὶ μὴ πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγενημένον πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι, καὶ δὶ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὰ πάντα, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ πλατύνεσθαι ἢ συστελλεσθαι φάσκοι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις πλατυνομένη τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱὸν λέγοι ποιεῖν, ἢ τὸν πλατυσμὸν τῆς οὐσίας αὐτοῦ Υἱὸν ὄντομάξαι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις ἐνδιάθετον ἢ προφορικὸν λόγον λέγοι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις ἀνθρωπὸν μόνον λέγοι τὸν Υἱὸν τὸν ἐκ Μαρίας, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις, Θεὸν καὶ ἀνθρωπὸν τὸν ἐκ Μαρίας λέγων, Θεὸν τὸν ἀγέννητον Isa. xliv. 6. αὐτὸν νοεῖ, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τὸ, ‘Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεός,’ τὸ ἐπ’ ἀναιρέσει εἰδώλων καὶ τῶν μὴ ὅμιλων Θεῶν εἰρημένον, ἐπ’ ἀναιρέσει τοῦ μονογενοῦς πρὸ τῶν αἰώνων Θεοῦ Ἰουδαϊκῶς ἐκλαμβάνοι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τὸ, ‘Ο Λόγος σὰρξ ἐγένετο,’ ἀκούων, τὸν Δόγμον εἰς σάρκα μεταβεβλῆσθαι νομίζοι, ἢ τροπὴν ὑπομεμετηκότα ἀκεληθέντας τὴν σάρκα, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις, τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐσταυρωμένον ἀκούων, φθορὰν ἢ πάθος ἢ τροπὴν ἢ μείωσιν ἢ ἀνάρεσιν ὑπομεμενήκεναι λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τὸ, ‘Ποιήσωμεν ἀνθρωπὸν,’ μὴ τὸν Πατέρα πρὸς τὸν Υἱὸν λέγειν, ἀλλὰ αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν λέγοι τὸν Θεὸν εἰρηκέναι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις μὴ τὸν Υἱὸν λέγοι τῷ Ἀβραὰμ ἐωρᾶσθαι, ἀλλὰ τὸν ἀγέννητον Θεὸν, ἢ μέρος αὐτοῦ, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τῷ Ἱακὼβ μὴ τὸν Υἱὸν ὡς ἀνθρωπὸν πεπαλαικέναι, ἀλλὰ τὸν ἀγέννητον Θεὸν, ἢ μέρος Gen. i. 26. αὐτοῦ, λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τὸ, ‘Ἐβρεχε Κύριος παρὰ Κυρίου,’ μὴ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκλαμβάνοι, ἀλλ’ αὐτὸν παρ’ ἑαυτοῦ λέγοι βεβρεχέναι, ἀνάθεμα ἔστω. Ἐβρεχε γὰρ Κύριος ὁ Υἱὸς, παρὰ Κυρίου τοῦ Πατρὸς. Εἴ τις ἀκούων Κύριον τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν Κύριον, καὶ Κύριον τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν εἴποι, καὶ ‘Κύριος ἐκ Κυρίου’ λέγων, δύο λέγοι Θεοὺς, ἀνάθεμα ἔστω. Οὐ γὰρ θυτάσσομεν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ἀλλ’ ὑποτεταγμένον τῷ Πατρὶ: οὕτε γὰρ κατῆλθεν εἰς σῶμα ἀνευ θουλῆς τοῦ Πατρὸς· οὐδὲ ἐβρεχεν ἀφ’ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ‘παρὰ Κυρίου’ αἰδενθοῦτος, δηλαδὴ τὸν Πατρός. Οὕτε κάθηται ἐκ δεξιῶν ἀφ’ ἑαυτοῦ, ἀλλ’ ἀκούει τοῦ Πατρὸς λέγοντος, ‘Κάθου ἐκ δεξιῶν μον’ [ἀνάθεμα ἔστω]. Εἴ τις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ‘Ἄγιον Πνεῦμα ἐν πρόσωπον λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τὸ Πνεῦμα τὸ ‘Ἄγιον Παράκλητον λέγων, τὸν ἀγέννητον λέγοι Θεὸν, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις, ὡς ἐδίδαξεν ἡμᾶς, μὴ ἀλλον λέγει τὸν Παράκλητον τὸν Υἱὸν, εἴρηκε γὰρ, ‘Καὶ ἀλλον Παράκλητον πέμψει ὑμέν ὁ Πατὴρ δὲν ἐγὼ ἐρωτήσω,’ ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τὸ Πνεῦμα μέρος λέγοι τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ Υἱοῦ, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ‘Ἄγιον Πνεῦμα τρεῖς λέγοι Θεοὺς, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις τούς θουλήσει τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐν τῶν κτισμάτων, γεγονέναι λέγοι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα ἔστω. Εἴ τις μὴ θελήσαντος τοῦ Πατρὸς γεγενῆσθαι τὸν Υἱὸν λέγοι,

[Σέδωμα,
Ath.]

Ps. cix. 1.
(Lxx.)

John xiv. 16.
26.

ἀνάθεμα ἔστω. Οὐ γάρ μὴ βουλομένου τοῦ Πατρὸς, βιασθεὶς δὲ Πατὴρ ὑπὸ ἀνάγκης φυσικῆς ἀχθεὶς, ὡς οὐκ ἥθελεν, ἐγένησε τὸν Υἱόν ἀλλ' ἄμα τε ἐβουλήθη, καὶ ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς ἐξ ἑαυτοῦ αὐτὸν γεννήσας ἐπέδειξεν. Εἴ τις ἀγένητον καὶ ἀναρχον λέγοι τὸν Υἱὸν, ὡς δύο ἀναρχα καὶ δύο ἀγένητα λέγων, καὶ δύο ποιῶν Θεούς, ἀνάθεμα ἔστω. Κεφαλὴ γάρ ἔστι καὶ ἀρχὴ πάντων δὲ Υἱός· ‘κεφαλὴ δὲ ἔστι τοῦ Χριστοῦ δὲ Θεός’ οὕτω γάρ εἰς μίαν ^{1 Cor. xi. 3.}

ἀναρχον τῶν δλων ἀρχὴν δὲ Υἱὸν εὐσεβῶς τὰ πάντα ἀνάγομεν. Καὶ πάλιν οὖν διακριβοῦντες τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν ἔννοιαν λέγομεν ὅτι, εἴ τις Χριστὸν Ἰησοῦν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ πρὸ αἰώνων ὤντα, ὑπουργηκότα τῷ Πατρὶ εἰς τὴν τῶν δλων δημιουργίαν μὴ λέγοι, ἀλλ’ ἐξ οὐ ἐγενήθη ἐκ Μαρίας, ἐκ τοτε καὶ Υἱὸν καὶ Χριστὸν κεκλήσθαι, καὶ ἀρχὴν εὐληφέναι τοῦ Θεὸν εἶναι, ἀνάθεμα ἔστω, ὡς δὲ Σαμοσατεύς.

Πίστις ἐκτεθεῖσα ἔτέρως ἐν Σιρμίῳ Ῥωμαϊστὶ καὶ ἔρμηνευθεῖσα.

Ath. de Syr.

^{28.} *Hil.*

^{11.} *Syn.*

Ἐπειδὴ περὶ πίστεως ἔδοξε τινα διάσκεψιν γεγενήσθαι, πάντα ἀσφαλῶς ^{[The ‘Blas-} ἔξηγήθη καὶ δημηρηνέθη ἐν τῷ Σιρμίῳ ἐπὶ παρουσίᾳ Οὐάλεντος καὶ Οὐρσα-^{phemia.’]}

A.D. 387.

Συνέστηκεν, ἔνα Θεὸν εἶναι Πατέρα παντοκράτορα, καθὼς καὶ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ καταγγέλλεται· καὶ ἔνα μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Κύριον καὶ Θεὸν καὶ Σωτῆρα ἡμῶν, ἐξ αὐτοῦ πρὸ αἰώνων γεννηθέντα. Δύο δὲ Θεοὺς μὴ χρήναι λέγειν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς δὲ Κύριος εἰρηκεν, ‘Πορεύομας ^{John xx. 17.} πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.’ Διὰ τοῦτο καὶ πάντων Θεός ἔστι, καθὼς καὶ δὲ ἀπόστολος ἐδίδαξεν, “Η Ἰου-^{Rom. iii. 2.} δαίων δὲ Θεὸς μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν ἐπείπερ εἰς Θεὸς,^{30.} δὲ δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως” καὶ τὰ μὲν λοιπὰ πάντα συμφωνεῖ, καὶ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχει. Ἐπεὶ δὲ πολλούς τινας κινεῖ περὶ τῆς λεγομένης ‘Ρωμαϊστὶ μὲν ‘σουβεσταντίας,’ Ἑλληνοὶ δὲ λεγομένης ‘οὐσίας,’ τουτέστιν ἵνα ἀκριβέστερον γνωσθῇ τὸ ‘δμοούσιον,’ ἢτοι λεγόμενον ‘δμοιούσιον,’ οὐ χρῆ τινα τούτων παντελῶς μνήμην γενεῖσθαι, οὐδὲ περὶ τούτων ἔξηγεισθαι τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ ταῦτην τὴν αἰτίαν καὶ διὰ τούτου τὸν λογισμὸν, ὅτι ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς οὐ γέγραπται περὶ τούτων, καὶ ὅτι ταῦτα ὑπὲρ τὴν τῶν ἀνθρώπων γνῶσιν καὶ τὸν ἀνθρώπων νοῦν ἔστιν· καὶ ὅτι οὐδεὶς δύναται τὴν γενεὰν τοῦ Υἱοῦ διηγήσασθαι, καθὼς γέγραπται, ‘Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγεῖται;’ μόνον γάρ εἰδέναι τὸν Πατέρα φανερόν ἔστι, πῶς τὸν Υἱὸν ἐγένησε· καὶ πάλιν τὸν Υἱὸν, πῶς αὐτὸς γεγένηται ἀπὸ τοῦ Πατρὸς. Οὐδεὶν δὲ ἀμφιβολὸν ἔστι, μείζονα εἶναι τὸν Πατέρα τιμῇ καὶ ἀξίᾳ καὶ θεότητι, καὶ αὐτῷ τῷ ὀνόματι τῷ πατρικῷ μείζονα εἶναι, διαμαρτυρομένου αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, ‘Ο ἐμὲ πέμψας Πατὴρ μείζων μον ἔστι.’ Καὶ τοῦτο δὲ καθολικὸν ^{John xiv. 2.} εἶναι οὐδεὶς ἀγνοεὶ δύο πρόσωπα εἶναι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ· καὶ τὸν μὲν Πατέρα μείζονα, τὸν δὲ Υἱὸν ὑποτεταγμένον μετὰ πάντων ὡς αὐτῷ δὲ Πατὴρ αὐτοῦ.

νπέταξεν. Τὸν δὲ Πατέρα ἀρχὴν μὴ ἔχειν, καὶ ἀδράτον εἶναι, καὶ ἀθάνατον εἶναι, καὶ ἀπαθῆ εἶναι· τὸν δὲ Υἱὸν γεγενῆσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός· καὶ τούτου τὴν γένεσιν, καθὼς προείρηται, μηδένα γινώσκειν, εἰ μὴ μόνον τὸν Πατέρα. Αὐτὸν δὲ τὸν Υἱὸν τὸν Κύριον καὶ Θεόν ἡμῶν, σάρκα ἦτοι σῶμα, τουτέστιν ἄνθρωπον, εἰληφέναι, καθάπερ καὶ δ ἄγγελος εὑνηγελίσατο· καθὼς δὲ καὶ πᾶσαι αἱ γραφαὶ διδάσκουσι, καὶ μᾶλιστα αὐτὸς ἀπόστολος, διδάσκαλος τῶν ἔθνων, ἄνθρωποις ἀνέλαβεν δὲ Χριστὸς ἀπὸ Μαρίας τῆς παρθένου, δι' οὐ πέπονθεν. Τὸ δὲ κεφάλαιον πάσης τῆς πίστεως καὶ ἡ βεβαιότης ἔστιν, ὡν Τριάς ἀεὶ φιλάττηται, καθὼς ἀνέγνωμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ‘Πορευέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος’ ἀκέραυς δὲ καὶ τέλειος ἔστιν δ ἀριθμὸς τῆς Τριάδος. ‘Ο δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον δι' Υἱοῦ ἀποσταλὲν, ἥλθε κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, ὡν τοὺς ἀποστόλους καὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας ἀγάσῃ καὶ ἀναδάξῃ.

Matt. xxviii.
19.

Τούτοις τὸν Φωτεινὸν καὶ μετὰ καθαίρεσιν συνθέσθαι καὶ συνυπογράψαι συμπείθειν ἐπειρώντο, ἐπαγγειλάμενοι ἀποδώσειν αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν ἐὰν ἐκ μετανοίας ἀναθεματίσῃ μὲν τὸ παρευρεθὲν αὐτῷ δόγμα, συνθήται δὲ τῇ αὐτῷ γνώμῃ. ‘Ο δὲ τὴν μὲν πρότασιν οὐκ ἐδέξατο, προεκαλεῖτο δὲ αὐτοὺς εἰς διάλεξιν. Ὁρισθείσης δὲ ἡμέρας γνώμης καὶ τοῦ βασιλέως συνῆλθον οἵτε παρόντες ἐπίσκοποι καὶ τῶν συγκλητικῶν οὐκ δλίγοι, οὓς ἐκέλευσε παρεῖναι τῇ διαιλέξει δ βασιλεύς. ‘Εφ’ ὅν ἀντικατέστη τῷ Φωτεινῷ Βασίλειος δ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ τότε προεστῶς ἐκκλησίας, διγυράφων τε τὰς φωνὰς αὐτῶν γραφόντων. Μεγίστη δὲ μάχη μεταξὺ τῶν παρ’ ἐκατέρουν λόγων ἐγένετο· ἐν οἷς δ ὁ Φωτεινὸς ἡττηθεὶς κατεκρίθη, ἐν φυγῇ τε διάγων τοῦ λοιποῦ λόγους συνέγραψεν ἀμφοτέραις γλώσσαις, ἐπεὶ μηδὲ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἢ ἀμοιρος. ‘Εγραφε δὲ κατὰ πασῶν αἰρέσεων, τὸ οἰκεῖον μόνον δόγμα παρατιθέμενος. Περὶ μὲν οὐν Φωτεινὸν τοσαῦτα εἰρήσθω. ‘Ιστέον μέντοι διτὶ οἱ ἐν Σιρμίῳ συνελθόντες ἐπίσκοποι μετέγνωσαν ἐπὶ τῇ Ῥωμαϊκῇ τῆς πίστεως ἐκδόσει· πολλὰ γὰρ μετὰ τὴν ἐκδοσιν ἐναντία ἔχειν αὐτοῖς κατεφαίνετο. Διὸ σπουδὴν ἐτίθεντο παρὰ τῶν ἐγγραψαμένων ἀναλαμβάνειν αὐτήν. ‘Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἀπέκρυψαν, δ βασιλεὺς διατάγμασιν ἐκέλευσε ζητεῖσθαι τὴν ἐκδοσιν, τιμωρίαν ἀπειλήσας εἰ τις φωραθεὶ λ κρύπτων αὐτήν. ‘Αλλ’ οὐδὲ αἱ ἀπειλαὶ τὴν ἀπαξ ἐκδοθεῖσαν ἀφανίσαι δεδύνηται τῷ φθάσαι εἰς πλείονας ἐμπεσεῖν. Τοσαῦτα μὲν περὶ τούτου λέλεχθω.

CAP. XXXI.

Περὶ Ὁσίου τοῦ Κουδρούβης ἐπισκόπου.

Ἐπειδὴ δὲ περὶ Ὁσίου τοῦ Ἰσπανοῦ μνήμην ὡς ἀκουσίως παρόντος πεποιήμεθα, βραχέα καὶ περὶ τούτου λεκτέον. Μικρὸν γὰρ ἔμπροσθεν οὗτος ἐκ συσκευῆς τῶν Ἀρειανιζόντων εἰς ἔξορίαν ἀπέσταλτο· τότε δὲ σπουδὴ τῶν ἐν τῷ Σιρμίῳ συνελθόντων ὁ βασιλεὺς αὐτὸν μετεπέμψατο, βουλόμενος ἢ πειθοῖ ἢ ἀνάγκη τοῖς παροῦσιν δριμοφωνῆσαι. Τούτου γάρ γενομένου, μέγιστον ἐδόκει μαρτύριον ὑπάρχειν τῆς ἐκείνων πίστεως. Διὰ ταῦτα οὖν, ὡς ἔφην, ἐξ ἀνάγκης ἄκων παρῆν. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸς παρητεῖτο συντίθεσθαι, πληγάς τε καὶ στρεβλώσεις τῷ πρεσβύτῃ προσέφερον^{Ath. Hist. Art. 45.} διὸ καὶ ἐξ ἀνάγκης ταῦτα τότε ἐκδοθείσαις ὑπαγορεύεσσι καὶ συνέθετο καὶ ὑπέγραψε. Καὶ τὰ μὲν ἐν Σιρμίῳ τότε γενόμενα τοιοῦτον ἔχει τὸ τέλος. Ὁ μέντοι βασιλεὺς Κωνστάντιος παρεῖλκεν ἐν τῷ Σιρμίῳ, περιμένων τοῦ πρὸς Μαγνέντιον πολέμου τὴν ἔκβασιν.

CAP. XXXII.

Περὶ τῆς ἥττης Μαγνεντίου τοῦ τυράννου.

Μαγνέντιος μὲν οὖν τὴν βασιλεύονταν ‘Ρώμην καταλαβὼν πολλοὺς μὲν τῆς συγκλήτου βουλῆς ἀνήρει, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ δῆμου ἀπώλλυεν’ ὡς δὲ οἱ στρατηγοὶ Κωνσταντίου τὴν ‘Ρωμαϊκὴν δύναμιν συγκροτήσαντες ἐπ’ αὐτὸν ἔχωρουν, ἀναχωρήσας τῆς ‘Ρώμης τὰς Γαλλίας κατέλαβεν. ‘Ενθα συμβολαὶ σύνεχεῖς ἐγίνοντο· καὶ ποτὲ μὲν τοῦτο τὸ μέρος, ποτὲ δὲ θάτερον ἐκράτει. Τέλος δὲ περὶ Μούρσαν—φρούριον δὲ τοῦτο τῶν Γαλλιῶν—δὲ Μαγνέντιος ἥττηθεὶς συνεκλείσθη. ‘Εν φρουρίῳ λέγεται τοιόνδε θαῦμα συμβῆναι. ‘Ο Μαγνέντιος, ὑπὸ τῆς ἥττης καταπεπτωκότας τοὺς ἑαυτὸν στρατιώτας ἀναρρώσαι σπουδάζων, ὑψηλὸν βήματος ἐπέβη. Οἱ δὲ τὴν συνήθη τοῖς βασιλεύσιν εὐφημίαν ἐπιβοήσαι βουλόμενοι, παρὰ γνώμην ἐπὶ τὸν Κωνστάντιον ταύτην μεταφέρουσιν^{οὐν} γὰρ ‘Μαγνέντιον,’ ἀλλὰ ‘Κωνστάντιον Αὔγουστον’ κοινῇ πάντες ἐβόησαν. Τοῦτο σύμβολον καθ’ ἑαυτὸν δὲ Μαγνέντιος ἡγησάμενος, ἐκ τοῦ φρουρίου εὐθὺς ἀπανίσταται φυγῇ ἐπὶ τὰ περαιτέρω τῆς Γαλλίας χωρῶν. ‘Ἐπέκειντο δὲ οἱ τοῦ Κωνσταντίου στρατηγοὶ διώκοντες’

αὐθίς τε γίνεται συμβολὴ περὶ τόπου, φῶνομα Μιλτοσέλευκος· ἐν φῶ κατὰ κράτος ἡττηθεὶς ὁ Μαγνέντιος φεύγει μόνος εἰς Λουγδοῦνον πόλιν τῆς Γαλλίας, εἰς ἣν ἀπὸ Μούρσων ἐστὶ τοῦ φρουρίου τριῶν ἡμερῶν ὅδος. Ἐν ταύτῃ τῇ Λουγδούνῳ γενόμενος ὁ Μαγνέντιος ἀναιρεῖ μὲν τὴν ἑαυτοῦ μητέρα· ἀνελὼν δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν, δὺν Καίσαρα ἑαυτῷ πεποιήκει, τέλος ἐπικατέσφαξεν ἑαυτόν. Τοῦτο ἐπράχθη ἐν ὑπατείᾳ Κωνσταντίου τὸ ἔκτον καὶ Κωνσταντίου τοῦ
 A.D. 353. Γάλλου τὸ δεύτερον, περὶ τὴν πεντεκαιδεκάτην τοῦ Αὐγούστου μηνὸς. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ καὶ ὁ ἔτερος τοῦ Μαγνεντίου ἀδελφὸς, Δεκένιος ὄνομα αὐτῷ, τοῦ βίου ἐξήγαγεν ἑαυτὸν ἀγχόνη χρησάμενος. Τὰ μὲν οὖν κατὰ Μαγνέντιου τέλος τοιοῦτο ἐδέξατο· τὰ δὲ δημόσια τελέως οὐχ ἡσύχαζεν. Μετὰ ταῦτα γὰρ εὐθὺς ἔτερος ἐπανέστη τύραννος, φῶνομα Σιλονανός. Καὶ τούτον δὲ οἱ Κωνσταντίου στρατηγοὶ περὶ τὴν Γαλλίαν ταράττοντα ταχέως καθεῖλον.

CAP. XXXIII.

Περὶ τῶν ἐν Διοκαισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης Ἰουδαίων.

Ἐπισυνήχθη δὲ τοῖς γινομένοις καὶ περὶ τὴν ἀνατολὴν ἔτερος ἐγχώριος πόλεμος. Οἱ γὰρ ἐν Διοκαισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης Ἰουδαῖοι κατὰ Ρωμαίων δπλα ἀντῆραν, καὶ περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους κατέτρεχον. Ἀλλὰ τούτους μὲν Γάλλος, δὲ καὶ Κωνστάντιος, δὺν Καίσαρα καταστήσας δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν ἑώραν ἐξαπέστειλεν, δύναμιν ἀποστέλλας κατηγωνίσατο· καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν Διοκαισάρειαν εἰς ἔδαφος κατενεχθῆαι ἐκέλευσεν.

CAP. XXXIV.

Περὶ Γάλλου τοῦ Καίσαρος.

Ταῦτά τε πράξας δὲ Γάλλος τὴν εὐτυχίαν οὐκ ἥνεγκεν· ἀλλ’ εὐθὺς νεωτερίζειν κατὰ τὸν προχειρισμένου αὐτὸν ἐπεχείρησεν, τυραννεῖν τε καὶ αὐτὸς ἐβούλετο· ὥστε οὐκ εἰς μακρὰν δὲ σκοπὸς αὐτοῦ ὑπὸ Κωνσταντίου κατάφωρος ἐγένετο. Δομετιανὸν γὰρ τὸν τότε ἐπαρχὸν τῆς ἑώρας, καὶ Μάγνουν κυαίστωρα, αὐθεντήσας ἀνεῖλε, μὴ μηνύσας τῷ βασιλεῖ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Ἐφ’ φῶ κινηθεὶς δὲ Κωνστάντιος μετάπεμπτον ἐκάλει τὸν Γάλλον πρὸς ἑαυτόν· δὲ περίφοβος γενόμενος ἄκων ἐπορεύετο. Καταλαβόντα δὲ αὐτὸν τὰ
 [μηνύσαντας]
 Val.]

ἐσπέρια μέρη καὶ περὶ Φλάνωνα τὴν νῆσον γενόμενον δὲ Κωνστάντιον ^{Cp Ammian. xiv. ii. 23.}
 τιος ἀναιρεθῆναι ἐκέλευσεν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ Ἰουλιανὸν τὸν
 Γάλλου ἀδελφὸν Καίσαρα καταστήσας ἐπὶ τὸν ἐν Γαλλίᾳ βαρ-
 βάρους ἀπέστειλεν. Γάλλος μὲν οὖν δὲ καὶ Κωνστάντιος ἐν τῇ
 ἔβδομῃ τοῦ βασιλέως Κωνστάντιου ὑπατείᾳ ἀνηρέθη, καθ' ἥν A.D. 354.
 καὶ αὐτὸς ὑπατος ἦν τὸ τρίτον. Ἰουλιανὸς δὲ τῇ ἔξῆς ὑπατείᾳ
^{A.D. 355.} Ἀρβιτίωνος καὶ Λολλιανοῦ κατέστη Καίσαρ, τῇ ἔκτῃ τοῦ Νοεμ-^{Ammian. xv. 8. II.}
 βρίον μηνός. Περὶ μὲν οὖν Ἰουλιανοῦ ἐν τῷ μετὰ τοῦτο βιβλίῳ
 ποιησόμεθα μνήμην. Κωνστάντιος δὲ ἐκ τῶν ἐν ποσὶ κακῶν
 ἡσυχάσας, ἐπὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν αὐθις πόλεμον τὴν οἰκείαν
 ἔγρεπε γνώμην. Ἐκ γὰρ τοῦ Σιρμίου ἐπὶ τὴν βασιλεύουσαν
 πόλιν Ῥώμην ἀπίδων, συνόδου ἐπισκόπων αὐθις ἐκήρυξεν, καὶ τινας
 τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν σπεύδειν ἐκέλευσεν·
 ἐν ταῦτῷ δὲ λέναι καὶ τοὺς τῶν ἐσπερίων μερῶν παρεσκεύαζεν.
 Ἐν τοσούτῳ δὲ, τούτων ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν παρασκευαζομένων πο-
 ρεύεσθαι, τάδε ἐπισυνέβη γενέσθαι. Ἰούλιος μὲν δὲ τῆς Ῥώμης
 ἐπίσκοπος ἐτελεύτησε, πέντε πρὸς τοὺς δέκα ἐνιαυτοὺς τῆς ἐν αὐτῇ
 ἐκκλησίας προστάς· Λιβέριος δὲ αὐτοῦ τὴν ἐπισκοπὴν διαδέχεται.

CAP. XXXV.

Περὶ Ἀετίου τοῦ Σύρου τοῦ διδασκάλου Εὐνομίου.

Ἐν δὲ Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας ἔτερος ἐπεφύη αἱρεσιάρχης Ἀέτιος,
 δὲ ἐπικληθεὶς “Αθεος.” Οὗτος τὰ αὐτὰ μὲν ἐφρόνει Ἀρείῳ, καὶ τὴν
 αὐτὴν συνεκρότει δόξαν πρὸς δὲ Ἀρειανίζοντας διεκρίνετο, διότι
 Ἀρειον εἰς κοινωνίαν ἐδέσαντο. Ἀρειος γάρ, ὡς πρότερον ἔφην, i. 26.
 ἔτερα κατὰ διάνοιαν φρονῶν ἔτερα τῇ φωνῇ ὡμολόγησεν, δτε τὸν
 ἐν Νικαίᾳ τῆς συνόδου τύπου δεχόμενος καθυπέγραψε, τὸν τότε
 βασιλέα πλανῶν. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν καὶ Ἀέτιος πρὸς Ἀρειανοὺς
 διεκρίνετο. Ἡν δὲ καὶ πρότερον Ἀέτιος αἱρετικὸς ἄνθρωπος, καὶ
 τῷ Ἀρείου δόγματι συνηγορεῖν διαπύρως ἐσπευδεν. Ἐν γὰρ τῇ
 Ἀλεξανδρείᾳ μικρὰ παιδεύθεις, ἀναζεύγνυσι, καὶ καταλαβῶν τὴν ἐν
 Συρίᾳ Ἀντιοχειαν—ἐντεῦθεν γάρ ἥν—ὑπὸ Λεοντίου τοῦ τότε τῆς
 Ἀντιοχείας ἐπισκόπου χειροτονεῖται διάκονος. Εὐθὺς οὖν ἐξενο-
 φώνει τοὺς ἐντυγχάνοντας. Τοῦτο δὲ ἐποίει ταῖς ‘Κατηγορίαις’
 Ἀριστοτέλους πιστεύων βιβλίον δὲ οὕτως ἐστὶν ἐπιγεγραμμένον

αὐτῷ· ἔξι αὐτῶν τε διαλεγόμενος καὶ ἑαυτῷ σόφισμα ποιῶν οὐκ ἥσθετο, οὐδὲ παρὰ τῶν ἐπιστημόνων ἔμαθε τὸν Ἀριστοτέλους σκοπόν. Ἐκεῖνος γάρ διὰ τοὺς σοφιστὰς, τὴν φιλοσοφίαν τότε χλευάζοντας, γνωμασίαν ταῦτην συγγράψας τοῖς νέοις, τὴν διαλεκτικὴν τοῖς σοφισταῖς διὰ τῶν σοφισμάτων ἀντέθηκεν. Οἱ γοῦν ἐφεκτικοὶ τῶν φιλοσόφων, τὰ Πλάτωνος καὶ Πλωτίνου ἐκτιθεμένοι, ἔξελέγχουσι τὰ τεχνικῶς παρὰ Ἀριστοτέλους λεγόμενα. Ἄλλὰ Ἀέτιος, ἐφεκτικοῦ μὴ τυχὸν διδασκάλου, τοῖς ἐκ τῶν Κατηγορῶν σοφίσμασι συνεπέμειε. Διὸ οὔτε νοῆσαι δεδύνηται, πῶς ἐστὶν ἀγένυνητος γένυνησις, καὶ ὅπως τὸ γεννώμενον συνατθίδιν ἐστι τῷ γεννήσαντι. Οὕτω δὲ ἡνὶ διλιγομαθῆσι, ὁ Ἀέτιος καὶ τῶν ιερῶν γραμμάτων ἀμύνητος, τὸ ἐριστικὸν δὲ κατωρθώκει μόνον, ὅπερ ἀν καὶ ἄγροικός τις ποιήσειεν, ὡς μήτε τοὺς ἀρχαίους τοὺς τὰ Χριστιανικὰ λόγια ἐρμηνεύσαντας ἀσκηθῆναι, πολλὰ χαίρειν φράσας τοῖς περὶ Κλήμεντα καὶ Ἀφρικανὸν καὶ Ὁριγένην, ἀνδρας πάσης σοφίας ἐπιστήμονας. Ἐπιστολάς τε συνεκάττει πρὸς τὸν βασιλέα Κωνστάντιον καὶ πρὸς ἑτέρους τινας, ἐρεσχελίας συμπλέκων καὶ σοφίσματα μελετῶν. Διὸ καὶ ἐπεκαλεῖτο ‘ὅς Αθεος.’ Ἄλλ’ εἰ καὶ τὰ αὐτὰ τοῖς Ἀριεινίζουσιν ἔλεγεν, ὅμως ὑπὸ τῶν οἰκείων, οὐ δυναμένων συνιέναι τὸ περισκελές τῶν συλλογισμῶν, ὡς αἱρετικὸς ὁ δόμσφρων αὐτοῖς ἐνομίζετο. Καὶ διὰ τοῦτο ἔξελαθεὶς τῆς αὐτῶν ἐκκλησίας, ἔδοξεν αὐτὸς μὴ βούλεσθαι κοινωνεῖν αὐτοῖς. Καὶ μῦν εἰσὶν ἔξι ἑκαίνουν οἱ τότε μὲν Ἀετιανοί, μῦν δὲ Εὐνομιανοί προσαγορευόμενοι· χρόνῳ γάρ ὑστερον Εὐνόμιος, ταχυγράφος ὢν ἑκαίνουν, καὶ ὑπ’ αὐτῷ παιδεύθεὶς τὴν αἱρετικὴν λέξιν, τοῦ στίφους τούτου προέστη. Περὶ μὲν οὖν Εὐνομίου κατὰ χώραν ἐροῦμεν.

Cp. iv. 7.

CAP. XXXVI.

Περὶ τῆς ἐν Μεδιολάνῳ συνέδου.

A.D. 355. Τότε δὲ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ συνηλθον ἐπίσκοποι, τῶν μὲν ἀνατολικῶν οὐ σφόδρα πολλοὶ, ἐπεὶ τοὺς πλείους αὐτῶν τὸ τῆς ἡλικίας γῆρας καὶ τῆς ὅδοῦ τὸ διάστημα παρεῖναι ἐκώλυσεν· τῶν δὲ ἐσπερίων ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους ἀπήντησαν. Πρόσταγμα δὲ ἡνὶ τοῦ βασιλέως ἐν Μεδιολάνῳ πόλει ποιεῖσθαι τὴν σύνοδον· καθ’ ἣν συνελθόντων, οἱ ἐκ τῆς ἀνατολῆς πρὸς πάντων ψῆφον κοινὴν κατὰ Ἀθανασίου

ἐκφέρειν ἡξίουν, δπως ἀν, τούτου γενομένου, τελέως ἄβατος ἐκείνῳ
ἢ Ἀλεξάνδρεια γένηται. Ὡς δὲ ἥσθοντο Παυλῶνος ὁ τῆς ἐν Γαλλίᾳ
Τριβέρεως ἐπίσκοπος, Διονύσιος τε καὶ Εὐσέβιος, ὃν ὁ μὲν Ἀλβας
τῆς Ἰταλῶν μητροπόλεως ἐπίσκοπος ἦν, Εὐσέβιος δὲ Βρεκέλλων—
πόλις δὲ αὕτη τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Λιγύων—ώς ἐπὶ καθαιρέσει τῆς
πίστεως τοὺς ἀνατολικὸν σπεύδειν κυρῶσαι τὸ κατὰ Ἀθανασίου
ψήφισμα, ἀναστάντες ἐβόων μακρὰ, ‘δόλον ὑπομένειν καὶ ἀπάτην
διὰ τῶν γενομένων τὸν Χριστιανισμόν. Οὐ γὰρ ἀληθῆ τὴν κατὰ
Ἀθανασίου μέμψιν ἔλεγον εἶναι, ἀλλ’ ἐπὶ παρατροπῇ τῆς πίστεως
ταῦτα αὐτοὺς ἐπινοεῖν.’ Τοιαῦτα κεκραγότων, διαλύεται μὲν τότε
τῶν ἐπισκόπων ὁ σύλλογος.

CAP. XXXVII.

Περὶ τῆς ἐν Ἀριμίνῳ συνόδου, καὶ περὶ τῆς ἐκείσες ἐκτεθείσης πίστεως.

Γνοὺς δὲ ὁ βασιλεὺς, τοὺς μὲν ἐκποδῶν δι’ ἔξορίας ποιεῖ οἰκου-
μενικὴν δὲ σύνοδον συγκροτεῖν ἐβούλετο, δπως ἀν πάντας τοὺς τῆς
ἀνατολῆς ἐπισκόπους εἰς τὴν δύσιν ἐλκύσας, διοδόξους, εἰ δύναιτο,
τοὺς πάντας ποιήσειν. Ὡς δὲ αὐτῷ ταῦτα σκεπτομένῳ χαλεπά
τὰ τῆς ὁδοῦ κατεφαίνετο, διμερῆ γενέσθαι τὴν σύνοδον αὐτοῖς προσ-
έταξεν, ἐν Ἀριμίνῳ μὲν τῆς Ἰταλίας τοὺς τότε παρόντας συνελθεῖν
ἐπιτρέψας· τοὺς δὲ ἐν ἀνατολῇ διὰ γραμμάτων ἐν Νικομηδείᾳ
τῆς Βιθυνίας ἀπαντῆσαι ἐκέλευσε. Ταῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς σκοπῷ
τῆς διοφωνίας ἐκέλευσεν· οὐ μὴν αὐτῷ ὁ σκοπὸς χρηστὴν
ἔσχειν ἐκβασιν· οὐδετέρα γὰρ τῶν συνόδων ἔαντῃ συνεφώνησεν,
ἀλλ’ ἐκατέρα διηρέθη. Οὔτε γὰρ οἱ ἐν Ἀριμίνῳ συνελθόντες
διοφωνήσαι δεδύνηται· καὶ οἱ τῆς ἀνατολῆς συνελθόντες ἐν Σελευ-
κείᾳ τῆς Ἰσαυρίας ἔτερον σχίσμα ειργάσαντο. Ὁπως μὲν οὖν
ἔκαστα τούτων ἐγένετο προϊόντες δηλώσομεν, πρότερον περὶ Εὐδο-
ξίου μικρὰ μνημονεύσαντες. Περὶ γὰρ τόνδε τὸν χρόνον Λεοντίου
τελευτήσαντος, ὃς τὸν αἱρετικὸν Ἀέτιον εἰς τὴν διακονίαν προβέ-
βλητο, Εὐδόξιος Γερμανικείας ἐπίσκοπος ὢν—Συρίας δὲ καὶ ἡδε ἡ
πόλις—κατὰ τὴν Ῥώμην τότε παρὸν ἐπείγεσθαι σκέπτεται. Καὶ
τῷ βασιλεῖ δολίως διαλέγεται, ὡς χρηζούσης τῆς Γερμανικέων
πόλεως παραμυθίας καὶ φυλακῆς, συγχωρηθῆναι αὐτῷ ταχεῖαν
ἐπάνοδον. Οὐδὲν δὲ ὁ βασιλεὺς προειδόμενος ἀφίησιν αὐτόν· δὲ
τοὺς τοῦ κοιτῶνος κρατοῦντας ἔχων συνεργοὺς, τὴν Ἀντιοχείας

ἐπισκοπὴν ὑπορύξας, τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ἀπέλιπε. Καὶ τὸν Ἀέτιον συγκροτεῖν ἐπειράτο, σπουδήν τε ἐτίθετο συνέδριον ἐπισκοπῶν καθίσαι, καὶ ἀποδοῦναι αὐτῷ τῆς διακονίας τὴν δέξιαν. Τοῦτο μὲν οὖν οὐδαμῶς ἔγενετο, διότι ἐπικρατέστερον ἦν τὸ κατὰ Ἀετίον μῆσος τῆς Εὔδοξίου σπουδῆς. Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτων εἰρήσθω.

[παραπέμψον-
τες, Val.]

Τῶν δὲ ἐν τῇ Ἀριμίνῳ συνελθόντων, οἱ μὲν ἀνατολικοὶ σιγῇ τὰ κατὰ Ἀθανασίου παραπέμψαντες συνεληλυθέναι ἔφασκον. Συνελαμβάνοντο δὲ τῇ τούτων σπουδῇ Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης, οἱ ἔξ ἀρχῆς μὲν τὸ τοῦ Ἀρείου συγκροτήσαντες δόγμα, ἐν τῷ μέσω δὲ τῷ ‘ὅμοιοսίᾳ’ συνθέμενοι διὰ τοῦ ἐπιδοθέντος βιβλίου τῷ ἐπισκόπῳ τῆς Ῥώμης, ὡς μοι καὶ πρότερον ἐρήται· οὗτοι γὰρ ἀεὶ πρὸς τὸν ἐπικρατοῦντας ἐπέκλινον. Συνελαμβάνοντο δὲ τούτοις Γερμάνιος καὶ Αὐξέντιος, Δημοφίλος τε καὶ Γάϊος. ‘Ως οὖν ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν παρόντων ἄλλος ἄλλο τι προβάλλεσθαι παρετάτοντο, τηνικαῦτα οἱ περὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλειτα πάντα ἔλεγον τὰ περὶ τῆς πίστεως ὑπαγορευθέντα μένειν ἀργά, δέχεσθαι δὲ νεωτέραν ἔκθεσιν, ἥν μικρὸν ἔμπροσθεν ἐν Σιρμίῳ συνελθόντες ἔξειθεντο. Ταῦτα ἔλεγον, καὶ χάρτην μετὰ χειρας ἔχοντες, ἀναγινώσκεσθαι·

[Val. om. 8.]

πεποιήκασιν, ἄλλην δὲ ἔκθεσιν πίστεως, ἥν ἐν Σιρμίῳ προτυπώσαντες, ἐκεῖ μὲν, ὡς καὶ πρότερον ἔφην, ἐταμιεύσαντο, τότε δὲ ἐν Ath. de Syn. τῇ Ἀριμίνῳ φανερὰν πεποιήκασιν’ ἥτις ἐκ Ῥωμαϊκοῦ μὲν ἡρμηνεύθη, ἔστι δὲ ἐν τούτοις τοῦς ῥήμασιν’

May 22,   ‘Ἐξετέθη πίστις ἡ καθολικὴ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ δεσπότου ἡμῶν Κωνσταντίου,
A.D. 859.   ἐν ὑπατείᾳ Φλαβίου Εὐσεβίου καὶ Ὑπατίου τῶν λαμπροτάτων, ἐν Σιρμίῳ τῇ προέντεκα καλανδῶν Ἰουνίᾳν. Πιστεύομεν εἰς ἓν τὸν μόνον καὶ ἀληθινὸν Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ δημιουργὸν τῶν πάντων· καὶ εἰς ἓν μονογενὴν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς, καὶ πρὸ παντὸς ἐπιωσυμένου χρόνου, καὶ πρὸ πάσης καταληπτῆς ἐπινοίας γεγενημένου ἀπαθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ, δὲ οὐ οἵ τε αἰώνες κατηρτίσθησαν, καὶ τὰ πάντα ἔγένετο· γεγενημένον δὲ μονογενῆ, μόνον ἐκ μόνου ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, ὅμοιον τῷ γεννήσαντι αὐτὸν Πατρὶ κατὰ τὰς γραφάς· οὐ τὴν γέννησιν οὐδεὶς ἐπίσταται, ἡ μόνος δὲ γεννήσας αὐτὸν Πατήρ. Τούτον ἴσμεν τὸν μονογενὴν αὐτοῦ Υἱὸν, νεύματι πατρικῷ παραγενόμενον ἐν τῶν οὐρανῶν εἰς ἀθέτησιν τῆς ἀμαρτίας, καὶ γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἀναστραφέντα μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμέναν πληρώσαντα κατὰ τὴν πατρικὴν βούλησιν, σταυρωθέντα, καὶ ἀποθανόντα, καὶ εἰς τὰ καταχθόνια κατελθόντα, καὶ τὰ ἐκεῖσε οἰκουμήσαντα, δν ‘πυλωροὶ ἄδου ιδόντες ἔφριξαν,’

καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀναστραφέντα μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ τεσσαράκοντα ἡμερῶν πληρουμένων, ἀναληφθέντα εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ καθεξόμενον ἐκ δεξῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐλευσόμενον τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ δόξῃ τῇ πατρικῇ, ἀποδιδόντα ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ εἰς τὸ "Αγιον Πνεῦμα, διὸν δὲ μοιογενῆς τοῦ Θεοῦ Γίλος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπιγραμμένου, "Απέρχομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου, καὶ ^{Cp. John xiv.} ὅλλον Παράκλητον πέμψει ὑμῖν, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Ἐκεῖνος ἐκ τοῦ ἔμου λήψεται, καὶ διδάξει καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα." Τὸ δὲ ὄνομα τῆς "οὐσίας," διὰ τὸ ἀπλούστερον ὑπὸ τῶν πατέρων τεθεῖσθαι, ἀγνοούμενον δὲ ὑπὸ τῶν λαῶν, σκάνδαλον φέρειν, διὰ τὸ μήτε τὰς γραφὰς τούτο περιέχειν, ἢρεσε τούτο περιαιρεθῆναι, καὶ παντελῶς μηδεμίαν μνήμην "οὐσίας" ἐπὶ Θεοῦ εἶναι τὸν λοιποῦν, διὰ τὸ τὰς θείας γραφὰς μηδαμοῦ περὶ Πατρὸς καὶ Γίλον οὐσίας μεμνῆσθαι. "Ομοιον δὲ λέγομεν τὸν Γίλον τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα, ὡς αἱ ἀγιαὶ γραφαὶ λέγουσιν τε καὶ διδάσκουσιν.

Τούτων ἀναγνωσθέντων, διαναστάντες οἵ τιντα οὐκ ἥρεσκεν ἔφασαν, "Οὐ δεόμενοι πίστεως ἐνταῦθα συνεληγύθαμεν" ὑγιῆ γὰρ φυλάττομεν, ἦν ἐξ ἀρχῆς παρειλήφαμεν ἀλλ' ἵνα, εἴ τις περὶ ταύτην καινοτομίᾳ γένοιτο, ταύτην κωλύσωμεν. Εἰ οὖν τὰ ἀναγνωσθέντα μηδὲν καινοτομεῖ, φανερῶς ἡδη τὴν Ἀρειανὴν αἰρεσιν ἀναθεματίσατε, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὰς ἀλλας αἰρέσεις δι παλαιὸς καινῶν τῆς ἐκκλησίας ὡς βλασφήμους ἐξέβαλεν. "Οτι γὰρ τὸ βλάσφημον Ἀρείου δόγμα τοὺς θορύβους τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰς ἄχρι νῦν γινομένας, ἐκίνησε ταραχὰς, τοῦτο τῇ οἰκουμένῃ δῆλον καθέστηκεν." Αὕτη ἡ πρότασις, ἡ ὑπὸ τῶν περὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα, Γερμανίον τε καὶ Αὐξέντιον καὶ Δημόφιλον καὶ Γάϊον μὴ δεχθεῖσα, τελέως τὴν ἐκκλησίαν διέσπασεν. Οὗτοι μὲν γὰρ τοὺς τότε κατὰ τὴν ἐν Ἀριμύνῃ ἀναγνωσθέσι προσέθεντο· οἱ δὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν αὐθίς ἐκύρωσαν, κατεγέλασαν δὲ καὶ τῆς προγραφῆς τῶν ἀναγνωσθέντων" μάλιστα δὲ Ἀθανάσιος, δι' ὧν πρὸς τοὺς ξαντούς γυνωρίμους ἐπιστέλλων τοιάδε κατὰ λέξιν φησίν.

Τί γὰρ ἐλειπεῖ διδασκαλίας εἰς εὐσέβειαν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἵνα νῦν Ath. de Syn. περὶ πίστεως ζητῶσι, καὶ τὴν ὑπατείαν τῶν παρόντων χρόνων πρυτάσσωσι³ τῶν παρ' αὐτῶν ἐκτιθεμένων ῥημάτων δῆθεν περὶ πίστεως; Οὐρσάκιος γὰρ καὶ Οὐάλης καὶ Γερμανίος πεποιήκασιν, δι μήτε γέγονεν μήτε ἡκύνθη ποτε παρὰ Χριστιανοῖς. Γράφαντες γὰρ ὡς ἥθελον αὐτοὶ πιστεύειν, προέταξαν τὴν ὑπατείαν καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ παρόντος χρόνου, ἵνα δείξωσι

πᾶσι τοῖς φρονίμοις, ὅτι μὴ πρότερον ἀλλὰ νῦν ἐπὶ Κωνσταντίου ἀρχὴν ἔχει τούτων ἡ πίστις. Πάπτες γὰρ πρὸς τὴν ἴδιαν αἵρεσιν βλέποντες ἔγραφος, Πρὸς τούτοις περὶ τοῦ Κυρίου προσποιούμενοι γράφειν, ἀλλον 'δεσπότην' ἑαυτῶν ὀνομάζουσι Κωνστάντιον αὐτὸς γὰρ ἦν δὴ τὴν δυναστείαν τῆς ἀσεβείας αὐτοῖς παρέχων. Καὶ αἰώνιον δὲ αὐτὸν βασιλέα εἰρήκασιν οἱ τὸν Υἱὸν ἀδίκον ἀριούμενοι· οὗτος εἰσὶ πρὸς ἀσεβείαν Χριστομάχοι. 'Αλλ' ἵστως ἐστὶν αὐτοῖς πρόφασις τῆς ὑπατείας ἡ τῶν ἀγίων προφητῶν χρονογραφία. 'Αλλὰ καν τούτῳ τολμήσωσιν εἰπεῖν, πολὺ τὴν ἀμαβίαν ἑαυτῶν ἔξαγγελλουσιν. Λί μὲν γὰρ τῶν ἀγίων προφητείαν χρόνων ἔχουσι μνήμην· καὶ Ἡσαΐας μὲν καὶ Ὀσῆς 'ἐν ἡμέραις Ὁζίου καὶ Ἰωάθαμ καὶ Ἀχαΐ καὶ Ἐζεκίου' γεγόνασι^{Isa. i. 2; Hos. i. 1.} Ἱερεμίας δὲ ἐν ἡμέραις Ἰωσίου· Ἰεζεκιὴλ δὲ καὶ Δανιὴλ ἐπὶ Κύρου καὶ Δαρείου. Καὶ ἀλλοι ἐν ἀλλοις χρόνοις ἐπροφήτευσαν, οὐ τῆς θεοσεβείας ἀρχῆν καταβαλλόμενοι· ἦν γὰρ καὶ πρὸ αὐτῶν καὶ ἀεὶ καὶ πρὸ καταβαλῆτος κόσμου ταύτην ἡμῖν δὲ Θεὸς ἐν Χριστῷ προητοίμασεν οὐδὲ τῆς αὐτῶν πίστεως τοὺς χρόνους ἐστήμανον· ἡσαν γὰρ καὶ πρὸ τούτων τῶν χρόνων αὐτοὶ πιστοί· ἀλλὰ τῆς δὲ αὐτῶν ἀπαγγελίας ἡσαν οἱ χρόνοι. 'Η δὲ ἀπαγγελία προηγούμενως μὲν περὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν· ἐπακολούθημα δὲ περὶ τῶν ἐσομένων τῷ Ἰσραὴλ καὶ τοῖς ἔθνεσι· καὶ ἡσαν οἱ χρόνοι σημαινόμενοι οὐκ ἀρχὴ πίστεως, καθὼς προείπον, ἀλλ' αὐτῶν τῶν προφητῶν, καθ' οὓς αὐτοὶ γενόμενοι τοιαῦτα προεφήτευσον. Οὗτοι δὲ οἱ νῦν σοφοὶ οὐχ ἱστορίας ἔξηγούμενοι, οὐδὲ τὰ μέλλοντα προλέγοντες, ἀλλὰ γράψαντες, 'Ἐξετέθη ἡ πίστις ἡ καθολικὴ,' εὐθὺς προσέθηκαν καὶ τὴν ὑπατείαν καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν. 'Ωσπερ οἱ ἄγιοι τῶν ἱστορῶν καὶ τῆς ἑαυτῶν διακονίας τοὺς χρόνους ἔγραφον, οὕτως οὗτοι τῆς ἑαυτῶν πίστεως τὸν χρόνον σημαίνουσι. Καὶ εἴθε περὶ τῆς ἑαυτῶν ἔγραφον—νῦν γὰρ ἥρξαντο—καὶ μὴ ὡς περὶ τῆς καθολικῆς ἐπεχείρουν· οὐν γὰρ ἔγραψαν, 'οὗτος πιστεύομεν,' ἀλλ' ὅτι 'Ἐξετέθη ἡ καθολικὴ πίστις.' Τὸ δὲ οὖν τολμηρὸν τῆς προαιρέσεως ἀλέγχει τὴν ἀμαβίαν αὐτῶν τὸ δὲ καινὸν ἐπινόμημα τῆς γραφῆς ἵστοι τῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως. Οὕτω γὰρ γράψαντες ἐδίδαξαν, πότε μὲν ἥρξαντο πιστεύειν αὐτοῖς· ἀπὸ δὲ τοῦ νῦν βούλονται τὴν πίστιν αὐτῶν καταγγέλλεσθαι. Καὶ δωσπερ κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν ἐτέθη δόγμα περὶ τῆς ἀπογραφῆς, καὶ τοῦτο τὸ δόγμα πρότερον μὲν οὐκ ἦν, ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἥρξατο εἶναι, καὶ ἐτέθη παρὰ τοῦ γράψαντος, οὗτος καὶ οὗτοι γράψαντες, 'Ἐξετέθη νῦν ἡ πίστις,' ἔδειξαν ὅτι νεώτερον τὸ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν ἐστὶ φρόνημα, καὶ οὐκ ἦν πρότερον. Εἰ δὲ προστιθέσαι 'τῆς καθολικῆς,' ἔλαθον ἑαυτὸν πεσόντες εἰς τὴν παρανομίαν τῶν ἀπὸ Φρυγίας· ώστε καὶ αὐτοὺς κατ' ἐκείνους εἰπεῖν, 'ἡμῖν πρῶτοι ἀπεκαλύφθη, καὶ ἀφ' ἡμῶν ἡ πίστις ἀρχεται τῶν Χριστιανῶν'· καὶ δωσπερ ἐκείνοις Μαξίμιλλαν καὶ Μονταδόν, οὗτοι οὖτοι ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ δεσπότην Κωνσταντίου ἐπιγράφονται. Εἰ δὲ

καὶ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς νῦν ὑπατείας ἀρχὴν ἡ πίστις ἔχει, τί τοιόσουσιν οἱ πεπίστεις καὶ οἱ μακάριοι μάρτυρες; τί δὲ καὶ αὐτοὶ ποιήσουσι τοὺς παρ' αὐτῶν πεπηγηθέντας, καὶ πρὸ τῆς ὑπατείας ταύτης κοιμηθέντας; πῶς αὐτοὺς ἐγείρουσιν, ἵνα λ μὲν ἔδοξαν δεδιδαχέναι, τούτους ἀπαλεῖψωσιν, δὲ δὲ νῦν ὡς ἐφευρόντες ἔγραψαν, ἐπιστείρωσιν αὐτοὺς; οὕτως εἰὸν ἀμαθεῖς, μόνον εἰδότες πλάττειν προφάσεις, καὶ ταύτας ἀπρεπεῖς καὶ ἀπιθάνους, ἔχούσας εἰδὼς τὸν ἔλεγχον.

Τοιαῦτα μὲν Ἀθανάσιος τοῖς ἁυτοῦ γνωρίμοις ἐπέστελλεν. Ἐξέστω δὲ τοῖς φιλομαθέσιν ἀναζητήσασι τὴν ἐπιστολὴν γνῶναι τὰ ἐν αὐτῇ δυνατῶς εἰρημένα· ἡμεῖς γὰρ μέρος αὐτῆς ἐνταῦθα παρατεθέντας, τὸ μῆκος παραιτησάμενοι. Ἰστέον δὲ, ὅτι ἡ σύνοδος καθεὲδρε τοὺς περὶ Οὐάλεντα καὶ Οὐρσάκιον, Αὐξέντιον τε καὶ Γερμάνιον καὶ Γάϊον καὶ Δημόφιλον, ὅτι τὴν Ἀρειάνιον δόξαν ἀναθεματίσαι σὺν κατεδέξαντο. Διὸ οὗτοι μὲν ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῇ καθαιρέσει, πρὸς τὸν βασιλέα ταχέως ἀνέδραμον, ἐπικομιζόμενοι τὴν ἀναγνωσθέσαν ἐν τῇ συνόδῳ τῆς πίστεως ἔκδοσιν. Ἡ σύνοδος δὲ δὲν ἐπιστολὴν γνώριμα τὰ ὑπὸ αὐτῆς γνωσθέντα καθίστη τῷ βασιλεῖ· ἡς ἐκ 'Ρωμαϊκῶν μεταβληθείσης ἥδε ἔστιν ἡ διάνοια.

'Ἐπιστολὴ τῆς ἐν Ἀριμίνῳ συνύδρου πρὸς τὸν βασιλέα Κωνστάντιον.

Ath. de Syn.
to. Original
in Hilar.
Fragm. 8.

"Ἐκ τε τῆς τοῦ Θεοῦ κελεύσεως, καὶ τοῦ τῆς σῆς εὐτεβείας προστάγματος, τὸ πάλαι δογματισθέντα γεγενῆσθα πιστεύομεν εἰς γὰρ Ἀρίμινον ἐκ πασῶν τῶν πρὸς δύσιν πολέων εἰς τὸ αὐτὸν πάντες ἐπίσκοποι συνῆλθομεν· ἵνα καὶ ἡ πίστις τῆς καθηλυκῆς ἐκδήσιας γνωρισθῇ, καὶ οἱ τάνατια φρονοῦντες ἔκδηλοι γένωνται. 'Ως γὰρ ἐπὶ πλειστον διασκοποῦντες εὐρήκαμεν, ἀρεστὸν ἐφάνη τὴν πίστιν τὴν ἐκπαλαι διαμένουσαν, ἣν καὶ οἱ προφῆται καὶ τὰ εὐαγγέλια καὶ οἱ ἀπόστολοι διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκήρυξαν, τοῦ καὶ τῆς σῆς βασιλείας φρουροῦ καὶ τῆς σῆς ρώσεως προστάτου, ἵνα ταύτην κατασχόντες φυλάξωμεν, καὶ φυλάττοντες μέχρι τέλους διατηρῶμεν. 'Αποτον γὰρ καὶ ἀθέμετον ἐφάνη τῶν ὄρθων καὶ δικαίων ὠρισμένων τι μεταλλάσσειν, καὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ κοινῇ μετὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου σον πατρὸς καὶ βασιλέως Κωνσταντίου ἐσκεμμένων δὲν ἡ διδασκαλία τε καὶ τὸ φρόνημα διηλθε τε καὶ ἐκπρύχθη εἰς πάσας ἀνθρώπων ἀκοάς τε καὶ διανοίας, ἡτις ἀντίπαλος μόνη καὶ ὀλετὴρ τῆς Ἀρείου αἵρεσεως ὑπῆρξε· δι' ἡς οὐ μόνον αὐτὴ, ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ αἵρεσεις καθηρέθησαν ἐν ᾗ ὄντως καὶ τὸ προσθέναι τι σφαλερὸν, καὶ τὸ ἀφελέσθα ἐπικίνδυνον ὑπάρχει· ως εἴπερ καὶ θάτερον γένοιτο, ἔσται τοῖς ἔχθροῖς ἄδεια ποιεῦ ἀπερ βοιδούστο. 'Οθεν Οὐρσάκιος τε καὶ Οὐάλης, [τοῦ ποιεῦ] ἐπειδὴ ἐκπαλαι μέτοχοι τε καὶ σύμφρονες τοῦ Ἀρειανικοῦ δόγματος ἡσαν καθεστηκότες, καὶ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας χωρισθέντες ἀπεφάνθησαν. ἡς ἵνα

μετάσχωσιν, ἐφ' οἷς ἑαυτοῖς συνεγνώκεισαν πλημμελήσαντες μετανοίας τε καὶ συγγνώμης ἡξίουν τυχεῖν, ὡς καὶ τὰ ἔγγραφα τὰ ὑπὸ ἑκείνων γεγενημένα μαρτυρεῖ· δε' δὲ ἀπάντων φειδῶ γεγένηται καὶ τῶν ἐγκλημάτων συγγράμη. Ἡν δὲ δικαιόδοξος καθ' ὃν ταῦτα ἐπράττετο, ὅτε ἐν Μεδιολάνῳ τὸ συνέδριον τῆς συνόδου συνεκροτεῖτο, συμπαρόντων δὲ καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίας. Ἐγνωκότες δὲ ἄμα καὶ τὸν μετὰ τελευτὴν ἄξιον μώμητος Κωνσταντίνου μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ἔχεταύσεως τὴν συγγραφέαν πίστιν ἐκτεθεικότα, ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο βαπτισθείς, καὶ πρὸς τὴν ὁφειλομένην εἰρήνην ἀνεχώρησεν, ἀπόπον εἴναι μετ' ἑκείνον τι καινοτομεῖν, καὶ τοσούτους ἀγίους διολογητὰς καὶ μάρτυρας τοὺς καὶ τοῦδε τοῦ δόγματος συγγραφέας τε καὶ εὐρέτας ὑπεριδεῖν, οἵ τινες κατὰ τὸν παλαιὸν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας θεσμὸν ἀπαντά φρονοῦντες διαμεμένηκασιν. Ὡν δὲ Θεός τὴν πίστιν καὶ εἰς τὸν σὸν χρόνον τῆς βασιλείας μετέδοκε διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὐδὲν σοὶ καὶ τὸ βασιλεύειν οὔτως ὑπῆρξεν, ὡς καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐκομένης κρατεῖν. Πάλιν γοῦν οἱ ἀλεξινοὶ καὶ οἰκτροὶ τῷ φρονήματι ἀθεμίτῳ τολμήματι τῆς δυσπεθοῦς φρονήσεως κήρυκας ἑαυτοὺς ἀνήγγειλαν, καὶ ἐπιχειρούσιν ἀνατρέπειν πάν τὸ τῆς ἀληθείας σύνταγμα. Ὡς γάρ κατὰ τὸ σὸν πρόσταγμα τὸ συνέδριον τῆς συνόδου συνεκροτεῖτο, κάκείνοις τῆς ἡδίας ἀπάτης ἐγύμνουν τὴν σκέψιν· ἐπειρώντο γὰρ πανουργίᾳ τινὶ καὶ ταραχῇ προσφέροντές τι καινοτομεῖν, τῆς τοιαύτης ἐτεροίας τοὺς συναλισκομένους εὑρόντες Γερμανίον, Αὐδεντίον καὶ Γάϊον, τοὺς τὴν ἔριν καὶ διχοστασίαν ἐμποιοῦντας· δωὶς δὲ διδασκαλία μία μὲν οὖσα πάν την πλήθος βλασφημιῶν ὑπερβέβηκεν. Ὡς δὲ συνείδοις οὐχὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ὅντας οὗτε διμογγυμοῦντας ἐφ' οἷς κακῶς ἐφρόνουν, εἰς τὸ συμβούλιον ἡμῶν μετήγαγον ἑαυτοὺς, ὡς δοκεῖν ἐπερον γράφειν. Ἡν δὲ δικαιόδοξος βραχὺς, διὰ τὰς γνώμας αὐτῶν ἐξελέγχων. Ἰνα μὴ οὖν τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας περιπίστη, καὶ ταραχὴ καὶ θόρυβος κυλινδόμενος ἀπαντά συγχέηται, βέβαιον ἐφάνη τὰ πάλαι ὠρισμένα ἔμμονα καὶ ἀμετακίνητα διαφυλάττειν, τοὺς δὲ προειρημένους ἀπὸ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἀποκεχωρίσθαι. Δι' ἣν αἰτίαν τοὺς ἀναδιδάξοντας πρέσβεις πρὸς τὴν σὴν ἐπιείκειαν ἀπεστάλκαμεν, τὴν γνώμην τοῦ συνέδριον διὰ τῆς ἐπιστολῆς μηνύσοντας· τοῖς γε πρεσβεύοντας πρὸ γε πάντων τούτῳ παρεκελευσάμεθα, τὸ τὴν ἀλήθειαν πιστώσασθαι, ἐκ τῶν πάλαι ἀρχαίων καὶ δικαίων δρμωμένους. Οἱ καὶ τὴν σὴν ἀναδιδάξοντας δσιότητα, ὅτι οὐχὶ ὥσπερ ἔφησαν Οὐρσάκιος τε καὶ Οὐδάλης, ἔσται εἰρήνη, εἴπερ τι τῶν δικαίων ἀνατραπεῖν. Πῶς γὰρ εἰρήνην οὖν τε ἄγειν τοὺς τὴν εἰρήνην καταλύοντας; μᾶλλον γὰρ ἔρις καὶ ταραχὴ ἐκ τούτων σὺν ταῖς λοιπαῖς πολεσὶ καὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ γενήσεται. Διὸ δὴ καὶ ἵκετεύομεν τὴν σὴν ἐπιείκειαν, ἵνα προστηνέσιν ἀκοΐσι καὶ γαληναιόφ βλέμματα τὰ τῆς ἡμετέρας πρεσβείας ἀθρήσειας, μήτε πρὸς ὑθριν τῶν τετελευτηστῶν

[ἄποπον ἴνο-
μίσταμεν
Val.]

[Hil. om.
Auxent.]

καυρόν τι μεταλλάττειν ἐπιτρέψεις, ἀλλ' ἔάσης ἡμᾶς ἐμμένειν τοῖς παρὰ τῶν προγόνων δριτεῖσιν τε καὶ νενομοθετημένοις οὐς ἀπαντας μετὰ ἀγχινοίας τε καὶ φρονήσεως καὶ Πνεύματος Ἀγίου πεποιηκέναι φήσαμεν ἂν. Τὰ γάρ νῦν παρ' ἐκείνων καινοτομούμενα τοῖς μὲν πιστεύσασιν ἀπιστίαν ἐμποιεῖ, τοῖς δὲ ἀπιστήσασιν ωμότητα. Ἰκετεύομεν δὲ ἔτι, ἵνα κελεύσῃς τοὺς ἐπισκόπους [Verumetia infideles ad credulitatem vetantur accedere.] τοὺς ἐν ταῖς ἀλλοδαπῖς διατρίβοντας, οὓς καὶ τὸ τῆς ἡλικίας ἐπίπονον καὶ τὸ τῆς πενίας ἐνδεὲς τρύχει, τὴν εἰς τὰ οἰκεῖα ἀνακομδὴν ῥᾳδίαν ποιήσασθαι, τοῖς δὲ μὴ ἔρημοι τῶν ἐπισκόπων αἱ ἑκκλησίαι διαμένωσιν. Ἐτι δὲ πρὸς ἀπασι καὶ τοῦτο δεδμέθα, ἵνα μήτε ἐλλείπῃ τι τῶν προῦπαρξάντων μήτε πλεονάζῃ, ἀλλὰ πάντα ἄρρηκτα διαμένη ἐκ τῆς τοῦ σοῦ πατρὸς εὐσεβείας καὶ εἰς τὸν τὸν χρόνον διαφύλαττόμενα μήτε λοιπὸν ἡμᾶς μοχθεῖν, καὶ ἐκτὸς τῶν ἰδίων παροικιῶν ἐπιτρέψεις γενέσθαι, ἀλλ' ἵνα οἱ ἐπίσκοποι σὺν τοῖς ἰδίοις λαοῖς μετ' εἰρήνης εἰς εὐχάς τε καὶ λατρείας σχολὴν ἀγουσι, ἱκετεύοντες ὑπὲρ τῆς σῆς σωτηρίας καὶ βασιλείας καὶ εἰρήνης, ἣν ἡ θειώτης σοι εἰς τὸ διηνεκὲς χαριεῖται. Οἱ δὲ ἡμέτεροι πρέσβεις τὰς ὑπογραφὰς καὶ τὰς τῶν ἐπισκόπων προσηγορίας κομίζουσιν οἵτινες καὶ ἔξ αὐτῶν τῶν θείων γραφῶν τὴν σὴν ἀναδιδάξουσι θειότητα.

Ταῦτα μὲν οὖν ἡ σύνοδος ἔγραψε, καὶ δι' ἐπισκόπων ἀπέστειλεν. Οἱ μέντοι περὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα, φθάσαντες τὴν τούτων ἀφίξιν, προδιαβάλλοντι μὲν τὴν σύνοδον, ἐπιδείξαντες ἦν ἐπεκομίζωντο πίστεως ἔκδοσιν. Ὁ βασιλεὺς δὲ, ἐκ προλήψεως τῇ Ἀρειανῇ δόξῃ προσκείμενος, ἤγανάκτει μὲν κατὰ τῆς συνόδου τοὺς δὲ περὶ Οὐάλεντα καὶ Οὐρσάκιον διὰ τιμῆς ἥγε πολλῆς. Διὸ οἱ ἀπὸ τῆς συνόδου πεμφθέντες ἔχρονιζον, ἀποκρίσεως οὐ τυγχάνοντες. Ὁψὲ δέ ποτε τοιάδε πρὸς τὴν σύνοδον διὰ τῶν παρόντων ἀντέγραψεν διά βασιλεύς·

Κωνστάντιος τικτής καὶ θριαμβευτής Αδγουστος, πᾶσι τοῖς ἐν
Ἄριμνῳ ἐπισκόποις συνελθοῦσιν.

Ἄει μὲν προηγουμένην ἔχειν ἡμᾶς φροντίδα περὶ τοῦ θείου καὶ προσκυνητοῦ νόμου οὐδὲ ἡ ὑμετέρα χρηστότης ἀγνοεῖ. Ἀλλὰ νῦν τοὺς ἀπὸ τῆς συνέσεως ὑμῶν ἀποσταλέντας εἴκοσι ἐπισκόπους, ἀναδεξαμένους τὴν παρ' ὑμῶν πρεσβείαν, τέως οὐκ ἡδυνήθμεν ἰδεῖν ἀναγκαία γάρ ἡμῖν ἡ πρὸς τοὺς βαρβάρους ὁδός, καὶ ὡς οἴδατε, πρέπει τὴν ψυχὴν καθαρὰν οὖσαν ἀπὸ πάσης φροντίδος τὰ περὶ τοῦ θείου νόμου γυμνάζειν. Τοιγαροῦν τοὺς ἐπισκόπους ἐκελεύσαμεν ἐν τῇ Ἀδριανοπόλει ἐκδέξασθαι τὴν ἡμετέραν ἐπάνοδον, ὡς ἐπειδὰν πάντα καλῶς διατεθῆ τὰ δημόσια, τότε λοιπὸν ἀπέρι ὑποβάλλουσιν ἀκούσας καὶ δοκιμάσας δυνηθῶμεν. Τῇ μέντοι στερρότητῃ ὑμῶν μηδ βαρὺ

φαινέσθω ὅστε ἐκδέξασθαι τὴν αὐτῶν ἐπάνοδον, ὥ' ἐπειδὰν ἐπανέλθωσι κομίζοντες ὑμῖν τὰς ἡμετέρας ἀποκρίσεις, δυνηθῆτε εἰς πέρας ἄγαγεν τὰ πρὸς τὴν λυστρέλειαν ἀνήκοντα τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.

Ταῦτα δεξάμενοι τὰ γράμματα οἱ ἐπίσκοποι, αὖθις τοιαῦτα ἀντέγραψαν·

Cp. Theod. ii. 20. Τὰ γράμματα τῆς σῆς φιλανθρωπίας ἐδεξάμεθα, κύριε θεοφιλέστατε βασιλεῦ, τὰ περιέχοντα διὰ τὴν τῶν δημοσίων ἀνάγκην τέως μὴ δεδυνῆσθαι σε τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις θεωρῆσας ἡμᾶς δὲ κελεύεις ἐκδέξασθαι τὴν αὐτῶν ἐπάνοδον, ἔως ἂν τὰ παρ' ἡμῶν δρισθέντα ἀκολούθως τοῖς προγόνοις ἡμῶν ἐπιγυνῷ παρ' αὐτῶν ἡ σὴ εἰδάλβεια. Ἀλλὰ καὶ νῦν διὰ τούτων τῶν γραμμάτων ὀμολογοῦμεν καὶ διαβεβαιούμεθα μηδαμῶς ἡμᾶς ἀναχρεύει τῆς ἡμετέρας προθέσεως τοῦτο γάρ καὶ τοῖς πρέσβεσιν ἡμῶν ἐνετελάμεθα. Ἄξιούμεν τοίνυν, ὅπως γαληναὶ τῇ προσφύει τά τε νῦν γράμματα τῆς ἡμετέρας μετριώτητος κελεύσθησαν ἀλλὰ γάρ κακένα διὰ τῶν πρέσβεων ἡμῶν ἐνετειλάμεθα, ἡδέως ὑποδέξῃ. Ἐκεῖνο μέρος συνορῷ μεθ' ἡμῶν καὶ ἡ σὴ ἡμερότης, δοση νῦν ἐστὶ λύπη καὶ κατήφεια, ὅτι ἐν τοῖς σοῦς μακαριωτάτοις καιροῖς τοσαῦται ἐκκλησίαι χωρὶς ἐπισκόπων εἰσὶ. Καὶ διὰ τοῦτο πᾶλιν τὴν σὴν φιλανθρωπίαν ἀξιοῦμεν, κύριε θεοφιλέστατε βασιλεῦ, ὅπως πρὸ τῆς τραχύτητος τῶν χειμῶνων, εἴπερ ἀρέσει τῇ σῇ εὐσεβείᾳ, κελεύσεις ἡμᾶς εἰς τὰς ἡμετέρας ἐκκλησίας ἐπανελθεῖν, ὑπὲρ τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς τῷ παντοκράτορι Θεῷ καὶ τῷ δεσπότῃ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ Υἱῷ αὐτοῦ τῷ μονογενεῖ, ὑπὲρ τῆς σῆς βασιλείας τὰς ἔθιμους εὐχὰς μετὰ τῶν λαῶν ἀποπληροῦν, καθὼς καὶ ἀεὶ ἐπετελέσαμεν καὶ νῦν ποιοῦμεν εὐχόμενοι.

Ταῦτα γράψαντες, καὶ μικρὸν ἐπιμείναντες χρόνου, ὡς οὐκ ἡξίουν αὐτοὺς δ βασιλεὺς ἀποκρίσεως, κατὰ πόλεις τὰς ἑαυτῶν ἀνεχώρησαν. Ὁ βασιλεὺς δὲ καὶ ἥδη μὲν πρότερον ἐσκόπει τὴν Ἀρειανὴν δόξαν ταῖς ἐκκλησίαις ἐγκατασπεῖραι· ταύτην τε κρατήσειν ἐσπουδακῶς, πρόφασιν ὕβρεως τὴν ἐκείνων ποιεῖται ἀναχώρησιν, καταπεφρονῆσθαι λέγων, δτι παρὰ γνώμην αὐτοῦ διελύθησαν. Διὸ τοῖς μὲν περὶ Οὐρσάκιον δσα αὐτοῖς ἐδόκει σὺν παρρησίᾳ κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν πράττειν ἐπέτρεψε, τὴν δὲ ἐκδοσιν τῆς ἀναγνωσθείσης ἐν Ἀριμίνῳ πίστεως ἐκέλευσεν εἰς τὰς περὶ Ἰταλίαν ἐκκλησίας ἐκπέμπεσθαι, προστάξας τὸν μὴ βουλομένους ὑπογράφειν αὐτῇ ἔξεωσθαι τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν ἐτέρους ἀντικαθίστασθαι. Καὶ πρῶτος μὲν Λιβέριος δ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος,

παραιτησάμενος ἐκείνῃ τῇ πίστει συνθέσθαι, ἔξοριστος γίνεται, τῶν περὶ Οὐρσάκιον εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ καταστησάντων Φίληκα, διάκονος δὲν τῆς ἐν 'Ρώμῃ ἐκκλησίας, καὶ τῇ Ἀρειανῇ δόξῃ προστεθεὶς, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβλήθη' εἰσὶ δὲ οἱ λέγοντες, διὰ οὐ προσέθετο μὲν τῇ Ἀρειανῇ δόξῃ, βίᾳ δὲ καὶ ἀνάγκῃ κεχειρούνητο. Πάντα μὲν οὖν τότε τὰ κατὰ τὴν δύσιν καινοτομούμενα ταραχὴν εἶχε, τῶν μὲν ἔξωθουμένων καὶ ἀποστελλομένων εἰς ἔξορίαν τῶν δὲ εἰς τόπον τῶν αὐτῶν ἀντικαθισταμένων. Καὶ ταῦτα ἐγίνετο βίᾳ καὶ τῶν [Qu. ἡ τῶν] βασιλικῶν προσταγμάτων, ἀπέρ καὶ εἰς τὰ ἔῳδα μέρη ἀπέσταλτο. 'Ο Λιβέριος μὲν οὖν μικρὸν ὑστερον, τῆς ἔξορίας ἀνακληθεὶς, τὸν οἰκεῖον θρόνον ἀπέλαβε, τοῦ ἐν 'Ρώμῃ λαοῦ στασιάσαντος καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλοντος τὸν Φίληκα' ὅ τε βασιλεὺς καὶ παρὰ γνώμην τούτοις ἐγίνετο σύμψηφος. Οἱ δὲ περὶ Οὐρσάκιον τῆς Ἰταλίας ἀναχωρήσαντες καὶ ἐπὶ τὰ ἀνατολικὰ διαβαίνοντες μέρη, πόλιν τῆς Θράκης, ὄνομα Νίκην, καταλαμβάνοντες μικρὸν δὲ ἐπιμείναντες ἐν αὐτῇ χρόνον, ἔτερον ποιοῦνται ἐν αὐτῇ συνέδριον^{c.} καὶ τὴν ἀναγνω- C. c. 41. σθεῖσαν ἐν Ἀριμίνῳ τῆς πίστεως ἕκδοσιν εἰς Ἑλλάδα γλῶσσαν ἔρμηνεύσαντες, καθ' ὃν ἀνωτέρω γέγραπται τρόπον, εἴτα δημοσιεύσαντες ἐβεβαίωσαν, ἐπιφημίσαντες ὑπὸ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ ὑπηγορεῦσθαι τὴν πίστιν τὴν ἐν Νίκῃ, τῷ παρομοίῳ τοῦ δύναματος συναρπάζειν τοὺς ἀπλουστέρους βουλόμενοι^{d.} τὴν ἐν Νικαὶᾳ γὰρ τῆς Βιθυνίας πίστιν εἶναι ἐνόμιζον. 'Αλλ' οὐδὲν ^{Hilar.} Fragm. 8. αὐτοὺς ὥνησε τὸ σόφισμα^e μετ' οὐ πολὺ γὰρ ἔξηλέγχθη' διετέλουν γὰρ γελώμενοι. Περὶ μὲν οὖν τῶν κατὰ τὰ ἐσπέρια γενομένων μέρη τοσαῦτα εἰρήσθω. Μετιτέον δὲ ἐπὶ τὴν διήγησιν τῶν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον κατὰ τὴν ἀνατολὴν γεγενημένων^f ἀρκτέον δὲ ἐντεῦθεν.

CAP. XXXVIII.

Περὶ τῆς Μακεδονίου ὁμότητος, καὶ περὶ τῶν δέ αὐτοῦ γεγονότων ταραχῶν.

Οἱ τοῦ Ἀρειανοῦ μέρους ἐπίσκοποι μεῖζον ἐκ τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων προσελάμβανον θράσος^g καὶ ὅπως τὴν μὲν σύνοδον παρεσκευάζοντο συγκροτεύν, μικρὸν ὑστερον λέξω^h τὰ δὲ πρὸ τῆς συνόδου ὃνⁱ αὐτῶν γενόμενα πρότερον ἐπιδράμωμεν. 'Ακάκιος μὲν γὰρ καὶ Πατρόφιλος Μάξιμον τὸν Ἱεροσολύμων ἔξωθήσαντες,

Κύριλλον ἀντικατέστησαν. Μακεδόνιος δὲ τὰς γειτνιαζούσας ἐν Κωνσταντιωνοπόλει ἐπαρχίας τε καὶ πόλεις ἀνέτρεπεν, ὑπουργὸς τοῦ οἰκείου σκοποῦ κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν προβαλλόμενος, καὶ τῆς μὲν Κυζίκου Ἐλεύσιον ἐπίσκοπον ἀναδεικνὺς, τῆς δὲ Νικομηδείας Μαραθώνιον¹ διάκονος μὲν διάκονος ἦν ὑπὸ Μακεδόνιφ τατόμενος, σπουδαῖος δὲ περὶ τὸ συστήσασθαι ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν μοναστήρια. "Οπως δὲ Μακεδόνιος τὰς περὶ Κωνσταντινούπολιν

Supr. c. 16. ἐπαρχίας καὶ πόλεις ἀνέτρεπεν, ἥδη λεκτέον. Οὗτος γὰρ, ὡς καὶ φθάσας εἰπον, δραζάμενος τῆς ἐπισκοπῆς μυρία κακὰ ποιεῖ τοῖς μὴ αἰρουμένοις τὰ αὐτὸν φρονεῖν· καὶ οὐ μόνον γε τοὺς τῆς ἐκκλησίας διακρινομένους συνήλαυνεν, ἀλλὰ γὰρ καὶ Ναυατιανοὺς, εἰδὼς καὶ αὐτοὺς φρονοῦντας τὸ 'δμοσύσιον.' Συνηλαύνοντο οὖν καὶ οὗτοι τὰ ἀνήκεστα πάσχοντες² καὶ φεύγει μὲν αὐτῶν δὲ ἐπίσκοπος,

Cp. iv. 9. 'Αγέλιος δνομα αὐτῷ³ πολλοὶ δὲ τῶν ἐπισήμων ἐπ' εὐλαβεῖδι συλληφθέντες ἥκιζοντο, ἐπεὶ μὴ ἐβούλοντο μετέχειν τῆς κοινωνίας αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τοὺς αἰκιζομένους, βίᾳ τῶν μυστηρίων μετέχειν τοὺς ἀνδρας ἡνάγκαζον⁴ ἔνλφ γὰρ διαιροῦντες τὰ στόματα τῶν ἀνθρώπων τὰ μυστήρια ἐνετίθεσαν. Οἱ δὲ ὑπομένοντες τοῦτο μείζονα τῶν ἄλλων τιμωριῶν κόλασιν ταύτην ἐνόμιζον. Γύναια τε καὶ παιδία συναρπάζοντες μυεῖσθαι ἡνάγκαζον⁵ εἰ δέ τις παραιτοῖτο ἢ ἄλλως ἀντέλεγεν, εὐθὺς ἐπηκολούθουν πληγαὶ, καὶ μετὰ τὰς πληγὰς δεσμοὶ τε καὶ δεσμωτήρια, καὶ τὰ ἄλλα δεινά⁶ ὃν ἐνὸς ἢ δυοῖν ἐπιμνησθεῖς, φανερὰν τὴν ἀπήνειαν καὶ ὡμότητα Μακεδονίους καὶ τῶν τότε ἀκμασάντων ἀνθρώπων τοῖς ἀκούοντι καταστήσω. Γυναικῶν γὰρ τῶν μὴ ἀνασχομένων μετασχέειν τῶν μυστηρίων τοὺς μαστοὺς ἐν κιβωτῷ βαλόντες ἀπέπριον.

"Αλλων τε γυναικῶν τὰ αὐτὰ μόρια, τοῦτο μὲν σιδήρῳ, τοῦτο δὲ ωσὶ εἰς ἄκρου πυρὶ θερμανθεῖσι, προσφέροντες ἔκαιον. Ξένη τε καὶ παρὰ τὰς Ἐλλήνων τιμωρίας αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν Χριστιανίζειν λεγόντων ἐγίνετο. Ταῦτα δὲ ἔγω παρὰ τοῦ μακροχρονιωτάτου Αὐξάνοντος ἥκουσα, οὐ καν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ μνήμην πεπόιημαι· δις πρεσβύτερος μὲν ἦν τῆς τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίας. Πεποιθέναι δὲ ἔλεγε καὶ αὐτὸς οὐκ ὀδίγα παρὰ τῶν Ἀρειανιζόντων κακὰ, οὔπω τηνικαῦτα τῆς τοῦ πρεσβυτέρου ἀξίας λαχών⁷ δῆμα δὲ Ἀλεξάνδρῳ Παφλαγόνι συνασκούντι αὐτῷ εἰς τε εἰρκτὴν βεβλήσθαι καὶ πληγὰς ὑπομεῖναι πολλάς. 'Ενεγκεῖν μὲν τὰς βασάνους αὐτὸς ἔλεγεν, 'Αλέξανδρον δὲ ὑπὸ τῶν

Cp. i. 13.

πληγῶν ἐν τῇ εἰρκτῇ τελευτῆσαι· δις τέθαπται μῦν ἐν δεξιᾷ εἰσπλεύσαντι τὸν Βυζάντιον κόλπον, δις καλεῖται Κέρας, πλησίον τῶν ποταμῶν· οὐ καὶ ἐκκλησία ἐστὶ τῶν Ναυατιανῶν, Ἀλεξάνδρου ἐπώνυμος. Καθήρουν μὲν οὖν οἱ Ἀρειανίζοντες, Μακεδονίους κελεύοντος, ἀλλας τε πόλλας κατὰ πόλεις ἐκκλησίας, καὶ δὴ καὶ Ναυατιανῶν τὴν πλησίον τοῦ Πελαργοῦ ἐν τῇ Κωνσταντιωνοπόλει κειμένην. Ὅτους χάριν δὲ ταύτην Ἰδικῶς ἐμνημόνευσα, λέξιν ἔρχομαι, δσα παρὰ τοῦ γεραιτάτου Αὐξάνοντος ἥκουσα. ‘Ο βασιλέως νόμος καὶ ἡ Μακεδονίου βίᾳ καθαιρεῖσθαι τῶν τὸ ‘όμοούσιον’ φρονούντων τὰς ἐκκλησίας ἐκέλευν. ‘Ελκει δὴ τὸ θέσπισμα καὶ ἡ βίᾳ κατὰ τῆσδε τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡπειγον οἱ προστεταγμένοι τοῦτο ποιεῖν. Θαυμάσαι οὖν μοι ἔπειστο τόν τε Ναυατιανῶν λαὸν, δύπσον εἰχον ἥπλον καὶ σπουδὴν περὶ τὴν ἑαυτῶν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν εὔνοιαν ἦν εἰχον περὶ αὐτοὺς οἱ τότε μὲν τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν ἐκβληθέντες, νῦν δὲ ἐν εἰρήνῃ τὰς ἐκκλησίας κατέχοντες. ‘Ως δὲ ἡπειγον καθαιρεῖσθαι καὶ τήρητε τὴν ἐκκλησίαν οἰς τοῦτο προστετάκτο, συνήγοντο πλεῖστος ὅμιλος ἀνθρώπων Ναυατιανῶν τε καὶ τινες τῶν ὁμοφρονούντων αὐτοῖς· καὶ καθελόντες τὴν ἐκκλησίαν αὐτῶν εἰς ἄλλον τόπον μετέθεσαν. ‘Ο δὲ τόπος οὗτος ἀντιπέραθεν μὲν κεῖται τῆς πόλεως· Συκαὶ δὲ δινομάζονται, καὶ ἐστὶ τρισκαιδέκατον τῆς Κωνσταντιωνοπόλεως κλίμα. Ταχεῖα δὲ ἐγένετο ἡ τῆς ἐκκλησίας μετάθεσις, λασῦ πολλοῦ σὺν προθυμίᾳ μεγίστη μεταφερόντων αὐτήν. ‘Ο μὲν γάρ τις ἔφερε κέραμον, δὲ λίθον, ἔτερος δὲ ἔξιλον· καὶ ἄλλος ἄλλο λαμβάνων, ἐπὶ τὰς Συκὰς ἀπεκόμιζεν. Συνεπελαμβάνοντο δὲ καὶ γυναικες καὶ ἡ μικρὰ ἡλικία, εὐχὴν ἡγούμενοι πληροῦν καὶ μέγα κέρδος λαμβάνειν, τῶν ἀφιερωθέντων τῷ Θεῷ φύλακες ἀκέραιοι γενέσθαι ἡξιωμένοι. Οὕτως μὲν οὖν τότε ἡ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησία εἰς τὰς Συκὰς μετενήκετο· χρόνῳ δὲ ὕστερον μετὰ τὴν τελευτὴν Κωνσταντίου, διαστιλεὺς Ἰουλιανὸς τόν τε τόπον ἀποδοθῆναι ἐκέλευσε καὶ ἀνοικοδομεῖν ἐπέτρεψεν. Αὐθίς τε δὲ λαὸς τὸν αὐτὸν τρόπον ἀντιμετενεγκόντες τὰς ὕλας, τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς φύκοδόμησαν τόπον· καὶ βελτιώσαντες, ‘Αναστασίαν’ καλεῖσθαι φερωνύμως ἡξίωσαν. ‘Η μὲν οὖν ἐκκλησία ὕστερον, ὡς ἔφην, ἐπὶ Ἰουλιανοῦ ἀνέστη· τότε δὲ ἄμφω οἵ τε τῆς ἐκκλησίας καὶ οἱ Ναυατιανοὶ ὁμοίως ἡλαύνοντο. Διὸ καὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας ἐβδελύττοντο ἐν τοῖς

Κύριλλον ἀντικατέστησαν. Μακεδόνιος δὲ τὰς γειτνιαζούσας ἐν Κωνσταντινούπολει ἐπαρχίας τε καὶ πόλεις ἀνέτρεπεν, ύπουργοὺς τοῦ οἰκείου σκοποῦ κατὰ τῶν ἑκκλησιῶν προβαλλόμενος, καὶ τῆς μὲν Κυζίκου Ἐλεύσιον ἐπίσκοπον ἀναδεικνύς, τῆς δὲ Νικομηδείας Μαραθώνιον· διὰ πρότερον μὲν διάκονος ἦν ὑπὸ Μακεδονίφ ταπτόμενος, σπουδαῖος δὲ περὶ τὸ συστήσασθαι ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν μοναστήρια. "Οπως δὲ Μακεδόνιος τὰς περὶ Κωνσταντινούπολις

Supr. c. 16. ἐπαρχίας καὶ πόλεις ἀνέτρεπεν, ἥδη λεκτέον. Οὗτος γὰρ, ὡς καὶ φθάσας εἰπον, δραξάμενος τῆς ἐπίσκοπῆς μυρία κακὰ ποιεῖ τοὺς μὴ αἰρουμένους τὰ αὐτὸν φρονεῖν· καὶ οὐ μόνον γε τοὺς τῆς ἑκκλησίας διακρινομένους συνήλαυνεν, ἀλλὰ γὰρ καὶ Ναυατιανοὺς, εἰδὼς καὶ αὐτοὺς φρονοῦντας τὸ 'δμοσύσιον.' Συνηλαύνοντο οὖν καὶ οὗτοι τὰ ἀνήκεστα πάσχοντες· καὶ φεύγει μὲν αὐτῶν δὲ ἐπίσκοπος,

Cp. iv. 9. 'Αγέλιος δνομα αὐτῷ· πολλοὶ δὲ τῶν ἐπισήμων ἐπ' εὐλαβεῖται συλληφθέντες ἥκιζοντο, ἐπει τὴν ἐβούλοντο μετέχειν τῆς κοινωνίας αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τοὺς αἰκιζομένους, βίᾳ τῶν μυστηρίων μετέχειν τοὺς ἀνδρας ἡνάγκαζον· ἔνλω γὰρ διαιροῦντες τὰ στόματα τῶν ἀνθρώπων τὰ μυστήρια ἐνετίθεσαν. Οἱ δὲ ὑπομένοντες τοῦτο μείζονα τῶν ἀλλων τιμωριῶν κόλασιν ταύτην ἐνόμιζον. Γύναια τε καὶ παιδία συναρπάζοντες μυεῖσθαι ἡνάγκαζον· εἰ δέ τις παραιτοῖτο ἢ ἄλλως ἀντέλεγεν, εὐθὺς ἐπηκολούθουν πληγαὶ, καὶ μετὰ τὰς πληγὰς δεσμοὶ τε καὶ δεσμωτήρια, καὶ τὰ ἄλλα δεινά· ὃν ἐνὸς ἢ δυοῖν ἐπιμυησθεὶς, φανερὰν τὴν ἀπήνειαν καὶ ώμοτητα Μακεδονίους καὶ τῶν τότε ἀκμασάντων ἀνθρώπων τοὺς ἀκούοντις καταστήσω. Γυναικῶν γὰρ τῶν μὴ ἀνασχομένων μετασχέειν τῶν μυστηρίων τοὺς μαστοὺς ἐν κιβωτῷ βαλόντες ἀπέπριον. "Αλλων τε γυναικῶν τὰ αὐτὰ μόρια, τοῦτο μὲν σιδήρῳ, τοῦτο δὲ ωῖς εἰς ἄκρον πυρὶ θερμανθεῖσι, προσφέροντες ἔκαιον. Ξένη τε καὶ παρὰ τὰς Ἐλλήνων τιμωρίας αὕτη ἢ ὑπὸ τῶν Χριστιανίζειν λεγόντων ἐγίνετο. Ταῦτα δὲ ἔγω παρὰ τοῦ μακροχρονιωτάτου Αὐξάνοντος ἥκουσα, οὐ καν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ μνήμην πεποίημαι· διὸ πρεσβύτερος μὲν ἦν τῆς τῶν Ναυατιανῶν ἑκκλησίας. Πεπονθέναι δὲ ἔλεγε καὶ αὐτὸς οὐκ δλίγα παρὰ τῶν Ἀρειανιζόντων κακὰ, οὕπω τηνικαῦτα τῆς τοῦ πρεσβυτέρου ἀξίας λαχών· δῆμα δὲ Ἀλεξάνδρῳ Παφλαγόνι συνασκούντι αὐτῷ εἰς τε εἰρκτὴν βεβλῆσθαι καὶ πληγὰς ὑπομεῖναι πολλάς. 'Ενεγκεῖν μὲν τὰς βασάνους αὐτὸς ἔλεγεν, 'Αλέξανδρον δὲ ὑπὸ τῶν

Cp. i. 13.

πληγῶν ἐν τῇ εἰρκτῇ τελευτῆσαι· ὃς τέθαπται μῦν ἐν δεξιᾷ εἰσπλεύσαντι τὸν Βυζάντιον κόλπον, ὃς καλεῖται Κέρας, πλησίον τῶν ποταμῶν· οὐν καὶ ἐκκλησίᾳ ἐστὶ τῶν Ναυατιανῶν, Ἀλεξάνδρου ἐπώνυμος. Καθήρουν μὲν οὖν οἱ Ἀρειανίζοντες, Μακεδονίουν κελεύοντος, ἀλλας τε πόλλας κατὰ πόλεις ἐκκλησίας, καὶ δὴ καὶ Ναυατιανῶν τὴν πλησίον τοῦ Πελαργοῦ ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει κειμένην. Ὅτου χάριν δὲ ταύτην Ἰδικῶς ἔμημόνευσα, λέξων ἔρχομαι, ὅσα παρὰ τοῦ γεραιτάτου Αὐξάνοντος ἤκουσα. Ὁ βασιλέως νόμος καὶ ἡ Μακεδονίου βία καθαιρεῖσθαι τῶν τὸ ‘όμοούσιον’ φρονούντων τὰς ἐκκλησίας ἐκέλευν. Ἐλκει δὴ τὸ θέσπισμα καὶ ἡ βία κατὰ τῆσδε τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἥπειγον οἱ προστεταγμένοι τοῦτο ποιεῖν. Θαυμάσαι οὖν μοι ἔπεισοι τὸν τε Ναυατιανῶν λαὸν, δόπσον εἰχον ζῆλον καὶ σπουδὴν περὶ τὴν ἑαυτῶν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν εὔνοιαν ἦν εἰχον περὶ αὐτοὺς οἱ τότε μὲν τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν ἐκβληθέντες, μῦν δὲ ἐν εἰρήνῃ τὰς ἐκκλησίας κατέχοντες. Ὡς δὲ ἥπειγον καθαιρεῖσθαι καὶ τὴνδε τὴν ἐκκλησίαν οἱς τοῦτο προστετάκτο, συνήγοντο πλεῖστος ὅμιλος ἀνθρώπων Ναυατιανῶν τε καὶ τινες τῶν διοφρονούντων αὐτοῖς· καὶ καθελόντες τὴν ἐκκλησίαν αὐτῶν εἰς ἄλλον τόπον μετέθεσαν. Ὁ δὲ τόπος οὗτος ἀντιπέραθεν μὲν κεῖται τῆς πόλεως· Συκαὶ δὲ δονομάζονται, καὶ ἐστὶ τρισκαδέκατον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλίμα. Ταχέα δὲ ἐγένετο ἡ τῆς ἐκκλησίας μετάθεσις, λαοῦ πολλοῦ σὺν προθυμίᾳ μεγίστη μεταφερόντων αὐτήν. Ὁ μὲν γάρ τις ἔφερε κέραμον, ὁ δὲ λίθον, ἔτερος δὲ ξύλον· καὶ ἄλλος ἄλλο λαμβάνων, ἐπὶ τὰς Συκὰς ἀπεκόμιζεν. Συνεπελαμβάνοντο δὲ καὶ γυναῖκες καὶ ἡ μικρὰ ἡλικία, εὐχὴν ἡγούμενοι πληροῦν καὶ μέγα κέρδος λαμβάνειν, τῶν ἀφιερωθέντων τῷ Θεῷ φύλακες ἀκέραιοι γενέσθαι ἡξιωμένοι. Οὕτως μὲν οὖν τότε ἡ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησία εἰς τὰς Συκὰς μετενήκετο· χρόνῳ δὲ ὕστερον μετὰ τὴν τελευτὴν Κωνσταντίου, διασταύρωσεν Ἰουλιανὸς τὸν τε τόπον ἀποδοθῆναι ἐκέλευσε καὶ ἀνοικοδομεῖν ἐπέτρεψεν. Αὐθίς τε ὁ λαὸς τὸν αὐτὸν τρόπον ἀντιμετενεγκόντες τὰς ὕλας, τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς ὡκοδόμησαν τόπον· καὶ βελτιώσαντες, ‘Αναστασίαν’ καλεῖσθαι φερωνύμως ἡξίωσαν. Ἡ μὲν οὖν ἐκκλησία ὕστερον, ὡς ἔφην, ἐπὶ Ἰουλιανοῦ ἀνέστη· τότε δὲ ἀμφο ὅ τε τῆς ἐκκλησίας καὶ οἱ Ναυατιανοὶ διοικῶσι ήλαύνοντο. Διὸ καὶ οἱ τῆς ἐκκλησίας ἐβδελύττοντο ἐν τοῖς

εὐκτηρίοις εύχεσθαι τόποις, ἐν οἷς οἱ Ἀρειανοὶ συνήγοντο· εἰς δὲ τὰς ἄλλας τρεῖς—τοσάντας γὰρ ἐντὸς τῆς πόλεως ἔχουσας οἱ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίας—συνερχόμενοι ἀλλήλοις συνηγόντο· μικροῦ τε ἐδέησεν ἑνωθῆναι αὐτοὺς, εἰ μὴ Ναυατιανοὶ φυλάττοντες ἀρχαῖον παράγγελμα παρηγήσαντο· δμως δὲ τὴν ἄλλην εἴνοιαν εἰς ἀλλήλους προθυμότερον ἐφύλαττον, ὑπεραποθνήσκειν ἀλλήλων αἱρούμενοι. Συνηλαύνοντο οὖν ἐν τῇ αὐτῇ Κωνσταντινουπόλει, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τε καὶ πόλεις. Αὐτίκα γοῦν ἐν Κυζίκῳ Ἐλεύσιος δὲ τῆσδε ἐπίσκοπος δμοίως δμα Μακεδονίφ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐποίει, πανταχθεν ἐλαύνων καὶ διαστρέφων αὐτούς· τὴν τε ἐν Κυζίκῳ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίαν καθεῖλεν εἰς ἔδαφος. Μακεδόνιος δὲ τὸν κολοφώνα τῶν κακῶν οἱ ἔδρασεν ἐπιτίθησι· πυθόμενος γὰρ κατὰ τὸ Παφλαγόνων ἔθνος πλείστους εἶναι τῆς Ναυατιαῆς θρησκείας, καὶ μάλιστα κατὰ τὸ Μαντίνιον, συνιδὼν τε ὡς σύχι οἴλον τε τοσοῦτον πλῆθος δι' ἐκκλησιαστικῶν ἀνθρώπων ἐλαύνεσθαι, τέσσαρας ἀριθμὸς στρατιωτῶν γνώμῃ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὴν Παφλαγούνιαν πεμφθῆναι πεποίηκεν, δπως φόβῳ τῶν ὀπλιτῶν τὴν Ἀρειανὴν δόξαν προσδέξωντα. Οἱ δὲ οἰκοῦντες τὸ Μαντίνιον, ζῆλῷ τῆς θρησκείας, ἀπονοίᾳ κατὰ τῶν στρατιωτῶν ἔχρησαντο· γενόμενοι τε δμα πολλοὶ, δρέπανά τε μακρὰ καὶ ἀξίνας λαβόντες, καὶ παντὶ τῷ παρατυχόντι ὀπλῷ χρώμενοι, ἀπήντων τοῖς στρατιώταις. Καὶ γενομένης συμβολῆς, πολλοὶ μὲν τῶν Παφλαγόνων ἀπέθανον· τῶν δὲ στρατιωτῶν πλὴν ὀλίγων οἱ πάντες. Ταῦτα ἐγὼ παρὰ ἀγροίκου Παφλαγόνος ἔμαθον, θεὶ ἔλεγε παρεῖναι τῇ μάχῃ λέγουσι δὲ ταῦτα καὶ ἄλλοι Παφλαγόνων πολλοί. Τοιαῦτα μὲν οὖν τὰ Μακεδονίουν ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ κατορθώματα, φόνοι καὶ μάχαι καὶ ἀνδραποδισμοὶ καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Αὕτη μέντοι ἡ πρᾶξις οὐ μόνον παρὰ τῶν ἡδικημένων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν οἰκείως πρὸς αὐτὸν ἔχόντων, δίκαιον κατ' αὐτοῦ μῆσος εἰργάσατο. Προσέκρουσέ τε καὶ αὐτῷ τῷ βασιλεῖ διά τε τοῦτο, καὶ δι' ἐτέραν αἰτίαν τοιάνδε· δὲ οἶκος ἔνθα ἡ λάρναξ, ἐν ἥ τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἀπέκειτο, πτῶσιν ἡπείλει. Ἡσαν οὖν διὰ τοῦτο οἱ τε εἰσπορευόμενοι καὶ οἱ προσεδρεύοντες καὶ εὐχόμενοι ἐν φόβῳ πολλῷ. Οἱ οὖν Μακεδόνιος ἐβούλευσατο μεταφέρειν τὰ τοῦ βασιλέως δστᾶ, δπως δὲ μὴ συλληφθῆ ἡ θήκη ὑπὸ τοῦ πτώματος. Τοῦτο γνόντες οἱ λαοὶ διακω-

λένειν ἐπεχείρουν, φάσκοντες 'μὴ δὲν τοῦ βασιλέως τὰ δστᾶ μεταφέρεσθαι, ἵσον γάρ εἶναι τὸ ἀνορύττεσθαι.' Διηροῦντό τε εὐθὺς οἱ λαοὶ εἰς δύο τμήματα· καὶ οἱ μὲν μηδὲν βλάπτεσθαι τὸ μεταφέρεσθαι τὸν νεκρὸν ἔφασκον· οἱ δὲ ἀνόσιον ἔλεγον τὸ γυγνόμενον. Συνήρχοντό τε καὶ οἱ τοῦ 'δμοουσίου' φρονήματος, τῷ γιγνομένῳ ὠτέχοντες. 'Ο δὲ Μακεδόνιος μικρὰ τῶν αὐτῷ ἀντιλεγόντων φροντίσας, μεταφέρει τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾧ τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος Ἀκακίου ἀπόκειται. Τούτον γενομένου, συνδρομὴ τῶν διχονοούντων τοῦ πλήθους εἰς ἑκένην τὴν ἐκκλησίαν σύντονος γίνεται. 'Ανθίσταντό τε ἀλλήλοις τὰ μέρη, καὶ μὴ μελλήσαντες χερσὸν ἡμύναντο, καὶ γίνεται φόνος ἀνθρώπων πολὺς· ὥστε τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας ἑκεῖνης αἷματος πλήρη γενέσθαι, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ φρεάτῃ ὑπερβλύνται τοῦ αἵματος, ἐκρεῖν δὲ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἔχομένην στοὰν ἅχρι τῆς πλατείας αὐτῆς. Τοῦτο τὸ ἀτύχημα πινθόμενος ὁ βασιλεὺς ὀργίζεται κατὰ τοῦ Μακεδονίου, καὶ διὰ τοὺς ἀπολωλότας, καὶ ὅτι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸ σῶμα παρακινήσαι παρὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην ἐτόλμησε. Καταλιπὼν οὖν τῶν ἐσπερίων μερῶν φροντίζεων τὸν Καίσαρα Ἰουλιανὸν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἔφαν ἐπορεύετο. 'Οπως μὲν οὖν Μακεδόνιος μικρὸν ὑστερον καθηρέθη, βραχεῖαν ἀντὶ τηλικούτων κακῶν ταύτην δεδωκὼς δίκην, δλίγον υστερον λέξω.

CAP. XXXIX.

Περὶ τῆς ἐν Σελευκείᾳ τῆς Ἰσαυρίας συνέδον.

Περὶ δὲ τῆς ἑτέρας συνόδου, ἣν ἀντίμιμον τῆς ἐν Ἀριμίνῳ συνόδου κατὰ τὴν ἀνατολὴν γενέσθαι τὸ βασιλέως ἑκέλευε πρόσταγμα, οὐν διηγήσομαι. 'Εδέδοκτο πρότερον ἐν Νικομηδείᾳ τῆς Βιθυνίας τοὺς ἐπισκόπους συνάγεσθαι· ἐνέκοψε δὲ αὐτῶν τὴν ἑκεῖσε συνέλευσιν σεισμὸς ἐπιγενόμενος μέγιστος, ἀφ' οὗ συνέβη τὴν Νικομηδέων πόλιν πεσεῖν. Τοῦτο δὲ γέγονεν ὑπατευόντων Τατιανοῦ A.D. 358. καὶ Κερεαλίου περὶ τὴν ὄγδόην εἰκάδα τοῦ Αὐγούστου μηνός. 'Εβουλεύοντο οὖν μεταβέων τὴν σύνοδον εἰς τὴν γειτνιάζουσαν αὐτῇ Νίκαιαν. Καὶ τοῦτο μὲν αὐτοῖς μετέδοξεν, εἰς Ταρσὸν δὲ τῆς Κιλικίας ἐδόκει συνέρχεσθαι· οὐ δὲ τούτου ἀρέσαντος, εἰς Σελεύκειαν τῆς Ἰσαυρίας τὴν ἐπικαλομένην 'Τραχεῖαν' συνεληλύθασι.

A.D. 359. Τοῦτο δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ πεποιήκασιν, ὑπατευόντων Εὐστέβίου καὶ Ὑπατίου. Ήσαν δὲ οἱ συνελθόντες τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν ἔξηκοντα· συμπαρῆν δὲ αὐτοῖς εἰς τῶν ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἐκφανῶν, δυνομα Λεωνᾶς, ἐφ' οὐ προθεῖναι τὸ περὶ τῆς πίστεως ζῆτημα τὸ βασιλέως ἐκέλευε πρόσταγμα. Προστέτακτο παρεῖναι καὶ Λαυρίκιος, ὃ τῶν κατὰ τὴν Ἰσαυρίαν στρατιωτῶν ἡγούμενος, ὑπουργήσων [Qu. τούτων] εἰ δεήσοι τοῖς ἐπισκόποις. Ἐπὶ τοῦτο δὴ συνελθόντες τῇ ἐβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, ἐπὶ δημοσίων ὑπομνημάτων διελέγοντο. Παρῆσαν γὰρ δὴ καὶ δευτυράφοι τὰ παρ' ἐκάστου λεγόμενα σημειούμενοι· ὃν τὰ μὲν καθ' ἔκαστον ἐν τῇ συναγωγῇ Σαβίνου ζητεῖτωσαν οἱ φιλομαθεῖς διὰ μακροτέρων ἐγκείμενα· ἥμειν δὲ τὰ κεφαλαιώδη μόνον ἐπιτρέχοντες ἐκθησόμεθα. Ἐν δὲ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ συνελθόντων, ὁ Λεωνᾶς τὰ ἐκάστῳ δοκοῦντα προθεῖναι ἐκέλευσεν· οἱ δὲ παρόντες οὐ πρότερον ἔφασάν τινα κινήσαι ζῆτησιν, πρὸν δὲ οἱ ἀπολειφθέντες συνέλθωσι· καὶ γὰρ ἦσαν ἀπολειφθέντες ἐπίσκοποι, Μακεδόνιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, Βασίλειος Ἀγκύρας, καὶ ἄλλοι τινες κατηγορίας ὑφορώμενοι. Μακεδόνιος μὲν οὖν νοσεῖν εἶπὼν ἀπολέλειπτο· Πατρόφιλος δὲ δοφθαλιμῶν ἔλεγε, καὶ διὰ τοῦτο ἐν προαστείᾳ τῆς Σελευκείας ἀνάγκην ἔχειν διάγειν· καὶ τῶν ἄλλων δὲ ἔκαστος πρόφαστὸν τινα τῆς ἀπολείψεως προεβάλλοντο. Ἐπει δὲ ὁ Λεωνᾶς καὶ τούτων μὴ παρόντων δεῖν προτιθέναι τὰ τῆς ζητήσεως ἔλεγεν, οἱ παρόντες αὐθις ἐπῆγον, ὡς οὐδὲ ἦν τινα κινήσωσι ζῆτησιν, εἰ μὴ πρότερον τῶν κατηγορουμένων οἱ βίοι ἔξετασθωσι. Κατηγόρητο γάρ ἡδη πρότερον Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων, Εὐστάθιος Σεβαστίας τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ, καὶ ἄλλοι τινες. Ἐκ τούτου φιλονεικία εἰς τὸν παρόντας ἐνέπεσεν· οἱ μὲν γὰρ τὸν βίους τῶν κατηγορουμένων πρότερον ἐρευνᾶσθαι ἔλεγον· οἱ δὲ πρὸ τῆς πίστεως μὴ προτιθέναι ζῆτημα. Ἐκίνει δὲ τὴν φιλονεικίαν ἡ διάφορος τοῦ βασιλέως γυνώμῃ· γράμματα γὰρ αὐτοῦ προεφέρετο, νῦν μὲν πρότερον τοῦτο ζητεῖσθαι κελεύοντα, νῦν δὲ τὸ ἔτερον. Περὶ τούτου οὖν τῆς φιλονεικίας γινομένης, σχίσμα εἰς τὸν παρόντας ἔχώρησε· καὶ αὕτη γέγονε προφάσεως ἀρχὴ τοῦ καὶ τὴν ἐν Σελευκείᾳ εἰς δύο μέρη διαιρεθῆναι σύνοδον. Ἡγούντο δὲ τοῦ μὲν ἐνδέ μέρους Ἀκάκιος ὁ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρίας, Γεωργίος Ἀλεξανδρείας, Οὐράνιος Τύρου, Εὐδόξιος Ἀντιοχείας· οἱς τριάκοντα δύο μόνον

συνήνουν ἄλλοι. Τοῦ δὲ ἐτέρου, Γεώργιος Λαοδικείας τῆς ἐν Συρίᾳ, Σωφρόνιος Πομπηϊουπόλεως τῆς ἐν Παφλαγονίᾳ, Ἐλεύσιος Κυζίκου οἰς ἡκολούθουν οἱ πλείονες. Ὡς οὖν ἐπεκράτει τὸ πρότερον ζητεῖσθαι περὶ τῆς πίστεως, οἱ μὲν τοῦ μέρους Ἀκάκιον τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν φανερῶς ἥθετησαν, ἀλλην τε πίστιν ὑπαγορεύειν ἦντοντο^{οἱ δὲ τοῦ ἐτέρου μέρους, οἱ τῷ ἀριθμῷ}_{Cop. Ath. de Syn. 12.} πλεονάζοντες, τὰ μὲν ἄλλα πάντα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἀπεδέχοντο μόνην δὲ τὴν τοῦ ‘δμουσίου’ λέξιν ἔμεμφοντο. Πολλὰ οὖν ἄχρι δελῆς δψίας πρὸς ἄλλήλους φιλονεικούντων, τέλος Σιλβανὸς τῆς Ταρσοῦ προεστῶς ἐκκλησίας μέγα ἀνέκραγε, λέγων ‘μὴ χρῆναι καινὴν ὑπαγορεύειν πίστεως ἔκδοσιν, ἀλλὰ τὴν ἥδη πρότερον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῖς ἁγιασμοῖς ὑπαγορευθεῖσαν διείλειν κρατεῖν.’ Τούτου λεχθέντος, οἱ μὲν περὶ Ἀκάκιουν ὑπεξῆλθον οἱ δὲ τοῦ ἐτέρου μέρους προεκόμισαν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ πίστιν, καὶ ἀναγνώντες διέλυσαν ἐν ἑκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸν σύλλογον. Τῇ δὲ ἔξῆς εἰς τὸν ἐν Σελεύκειᾳ εὐκτήριον συνελθόντες οἶκον, καὶ τὰς θύρας ἀποκλείσαντες, τὴν ἀναγνωσθεῖσαν πίστιν ὑπογράφουντες ἐκύρουν. ‘Τπέγραφον δὲ ὑπὲρ ἀπολειφθέντων τινῶν παρόντες ἀναγνώσται καὶ διάκονοι, δι’ ὃν στέρεζεν τὸν δρον οἱ ἀπολειφθέντες ὡμολόγησαν.

CAP. XL.

“Οτι ἐν τῇ κατὰ Σελεύκειαν σύνοδῳ Ἀκάκιος δὲ Καισαρείας ἀλλην ὑπηγρέυσεν ἕκθεσιν πίστεως.

Ἀκάκιος δὲ καὶ οἱ τοῦ μέρους αὐτοῦ τὰ γινόμενα διεμέμφοντο, διότι τὴν ἐκκλησίαν ἀποκλείσαντες καθυπέγραφον· ‘τὰ γὰρ ἐν παραβύστῳ,’ φησὶ, ‘γινόμενα ἀδόκιμα καὶ ὑποψίας ἐντός.’ Ταῦτα ἔλεγε, βουλόμενος ἐτέραν ἔκδοσιν πίστεως ἀντεισενεγκεῖν, ἔχων εὐτρεπισμένην, ἦν ἀνεγνώκει μὲν τοῖς ἀρχοντὶ Λαυρικῷ καὶ Λεωνῷ, μόνην δὲ αὐτὴν κρατήσειν ἐσπούδαζε. Τούτων μὲν οὖν πλέον οὐδὲν κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐγίνετο· κατὰ δὲ τὴν τρίτην δὲ Λεωνᾶς αὐθις τὰ μέρη συναγαγεῖν ἐσπούδαζε· καθ’ ἓν οὐκ ἀπελείφθη καὶ Μακεδόνιος δὲ Κωνσταντινουπόλεως, οὐδὲ μὴν δὲ Ἀγκύρας Βασιλείου. Ἐπεὶ οὖν ἀμφότεροι εἰς ταῦτὸ μέρος συνεληλύθεισαν, αὐθις οἱ περὶ Ἀκάκιουν ἀπαντῆν οὐκ ἐβούλοντο, φάσκοντες ‘δεῖν πρότερον ἐκβάλλεσθαι τοῦ συλλόγου τούς τε ἥδη πρότερον καθαιρεθέντας, καὶ τοὺς ἐν τῷ παρόντι κατηγορουμένους.’

'Επεὶ δὲ, φιλονεικησάντων, τοῦτο μᾶλλον ἐκράτησεν, ὑπεξήσαν μὲν οἱ ἐν αἰτίᾳ τυγχάνοντες, ἀντεισῆλθον δὲ οἱ περὶ Ἀκάκιον. Τότε δὲ ὁ Λεωνᾶς ἔφη βιβλίον δεδόσθαι αὐτῷ παρὰ τῶν περὶ Ἀκάκιον, ἀποκρύψας ὡς εἴη δόγματος ὑπαγόρευσις τοῦτο μὲν λεληθότως, τοῦτο δὲ καὶ φανερώς μαχομένου τοῖς προλαβοῦσιν. 'Ως δὲ οἱ παρόντες ἡσύχασαν, ἄλλο τι μᾶλλον ἢ πίστεως ἔκδοσιν περιέχειν τὸ βιβλίον νομίσαντες, τηνικαῦτα καὶ Ἀκακίου τῆς πίστεως σύνταγμα σὺν τῷ προοιμίῳ ἀνεγνώσθη, τοῦτον ἔχου τὸν τρόπον.'

Cp. Epiphanius.
Haer. 73. 25. 'Ημεῖς συνελθόντες ἐν Σελευκείᾳ τῆς Ἰσαυρίας κατὰ τὸ βασιλικὸν βούλημα τῇ χθὲς ἡμέρᾳ, ητοι ἡν πρὸ πέντε Καλανδῶν Ὁκτωβρίων, πᾶσαν σπουδὴν ἔθιμεθα μετὰ πάσης εὐταξίας τὴν εἰρήνην τῇ ἐκκλησίᾳ φυλάξαι, καὶ περὶ τῆς πίστεως εὐσταθῶς διαλαβεῖν, ὡς προσέταξεν ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς ἡμῶν Κωνστάντιος, κατὰ τὰς προφητικὰς καὶ εὐαγγελικὰς φωνὰς, καὶ μηδὲν παρὰ τὰς θείας γραφὰς ἐπεισενέγκαι τῇ ἐκκλησιαστικῇ πίστει. 'Ἐπειδὴ δὲ τινες ἐν τῇ συνύδρῳ τοὺς μὲν ἡμῶν ὑβρισαν τοὺς δὲ ἐπεστόμισαν, οὐ συγχωροῦντες λαλεῖν, τοὺς δὲ ἀπέκλεισαν ἄκοντας, καὶ τοὺς καθηρημένους δὲ ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν εἰχον μεθ' ἑαυτῶν, καὶ τοὺς παρὰ κανόνα καταστάντας ἡγον μεθ' ἑαυτῶν, ὡς πανταχόθεν θορύβου πλήρη γενέσθαι τὴν σύνοδον, καθὼς καὶ ὁ λαμπρότατος κόμης Λεωνᾶς καὶ ὁ λαμπρότατος ἥγονύμενος τῆς ἐπαρχίας Λαυρίκιος αὐτοψίᾳ παρέλαβον, τούτους ἔνεκεν διαλαλούμεν ταῦτα· ὡς οὐ

Ath. de Syn. 25. φεύγομεν τὴν ἐκτεθεῖσαν αὐθεντικὴν πίστιν ἐν τοῖς ἐγκαινίοις τοῖς κατὰ τὴν Ἀιτιόχειαν, προκομίζοντες αὐτὴν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα οἱ πατέρες ἡμῶν κατ' ἔκεινο τοῦ καιροῦ πρὸς τὸ ὑποκείμενον τῆς ζητήσεως συνέδραμον. 'Ἐπεὶ δὲ πολλοὺς ἔθορύσθησεν τὸ 'ὅμοιούσιον' καὶ τὸ 'ὅμοιούσιον' ἐν τοῖς παρελθοῦσι χρόνοις καὶ μέχρι τοῦν, ἀλλὰ καὶ ἀρτίως λέγεται καινοτομεῖσθαι ὑπὸ τινῶν τὸ 'ἀνόμιον' Υἱοῦ πρὸς Πατέρα, τούτου χάριν τὸ μὲν 'ὅμοιούσιον' καὶ τὸ 'ὅμοιούσιον' ἐκβάλλομεν, ὡς ἀλλότριον τῶν γραφῶν, τὸ δὲ 'ἀνόμιον' ἀναθεματίζομεν' καὶ πάντας ὅστις τοιωτὸι τυγχάνουσιν, ἀλλοτρίους ἥγονύμεθα τῆς ἐκκλησίας. Τὸ δὲ 'ὅμιον' τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα σαφῶς ἀμολογοῦμεν, κατὰ τὸν ἀπόστολον τὸν λέγοντα περὶ τοῦ Υἱοῦ, "Ος ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀδοράτου." 'Ομολογοῦμεν δὲ καὶ πιστεύομεν εἰς ἓν Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανῶν καὶ γῆς, δρατῶν καὶ ἀδράτων. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα ἀπαθῶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, Θεόν Λόγον ἐκ Θεοῦ μονογενῆ, φῶς, ζωὴν, ἀλήθειαν, σοφίαν δί' οὐ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε δρατὰ εἴτε ἀδράτα. Τοῦτον πιστεύομεν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀδέτησιν ἀμαρτίας, σάρκα ἀνεληφέναι ἐκ τῆς δγίας παρθένου

Col. i. 15. 'Ομολογοῦμεν δὲ καὶ πιστεύομεν εἰς ἓν Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανῶν καὶ γῆς, δρατῶν καὶ ἀδράτων. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα ἀπαθῶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, Θεόν Λόγον ἐκ Θεοῦ μονογενῆ, φῶς, ζωὴν, ἀλήθειαν, σοφίαν δί' οὐ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε δρατὰ εἴτε ἀδράτα. Τοῦτον πιστεύομεν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀδέτησιν ἀμαρτίας, σάρκα ἀνεληφέναι ἐκ τῆς δγίας παρθένου

Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσαστα, παθόντα ὑπὲρ τῶν δμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανούς, καθίζεσθαι ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός· καὶ πάλιν ἐρχόμενον ἐν δόξῃ κρίναις ζῶντας καὶ ιεκρούς. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα, ὃ καὶ Παράκλητον ὀνόμαστεν δὲ Σωτὴρ δὲ Κύριος ἡμῶν, ἐπαγγειλάμενος μετὰ τὸ ἀπελθεῖν αὐτὸν, πέμψαι τοῦτο τοῖς μαθηταῖς, ὃ καὶ ἀπέστειλε· δὶ’ οὖν καὶ ἀγάπεις τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πιστεύοντας, καὶ βαπτιζομένους ἐν δινόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Τοὺς δὲ παρὰ ταῦτην τὴν πίστιν ἄλλο τι κηρύττοντας, ἀλλοτρίους εἶναι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.

Αὗτη μὲν ἡ Ἀκακίου περὶ τῆς αὐτοῦ πίστεως ἔκδοσις· ἡσαν δὲ αὐτῇ καθυπογράψαντες αὐτὸς Ἀκάκιος καὶ οἱ τὰ αὐτοῦ φρονῦντες, τοσοῦτοι ὅντες τὸν ἀριθμὸν δύον μικρὸν ἔμπροσθεν ἐμνημονεύσαμεν. Ἀναγνωσθέσης δὲ αὐτῆς, Σωφρόνιος Πομπηϊούπολεως τῆς ἐν Παφλαγονίᾳ τοιαῦτα αὐτάντις λέξεσιν ἀνεβόσηεν· "Εἰ τὸ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἰδίαν ἐκτίθεσθαι βούλησιν "πίστεως" ὑπάρχει "ἐκθεσις," ἐπιλείψει ἡμᾶς ἡ τῆς ἀληθείας ἀκρίβεια." Ταῦτα μὲν δὲ Σωφρόνιος ἔφησεν ἐγὼ δέ φημι, ὡς εἰ ἐξ ἀρχῆς τοιαῦτα περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως οἵ τε πρὸς αὐτῶν καὶ οἱ μετ' ἐκείνους διενοήθησαν, πέπαντο ἀν πᾶσα φιλόνεικος ζήτησις, καὶ οὐκ ἀν τῶν ἐκκλησιῶν ἀλογος ἐκράτησε ταραχή. Ἀλλ' δπως μὲν ἔχει ταῦτα, κρινάτωσαν οἱ κατανοεῖν δυνάμενοι· τότε δὲ πολλὰ πρὸς ἀλλήλους περὶ τε τούτου καὶ τῶν κατηγορουμένων εἰπόντες καὶ ἀκούσαντες διελύθησαν. Τῇ δὲ τετάρτῃ αὐθίς ἡμέρᾳ συνῆλθον ἀπαντεῖς εἰς ταῦτα, καὶ αὐθίς ἀνεκίνουν μετὰ ἐρεσχελίας τοὺς λόγους· ἐν οἷς Ἀκάκιος τοιάνδε κατὰ λέξιν εἰσηγήσατο γνώμην· "Εἰ ἀπαξ ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις μετεποιήθῃ καὶ μετὰ ταῦτα πολλάκις, οὐδὲν κωλύει καὶ νῦν ἐτέραν ὑπαγορευθῆναι πίστιν." Πρὸς ταῦτα Ἐλεύσιος δὲ Κυζίκου τοιάδε εἶπεν· "Η σύνοδος συνέκροτήθη ἐπὶ τοῦ παρόντος, οὐχ ἵνα μάθῃ δὲ μὴ μεμάθηκεν, οὐδὲ ἵνα πίστιν δέξηται ἦν μὴ κέκτηται· ἀλλὰ τῇ τῷ πατέρων πίστει στοιχοῦσα ταῦτης μέχρι ζωῆς καὶ θανάτου οὐδὲ ἔξισταται." Τοισθοῖς καὶ δὲ Ἐλεύσιος πρὸς τὴν Ἀκακίου γνώμην ἀπήντησε, "πίστιν πατέρων" τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκτεθεῖσαν πίστιν καλῶν. Ἀπαντήσει δ' ἄν τις καὶ πρὸς τοῦτον· "Πῶς τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνελθόντας "πατέρας" ὄνομάζεις, Ἐλεύσιε, τοὺς καὶ ἐκείνων πατέρας ἀρνούμενος; οἱ γὰρ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες καὶ τὸ "δμοούσιον" τῇ πίστει συμφωνήσαντες κυριώ-

τερον ἀν “πατέρες” λέγοντο, τῷ καὶ προαναβεβηκέναι τοῖς χρόνοις, καὶ ὅτι οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενοι ὑπ’ ἐκείνων εἰς τὴν Ἱερωσύνην προβέβληντο. Εἰ δὲ οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς Ἰδίους πατέρας ἡθέτησαν, λελήθασιν ἔαυτοὺς οἱ μετὰ ταῦτα τοῖς πατραλοίασι ἐπόμενοι. Πῶς δὲ καὶ ὧν ἐκείνοις τὴν πίστιν ὡς ἀδόκιμους ἡθέτησαν, τὴν χειροτονίαν ὡς δοκίμην ἐδέξαντο; εἰ δὲ ἐκείνοις οὐκ εἶχον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον, διὰ τῆς χειροτονίας ἐπέρχεται, οὐδὲ οὐτοις τὴν Ἱερωσύνην ἔλαβον· πῶς γάρ ἐλάμβανον παρὰ τῶν οὐκ ἔχοντων τὸ διδόμενον; Ταῦτα μὲν οὖν ἀντιθήσει τις πρὸς τὰ ὑπὸ Ἐλευσίου λεχθέντα· τότε δὲ αὐθις ἐπὶ ἑτέραν ἔχωρησαν ζήτησιν. Ἐπεὶ γάρ καὶ οἱ περὶ Ἀκάκιουν ἐν τῇ ἀωγνωσθείσῃ πίστει ‘δμοιον’ ἔφασαν ‘τὸν Τίδην τῷ Πατρὶ,’ διεπυνθάνοντο ἀλλήλων, κατὰ τί δμοιος ἐστὶν ὁ Τίδης τῷ Πατρὶ· καὶ οἱ μὲν περὶ Ἀκάκιουν ἔλεγον, ‘κατὰ τὴν βούλησιν μόνον, οὐ μὴν κατὰ τὴν οὐσίαν δμοιον τῷ Πατρὶ εἴναι τὸν Τίδην.’ Οἱ δὲ ἄλλοι σύμπαντες ‘καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν’ ἀπεφήναντο. Περὶ τούτου δὲ τοῦ ζήτηματος φιλονεικοῦντες ἐνδιημέρευον, καὶ τὸν Ἀκάκιουν ἔξηλεγχον, ὡς εἴη ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ, οὓς συγγράψας ἔξεδωκεν, ‘δμοιον κατὰ πάντα’ εἰπὼν τὸν Τίδην τῷ Πατρὶ. ‘Καὶ πῶς νῦν,’ ἔφασαν, ‘ἀρνῆ τὴν κατ’ οὐσίαν τοῦ Τίδην πρὸς τὸν Πατέρα δμοιότητα;’ Οἱ δὲ, ‘Ἀπὸ συγγραμμάτων,’ ἔφη, ‘οὔτε νέος τις οὔτε ἀρχαῖος ἔκριθη.’ Πολλὰ δὲ πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ ζήτηματος τούτου ἀκριβολογουμένων καὶ μηδαμῶς συμφωνούντων, ὁ Λεωνᾶς ἀναστὰς διέλυσε τὸν σύλλογον καὶ τότο τέλος ἔσχεν ἡ ἐν Σελευκείᾳ γενομένη σύνοδος. Τῇ γὰρ ἔχῆσι παρακαλούμενος οὐκέτι εἰς ταῦτα συνελθεῖν αὐτοῖς ἡθέλησε, φήσας ‘ἀπεστάλθαι παρὰ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῷ παρεῖναι τῇ συνόδῳ δμοφωνοῦσῃ’ ἐπειδὴ δέ τινες διέστησαν, οὐ δύναμαι,’ ἔφη, ‘παραγεύεσθαι ἀπέλθετε οὖν, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ φυλαρέτε.’ Τούτου γενομένου, οἱ περὶ Ἀκάκιουν ἔρμαιον ἡγησάμενοι οὐδὲ αὐτοὶ ἀπανήσαι ἡθέλησαν. Οἱ δὲ τοῦ ἄλλου μέρους διακριθέντες, καὶ συνελθόντες κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἐκάλουν τοὺς περὶ Ἀκάκιουν ἐπὶ τῷ κρῖναι τὰ κατὰ Κύριλλον τὸν ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων. Ἰστέον γὰρ ὅτι Κύριλλος ἥδη πρότερον κατηγόρητο· καὶ διὰ τί μὲν, οὐκ ἔχω φράσαι· καθηγέθη δὲ, ὅτι πολλάκις ἐπὶ τὸ κριθῆναι καλούμενος ἐφεξῆς δύο ἐνιαυτῶν διέφυγε τὰς κατηγορίας εὐλαβούμενος. Καθαιρεθεὶς δ’ οὖν δμως ἐκκλήτου βιβλίου τοῖς καθελοῦσι διαπεμψάμενος,

μεῖζον ἐπεκαλέσατο δικαστήριον^{οὐ} οὐ τῇ ἐκκλήσῃ καὶ ὁ βασιλεὺς Κωνστάντιος ἔγεγόνει σύνμψηφος. Τοῦτο μὲν οὖν μόνος καὶ πρῶτος παρὰ τὸ σύνηθες τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι Κύριλλος ἐποίησεν, ἐκκλήσαις ὡς ἐν δημοσίῳ δικαστηρίῳ χρησάμενος^{οὐ} τότε δὲ ἐν τῇ Σελευκείᾳ παρῆν κριθησόμενος. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἐπίσκοποι τοὺς περὶ Ἀκάκιου ἐκάλουν, ὡς μικρῷ ἐμπροσθεν ἐμνημονεύσαμεν, δικαστὴς δὲ περὶ τῶν κατηγορουμένων διαγνόντες κοινὴν ἔξενέγκωσι ψῆφον. Ἐκάλουν γάρ δὴ καὶ τινας ἄλλους τῶν κατηγορουμένων, οἱ τοῖς περὶ Ἀκάκιου προσπεφεύγασι. Ἐπεὶ οὖν πολλάκις καλούμενοι οὐκ ἀπήντησαν, καθεὲδρον αὐτὸν τε Ἀκάκιου, Γεώργιου Ἀλεξανδρέας, Οὐράνιου Τύρου, Θεόδουλον Χαιρετάπων τῆς Φρυγίας, Θεοδόσιου Φιλαδέλφεας τῆς ἐν Λυδίᾳ, Εὐάγριου Μιτυλήνης τῆς οήσου, Λεόντιου Τριπόλεως τῆς Λυδίας, καὶ Εὐδόξιου τὸν πρότερον μὲν Γερμανικέας, μετὰ ταῦτα δὲ Ἀντιοχέας τῆς ἐν Συρίᾳ τὴν ἐπισκοπὴν ὑποδύντα. Καθεὲδρον δὲ καὶ Πατρόφιλον, διὰ αὐτὸς ὑπὸ Δωρωθέου πρεσβυτέρου κατηγορούμενος, κληθεὶς οὐχ ὑπῆκουσε. Τούτους μὲν οὖν καθεὲδρον ἀκοινωνήτους δὲ πεποιήκασιν Ἀστέριον, Εὐσέβιον, Ἀβγαρον, Βασιλικὸν, Φοῖβον, Φιδήλιον, Εὐτύχιον, Μάγνον καὶ Εὐστάθιον· δρίσαντες οὕτω μένειν αὐτὸν, ἔως δὲ ἀπολογησάμενοι τὰς κατηγορίας ἀποδύσωνται. Ταῦτα πράξαντες, διὰ γραμμάτων τε τὰ περὶ τῶν καθαιρεθέντων τὰς ἐκείνων παροικίας γυωρίσαντες, καθιστῶσιν εἰς τὸν τόπον Εὐδοξίου τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον, Ἀνιανὸν τοῦνομα· διὰ συλλαβόντες οἱ περὶ Ἀκάκιου Λεωνᾶ καὶ Λαυρίκιῳ παρέδοσαν^{οὐ} οἱ δὲ αὐτὸν ἔξδριστον πεποιήκασι. Τούτου γενομένου, οἱ ἐπίσκοποι οἱ προβεβλημένοι τὸν Ἀνιανὸν διαμαρτυρίαις ἔχρωντο κατὰ τῶν περὶ Ἀκάκιου πρὸς τὸν Λεωνᾶν καὶ Λαυρίκιον, δι' ὧν ἀδικεῖσθαι τῆς συνοόδου τὴν κρίσιν ἐμήνυνον. Ὡς δὲ οὐδὲν πλέον ἥνυντο, ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὥρμησαν ἐπὶ τῷ διδάξαι τὸν βασιλέα τὰ κριθέντα αὐτοῖς.

CAP. XLII.

Ὦς τὸν βασιλίων ἐπανελθόντος ἐκ τῶν ἐστεφάνων μερῶν, οἱ περὶ Ἀκάκιου ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει συναχθέντες τὴν ἐν Ἀριμάνῳ πίστιν ἐκύρωσαν προσθέντες αὐτῇ τινα.

Καὶ γάρ παρῆν ἀπὸ τῶν ἐσπερίων μερῶν ἀναστρέψας ὁ βασιλεὺς^{οὐ} καὶ τότε τὸν ἐπαρχον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατέστησεν,

Ονωράτον δνομα, τὴν ἀνθυπάτων παύσας ἀρχήν. Φθάσαντες δὲ οἱ περὶ Ἀκάκιου προδιαβάλλουσιν αὐτὸν βασιλεῖ, διδάξαντες μὴ δέχεσθαι τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐκτεθέσταν πάστιν. Διόπερ ἀγανακτήσας δὲ βασιλεὺς ἐπεινόστε διασπείραι αὐτὸν, νόμῳ κελεύσας τὸν ὑποκειμένους αὐτῶν δημοσίοις λειτουργήμασι τῇ ἰδίᾳ τύχῃ ἀποδίδοσθαι. Καὶ γὰρ ἡσαν τινες ἐξ αὐτῶν λειτουργίαις ὑποκείμενοι, οἱ μὲν βουλευτηρίων, οἱ δὲ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τάξεων. Τούτων δὴ οὗτως ταραττομένων, οἱ περὶ Ἀκάκιου ἐπιμελεῖσθαι τῇ Κωνσταντινουπόλει συνέδριον ἔτερον πεποιήκασι, τὸν ἀπὸ Βιθυνίας ἐπισκόπους μεταπεμψάμενοι. Γενόμενοι οὖν οἱ πάντες τὸν ἀριθμὸν πεντήκοντα, οὓς κατηρθίμητο Μάρις ὁ Χαλκηδόνος, βεβαιοῦσι τὴν ἐν Ἀριμίνῳ μετὰ τῆς ὑπατείας ἀναγνωσθεῖσαν πάστιν ἥν περιττὸν ἥν ἀν ἐνταῦθα προσκείσθαι, εἰ μηδὲν αὐτῇ προστεθείκασιν. Ἐπειδὴ δὲ τινα αὐτῇ προστεθείκασι ρήματα, ἀναγκαῖον καὶ αὐθὶς αὐτὴν ἐνταῦθα παραγράψαι· ἔστι δὲ ἐν τοῖς ρήμασι τούτοις·

Cp. iii. 12.

Cp. ii. 37.

Ath. de Syn. 30. Πιστεύομεν εἰς ἓν μόνον Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ἐξ οὐ τὰ πάντα καὶ εἰς τὸν μονογενὴν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς γεννηθέντα ἐκ τοῦ Θεοῦ· δὲ οὐ τὰ πάντα ἔγεντα, τὰ δρατὰ καὶ τὰ ἀδρατὰ γεννηθέντα δὲ μονογενῆ, μόνον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, Θεοῦ ἐκ Θεοῦ, ὅμοιον τῷ γεννήσαντι αὐτὸν Πατρὶ κατὰ τὰς γραφάς· οὐ τὴν γένησιν οὐδεὶς γινώσκει, εἰ μὴ μόνος δὲ γεννήσας αὐτὸν Πατέρ. Τοῦτον οἴδαμεν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱὸν, πέμποντος τοῦ Πατρὸς, παραγενέσθαι ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὡς γέγραπται, ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου· καὶ γεννηθέντα ἐκ Πνεύματος Ἄγιου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου τὸ κατὰ σάρκα, ὡς γέγραπται, καὶ ἀναστραφέντα μετὰ τῶν μαθητῶν· καὶ πάσης τῆς οἰκουμένας πληρωθείσης κατὰ τὴν πατρικὴν βούλησιν, σταυρωθέντα, καὶ ἀποθανόντα, καὶ ταφέντα, καὶ εἰς τὰ καταχθόνια κατεληλυθότα· ὃν τινα καὶ αὐτὸς δὲ ἔδης ἐπτηξεν. "Ος τις καὶ ἀνέστη ἀπὸ τῶν νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ διέτριψε μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ πληρωθεισῶν τῶν τεσσαράκοντα ἡμέρων, ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθέζεται ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ἐλευπόμενος ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἀστάσεως ἐν τῇ πατρικῇ δόξῃ, ἵνα ἀποδώσῃ ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ αὐτὸς δὲ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ δὲ Χριστὸς, δὲ Κύριος καὶ Θεός ἡμῶν, ἐπηγγείλατο πέμπτειν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων Παράκλητον, John xv. 26. καθάπερ γέγραπται, 'τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας' ὅπερ αὐτοῖς ἐπεμψεν, ὅπερ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς 'οὐσίας,' ὅπερ ἀπλούστερον ἢ πό τῶν πατέρων ἐτέθη, ἀγνοούμενον δὲ τοῖς λαοῖς σκάνδαλον ἔφερε, διότι μηδὲ αἱ γραφαὶ τούτῳ περιέχουσιν, ἥρεσε περιαιρεθῆναι, καὶ παντελῶς μῆδε.

μίαν μούσια τὸν λατεῖνον γράμμαν, ἐπεδόπερ καὶ αἱ θέαται γραφαὶ σύδαιμον ἐμημόνευσσαν περὶ οὐσίας Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Καὶ γὰρ οὐκ ὅφελει ‘ἰνόστασις’ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἀγίου Πνεύματος ὀνομάζεσθαι. ‘Ομοιον δὲ λέγομεν τῷ Υἱῷ τῷ Πατρὶ, ὡς λέγουσιν αἱ θέαται γραφαὶ καὶ διδάσκουσι. Πᾶσαι δὲ αἱρέσεις, αἱ τε ἥδη πρότερον κατεκρίθησαν, καὶ αἱ τινες ἔαν καινοτεραι γένονται, ἐπαντίαν τυγχάνουσαι τῆς ἐκτεβείσης ταύτης γραφῆς, ἀπίθεμα ἔστωσαν.

Ταῦτα μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε ἀνεγνώσθησαν· ήμεις δὲ τὸν λαβύρινθον τῶν ἐκθέσεων ὄψει ποτε διανύσαντες, τὴν ἀπαρίθμησιν αὐτῶν συναγάγωμεν. Μετὰ γὰρ τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, ὑποτερον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῖς ἐγκαυμίοις διστὰς ἐκθέσεις ὑπηγόρευσαν. *Ср. ii. 18.* Τρίτη δέ ἐστιν ἡ ἐπιδοθεῖσα παρὰ τῶν περὶ Νάρκισσον ἐν ταῖς ii. 28. Γαλλίαις τῷ βασιλεῖ Κώνσταντι. Τετάρτη δὲ, ἡ δι' Εὐδοξίου τοῖς ii. 19. ἐν Ἰταλίᾳ πεμφθεῖσα· ἐν τε Σιρμίῳ τρεῖς ὑπηγορεύθησαν, ὃν ἡ ii. 30. 37. μία ἐν Ἀριμίνῳ μετὰ τῆς ὑπατείας ἀνεγνώσθη. ‘Ουδόη δέ ἐστιν ἡ ἐν Σελευκείᾳ, ἦν οἱ περὶ Ἀκάκιουν ἀνεγνώκεισαν. Τελευταία δὲ ii. 40. ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τῆς προσήκης ἐκδέδοται· πρόσκειται γὰρ αὐτῇ, ‘μήτε οὐσίαν, μήτε ὑπόστασιν ἐπὶ Θεοῦ λέγειν.’ Ταῦτη καὶ Οὐλφίλας ὁ τῶν Γότθων ἐπίσκοπος τότε πρῶτον συνέθετο· τὸν γὰρ ἐμπροσθεν χρόνον τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἡσπάσετο, ἐπόμενος Θεοφίλῳ, δις τῶν Γότθων ἐπίσκοπος ὃν τῇ ἐν Νικαίᾳ συνοδῷ παρὰν καθυπέγραψε. Τοσάντα μὲν περὶ τούτων εἰρήσθω.

CAP. XLII.

‘Οι καθαιρέθέντος Μακεδονίου, Εὐδόξιος τὴν ἐπισκοπὴν Κωνσταντίου πόλεως κατέτεχεν.

Οἱ δὲ περὶ Ἀκάκιουν καὶ Εὐδόξιον ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει περὶ τὸ ἀντικαθαῖρεν καὶ αὐτοὶ τινὰς τοῦ ἐτέρου μέρους ἀγῶνα ἐτίθεντο. Ἰστέον δὲ διτὶ οὐδέτεροι διὰ θρησκείαν, ἀλλὰ δι' ἐτέρας προφάσεις, τὰς καθαιρέσεις πεποίηνται· διακρινόμενοι γὰρ περὶ πίστεως, ἐν τῷ καθαιρεῖν ἀλλήλους τὴν ἀλλήλων πίστιν οὐ διεμέμφοντο. Συγχρόμενοι δὲ οἱ περὶ Ἀκάκιουν τῇ τοῦ βασιλέως δργῇ, ἦν κατά τε τῶν ἄλλων, καὶ μάλιστα κατὰ Μακεδονίου, φυλάττων ἐκτελέσαις ἐσπούδαζεν, καθαιροῦσι, πρῶτον μὲν Μακεδόνιον, καὶ ὡς αἴτιον πολλῶν φόνων γενόμενον, καὶ διτὶ διάκονον ἐπὶ πορνείᾳ ἀλόντα ἐδέξατο εἰς κοινωνίαν Ἐλεύσιον δὲ τὸν Κυζίκουν, διότι Ἡράκλειόν

τινα Ἱερέα τοῦ ἐν Τύρῳ Ἡρακλέους ἐπὶ γοητείᾳ ληφθέντα βαττίσας εἰς διάκονον προεβάλετο· Βασίλειον δὲ, τὸν καὶ Βασιλᾶν, καὶ γὰρ οὕτως ὀνομάζετο, τὸν ἐν Ἀγκύρᾳ εἰς τὸν τόπον Μαρκέλλων προχειρισθέντα, ὡς ἀδίκως τινα βασανίσαντα καὶ σιδηροδέσμοις φυλακᾶς κατακλείσαντα, καὶ δτὶ συκοφαντίας τισιν ἔρραψεν, ἐπὶ μὴν καὶ δτὶ δι' ἐπιστολῶν τὰς ἐν Ἀφρικῇ ἐκκλησίας ἐτάραξεν Δρακόντιον δὲ, δτὶ ἀπὸ Γαλατίας μετέβη εἰς Πέργαμον· καθέλλον δὲ καὶ Νεωνᾶν τὸν Σελευκείας, ἐν δὲ ἐγεγόνει ἡ σύνοδος ἐπὶ μὴν καὶ Σωφρόνιον τὸν Πομπηϊούπόλεως τῆς ἐν Παφλαγονίᾳ, καὶ Ἐλπίδιον Σατάλων τῆς Μακεδονίας, καὶ τῶν Ἱεροσολύμων Κύριλλον· καὶ ἄλλους δι' ἄλλας αἰτίας ἐξέβαλλον.

CAP. XLIII.

Περὶ Εὐσταθίου τοῦ Σεβαστείας ἐπισκόπου.

Cp. 2 Tim.
iv. 3.

Εὐστάθιος δὲ ὁ τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ Σεβαστείας οὗτε εἰς ἀπολογίας ἐδέχθη, διότι ύπὸ Εὐλαλίου τοῦ Ἰδίου πατρὸς καὶ ἐπισκόπου Κασαρείας τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ ἥδη πρότερον καθήρητο, ἐπειδὴ ἀνάρμοστον τῇ ιερωσύνῃ στολὴν ἡμφίεστο. Ἰστέον δὲ δτὶ εἰς τόπον Εὐσταθίου Μελέτιος κατέστη ἐπίσκοπος, περὶ οὐ μικρὸν ὅπεραν ἐροῦμεν. Εὐστάθιος μέντοι καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ δι' αὐτὸν γενομένῃ ἐν Γάγγραις τῆς Παφλαγονίας συνόδῳ κατεκρίθη, διότι μετὰ τὸ καθαιρεθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κατὰ Καισάρειαν συνόδῳ πολλὰ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν τύπουν ἐπραττεν. ‘Γαμεῖν γὰρ ἐκώλυε, καὶ βρωμάτων ἀπέχεσθαι’ ἐδογμάτιζεν· καὶ διὰ τούτων πολλοὺς μὲν γεγαμηκότας τοῦ συνοικεστὸν ἔχωριζε, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐκτρέπομένους ἐπ’ οἴκας τὴν κοινωνίαν ποιεῖσθαι ἀνέπειθε. Δούλους τε προσχήματι θεοσεβείας τῶν δεσποτῶν ἀπέσπα. Αὐτός τε φιλοσόφου σχῆμα φορῶν, καὶ τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ξένη στολὴν χρῆσθαι ἐποίει, καὶ τὰς γυναῖκας κείρεσθαι παρεσκεύαζεν. Καὶ τὰς μὲν ὡρισμένας ηστείας ἐκτρέπεσθαι, τὰς Κυριακὰς δὲ ηστεύειν ἐδίδασκεν· ἐν οἴκοις τε γεγαμηκότων εὐχὰς ἐκώλυε γενέσθαι· καὶ πρεσβυτέρουν γυναῖκα ἔχοντος, ἦν νόμῳ λαϊκὸς ὁν ἥγαγετο, τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κοινωνίαν ὡς μῆσος ἐκκλινειν ἐκέλευε. Καὶ ἄλλα πλείστα παραπλήσια τούτοις ποιοῦντος αὐτοῦ καὶ διδάσκοντος, σύνοδος, ὡς ἔφην, ἐν Γάγγραις τῆς Παφλαγονίας συναχθεῖσα αὐτὸν τε καθεῖλε, καὶ τὰ δόγματα αὐτοῦ ἀνεθεμάτισε.

Ταῦτα μὲν οὖν ὑστερον ἐγένετο· τότε δὲ ἐκβληθέντος Μακεδονίου, Εὐδόξιος ἐν δευτέρῳ τὸν Ἀντιοχείας θέμενος θρόνον, τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναδείκνυται, τῶν περὶ Ἀκάκιου ἐνθρονισάντων αὐτόν. Οἱ ἐλάνθανον ἔαυτοὺς ἐναντία νομοθετοῦντες τοῖς ὑπ' αὐτῷ κεκριμένοις^{*} οἱ γὰρ Δρακόντιον καθελόντες, διότι ἐκ Γαλατίας μετέβη εἰς Πέργαμον, οὐκ ἐλογίζοντο, Εὐδόξιον δεύτερον τότε ποιούμενον τὴν μετάβασιν ἐνθρονίζοντες, ὡς ὑπεναντία τοῖς οἰκείοις δόγμασιν ἔπραττον. Ταῦτα κατεργασάμενοι, τὴν μὲν ἀναγνωσθείσαν πίστιν εἰς τὴν Ἀρίμινον μετὰ τῆς γενομένης προσθήκης ὡς διορθώσαντες ἐξεπέστειλαν, ἐντειλάμενοι τοὺς μὴ ὑπογράφοντας αὐτῇ ἔξορίζεσθαι κατὰ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως. Γυώρωμα δὲ καθιστώσι τὰ ὑπ' αὐτῷ πεπραγμένα τοῖς τε ἄλλοις τοῖς κατὰ τὴν ἀνατολὴν δύμοδόξοις, καὶ Πατροφίλῳ τῷ Σκυθοπόλεως[†] οὗτος γὰρ ἐκ τῆς Σελευκείας ἐπὶ τὴν οἰκείαν εὐθὺς δρμηστε πόλιι. Εὐδόξιον δὲ ἀναδειχθέντος τῆς μεγαλοπόλεως, τηγικαῦτα ἡ μεγάλη ἐκκλησία δνομαζομένη ‘Σοφία’ ἐνεκαινίσθη, ἐν A.D. 380. ὑπατείᾳ Κωνσταντίου τὸ δέκατον, καὶ Ιουλιανοῦ Καίσαρος τὸ τρίτον, τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ Φεβρουαρίου μηνός. Εὐδόξιος δὲ καθεσθεὶς εἰς τὸν θρόνον αὐτῆς, πρώτην ἐκείνην τὴν πολυθρύλητον ἀφῆκε φωνὴν, φράσας, ‘Ο Πατήρ ἀσεβῆς, δ Τίδες εὐσεβῆς.’ *Cp. iv. 13.* Θορύβου δὲ καὶ στάσεως ἐπὶ τούτῳ γενομένης, ‘Μηδὲν,’ ἔφη, ‘ταράττεσθε πρὸς τὸ λεχθὲν ὑπ’ ἔμοῦ’ δὲ γὰρ Πατήρ ἀσεβῆς, ὅτι οὐδένα σέβει· δὲ Τίδες εὐσεβῆς, δτι σέβει τὸν Πατέρα.’ Τοιαῦτα δὲ τοῦ Εὐδόξιου εἰπόντος, δ μὲν θόρυβος κατεστάλη, γέλως δὲ ἀντὶ θορύβου κατέκηε πολὺς τὴν ἐκκλησίαν· καὶ μένει τὸ λεχθὲν δχρι δεῦρο γελώμενον. Τοιαῦτα γὰρ δὴ οἱ ἀλεξιάρχαι σοφιζόμενοι, καὶ περὶ τοιαύτας ἀσχολούμενοι λέξεις, τὴν ἐκκλησίαν διέσπασαν. Τοῦτο μὲν οὖν τοιοῦτο τέλος καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένη σύνοδος ἔσχεν.

CAP. XLIV.

Περὶ Μελετίου τοῦ Ἀντιοχείας ἐπισκόπου.

*Ηδη δὲ λοιπὸν καὶ τὰ περὶ Μελετίου λεκτέον. Οὗτος γὰρ, ὡς μικρὸν ἐμπροσθεν εἶπον, τῆς Ἀρμενίων Σεβαστείας ἐπίσκοπος προεβλήθη, Εὐσταθίου καθαρεύθεντος[‡] ἐκ δὲ Σεβαστείας εἰς Βέροιαν τῆς Συρίας μετηνέχθη. Γενόμενος δὲ ἐν τῇ κατὰ Σελεύκειαν συνόδῳ,

καὶ τῇ πίστει τῶν περὶ Ἀκάκιου ὑπογράψας, ὡς εἶχεν ἐπὶ τῷ Βέροιαν ἀνεχώρησε. Γενομένης δὲ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου, οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ πυθόμενοι τὸν Εὐδόξιον καταπεφροντέκεναι μὲν τῆς αὐτῶν ἐκκλησίας, ἐπὶ δὲ τὸν πλούτον Κωνσταντινουπόλεως ἀποκεκλικέναι, μεταπεμψάμενοι τὸν Μελέτιον ἐκ τῆς Βεροίας εἰς τὴν Ἀντιοχείας ἐκκλησίαν ἐνθρονίζουσιν. 'Ο δὲ πρῶτον μὲν περὶ δόγματος διαλέγεσθαι ὑπερετίθετο, μόνην δὲ τῷ ηθικὴν διδασκαλίαν τοῖς ἀκροαταῖς προσῆγεν προβαίνων δὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ παρετίθετο πίστιν, καὶ διδάσκει τὸ 'ὅμοιούσιον.' Ταῦτα πυθόμενος ὁ βασιλεὺς τὸν μὲν ἔξοριστον γενέσθαι ἐκέλευσεν Εὐζώion δὲ, τὸν ἡδη πρότερον ἀμα'Αρειψ καθαιρεθέντα, τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον προχειρισθῆναι πεποίηκεν. 'Οσοι δὲ τὴν πρὸς Μελέτιον διάθεσιν ἔσωζον, καταλιπόντες τὸ 'Αρειανικὸν ἄθροισμα, κατ' ἴδιαν τὰς συναγωγὰς ἐποιήσαντο' τῶν τὸ 'ὅμοιούσιον' ἐξ ἀρχῆς φρονούντων μὴ θελησάντων αὐτοῖς κοινωνεῖν, διότι ἐκ τῆς Ἀρειανῆς ψήφου τὴν χειροτονίαν Μελέτιος εἶχε λαβὼν, καὶ ὅτι ἀκολουθήσαντες αὐτῷ ὑπ' ἐκείνων βαπτισθέντες ἐτύγχανον. Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον καὶ ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησία εἰς ἔτερον ὀμόδοξον διετέθη μέρος. 'Ο μέντοι βασιλεὺς, πυθόμενος κινεῖσθαι πάλιν κατὰ 'Ρωμαίων τὰ Περσῶν ἔθνη, ταχέως ἐπὶ τὸν Ἀντιοχειαν ὥρμησεν.

CAP. XLV.

Περὶ τῆς Μακεδονίου αἵρεσεως.

Μακεδόνιος δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκβληθεὶς, καὶ μὴ φέρων τὴν καταδίκην, ἡσυχάζειν οὐδαμῶς ἦνείχετο· ἀλλὰ ἀποκλίνει μὲν πρὸς τοὺς τοῦ ἐτέρου μέρους, οἱ ἐν τῇ Σελευκείᾳ καθείλον τοὺς περὶ Ἀκάκιουν διεπρεσβεύετο δὲ πρὸς τε Σωφρόνιον καὶ Ἐλεύσιον, ἀντέχεσθαι μὲν τῆς πρότερον ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκτεθείσης πίστεως, μετὰ ταῦτα δὲ ἐν Σελευκείᾳ βεβαιωθείσης, καὶ παρασήμων ὀνόματι 'ὅμοιούσιον' τὴν πίστιν ἐπιφημισθῆναι παρήνεσε. Συνέρρεον οὖν πρὸς αὐτὸν πολλοὶ τῶν γυνωρίμων αὐτῷ, οἱ νῦν 'Μακεδονιανοί' χρηματίζουσιν ἐξ αὐτοῦ· δσοι τε ἐν τῇ κατὰ Σελεύκειαν συνόδῳ τοῖς περὶ Ἀκάκιουν διεκρίθησαν, φανερῶς τὸ 'ὅμοιούσιον' ἐδογμάτισαν, τὸ πρότερον ἡδη μὲν οὐκ ἐκτρανούντες αὐτό. Φήμη δέ τις παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐκράτει, ὡς οὐκ εἴη Μακεδονίου τοῦτο εὑρεμα, Μαρα-

θωνίου δὲ μᾶλλον, διν μικρὸν ἔμπροσθεν τῆς Νικομηδείας πεποιή-
κεισαν ἐπίσκοπον διδ καὶ 'Μαραθωνιανὸν' καλοῦσιν αὐτούς.
Τούτοις δὴ προσφένγει καὶ Εὐστάθιος, δ τῆς Σεβαστείας ἐκβληθεὶς
διὰ πρόφασιν ἦν μικρῷ πρότερον εἰρηκα. 'Ως δὲ δ Μακεδόνιος τὸ
'Αγιον Πνεῦμα συναναλαβὼν εἰς τὴν θεολογίαν τῆς Τριάδος
ἐξέκλινε, τότε δὴ καὶ Εὐστάθιος, 'Ἐγώ,' ἔφη, 'οὔτε Θεὸν δυνάμειν
τὸ Πνεῦμα τὸ 'Αγιον αἴρονται, οὔτε κτίσμα καλεῖν τολμήσαιμι.'
Διὰ ταῦτην δὲ τὴν αἰτίαν καὶ 'Πνευματομάχους' ἀποκαλοῦσιν
αὐτὸν οἱ τὸ 'δμοούσιον' φρονοῦντες. "Οπως μὲν οὖν οἱ περὶ
Μακεδόνιον εἰς τὸν 'Ελλήσποντον πλεονάζουσι, κατὰ χώραν ἐρῶ. Cp. iv. 4.
Οἱ δὲ περὶ 'Ακάκιον σπουδὴν πεποίηνται αὐθὶς ἐν τῇ 'Αντιοχείᾳ
συνελθεῖν, μεταγνώντες ὅτι δλως 'όμοιον' εἰρήκασι τὸν Τίδην τῷ
Πατρὶ. Τῇ οὖν ἔχῃς ὑπατείᾳ, ἥτις ἐστὶ Ταύρου καὶ Φλωρεντίου, A.D. 361.
γενόμενοι κατὰ τὴν Συρίας 'Αντιοχειαν, Εὐζωΐον κρατοῦντος τῆς
ἐκεῖ ἐκκλησίας, καὶ τοῦ βασιλέως ἐν αὐτῇ διατρίβοντος, δλίγοι
τινες ἀνεκίνουν αὐθὶς τὰ δεδογμένα αὐτοῖς, φάσκοντες δεῖν περιαιρε-
θῆναι τὴν τοῦ 'όμοίον' λέξιν ἐκ τῆς ἐκδοθείσης πίστεως ἐν τῇ
'Αριμήνῳ καὶ ἐν Κωνσταντιούπολει: οὐκέτι ἐπικρύπτοντες, ἀλλὰ [Qu. 'Αριμή-
ἀναφανδὸν λέγοντες, ὅτι 'κατὰ πάντα ἀνόμοιος ὁ Τίδης τῷ Πατρὶ, οὐδὲ Cp. Athan.
μόνον κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ βούλησιν' ἔξ οὐκ δυτῶν
τε αὐτὸν, ὡς 'Αρειος ἔλεγε, καὶ αὐτοὶ γενέσθαι ἀπεφήναντο.
Συνελαμβάνοντο δὲ ταῦτη τῇ δόξῃ οἱ ἐν 'Αντιοχείᾳ τότε τὰ 'Αετίου
φρονοῦντες' διόπερ, μετὰ τοῦ ἔχειν τὴν 'Αρειανὴν προσωνυμίαν,
ἔτι καὶ 'Ανόμοιοι' καὶ 'Εξουκόντιοι' ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ἐν 'Αντιο-
χείᾳ φρονούντων μὲν τὸ 'δμοούσιον', διηρημένων δὲ τότε διὰ τὴν
ἐπὶ Μελετίῳ γενομένην αἰτίαν, ὡς μοι καὶ πρότερον εἰρηται.
'Ερωτηθέντες δ' οὖν δμως παρ' ἐκείνων, διὰ τοι, ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς
ἐκατῶν πίστεως 'Θεὸν ἐκ Θεοῦ' τὸν Τίδην εἰπόντες, ἀνόμοιόν τε
καὶ ἔξ οὐκ δυτῶν τολμῶσιν δυναμέσιν, τοιοῦσδε σοφίσμασιν ἐπεχεί-
ρουν τὴν ἀντίθεσιν ἀποδύεσθαι· ὅτι 'οὐτως,' φησὶν, 'εἰρηται τὸ
'ἐκ Θεοῦ,' ὡς εἰρηται παρὰ τῷ ἀποστόλῳ, "Τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Cor. xi. 12.
Θεοῦ" ἐν οὖν τῶν πάντων, καὶ ὁ Τίδης ἐστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ
τούτο πρόσκειται ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τὸ "κατὰ τὰς γραφάς." Τούτου
δὲ τοῦ σοφίσματος ἀρχηγὸς ἦν Γεώργιος ὁ Λαοδικείας ἐπίσκοπος·
ὅπτις ἀνάγωγος ὢν τῶν τοιούτων λόγων, ἡγυόησεν δπως τὰ
τοιαῦτα τοῦ ἀποστόλου ἰδιώματα τοῖς ἀνωτέρω χρόνοις 'Ωριγένης

πλατύτερον ἔξετάσας ἡρμήνευσεν. Ἐλλ' ὅμως, εἰ καὶ τοιαῦτα ἐπεχείρουν σοφίζεσθαι, τοὺς δινειδισμὸν καὶ τὴν κατάγνωσιν οὐ φέροντες, ἀνέγνωσαν τὴν αὐτὴν πίστιν ἥν καὶ ἐν Κωνσταντινούπόλει· καὶ οὕτως κατὰ πόλεις τὰς ἑαυτῶν ἀνεχώρησαν. Γεώργιος μὲν οὖν ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρειαν ὅρμήσας τῶν τε ἐκκλησιῶν ἔτι ἐκράτει, Ἀθανασίου ἔτι ἀφανοῦς τυγχάνοντος, καὶ τοὺς ἐν Ἀλεξανδρεἴᾳ μὴ φρονοῦντας τὰ αὐτοῦ συνήλαυνε. Χαλεπὸς δὲ ἦν καὶ τῷ δῆμῳ τῆς πόλεως· τοῖς πλείσι γὰρ ἦν ἀπεχθήσ. Ἐν δὲ τοῖς Ἱεροσολύμοις ἀντὶ Κυριλλου προεχειρίσθη Ἀρρήνιος. Ἰστέον δὲ, ὅτι καὶ μετ' ἐκείνον 'Ηράκλειος κατέστη, καὶ αὐθίς 'Ιλάριος ὕστερον δὲ χρόνῳ Κύριλλος ἐπέβη τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ τῆς ἐκεί ἐκκλησίας ἐγκρατῆς ἐγένετο. Τότε δὲ καὶ ἐτέρα παρεφύη ἀλρεσις ἐξ αἰτίας τοιάσδε.

Cp. iii. 2.

CAP. XLVI.

Περὶ τῶν Ἀπολιναριστῶν καὶ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν.

'Ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Συρίας δύο ἡσαν ἀνδρες ὅμωνυμοι, πατήρ τε καὶ παῖς· ἐκατέρῳ γάρ ἦν ὄνομα 'Ἀπολινάριος' ὁν δὲ μὲν πατήρ τοῦ πρεσβυτερίου κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἦξιοῦτο, ὁ δὲ παῖς τὴν τοῦ ἀναγνώστου τάξιν εἶχεν. Ἀμφότεροι δὲ ἡσαν 'Ελληνικῶν λόγων διδάσκαλοι' γραμματικῶν μὲν δὲ πατήρ, ῥητορικῶν δὲ δὲ σιώσ. 'Ο μὲν οὖν πατήρ Ἀλεξανδρεὺς ὁν τὸ γένος, πρότερον δὲ ἐν τῇ Βηρυτῷ διδάξας, εἴτα μεταστὰς εἰς Λαοδικειαν καὶ γῆμας ἐκεῖ, ἵσχει τὸν σιδῶν 'Ἀπολινάριον. Ἀμφω δὲ ὅμως τότε συνήκμαζον 'Ἐπιφανίψ τῷ σοφιστῇ, καὶ γυῆσιοι ὄντες φίλοι συνεκρότουν αὐτὸν. Δείσας δὲ Θεόδοτος δὲ τῆς Λαοδικείας ἐπίσκοπος μὴ τῇ συνεχεῖ τάνδρὸς ὅμιλᾳ πρὸς τὸν 'Ελληνισμὸν ἀποκλίωσι, διεκώλυε φοιτᾶν παρ' αὐτόν· οἱ δὲ, μικρὰ τοῦ ἐπισκόπου φροντίσαντες, τὴν τοῦ 'Ἐπιφανίου φιλίαν ἡσπάζοντο. Μετὰ ταῦτα Γεώργιος δὲ Θεοδότου διάδοχος σπεύσας ἀποστῆσαι αὐτοὺς, καὶ μηδενὶ τρόπῳ πεῖσαι δυνηθεῖς, ἀμφω τῆς κοινωνίας ἔζημιώσεν. 'Τθριν τε ἡγεῖται δὲ παῖς 'Ἀπολινάριος τὰ γενόμενα, καὶ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ σοφιστικοῦ λόγου θαρρῶν καινοτομεῖ καὶ αὐτὸς ἀλρεσιν, ἢ νῦν ἐπιπολάζει, τούνομα τοῦ εὑρόντος εὔχουσα. Φασὶ δέ τινες διενεχθῆναι αὐτοὺς πρὸς Γεώργιον οὐ τοσοῦτον διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν, ἀλλ' ὅτι ἔδρων αὐτὸν ἀλλόκοτα δογματίζοντα, καὶ νῦν μὲν 'ὅμοιον' ὅμολο-

γοῦντα τὸν Τίδν τῷ Πατρὶ, καθ' ὃ ἐν τῇ Σελευκείᾳ συνέθετο, νῦν δὲ εἰς τὴν Ἀρειανὴν ἀποκλίνοντα δόξαν. Διόπερ εὐπροφάσιοτον λαβόντες αἰτίαν, ποιοῦνται τὴν ἀναχώρησιν ὡς δὲ οὐδεὶς αὐτοῖς προσεῖχε, παρεισάγουσι σχῆμα θρησκείας. Καὶ πρότερον μὲν ἔλεγον ἀναληφθῆναι τὸν ἀνθρωπὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἐν τῇ οἰκουμενίᾳ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ψυχῆς ἀνευ. Εἶτα ὡς ἐκ μετανοίας ἐπιδιορθούμενοι προσέθεσαν, ψυχὴν μὲν ἀνειληφέναι, νοῦν δὲ οὐκ ἔχειν αὐτὴν, ἀλλ' εἴναι τὸν Θεὸν Λόγον ἀντὶ νοῦ εἰς τὸν ἀναληφθέντα ἀνθρωπὸν. Περὶ τούτου μόνου δὴ λέγουσι διαφέρεσθαι οἱ νῦν ἐξ ἑκείνων τὴν προσωνυμίαν ἔχοντες· τὴν γὰρ Τριάδα δμοούσιον εἶναι φασί. Περὶ μὲν οὖν τῶν Ἀπολιναρίων καὶ αὐθις κατὰ *Cr. iii. 16.* χώραν μνημονεύσομεν.

CAP. XLVII.

Περὶ τῆς Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως τελευτῆς.

Τοῦ μέντοι βασιλέως Κωνσταντίου ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγοντος, ὁ Καῖσαρ Ἰουλιανὸς ἐν ταῖς Γαλλίαις πολλοῖς βαρβάροις συμπλέκει· καὶ νικήσας, πᾶσι μὲν τοῖς στρατευομένοις ἐπέραστος διὰ τοῦτο γεγονὼς, ὑπ' αὐτῶν ἀναγορεύεται βασιλεύς. Τούτου διαγγελθέντος, ὁ βασιλεὺς Κωνστάντιος εἰς ἄγωνα κατέστη· βαπτισθεὶς δὲ ὑπὸ Εὐζωίου, ἐπὶ τὸν πρὸς αὐτὸν ἔχώρει πόλεμον. Γενόμενος δὲ μεταξὺ Καππαδοκίας καὶ Κιλικίας, ἐν Μοψουκρήναις ἐτελεύτα τὸν βίον, ὑπὸ φροντίδος ἀποπληξίᾳ ληφθεὶς, ἐν ὑπατείᾳ Ταύρου *A.D. 361.* καὶ Φλωρεντίου, τῇ τρίτῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνός. Τοῦτο δὲ ἦν ἔτος πρῶτον τῆς διακοσιοστῆς δύδοκοστῆς πέμπτης Ὁλυμπιάδος. "Εὗησε δὲ Κωνστάντιος ἔτη τεσσαράκοντα πέντε, βασιλεύσας ἔτη τριάκοντα δκτώ· συμβασιλεύσας μὲν τῷ πατρὶ ἔτη δεκατρία· μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ, ἔτη εἰκοσιπέντε, δοσων περ καὶ ἡ βίβλος περιέχει χρόνον ἐτῶν.

L I B. III.

CAP. I.

Περὶ Ἰουλιανοῦ καὶ γένους αὐτοῦ καὶ παιδεύσεως, καὶ δπως ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρελθὸν ἐπὶ τὸ ἑλληνίζειν ἀπέκλινε.

Ο μὲν βασιλεὺς Κωνστάντιος ἐν μεθόροισι τῆς Κιλικίας περὶ τρίτην τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, ὑπατεύσαντων Ταύρου καὶ Φλωρεντίου, ἐτελεύτα τὸν βίον. Ἰουλιανὸς δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὑπάτων, περὶ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ ἔξῆς μηνὸς Δεκεμβρίου, ἐκ τῶν ἐσπερίων μερῶν ἐλάσσας, εἰς τὴν Κωνσταντιούπολιν εἰσελήλυθε, καὶ ἐν αὐτῇ αὐτοκράτωρ ἀποδείκνυται. Ἐπεὶ δὲ περὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως, ἐλλογύμου ἀνδρὸς, δλίγα διεξελθὲν πρόκειται, μηδεὶς τῶν αὐτῷ γυνωρίμων ἐπιζητείτω κόμπουν φράσεως, ὡς δέον τὸν περὶ τοῦ τοιούτου λόγου μὴ ἀπολείπεσθαι, περὶ οὐδὲ λόγος. Χριστιανικῆς δ' οὗσης τῆς ἴστορίας, διὰ σαφήνειαν ταπεινὸς καὶ χαμαίζηλος πρόσεισιν δὲ λόγος· καὶ τοῦτο ἔξ ἀρχῆς ἐπηγγείλατο. Ὁμως δὲ λεκτέον περὶ αὐτοῦ καὶ γένους αὐτοῦ καὶ παιδεύσεως, καὶ δπως ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρῆλθεν· καὶ τοῦτο ποιητέον ἥμīν μικρὸν διναθεν ἀρξαμένοις. Κωνσταντῖνος, δὲ τὸ Βυζάντιον τῷ ἰδίῳ προσαγορεύσας δινόματι, δύο ἔσχεν δμοπατρίους ἀδελφοὺς οὐδὲ ἐκ τῆς αὐτῆς γενομένους μητρός· Δαλμάτιος δνομα τῷ ἐνὶ, θατέρῳ δὲ Κωνσταντίος. Καὶ Δαλμάτιος μὲν υἱὸν ἔσχεν δμώνυμον αὐτῷ· Κωνσταντίῳ δὲ δύο ἔγεννηθσαν υἱοί, Γάλλος καὶ Ἰουλιανός. Ὡς οὖν μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ κτίστου τῆς Κωνσταντιούπόλεως οἱ στρατιῶται τὸν νέον ἀνέιλον Δαλμάτιον, τότε δῆ καὶ οὗτοι ἀπορφανισθέντες τοῦ οἰκείου πατρὸς μικροῦ δεῖν τῷ Δαλματίῳ συνεκιδύνευσαν· εἰ μὴ Γάλλον μὲν νόσος προσδοκίαν ἔχοντα θανάτου ἐρρύσατο, Ἰουλιανὸν δὲ ἡ ἡλικία—δκταετῆς γὰρ ἦν ἔτι—διέσωσεν. Ἐπεὶ δὲ ἡ κατ' αὐτῶν τοῦ βασιλέως ὄρμὴ ἐκεχαύνωτο, Γάλλος μὲν τοῖς ἐν Ἰωνίᾳ κατὰ τὴν Ἔφεσον ἔφοίτα διδασκάλοις, ἔνθα αὐτοῖς καὶ κτῆσις ἦν ἐκ προγόνων πολλή· Ἰουλιανὸς δὲ αὐξηθεὶς τῶν ἐν Κωνσταντινο-

i. præf.

ii. 25.

πόλει παιδευτηρίων ἡκροῦτο, εἰς τὴν βασιλικὴν, ἔνθα τότε τὰ παιδευτηρία ἦν, ἐν λιτῷ σχήματι προϊὼν, καὶ ὑπὸ Μαρδονίου τοῦ εὐνούχου παιδαγωγούμενος. Τῶν μὲν οὖν γραμματικῶν λόγων Νικοκλῆς δὲ Λάκων ἦν αὐτῷ παιδευτὴς, ὥητορικὴν δὲ παρὰ Ἐκη-
βολίφ κατώρθου τῷ σοφιστῇ, Χριστιανῷ τότε τυγχάνοντι. Τούτου δὲ ὁ βασιλεὺς Κωνστάντιος προενόησε, μήπως Ἐλληνος διδασκά-
λου ἀκροώμενος πρὸς δεισιδαιμονίαν ἐκκλίνοι. Χριστιανὸς γὰρ ἦν
ἔξι ἀρχῆς Ἰουλιανός. Ἀκμάζοντος δὲ αὐτοῦ περὶ τὸν λόγους,
φήμη τις εἰς τὸν δῆμον διέτρεχεν, ὡς εἴη ἵκανὸς τὰ 'Ρωμαίων
πράγματα διοικεῖν. Καὶ τοῦτο λοιπὸν φανερῶς θρυλούμενον ταρα-
χῆν ἐποίει τῷ βασιλεῖ διὸ μεθιστησι τὸν ἄντον ἐκ τῆς μεγαλοπόλεως
εἰς τὴν Νικομήδειαν, κελεύστας μὴ φοιτᾶν παρὰ Λιβανίῳ τῷ Σύρῳ
σοφιστῇ. Τότε γὰρ ὁ Λιβανίος, ὑπὸ τῶν παιδαγωγῶν τῆς Κων-
σταντινουπόλεως ἐκβληθεὶς, ἐν τῇ Νικομηδείᾳ τὰς διατριβὰς
ἐποιεῖτο. Οὗτος μὲν οὖν τὴν δργὴν κατὰ τῶν παιδαγωγῶν εἰς
τὸν κατ' αὐτῶν αὐτῷ γραφέντα λόγουν ἐκένωσεν· Ἰουλιανὸς δ' ἐκω-
λύετο φοιτᾶν παρ' αὐτὸν, διότι Λιβανίος Ἐλλην τὴν θρησκείαν
ἐτύγχανεν ὅν· ὅμως δὲ, ἔραστής ὁν τῶν λόγων αὐτοῦ, λεληθότως
συνάγων αὐτοὺς ἡσκεῖτο. Προκόπτοντος δὲ αὐτοῦ κατὰ τὴν ὥητο-
ρικὴν, ἐφίσταται τῇ Νικομηδείᾳ Μάξιμος δὲ φιλόσοφος, οὐχ ὁ
Βυζάντιος ὁ Εὐκλείδου πατὴρ, ἀλλ' ὁ Ἐφέσιος, διν ὕστερον ὡς
μαγγανέας ποιοῦντα δὲ βασιλεὺς Οὐλαεντινιανὸς ἀναιρεθῆναι ἐκέ-
λευσε. Τοῦτο μὲν οὖν ὕστερον γέγονε· τότε δὲ οὐδὲ ἔτερόν τι
παρῆν εἰς τὴν Νικομήδειαν, ἀλλὰ Ἰουλιανὸν φήμη ἦγεν αὐτόν.
Παρὰ τούτῳ δὴ φιλοσόφων λόγων γενούμενος, εὐθὺς ἐμιμεῖτο καὶ
τὴν θρησκείαν τοῦ παιδευτοῦ, τοῦ καὶ ἐπιθυμίαν τῆς βασιλείας
ἐμβαλόντος αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα τὰς ἀκοὰς τοῦ κρατοῦντος οὐκ
ἐλάνθανεν, ἐν μέσῳ ἐλπίδος καὶ φόβου ὁν τὴν ὑπόνοιαν ἐκφυγεῖν
θουλόμενος, δὲ πρῶτην γνήσιος Χριστιανὸς τότε πλαστὸς ἐγένετο,
ἐν χρῷ τε κειράμενος τὸν τῶν μοναχῶν ὑπεκρίνετο βίον. Καὶ
λεληθότως μὲν ἡσκεῖτο τὰ φιλόσοφα· ἐν δὲ τῷ φανερῷ τὰ ἱερὰ
τῶν Χριστιανῶν ἀνεγίνωσκε γράμματα, καὶ δὴ τῆς ἐν Νικομηδείᾳ
ἐκκλησίας ἀναγνώστης καθίσταται· καὶ διὰ τοῦ τοιούτου πρόσχη-
ματος τὴν τοῦ βασιλέως ἐλάνθανεν δρμήν. Καὶ διὰ μὲν τὸν φόβον
ταῦτα ἐπραττεν τῆς δὲ ἐλπίδος οὐκ ἀφιστάμενος, πολλοῖς τῶν
γυνωρίμων ἐνδαιμονήσειν ἐλεγε τὸν καιρὸν, ἦν αὐτὸς τῶν ὅλων

κρατήσειεν. 'Εν τούτοις δὴ καθεστώτων τῶν κατ' αὐτὸν, Γάλλος δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Καῖσαρ ἀναδειχθεὶς ἦκεν δύσμενος αὐτὸν εἰς τὴν Νικομήδειαν, ὅτε ἐπὶ τὴν ἔφαν ἐπορεύετο. 'Επει δὲ Γάλλος μικρὸν ὑστερον ἀνηρέθη, παραχρῆμα καὶ Ἰουλιανὸς ὑποπτος κατέστη τῷ βασιλεῖ· διὸ καὶ φρουρεῖσθαι αὐτὸν ἐκέλευσεν ἵσχυσας δὲ διαδρᾶσαι τοὺς φρουροῦντας αὐτὸν, τόπον ἐκ τόπου ἀμείβων διεσώζετο. 'Οψὲ δέ ποτε ἡ τοῦ βασιλέως γαμετὴ Εὐσέβία κρυπτόμενον ἀνευροῦστα, πείθει τὸν βασιλέα μηδὲν μὲν αὐτὸν δρᾶσαι κακὸν, συγχωρῆσαι δὲ ἐπὶ τὰς Ἀθήνας ἐλθόντι φιλοσοφεῖν. 'Εντεῦθεν αὐτὸν, ὡς συντόμως εἶπεν, δὲ βασιλεὺς μεταπεμψάμενος κατέστησε Καίσαρα· καὶ δοὺς αὐτῷ γυναῖκα τὴν ἀδελφὴν Ἐλένην ἐπὶ τὰς Γαλλίας κατὰ τῶν βαρβάρων ἀπέστειλεν. Οἱ γὰρ δὴ βάρβαροι, οὓς δὲ βασιλεὺς Κωνστάντιος εἰς συμμαχίαν κατὰ Μαγνεντίουν μικρὸν ἔμπροσθεν ἐμισθώσατο, εἰς οὐδὲν χρήσιμον κατὰ τοῦ τυράννου γενόμενοι, τὰς Ῥωμαίων ἔφθειρον πόλεις. Καὶ ἐπειδὴ νέος ἦν τὴν ἡλικίαν, ἐκέλευσε μηδὲν αὐτὸν πράττειν δίχα γυνώμης τῶν ἥγονυμένων τοῦ στρατοῦ. 'Ως δὲ ἐκεῖνοι τῆς ἔξουσίας ταύτης λαβόμενοι ῥαθυμότερον τῶν πραγμάτων ἐφρόντιζον, καὶ διὰ τοῦτο τὰ βαρβάρων ἐπικρατέστερα ἦν, δὲ Ἰουλιανὸς τοὺς μὲν στρατηγοὺς εἴλα τρυφᾶς καὶ πότοις σχολάζειν, τοὺς δὲ στρατιώτας προθυμοτέρους ἐποίησε, μισθὸν ὡρισμένον τῷ ἀνελόντι βάρβαρον ὑποσχόμενος. Τοῦτο παρέσχεν ἀρχὴν τοῦ καὶ τὰ βαρβάρων ἐλαττοῦσθαι, καὶ αὐτὸν ἐράσμιον παρὰ τοὺς στρατιώταis γενέσθαι. Λόγος δέ τις, ὅτι εἰς ἐν τῶν πολιχνίων εἰσελθόντος αὐτοῦ, στέφανος ἀφ' ὃν τὰς πόλεις κοσμοῦσιν, ἐν μέσῳ τῶν κιώνων ἐκ καλωδίων ἡρτημένος, τῇ κεφαλῇ κατενεχθεὶς ἥρμοσεν, ἐπὶ τε τούτῳ πάντας τοὺς παρόντας ἀναβοήσας· προδηλοῦσθαι γὰρ αὐτῷ διὰ τοῦ γενομένου σημείου τὴν βασιλείαν. Φασὶ δέ τινες, ὡς Κωνστάντιος αὐτὸν διὰ τοῦτο ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἀπέστειλεν, ἵνα ἐκεῖ διαφθαρῇ συμπλεκόμενος αὐτοῖς. Οὐκ οὖδα δὲ, εἰ οἱ τὸ τοιοῦτο λεγόντες ἀληθεύοντιν· δὲ γὰρ τὴν ἀδελφὴν τὴν ἰδίαν αὐτῷ συνοικίσας, ἐπιβούλεύων, οὐδὲν ἄλλο ἢ καθ' ἑαυτοῦ τὴν ἐπιβούλην ἔτρεπε. Τοῦτο μὲν οὖν, ὡς ἐκάστῳ δοκεῖ, κρινέτω. Ἰουλιανοῦ δὲ μεμψαμένου παρὰ βασιλεῖ τὴν ῥαθυμίαν τῶν στρατηγούντων, ἔτερος ἐπέμφθη στρατηγὸς ἥρμοσμένος τῇ προθυμίᾳ Ἰουλιανοῦ δην ἔχων ὑπουργὸν θαρρῶν τοῖς βαρβάροις συνέβαλλεν. Οἱ δὲ

διεπρεσβεύοντο πρὸς αὐτὸν, δεικνύντες ὡς τὰ βασιλέως γράμματα εἰς τὴν Ῥωμαίων χώραν παρεῖναι κελεύει αὐτὸν, καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἐπεδείκνυον. Ὁ δὲ τὸν μὲν πρεσβευτὴν δεσμώτην ἐποίησε· συμβάλλει δὲ τῷ πλήθει, καὶ κατὰ κράτος νικῷ· καὶ τὸν βασιλέα τῶν βαρβάρων αἰχμάλωτον λαβὼν Κωνσταντίῳ ἐπεμψε. Ταῦτα εὑτυχήσας ἀναγορεύεται ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν βασιλεύς· ὡς δὲ στέφανος βασιλικὸς οὐ παρῆν, εἰς τῶν δορυφόρων δὲν εἶχε περιτραχήλιον ἐαυτὸν στρεπτὸν λαβὼν, τῇ κεφαλῇ Ἰουλιανοῦ περιτέθεικε. Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον Ἰουλιανὸς ἔβασιλεντε. Τὰ δὲ ἐντεῦθεν, εἰ φιλοσόφου, δοκιμαζέτωσαν οἱ ἀκούοντες. Μὴ διαπρεσβευτάμενος γὰρ πρὸς Κωνστάντιον, μηδὲ θεραπέυσας ὡς εὐεργέτην, πάντα ἐπραττεν ἢ ἐδόκει αὐτῷ. Καὶ τοὺς μὲν κατ' ἐπαρχίαν ἄρχοντας ἥμειβε· διέσυρε δὲ τὸν Κωνστάντιον κατὰ πόλεις, ἀναγινώσκων αὐτὸν δημοσίᾳ τὰς πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐπιστολάς· διόπερ αὐτῷ προσετίθεντο, Κωνσταντίου δὲ ἀφίσταντο. Τότε δὴ καὶ τὴν ὑπόκρισιν τοῦ Χριστιανίζειν φανερώς ἀπεδύσατο· περιὶδων γὰρ κατὰ πόλεις, τούς τε ναοὺς ἀνοίγων, τοῖς ἀγάλμασι προσέφερε, καὶ ἐαυτὸν ἀρχιερέα ὡνόμαζεν· οὐ τε τὴν θρησκείαν Ἑλληνες ἔορτὰς ἐπετέλουν Ἐλληνικάς. Καὶ ταῦτα ποιῶν πόλεμον ἐμφύλιον ἀνερρίπιζε κατὰ Κωνσταντίου, ποιούμενος τὰς ἀφορμάς· καὶ ὅσον μέντοι ἐπ' αὐτῷ, πάντα ἀν ἐγεγόνει, ὅστα δὲ πόλεμος ἔχει κακά. Οὐ γὰρ ἀν δίχα πολλῶν αἰμάτων διεκρίθη ἡ τοῦ 'φιλοσόφου' σπουδὴ. Θεὸς δὲ, ὁ τῶν ἴδιων βουλημάτων κριτής, τὸν ἔτερον τῶν ἀνταγωνιστῶν δίχα τῆς τῶν ἀλλων ζημίας ἔπαυσε τῆς ὁρμῆς. Γενομένου γὰρ Ἰουλιανοῦ περὶ τὰ Θρακῶν ἔθνη, ἀπηγγέλθη τεθνηκέναι Κωνστάντιον· καὶ οὕτω τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τότε διέφυγεν ἡ Ῥωμαίων ἀρχή. Καταλαβὼν δὲ Ἰουλιανὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εὐθὺς ἐσκόπει τίνα τρόπον οἰκείωσεται τὰ πλήθη, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν ενύοιαν ἐπισπάσεται. Τέχνῃ οὖν χρήται τοιαύτῃ· εὐ ηπίστατο Κωνστάντιον ὑπὸ δλων τῶν λαῶν τῶν τὸ 'δμοούσιον' φρονούντων μισούμενον, ἐφ' οἷς τε τῶν ἐκκλησιῶν ἡλαύνοντο, καὶ ὅτι τοὺς αὐτοῖς καθήκουτας ἐπισκόπους δημεύσας ἔξωρισεν. Ἐγίνωσκε τε σαφῶς τοὺς Ἐλληνίζοντας ἀνιωμένους, ἐφ' οἷς θύειν ἐκωλύοντο· ἐπιθυμεῖν τε καιροῦ δράξασθαι, ἐν φ καὶ τὰ ιερὰ ἀνοιγήσεται, καὶ ἔξεσται αὐτοῖς θυσίας ἀναφέρειν τοῖς ἀγάλμασιν. Οὕτω μὲν οὖν ἐκατέρους ἴδιᾳ λυπουμένους πρὸς τὸν ἀπελθόντα

ἐγίνωσκε· κοινῇ δὲ πάντας πρὸς τὴν τῶν εὐνούχων βίαν καὶ τὸν πρωτοτύπους Εὐσέβιον τε τὰς ἀρπαγὰς ἀχθομένους ἐφεύρισκεν.
 Πάσιν οὖν τεχνικῶς προσεφέρετο· καὶ τὸν μὲν εἰρωνεύετο, τινὰς δὲ καὶ πρὸς τὸ κενόδοξον ἀφορῶν εἰνηργέτει· κοινῇ δὲ πᾶσιν δπῶς εἶχε περὶ τὴν δεισιδαιμονίαν ἁδείκνυε. Καὶ πρώτον μὲν τὴν Κωνσταντίου ὡμότητα περὶ τοὺς ὑπηκόους διαβάλλειν καὶ ἔξελέγχειν παρὰ τῷ πλήθει βουλόμενος, τοὺς ἔξορισθέντας ἐπισκόπους ἀνακληθῆναι ἐκέλευσε, καὶ τὰς δημευθείσας οὐσίας αὐτοῖς ἀπεδίδοντας· καὶ τὰ ἱερὰ τῶν Ἑλλήνων ἢ τάχος ἀνοίγειν τοῖς ἐπιτηδείοις προσέταττε· τοὺς δὲ ὑπὸ τῶν εὐνούχων ἀδικηθέντας ἀπολαμβάνειν τὰ κακῶς ἀφαιρεθέντα ἀθέσπιζεν. Εὐσέβιον δὲ τὸν προεστῶτα τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος ἐζημίωσε θανάτῳ, οὐ μόνον δὲ διὰ τὸ πολλοὺς ἡδικῆσθαι ὑπ’ αὐτοῦ, ἀλλ’ ὅτι καὶ Γάλλον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν ἀναιρεῖσθαι ἐκ τῆς ἐκείνου διαβολῆς ἐπυνθάνετο. Καὶ τὸ μὲν σῶμα Κωνσταντίου βασιλικῶς τιμῆσας ἐκήδευσεν· ἐξέβαλε δὲ τῶν βασιλείων εὐνούχους, κουρεῖς, μαγείρους· εὐνούχους μὲν, διὰ τὸ ἀποβεβληκέναι τὴν γαμετὴν, μεθ’ ἣν ἄλλην οὐκέτι ἥγαγετο· μαγείρους δὲ, διὰ τὸ λιτῆρον χρῆσθαι διαίτῃ· ‘κουρεὺς δὲ,’ ἔφη, ‘εἰς πολλοὺς ἀρκέσειε.’ Τοὺς μὲν οὖν διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ἐξέβαλε. Τῶν μέντοι ὑπογραφέων τοὺς πλείστους τῇ ἔξι ἀρχῇς παραδοὺς τύχη, τοῖς λοιποῖς αὐτῶν μισθὸν ὑπογραφέως ἐκέλευσε διδοσθαι. Περιεύλε δὲ καὶ τὸν δημόσιον τῶν χρειῶν δρόμον, οἷον ἡμίονων, βιών, καὶ δυνατὸν μόνον δὲ τῶν ἵππων ταῖς δημοσίαις χρείαις συνεχώρησεν ὑπουργεῖν. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐπαινοῦσι μὲν δλίγοι· οἱ πλείους δὲ ψέγουσιν, ὅτι πανομένη ἡ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ πλούτου τοῖς πολλοῖς ἐγγινομένη κατάπληξις εὐκαταφρόνητον ἐποιεὶ τὴν βασιλείαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διανυκτερεύων λόγους συνέγραφε, καὶ τούτους κατιὼν εἰς τὴν συγκλήτου βουλὴν ἐπεδείκνυτο· μόνος γὰρ βασιλέων ἀπὸ Ἰουλίου Καίσαρος πρώτος εἰς τὴν τῆς συγκλήτου βουλὴν λόγους ἐπεδείκνυτο. Ἐτίμα δὲ καὶ τὸν περὶ παιδείαν ἐσπουδακότας· μάλιστα δὲ τοὺς ἐπαγγελλομένους φιλοσοφεῖν. Διὸ καὶ τοὺς πανταχῆ ἥγεν ἡ φήμη βρυάζοντας ἐπὶ τὰ βασιλεία· οἱ φοροῦντες τοὺς τρίβωνας, πολλοὶ ἐκ τοῦ σχῆματος μᾶλλον ἡ ἐκ παιδείας ἁδείκνυντο· πάντες δὲ ἡσαγθαρεῖς τοῖς Χριστιανίζουσιν, ἄνδρες ἀπατεῶντες, καὶ ἀεὶ τοῦ κρατοῦντος οἰκειούμενοι τὴν θρησκείαν. Ἐχων δὲ ὁ βασιλεὺς πλεο-

νάζον ἐν ἑαυτῷ τὸ κενόδοξον, πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς ἐκωμόδησεν ἐν τῷ λόγῳ δν ἐπέγραψε ‘Καίσαρας.’ Ἐκ τοῦ τοιούτου ηθούς κινούμενος καὶ τοὺς ‘κατὰ Χριστιανῶν’ λόγους συνέγραψε. Τὸ μὲν γάρ μαγείρους καὶ κουρεῖς ἐκβαλεῖν φιλοσόφους ἔργον, σὺ μῆν βασιλέως τὸ δὲ διατύρευν ἡ σκώπτειν οὐκέτι φιλοσόφους, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ βασιλέως. Ἀμφότεροι γὰρ πᾶσαν λοιδορίαν καὶ βασκανίαν ὑπερβεβήκασι. Βασιλεῖ μὲν γάρ ἐξέστω φιλοσοφεῖν, ὅσα πρὸς σωφροσύνην ὅρφ· φιλόστοφος δὲ, εἰ πάντα τῶν βασιλέων μιμήσοιτο, διαπεστίται τοῦ σκοποῦ. Περὶ μὲν δὴ Ἰουλιανοῦ τοῦ βασιλέως γένους τε αὐτοῦ καὶ παιδεύσεως καὶ ηθούς, καὶ ὅπως ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρῆλθεν, τοσαῦτα ὡς ἐν ἐπιδρομῇ εἰρήσθω.

CAP. II.

Περὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένης στάσεως, καὶ ὅπως Γεώργιος ἀνηρέθη.

Αὐθις δὲ τῶν περὶ τὰς ἐκκλησίας ὑπὸ τὸν αὐτὸν γενομένων χρόνου μνήμην ποιούμεθα. Κατὰ τὴν μεγάλην Ἀλεξάνδρου πόλιν συνέβη ταραχὴν γενέσθαι ἐξ αἰτίας τοιάσδε. Τόπος ἡν τῇ πόλει ἐκ παλαιῶν τῶν χρόνων ἔρημος καὶ ἡμελημένος, συρφετοῦ τε γέμων πολλοῦ, ἐν φοῖ “Ἐλλῆνες τὸ παλαίδιν τῷ Μίθρᾳ τελετὰς Cap. v. 16. ποιοῦντες ἀνθρώπους κατέθυνον. Τοῦτον Κωνστάντιος ὡς σχολαῖον ἥδη πρότερον τῇ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ προσκεκυρώκει. Γεώργιος δὲ βουλόμενος ἐν αὐτῷ εὑκτήριον οἶκον κατασκευάσαι, ἀνακαθαρθῆναι κελεύει τὸν τόπον. Καὶ δὴ ἀνακαθαιρομένου, ἄδυτον ηὗρηται κατὰ βάθους πολλοῦ, ἐν φοῖ τὰ μυστήρια τῶν Ἐλλήνων ἐκέρυπτο. Ταῦτα δὲ ἡν κρανία ἀνθρώπων πολλὰ νέων τε καὶ παλαιῶν, οὓς λόγος κατεῖχε πάλαι ἀναιρεῖσθαι, ὅτι ταῖς διὰ σπλάγχνων μαντείαις ἐχρώντο οἱ Ἐλλῆνες, καὶ μαγικὰς ἐτέλουν θυσίας, καταμαγγανεύοντες τὰς ψυχάς. Οἱ οὖν Χριστιανοὶ ταῦτα εὑρόντες ἐν τῷ ἀδύτῳ τοῦ Μιθρείου, σπουδὴν ἔθεντο πᾶσιν ἐν τῷ φανερῷ γέλωτα δεῖξαι τὰ Ἐλλήνων μυστήρια: ἐξεπόμπευον δὲ εὐθὺς γυμνὰ τῷ δήμῳ τὰ κρανία δεικνύοντες. Ταῦτα ὄρωντες οἱ κατὰ Ἀλεξάνδρειαν Ἐλλῆνες, καὶ μὴ φέροντες τὸ τοῦ πράγματος ἐπονεΐδιστον, εἰς δρυγὴν ἐξάπτονται· καὶ πᾶν τὸ παρατυχὸν ὅπλον ποιούμενοι ὥρμησαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ διὰ πάσης ἰδέας θαυάτου ἀνεῖλον πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Τοὺς μὲν γὰρ ξίφεσι, τοὺς δὲ ἔνδοις

ἢ λίθοις δπέκτειναν, ἄλλους δὲ σχωιόις ἀπέπιξαν· τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ ἐσταύρωσαν, ἐφ' ὑβρει τοῦ σταυροῦ τοῦτον ἐπάγοντες τὸν θάνατον τοὺς δὲ πλείστους τραυματίας ἐποίησαν. Τότε δὲ, οἷα ἐν τοῖς τοιούτοις φιλεῖ γίνεσθαι, οὐδὲ τῶν οἰκειοτάτων ἀπέχοντο· ἀλλὰ καὶ φίλοι φίλον ἔπληξε, καὶ ἀδελφὸς ἀδελφὸν, καὶ γονεῖς παῖδας, καὶ ἀλλήλων πρὸς φόνον ὥρμησαν. Διὸ καὶ οἱ Χριστιανοὶ τοῦ ἐκκαθαίρειν τὸ Μιθρεῖον ἐπαύσαντο· οἱ δὲ τὸν Γεώργιον τῆς ἐκκλησίας ἐκσύραντες, καμήλῳ τε προσδήσαντες, καὶ σπαράξαντες, σὺν αὐτῇ κατέκαυσαν.

CAP. III.

'Ος δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τῷ Γεωργίῳ χαλεπήνας ἀναρέσει δι' ἐπιστολῆς τῶν
'Αλεξανδρέων καθήψατο.

'Ἐπὶ μὲν οὖν τῇ Γεωργίῳ ἀναρέσει χαλεπήνας δὲ βασιλεὺς, δι' ἐπιστολῆς τοῦ 'Αλεξανδρέων δήμου καθήψατο. Λόγος δὲ διεδόθη, ὡς ταῦτα εἰς Γεώργιον ἔδρασαν οἱ δι' 'Αθανάσιον ἀπεχθῶς ἔχοντες πρὸς αὐτόν. 'Εγὼ δὲ ἡγούμαι μὲν καὶ τοὺς μισοῦντας ἐν ταῖς στάσεσι συνεπιτίθεσθαι τοῖς ἀδικοῦσιν· ἡ μέντοι τοῦ βασιλέως ἐπιστολὴ τῷ δήμῳ μᾶλλον ἡ Χριστιανοῖς ἐγκαλεῖ. Καὶ φάνεται δὲ Γεώργιος καὶ πρότερον καὶ μετὰ ταῦτα βαρὺς γεγονὼς καὶ δχληρὸς τοῖς πᾶσι· καὶ διὰ τοῦτο ἐξεκαύθη εἰς φιλονεικίαν τὰ πλήθη. "Οτι δὲ τῷ δήμῳ μᾶλλον ἐγκαλεῖ, αὐτῆς ἐπάκουε τῆς ἐπιστολῆς".

ilian. Ep. Αὐτοκράτωρ Καίσαρ Ιουλιανός, μέγιστος, σεβαστὸς, Ἀλεξανδρέων τῷ δήμῳ.

Ἐλ μὴ τὸν 'Αλέξανδρον τὸν οἰκιστὴν ὑμῶν, καὶ πρό γε τούτου τὸν θεὸν τὸν μέγαν, τὸν ἀγιότατον Σάραπιν αἰδεῖσθε, τοῦ κοινοῦ γοῦν ὑμᾶς καὶ ἀνθρώπίνους καὶ πρέποντος πῶς οὐδεὶς εἰσῆλθε λόγος; προσθήσω δὲ ὅτι καὶ ἡμῶν, οὓς οἱ θεοὶ πάντες, ἐν πρώτοις δὲ δέ μέγας Σάραπις, ἄρχεις ἀδικαίωσαν τῆς οἰκουμένης, οὓς πρέπον ἦν τὴν ὑπὲρ τῶν ἡδικηκότων ὑμᾶς φυλάξαι διάγνωσιν. 'Αλλ' ὄργη τυχὸν ἵστως ὑμᾶς ἐξηπάτησε καὶ θυμός, δόπερ οὖν εἴωθε τὰ δεινὰ πράττειν, τὰς φρένας μετοικίσας. Εἴτα τῆς δρμῆς ἀναστείλαντες, τοῖς παραχρήμα τεβουλευμένοις καλῶς ὑστέρον ἐπτργάγετε τὴν παρανομίαν· οὐδὲ ὑσχύνθητε δῆμος ὅντες τολμῆσαι ταῦτα, ἐφ' οἵς ἐκείνους ἐμισήσατε δικαίως. Εἴπατε γάρ μοι πρὸς τοῦ Σαράπιδος, ὑπὲρ ποίων ἀδικημάτων ἐχαλεπήνατε Γεωργίῳ; Τὸν μακαριώτατον Κωνστάντιον, ἐρέστε δήπουθεν, ὅτι καθ' ὑμῶν παρώξυνεν. Εἴτα εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἱερὰν πόλιν στρατόπεδον· καὶ κατέλαβεν

δ στρατηγὸς τῆς Αἰγύπτου τὸ ἀγιώτατον τοῦ θεοῦ τέμενος, ἀποσυλήσας ἐκεῖθεν εἰκόνας καὶ ἀναθῆματα, καὶ τὸν ἐν τοῖς ἵεροῖς κόσμον. ‘Ψῦῶν δὲ ἀγανακτούντων εἰκότως, καὶ πειρωμένων ἀμύνειν τῷ θεῷ, μᾶλλον δὲ τοῖς τοῦ θεοῦ κτήμασι, δὲ ἐτὸλμησεν ὑμῖν ἐπιπέμψαι τοὺς δπλίτας ἀδίκως καὶ [ὅδε, Jul.] παρανόμως καὶ ἀσεβῶς. “Ισως Γεώργιον μᾶλλον ἢ τὸν Κωνστάντιον δεδοικόδε, ἔαυτὸν παρεφύλαττεν, εἰ μετριώτερον ὑμῖν καὶ πολιτικώτερον, δὲλλὰ μὴ τυραννικώτερον πόρρωθεν προσεφέρετο. Τούτων οὖν ἔνεκεν ὁργιζόμενοι τῷ θεοῖς ἔχθροι Γεωργίφ, τὴν ἱερὰν αὐθίς ἐμάνατε πόλιν, ἔξδην ὑποβάλλειν αὐτὸν ταῖς τῶν δικαιστῶν ψῆφοις. Οὕτω γάρ ἐγίνετο ἀν οὐ φόνος οὐδὲ παρανομά τὸ πρᾶγμα, δίκη δὲ ἐμμελής, ὑμᾶς μὲν ἀθέφους πάντη φυλάττουσα, τιμωρούματί μὲν τὸν ἀνίστα δυσσεβήσαντα, σωφρονίζουσα δὲ τοὺς ἄλλους πάντας, δσοι τῶν θεῶν διλιγωροῦστε, καὶ προσέτι τὰς τοιαύτας πόλεις καὶ τοὺς ἀνθοῦντας δόμους ἐν οὐδεὶς τίθενται, τῆς ἕαυτῶν δὲ ποιουνται πάρεργον δυναστείας τὴν κατ’ ἑκίνων ὡμοτητα. Παραβάλλετε τοίνυν ταύτην μου τὴν ἐπιστολὴν, γέ μικρῷ πρώτῃ ἐπέστειλα· καὶ τὸ διάφορον κατανόήσατε, πόσους μὲν ὑμῶν ἐπάνους ἔγραφον τότε. Νῦν δὲ, μὰ τὸν θεοὺς, ὁφελῶν ὑμᾶς ἐπιανέν, οὐ δύναμαι διὰ τὴν παρανομάν. Τολμᾶ δῆμος, δσπερ οἱ κύνες, ἄνθρωπον σπαράττειν· εἴτα οὐκ αἰσχύνεται καὶ φυλάττει καθαρὰς τὰς χείρας, ὡς προσάγειν πρὸς τοὺς θεοὺς αἵματος καθαρευούσας. ‘Ἄλλα ‘Γεώργιος ἀξιος δὴν τοῦ τοιαῦτα παθεῖν’ καὶ τούτων ἵσως ἐγὼ φαίνω ἀν χείρονα καὶ πικρότερα· καὶ δι’ ὑμᾶς, ἐρέτε· σύμφημα καὶ αὐτὸς· παρ’ ὑμῶν δὲ εἰ λέγοιτο τούτο, οὐκέτι συγχωρῶν· νόμοις γάρ ὑμῖν εἰσὶν, οὓς χρὴ τιμᾶσθαι μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων ίδια καὶ στέργεσθαι. Πλὴν ἐπειδὴ συμβαίνει τῶν καθ’ ἔκαστόν τινας παρανομεῖν, δὲλλὰ τὰ κοινὰ γοῦν εὐνομεῖσθαι χρῆ, καὶ πειθαρχῶν τοῖς νόμοις ὑμᾶς, καὶ μὴ παραβάνειν δσπερ ἐξ ἀρχῆς ἐνομίσθη καλῶς. Εὐτύχημα γέγονεν ὑμῖν, ἄνδρες Ἀλεξανδρεῖς, εἰ’ ἐμοῦ πλημμελῆσαι τοιοῦτό τι ὑμᾶς, δει αἰδοῖ τῇ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ διὰ τὸν πάππον τὸν ἐμὸν καὶ δμώνυμον, δει ἡρξεν αὐτῆς τε Αἰγύπτου, καὶ τῆς ὑμετέρας πόλεως, ἀδελφικὴν ὑμῖν εῖνοισαν ἀποσώζω. Τὸ γάρ τῆς ἔξουσίας ἀκαταφρόνητον, καὶ τὸ ἀπηρέστερον καὶ καθαρὸν τῆς ἀρχῆς, οὐποτε ἀν δόμου περιθίουειν τὸλμημα, μὴ, καθάπερ νόσημα χαλεπὸν, πικροτέρῳ διακαθάραι φαρμάκῳ. Προσφέρω δὲ ἐγὼ ὑμῖν, δι’ ἀσπερ ἔναγχος ἔφην αἰτίας, τὸ προσηνέστατον, παραίνεσιν καὶ λόγους. ‘Υφ’ δν εὖ οὖδ’ ὅτι πείσεσθε μᾶλλον, εἰπερ ἐστὲ, καθάπερ ἀκούω, τὸ τε ἀρχαῖον Ἐλληνες, καὶ τὰ νῦν ἔτι τῆς εὐγενείας ἐκείνης ὑπεστιν ὑμῖν ἀξιόλογος καὶ γενναῖος ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τοῖς ἐπιτιθεύμασιν δὲ χαρακτήρ. Προτεθήτω τοῖς ἐμοῖς πολίταις Ἀλεξανδρεῦσιν.

Τοιαῦτα μὲν οὖν δὲ βασιλεύειν.

ἢ λίθοις ἀπέκτειναν, ἄλλους δὲ σχωιώιοις ἀπέπνιξαν· τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ ἐσταύρωσαν, ἐφ' ὑβρει τοῦ σταυροῦ τοῦτον ἐπάγοντες τὸν θάνατον· τοὺς δὲ πλείστους τραυματίας ἐποίησαν. Τότε δὲ, οἷα ἐν τοῖς τοιούτοις φιλεῖ γίνεσθαι, οὐδὲ τῶν οἰκειοτάτων ἀπέσχοντο· ἀλλὰ καὶ φίλοις φίλοιν ἐπλήξε, καὶ ἀδελφὸς ἀδελφὸν, καὶ γονεῖς παῖδας, καὶ ἀλλήλων πρὸς φόνου ὕρμησαν. Διὸ καὶ οἱ Χριστιανοὶ τοῦ ἐκκαθαίρειν τὸ Μιθρεῖον ἐπαύσαντο· οἱ δὲ τὸν Γεωργιον τῆς ἐκκλησίας ἐκσύραντες, καμήλῳ τε προσδήσαντες, καὶ σπαράζαντες, σὺν αὐτῇ κατέκανσαν.

CAP. III.

'Ος δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τῇ Γεωργίῳ χαλεπήνας διαιρέσει δι' ἐπιστολῆς τῶν
'Αλεξανδρέων καθήψατο.

'Ἐπὶ μὲν οὖν τῇ Γεωργίῳ ἀναιρέσει χαλεπήνας δὲ βασιλεὺς, δι' ἐπιστολῆς τοῦ 'Αλεξανδρέων δῆμον καθήψατο. Λόγος δὲ διεδόθη, ὡς ταῦτα εἰς Γεώργιον ἔδρασαν οἱ δι' 'Αθανάσιον ἀπεχθῶς ἔχοντες πρὸς αὐτόν. 'Εγὼ δὲ ἡγοῦμαι μὲν καὶ τοὺς μισοῦντας ἐν ταῖς στάσεσι συνεπιτίθεσθαι τοῖς ἀδικοῦσιν· ἡ μέντοι τοῦ βασιλέως ἐπιστολὴ τῷ δῆμῳ μᾶλλον ἡ Χριστιανοῖς ἐγκαλεῖ. Καὶ φανεραὶ δὲ Γεώργιος καὶ πρότερον καὶ μετὰ ταῦτα βαρὺς γεγονὼς καὶ δχληρὸς τοῖς πᾶσι· καὶ διὰ τοῦτο ἐξεκαύθη εἰς φιλονεικίαν τὰ πλήθη. "Οτι δὲ τῷ δῆμῳ μᾶλλον ἐγκαλεῖ, αὐτῆς ἐπάκουε τῆς ἐπιστολῆς"

Julian. Ep. Αὐτοκράτωρ Καίσαρ Ιουλιανὸς, μέγιστος, σεβαστὸς, Ἀλεξανδρέων τῷ δῆμῳ.

Ἐλ μὴ τὸν 'Αλέξανδρον τὸν οἰκιστὴν ὑμῶν, καὶ πρὸ γε τούτου τὸν θεὸν τὸν μέγαν, τὸν ἀγιάστατον Σάραπιν αἰδεῖσθε, τοῦ κοινοῦ γοῦν ὑμᾶς καὶ ἀνθρωπίνουν καὶ πρέποντος πῶς οὐδεὶς εἰσῆλθε λόγος; προσθήσω δὲ ὅτι καὶ ἡμῶν, οὓς οἱ θεοὶ πάντες, ἐν πρώτοις δὲ διάγειας Σάραπις, ἀρχεῖν ἀδικαίωσαν τῆς οἰκουμένης, οὓς πρέποντος ἦν τὴν ὑπέρ τῶν ἡδικηκότων ὑμᾶς φυλάξαι διάγρωσιν. 'Αλλ' ὄργη τυχὸν ἵστως ὑμᾶς ἐξηπάτησε καὶ θυμὸς, δύσπερ οὖν ἐλώθε τὰ δεινὰ πράττειν, τὰς φρένας μετοικίσας. Εἴτα τῆς δρμῆς ἀναστελλαντες, τοῖς παραχρήμα τεβουλευμένοις καλῶς ὑστερον ἐπηγάγετε τὴν παρανομίαν· οὐδὲ ἥσχύνθητε δῆμος ὅντες τολμῆσαι ταῦτα, ἐφ' οἵς ἐκείνους ἐμισήσατε δικαίως. Εἴπατε γάρ μοι πρὸς τοῦ Σαράπιδος, ὑπέρ ποιῶν ἀδικημάτων ἐχαλεπήγαντε Γεωργίῳ; Τὸν μακαριώτατον Κωνστάντιον, ἐρέιτε δήπουθεν, ὅτι καθ' ὑμῶν παρώξυνεν. Εἴτα εἰσῆγαγεν εἰς τὴν Ἱερὰν πόλιν στρατόπεδον· καὶ κατέλαθεν

δ στρατηγὸς τῆς Αἰγύπτου τὸ ἀγιώτατον τοῦ θεοῦ τέμενος, ἀποσυλήσας ἐκεῖθεν εἰκόνας καὶ ἀναθῆματα, καὶ τὸν ἐν τοῖς ἵεροῖς κόσμον. ‘Υμῶν δὲ ἀγανακτούντων εἰκότως, καὶ πειρωμένουν ἀμύνειν τῷ θεῷ, μᾶλλον δὲ τοῖς τοῦ θεοῦ κτήμασι, δὲ ἐτὸλμησεν ὑμῖν ἐπιτέμψαι τοὺς δπλίτας ἀδίκως καὶ [βδε, Jul.] παρανόμως καὶ ἀσεβῶς. “Ισως Γεώργιον μᾶλλον ἡ τὸν Κωνστάντιον δεδοικῶς, ἐαυτὸν παρεφύλαττεν, εἰ μετριώτερον ὑμῖν καὶ πολιτικώτερον, ἀλλὰ μὴ τυραννικώτερον πόρρωθεν προστεφέρετο. Τούτων οὖν ἔνεκεν ὁργούμενοι τῷ θεοῖς ἔχθροι Γεώργιοι, τὴν ἱερὰν ἀθίσι ἐμιάντας πόλιν, ἐξδιν ὑποβάλλειν αὐτὸν ταῖς τῶν δικαιοτῶν ψήφοις. Οὗτῳ γάρ ἐγίνετο ἀν οὐ φόνος οὐδὲ παρανομία τὸ πρᾶγμα, δίκη δὲ ἐμμελής, ὑμᾶς μὲν πάθους πάντη φυλάττουσα, τιμωρούμαντι μὲν τὸν ἀνίστα δυσσεβήσαντα, σωφρονίζουσα δὲ τοὺς ἄλλους πάντας, δσοι τῶν θεῶν ὀλιγωρούστι, καὶ προσέτι τὰς τοιαύτας πόλεις καὶ τοὺς ἀνθρώπους δήμους ἐν οἰδειν τίθενται, τῆς ἐαυτῶν δὲ ποιῶνται πάρεργον δυναστείας τὴν κατ’ ἑκείνων ὀμβτητα. Παραβάλλετε τοίνυν ταύτην μον τὴν ἐπιστολὴν, γ μικρῷ πρώτῳ ἐπέστειλα· καὶ τὸ διάφορον κατανοήσατε, πόσους μὲν ὑμῶν ἐπάνους γραφοφ τότε. Νῦν δὲ, μὰ τοὺς θεοὺς, ὁφελῶν ὑμᾶς ἐπαινεῖν, οὐ δύναμαι διὰ τὴν παρανομίαν. Τολμᾷ δῆμος, δσπερ οἱ κύνες, ἄνθρωπον σπαράττειν εἴτα οὐκ αἰσχύνεται καὶ φυλάττει καθαρὰς τὰς χεῖρας, ὡς προσάγειν πρὸς τοὺς θεοὺς αἵματος καθαρευούσας. ‘Αλλὰ ‘Γεώργιος ἀξιος ήν τοῦ τοιαῦτα παθείν’ καὶ τούτων ίσως ἐγὼ φαίνη ἀν χείρονα καὶ πικρότερα· καὶ δι’ ὑμᾶς, ἐρεῖτε σύμφημι καὶ αὐτός· παρ’ ὑμῶν δὲ εἰ λέγοιτο τοῦτο, οὐκέτι συγχωρῶ νόμοις γάρ ὑμῖν εἰστιν, οὐδὲ χρὴ τιμᾶσθαι μᾶλιστα μὲν ὑπὸ πάντων ίδια καὶ στέργεσθαι. Πλὴν ἐπειδὴ συμβαίνει τῶν καθ’ ἕκαστόν τινας παρανομεῖν, ἀλλὰ τὰ κοινὰ γοῦν εὐνομεῖσθαι χρή, καὶ πειθαρχῶν τοῖς νόμοις ὑμᾶς, καὶ μὴ παραβαίνειν ὅσπατερ ἐξ ἀρχῆς ἐνομίσθῃ καλῶς. Εὐτύχημα γέγονεν ὑμῖν, ἄνδρες Ἀλεξανδρεῖς, ἐπ’ ἐμοῦ πλημμελῆσαι τοιοῦτό τι ὑμᾶς, δις αἰδοῖ τῇ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ διὰ τὸν πάππον τὸν ἐμὸν καὶ δμώνυμον, δις ἡρξεν αὐτῆς τε Αἰγύπτου, καὶ τῆς ὑμεράς πολεως, ἀδελφικὴν ὑμῖν εῖνοισαν ἀποσώχω. Τὸ γὰρ τῆς ἑξουσίας ἀκαταφρόνητον, καὶ τὸ ἀπηρέστερον καὶ καθαρὸν τῆς ἀρχῆς, οὐποτε ἀν δήμου πειρίδοιεν τὸλμημα, μὴ, καθάπερ νόσημα χαλεπὸν, πικροτέρῳ διακαθάραι φαρμάκῳ. Προσφέρω δὲ ἐγὼ ὑμῖν, δι’ δσπερ ἔναγχος ἔφην αἰτίας, τὸ προστημέστατον, παραίνεσιν καὶ λόγους. ‘Υφ’ ένι εὐ οἰδ’ ὅτι πείσεσθε μᾶλλον, εἶπερ ἐστὲ, καθάπερ ἀκούω, τό τε ἀρχαῖον Ἐλληνες, καὶ τὰ νῦν ἔτι τῆς εὐγενείας ἐκείνης ὑπεστιν ὑμῖν ἀξιόλογος καὶ γενναῖος ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν διαχαρακτήρ. Προτεθήτω τοῖς ἐμοῖς πολίταις Ἀλεξανδρεύσιν.

Τοιαῦτα μὲν οὖν διαστιλεύεται.

CAP. IV.

‘Ως Γεωργίου διαιρεθέντος, Ἀθανάσιος κατελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς
Ἀλεξανδρείας ἐγκρατής ἐγένετο.

Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ ἐκ τῆς φυγῆς κατέλθόντα Ἀθανάσιον ἀσμένιος
δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων λαὸς ἐδέξατο· ἐξώθησαν τότε ἐκ τῶν ἐκκλη-
σιῶν τοὺς τοῦ Ἀρειανοῦ δόγματος, παραδιδόσαι δὲ Ἀθανασίῳ τὸν
ἐνκτητήριον τόπους. Οἱ δὲ Ἀρειανίζοντες ἐν οἰκίσκοις ἀσήμιοις
συναγόμενοι εἰς τόπουν Γεωργίου Λούκιου προχειρίζονται. Ἐν
τοιαύτῃ μὲν δὴ καταστάσει τὰ κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν ἦν.

CAP. V.

Περὶ Λουκίφερος καὶ Εὐσέβιος.

Ἐν δὲ δὴ τῷδε τῷ χρόνῳ Λούκιφερ καὶ Εὐσέβιος προστάγματι
τοῦ βασιλέως τῆς ἔξοριας ἀνακέκλητο· Λούκιφερ μὲν Καράλων
ἐπίσκοπος, ἦ δὲ ἐστι πόλις Σαρδανίας, Εὐσέβιος δὲ Βρεκέλλων
πόλις δὲ αὗτη τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Λιγύνων, ὡς μοι καὶ πρότερον εἴρη-
ται. Ἀμφω οὖν τῶν ἀνω Θηβῶν τῆς ἔξορίας ἐπανίόντες, συμ-
βουλὴν ἐποιοῦντο, τίνα τρόπου τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα διαφθει-
ρόμενον μὴ παρίδωσιν.

CAP. VI.

‘Ως Λουκίφερ ἐν Ἀντιόχειᾳ γενόμενος Παυλίνον ἐχειροτόνησεν.

Ἐδόκει οὖν, Λουκίφερα μὲν ἐπὶ τὴν Συρίας Ἀντιόχειαν παρ-
γενέσθαι, Εὐσέβιον δὲ ἐπ’ Ἀλεξανδρείαν δπως ἀν σύνοδον δῆμα
Ἀθανασίῳ ἀθροίσαντες τὰ τῆς ἐκκλησίας κρατύνωσι δόγματα.
Λούκιφερ μὲν οὖν διάκονον εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἀποστέλλει, δι’ οὐ
στέρεεν ὥμολούγει τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου τυπούμενα. Αὐτὸς δὲ ἐπὶ^{Cp. ii. 36.}
τὴν Ἀντιόχειαν χωρίστας, εὑρίσκει τεταραγμένην τὴν ἐκκλησίαν
ἐδιχονόει γὰρ τὰ πλήθη πρὸς ἑαυτά. Οὐ γὰρ μόνον ἡ Ἀρειανὴ^{Cp. ii. 44.}
αἵρεσις ὑπὸ Εὐζωίου τυγχάνουσα τὴν ἐκκλησίαν ἐχώριζεν ἀλλὰ
ἐν σπουδῇ τῇ περὶ τὸν καθηγητὴν, πρὸς τοὺς διεκρί-
Cp. c. 9; v. 3. νοῦτο. Καταστήσας οὖν Παυλίνον ἐπίσκοπον αὐτοῖς, αὐθις ἀπ-
εχώρει.

CAP. VII.

'Ος Εὐσέβιος ἐναθεὶς Ἀθανασίῳ σύνοδον ἐπισκόπων πεποιήκασιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ,
τρανῶς τὴν Τριάδα δμούσιον ἀνακηρύξαντες.

Ἐνσέβιος δὲ καταλαβὼν τὴν Ἀλεξανδρειαν, σπουδαιότερον ὅμα
Ἀθανασίῳ συνεκρότει τὴν σύνοδον συνῆλθόν τε ἐκ διαφόρων
πόλεων ἐπίσκοποι, καὶ περὶ πλείστων καὶ ἀναγκαιοτάτων λόγους
ἔγύμνασαν. Ἐνθα καὶ τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα θεολογήσαντες τῇ δμο-
σιώῳ Τριάδι συνανελαμβάνοντο" καὶ τὸν ἐνανθρωπήσαντα οὐ
μόνον ἔνσταρκον, ἀλλὰ καὶ ἐμψυχωμένον ἀπεφήναντο, ἢ καὶ πάλαι
τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀνδράσι ἐδόκει. Οὐ γάρ νεαράν τινα
θρησκέαν ἐπινοήσαντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσήγαγον, ἀλλ' ἀπερ
ἐξ ἀρχῆς καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ παραδόσις ἔλεγε, καὶ ἀποδεικτικῶς
παρὰ τοῖς Χριστιανῷ σοφοῖς ἐφιλοσοφεῖτο. Οὕτω γάρ πάντες οἱ
παλαιότεροι περὶ τούτου λόγου γνωμάσαντες ἔγγραφον ἡμῖν κατέ-
λιπον. Καὶ γάρ Εἰρηναῖός τε καὶ Κλήμης, Ἀπολινάριός τε δCp. Eus.
H. E. iv. 27;
Ἴεραπολίτης καὶ Σαραπίων ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ προεστῶς ἐκκλησίας ^{v. 19.}
ἔμψυχον τὸν ἐνανθρωπήσαντα, ἐν τοῖς πονηθεῖσιν αὐτοῖς λόγοις
ὡς ὁμολογούμενον αὐτοῖς φάσκουσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ ^{43.}
Βήρυλλον τὸν Φιλαδελφέας τῆς ἐν Ἀραβίᾳ ἐπίσκοπον γενομένη
σύνοδος γράφουσα Βηρύλλῳ τὰ αὐτὰ παραδέδωκεν. Ὁριγένης δὲ
πανταχοῦ μὲν ἐν τοῖς φερομένοις αὐτοῦ βιβλίοις ἔμψυχον τὸν
ἐνανθρωπήσαντα οἴδεν. Ἰδικῶς δὲ ὁ εἰς τὴν Γένεσιν αὐτῷ πεπο-
νημένος ἔνατος τόμος τὸ περὶ τούτου μυστήριον ἐφανέρωσεν, ἔνθα
Ἄδαμ μὲν τὸν Χριστὸν, Εὔαν δὲ τὴν ἐκκλησίαν εἶναι πλατύτερον
κατεσκεύασε. Μάρτυρες τούτων ἀξιόπιστοι δ τε Ἱερὸς Πάμφιλος
καὶ δὲξ αὐτοῦ χρηματίζων Εὐσέβιος. Ἀμφω γάρ κοινῇ τὸν
Ὁριγένους παρατιθέμενοι βίον, καὶ πρὸς τοὺς ἐκ προλήψεως ἀπ-^{Cp. vi. 13.}
εχθανομένους πρὸς τὸν ἄνδρα ἀπαντῶντες, ἐνδόξους βιβλίοις ἀπο-
λογίαν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιούμενοι, οὐ πρῶτον Ὁριγένην ἐπὶ ταύτην τὴν
πραγματείαν ἐλθεῖν φασὶν, ἀλλὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας μυστικὴν
ἔρμηνεῦσαι παράδοσιν. Κάκενοι δὲ οἱ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ συνοδῷ
παρόντες οὐκ ἀβασάνιστον εἴασαν, φημὶ δὴ τὸ περὶ 'οὐσίας' καὶ
'ὑποστάσεως.' "Οσιος γάρ δ Κοδρούθης τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ ἐπί-^{i.}
σκοπος, οὐ καὶ ἔμπροσθεν πεποιήμεθα μνήμην, ὑπὸ τοῦ βασιλέως
Κωνσταντίου εἰς τὸ κατασβέσαι τὴν τότε ὑπὸ τοῦ Ἀρείου γενο-

μένην ταραχὴν προαποσταλεῖς, τὸ Σαβελλίου τοῦ Λίθυος ἐκβαλεῖν δόγμα προθυμούμενος τὴν περὶ ‘οὐσίας καὶ ὑποστάσεως’ πεποίηται ζήτησιν, ἥτις καὶ αὐτὴ ἐτέρας ἐρεσχελίας ὑπόθεσις γέγονεν. Ἀλλὰ τότε μὲν ἡ ἐν Νικαίᾳ ἐπιγενομένη σύνοδος τὴν περὶ τούτου ζήτησιν οὐδὲ λόγου ἡξίωσεν· ἐπεὶ δὲ μετὰ ταῦτα τινες περὶ τούτου ἐρεσχελεῖν ἥθελον, διὰ τοῦτο ἐν ταύτῃ τῇ συνοδῷ περὶ ‘οὐσίας τε καὶ ὑποστάσεως’ τάδε ἀπεφήναντο. Οὐκ ἐπὶ Θεοῦ δὲν ἔφασαν ταῦταις χρῆσθαι ταῖς λέξεσιν ‘οὐσίαν’ μὲν γὰρ μηδὲ ὀνομάσθαι ὑπὸ

Heb. i. 3.

τῶν Ἱερῶν γραμμάτων· τῷ δὲ τῆς ‘ὑποστάσεως’ δινόματι καταχρήσασθαι τὸν ἀπόστολον τῇ τῶν δογμάτων ἀνάγκη. Καθ’ ἔτερον δὲ λόγον προσπαραλαμβάνειν τὰς λέξεις ἐδογμάτισαν, δτ’ ἀν τὴν Σαβελλίου δόξαν ἐκβάλλωσιν, ἵνα μὴ στενώσει τῶν λέξεων ὡς ἐν πρᾶγμα τριώνυμον νομίζωμεν, ἀλλ’ ἐκαστον τῶν δινομαζομένων περὶ τῆς Τριάδος ἐν Ἰδίᾳ ‘ὑποστάσει’ θεολογοῦτο. Ταῦτα μὲν τότε ἡ σύνοδος· ἀ δὲ ἡμεῖς περὶ ‘οὐσίας καὶ ὑποστάσεως’ ἵσμεν οὐδὲν κωλύει διὰ βραχέων εἰπεῖν. Οἱ τὴν ‘Ελληνικὴν παρ’ Ἑλλησι σοφίαν ἐκθέμενοι τὴν μὲν ‘οὐσίαν’ πολλαχῶς ὠρίσαντο· ‘ὑποστάσεως’ δὲ οὐδ’ ἡντιναοῦν μνήμην πεποίηνται. Εἰρηναῖος δὲ ὁ γραμματικὸς, ἐν τῷ κατὰ στοιχείον ‘Αττικιστῇ’, καὶ ‘βάρβαρον’ ἀποκαλεῖ τὴν λέξιν· μηδὲ γὰρ παρά τισι τῶν παλαιῶν εἰρησθαι. Εἰ δέ που καὶ ηὔρηται, μὴ ταῦτα σημαίνειν, ἐφ’ ὃν νῦν παραλαμβάνεται· παρὰ μὲν γὰρ Σοφοκλέεν ἐν Φοίνικι ἐνέδραν σημαίνειν τὴν ‘ὑπόστασιν’ παρὰ δὲ Μενάνδρῳ τὰ καρυκεύματα, ὡς εἴτις λέγοι τὴν ἐν τῷ πίθῳ τοῦ οἴνου τρύγα ‘ὑπόστασιν’. Ἰστέον μέντοι ὅτι εἰ καὶ οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι τὴν λέξιν παρέλιπον, ἀλλ’ ὅμως οἱ νεώτεροι τῶν φιλοσόφων συνεχῶς ἀντὶ τῆς ‘οὐσίας’, τῇ λέξει τῆς ‘ὑποστάσεως’ ἀπεχρήσαντο. ‘Οὐσίας’ δὲ τὸν δρον, ὡς ἔφαμεν, διαφόρως ἀποδεδώκασιν· εἰ δὲ δρψ ‘ἡ οὐσία’ περιλαμβάνεται, πῶς ἐπὶ Θεοῦ τοῦ μὴ δυναμένου περιληφθῆναι, κυρίως τῇ λέξει χρησαμεθα; Εὐάγριος δὲ ἐν τῷ ‘Μοναχικῷ’ προπετῶς μὲν καὶ ἀπερισκέπτως θεολογεῖν ἀποσυμβουλεύει· ὁρίζεσθαι δὲ, ὡς ἀπλοῦν, τὸ θεῖον πάντη ἀπαγορεύει· τῶν γὰρ συνθέτων εἶναι τοὺς δρους φησίν. ‘Ο δὲ αὐτὸς καὶ ταῦτα κατὰ λέξιν διδάσκει· ‘Πᾶσα πρότασις,’ φησὶν, ‘ἢ γένος ἔχει κατηγορούμενον, ἢ εἶδος, ἢ διαφορὰν, ἢ ἴδιον, ἢ συμβεβηκός, ἢ τὸ ἐκ τούτων συγκείμενον’. οὐδὲν δὲ ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος τῶν εἰρημένων ἔστι λαβεῖν· σιωπῆ

Cp. c. 23.

κωλύει διὰ βραχέων εἰπεῖν. Οἱ τὴν ‘Ελληνικὴν παρ’ Ἑλλησι σοφίαν ἐκθέμενοι τὴν μὲν ‘οὐσίαν’ πολλαχῶς ὠρίσαντο· ‘ὑποστάσεως’ δὲ οὐδ’ ἡντιναοῦν μνήμην πεποίηνται. Εἰρηναῖος δὲ ὁ γραμματικὸς, ἐν τῷ κατὰ στοιχείον ‘Αττικιστῇ’, καὶ ‘βάρβαρον’ ἀποκαλεῖ τὴν λέξιν· μηδὲ γὰρ παρά τισι τῶν παλαιῶν εἰρησθαι. Εἰ δέ που καὶ ηὔρηται, μὴ ταῦτα σημαίνειν, ἐφ’ ὃν νῦν παραλαμβάνεται· παρὰ μὲν γὰρ Σοφοκλέεν ἐν Φοίνικι ἐνέδραν σημαίνειν τὴν ‘ὑπόστασιν’ παρὰ δὲ Μενάνδρῳ τὰ καρυκεύματα, ὡς εἴτις λέγοι τὴν ἐν τῷ πίθῳ τοῦ οἴνου τρύγα ‘ὑπόστασιν’. Ἰστέον μέντοι ὅτι εἰ καὶ οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι τὴν λέξιν παρέλιπον, ἀλλ’ ὅμως οἱ νεώτεροι τῶν φιλοσόφων συνεχῶς ἀντὶ τῆς ‘οὐσίας’, τῇ λέξει τῆς ‘ὑποστάσεως’ ἀπεχρήσαντο. ‘Οὐσίας’ δὲ τὸν δρον, ὡς ἔφαμεν, διαφόρως ἀποδεδώκασιν· εἰ δὲ δρψ ‘ἡ οὐσία’ περιλαμβάνεται, πῶς ἐπὶ Θεοῦ τοῦ μὴ δυναμένου περιληφθῆναι, κυρίως τῇ λέξει χρησαμεθα; Εὐάγριος δὲ ἐν τῷ ‘Μοναχικῷ’ προπετῶς μὲν καὶ ἀπερισκέπτως θεολογεῖν ἀποσυμβουλεύει· ὁρίζεσθαι δὲ, ὡς ἀπλοῦν, τὸ θεῖον πάντη ἀπαγορεύει· τῶν γὰρ συνθέτων εἶναι τούς δρους φησίν. ‘Ο δὲ αὐτὸς καὶ ταῦτα κατὰ λέξιν διδάσκει· ‘Πᾶσα πρότασις,’ φησὶν, ‘ἢ γένος ἔχει κατηγορούμενον, ἢ εἶδος, ἢ διαφορὰν, ἢ ἴδιον, ἢ συμβεβηκός, ἢ τὸ ἐκ τούτων συγκείμενον’. οὐδὲν δὲ ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος τῶν εἰρημένων ἔστι λαβεῖν· σιωπῆ

Cp. iv. 23.

κωλύει διὰ βραχέων εἰπεῖν. Οἱ τὴν ‘Ελληνικὴν παρ’ Ἑλλησι σοφίαν ἐκθέμενοι τὴν μὲν ‘οὐσίαν’ πολλαχῶς ὠρίσαντο· ‘ὑποστάσεως’ δὲ οὐδ’ ἡντιναοῦν μνήμην πεποίηνται. Εἰρηναῖος δὲ ὁ γραμματικὸς, ἐν τῷ κατὰ στοιχείον ‘Αττικιστῇ’, καὶ ‘βάρβαρον’ ἀποκαλεῖ τὴν λέξιν· μηδὲ γὰρ παρά τισι τῶν παλαιῶν εἰρησθαι. Εἰ δέ που καὶ ηὔρηται, μὴ ταῦτα σημαίνειν, ἐφ’ ὃν νῦν παραλαμβάνεται· παρὰ μὲν γὰρ Σοφοκλέεν ἐν Φοίνικι ἐνέδραν σημαίνειν τὴν ‘ὑπόστασιν’ παρὰ δὲ Μενάνδρῳ τὰ καρυκεύματα, ὡς εἴτις λέγοι τὴν ἐν τῷ πίθῳ τοῦ οἴνου τρύγα ‘ὑπόστασιν’. Ἰστέον μέντοι ὅτι εἰ καὶ οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι τὴν λέξιν παρέλιπον, ἀλλ’ ὅμως οἱ νεώτεροι τῶν φιλοσόφων συνεχῶς ἀντὶ τῆς ‘οὐσίας’, τῇ λέξει τῆς ‘ὑποστάσεως’ ἀπεχρήσαντο. ‘Οὐσίας’ δὲ τὸν δρον, ὡς ἔφαμεν, διαφόρως ἀποδεδώκασιν· εἰ δὲ δρψ ‘ἡ οὐσία’ περιλαμβάνεται, πῶς ἐπὶ Θεοῦ τοῦ μὴ δυναμένου περιληφθῆναι, κυρίως τῇ λέξει χρησαμεθα; Εὐάγριος δὲ ἐν τῷ ‘Μοναχικῷ’ προπετῶς μὲν καὶ ἀπερισκέπτως θεολογεῖν ἀποσυμβουλεύει· ὁρίζεσθαι δὲ, ὡς ἀπλοῦν, τὸ θεῖον πάντη ἀπαγορεύει· τῶν γὰρ συνθέτων εἶναι τούς δρους φησίν. ‘Ο δὲ αὐτὸς καὶ ταῦτα κατὰ λέξιν διδάσκει· ‘Πᾶσα πρότασις,’ φησὶν, ‘ἢ γένος ἔχει κατηγορούμενον, ἢ εἶδος, ἢ διαφορὰν, ἢ ἴδιον, ἢ συμβεβηκός, ἢ τὸ ἐκ τούτων συγκείμενον’. οὐδὲν δὲ ἐπὶ τῆς ἀγίας Τριάδος τῶν εἰρημένων ἔστι λαβεῖν· σιωπῆ

προσκυνείσθω τὸ ἄρρητον.¹ Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Εὐάγριος, περὶ οὗ *Cp. iv. 23.*
εἰς ὕστερον ἐροῦμεν ἡμεῖς δὲ εἰ καὶ ἐν παρεκβάσει δοκοῦμεν
ταῦτα εἰρηκέναι, ἀλλ' ὡς χρησίμων τῇ ὑποθέσει τῆς ἱστορίας
ἐμνημονεύσαμεν.

CAP. VIII.

'Ἐκ τοῦ ἀπολογητικοῦ Ἀθανασίου περὶ τῆς ἱαντοῦ φυγῆς.

'Αθανάσιος δὲ καὶ τὸν 'περὶ τῆς φυγῆς' ἀπολογητικὸν λόγον πάλαι πεποιημένον αὐτῷ ἐπὶ τῶν παρόντων τότε διεξῆλθεν. Οὐ μέρη τὰ χρήσιμα καὶ ἐπωφελῆ ἐνταῦθα προσγράφων, τὸν δολού λόγον πολύστιχον δύντα ζητεῖν καὶ ἀναγινώσκειν τοῖς φιλοπόνοις ἀνῆκα.

'Ιδου ταῦτα τῶν ἀσεβῶν τὰ τολμήματα² ταῦτα δρῶντες, καὶ μὴ ἐντρα-*Ath. de Fuga, 7.*
πέντες ἐφ' οὓς πρότερον καθ' ἡμῶν ἐτύρευσαν κάκοις, ἔτι καὶ νῦν κατηγοροῦσιν
ἐκφυγένιν δυνθέντας αὐτῶν τὰς ἀνδροφόνους χεῖρας³ μᾶλλον δὲ ὅδύροιται
πικρῶς, ὅτι μὴ καὶ ἐκποδῶν τέλεον πεποίκωσι. Καὶ λοιπὸν προφασίζονται
'δειλίαν'⁴ ὀνειδίζοντες, ἀγνοοῦντες ὅτι καὶ τοῦτο γογγύζοντες εἰς ἑαυτοὺς ἐπι-
στρέφουσι μᾶλλον τὴν μέμψιν. Εἰ γάρ φαῦλον τὸ φεύγειν, πολλῷ χείρον
τὸ διώκειν. 'Ο μὲν γάρ, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ, κρύπτεται· ὁ δὲ διώκει ζητῶν
ἀποκτείναι. Καὶ τὸ μὲν 'φεύγειν' γέγραπται· ὁ δὲ ζητῶν ἀναιρῆσαι παρα-*Matt. x. 23.*
βαίνει νόμον, καὶ μᾶλλον αὐτὸς τὴν πρόφασιν τοῦ φεύγειν παρέχει. Εἴπερ
οὖν τὴν φυγὴν ὀνειδίζουσιν, ἐντρέπετωσαν πλέον ἑαυτοὺς οἱ διώκοντες⁵
πανέσθωσαν ἐπιθυμεύοντες, καὶ παύονται καὶ οἱ φεύγοντες εὐθύς. 'Αλλὰ
τῆς μὲν Ἰδίας πονηρίας οὐ παύονται⁶ τοῦ δὲ καταλαβεῖν ἔνεκα πάντα πράτ-
τουσιν, εἰδότες ὅτι τῶν διωκομένων ἡ φυγὴ μέγας ἔλεγχός ἔστι κατὰ τῶν
διωκότων. Οὐδέποτε γάρ τὸν πρᾶγμαν καὶ φιλάνθρωπον φεύγει, ἀλλὰ μᾶλλον
τὸν ἄγριον καὶ πονηρὸν δύντα τὸν τρόπον 'πᾶς γάρ κατώδυνος καὶ ὑπόχρεως'⁷ *Kings*
ἀπὸ μὲν τοῦ Σαούλ ἔφευγε, πρὸς δὲ τὸν Δαβὶδ κατέφευγε. Διὰ τοῦτο καὶ *xxii. 2.*
οὗτοι τοὺς κρυπτομένους αὐτὸὺς ἀναιρεῖν σπουδάζουσιν, ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν
ἔχειν τῆς ἑαυτῶν πονηρίας τὸν ἔλεγχον. 'Αλλὰ καὶ ἐν τούτῳ δοκοῦσιν
τυφλώτεις οἱ πλανύμενοι⁸ δισφή γάρ ἡ φυγὴ πρόδηλος, τοσούτῳ πλέον ἡ
ἔξι ἐπιθυμοῦντος γιγνομένη παρ'⁹ αὐτῶν ἀναίρεσις καὶ ἔξορία προφανεστέρα
γενήσεται. 'Αν τε γάρ ἀποκτείνωσιν, δοθανάτος μείζον ἡχήσει κατ'¹⁰ αὐτῶν¹¹
ἄν τε πάλιν ἔξορίσωσι, πανταχοῦ καθ'¹² ἑαυτῶν αὐτοὶ μυημέια τῆς παρανομίας
ἔξαποστέλλουσιν. Εἰ μὲν οὖν ἔστωσιν τὰς φρένας, ἔβλεπον ἑαυτοὺς ἐν τούτοις
συνεχομένους, καὶ τοῖς ἑαυτῶν προσκόποντας λογισμοῖς. 'Επειδὴ δὲ
καὶ τὸ σωφρονεῖν ἀπάλεσαν, διὰ τοῦτο καὶ διώκοντες ἔξάγονται, καὶ ζητοῦντες
ἀνέλειν οὐχ δρῶσιν ἑαυτῶν τὴν ἀσέβειαν. . . . . .

Εἰ γάρ λοιδοροῦσι τοὺς κρυπτομένους ἀπὸ τῶν ζητούντων ἀνέλειν, καὶ δια-*De Fuga, 10.*

βάλλουσι τοὺς φεύγοντας ἀπὸ τῶν διωκόντων, τί ποιήσουσιν ὅρῶντες τὸν μὲν Ἱακὼβ φεύγοντα τὸν ἀδελφὸν Ἡσαῦ, τὸν δὲ Μωϋσῆν εἰς Μαδιὰν ἀναχωροῦντα διὰ τὸν φόβον τοῦ Φαραὼ; Τί δὲ τοιαῦτα φλυαροῦντες ἀπολογήσονται τῷ Δαβὶδ φεύγοντι τὸν Σαοὺλ ἀπὸ τῆς οἰκίας ἀποστεῖλαντα αὐτὸν ἀναρέθηναι, καὶ κρυπτομένῳ μὲν αὐτῷ ἐν τῷ σπηλαίῳ, καὶ ἀλλοιοῦντι τὸ πρόσωπον ἑαυτοῦ, ἔως οὐ παρέλθῃ τὸν Ἀβιμέλεχ, καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ἔκκλινη; Τί δὲ ἀνείποιεν οἱ πάντα λέγοντες εὐχερῶς, τὸν μέγινον Ἡλίαν ὅρῶντες ἐπικαλούμενον μὲν τὸν Θεὸν, καὶ νεκρὸν ἐγείροντα, κρυπτόμενον δὲ διὰ τὸν Ἀχαλᾶ, καὶ φεύγοντα διὰ τὰς ἀπειλὰς τῆς Ἱεζύσθελ; τότε γὰρ ζητούμενοι οἱ νῦν τὰς προφητῶν ἐκρύπτοντο, λανθάνοντες ἐν τοῖς σπηλαίοις παρὰ τῷ Ἀβδὶᾳ. ² Η τούτοις μὲν ὡς παλαιοῖς οὐκ ἐνέτυχον, τῶν δὲ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον οὐδεμίαν μνήμην ἔχουσι· καὶ γὰρ καὶ οἱ μαθῆται διὰ τὸν φόβον τὸν Ἰουδαίων ἀνεχώρουν κρυπτόμενοι· καὶ δὲ Παῦλος ἐν Δαμασκῷ παρὰ τὸν ἔθνάρχον ζητούμενος, ^{2 Cor. xi. 33.} ἀπὸ τοῦ τείχους ‘ἐν σαργάνῃ κεχάλασται, καὶ ἐξέφυγε τοῦ ζητούντος τὰς χείρας’. Τῆς τοίνυν γραφῆς τοιαῦτα λεγούσης περὶ τῶν ἀγίων, πολὺν ἄρα πρόφασιν τῆς ἑαυτῶν προπετείας ἔξευρεν δυνήσονται; “Αν τε γὰρ ‘δειλίαν’ δινειδίσωσι, κατ’ αὐτῶν ὡς μαινομένων τὸ τόλμημα· καν τε ὡς παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ ποιοῦντας αὐτοὺς διαβάλλουσιν, οὐκ εἰδότες εἰσὶ παντελῶς τὰς γραφάς. ‘Ἐν μὲν γὰρ τῷ νόμῳ πρόσταξις ἦν, ἐκταγῆμαι καὶ πόλεις φυγαδευτηρίους,’ ὑπὲρ τοῦ τούς ζητουμένους εἰς θάνατον ὅπως δήποτε δύνασθαι διασώζεσθαι. ‘Ἐπὶ δὲ συντελείᾳ τῶν αἰώνων παραγενόμενος αὐτὸς δὲ τῷ Μωϋσεῖ λαλήσας Λόγος τοῦ Πατρὸς πάλιν ἐντολὴν ταύτην δίδωσι, ^{Num. xxxv. 21.} λέγων, “Οταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν.” Καὶ μετ’ ὀλίγα φησὶν, “Οταν οὖν ἴδητε τὸ βδελυγμα τῆς ἐρημάσεως, τὸ ὥρην διὰ Δαυὶλ τοῦ προφήτου, ἐστὼς ἐν τόπῳ ἀγίῳ, (ὅ ἀναγινόσκων νοείτω), τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὅρη· δὲ ἐπὶ τοῦ δόματος μὴ καταβήτω ἀραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· δὲ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω ἀραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ.” Ταῦτα γὰρ εἰδότες οἱ ἄγιοι τοιαῦτην τῆς πολιτείας ἀγωγήν· δὲ γὰρ νῦν προστέαξεν δὲ Κύριος, ταῦτα καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας ἐν τοῖς ἀγίοις ἐλάλει. Καὶ ἐστιν οὗτος ὁρὸς ἀνθρώποις εἰς τελειότητα φέρων, δὲ δὲν δὲ Θεὸς προστάξῃ, τοῦτο ποιεῖν. Διὰ τούτο καὶ αὐτὸς δὲ Λόγος, δὲ δημάσ γενόμενος ἀνθρώπος, κατηξίωσε ζητούντος ὡς ἡμεῖς ‘κρυψῆναι’, καὶ πάλιν διωκόμενος φεύγειν, καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ἔκκλιναι. ^[abbrev. from σύντονος τοῦ Αθ.] “Ἐπρεπε γὰρ αὐτὸν, ὃς ἐκ τοῦ πεινῆν καὶ διψῆν, καὶ τοῦτο παθεῖν,

^{Matt. ii. 13.} ^{22.} ‘Ιωσῆφ, ‘Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεύγει εἰς Αἴγυπτον μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου.’ Καὶ ἀποθανόντος δὲ Ἡρώδου, φαίνεται δὲ Ἀρχέλαιον τὸν νίδην αὐτοῦ ἀναχωρῶν εἰς

τὴν Ναζαρέτ. "Οτε δὲ λοιπὸν καὶ Θεὸν ἔαυτὸν ἐδείκνυε, καὶ τὴν ἔηρὰν χεῖρα πεποίηκεν ὑμῇ, 'οἱ μὲν Φαρισαῖοι ἐξελθοῦτες συμβούλιον ἐποίουν καὶ αὐτὸν, Matt. xii. 14, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν' δὲ δὲ Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν." Καὶ γὰρ¹⁵ καὶ ὅτε τὸν Δάζαρον ἥγειρεν ἐκ νεκρῶν, 'ἀπ' ἐκείνης,' φησὶ, 'τῆς ἡμέρας John xi. 53, ἐθουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν' δὲ οὖν Ἰησοῦς οὐκέτι παρηστά περιε-⁵⁴ πάτει ἐν τοῖς 'Ιουδαίοις' ἀλλὰ ἀπήλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου.' Εἴτα λέγοντος τοῦ Σωτῆρος, 'Πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγώ εἰμι,' John viii. 58. οἱ μὲν 'Ιουδαῖοι ἔλαβον λίθους ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν' δὲ δὲ Ἰησοῦς ἐκρύθη καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ· καὶ 'διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν ἐπορεύετο' καὶ παρῆ-γεν οὗτως.' Ἀρα ταῦτα βλέποντες, μᾶλλον δὲ κατανοοῦντες, ἐπει 'μὴ βλέ- Matt. xiii. 13, πουσί' κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐθὲνοσι 'γενέσθαι πυρίκαντοι,' ὅτι ἐναντία Isa. ix. 5. δεν δὲ Κύριος ποιεῖ καὶ διδάσκει, βουλεύονται καὶ φθέγγονται; Καὶ γὰρ ὅτε 'Ιωάννης μεμαρτύρηκε, καὶ 'οἱ μαθηταὶ τὸ σῶμα ἔθαψαν, ἀκούστας δὲ Ἰησοῦς Matt. xiv. 12, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοϊῷ εἰς ἤρημον τόπον κατ' ίδιαν.' Ο μὲν οὖν¹³ Κύριος ἐποίει ταῦτα, καὶ οὗτως ἐδίδασκεν. Εἴθε δὲ οὗτοι καὶ οὗτως αἰσχυνθῶσι, καὶ μέχρι τῶν ἀνθρώπων στήσωσιν ἔαυτῶν τὴν προπέτειαν, καὶ μὴ πλέον μανέντες ἔγκαλέσονται καὶ τῷ Σωτῆρι 'δειλίαν,' ἀπαξ καὶ αὐτοῦ βλασφημεῖν μελετήσαντες. 'Αλλ' οὔτε μαινομένων αὐτῶν τις ἀνέχεται· μᾶλλον δὲ καὶ τὰ εὐαγγέλια μὴ νοοῦντες ἐλεγχθήσονται. 'Εστι γὰρ ἡ πρόφασις τῆς τουαύτης ἀναχωρήσεως καὶ φυγῆς εὐλογος καὶ ἀληθῆς' ἦν ἐπὶ μὲν τοῦ Σωτῆρος οἱ εὐαγγελισταὶ κειμένην ἀπεμνημόνευσαν¹⁶ δεῖ δὲ ἡμᾶς ἐκ τούτου ἐπὶ πάντων τῶν ἀγίων τὴν αὐτὴν λογίζεσθαι. 'Α γὰρ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἀνθρωπίνως γέγραπται, ταῦτα τῷ κοινῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἀναφέρεσθαι προσήκει. Τὰ γὰρ ἡμῶν ἐκείνος ἀνεδέξατο, καὶ τὰ τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας [Ath. τὸ γὰρ πάθη ἐνεδείκνυτο] ἀπέρ δὲ 'Ιωάννης ἔγραφεν οὕτως· 'Ἐξῆτον οὖν αὐτὸν σῶμα..] πιάσαι, καὶ οὐδὲν ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, ὅτι οὐκπω ἐληλύθει ἡ ὥρα^{John vii. 30.} αὐτοῦ.' Καὶ γὰρ καὶ πρὸ τοῦ ταύτην ἐλθεῖν, ἐλεγεν αὐτὸς τῇ μὲν μητρὶ, 'Οὕτω ἥλθεν ἡ ὥρα μοῦ' τοῖς δὲ χρηματίσασιν ἀδελφοῖς αὐτοῦ, 'Ο ἔμὸς John ii. 4; καιρὸς οὕπω πάρεστι.' Πάλιν τε ἐλθόντος τοῦ καιροῦ, ἐλεγε τοῖς μαθηταῖς,^{iii. 6.} 'Καθεύδετε λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ίδου γὰρ, ἥγγικεν ἡ ὥρα, καὶ ὁ οὐλὸς τοῦ Matt. xxvi. ἀνθρώπου παραδοθῆσεται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν.'^{45.} . . . .

Οὗτε δὲ πρὸ τοῦ τὸν χρόνον ἐλθεῖν ἥφιεν ἔαυτὸν κρατεῖσθαι, οὕτε τοῦ De Fuga, 15. καιροῦ παρόντος ἐκρύπτετο· ἀλλὰ καὶ ἔκδοτον ἔαυτὸν ἐδίδου τοῖς ἐπιβουλεύουσιν. . . . .

Οὗτοι καὶ οἱ μακάριοι μάρτυρες ἐν τοῖς κατὰ καιροὺς διωγμοῖς ἐφύλαττον¹⁷ Ib. 22. καὶ διωκόμενοι μὲν ἔφευγον, καὶ λαυδάνοντες ἐκαρτέρουν¹⁸ εὑρισκόμενοι δὲ (Ath. ταῦτα.) ἐμαρτύρουν.

Τοιαῦτα μὲν οὖν Ἀθανάσιος ἐν τῷ περὶ τῆς φυγῆς ἀπολογητικῷ
τ. τοῦ α... .

CAP. IX.

Ὦς μετὰ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῶν τὸ δμοούσιον πρεσβευσάντων σύνοδον Εὐσέβιος εἰς Ἀντιόχειαν ὑποστρέψας, καὶ τὸς δμοδόκους διηρημένους εὑρὼν διὰ τὴν Παυλίνου χειροτονίαν, καὶ τούτους ἐνώσαι μὴ δυνηθεῖς, ὑπανεχώρησεν.

Εὐσέβιος δὲ ὁ Βρεκέλλων ἐπίσκοπος εὐθὺς μετὰ τὴν σύνοδον ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ὅρμησεν. Εὑρὼν τε Παυλίνον μὲν ὑπὸ Λουκίφερος χειροτονηθέντα, τὰ δὲ πλήθη διεστηκότα, —οἱ γὰρ Μελιτίῳ ἀκολουθήσαντες ἰδίᾳ συνήγοντο,—ταραχθεὶς ὅτι τῇ γενομένῃ χειροτονίᾳ μὴ πάντες συνήνουν, κατέγνω μὲν καθ' ἑαυτὸν τοῦ γενομένου, τῇ δὲ πρὸς Λουκίφερα αἰδοῖ σιωπήσας ἀνεχώρησεν, ἐπαγγειλάμενος ἐν συνεδρίῳ ἐπισκόπων τὰ γενόμενα διορθώσασθαι. Καὶ μετὰ ταῦτα πολλὴν σπουδὴν θέμενος ἐνώσαι τοὺς διεστῶτας οὐκ ἵσχυσεν. Ἐφθασε δὲ Μελίτιος τῆς ἔξοπλας ἐπανελθών^[Qu. νενδ-μενο;] καὶ εὐρὼν ἰδίᾳ συναγομένους τοὺς συνελθόντας αὐτῷ, τούτων προίστατο· ἀλλὰ τῶν μὲν ἐκκλησιῶν ἐκράτει Εὐζώιος ὁ τῆς Ἀρειανῆς προεστὸς θρησκείας. Παυλίνος τε μίαν τῶν μικρῶν ἔνδον τῆς πόλεως ἐκκλησιῶν εἶχε, ἡς αὐτὸν Εὐζώιος αἰδοῖ τῇ πρὸς αὐτὸν οὐκ ἔξέβαλε· Μελίτιος δὲ ἔξω τῶν πυλῶν τῆς πόλεως τὰς συναγωγὰς ἐποιείτο. Τότε μὲν δὴ οὕτω τῆς Ἀντιοχείας Εὐσέβιος ἀνεχώρησε. Λουκίφερ δὲ πυθόμενος μὴ δέχεσθαι ὑπὸ Εὐσέβιον τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ, ὕβριν ἥγειτο, καὶ δεινῶς ἡγανάκτει^{*} διεκρίνετο οὖν κοινωνεῖν Εὐσέβιῳ[†] καὶ τὰ τῇ συνόδῳ ἀρέσαντα ἀποδοκιμάζειν ἐκ φιλονεικίας ἐβούλετο. Ταῦτα ἐν καιρῷ λύπης λεγόμενα πολλοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀπέστησε[‡] καὶ γίνεται πάλιν Λουκίφεριανῶν ἔτέρα αἰρεσις. Ἀλλὰ Λουκίφερ τὴν δργὴν ἀποπληρώσαι οὐκ ἴσχυσεν[§] ἐδέδετο γὰρ ταῖς ἑαυτοῦ δόμοιογλασίαις, δι' ὧν, ἀποστείλας τὸν διάκονον, στέρξειν τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου τυπούμενα καθυπέσχετο. Διόπερ αὐτὸς μὲν τὰ τῆς ἐκκλησίας φρονῶν εἰς τὴν Σαρδανίαν ἐπὶ τὸν οἰκείον θρόνον ἀπεχώρει[¶] οἱ δὲ πρότερον συλλυπηθέντες αὐτῷ ἔτι καὶ νῦν τῆς ἐκκλησίας χωρίζονται. Εὐσέβιος μέντοι, δίκην ἀγαθοῦ ἱατροῦ, κατὰ τὴν ἀνατολὴν τὰς πορείας ποιούμενος, τοὺς ἥσθεντακότας περὶ τὴν πίστιν ἀνελάμβανε, στοιχειῶν καὶ διδάσκων τὰ ἐκκλησιαστικὰ κηρύγματα. Μεταβὰς δὲ ἐκεῖθεν ἐπὶ τε Ἰλλυριὸν παραγίνεται, καὶ Ἰταλίας ἐπιβὰς τὰ αὐτὰ διεπράττετο.

CAP. X.

Περὶ Ἰλαρίου τοῦ Πυκτάβων ἐπισκόπου.

Ἐφθάκει δὲ καὶ Ἱλάριος, δὲ Πυκτάβων ἐπίσκοπος, (πόλις δὲ αὕτη δευτέρας Ἀκυτανίας), προκαταβεβλημένος τὰ τῆς διδόξου πίστεως δόγματα τοῖς τε ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἐπισκόποις· καὶ γὰρ πρότερος τῆς ἔξορίας ἐπανιὼν κατειλήφει τοὺς τόπους. Ἀμφω μὲν οὖν γενναῖως τῇ πίστει συνηγωνίσαντο. Ἱλάριος δὲ καὶ ἑλλόγυμος ^{Hil. de Trinit.} ὅν βιβλίοις τῇ Ῥωμαίων γλώττῃ τὰ τοῦ ‘δμοούσιον’ παρέδωκε δόγματα· δι’ ὧν ἴκανῶς μὲν τούτῳ συνέστη, δυνατῶς δὲ καὶ τῶν [Al. τοῦτο.] Ἀρειανῶν δογμάτων καθήφατο. Ταῦτα μὲν οὖν μικρὸν ὕστερον μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἔξορισθέντων ἐγένετο. Ἰστέον δὲ, διτι κατὰ τόνδε τὸν χρόνον οἱ περὶ Μακεδόνιον καὶ Ἐλεύσιον, Εὐστάθιόν τε καὶ Σωφρόνιον, πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς Μακεδονιανὸι χρηματί· ^{Cp. ii. 45.} Σούτες, συνόδους συνεχῶς ἐν διαφόροις ἐποιοῦντο τόποις. Καὶ συγκαλούντες τοὺς ἐν Σελευκείᾳ τῇ αὐτῷ ἀκολουθήσαντας γυνώμῃ, τοὺς τοῦ ἑτέρου μέρους ἀναθεμάτιζον, λέγω δὴ τοὺς περὶ Ἀκάκιον, καὶ τὴν ἐν Ἀριμίνῳ πίστιν ἐκβάλλοντες, τὴν ἐν Σελευκείᾳ ἀναγνωσθεῖσαν ἐκύρουν· αὕτη δὲ ἡν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἥδη πρότερον ἐκτεθεῖσα, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ πεποιήμεθα μνήμην. ^{Cp. ii. 10, 39.} Ἐρωτηθέντες γοῦν ὑπό τιων· ‘Τιμεῖς,’ φησὶν, ‘οἱ Μακεδονιανὸι χρηματίζοντες, εἰ ἔτερα φρονεῖτε τοὺς περὶ Ἀκάκιον, πῶς αὐτοῖς ἄχρι νῦν ὡς διδόξοις ἐκοινωνεῖτε;’ πρὸς ταύτην τὴν πεντιν ἀπεκρίναντο διὰ Σωφρονίου τοῦ Πομπηϊουπόλεως τῆς ἐν Παφλαγούνᾳ ἐπισκόπου τάδε·

Οἱ κατὰ τὴν δύσιν, φησὶν, ἐνόσουν τὸ ‘δμοούσιον’· ^{Αέτιος δὲ ἐν τῇ Cp. ii. 35.} ἀνατολῆ παραχαράξας εἰσήγαγε τὸ ‘κατ’ οὐσίαν ἀνόμοιον’ καὶ ἡν ἔκνομα ἀμφότερα. Οἱ μὲν γὰρ ἀτάκτως τὰς ἰδιαζούσας ὑποστάσεις Πατρὸς καὶ Υἱοῦ συνέπλεκον εἰς ἐνότητα, τῷ τοῦ ‘δμοούσιον’ διόδατι, χορδῇ κακίᾳς, δεσμοῖμενοι. Οἱ δὲ καὶ σφόδρα τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα φύσεως διίστα τὴν οἰκειότητα τῷ τοῦ ‘ἀνόμοιον κατ’ οὐσίαν’ διόδατι. Ἀμφοτέρων δὲ εἰς πολλὴν τῶν ἐναντίων πιπτόντων ἀκρότητα, ἡ μέση ἀμφοῖν δόδες ἴκανῶς ἡμῖν ἐφάπη τὴν ἀληθείας ἔχειν εὐσέβειαν, ‘δμοιον λέγουσα τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ καθ’ ὑπόστασιν.’

Τοιαῦτα μὲν οὖν οἱ Μακεδονιανὸι πρὸς τὴν πεντιν διὰ Σωφρονίου ^{Cp. i. 8.} ἀπεκρίναντο, καθὰ δὲ Σαβῖνος ἐν τῇ ‘συναγωγῇ τῶν συνοδικῶν’ φησί.

CAP. IX.

'Ως μετὰ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῶν τὸ δμούσιον πρεσβευσάντων σύνοδον Εὐσέβιος εἰς Ἀντιόχειαν ὑποστρέψας, καὶ τοὺς δμοδόκους διηρημένους εὑρὼν διὰ τὴν Παυλίνου χειροτονίαν, καὶ τούτους ἐνώσαι μὴ δυνηθεὶς, ὑπανεχώρησεν.

Εὐσέβιος δὲ ὁ Βρεκέλλων ἐπίσκοπος εὐθὺς μετὰ τὴν σύνοδον ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ὥρμησεν. Εὑρὼν τε Παυλίνον μὲν ὑπὸ Λουκίφερος χειροτονηθέντα, τὰ δὲ πλήθη διεστηκότα, —οἱ γὰρ Μελίτιφ ἀκολουθήσαντες ἰδίᾳ συνήγοντο,—ταραχθεὶς ὅτι τῇ γενομένῃ χειροτονίᾳ μὴ πάντες συνήμουν, κατέγνω μὲν καθ' ἑαυτὸν τοῦ γενομένου, τῇ δὲ πρὸς Λουκίφερα αἰδοῖ σιωπήσας ἀνεχώρησεν, ἐπαγγειλάμενος ἐν συνεδρίῳ ἐπισκόπων τὰ γενόμενα διορθώσασθαι. Καὶ μετὰ ταῦτα πολλὴν σπουδὴν θέμενος ἐνώσαι τοὺς διεστῶτας οὐκ ἵσχυσεν. Ἐφθασε δὲ Μελίτιος τῆς ἔξοριας ἐπανελθών· καὶ εὑρὼν ἰδίᾳ συναγομένους τοὺς συνελθόντας αὐτῷ, τούτων προτίστατο· ἀλλὰ τῶν μὲν ἐκκλησιῶν ἐκράτει Εὐζώιος ὁ τῆς Ἀρειανῆς προεστῶς θρησκείας. Παυλίνος τε μίαν τῶν μικρῶν ἐνδον τῆς πόλεως ἐκκλησιῶν ἔλχειν, ἡς αὐτὸν Εὐζώιος αἰδοῖ τῇ πρὸς αὐτὸν οὐκ ἔξέβαλε· Μελίτιος δὲ ἔξω τῶν πυλῶν τῆς πόλεως τὰς συναγωγὰς ἐποιεῖτο. Τότε μὲν δὴ οὕτω τῆς Ἀντιοχείας Εὐσέβιος ἀνεχώρησε. Λουκίφερ δὲ πυθόμενος μὴ δέχεσθαι ὑπὸ Εὐσέβιον τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ, ὕβριν ἥγειτο, καὶ δεινῶς ἥγανάκτει διεκρίνετο οὖν κοινωνεῖν Εὐσέβιῳ· καὶ τὰ τῇ συνδόφῳ ἀρέσαντα ἀποδοκιμάζειν ἐκ φιλονεικίας ἔβουλετο. Ταῦτα ἐν καιρῷ λύπης λεγόμενα πολλοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀπέστησε· καὶ γίνεται πάλιν Λουκίφεριανῶν ἔτέρα αἴρεσις. Ἀλλὰ Λουκίφερ τὴν δργὴν ἀποπληρώσαι οὐκ ἵσχυσεν· ἔδεδετο γὰρ ταῖς ἑαυτοῦ δμολογίαις, δι' ὧν, ἀποστείλας τὸν διάκονον, στέρξειν τὰ ὑπὸ τῆς συνόδου τυπούμενα καθητέσχετα. Διόπερ αὐτὸς μὲν τὰ τῆς ἐκκλησίας φρονῶν εἰς τὴν Σαρδανίαν ἐπὶ τὸν οἰκεῖον θρόνον ἀπεχώρει· οἱ δὲ πρότερον συλλυπηθέντες αὐτῷ

[Qu. νενό-
μενα;]

Cp. Jerome
adv. Lucifer.

ἔτι καὶ νῦν τῆς ἐκκλησίας χωρίζονται. Εὐσέβιος μέντοι, δίκην ἀγαθοῦ λατροῦ, κατὰ τὴν ἀνατολὴν τὰς πορείας ποιούμενος, τὸν ἥσθενηκότας περὶ τὴν πίστιν ἀνελάμβανε, στοιχειῶν καὶ διδάσκων τὰ ἐκκλησιαστικὰ κηρύγματα. Μεταβὰς δὲ ἐκεῖθεν ἐπὶ τε Ἰλλυριῶν παραγίνεται, καὶ Ἰταλίας ἐπιβὰς τὰ αὐτὰ διεπράττετο.

CAP. X.

Περὶ Ἰλαρίου τοῦ Πυκτάβων ἐπισκόπου.

Ἐφθάκει δὲ καὶ Ἱλάριος, δὲ Πυκτάβων ἐπίσκοπος, (πόλις δὲ αὗτη δευτέρας Ἀκυταινίας), προκαταβεβλημένος τὰ τῆς ὁμοδόξου πίστεως δόγματα τοῖς τε ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἐπισκόποις· καὶ γὰρ πρότερος τῆς ἔξοριας ἐπανιών κατειλήφει τοὺς τόπους. Ἀμφω μὲν οὖν γενναῖος τῇ πίστει συνηγωνίσαντο. Ἱλάριος δὲ καὶ ἐλλόγιμος ^{Hil. de Trinit.} δῶν βιβλίοις τῇ Ῥωμαίων γλώττῃ τὰ τοῦ ‘ὅμοουσίου’ παρέδωκε δόγματα· δι’ ὧν ἴκανῶς μὲν τούτῳ συνέστη, δυνατῶς δὲ καὶ τῶν [Al. τοῦτο.] Ἀρειανῶν δογμάτων καθήψατο. Ταῦτα μὲν οὖν μικρὸν ὕστερον μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἔξορισθέντων ἐγένετο. Ἰστέον δὲ, διτι κατὰ τόνδε τὸν χρόνον οἱ περὶ Μακεδόνιον καὶ Ἐλεύσιον, Εὐστάθιόν τε καὶ Σωφρόνιον, πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς Μακεδονιανοὶ χρηματί· ^{Cp. ii. 45.} ζούτες, συνοδός συνεχῶς ἐν διαφόροις ἐποιοῦντο τόποις. Καὶ συγκαλοῦντες τοὺς ἐν Σελευκείᾳ τῇ αὐτῶν ἀκολουθήσαντας γυνῷ, τοὺς τοῦ ἑτέρου μέρους ἀναθεμάτιζον, λέγω δὴ τοὺς περὶ Ἀκάκιον, καὶ τὴν ἐν Ἀριμίνῳ πίστιν ἐκβάλλοντες, τὴν ἐν Σελευκείᾳ ἀναγνωσθεῖσαν ἐκύρουν· αὕτη δὲ ἦν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἡδη πρότερον ἐκτεθείσα, ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ πεποιήμεθα μνήμην. ^{Cp. ii. 10, 39.} Ἐρωτηθέντες γοῦν ὑπό τινων· ‘Τιμές,’ φησὶ, ‘οἱ Μακεδονιανοὶ χρηματίζοντες, εἰ ἔτερα φρουρεῖτε τοῖς περὶ Ἀκάκιον, πῶς αὐτοῖς ἄχρι νῦν ὡς ὁμοδόξοις ἐκοινωνεῖτε;’ πρὸς ταῦτην τὴν πεῦσιν ἀπεκρίναντο διὰ Σωφρονίου τοῦ Πομπηϊουπόλεως τῆς ἐν Παφλαγούνᾳ ἐπισκόπου τάδε·

Οἱ κατὰ τὴν δύσιν, φησὶν, ἐνόσουν τὸ ‘ὅμοούσιον’ ^{‘Αέτιος δὲ ἐν τῇ Cp. ii. 35.} ἀνατολῆ παραχαράξας εἰσήγαγε τὸ ‘κατ’ οὐσίαν ἀνόμοιον’ καὶ ἦν ἔκνομα ἀμφότερα. Οἱ μὲν γὰρ ἀτάκτως τὰς ἰδιαῖσας ὑποστάσεις Πατρὸς καὶ Υἱοῦ συνέπλεκον εἰς ἑνότητα, τῷ τοῦ ‘ὅμοούσιον’ δόντας, χορδῇ κακίας, δεσμούμενοι. ‘Ο δὲ καὶ σφόδρα τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα φύσεως δύστα τὴν οἰκειότητα τῷ τοῦ ‘ἀνομοίον κατ’ οὐσίαν’ δύναται. Ἀμφοτέρων δὲ εἰς πολλὴν τῶν ἐναντίων πιπτόντων ἀκρότητα, ἡ μέση ἀμφοῖν δόδος ἴκανῶς ἡμῖν ἐφάνη τὴν τῆς ἀληθείας ἔχειν εὐσέβειαν, ‘ὅμοιον λέγοντα τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ καθ’ ὑπόστασιν.’

Τοιαῦτα μὲν οὖν οἱ Μακεδονιανοὶ πρὸς τὴν πεῦσιν διὰ Σωφρονίου ^{Cp. i. 8.} ἀπεκρίναντο, καθὰ δὲ Σαβῖνος ἐν τῇ ‘συναγωγῇ τῶν συνοδικῶν’ φησὶ.

Διὰ δὲ τοῦ μέμψασθαι 'Αέτιον ὡς τοῦ 'ἀνομοίου' ἀρχηγὸν, καὶ μὴ τοὺς περὶ Ἀκάκιον, φαίνονται σοφιζόμενοι τὴν ἀλήθειαν, δοκοῦντες ἐν μέρει τοὺς Ἀρειανοὺς ἐκκλίνειν, ἐν μέρει δὲ τοὺς φρονοῦντας τὸ 'δόμοούσιον.' Ἐλέγχονται δὲ διὰ τῆς Ἰδίας φωνῆς, ὅτι ἀμφοτέρων καινοτομοῦντες ἔξεδυσαν. Τοσαῦτα δὴ καὶ περὶ τούτων λελέχθω.

CAP. XI.

'Ος δὲ βασιλεὺς Ἰουλιανὸς χρήματα τοὺς Χριστιανοὺς εἰσεπράττετο.

Cp. c. 21. 'Ο μέντοι βασιλεὺς Ἰουλιανὸς κατ' ἀρχὰς ἥδης τοῖς πᾶσιν φανεῖς, προβαίνων οὐ πᾶσιν δύμοιος ἔδεικνυτο. 'Αλλ' ἔνθα μὲν διαβολή τις κατὰ Κωνσταντίου ἐγίνετο, προθυμότατα τοὺς Χριστιανούς τὰς αἰτήσεις παρεῖχεν' ὅπου δὲ μὴ τοῦτο ἦν, τὸ οἰκεῖον μῆσος, δὲ κοινῇ κατὰ πάντων Χριστιανῶν εἶχε, φανερώς πᾶσιν ἀπεδείκνυεν. Αὐτίκα γοῦν Ναυαγιανῶν μὲν τὴν ἐν Κυζίκῳ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ Εὐζώion εἰς ἔδαφος καθαιρεθεῖσαν οἰκοδομηθῆναι κελεύει, καταδίκην βαρυτάτην ἐπιθεὶς 'Ἐλευσίῳ τῷ τῆδε ἐπισκόπῳ, ἦν μὴ ἐντὸς δύο μηνῶν οἰκεῖοις ἀναλώμασι τὴν οἰκοδομίαν ποιῆσηται. Τὸν μέντοι 'Ἐλληνισμὸν συνεκρότει' καὶ τὰ μὲν Ἱερὰ τῶν 'Ἐλλήνων, ὡς ἔφη, ἡνέψεκτο' θυσίας δὲ ἐπετέλει τῇ Κωνσταντινουπόλεως τύχῃ δημοσίᾳ ἐν τῇ βασιλικῇ, ἔνθα καὶ τὸ τῆς Τύχης ἱδρυται ἄγαλμα.'

c. 2. .

CAP. XII.

Περὶ Μάρι τοῦ ἐπισκόπου Χαλκηδόνος.

Cp. ii. 41. Τότε δὴ καὶ Μάρις, δὲ τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Χαλκηδόνος ἐπίσκοπος, χειραγωγούμενος,—ἥν γὰρ δὴ πρὸς τῷ γήρᾳ ὑπόχυσιν δόθαλμῶν ὑπομείνας,—πολλὰ τὸν βασιλέα προσελθὼν περιύβρισε, τὸν 'ἀσεβῆ' καλῶν, τὸν 'ἀποστάτην,' τὸν 'ἄθεον.' 'Ο δὲ λόγοις τὰς ὑβρεis ἡμύνετο, 'τυφλὸν' καλέσας. 'Καὶ οὐκ ἀν,' φησὶν, 'οὐδὲ ὁ Γαλιλαῖος σου Θεὸς θεραπεύσειε σέ.' 'Γαλιλαῖον' γὰρ εἰώθει δὲ 'Ιουλιανὸς καλεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ τὸν Χριστιανὸν 'Γαλιλαῖον.' 'Ο δὲ δὴ Μάρις παρρησιαίτερον πρὸς τὸν βασιλέα ἀπήντησεν' 'Εὐχαριστῶ,' φησὶ, 'τῷ Θεῷ τυφλώσαντί με, ἵνα μὴ ἔδω τὸ πρόσωπόν σου οὕτως ἐκπεπτωκὸς πρὸς τὴν ἀσέβειαν.'

Οὐδὲν πρὸς ταῦτα δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίνατο· δεινῶς δὲ καὶ τοῦτο μετήρχετο· ἔωρακὼς γάρ τοὺς ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσαντας ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τιμωμένους, προθύμως τε σπεύδειν ἐπὶ τὸ μαρτυρῆσαι πόλλοὺς ἐπιστάμενος, ὡσπερ αὐτῷ τούτῳ τοὺς Χριστιανοὺς ἀμυνόμενος ἐπὶ ἑτέραν ἐτρέπετο. Καὶ τὴν μὲν ὑπερβάλλουσαν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ὡμότητα ὑπερέθετο· οὐ μὴν πάντῃ τοῦ διώκειν ἀπέσχετο· ‘διωγμὸν’ δὲ λέγω, τὸ διπωσοῦν ταράπτειν τοὺς ήσυχά-ζοντας. Ἐτέραπτε δὲ ὁδεῖς νόμῳ ἐκέλευε Χριστιανοὺς παιδεύσεως μὴ μετέχειν· ‘ἴνα μὴ,’ φησὶν, ‘ἀκονόμενοι τὴν γλώτταν ἐτοίμως πρὸς τοὺς διαλεκτικοὺς τῶν Ἑλλήνων ἀπαντῶσιν.’

CAP. XIII.

Περὶ τῆς ταραχῆς ἣν ἐποίησαν οἱ Ἑλληνες κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Ἐκέλευε δὲ μηδὲ κατὰ τὰ βασίλεια στρατεύεσθαι τοὺς μὴ βου-Cp. vii. 12. λομένους καταλιπεῖν μὲν τὸν Χριστιανισμὸν, ἐπὶ τὸ θύειν δὲ τοὺς ἀγάλμασιν ἔρχεσθαι· μήτε μὴν Χριστιανὸς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας γίνεσθαι, λέγων ὡς κελεύει νόμος μὴ χρῆσθαι ξίφει κατὰ τῶν ἄξια θανάτου πεπλημμεληκότων· πολλοὺς δὲ καὶ κολακείας καὶ δωρεαῖς ἐπὶ τὸ θύειν προετρέπετο. Αὐτίκα γοῦν, ὡς ἐν χωνευτηρίῳ, οἱ τε δύτες Χριστιανοὶ καὶ οἱ νομιζόμενοι φανεροὶ πᾶσιν ἔγινοντο· οἱ μὲν γάρ δρθῆ γνώμῃ Χριστιανίζοντες εὐθυμιότεροι τὴν ζώνην ἀπετίθεντο, πάντα μᾶλλον ὑπομένειν ἢ ἀρνεῖσθαι τὸν Χριστὸν αἰρούμενοι. Ἐν τούτοις ἡσαν Ἰοβιανὸς, Οὐαλεντιανός τε καὶ Οὐάλης, οἱ καὶ ὑστερὸν βασιλεύσαντες· ἔτεροι δὲ δοσοὶ μὴ δρθῆ γνώμῃ ἔχριστιάνιζον, καὶ δοσοὶ τὰ χρήματα καὶ τὴν ἐνταῦθα τιμὴν τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας προέκριναν, μηδὲν μελλήσαντες πρὸς τὸ θύειν ἀπέκλινον. Ὡς εἰς ἡνὶ καὶ δὲ Κωνσταντινούπολεως σοφιστῆς ‘Ἐκηβόλιος’ δοτὶς τοῖς ἥθεσι τῶν βασιλέων ἐπόμενος, ἐπὶ μὲν Κωνσταντίου διαπύρως Χριστιανίζειν ὑπεκρίνατο, ἐπὶ δὲ Ἰουλιανοῦ γοργὸς Ἑλλην ἐφαίνετο, καὶ αὐθὶς μετὰ Ἰουλιανὸν Χριστιανίζειν ἥθελε. ‘Ρίψας γάρ ἑαυτὸν πρηνὴ πρὸς τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, ‘Πατήσατέ με,’ ἐβόα, ‘τὸ ἀλας τὸ ἀναίσθητον.’ Τοιοῦτος Matt. v. 13. μὲν οὖν κοῦφος καὶ εὐχερῆς Ἐκηβόλιος πρότερον τε καὶ ὑστερὸν ἦν. Τότε δὲ δὲ βασιλεὺς Πέρσας ἀμύνεσθαι βουλόμενος, ἀνθ’ ὧν ἐπὶ Κωνσταντίου τὴν ‘Ρωμαίων χώραν κατέδραμον, σπουδαίως διὰ

Cp. i. 27.

τῆς Ἀσίας ἐπὶ τὰ ἔφα μέρη διέβαινεν. Εἰδὼς δὲ ὅσα πόλεμος ἔχει κακὰ, καὶ ὡς πολλῶν δεῖται χρημάτων καὶ ἀνευ τούτων οὐ κατορθοῦται, πανούργως ἐπενόησε συλλέγειν τὰ χρήματα παρὰ τῶν Χριστιανῶν. Τοῖς γὰρ μὴ βουλομένοις θύειν ἐπέθηκε χρηματικὴν καταδίκην· καὶ ἀπάλιτησις κατὰ τῶν ἀληθῶς Χριστιανιζόντων ἐγίνετο σύντονος· ἔκαστος γάρ κατὰ τὴν ὑπαρξίν ἀναλόγως εἰσέφερε. Καὶ δὲ βασιλεὺς ἐκ τῆς ἀδίκου συλλογῆς τῶν ἀδίκων χρημάτων ταχὺ πλούσιος ἦν· ἔχορητο γάρ τῷ νόμῳ, δπου τε μὴ παρῆν, καὶ ὅπου διέβαινε. Τηνικαῦτα καὶ οἱ Ἐλληνες τῶν Χριστιανιζόντων κατέτρεχον· σύρροιά τε τῶν φιλοσοφεῖν λεγόντων ἐγίνετο· καὶ τελετάς τινας συνίστασαν, ὡς καὶ σπλαγχνοσκοπούμενοι παιδας καταθίειν ἀφθόρους ἄρρενας καὶ θηλείας, καὶ τῶν σαρκῶν ἀπογεύεσθαι. Καὶ ταῦτα ἐποίουν κατά τε τὰς ἄλλας πόλεις, καὶ κατὰ τὰς Ἀθήνας, καὶ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἐνθα καὶ κατὰ Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου σκευωρίαν ποιησάμενοι γυναρίζουσι βασιλεῖ, ὡς λυμανούσι τὴν πόλιν καὶ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον, καὶ δεῖν αὐτὸν ἀπαλλάττειν τῆς πόλεως· κεκλητό τε κατ' αὐτοῦ ἐκ προστάγματος βασιλικοῦ καὶ δὲ Ἀλεξανδρείας ἐπαρχος.

CAP. XIV.

Περὶ τῆς Ἀθανασίου φυγῆς.

Ο δὲ φεύγει πάλιν, εἰπὼν τοῖς γυναρίμοις, “Τυποσταλῶμεν μικρὸν, ὡς φίλοι· νεφύδριον γάρ ἔστι, καὶ παρέρχεται.” Ταῦτα εἰπὼν, εὐθὺς ὡς εἶχε, πλοιῷ διὰ τοῦ Νείλου εἰς τὴν Αἴγυπτον ἔφυγεν· ἐδίωκον δὲ κατόπιν οἱ συλλαβεῖν αὐτὸν σπεύδοντες. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πόρρωθεν εἶναι ἐπόθετο τοὺς διώκοντας, οἱ μὲν συνόντες ὡς ἐπὶ τὴν ἔρημον αὐθις φεύγειν ἐκέλευνον· δὲ δὲ σοφῇ γυνάμῃ χρησάμενος διέφυγε τοὺς διώκοντας. Τοῖς γὰρ διώκουσιν ἐξποστρέψατας ἀπαντᾶν συνεβούλευε, καὶ τούτο ἡ τάχος ἐγίνετο· ἐπεὶ δὲ πλησίον τῶν διωκόντων οἱ πρὸ μικροῦ φεύγοντες ἥσαν, σὸνδὲν οἱ ζητοῦντες ἥρωτων τοὺς περὶ Ἀθανάσιον, ἡ ‘ποὺ Ἀθανάσιον τεθέανται.’ Οἱ δὲ ἐγγὺς αὐτοῦ που εἶναι’ ἐμήνυον, ‘καὶ εἰ ἐπισπεύσειεν, οὐκ εἰς μακρὰν αὐτὸν καταλήψεσθαι’ ἔλεγον. Καὶ οὕτως οἱ μὲν παρατραπέντες συντόνως μάτην ἐδίωκον· δὲ διαφυγῶν τὴν Ἀλεξάνδρειαν λαθραίως κατέλαβε. Καὶ ἐκεῖ λαυθάνων διῆγεν, ἔως οὐ δ

[Val. εἰπων,
ομ. οὐδένει]

διωγμὸς ἐπαύσατο. Τοιάντα μὲν οὖν μετὰ τὸν πολλοὺς Χριστιανοὺς διωγμοὺς καὶ τὰ παρ' Ἑλλήνων κακὰ τὸν Ἀλεξανδρεῖας ἐπίσκοπον διεδέξατο. Οἱ μέντοι κατὰ τὰς ἐπαρχίας ἀρχοντες, καιρὸν οἰκείου κέρδους τὴν τοῦ βασιλέως θρησκείαν νομίσαντες, πέρα τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων τοὺς Χριστιανοὺς κακῶς διετέθεσαν, χρήματα μὲν πλεόνα ἡ ἔχρην εἰσπραττόμενοι, ἔστι δὲ ὅτε καὶ σωματικὰς τιμωρίας προσάγοντες. Ταῦτα μανθάνων ὁ βασιλεὺς περιεώρα, καὶ τοῖς Χριστιανοῖς περὶ τούτου προσελθοῦσιν αὐτῷ, ‘Τιμέτερόν ἐστιν,’ ἔλεγεν αὐτοῖς, ‘πάσχοντας κακῶς ὑπόμενειν’ τοῦτο γὰρ τοῦ ὑμετέρου Θεοῦ παράγγελμα.’

CAP. XV.

Περὶ τῶν ἐν Μηρῷ τῇ πόλει τῆς Φρυγίας ἐπὶ Ιουλιανοῦ μαρτυρησάντων.

Ἐν γοῦν Μηρῷ πόλει τῆς ἐπαρχίας τῆς Φρυγίας ἄρχων ἦν [Val. ὥν.] Ἀμάχιος, τὸ τῆδε ἱερὸν ἀνοιγῆναι προστάξας, ἐκκαθαίρεσθαί τε τὸν ἐκ τοῦ χρόνου συναχθέντα ρύπον ἐκέλευε, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἀγάλματα ἐπιμελεῖας ἤξιον. Τοῦτο γινόμενον σφόδρα τοὺς Χριστιανοὺς ἐλύπει. Μακεδόνιος δέ τις, καὶ Θεόδονος, καὶ Τατιανὸς, ζῆλψ τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν λύπην οὐκ ἡνεγκαν, ἀλλ' ἐνθερμον τὸ φρόνημα πρὸς ἀρετὴν κεκτημένοι, νυκτὸς εἰς τὸν ναὸν εἰσπηδήσαντες συντρίβουσι τὰ ἀγάλματα. Τοῦ δὲ ἡγεμόνος ἐπὶ τῷ γεγονότι σφόδρα χαλεπήναντος, καὶ πολλοὺς τῶν κατὰ τὴν πόλιν ἀναιτίων ἀναιρεῖσθαι σπουδάζοντος, προσφέρουσιν ἑαυτοὺς οἱ αὐθένται τοῦ πράγματος· καὶ μᾶλλον αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀποθνήσκειν ἥροῦντο, ἥπερ ἰδεῖν ἐτέρους ἀνθ' ἑαυτῶν ἀποθνήσκουτας. Τούτους λαβὼν δὲ ἡγεμὼν ὡς ὑπὲρ τοῦ ἀδικήματος τοῦ παρ' αὐτῶν γενομένου διὰ θυσίας ἀπολογεῖσθαι ἐκέλευε· μὴ ποιῶντας δὲ τοῦτο τιμωρεῖσθαι ἥπειλει. Οἱ δὲ γενναῖοι τὸ φρόνημα ὅντες, μικρὰ τῶν ἀπειλῶν φροντίσαντες, πάνθ' ὑπομένειν ἐτοίμως εἶχον· καὶ μᾶλλον θυνήσκειν ἥροῦντο ἡ ταῖς θυσίαις μολύνεσθαι. Τότε δὴ πάσαις βασάνοις ὑποβαλὼν τὸν ἄνδρας, τέλος ἐσχάραις ἐπιθεὶς, καὶ πῦρ ταύταις ἐπιτεθῆναι κελεύσας, οὕτως ἀπόλλυσιν. Οἱ δὲ τὴν κορωνίδα τῆς ἀνδρίας τηνικαῦτα ἐπέδειξαν, πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοιάδα εἰπόντες· ‘Εἰ ἐπεθύμησας δπτῶν, δι' Ἀμάχιε, κρεῶν ἀπογεύσασθαι, στρέψου ἡμᾶς καὶ εἰς τὰς ἐτέρας πλευρὰς, ἵνα μὴ εἰς

τὴν γεῦσιν ἡμίοπτοι φανῶμέν σοι.' Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον οὗτοι τὸν βίου ἐτέλεσαν.

CAP. XVI.

'Ος τοῦ βασιλέως κωλύσαντος τὸς Χριστιανοὺς Ἐλληνικὴν παιδευσιν μανθάνειν,
οἱ Ἀπολινάριοι εἰς τὸ ἐπιγράφειν λόγους ὥρμήθησαν.

Cp. ii. 46. 'Ο μέντοι τοῦ βασιλέως νόμος, ὃς τὸν Χριστιανὸν 'Ἐλληνικῆς παιδείας μετέχειν ἐκώλυε, τοὺς Ἀπολιναρίους, ὃν καὶ πρότερον ἐμνημονεύσαμεν, φανερωτέρους ἀπέδειξεν. 'Ως γὰρ ἄμφω ἡστην ἐπιστήμονες λόγων, ὃ μὲν πατήρ γραμματικῶν, σοφιστικῶν δὲ ὁ νίδιος, χρειώδεις ἔαυτοὺς πρὸς τὸν παρόντα καιρὸν τοῦ Χριστιανοῦς ἀπεδείκνυον. 'Ο μὲν γὰρ εὐθὺς γραμματικὸς δτε, τὴν τέχνην γραμματικὴν Χριστιανικῷ τύπῳ συνέταττε τά τε Μωϋσέως βιβλία διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ λεγομένου μέτρου μετέβαλε, καὶ ὅσα κατὰ τὴν παλαιὰν διαθήκην ἐν ἴστορίας τύπῳ συγγέγραπται. Καὶ τοῦτο μὲν τῷ δακτυλικῷ μέτρῳ συνέταττε, τοῦτο δὲ καὶ τῷ τῆς τραγῳδίας τύπῳ δραματικῷ ἔξειργάζετο' καὶ πατήτι μέτρῳ ῥυθμικῷ ἔχρητο, ὅπως ἀν μηδεὶς τρόπος τῆς 'Ἐλληνικῆς γλώττης τοῦ Χριστιανοῦς ἀνήκοος ἦ. 'Ο δὲ νεώτερος Ἀπολινάριος, εὐ πρὸς τὸ λέγειν παρεσκευασμένος, τὰ ἐναγγέλια καὶ τὰ ἀποστολικὰ δόγματα ἐν τύπῳ διαλόγων ἔξέθετο, καθὰ καὶ Πλάτων παρ' Ἐλλησιν. Οὕτω μὲν οὖν τῷ Χριστιανισμῷ χρειώδεις φανέντες, τοῦ βασιλέως τὸ σόφισμα διὰ τῶν οἰκείων πόνων ἐνίκησαν. 'Αλλ' ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ κρείσσων ἐγένετο καὶ τῆς τούτων σπουδῆς καὶ τῆς τοῦ βασιλέως δρμῆς' δ μὲν γὰρ νόμος οὐκ εἰς μακράν ἀπέσβῃ τῷ βασιλέει, ὡς προϊόντες δηλώσομεν, τῶν δὲ οἱ πόνοι ἐν ἵσφ τοῦ μὴ γραφῆναι λογίζονται. 'Αλλ' ἐρεῖ τις γοργῶς πρὸς ἡμᾶς ἀπαντῶν, 'Πῶς φῆς προνοίᾳ Θεοῦ ταῦτα γενέσθαι; τὴν μὲν γὰρ τοῦ βασιλέως ταχεῖαν τελευτὴν λυσιτελῆσαι τῷ Χριστιανισμῷ δῆλον ἐστί' τὸ δὲ παρερρίφθαι τὰ τῶν Ἀπολιναρίων Χριστιανικὰ ποιήματα, καὶ πάλιν τοὺς Χριστιανοὺς τὴν 'Ἐλλήνων μανθάνειν παιδείαν, οὐκέτι τοῦτο λυσιτελένι τῷ Χριστιανισμῷ πρὸς βλάβης γὰρ εἶναι τὴν 'Ἐλληνικὴν παιδείαν πολυθείαν διδάσκουσσαν.' Πρὸς ταῦτα οὖν τὰ ὑποπίπτοντα ἡμῖν ὡς οἰόν τε λέξομεν. 'Η 'Ἐλληνικὴ παιδεύσις οὔτε παρὰ τοῦ Χριστοῦ, οὔτε παρὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ἡ ὡς θεόπνευστος ἐδέχθη, ἡ

ώς ἐπιβλαβής ἔξεβλήθη. Καὶ τοῦτο, ὡς ἡγούμαι, οὐκ ἀπρονοήτως ἐποίησαν πολλοὶ γὰρ τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσοφησάντων οὐ μακρὰν τοῦ γνῶναι τὸν Θεὸν ἐγένοντο. Καὶ γὰρ καὶ πρὸς τοὺς ἀπρονοησάντας εἰσάγοντας, οἷον Ἐπικουρείους, ἢ ἄλλως ἐριστικοὺς, μετὰ τῆς λογικῆς ἐπιστήμης γενναῖλας ἀπήντησαν, τὴν ἀμαθίαν αὐτῶν ἀνατρέποντες. Καὶ διὰ τούτων τῶν λόγων, χρειώδεις μὲν τοῖς τὴν εὐσέβειαν ἀγαπῶσι κατέστησαν, οὐ μὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ λόγου ἐκράτησαν, τοῦ μὴ γνῶναι ‘τὸ ἀποκρυπτόμενον ἀπὸ τῶν Col. i. 26. γενεῶν καὶ ἀπὸ τῶν αἰώνων’ κατὰ Χριστὸν ‘μυστήριον.’ Καὶ τοῦθ’ οὕτως ἔχειν, ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ δὲ ἀπόστολος δείκνυσι, Rom. i. 18-21. δι’ ὃν φησὶν, ‘Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὁργὴ Θεοῦ ἀπ’ οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων’ διότι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· δὲ Θεὸς γὰρ αὐτοῖς ἐφανέρωσε· τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε ἀτίκιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους, διότι, γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεόν ἐδόξασαν.’ Διὰ τούτων φαίνονται γνῶσιν μὲν ἀληθείας ἔχοντες, ἥν δὲ Θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσεν, ἔνοχοι δὲ γίνονται, διότι γνόντες τὸν Θεόν οὐχ ὡς Θεόν ἐδόξασαν. Οὐκοῦν τὸ μὴ κωλύσαι τὰ Ἑλλήνων μανθάνειν, τῇ γνώμῃ τῶν βουλομένων [τῷ] κατέλιπον. Εἰς μὲν οὖν οὗτος λόγος εἰρήσθω ἡμῖν πρὸς τὸ προκείμενον· ἔτερος δὲ τοιοῦτος. Αἱ θεόπινευστοι γραφαὶ δόγματα μὲν θαυμαστὰ καὶ ὅντας θεῖα διδάσκουσι· καὶ πολλὴν μὲν ἐνλάβειαν καὶ βίον δρθὸν τοῖς ἀκροαταῖς ἐντιθέασι, πίστιν τε θεοφιλῆ τοῖς σπουδαῖοις παρέχουσιν· οὐ μὴν τέχνην διδάσκουσι λογικὴν πρὸς τὸ δύνασθαι ἀπαντᾶν τοῖς βουλομένοις τῇ ἀληθείᾳ προσπολεμεῖν. Σφύρδα δὲ καταπολεμοῦνται οἱ πολέμιοι, δταν τοῖς αὐτῶν δπλοῖς χρώμεθα κατ’ αὐτῶν τοῦτο δὲ οὐκ ἐνῆν ὑπάρξειν τοῖς Χριστιανίζουσι, δι’ ὃν οἱ Ἀπολινάριοι ἔγραψαν. Τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰουλιανὸς σκοπήσας, νόμῳ τοὺς Χριστιανὸς ἀπέτρεπε τὰ Ἑλλήνων παιδεύεσθαι· εὖ γὰρ ἡπίστατο, ὡς οἱ μῦθοι εὑδιάβολον αὐτοῦ τὴν δόξαν ποιήσουσιν. ‘Ων καὶ καταγνὼν Σωκράτης, δὲ παρ’ αὐτοῖς κορυφαιότατος φιλόσοφος, ὡς παραχαράσσων τὰ παρ’ αὐτοῖς δαιμόνια κατεκρίθη. Ἀλλως τε παρεγγυῶσιν ἡμῖν δ τε Cp. Orig. in Χριστὸς καὶ δ τούτου ἀπόστολος, ‘Γίνεσθε τραπεζίται δόκιμοι’, Joann. xix. ὥστε ‘τὰ πάντα δοκιμάζειν, τὸ καλὸν κατέχοντας’ προσέχειν δὲ, 1 Thess. v. 21.

Col. ii. 8. ‘μή τις ὑμᾶς ἔσται συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης.’ Τοῦτο δὲ οὐκ ἀν πεισόμεθα, εἰ μὴ ὅπλα τῶν πολεμίων κτησαίμεθα, καὶ ἐν τῷ κτᾶσθαι μὴ τὰ τῶν πολεμίων φρουρῶμεν, ἀλλὰ τὸ μὲν κακὸν ἐκτρεπόμεθα, τὸ δὲ καλὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἔχοντες, πάντα προσλαμβάνομεν δοκιμάζοντες’ τὸ γάρ καλὸν, ἔνθα ἀν ἦ, ἕδιον τῆς ἀληθείας ἔστιν. Εἰ δέ τις ἡμᾶς βιαίως ταῦτα λέγειν νομίζει, σκοπησάτω δι τὸ ἀπόστολος οὐ μόνον οὐ κωλύει μανθάνειν ‘Ελληνικὴν παίδευσιν, ἀλλὰ γὰρ φαίνεται καὶ αὐτὸς μὴ ἀμελήσας αὐτῆς, ἔνεκεν τοῦ γνῶναι πολλὰ τῶν εἰρημένων τοῖς Tit. i. 12. ‘Ελλήσιν. ’Επεὶ πόθεν δρμώμενος ἔλεγε, ‘Κρῆτες ἀεὶ ψεύσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαλ,’ εἰ μὴ τοὺς ‘Ἐπιμενίδου τοῦ Κρητὸς, Acts xvii. 28. ἄνδρος τελεστοῦ, ἀνεγνώκει χρησμούς ; ἢ πόθεν ἔγνώκει τὸ, ‘Τοῦ γάρ καὶ γένος ἐσμὲν,’ εἰ μὴ τὰ ‘Φαινόμενα’ τοῦ ἀστρονόμου ‘Αράτου 1 Cor. xv. 33. ἡπίστατο ; ἀλλὰ καὶ τὸ, ‘Φθείρουσιν ἥθη χρηστὰ διμιλίαι κακὰ,’ δείκνυσι μὴ ἀνήκοον τῶν Εὐριπίδον δραμάτων τυγχάνοντα. Καὶ τί δεῖ περὶ τούτων μηκύνειν τὸν λόγον ; καὶ ἀνέκαθεν, ὡς ἔκ τινος μὴ κεκωλυμένης συνηθείας, οἱ κατὰ τὰς ἐκκλησίας διδάσκαλοι δείκνυνται ἄχρι γήρως τὰ ‘Ελλήνων ἀσκούμενοι’ τοῦτο μὲν, εὐγλωττίας χάριν καὶ γυμνασίας τοῦ νοῦ τοῦτο δὲ, καὶ πρὸς τὴν αὐτῶν ἔκείνων κατάγνωσιν, περὶ ὧν ἀπεσφάλησαν. Ταῦτα μὲν οὖν ἔνεκεν τῶν ‘Απολιναρίων ὡς οἶόν τε εἰρήσθω.

CAP. XVII.

‘Οι δ βασιλεὺς εἰς Πέρσας μέλλων ἐλαύνειν καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενος, ὑπὸ αὐτῶν σκοφθεῖς τὸν Μισοπόντα λόγον προσεφάνησε.

‘Ο μέντοι βασιλεὺς, πλεῦστα ἐκ τῶν Χριστιανῶν κομισάμενος χρήματα, ἐπὶ Πέρσας τε τὴν σπουδὴν ποιούμενος, τὴν ἐν Συρίᾳ καταλαμβάνει Ἀντιόχειαν. ’Εν ἦ γενόμενος, τὸ προσόν τε αὐτῷ φιλότιμον καὶ Ἀντιοχεύσιν ἐπιδεῖξαι βουλόμενος, τὰς τιμὰς τῶν ὧνίων πλέον ἡ ἔδει εἰς ἔλαττον κατεβίβασε, μὴ στοχασάμενος τοῦ καιροῦ, μηδὲ λογισάμενος ὡς παρουσίᾳ πολυπληθίᾳ στρατοπέδου τοῖς τε ἐπαρχιώταis ἔξι ἀνάγκης ζημίᾳ γίνεται, καὶ τὴν ἀφθονίαν ἐκκόπτει τῶν πόλεων. Διόπερ οἱ μεταβολεῖς καὶ οἱ τῶν ὧνίων κάπηλοι, μὴ ἐνεγκόντες τὴν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ προστάγματος ζημίαν, τῆς ἐμπορίας τότε ἀπέσχοντο. ’Ἐκ δὲ τοῦτο τὰ ὕνια ἀπελείπετο·

καὶ τὴν προσβολὴν μὴ ἐνεγκόντες οἱ Ἀντιοχεῖς,—εὐρίπιστοι γὰρ οἱ ἀνθρωποι εἰς ὕβρεις,—μὴ μελλήσαντες, κατὰ τοῦ βασιλέως ἔχωρησαν· κατεβόντες τε αὐτοῦ, καὶ ἀπέσκωπτον εἰς τὸν πώγωνα, βαθυγένειος γὰρ ἦν, ‘κείρειν τε ἔλεγον τοῦτον καὶ σχοινία πλέκειν ἐξ αὐτοῦ· τὸ νόμισμά τε αὐτοῦ ταῦρον ἔχειν, καὶ τὸν κόσμον ἀνατετράφθαι.’ *Ων γὰρ δὴ διβασιλέας πολὺ δεισιδαίμων, ταύρους τε συνεχῶς θύων πρὸς τοὺς βωμοὺς τῶν εἰδῶλων, βωμὸν καὶ ταῦρον ἐντυπωθῆναι κεκελεύκει τῷ ἁυτοῦ νομίσματι. Ἐκ τούτων δὴ τῶν σκωμμάτων εἰς ὅργην ἐκπεσὼν διβασιλέας διηπελεῖ πᾶν ποιῆσαι κακὸν τῇ Ἀντιοχέων πόλει· καὶ ἐπὶ Ταρσὸν τῆς Κιλικίας ἔξυποστρέφει· ἐκεῖ τε τὰ ἐπιτήδεια κελεύσας εὐτρεπισθῆναι, ἀπάρειν ἐσπούδαζεν. “Οθεν ὑπόθεσιν ἔσχεν δισοφιστὴς Λιβάνιος γράψαι τόν τε ‘πρεσβευτικὸν ὑπὲρ Ἀντιοχέων’, καὶ τὸν ‘πρὸς Ἀντιοχεῖς’ περὶ τῆς τοῦ βασιλέως ὅργης. Ἀλλὰ τούτους μὲν τοὺς λόγους φασὶ γράψαντα τὸν σοφιστὴν μηκέτι εἰς πολλοὺς εἰρηκέναι. Ὁ βασιλέας δὲ ἀφέμενος ἔργοις τὸν ὑβρικότας ἀμύνασθαι, τῷ ἀντισκῶψαι τὴν ὅργην διελύσατο· τὸν γὰρ πεπονημένον αὐτῷ Ἀντιοχικὸν ἦτοι Μισοπάγωνα λόγον διεξελθῶν, στίγματα διηνεκῆ τῇ Ἀντιοχέων πόλει κατέλιπεν. Περὶ μὲν δὴ τούτων τοσαῦτα εἰρήσθω· λεκτέον δὲ καὶ οἰα τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ Χριστιανοῖς διβασιλέας τότε πεποιήκει.

CAP. XVIII.

“Οι τοῦ βασιλέως χρησμὸν θελήσαντος λαβεῖν, τὸ Δαιμόνιον οὐκ ἀπεκρίνατο εὐλαβηθὲν Βαβυλῶν τὸν μάρτυρα.

Τὰ γὰρ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν Ἱερὰ τῶν Ἑλλήνων ἀνοιγῆναι κελεύσας, χρησμὸν λαβεῖν παρὰ τοῦ ἐν Δάφνῃ Ἀπόλλωνος ἔσπευδεν. *Ως δὲ δὲν οἰκιῶν τῷ Ἱερῷ δαίμονας τὸν γείτονα δεδοικώς, λέγω δὴ Βαβυλῶν τὸν μάρτυρα, οὐκ ἀπεκρίνατο,—πλησίον γὰρ ἦν τὸ σορός ^{Cp. Eus. H. E. vi. 39} τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος κρύπτουσα,—γνοὺς τὴν αἰτίαν διβασιλέας τὴν σορὸν τάχος κελεύει μετοικίζεσθαι. Τοῦτο μαθόντες οἱ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν Χριστιανοί, ἀμα γυναιξὶ καὶ νέῃ ἡλικίᾳ χαίροντες καὶ ψαλμῳδοῦντες ἀπὸ τῆς Δάφνης ἐπὶ τὴν πόλιν μετέφερον τὴν σορόν. Αἱ δὲ ψαλμῳδίαι ἥπτοντο τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν, καὶ τῶν ^{Ps. xcvi. (Lxx.) 7.}

CAP. XIX.

Περὶ τῆς τοῦ βασιλέως δργῆς, καὶ περὶ Θεοδώρου τοῦ διμολογητοῦ.

Τότε δὴ καὶ τὸ κρυπτόμενον ἥθος τοῦ βασιλέως ἔξηλέγχετο· οὐ γάρ ἔτι κατεῖχεν ἕαυτὸν δὲ πρώην φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενος. Ἀλλ' ἐκ τῶν δινειδιστικῶν ὑμνων εὐέμπτωτος ἦν εἰς δργὴν, ἔτοιμός τε ἦν ταῦτα ποιέν τοῖς Χριστιανοῖς, οἷα οἱ περὶ Διοκλητιανὸν πρότερον πεποιήκεισαν. Ἐπεὶ δὲ ἡ κατὰ Περσῶν σπουδὴ οὐ παρεῖχε τῇ προθέσει καιρὸν, κελεύει Σαλονιστίῳ τῷ ἐπάρχῳ συλλαβεῖν ἐπὶ τὸ κολάσαι τοὺς μάλιστα σπουδαίους τῶν ψαλμῳδῶν. Ὁ δὲ ἐπαρχος, καίτοι Ἑλλην ἀν τὴν θρησκείαν, τὸ μὲν ἐπίταγμα ἥδεως οὐκ ἐδέξατο· ἀντιλέγειν δὲ οὐκ ἔχων, συλλαμβάνει μὲν πολλοὺς τῶν Χριστιανῶν, καὶ τινας δεσμωτήριον οἰκεῖν προσέταξεν. Ἔνα δὲ νεανίσκον, δινόματι Θεόδωρον, αὐτῷ παρὰ τῶν Ἑλληνιζόντων προσαχθέντα, βασάνοις καὶ διαφόροις κολαστηρίοις ὑπέβαλεν, καταξιανθῆναι κατὰ παντὸς κελεύσας τοῦ σώματος· καὶ αὐτὸν τότε ἡφίει τῶν βασάνων, ὅτε μηκέτι ζήσεσθαι φέτο. Ἀλλὰ Θεόδης ἦν δὲ σώζων τὸν ἄνδρα· ἐπεβίω γάρ χρόνον μετ' ἐκείνην τὴν διμολογίαν πολὺν. Τούτῳ τῷ Θεοδώρῳ Ἱουστίνος, δὲ τῇ Ῥωμαίων γλώσσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἴστορίαν συγγράψας, φησὶ μετὰ ταῦτα χρόνῳ ὕστερον πολλῷ συντετυχηκέναι, καὶ ἡρωτηκέναι, εἰ τυπτόμενος καὶ στρεβλούμενος μεγίστης τῆς δδύνης ἥτισθάνετο· τὸν δὲ εἰρηκέναι, βραχεῖαν μὲν αὐτῷ σφόδρα γενέσθαι τὴν ἐκ τῶν βασάνων δδύνην· παραστῆναι δέ τινα νεανίσκον, καὶ ἀπομάττειν αὐτοῦ τὸν ἐκ τοῦ ἀγώνος ἰδρῶτα ἐπιγινόμενον, ἐπιρρωνύειν τε αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ τέρψιν αὐτῷ μᾶλλον ἡ ἀγώνα τὸν χρόνον τῆς βασάνου ποιεῖν. Καὶ περὶ μὲν τοῦ θαυμαστοῦ Θεοδώρου τοσαῦτα εἰρήσθω. Τότε δὲ παρῆσαν πρέσβεις Περσῶν, αἴτοῦντες ἐπὶ φανεροῦς καταθέσθαι τὸν πόλεμον. Οἱ δὲ αὐτοὺς ἀπέπεμψεν εἰπών, ‘Αὐτόν με ὅψεσθε μετ' οὐ πολὺ, καὶ οὐδέν μοι δεήσει πρεσβείας.’

CAP. XX.

‘Οι καὶ Ἰουδαίους δ βασιλεὺς ἐπὶ τὸ θύειν προετρέψατο, καὶ περὶ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων τελείας ἀνατροπῆς.

Καὶ κατ' ἄλλον δὲ τρόπον δ βασιλεὺς τοὺς Χριστιανοὺς βλάπτειν σπουδάζων τὴν οἰκείαν δεισιδαιμονίαν ἔξηλεγχε. Φιλοθύτης

γὰρ ἀν, οὐ μόνον αὐτὸς τῷ αἰματὶ ἔχαιρεν, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ ἄλλοι τοῦτο ποιῶσι, ζημίαν ἐνόμιζεν. Ἐπειδὴ δὲ δλίγους τοὺς τοιούτους ἐφεύρισκεν, Ἰουδαίους μεταπέμπεται· καὶ παρ' αὐτῶν ἐπυνθάνετο, τοῦ χάριν, τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου κελεύσαντος θύειν, ἀπέχονται. Τῶν δὲ μὴ ἀλλαχοῦ φησάντων δύνασθαι τοῦτο ποιεῖν, εἰ μὴ μόνον ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, κελεύει τάχος κτίζεσθαι τὸν Σολομῶνος ναόν. Καὶ αὐτὸς ἐπὶ Πέρσας ἥλαυνε. Ἰουδαῖοι δὲ καιροῦ δράξασθαι πάλαι ἐπιθυμοῦντες, ἐν φ τὸ ιερὸν αὐτοῖς πρὸς τὸ θύειν ἀνοικοδομηθήσεται, τότε σπουδῶν μὲν πρὸς τὸ ἔργον ἐγίνοντο· φοβεροὺς δὲ τοῖς Χριστιανοῖς ἐπεδείκνυσαν ἑαυτοὺς, ἡλαζούενοντό τε κατ' αὐτῶν, ἐπαπειλούντες τοσαῦτα ποιήσειν, ὅσα αὐτοὶ παρὰ Ῥωμαίων πάλαι πεπόνθασι. Τοῦ δὲ βασιλέως ἐκ δημοσίων τὴν δαπάνην παρασχεθῆναι κελεύσαντος, εὐτρέπιστο πάντα, ἔνδια καὶ λίθοι, καὶ πλάνθος ὀπτὴ, καὶ πηλὸς, καὶ ἀσθετος, καὶ τὰ ἄλλα δσα πρὸς οἰκοδομὴν ἐπιτήδεια γίνεται. Τότε δὴ Κύριλλος ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος τὸ τοῦ προφήτου Δανιὴλ κατὰ νοῦν ἐλάμβανεν, δπερ καὶ ὁ Χριστὸς ἐν τοῖς ἀγίοις εὐαγγελίοις ἐπεσφραγίσατο, πολλοῖς τε προέλεγεν, ὡς ἄρα νῦν ἦκει ὁ καιρὸς, δτε 'λίθος ἐπὶ Matt. xxiv. λίθον οὐκ ἀν μένον' εἰς τὸν ναὸν, ἀλλὰ τὸ τοῦ Σωτῆρος λόγιον^{2, 15.} πληρωθήσεται. Ταῦτα ἔλεγεν ὁ ἐπίσκοπος. Καὶ διὰ τῆς νυκτὸς σεισμὸς μέγας ἐπιγενόμενος ἀνέβρασσε τοὺς λίθους τῶν πάλαι θεμελίων τοῦ ναοῦ, καὶ πάντας διέπτειρε σὺν τοῖς παρακειμένοις οἰκήμασι. Δέος δὲ ἐκ τοῦ γενομένου Ἰουδαίους κατέλαβε· καὶ φήμη ἐπὶ τὸν τόπον ἤγε καὶ τοὺς πόρρω διάγοντας. Παρόντων οὖν σφόδρα πολλῶν, ἔτερον τεράστιον ἐπιγίνεται. Πῦρ γὰρ ἔξ σύρανον κατασκῆψαν πάντα τὰ τῶν οἰκοδόμων ἐργαλεῖα διέφθειρεν. Ἡν γοῦν ἰδεῖν ὑπὸ τῆς φλογὸς ἀπολυμένας τὰς σφύρας, τὰς γλαφύδας, τοὺς πρόναας, τοὺς πελέκεις, τὰ σκέπαρνα, πάντα ἀπλῶς ὅσα πρὸς τὸ ἔργον ἐπιτήδεια εἶχον οἱ ἐργαζόμενοι. Ἐπενέμετο μὲν οὖν ταῦτα τὸ πῦρ δι' δλης τῆς ἡμέρας. Ἰουδαῖοι δὲ ἐν μεγίστῳ φόβῳ γενόμενοι καὶ ἄκοντες ὡμολόγουν τὸν Χριστὸν, Θεὸν λέγοντες. Οὐκ ἐποίουν δὲ αὐτοῦ τὸ θέλημα, ἀλλ' ἔμενον τῇ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ προλήψει κρατούμενοι. Οὐδὲ γὰρ τὸ τρίτον θαῦμα τὸ ὕστερον ἐπιγενόμενον εἰς πίστιν τῆς ἀληθείας ἤγειν αὐτοῖς· καὶ γὰρ τῇ ἔχομένῃ νυκτὶ σφραγίδες σταυροῦ ἀκτινοειδεῖς τοῖς ἴματίοις αὐτῶν ἐντετυπωμέναι ἐφάνησαν· δις ἡμέρας ἐπιγενομένης ἰδόντες, ἀποπλύ-

^{Rom. xi. 25; 2 Cor. iii. 14.} νειν καὶ ἀποσμήχειν θέλοντες, οὐδενὶ τρόπῳ ἡδύναντο. ‘Πεπώ-
ρωντο’ οὖν κατὰ τὸν ἀπόστολον, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐν χερσὶν ἔχοντες,
ἔρριπτον. Οὕτω μὲν οὖν δὲ ναὸς τότε ἀντὶ τοῦ οἰκοδομηθῆναι εἰς
τέλεον ἀνατέτραπτο.

CAP. XXI.

Περὶ τῆς εἰς Περσίδα τοῦ βασιλέως ἀφίξεως, καὶ περὶ τῆς ἀναρέσεως αὐτοῦ.

‘Ο δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν τῶν Περσῶν ἐνέβαλεν μικρὸν πρὸ τοῦ
ἔαρος, πυθόμενος ἀσθενέστατα καὶ ἀνανδρότατα εἶναι χειμῶνος τὰ
ἔθνη Περσῶν. Κρυμὸν γὰρ μὴ φέροντες, ἀπόμαχοι μένουσι κατὰ
τόνδε τὸν χρόνον· ἀλλ’ ‘οὐδὲ χεῖρα,’ τὸ τοῦ λόγου, ‘βάλλοι ἀν
τότε ἔξι τοῦ φάρους Μῆδος ἀνήρ.’ ‘Ρωμαίους δὲ εἰδὼς καὶ χειμῶ-
νος ἀγωνίζεσθαι δυναμένους, ἐπαφῆκε τῇ χώρᾳ τὸν στρατόν.
Πολλὰς οὖν χώρας καὶ κώμας καὶ φρούρια πορθήσαντες ἥδη καὶ
τὰς πόλεις ἐλάμβανον. Περιστοιχίσας δὲ Κτησιφῶντα τὴν με-
γάλην πόλιν, τοσοῦτον ἐποιόρκει τὸν βασιλέα, ὅστε ἐκεῖνον πρεσ-
βείας χρήσασθαι συχνᾶς, ἵκετεύειν τε ζημιωθῆναι μέρος τι τῆς
αὐτοῦ πατρίδος, εἰ καταλάσσας τὸν πόλεμον ἀποχωρήσῃ. ‘Ο δὲ
οὐκ ἔπαθε τὴν ψυχὴν, οὐδὲ τοὺς ἱκετεύοντας ἥλεησεν· ἀλλ’ οὐδὲ
τὸ τοῦ λόγου κατὰ νοῦν ἔλαβεν, ὡς ἄρα ‘νικᾶν μὲν καλὸν, ὑπερ-
βαίνων δὲ ἐπίφθονον.’ Περιστεκώς δὲ μαντείαις τισιν ἀς αὐτῷ
συμπαρὼν δὲ φιλόσοφος Μάξιμος ὑπετίθετο, καὶ δυειροπολήσας τὴν
Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος δόξαν λαβεῖν, ἢ καὶ μᾶλλον ὑπερ-
βαίνειν, τὰς ἱκεσίας Περσῶν ἀπεκρούσατο. Καὶ ἐνόμιζε κατὰ τὴν
Πυθαγόρου καὶ Πλάτωνος δόξαν ἐκ μετενσωματώσεως τὴν Ἀλεξάνδρου ἔχειν
ψυχὴν, μᾶλλον δὲ αὐτὸς εἶναι Ἀλέξανδρος ἐν ἐτέρῳ
σώματι. Αὕτη ἡ οἰησις αὐτὸν ἔξηπάτησε, καὶ παρεσκεύασε τότε
τὴν ἱκεσίαν τοῦ Πέρσου μὴ παραδέξασθαι. Διόπερ ἐκεῖνος γνοὺς
ἀνήνυτα αὐτῷ τὰ τῆς πρεσβείας γενόμενα, εἰς ἀνάγκην καθίσταται·
καὶ τῇ ἔχομένῃ μετὰ τὴν πρεσβείαν ἡμέρᾳ πᾶσαν ἦν εἰχε δύναμιν
ἀντιτάπτει τῷ ‘Ρωμαίῳ στρατῷ. Διεμέμφοντο μὲν οὖν τὸν
βασιλέα ‘Ρωμαῖον, διότι μὴ ἐπικερδῶς ὑφῆκε τῆς μάχης· ὅμως δὲ
τοῖς παροῦσιν ἀντεπράττοντο· καὶ αὐθὶς τοὺς πολεμίους τρέπουσιν
εἰς φυγὴν. ‘Ο δὲ βασιλεὺς παρῆν ἴπποτης μὲν, καὶ ἐπερρώνυνε
τὸν στρατὸν, δοπλος δὲ, τῇ τῆς εὐτυχίας ἐλπίδι μόνη θαρρῶν.

'Εξ ἀφανοῦς δὲ ἀκόντιου φέρεται κατ' αὐτοῦ, καὶ διὰ βραχίονος διαδραμὸν εἰς τὴν πλευρὰν εἰσέδν. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς πληγῆς τὸν βίον κατέστρεψεν, ἀδήλου γενομένου τοῦ ἀνελόντος αὐτὸν· οἱ μὲν γάρ ὑπό τινος Πέρσου ἀντομόλου βληθῆναι φασίν· οἱ δὲ ὑπὸ οἰκείου στρατιώτου, ὡς ὁ πολὺς λόγος κρατεῖ. Κάλλιστος δὲ, ὁ ἐν τοῖς οἰκείοις τοῦ βασιλέως στρατευόμενος, ἴστορήσας τὰ κατ' αὐτὸν ἐν ἡρωϊκῷ μέτρῳ, τὸν τότε πόλεμον διηγούμενος, ὑπὸ δαίμονος βληθέντα τελευτῆσαι φησίν. "Οπερ τυχὸν μὲν ὡς ποιητὴς ἔπλασε, τυχὸν δὲ καὶ οὕτως ἔχει· πολλοὺς γάρ ἔριννες μετήλθον. "Η ὅπως δ' ἀν ἔχοι τὰ κατ' αὐτὸν, ἀλλ' οὖν ἐκεῖνά γε οὐκ ἐλάνθανεν, ὡς ἦν ὁ ἀνὴρ διὰ προθυμίαν οὐκ ἀσφαλῆς, δι' εὐπαιδευσίαν κενόδοξος, δι' ἐπιείκειαν πεπλασμένην ἐνκαταφρόνητος. 'Ιουλιανὸς μὲν οὖν ἐν τῇ τετάρτῃ ἕαυτοῦ ὑπατείᾳ, ἦν δῆμα Σαλονστίῳ ἐδεδώκει,^{A.D. 363.} περὶ τὴν ἔκτην καὶ εἰκάδα τοῦ Ἰουνίου μηνὸς, ἐν τῇ Περσῶν χώρᾳ, ὡς ἔφην, τὸν βίον κατέλυσεν. Τοῦτο δὲ ἔτος ἦν τρίτου τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἔβδομον δὲ ἀφ' οὗ Καῖσαρ ἀπὸ Κωνσταντίου[ὑπό, Val.] προεβλήθη, τριακοστὸν δὲ καὶ πρῶτον ἦν τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

CAP. XXII.

Περὶ τῆς ἀναγορεύσεως Ἰοβιανοῦ.

Οἱ δὲ στρατιῶται ἐν μεγίστῃ περιστάσει γενόμενοι, μηδὲν ὑπερθέμενοι, τῇ ἔξῆς ἡμέρᾳ ἀναδεικνύονται βασιλέα Ἰοβιανὸν, ἀνδρα γενναῖον καὶ εὐγενῆ· ὅστις χιλιάρχος δὲν ἥνικα Ἰουλιανὸς αἰρεσιν τοῖς στρατευόμενοις νόμῳ προούτιθει, ἢ θύειν ἢ ἀποστρατεύεσθαι, μᾶλλον τὴν ζώνην ἀποθέσθαι προηρεύτο ἢ ἐκτελεῖν ἀσεβοῦς βασιλέως ἐπίταγμα. 'Αλλὰ Ἰουλιανὸς μὲν τῇ ἀνάγκῃ τοῦ ἐπικειμένου πολέμου ἐν τοῖς στρατηγούσιν εἶχε τὸν ἀνδρα. Τότε δὲ αἱρεθεὶς εἰς τὸ βασιλεῦσαν παρηγένετο· βίᾳ τε ἐλκόμενος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, ἔβόα, 'μὴ βούλεσθαι' λέγων 'βασιλεύειν ἀνθρώπων 'Ελληνίζειν προαιρουμένων, αὐτὸς δὲν Χριστιανός.' 'Ως οὖν φωνὴ κοινῇ πάντων ἐγίνετο, δμολογοῦστα καὶ αὐτὸς εἶναι Χριστιανὸς, [Ου. κοινή:] δέχεται μὲν τὴν βασιλείαν. 'Ἐν στενῷ δὲ ἔξαλφης ἀποληφθεὶς ἐν τῇ Περσῶν, καὶ τῶν στρατιωτῶν λιμῷ φθειρομένων, κατέλυσεν ἐπὶ συνθῆκαις τὸν πόλεμον· αἱ συνθῆκαι δὲ πρὸς μὲν τὴν δόξαν 'Ρωμαίων ἦσαν ἀπρεπεῖς, πρὸς δὲ τὸν καιρὸν ἀναγκαῖαι. Ζημιωθεὶς

[τοῦ δρους
Val. γάρ τοὺς Σύρους τῆς ἀρχῆς, καὶ παραδοὺς τοῖς Πέρσαις τὴν ἐν Μεσοποταμίᾳ Νίσιβιω πόλιω, ἔξηλανυεν ἐκεῖθεν. Τούτων διαγ-
γελθέντων, Χριστιανοὶ μὲν ἀνερρώνυντο, οἱ δὲ τὴν θρησκείαν
“Ελληνες πένθος ἐποιοῦντο τὴν Ἰουλιανὸν τελευτήν. Τὸ στρατιω-
τικὸν δὲ σύμπαν τὴν ἀφύλακτον αὐτοῦ θερμότητα διεμέμφοιτο, καὶ
τὴν αἰτίαν τῆς ζημίας τῶν ὅρων εἰς αὐτὸν ἀνέφερον, διτὶ ὑπὸ
αὐτομόλου Πέρσου ἀπατηθεὶς τὰ σιτηγοῦντα διὰ τῶν ποταμῶν
πλοῖα κατέκαυσε, διὸ καὶ λιμῷ περιέπεσεν ὁ στρατός. Τότε δὴ
καὶ ὁ σοφιστὴς Λιβάνιος θρῆνον ἐπὶ Ἰουλιανῷ συνέταπτεν, ὃν
“Ιουλιανὸν” ήτοι ‘ἐπιτάφιον’ ἐπέγραψεν. ‘Ἐν φλόγῳ πάντα σχεδὸν
τὰ κατ’ αὐτὸν ἐγκωμιαστικῶς διεξῆλθε· μνημονεύσας καὶ τῶν
βιβλίων ὃν ‘κατὰ Χριστιανῶν’ Ἰουλιανὸς συνέθηκε, καὶ ὡς εἴη ἐν
αὐτοῖς γέλωτα καὶ φλήμαφον’ ἀποδέξας τὰς Χριστιανῶν βιβλίους.
Εἰ μὲν οὖν τὰ ἄλλα τοῦ βασιλέως ὁ σοφιστὴς ἐνεγκωμίαζεν,
ἡσύχως ἀν ἐπὶ τὰ ἔχόμενα τῆς ἴστορας ἐβάδιζον. ‘Ἐπειδὴ δὲ ὡς
δεινὸς ρήτωρ, τῇ μνήμῃ τῶν Ἰουλιανῶν βιβλίων τοῦ Χριστιανισμοῦ
καθάπτεται, διὰ τοῦτο εἰπεῖν καὶ ἡμεῖς δλίγα περὶ τούτων προαι-
ρούμεθα, πρότερον θέντες αὐτοῦ τὰ ῥήματα.

CAP. XXIII.

Πρὸς Λιβάνιον τὸν σοφιστὴν ἀντιλογίᾳ περὶ Ἰουλιανοῦ.

Liban. Orat. Τοῦ χειμῶνος, φησὶ, τὰς νύκτας ἐκτείνοντος, ἐπιθέμενος ὁ βασιλεὺς τοῖς
xviii. (Op. i. βιβλοῖς, αἱ τὸν ἐν Παλαιστίνῃ ἀνθρωπον Θεόν τε καὶ Θεοῦ πᾶμα παιοῦσι,
58; Reiske.) μάχῃ τε μαρκῇ καὶ ἐλέγχων ἵσχυν γέλωτα ἀποφῆνας καὶ φλήμαφον τὰ τιμό-
μενα, σοφώτερος ἐν τοῖς αὐτοῖς δέδεικται τοῦ Τύριου γέροντος. ‘Ἴλεως δὲ
οὗτος ὁ Τύριος εἴη, καὶ δέχοιτο εὐμενῶς τὸ ρήθεν, ὡς ἀν υἱῷ ἡττώμενος.

[88, Val.] Ταῦτα μὲν τὰ ῥήματα τοῦ σοφιστοῦ Λιβανίου. Ἐγὼ δὲ σοφισ-
τὴν μὲν αὐτὸν ἀριστον γενέσθαι φημί· ἐπίσταμαι τε ὡς εἰ μὴ εἴη
τῷ βασιλεῖ κατὰ τὴν θρησκείαν διμόδοξος, πάντα ἀν αὐτὸν εἰπεν
δσα οἱ Χριστιανοὶ λέγουσι, καὶ ὡς εἰκὸς, ἀτε σοφιστὴν δύντα, με-
γαλύναι τὰ λεγόμενα. Ἐπεὶ καὶ εἰς Κωνστάντιον ζῶντα μὲν
ἐπαίνους ἔγραφεν· τελευτήσαντος δὲ ὑβρεις μεστὰς ἐγκλημάτων
κατέχειν. “Ωστε εἰ καὶ Πορφύριος ἦν βασιλεὺς, προκρίνειν τὰ
ἐκείνου βιβλία τῶν Ἰουλιανῶν καὶ εἰ Ἰουλιανὸς ἦν σοφιστὴς,
c. 13. εἰπεν ἀν καὶ αὐτὸν κακὸν σοφιστὴν, ὡς καὶ Ἐκηβόλιον ἐν τῷ

ἐπιταφίῳ Ἰουλιανοῦ. Ἐπεὶ οὖν ἐκεῖνος καὶ ὡς δύμόδοξος, καὶ ὡς σοφιστὴς, καὶ φίλος τῷ βασιλεῖ, ὅστις ἐδόκει αὐτῷ διεξῆλθε, καὶ ἡμεῖς πρὸς τὰ ὑπὸ αὐτοῦ γραφέντα κατὰ δύναμιν ἀπαντήσωμεν. Πρῶτον μὲν γάρ φησιν αὐτὸν ‘ἐπιθέσθαι’ ταῖς βίβλοις, τοῦ χειμῶνος τὰς νῦντας ἐκτείνοντος. Τὸ δὲ ‘ἐπιθέσθαι’ σημαίνει, δτι ἔργου ἔθετο ψόγον γράψαι, ὡς ἔθος τοῖς σοφισταῖς ποιεῖν ἐν τῇ τῶν νέων εἰσαγωγῇ πάλαι μὲν γὰρ τὰς βίβλους ἐπίστατο, τότε δὲ ἐπέθετο. Καὶ μάχῃ μακρῷ σχολάστας οὐχ, ὡς φησὶ Λιβάνιος, ἐλέγχων ἴσχυν, ἀλλὰ ἀσθενεἴᾳ τοῦ ἀληθοῦς τὰ καλῶς ἑαυτοῖς ^[Qu. ἐν αὐταῖς;] ἡσφαλισμένα ὡς φιλοσκῶπτης διέσυρε. Πᾶς γὰρ δια μαχόμενος τινι νῦν μὲν παρατρέπων, νῦν δὲ ἐπικρύπτων τὴν ἀλήθειαν, καταψεύδεται τοῦ πρὸς δν ἡ μάχη συνισταται. Καὶ δια ἀπεχθῶς ἔχων πρὸς τινα πάντα ὡς πολέμιος οὐ μόνον πράττειν, ἀλλὰ καὶ λέγειν ἐσπούδακε· καὶ τὰ αὐτῷ προσόντα φαῦλα τῷ πρὸς δν ἡ ἔχθρα περιτρέπειν φιλεῖ. “Οτι μὲν οὖν καὶ Ἰουλιανὸς καὶ Πορφύριος, δν ‘Τύριον’ καλεῖ ‘γέροντα,’ ἄμφω φιλοσκῶπται ἡσαν, ὑπὸ τῶν οἰκείων λόγων ἐλέγχονται. Πορφύριος μὲν γὰρ τοῦ κορυφαιοτάτου τῶν φιλοσόφων Σωκράτους τὸν βίον διέσυρεν ἐν τῇ γεγραμμένῃ αὐτῷ ‘Φιλοσόφῳ Ἰστορίᾳ.’ Καὶ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ γράψας κατέλειπεν, οἷα δὲν μήτε Μέλιτος, μήτε ‘Ανυτος, οἱ γραψάμενοι Σωκράτην, εἰπεῖν ἐπεχείρησαν’ Σωκράτους, φημὶ, τοῦ παρ’ ‘Ελλησθ θαυμαζομένου ἐπὶ τε σωφροσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ τοῖς ἀλλαις ἀρεταῖς· δν Πλάτων δια θαυμαστὸς παρ’ αὐτοῖς φιλόσοφος, καὶ Ξενοφῶν, καὶ διαλλος τῶν φιλοσόφων θίασος, οὐ μόνον ὡς θεοφιλῆ τιμῶσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ὑπὲρ ἀνθρωπουν φρονεῖν νενομίκασιν. Ἰουλιανὸς δὲ τὸν ‘πατέρα’ ζηλῶν, τὸ Ἰδιον πάθος εἰς τοὺς Καίσαρας ἥλεγχε, πάντας μωμησάμενος τοὺς πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς, καὶ σύνδε τοῦ φιλοσόφου Μάρκου φεισάμενος. Καὶ δτι μὲν φιλοσκῶπται ἄμφω, ἐξ ἑαυτῶν τὸν ἔλεγχον ἔχουσι· καὶ οὐ δεῖ μοι πολλῶν ἡ δεινῶν λόγων, ἀλλὰ ἀπόχρη ταῦτα εἰς παράστασιν τοῦ ἥθους αὐτῶν. ‘Εγὼ μὲν οὖν ταῦτα ἐκ τῶν ἐκατέρων λόγων περὶ ἥθους αὐτῶν τεκμαρόμενος ταῦτα γράφω. Οἷα δὲ περὶ Ἰουλιανοῦ δια Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος εἰρηκε, τῶν αὐτοῦ λόγων ἐπάκουε· φησὶ γὰρ ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ πρὸς ‘Ελληνας κατὰ λέξιν τάδε·

Ταῦτα τοῖς μὲν ἀλλοις ἡ πεῖρα παρέστησε, καὶ ἡ δυναστεία προσλαβοῦσα Greg. Orat. τὴν ἔξουσίαν ἔμοι δὲ καὶ πόρρωθεν τρόπον τιναε ὠράτοι, ἐξ οὐ τῷ ἀνδρὶ ^{v. 23.}

συνεγενόμην Ἀθήνησιν. Ἡλθε γάρ κάκειστε, ἀρτι τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ νεωτερισθέντων, τὸν βασιλέα τοῦτο αὐτὸν παραιτησάμενος. Διττὸς δὲ αὐτοῦ τῆς ἐπιδημίας ὁ λόγος δὲ μὲν εὐπρεπέστερος, καθ' ίστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἑκεῖσε παιδευτηρίων δὲ δὲ ἀπορρητότερος καὶ οὐ πολλῷς γνώριμος, ώστε τοῖς ἑκεῖ θύταις καὶ ἀπατεώσι περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν συγγενέσθαι, οὕτω παρρησίαν ἔχουσης τῆς ἀστεβείας. Τότε τοίνυν οὐ φαῦλος ἐώ τοῦ ἀνδρὸς εἰκαστῆς οἴδα γενόμενος, καίτοι γε οὐ τῶν εὐ πεφυκότων περὶ ταῦτα εἰς ἄν. Ἀλλ' ἐποίει με μαντικὸν ἡ τοῦ ήθους ἀνωμαλία, καὶ τὸ περιπτόν τῆς ἑκοστάσεως, εἶπερ ‘μάντις ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς.’ Οὐδενὸς γάρ ἐδόκει μοι σημεῖον εἶναι χρηστοῦ αὐχὴν ἀπαγῆς, ὅμοις παλλόμενοι καὶ ἀνακοπτόμενοι, ὀφθαλμὸς σοβιούμενος καὶ περιφερόμενος καὶ μανικὸν βλέπων, πόδες ἀστατοῦντες καὶ μετοκλάζοντες, μυκτήρ ὑβριν πνέων καὶ περιφρόνησιν, προσώπου σχήματισμόι καταγέλαστοι, τὸ αὐτὸν φρονοῦντες γέλωτες ἀκρατεῖς καὶ βρασματώδεις, νεύσεις καὶ ἀνανεύσεις σὸν οὐδενὶ λόγῳ, λόγος ἰστάμενος καὶ κοπτόμενος πνέυματι, ἐρωτήσεις ἀτακτοί καὶ ἀσύνετοι, ἀποκρίσεις οὐδὲν τούτων ἀμείνους, ἀλλήλαις ἐπεμβαίνουσαι, καὶ οὐκ εὐσταθεῖς, οὐδὲ τάξει προϊοῦνται παιδεύσεως. Τί ἀν τὰ καθ' ἑκαστον γράφοιμ; τοιούτον πρὸ τῶν ἔργων ἐθεασάμην, οἷον καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων ἐγνώρισα· καὶ εἰ μοι παρῆσαν τινες τῶν τηνικαῦτα συνόντων καὶ ἀκουσάντων, οὐ χαλεπῶς ἀν ἐμαρτύρησαν, οἷς ἐπειδὴ ταῦτα ἐθεασάμην, εὐθὺς ἐφθεγξάμην, ‘Οἶον κακὸν ἡ ‘Ρωμαίων τρέφει.’ Καὶ προσαγορεύσας, καὶ γενέσθαι ψευδόμαντις ἐμαυτῷ κατηγεζάμην· κρείσσον γάρ ἡ τοιούτων πλησθῆναι τὴν οἰκουμένην κακῶν, καὶ τοιούτου ἀναφαῆναι τέρας, οἷον οὕπω πρότερον πολλῶν μὲν ἐπικλυσμῶν θρυλουμένων, πολλῶν δὲ ἐμπρησμῶν καὶ βρασμῶν γῆς καὶ χασμάτων, ἔτι δὲ καὶ ἀνδρῶν ἀπάνθρωποι καὶ θηριώδεις ἀλλοκότων τε καὶ συνθέτων φύσεις καινοτομηθεῖσαι. Ταύτη τοι καὶ τέλος ἄξιον ἡνέγκατο τῆς ἀπονοίας.

Τοιαῦτα μὲν Γρηγόριος περὶ Ἰουλιανοῦ διεξήλθεν. “Οτι δὲ καὶ κατὰ Χριστιανῶν λόγους πολλοὺς ἀναλώσαντες τὴν ἀλήθειαν ἐπεχείρησαν βιδάσασθαί, τινα μὲν τῶν Ἱερῶν γραμμάτων παρατρέψαντες, τὰ δὲ ἐγκαταλέξαντες, πάντα δὲ πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐκλαβόντες σκοπὸν, πολλοὶ μὲν πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσαντες ἔδειξαν, ἀνατρέψαντές τε καὶ ἔξελέγξαντες αὐτῶν τὰ σοφίσματα. Πρὸ δὲ ἀπάντων Ὁριγένης, καὶ πολλῷ τῶν Ἰουλιανοῦ χρόνων ἀνώτερος ἦν, τὰ δοκοῦντα ταράττειν τοὺς ἐντυγχάνοντας ταῖς Ἱεραῖς βίβλοις ἀνθυπενεγκάντων ἑαυτῷ καὶ ἐρμηνεύσας, τὰς τῶν ἀγνωμονούντων σοφιστικὰς εὑρεσιλογίας ἀπέκλεισεν. Οὓς εἰ μὴ παρέργως ἐντευχήκασιν Ἰουλιανὸς καὶ Πορφύριος, εὐγνωμόνως τε αὐτὰ ἔδειξαντο, πάντως δὲ εἰς ἕτερά τινα τοὺς λόγους ἔτρεψαν,

καὶ οὐκ ἀν εἰς τὸ σοφίσματα βλάσφημα γράφειν ἐτράπησαν.
 "Οτι δὲ ὁ βασιλεὺς σκῶψαι ἐπετήδευσε πρὸς τὸν ἰδιώτας καὶ
 ἀπλουστέρους τὸν λόγους ποιούμενος, οὐ μὴν πρὸς τὸν ἐκ τῶν
 Ἱερῶν γραμμάτων 'μόρφωσι' τῆς ἀληθείας ἔχοντας, ἐκεῖθεν δῆλον: Tim. iii. 5.
 ἐστί· λαβὼν γὰρ τὰ ῥήματα, δσα χρείας ἔνεκεν οἰκονομικῶς ἐπὶ
 τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπικώτερον τέτακται, καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἐπισυνείρας,
 τέλος ἐπιφέρει κατὰ λέξιν τάδε·"

Τούτων τούνν ἔκαστον, εἰ μὴ λόγος ἐστὶν ἀπόρρητον ἔχων τινὰ θεωρίαν, Cp. Cyril c.
 ὅπερ ἐγώ νεούμικα, πολλῆς γέμουσν οἱ λόγοι περὶ αὐτοῦ βλασφημίας. Jul. iii.
 (p. 93, ed. Spanheim.)

Ταῦτα μὲν ἐν τῷ τρίτῳ αὐτοῦ κατὰ Χριστιανῶν βιβλίῳ αὐταῖς
 λέξεσιν εἴρηκε. Καὶ ἐν τῷ λόγῳ δὲ αὐτοῦ, δν Περὶ Κυνισμοῦ
 ἐπέγραψε, διδάσκων ὅπως δεῖ τὸν Ἱερούν πλάττειν μύθους, φησὶ^{λέγων}
 δεῦν κρύπτειν τὴν περὶ τῶν τοιούτων ῥῆμάτων ἀλήθειαν, λέγων
 αὐτοῖς ῥήμασι τάδε·

Φαλεὶ γὰρ ἡ φύσις κρύπτεσθαι· καὶ τὸ κεκρυμμένον τῆς τῶν θεῶν οὐσίας Jul. Orat. vii.
 οὐκ ἀνέχεται γυμνοῖς εἰς ἀκαθάρτους ἀκούεις ῥίπτεσθαι ῥήμασι.

Φαίνεται δὴ διὰ τούτων ὁ βασιλεὺς ὑπόνοιαν ἔχειν περὶ τῶν θείων
 γραφῶν, ὡς εἴησαν λόγοι μυστικὸν ἀπόρρητον τινὰ θεωρίαν ἔχοντες·
 ἀγανακτεῖ δὲ, ἐφ' οἷς μὴ καὶ πάντες τὴν αὐτὴν περὶ τούτων ὑπό-
 νοιαν ἔχουσι· καὶ κατατρέχει τῶν ἐν Χριστιανοῖς ἀπλούστερον
 δεχομένων τὰ λόγια. Οὐκ ἔδει δὲ τοσοῦτον καταδραμεῖν τῆς
 ἀπλότητος τῶν πολλῶν, οὐδὲ τυφωθῆναι δι' ἐκείνους κατὰ τῶν
 Ἱερῶν γραμμάτων, οὐδὲ μισῆσαι καὶ ἀποστραφῆναι τὰ καλῶς αὐτῷ [Val. conj.
 ἄλλους.] νοούμενα, ὅτι μὴ πάντες αὐτὰ ἐνόσουν ὡς αὐτὸς ἐβούλετο. Νῦν
 δὲ, ὡς ἔοικε, τὰ αὐτὰ Πορφυρίῳ πέπονθεν· ἐκείνος μὲν γὰρ πληγὰς
 ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ὑπό τινων Χριστιανῶν εἰληφὼς,
 καὶ μὴ ἐνεγκὼν τὴν δργὴν, ἐκ μελαγχολίας τὸν μὲν Χριστιανισ-
 μὸν ἀπέλειπε, μίσει δὲ τῶν τυπτησάντων αὐτὸν εἰς τὸ βλάσφημα
 κατὰ Χριστιανῶν γράφειν ἐξέπεσεν, ὡς αὐτὸν Εὐσέβιος δ Παμφίλου Cp. Præp.
 ἐξήλεγξεν, ἀνασκευάσας τὸν λόγους αὐτοῦ. 'Ο δὲ βασιλεὺς πρὸς
 τὸν ἰδιώταν ὑπεροπτικῶς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐσχηκώς, ἐκ τοῦ
 αὐτοῦ πάθους εἰς τὴν Πορφυρίου βλασφημίαν ἀπέκλινε' ἀμφότεροι
 οὖν ἐκουσίως δυσσεβήσαντες, ἐν γνώσει ἀμαρτίας τὸ ἐπιτίμιον
 ἔχουσιν. 'Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ σοφιστὴς Λιβάνιος ἐπιχλευάζων,
 'τὸν ἐκ Παλαιστίνης,' φησὶν, 'ἀνθρωπον Θεόν τε καὶ Θεοῦ παῖδα

Liban. Orat. ποιουσιν, ἐκλεληθαί μοι δοκεῖ, ὅπως αὐτὸς ἐπὶ τέλει τοῦ αὐτοῦ λόγου τὸν Ἰουλιανὸν ἀπεθέωσε. ‘Τὸν γὰρ πρῶτον,’ φησὶ, ‘ἄγγελον τῆς τελευτῆς μικροῦ κατέλευσαν, ὡς θεοῦ καταψευδόμενον.’ Εἴτα πρόσω μικρὸν ὑποβάς, “Ω δαιμόνων μὲν,” φησὶ, ‘τρόφιμε, δαιμόνων δὲ μαθητὴ, δαιμόνων δὲ παρεδρευτά.” Εἰ καὶ αὐτὸς ἄλλως ἔνοιε, ἀλλ’ οὐν γε τὴν δμωνυμίαν τοῦ χείρους μὴ ἐκκλίνας ταῦτ’ ἔδοξε λέγειν, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ὀνειδίζουτες λέγουσιν. Εἰ οὖν ἐπαίνων ἐφρόντιζεν, ἔδει φυγεῖν τὴν δμωνυμίαν, ὥσπερ ἔφυγε καὶ ἐτέραν λέξιν, δι’ ἣν λοιδορηθεὶς τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἔξεκοψεν. “Οπως μὲν οὖν δικαὶος Χριστὸν ἀνθρώπος θεολογεῖται, καὶ δπως τὸ μὲν φανερὸν ἀνθρώπος ἦν, τὸ δὲ ἀφανὲς Θεὸς, δπως τε ἀληθῆ ἀμφω ἐστὶ, Χριστιανῶν μὲν οἱ θεῖοι λόγοι ἐπίστανται.” Ελλῆνες δὲ πρὸ τοῦ πιστεύσας συνι-

Isa. vii. 9. έναι οὐ δύνανται καὶ γὰρ λόγιον ἐστι τὸ λέγον, διτι ‘ἐάν μὴ πιστεύσῃτε, οὐδὲ οὐ μὴ συνήτε.’ Διδούνται αἰσχύνονται πολλοὺς ἀνθρώπους ἀποθεώσαντες· καὶ εἴθε γε κάν χρηστοὶς τὸν τρόπον, ή δικαίους, ή σώφρονας· ἀλλὰ ἀνάγνους, ἀδίκους, μέθη δεδουλωμένους, ‘Ηρακλέας φημὶ καὶ Διονύσους καὶ Ἀσκληπιούς· καθ’ ὃν συνεχῶς ἐν τοῖς αὐτοῦ λόγοις δμνῶν Λιβάνιος οὐκ αἰσχύνεται· ὃν τοὺς ἀρρενικοὺς καὶ θηλυκοὺς ἔρωτας εἰ ἀπαριθμησαίμην, μακρὸς ἡμῖν ἔσται ὁ τῆς παρεκβάσεως λόγος. ‘Αρκέσει δὲ τοῖς ταῦτα γνῶναι ἐθέλουσιν δι’ Ἀριστοτέλους ‘Πέπλος,’ καὶ δι’ Διονύσου ‘Στέφανος,’ καὶ ‘Ρηγίνου δι’ ‘Πολυμνήμων,’ καὶ τῶν ποιητῶν τὸ πλῆθος· οἱ περὶ αὐτῶν γράψαντες ‘γέλωτα δυτῶς καὶ φλήναφον’ [Qu. τὴν—] παρὰ πᾶσι τῆς ‘Ελλήνων θεολογίας δεικνύουσιν. ‘Οτι δὲ ἴδιον ‘Ελλήνων τὸ εὐχερώς ἀνθρώπους ἀποθεοῦν, ἀρκέσει δλίγων ὑπομησθῆναι. ‘Ροδίοις μὲν γὰρ συμφορῷ περιπεσοῦσιν ἐδόθη χρησμὸς, δπως διν τὸν Φρύγιον ‘Ἄττιν, τὸν ἵερα τῆς μανικῆς. ἐν Φρυξὶν τελετῆς, θεραπεύωσιν’ ἔχει δὲ δι’ χρησμὸς ὁδε·

“Ἄττιν Δάσκεσθε, θεὸν μέγαν ἀγρὸν Ἀδωνιν,
Εδβιον, δλβιδδωρον, ἐϋπλόκαμον Διόνυσον.

‘Ο μὲν δὴ χρησμὸς ‘Ἄττιν, τὸν ἐκ μανίας ἔρωτικῆς ἑαυτὸν ἀποκόψαντα, τὸν ‘Ἀδωνιν καὶ Διόνυσον εἶναι φησὶ. Τοῦ δὲ Μακεδόνων βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαβαίνοντος, οἱ ‘Αμφικτύονες Ἀλεξάνδρῳ ἔχαριζοντο, καὶ ἀνεῖλεν ἡ Πυθία τάδε·

Ζῶντα θεῶν ὑπατον, καὶ Ἀθηνᾶν Τριτογένειαν
Τιμᾶτε, βροτέφ τ’ ἐν σώματι κρυπτὸν ἄσπιτα,

‘Ον Ζεύς ἀρίσταις γοναῖς ἔσπειρεν, ἀρωγὸν
Εὔνομῆς θητοῦσιν Ἀλέξανδρον βασιλῆα.

[ἀρρητοῖσιν,
Val.]

Ταῦτα τὸ ἐν Πυθοῖ δαιμόνιον ἔχρημάτισεν δ καὶ αὐτὸ τοὺς
δυνάστας κολακεῦν ἔθεοποιεῖ καὶ τοῦτο μὲν ἵστως κολακείᾳ ἐποίει.
Τί δ' ἀν εἴποι τις, ὡς Κλεομήδην τὸν πύκτην ἀποθεώσαυτες,
ἔχρησαν περὶ αὐτοῦ τάδε;

“Υστατος ἡρώων Κλεομήδης Ἀστυπαλιεύς”
“Ον θυσίαις τιμᾶθ’, ὡς μηκέτι θυητὸν ἔοντα.

Διὰ μὲν οὖν τὸν χρησμὸν τὸνδε Διογένης δ Κύων καὶ Οἰνόμαος
δ φιλόσοφος κατέγνωσαν τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος. Κυζίκηνο δὲ
τρισκαιδέκατον θεὸν Ἀδριανὸν ἀνηγόρευσαν αὐτὸς τε Ἀδριανὸς
Ἀντίνοον τὸν ἑαυτοῦ ἔρωμενον ἀπεθέωσε. Καὶ ταῦτα γέλωτα καὶ ^{Eus. H. E.}
φλήναφον^{iv. 8.} οὐκ δνομάζει Λιβάνιος· καίτοι καὶ τὸν χρησμὸν καὶ
τὸ μονόβιβλον, δ Ἀδρίας εἰς τὸν Ἀλεξάνδρου βίου ἐπέγραψεν, ^{[Lucian,}
ἐπιστάμενος, οὐκ ἐγκαλύπτεται καὶ αὐτὸν ἀποθέων τὸν Πορφύριον^{Alex.]}
“Ιλεως γάρ,” φησὶν, “δ Τύριος εἴη,” προκρίνοντος αὐτοῦ τὰ τοῦ ^{[προκρίνων,}
βασιλέως βιβλία. Ταῦτα μὲν οὖν διὰ τὴν τοῦ σοφιστοῦ λοιδορίαν
ἐν παρεκβάσει αὐτάρκως εἰρήσθω, ἴδιας τε πραγματείας δεόμενα
παραλιπεῖν μοι δοκῶ· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς ἴστορίας ἐπιτεθείη ἡμῖν.

CAP. XXIV.

‘Ως οἱ πανταχόθεν ἐπίσκοποι προσέδραμον Ἰοβιανῷ, ἐπίζοντες ἕκαστος αὐτῶν
εἰς τὴν ἑαυτῶν τίστων τοῦτον ἐπισπάσασθαι.

Τοῦ δὲ βασιλέως Ἰοβιανοῦ ἀπὸ τῆς Περσίδος ἀναχωρήσαντος,
αὐθις ἀνεκιωέτο τὰ τῶν ἐκκλησιῶν· οἵ τε προεστῶτες τῶν ἐκκλη-
σιῶν προτρέχειν ἐσπούδαζον, προσδοκῶντες ἕκαστος τῇ ἑαυτῶν
πίστει προσθήσεσθαι τὸν βασιλέα. Ό δὲ ἐξ ἀρχῆς μὲν τῇ
‘δμοσοιώ’ πίστει προσέκειτο τοῦτο δὲ πᾶσιν εἰρηκὼς προέκρινε.
Καὶ ἀναρρώνυσι μὲν διὰ γραμμάτων τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπί-
σκοπον Ἀθανάσιον, δι εὐθὺς μετὰ τὴν τελευτὴν Ἰουλιανοῦ τῆς
ἐκκλησίας τῶν Ἀλεξανδρέων ἐγκρατὴς ἐγένετο, τότε δὲ παρρησια-
τερος ἐκ τῶν γραμμάτων γενόμενος, καὶ τοῦ πανταχόθεν δέους
ἀπήλλακτο. Ἀνεκάλει δὲ ὁ βασιλεὺς τοὺς ὑπὸ Κωνσταντίου μὲν
ἐξορισθέντας ἐπισκόπους, ὑπὸ Ἰουλιανοῦ δὲ ἀνακληθῆναι μὴ

φθάσαντας. Τηνικαῦτα δὴ καὶ τὰ ἱερὰ τῶν Ἑλλήνων πάντα ἀπεκλείετο· αὐτὸι δὲ ἄλλοι ἀλλαχῆ κατεδύοντο. Οἱ τε τριβωνοφόροι τοὺς τρίβωνας ἀπέθεντο, καὶ εἰς τὸ κοινὸν σχῆμα μετημφιέννυντο· πέπαυτο δὲ αὐτοῖς καὶ ὁ δι' αἵματος δημοσίᾳ γινόμενος μολυσμὸς, φὶ κατακόρως ἐπὶ Ἰουδαιανῷ κατεχρήσαντο.

CAP. XXV.

'Ος οἱ τὰ Μακεδονίου φρονοῦντες καὶ οἱ περὶ Ἀκάιον ἐν Ἀντιοχείᾳ συνελθόντες τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἐκύρωσαν.

Τὰ μέντοι Χριστιανῶν οὐχ ἡσύχαζεν· οἱ γὰρ προεστῶτες τῶν θρησκειῶν προσελεύσεις ἐποίουν τῷ βασιλεῖ, τὴν παρ' αὐτοῦ κατὰ τῶν νομίζομένων αὐτοῖς ἀντιπάλων παρρησίαν ὑπάρχειν νομίζουτες. Καὶ πρῶτοι μὲν οἱ 'Μακεδονιανοί' χρηματίσαντες βιβλίον προσφέρουσιν, ἀξιοῦντες ἔξωθενσθαι μὲν τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς τὸ 'ἀνδροίον' δογματίζοντας, ἕαντοὺς δὲ ἀντεισάγεσθαι. Ἡσαΐ δὲ οἱ τὸ βιβλίον τῶν δεήσεων ἐπιδόντες, Βασίλειος δὲ Ἀγκύρας, Σιλβανὸς Ταρσοῦ, Σωφρόνιος Πομπηϊούπόλεως, Πασίνικος Ζήνων, Λεόντιος Κομάνων, Καλλικράτης Κλαυδιουπόλεως, Θεόφιλος Κασταβάλων. Τούτων δεξάμενος τὸ βιβλίον δὲ βασιλεὺς ἀναποκρίτους αὐτοὺς ἀπέπεμψε, μόνον δὲ τοῦτο ἐφθέγξατο· 'Εγώ,' ἔφη, 'φιλονεικίαν μισῶ, τοὺς δὲ τῇ δόμοισι προστρέχοντας ἀγαπῶ καὶ τιμῶ.' Ταῦτα εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ἄλλων διαδοθέντα τὸν τόνον τῶν φιλονεικεύνων αἴρουμένων ἔχαնωσε· καὶ τοῦτο κατὰ σκοπὸν τοῦ βασιλέως ἐγίνετο. Καὶ γὰρ δὴ τηνικαῦτα καὶ δὲ τῶν περὶ Ἀκάιον φιλόνεικος τρόπος ἡλέγχετο, καὶ ὡς εἶησαν ἀεὶ πρὸς τοὺς κρατοῦντας ἀποκλίνοντες, φανερῶς ἐπέδειξαν. Συνελθόντες γάρ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας εἰς λόγους ἔρχονται Μελιτίᾳ, δὲ μικρὸν ἔμπροσθεν αὐτῶν χωρισθεὶς τῷ 'δόμοουσιῷ' προσέθετο. Τοῦτο δὲ ἐποίησαν, ἐπειδὴ τιμώμενον ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἔώρων ἐκεῖ τότε διάγοντος. Κοινῇ οὖν γνώμῃ βιβλίον συντάξαντες καθομολογοῦσι τὸ 'δόμοούσιον,' καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν κυρώσαντες τῷ βασιλεῖ προσκομίζουσιν. 'Εστι δὲ τὸ βιβλίον ἐν τοῖσδε·

Τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ δεσπότῃ ἡμῶν Ἰοβιανῷ νικητῇ Αὐγούστῳ, ἡ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ παρόντων ἐπισκόπων ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν σύνοδος.

Τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην τε καὶ ὁμόνιαν ὅτι σοῦ καὶ πρώτη πρεσβεύειν

έσπούδασεν ἡ εὐσέβεια, εὐ ισμεν καὶ αὐτοὶ, θεοφιλέστατε βασιλεῦ. "Οτι δὲ κεφάλαιον τῆς τοιαύτης ἐνότητος τῆς ἀληθοῦς καὶ ὄρθοδόξου πίστεως καλῶς ὑπεύληφας τὸν χαρακτῆρα, οὐδὲ τοῦτο ἀγνοοῦμεν. "Ινα μὴ τοίνυν μετὰ τῶν παραχαρασσόντων τὸ δόγμα τῆς ἀληθείας τετάχθαι νομίζομεθα, ἀναφέρομεν τῇ σῇ εὐλαβείᾳ, ὅτι τῆς ἀγίας συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ πᾶλαι πρότερον συγκροτθείσης τὴν πίστιν καὶ ἀποδεχόμεθα καὶ κατέχομεν. 'Οπότε καὶ τὸ δοκοῦν ἐν αὐτῇ τισιν ὄνομα, τὸ τοῦ 'ὅμοιοντος' φαμὲν, ἀσφαλοῦς τετύχηκε [Val. ins. ἔνον αἴτ.] παρὰ τοῖς πατράσιν ἐρμηνείας, σημαινούσης ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ὁ αὐτός.] Υἱὸς ἐγενήθη, καὶ ὅτι ὅμοιος κατ' οὐσίαν τῷ Πατρὶ οὔτε δὲ ὡς πάθους τινὸς περὶ τὴν ἀρρητον γένητον ἐπινοούμενον, οὔτε κατά τινα χρῆσιν Ἑλληνικὴν λαμβάνεται τοῖς πατράσι τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας, εἰς ἀνατροπὴν δὲ τοῦ 'ἐξ οὐκ ὄντων,' περὶ τοῦ Χριστοῦ ἀσεβῶς ταλμηθέντος παρὰ τοῦ Ἀρείου, ὅπερ καὶ οἱ νῦν ἐπιφοιτήσαντες 'ἀνθροί' ἔτι θραυστέρον καὶ τολμηρότερον ii. 40. ἐπὶ λίγῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὅμονοίς ἀναισχύντως παρρησιάζονται. Διὸ συνετάξαμεν τῇδε ἡμῶν τῇ ἀναφορῇ καὶ τὸ ἀντίγραφον τῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ ὑπὸ τῶν συγκροτηθέντων ἐπισκόπων ἐκτείσης, ἥντινα καὶ ἀγαπῶμεν, ἥτις ἐστίν 'Πιστεύομεν εἰς ἓν Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα' καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ μαθήματος, πλήρης. Μελίτιος ἐπίσκοπος 'Αντιοχείας ἔδωκα [Ori. πλήρης αἴτ. ἐστίν;] συναιών τοῖς προγεγραμμένοις, Εὐσέβιος Σαμοσάτων, Εὐάγριος Σικελῶν, Οὐράνιος Ἀπαμείας, Ζώϊλος Λαρίσων, Ἀκάκιος Καισαρείας, Ἀντίπατρος 'Ρώσου, Ἀθράμιος Οὐρίμων, Ἀριστόνικος Σελευκοβίλου, Βαρδαμένος Περγάμου, Οὐράνιος Μελιτινῆς, Μάγνος Χαλκηδόνος, Εὐτύχιος 'Ελευθεροπόλεως, Ἰσακόκις Ἀρμενίας μεγάλης, Τίτος Βόστρων, Πέτρος Σίππων, Πελάγιος Λαοδικείας, Ἀραβιανὸς 'Αγτρον, Πίσων Ἀδάνων διὰ Λαμυδρίων πρεσβυτέρου, Σαμιωνὸς Ζεύγματος, Ἀθανάσιος Ἀγκύρων διὰ 'Ορφίτου καὶ Ἀετίου πρεσβυτέρων, Εἰρηνίων Γάζης, Πίσων Αἶγυνθης, Πατρίκιος Παλτού διὰ Λαμυρίων πρεσβυτέρου, Ἀνατόλιος Βεροίων, Θεότιμος Ἀράβων, Λουκιανὸς Ἀρκων.

Τοῦτο μὲν δὴ τὸ βιβλίον τῇ συναγωγῇ τῶν συνοδικῶν Σαβίνου γεγραμμένον εύρήκαμεν. 'Ο μέντοι βασιλεὺς πρόθεσιν εἶχε κολακείᾳ καὶ πειθοὶ τῶν διεστώτων τὴν φιλονεικίαν ἐκκόψαι, φήσας 'μηδενὶ ὁχληρὸς τῶν ὁπωσοῦν πιστευόντων ἔσεσθαι, ἀγαπήσειν δὲ καὶ ὑπερτιμήσειν τοὺς ἀρχὴν τῇ ἐνώσει τῆς ἐκκλησίας παρέξοντας.' Ταῦτα δὲ οὖτως αὐτὸν πρᾶξαι καὶ Θεμίστιος φησὶν ὁ φιλόσοφος 'ὑπατικὸν γὰρ λόγον' εἰς αὐτὸν διελθῶν, θαυμάζει τὸν βασιλέα, ὡς τὸ ἐφεναι θρησκεύειν ὡς ἔκαστοι βούλονται νικήσαντα τῶν [τῷ ἐφεναι κολάκων τοὺς τρόπους. Οθς καὶ διασύρων πάνυ γελοίως ἔφη, Themist. Orat. v.(p.80.) ἐλέγχεσθαι αὐτοὺς ἀλογρύῖδα, οὐ Θεόν, θεραπεύοντας, μηδέν τε ed. Harduin.]

διαφέρειν αὐτοὺς Εύριπου, νῦν μὲν ἐπὶ τάδε νῦν δὲ εἰς τούναντίου τὰ βεύματα μεταβάλλοντος.'

CAP. XXVI.

Περὶ τῆς τελευτῆς Ἰοβιαγοῦ τοῦ βασιλέως.

Οὐτω μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς τότε τὴν ὄρμὴν τῶν ἐρεσχελεύν προαιρουμένων ἐπέσχεν· ἢ τάχος δὲ τῆς Ἀντιοχείας ἀναχωρήσας, τὴν Ταρσόν τε καταλαβὼν τῆς Κιλικίας, ἐκεῖ τὸ Ἰουλιανοῦ σώμα ἔθαψε. Καὶ πάντα ἐπὶ τῇ κηδείᾳ τὰ νόμιμα πληρώσας, ὑπατός τε ἀναγορεύεται, καὶ αὐθις ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν διαβαίνειν σπουδάζων, ἐν χωρίῳ τινὶ παραγίνεται, φέρεται, ως προσωνυμία Δαδάστανα· μεθόριον δὲ ἐστι τοῦτο Γαλατίας καὶ Βιθυνίας. *Εὐθα καὶ Θεμίστιος ὁ φιλόσοφος μετὰ τῶν ἄλλων συγκλητικῶν ἀπαντήσας, τὸν ὑπατικὸν ἐπ' αὐτοῦ διεξῆλθε λόγον, δύντερον καὶ ἐν Κωνσταντινούπόλει ἐπὶ τοῦ πλήθους ἐπεδείξατο. 'Αλλ' εὐτυχῶς τὰ 'Ρωμαίων ἐπράξειν ἀν τά τε δημόσια καὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν, οὕτως ἀγαθοῦν βασιλέως εὐτυχήσαντα, εἰ μὴ αἰφνίδιος ἐπιγενόμενος θύνατος τὸν τοιοῦτον ἄνδρα τῶν πραγμάτων ἀφέλετο. 'Εν γὰρ τῷ προρρηθέντι χωρίῳ, χειμῶνος ὅρᾳ, τῷ τῆς ἐμφράξεως νοσήματι

L I B. IV.

CAP. I.

ἢ τι Ἰοβιανὸν τελευτήσαντος, Οὐαλεντινιανὸν ἀναγορεύουσιν, διὰ δὴ κοινωνὸν τῆς
βασιλέας λαμβάνει τὸν ἀδελφὸν Οὐάλεντα· καὶ διὰ Οὐαλεντινιανὸς μὲν ἦν
δρθόδοξος, Οὐάλης δὲ Ἀρειανός.

Τοῦ δὴ βασιλέως Ἰοβιανοῦ Δαδαστάνοις, ὡς ἔφημεν, τελευτή-
αντος τῇ ἑαυτῷ ὑπατείᾳ καὶ Βαρωνιανοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τῇ ἐπτα- A.D. 364.
αιδεκάτῃ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς, οἱ στρατιῶται ἐκ τῆς Γαλατῶν
θδομαῖοι εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας ἐλθόντες κοινῇ ψήφῳ Οὐαλεν-
ινιανὸν ἀνακηρύγτουσι βασιλέα, τῇ πέμπτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ
Ἐφρουαρίου μηνὸς, ἐν τῇ αὐτῇ ὑπατείᾳ· δοτις Παννόνιος μὲν ἦν
δὲ γένος, πόλεως Κιβάλεως· τάξιν δὲ στρατιωτῶν ἐγχειριστάμενος,
ολλὴν ἐπεδέξατο τῶν τακτικῶν ἐπιστήμην. Ἡν δὲ καὶ μεγα-
όψυχος δὲ ἀνὴρ, καὶ ἀεὶ τῆς παρούσης τύχης μείζων ἐφαίνετο.
Λε σῦν αὐτὸν ἀνεστήσαντο βασιλέα, εὐθὺς ἐπὶ τὴν Κωνσταντι-
ούπολιν γενόμενος κοινωνὸν τῆς βασιλέας προσλαμβάνει τὸν
δελφὸν Οὐάλεντα, μετὰ τριάκοντα ἡμέρας τῆς αὐτοῦ ἀνακηρύξεως.
Αλλ’ ἄμφω μὲν ἡσαν Χριστιανόλ, διεφώνουν δὲ περὶ τὴν τοῦ
Ἑριστιανισμοῦ πίστιν· Οὐαλεντινιανὸς μὲν γὰρ τὴν πίστιν τῆς ἐν
Νικαίᾳ συνόδου ἐσεβεν, Οὐάλης δὲ τῷ Ἀρειανῷ δόγματι ἐκ προ-
άγχεως μᾶλλον προσέκειτο. Τὴν δὲ πρόληψιν ἐποιήσατο τὸ ὑπὸ^τ ὕδοξίου τοῦ προεστῶτος τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει Ἀρειανῆς
ἱρηστείας βεβαπτίσθαι αὐτόν. Καὶ ζῆλον μὲν εἶχον ἄμφω
πουδαῖον περὶ δὲ ἔκαστος ἐσεβεῖ τῷ δὲ τρόπῳ πολὺ διεστήκει-
ται ἀλλήλων γενόμενοι βασιλεῖς. Πρότερον μὲν γὰρ ἐπὶ^τ Ιουλιανοῦ, δτε δὲ μὲν Οὐαλεντινιανὸς χιλίαρχος ἦν, Οὐάλης δὲ ἐν
τοῖς οἰκείοις τοῦ βασιλέως ἐστρατεύετο, οἷον εἶχεν ἔκαστος ζῆλον
πέδειξαν. Θύειν γὰρ ἀναγκαζόμενοι, τὰς ζώνας τῆς στρατείας
ιᾶλλον ἀφιέναι ἥροιντο ἢ ἀφιέναι τὸν Χριστιανισμόν. Ἀλλὰ τότε
ἰεν Ἰουλιανὸς δὲ βασιλεὺς, χρειάδεις τοὺς ἄνδρας τοῖς δημοσίοις

εἰδὼς, οὐδένα τῆς στρατείας ἐκίνει, ὡσπερ οὐδὲ Ἰοβιανὸν πολεμῶν μετ' αὐτὸν βασιλεύσαντα. "Τοτερον δὲ βασιλεύσαντες, περὶ μὴν ἐτὴν τῶν δημοσίων πρόνοιαν ἐν ἀρχῇ παραπλήσιοι ἀλλήλοις ὄπειραις ἐτύγχανον· περὶ δὲ τὸν Χριστιανισμὸν, ὡς ἔφην, διαφωνοῦσπει, ἢ γάρ οὐκέθ' ὅμοιώ τρόπῳ κατὰ τῶν Χριστιανιζόντων ἐκέχρητο. Οἱ δὲ πλοιοὶ λευτινιανὸς γὰρ τοὺς μὲν οἰκείους συνεκρότει, τοῖς δὲ Ἀρειανοῖς ζουσιν οὐδαμῶς ἦν ὁχληρός. Οὐάλης δὲ Ἀρειανὸς ὠλῆσσαν προαιρούμενος, δεινὰ κατὰ τῶν μὴ τοιαύτα φρονούντων εἰργάσατο, ὡς προὶών ὁ τῆς ἴστορίας δηλώσει λόγος. Κατὰ δὴ τὸν χρόνον τόνδε τῆς μὲν ἐν 'Ρώμῃ ἐκκλησίας προεστήκει Λιβέριος· ἐν δὲ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, τῆς μὲν 'ὅμοουσίου' πίστεως Ἀθανάσιος, τῆς δὲ Ἀρειανιζόντης Λούκιος, διν μετὰ Γεωργίου κατέστησαν αἱ Ἀρειανίζοντες. Τῶν δὲ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν Ἀρειανῷν ἥγειτο Εὐζώος· διήρητο δὲ καὶ οἱ τοῦ 'ὅμοουσίου' τῶν μὲν γὰρ Παυλῶνος, τῶν δὲ Μελίτιος προειστήκεισαν. Τῶν δὲ περὶ τὰ 'Ιεροσόλυμα Κύριλλος αὐθις ἐκράτει. 'Εν δὲ Κωνσταντινουπόλει Εὐδόξιος μὲν τῶν ἐκκλησιῶν ἐκράτει, τὴν Ἀρείου δόξαν διδάσκων οἱ δὲ τοῦ 'ὅμοουσίου' φρονήματος ἐν μικρῷ οἰκίσκῳ τὰς συναγ- γὰς ἐποιοῦντο ἔνδον τῆς πόλεως. Τῆς δὲ Μακεδονιανῆς θρησκείας ἔτι κατὰ τὰς πόλεις ἐκράτουν τῶν εὐκτηρίων οἴκων οἱ ἐν Σελευκείᾳ διακριθέντες τοῖς περὶ Ἀκάκιον. 'Εν τοιαύτῃ μὲν δὴ καταστάσει τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἦν.

CAP. II.

"Οτι Οὐαλεντινιανὸν ἐπὶ τὰ ἑσπέρια μέρη γενομένου, Οὐάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει προσελθόντων Μακεδονιανῶν καὶ αἰτούντων σύνοδον γενέσθαι, ἐπένευσε· καὶ δτὶ τοὺς τοῦ ὅμοουσίου ἐπολέμει.

Τῶν δὲ βασιλέων, Οὐαλεντινιανὸς μὲν τὰ ἑσπέρια μέρη ταχέως κατέλαβεν· εἶλκε γὰρ αὐτὸν ἡ τῶν ἐκεῖ πραγμάτων φροντίς. Οὐαλεντὶ δὲ μικρὸν κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιμείναντι προσέρχονται πλεῖστοι τῶν ἐπισκόπων τῆς Μακεδονιανῶν θρησκείας, ἔξαιτούσιν τε ἄλλην γενέσθαι σύνοδον ἐπὶ διορθώσει τῆς πίστεως. 'Ο δὲ βασιλεὺς, νομίσας συναινέσαι αὐτοὺς τοῖς περὶ Ἀκάκιον καὶ Εὐδόξιον, γενέσθαι ἐπέτρεψε. Καὶ οὕτοι μὲν συγκροτεῖν σύνοδον ἐν τῇ Λαμψάκῳ ἐσπεύδον. Οὐάλης δὲ ἦταχος ἐπὶ τὴν Σύριαν Ἀντιόχειαν ὥρμησεν, ὑφορώμενος μὴ οἱ Πέρσαι τὰς γενομένας ἐπὶ

Ίοβιανοῦ τριακοντούτεις σπουδὰς παραλύσαντες τοῖς Ῥωμαίων δροῖς ἐπέλθοιεν. Ἀλλὰ τὰ μὲν Περσικὰ ἡσύχασθαι. Αὐτὸς δὲ τῇ ἡσυχίᾳ καταχράμενος κατὰ τῶν τὸ ‘δμοούσιον’ φρονούντων ἀσπουδὸν ἦγειρε πόλεμον· καὶ Παντίνον μὲν τὸν ἐπίσκοπον δι’ ὑπερβάλλουσαν τοῦ ἀνδρὸς εὐλάβειαν οὐδὲν κακὸν ἐποίησεν, Μελίτιον δὲ ἔξορικὴ ἡζημίωσε· τοὺς δὲ ἄλλους, ὅσοι μὴ ἐβούλοντο Εὐζωϊῷ κοινωνεῖν, τῶν μὲν ἐκκλησίων τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐξήλαυνεν, ζημίαις δὲ καὶ τιμωρίαις διαφόροις ὑπέβαλλεν. Λέγεται δὲ, ὅτι καὶ πολλοὺς εἰς τὸν παρακείμενον ποταμὸν Ὁρρόντην ἀπέπνιξεν.

CAP. III.

“Οτι Οὐάλεντος κακῶς ποιοῦντος ἐν τῇ ἀνατολῇ τὸς τὸ δμοούσιον φρονοῦντας, ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει τύραννος ἀνέστη Προκόπιος· ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ καὶ σεισμὸς ἐπιγενόμενος καὶ θαλάσσης ἐπίκλυσις τὰς πολλὰς τῶν πόλεων ἐβλαψε.

Ταῦτα δὲ αὐτοῦ κατὰ τὴν Συρίαν ποιοῦντος, ἐπανίστατο ἐκ τῆς Κωνσταντινούπολεως τύραννος, Προκόπιος ὄνομα αὐτῷ· διὰ πολλὴν συγκροτήσας ἐν βραχεῖ χρόνῳ δύναμιν, δρμὰν κατὰ τοῦ βασιλέως ἀσπούδαζεν. Τοῦτο ἀπαγγελθὲν εἰς ἀγωνίαν μεγίστην τὸν βασιλέα κατέστησεν, ἥτις αὐτοῦ καὶ τὴν κατὰ τῶν διωκομένων δρμὴν πρὸς δλίγον ἐπέσχεν. ‘Ως δὲ ἐκ τοῦ πολέμου ταραχὴ τέως ὁδηνετο, σεισμὸς ἐπιγενόμενος πολλὰς τῶν πόλεων ἐβλαψεν. “Η τε θάλασσα τὸς οἰκείους δρους ἐνήλασεν· ἐν τισι μὲν γὰρ τόποις τοσοῦτον ἐπέκλυσεν, ὡς τὸν πρώην βασίμους τόπους πλεῦσθαι· ἐτέρων δὲ τόπων τοσοῦτον ἀπέστη, ὡς ἐν Ἑρῷ εὑρεθῆναι. Καὶ A.D. 365. τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὴν πρώτην ὑπατείαν τῶν δύο βασιλέων.

CAP. IV.

“Οτι θορύβου δντος ἐν τοῖς δημοσίοις καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, οἱ τὴν σύνοδον ἐν τῇ Λαμψάκῳ συγκροτήσαντες Μακεδονιανοὶ τὴν μὲν ἐν Ἀντιοχείᾳ πίστιν αὖθις κρατοῦντες, τὴν ἐν Ἀριμάνφῳ ἀνεθεμάτισαν, καὶ αὖθις τὴν Ἀκακίου καὶ Εύδοξείου καθαίρεσιν βεβαιοῦσιν.

Τούτων δὴ γενομένων, οὐδέτερα ἡσύχαζεν οὔτε τὰ δημόσια πράγματα οὔτε μὴν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν. Οἱ μὲν οὖν παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν σύνοδον συγκροτηθῆναι αἰτήσαντες ἐν τῇ Λαμψάκῳ συνήλθον, ἐν ὑπατείᾳ τῇ αὐτῇ· τοῦτο δὲ ἦν ἔβδομον ἔτος ἀπὸ τῆς ἐν Σελευκείᾳ

γενομένης συνόδου. Κάκει πάλιν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ πίστιν ἐπιβεβαιώσαντες, ἢ καὶ ἐν Σελευκείᾳ ὑπέγραψαν, ἀναθεματίζουσι τὴν ἐν Ἀριμίνῳ ὑπὸ τῶν πρώην διοδόξων ἐκτεθέσαν πίστιν· καὶ αὐτὶς καταψήφιζονται τῶν περὶ Ἀκάκιουν καὶ Εὐδόξιον, ὡς δικαίως καθαιρεθέντων. Τούτοις οὐδὲν ἀτιλέγειν Εὐδόξιος ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος ἵσχυεν· οὐ γὰρ αὐτῷ ἀμύνασθαι τούτους ὁ ἐνεστηκὼς δημόσιος συνεχώρει πόλεμος. Διδ καὶ οἱ περὶ Ἐλεύσιον τὸν Κυζίκουν ἐπίσκοπον ἐπικρατέστεροι τότε πρὸς δλίγον ἐγένοντο, συγκροτήσαντες τὸ χρηματίσαν Μακεδονίου δόγμα, μικρόν τε ἐμπροσθεν καὶ τὸ ἐν τῇ κατὰ Λάμψακον συνόδῳ γενόμενον φανερώτερον. Ταῦτην ἐγὼ νομίζω τὴν σύνοδον αἰτίαν γενέσθαι τοῦ πλεονάζειν ἐν Ἑλλησπόντῳ τὸν Μακεδονιανὸν χρηματίζοντας· ἢ γὰρ Λάμψακος ἐν τῷ στενῷ τοῦ Ἑλλησπόντου κείται πορθμός. Αὗτη μὲν οὖν ἡ σύνοδος τοιαύτην ἔσχε τὴν ἔκβασιν.

[Qu. om.
καὶ τό.]

CAP. V.

"Οτι συμβολῆς γενομένης περὶ πόλιν τῆς Φρυγίας, τοῦ τε βασιλέως καὶ τοῦ τυράννου Προκοπίου, προδοσίᾳ τῶν στρατηγῶν ἐλάν τὸν τύραννον αὐτὸν τε καὶ αὐτοὺς ἔνας τιμωρίας ὑποβαλὼν ἀνεῖλεν.

A.D. 366. Τῇ δὲ ἔξῆς ὑπατείᾳ, ἥτις ἦν Γρατιανοῦ καὶ Δαγαλαίφου, τὰ τῶν πολέμων ἐπέθετο. 'Ως γὰρ ὁ τύραννος Προκόπιος ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δρμηθεὶς ἔτοιμος ἦν ἐπιστρατεύειν τῷ βασιλεῖ, πυθόμενος ὁ Οὐάλης φθάνει ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἐλάσας, καὶ συμβάλλει τῷ Προκοπίῳ περὶ πόλιν τῆς Φρυγίας, ἢ προσωνυμία Νακώλεια. Καὶ τὴν μὲν πρώτην μάχην ἤττήθη μετ' οὐ πολὺ δὲ [εἰλα.] ζωγρήσας εἶχε τὸν Προκόπιον, 'Αγέλωνος καὶ Γομαρίου τῶν στρατηγῶν προδεωκότων αὐτὸν· οὐς καὶ ἔνας τιμωρίας ὑπέβαλεν. Τοὺς μὲν προδότας, ὑπεριδῶν τοὺς δρκους οὓς αὐτοῖς διωμόκει, πρίοσι διελῶν ἀπέκτεινε· τοῦ δὲ τυράννου, δύο δένδρων καμφθέντων γειτνιαζόντων ἀλλήλοις, ἐκάτερον σκέλος ἐκδῆσας, ἐπικαμφθέντων ἀφῆκεν δρθοῦσθαι· τὰ δὲ ἀνεγειρόμενα διέσπασε τὸν Προκόπιον. Καὶ οὕτως ὁ τύραννος διχοτομηθεὶς ἀπώλετο.

CAP. VI.

"Οτι μετὰ τὴν τοῦ τυράννου ἀναρέσιν, πάλιν δ βασιλεὺς ἡγάγκει τοὺς τῆς συνόδου ἀρειανίσαι καὶ πάντας Χριστιανούς.

'Ο δὲ βασιλεὺς εὐτυχῶς τότε πράξας αὐθις κατὰ τῶν Χριστιανῶν θορύβους ἐκίνει, πᾶσαν θρησκείαν Ἀρειανίζειν βουλόμενος. Μάλιστα δὲ αὐτὸν εἰς δργὴν ἔγειν ἡ κατὰ τὴν Λάμψακον γενομένη σύνοδος, οὐ μόνον δτι τοὺς Ἀρειανίζοντας ἀπεκήρυξεν ἐπισκόπους, ἀλλ' ὅτι καὶ τὴν ἐν Ἀριμιλφ τῆς πίστεως ἀνεθεμάτισεν ἐκθεσιν. Γενόμενος οὖν ἐν Νικομηδεὶᾳ τῆς Βιθυνίας, μεταπέμπεται παρ' ἑαυτὸν Ἐλεύσιον τὸν Κυζίκου ἐπίσκοπον· οὗτος δὲ τῇ Μακεδονίᾳ δόξῃ προσέκειτο μᾶλλον, ὡς μοι καὶ πρότερον εἴρηται. Καθίσας Cap. ii. 38. οὖν δ βασιλεὺς συνέδριον ἐπισκόπων τῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως, συντίθεσθαι τὸν Ἐλεύσιον τῇ πίστει ἐκείνων ἡγάγκαξεν. 'Ο δὲ πρότερον μὲν ἀπηρνεῖτο· ἔξορίας δὲ αὐτῷ καὶ δημεύσεως ἀπειληθείσης, περιδέης γενόμενος τῇ Ἀρειανῇ δόξῃ συντίθεται. Συνθέμενος δὲ, εὐθὺς μετεμέλετο· καὶ καταλαβὼν τὴν Κύζικον, ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ τὴν βίαν ἀπωδύρατο, φάσκων τὴν συγκατάθεσιν ἐκ βίας, οὐ μὴν ἐκ προαιρέσεως, πεποιῆσθαι· ζητεῖν τε αὐτοὺς ἔτερον ἐπίσκοπον, διότι αὐτὸς τῇ ἀνάγκῃ τὸ οἰκεῖον δόγμα ἡρυῆσατο. Κυζικηνοὶ δὲ φιλοστοργίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν ὑφ' ἐτέρῳ ἐπισκόπῳ τάττεσθαι οὐκ ἐβούλουντο, οὗτε μὴν ἐτέρῳ τῆς ἐκκλησίας παραχωρεῖν. "Εμενον μὲν οὖν ὑπ' αὐτῷ ταττόμενοι, μὴ μετατιθέμενοι δὲ τῆς οἰκείας αἱρέσεως.

CAP. VII.

"Οτι Εὔνόμος Κυζίκου γέγονεν ἐπίσκοπος Ἐλεύσιον τὸν Μακεδονιανὸν ἐκβαλάων· καὶ περὶ τοῦ πόθεν ἄρμητο, καὶ δτι Ἄστιον τοῦ ἀθέου ὑπογραφεῖς ὃν τὰ οἰκείου ἐξήλωσεν.

Ταῦτα ἀκούσας δ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος προβάλλεται πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Κυζίκου Εὔνομον, ὡς δυνάμενον δεινότητι λόγων πρὸς ἑαυτὸν ἐλκύσαι τὰ πλήθη. Κατελθόντος δὲ τοῦ Εὔνομίου, πρόσταγμα τοῦ βασιλέως ἐκέλευσεν ἐξωθείσθαι μὲν τὸν Ἐλεύσιον, ἐνθρονίζεσθαι δὲ τὸν Εὔνομον. Καὶ δὴ τούτου γενομένου, οἱ περὶ τὸν Ἐλεύσιον ἔξω τῆς πόλεως εὐκτήριον οἰκον κατασκευάσαντες, τὰς συναγωγὰς ἐποιήσαντο. Καὶ περὶ μὲν τὸν Ἐλεύσιον τοσαῦτα εἰρήσθω· περὶ δὲ Εὔνομίου ἐκεῖνα λεκτέον.

Cp. ii. 35.

Εὐνόμιος ὑπογραφεὺς γέγονεν Ἀετίου, τοῦ ἐπικληθέντος Ἀθέου,
οὐ καὶ ἀνωτέρῳ πεποιήμεθα μνήμην. Συνὼν δὲ αὐτῷ τὸν ἔκεινον
σοφιστικὸν τρόπον ἐξήλωσε λεξειδίοις τε σχολάζων καὶ ποιῶν
ἔαυτῷ σοφίσματα οὐκ ἥσθάνετο. Ἐκ τούτων τε τυφωθεὶς εἰς
βλασφημίαν ἐξέπεσε, τὸ Ἀρέιον μὲν δόγμα ζηλῶν, κατὰ πολλὰ δὲ
τοῖς τῆς ἀληθείας δόγμασι πολεμῶν διλιγομαθώς μὲν ἔχων πρὸς τὰ
ἱερὰ γράμματα, καὶ μηδὲ συνιέναι αὐτὰ δυνάμενος πολύχοντος δὲ τὴν
λέξιν, καὶ τὰ αὐτὰ περιστρέφων ἀεὶ, καὶ μὴ δυνάμενος περιγενέσθαι
τοῦ προτεθέντος σκοποῦ ὡς δεικνύοντιν αὐτοῦ οἱ ἐπτὰ τόμοι,
οὓς ἐματαιοπόνησεν εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους τοῦ ἀποστόλου ἐπι-
στολήν. Πολλοὺς γάρ λόγους εἰς αὐτὴν ἀναλώσας, τῆς ἐπιστολῆς
τὸν σκοπὸν ἐλεῖν οὐ δεδύνηται. Ἐφάμιλλοι δὲ αὐτοῦ καὶ οἱ ἄλλοι
οἱ φερόμενοι λόγοι τυγχάνοντοντιν ὅν δὲ βουλόμενος πεῖραν λαβεῖν
ἐνρήσει ἐν πολυλεξίᾳ τὴν τῶν νοημάτων εὐτέλειαν. Τοῦτον τοίνυν
τὸν Εὐνόμιον Εὐδόξιος πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Κυζίκου προσ-
βάλλετο. Ὡς οὖν ἐγένετο κατ' αὐτὴν, τῇ συνήθει διαλεκτικῇ χρώ-
μενος, ἐξενοφώνει τοὺς ἀκροωμένους αὐτοῦ καὶ ταραχὴ κατὰ τὴν
Κύζικον ἦν. Μὴ ἐνεγκόντες οὖν αὐτοῦ τὸν λεξικὸν τύφον, οἱ
Κυζικηνοὶ τῆς πόλεως ἐξελαύνοντοντιν ὅ δὲ καταλαβὼν τὴν Κων-
σταυτινούπολιν συνῆν μὲν τῷ Εὐδόξιῳ, σχολαῖος δὲ ἐπισκοπος ἦν.
Ἴνα δὲ μὴ δόξωμεν λοιδορίας χάριν ταῦτα λέγειν, αὐτῆς ἐπάκουε
τῆς Εὐνομίου φωνῆς, οὐα σοφιζόμενος περὶ Θεοῦ λέγειν τολμᾷ
φησὶ γάρ κατὰ λέξιν τάδε·

‘Ο Θεὸς περὶ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας οὐδὲν πλέον ἡμῶν ἐπίσταται· οὐδέ ἐστι
αὗτη μᾶλλον μὲν ἔκεινφ, ἢττον δὲ ἡμῖν γνωστομένφ· ἀλλ’ ὅπερ ἀν εἰδείμεν
ἡμεῖς περὶ αὐτῆς, τοῦτο πάντως κάκείνος οἴδειν ὁ δ’ αὐτὸν ἐκεῖνος, τοῦτο
εὑρήσεις ἀπαραλλάκτως ἐν ἡμῖν.

Ταῦτα μὲν καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα Εὐνόμιος σοφίσματα ποιῶν
οὐκ ἥσθάνετο· ὅπως δὲ τῶν Ἀρειανῶν μικρὸν ὕστερον ἐχωρίσθη,
κατὰ χώραν ἐρῶ.

CAP. VIII.

Περὶ τοῦ εὐρεθέντος χρησμοῦ ἐν λίθῳ γεγλυμάτῳ· δτε τὸ Χαλκηδόνος τεῖχος
ἐλένετο κατ’ ὅργην τοῦ βασιλέως Οδάλεντος.

Ο μέντοι βασιλεὺς Χαλκηδόνος, τῆς κατ’ ἀντικρὺ Βυζαντίου
πόλεως, τὰ τείχη λύειν προσέταπτεν. Ὁμωμόκει γάρ τοῦτο ποιή-

c. 13.

σειν, νικήσας τὸν τύραννον, δτὶ Χαλκηδόνιοι τῷ τυράννῳ προσθέμενοι αἰσχρῶς αὐτὸν περιώβρισαν, καὶ τὰς πύλας τῆς πόλεως προσιόντος ἀπέκλεισαν. Τὸ μὲν οὖν τεῖχος κελεύσει τοῦ βασιλέως ἐλύετο· καὶ οἱ λίθοι εἰς τὸ Κωνσταντιουπόλεως δημόσιον λουτρὸν μετεφέροντο, φροσωνυμίᾳ Κωνσταντιαναί. Εὑρηται δὲ ἐν ἑνὶ τῶν λίθων ἐπιγεγραμμένος χρησμὸς, ὃς ἐκέρυπτο μὲν ἐκ παλαιοῦ, τότε δὲ φανερὸς ἐγένετο, δηλῶν, ὡς ἡνίκα δαψιλὲς ὕδωρ ὑπάρξαι τῇ πόλει, τότε τὸ μὲν τεῖχος λουτρῷ ὑπουργήσει· μυρία δὲ φῦλα βαρβάρων, καταδραμόντα τὴν Ῥωμαίων γῆν καὶ πολλὰ χαλεπά δράσαντα, τελευταῖον καὶ αὐτὰ φθαρήσεται. Οὐδὲν δὲ κωλύει φιλομαθίας ἔνεκεν καὶ τὸν χρησμὸν ἐνταῦθα προσθεῖναι·

'Αλλ' ὅτε δὴ νύμφαι δροστερὴν κατὰ ἄστυ χορείην
Τερπόμεναι στήσωνται ἐῦστεφέας κατ' ἀγνιάς,
Καὶ τεῖχος λουτροῖο πολύστονον ἔσσεται ἀλκαρ'.
Δὴ τότε μυρία φῦλα πολυσπερέων ἀνθρώπων,
"Ἄγρια, μαργαίνοντα, κακὴν ἐπιειμένα ἀλκήν,
"Ιστρον καλλιρόδοι πόρον διαβάντα σὺν αὐχμῇ,
Καὶ Σκυθικὴν δλέσει χώρην καὶ Μυσίδα γαῖαν,
Θρηκίης δὲ ἐπιβάντα σὺν ἑπίσιι μαινομένησιν,
Αὐτοῦ κεν βιότοιο τέλος, καὶ πότμον ἐπίσποι.

Cp. Am.
mianus.
xxxi. 1, 5.

Οὗτος μὲν οὖν δὲ χρησμός. Συνέβη δὲ μετὰ χρόνον τὸν δλκὸν τοῦ ὕδατος ὑπὸ Οὐάλεντος κατασκευασθέντα δαψιλὲς παρασχεῖν τῇ Κωνσταντιουπόλει τὸ ὕδωρ· καὶ τότε τὰ βαρβαρικὰ ἐκινήθη, ὡς ὑστερον λέξομεν. Τὸν μέντοι χρησμὸν καὶ κατὰ ἄλλον τρόπον συνέπεσεν ἐκληφθῆναι· τοῦ ὕδραγωγοῦ γάρ εἰσαχθέντος εἰς τὴν πόλιν, Κλέαρχος, ἐπαρχος ὁν τῆς πόλεως, ὑδρείον μέγιστον κατεσκεύασεν ἐν τῇ νῦν Θεοδοσίου ἀγορᾷ καλουμένη, δὲ ἐφημέσθη 'Δαψιλὲς ὕδωρ.' 'Ἐφ' φὲ ἐορτὴν Ἰλαρὰν ἥγεν ἡ πόλις· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ λεγόμενον τῷ χρησμῷ, τὸ,

χορείην
Τερπόμεναι στήσονται ἐῦστεφέας κατ' ἀγνιάς.

'Αλλὰ τὰ μὲν κατὰ τὸν χρησμὸν μικρὸν ὑστερον ἐγένετο· τότε δὲ λυομένου, Κωνσταντιουπολῖται παρεκάλουν τὸν βασιλέα παῦσαι τὴν τοῦ τείχους κατάλυσιν. Συμπαρεκάλουν δὲ καὶ οἱ Βιθυνίας παρόντες ἐν τῇ Κωνσταντιουπόλει Νικομηδεῖς τε καὶ οἱ ἐνοικοῦντες

τὴν Νίκαιαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς περιοργῆς ὧν μόλις μὲν ἐδέχετο τὸν ἵκετευόντων τὴν δέησιν ἀφοσιούμενος δὲ τῷ ὅρκῳ, ἄμα τε λύει ἐκέλευσε, καὶ ἄμα πληροῦν τὰ λυόμενα ἑτέροις λίθοις μικροῖς. Καὶ νῦν ἐστὶν ἵδειν ἐν τισι τοῦ τείχους μέρεσιν, ὅπως τοῖς μεγίστοις καὶ θαυμαστοῖς λίθοις ἡ τότε γενομένη εὐτελής οἰκοδομὴ ἐπίκειται. Τοσαῦτα καὶ περὶ τοῦ Χαλκηδονίων τείχους εἰρήσθω μοι.

CAP. IX.

‘Ως δὲ βασιλεὺς Οὐάλης καὶ Ναυατιανὸς δομίας τοῦ δρθοδόξου τὸ δομοούσιον φρονοῦντας ἥλωνεν.

‘Ο μέντοι βασιλεὺς τοῦ διώκειν τοὺς τοῦ ‘δμοουσίου’ φρονήματος οὐκ ἐπάνετο, ἀλλ’ ἐξῆλαυνε μὲν αὐτὸν τῆς Κωνσταντιουπόλεως’
Cp. ii. 38.

v. 21.

σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Ναυατιανὸν ὡς δμόφρονας. Καὶ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν κλεισθῆναι ἐκέλευσε· καὶ τὸν ἐπίσκοπον αὐτῶν ἐξορίζημοιν προσέταπτε. ’Αγέλιος δονομα αὐτῷ· ἀνὴρ ἥδη πάλαι ἐκ τῶν Κωνσταντίνου χρόνων τῶν ἐκκλησιῶν προεστὼς, καὶ βίον ἀποστολικὸν βιούς· ἀνυπόδητος γάρ διόλου διῆγε, καὶ ἐνι τιτῶν ἐκέχρητο, τὸ τοῦ εὐαγγελίου φυλάττων ῥῆτον. ’Επέσχε δὲ τῷ

Matt. x. 10. κατὰ Ναυατιανῶν τοῦ βασιλέως δργῆν ἀνὴρ εὐλαβῆς ἐν ταῦτῃ καὶ ἐλλόγιμος, Μαρκιανὸς τοῦνομα, δι πάλαι μὲν κατὰ τὰ βασιλεῖα ἐστρατεύετο, τότε δὲ καὶ πρεσβύτερος τῆς Ναυατιανῶν ἐκκλησίας τυγχάνων γραμματικὸν λόγους Ἀναστασίαν καὶ Κάρωσαν τὰς τοῦ βασιλέως θυγατέρας ἐδίδασκεν, ὧν ἐπ’ δυνάματι καὶ δημόσιᾳ λουτρά ἐν τῇ Κωνσταντιουπόλει κατεσκευασμένα ὑπὸ Οὐάλεντος δείκνυται. Αλδοῦ οὖν τῇ πρὸς τὸν ἄνδρα, πρὸς διλίγον κλεισθέσαι, αἱ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίαι αὐθις ἡνοίγοντο. Οὐ μέντοι ταραχῆς τῆς παρὰ Ἀρειανῶν ἐπιφερομένης τελέως ἡσαν ἐλεύθεροι· ἐμισοῦντο γάρ ὑπ’ αὐτῶν, δι τοὺς δμόφρονας ἡγάπων καὶ ἐστεργούν. Τὰ μὲν οὖν περὶ τόνδε τὸν χρόνον οὕτω διέκειτο· ἰστέον δὲ, δι τὸ μὲν

A.D. 366. πρὸς τὸν τύραννον Προκόπιου πόλεμος ἐν ὑπατείᾳ Γρατιανοῦ καὶ Δαγαλαΐφου ἐγένετο περὶ τὰ τελευταῖα τοῦ Μαίου μηνός.

CAP. X.

'Οις δ βασιλεὺς Οὐαλεντινιανὸς δμάνυμον παῖδα γεγένηκεν, Γρατιανὸν πρὸ τῆς βασιλείας αὐτῷ γεγενημένου.

Ολίγον δὲ ὥστερον τοῦδε τοῦ πολέμου κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπατείαν Οὐαλεντινιανῷ τῷ βασιλεῖ ἐν τοῖς ἐσπερίοις μέρεσιν ἐτέχθη υἱὸς δμάνυμος αὐτῷ· Γρατιανὸς γάρ ἡδη πρότερον πρὸ τῆς βασιλείας αὐτῷ γεγένυντο.

CAP. XI.

Περὶ τῆς κατενεχθείσης οὐραύθεν ἔξαισιον χαλάζης, καὶ περὶ τῶν ἐν Βιθυνίᾳ καὶ Ἐλλησπόντῳ σεισμῶν.

Τῇ δὲ ἔξῆς ὑπατείᾳ, ἡτις ἦν Λουπικίνου καὶ Ἰοβιανοῦ, χειρο-^{A.D. 367.} πληθῆς κατημέχθη χάλαζα ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει τῇ δευτέρᾳ τοῦ Ἰουνίου μηνὸς λθίοις ἐμφερής. Τὴν δὲ χάλαζαν πολλοὶ ἔφασκον κατὰ μῆνιν Θεού κατενημέχθαι, δτὶ πολλοὺς τῶν Ἱερωμένων ἀνδρῶν ἔξορίστους δ βασιλεὺς ἐποίει, μὴ βουλομένους κοινωνεῖν Εὐδόξιῳ. Ολίγον δὲ μετὰ τόνδε τὸν χρόνον κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπατείαν Οὐαλεντινιανὸς δ βασιλεὺς τὸν υἱὸν Γρατιανὸν βασιλέα κατέστησε τῇ τετάρτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ Αὐγούστου μηνὸς. Τῇ δὲ ἔξῆς ὑπατείᾳ, ἡτις ἦν Οὐαλεντινιανοῦ τὸ δεύτερον καὶ ^{A.D. 368.} Οὐάλεντος τὸ δεύτερον, σεισμὸς περὶ τὴν Βιθυνίαν γενόμενος Νίκαιαν τὴν πόλιν κατέστρεψεν τῇ ἐνδεκάτῃ τοῦ μηνὸς Ὁκτωβρίου[·] τοῦτο ἦν δωδέκατον ἔτος μετὰ τὴν Νικομηδείας πτώσιν. Ολίγον δὲ μετὰ τόνδε τὸν σεισμὸν καὶ Γέρμης τῆς ἐν Ἐλλησπόντῳ τὰ πολλὰ μέρη ὑπὸ τοῦ ἐτέρου σεισμοῦ κατημέχθη. Καὶ τούτων γινομένων, οὐδεμία εὐλάβεια σύτε Εὐδόξιον ὑπεισήει τὸν τῶν Ἀρειανῶν ἐπίσκοπον, οὗτε μὴ τὸν βασιλέα Οὐάλεντα· τοῦ γάρ διώκειν τοὺς μὴ τὰ αὐτῶν φρονοῦντας οὐκ ἐπαύοντο. Τεκμήρια δὲ ἐδόκει εἶναι τὰ τῶν σεισμῶν τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ταραχῆς. Εγίνοντο οὖν, ὡς ἔφην, ἔξοριστοι πολλοὶ τῶν Ἱερωμένων ἀνδρῶν· μόνοι δὲ ἔκ τινος Θεοῦ προνοίας, δι' ὑπερβάλλουσαν εὐλάβειαν, οὐχ ὑπεβλήθησαν ἔξοριαις Βασίλειος καὶ Γρηγόριος, ὧν δὲ μὲν Καισαρείας τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ ἐπίσκοπος ἦν, Γρηγόριος δὲ Ναζιανζοῦ πόλεως εὐτελοῦς γειτνιαζούσης τῇ Καισαρείᾳ. Περὶ μὲν οὐν Βασιλείου καὶ Γρηγορίου προϊόντες ἐρούμεν.

CAP. XII.

'Οι οἱ τὰ Μακεδονίου φρονοῦντες διὰ τὴν τοῦ βασιλέως περὶ αὐτὸς βίαια στενοχωράμενού πρὸς Λιβύειον τὸν Ῥώμης διαπρεσβευσάμενοι τῷ δμοουσίῳ ἐγγράφα προσέθεντο.

Τῶν δὲ φρονούντων τὸ 'δμοούσιον' σφοδρῶς τότε συνελαθέντων, αὐθις οἱ διώκοντες κατὰ τῶν Μακεδονιανῶν ἔχώρουν. Οἱ δὲ φόβῳ μᾶλλον καὶ βίᾳ στενοχωρούμενοι κατὰ πόλεις διεπρεσβεύοντο πρὸς ἀλλήλους· δηλοῦντες, δεῦν ἐξ ἀνάγκης καταφεύγειν ἐπὶ τε τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπὶ Λιβύειον τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, ἀσπάζεσθαι τε τὴν ἐκείνων πίστιν μᾶλλον ἢ κοινωνεῖν τοῖς περὶ Εὐδόξιον. Πέμπουσιν οὖν Εὐντάθιον τὸν ἐκ Σεβαστέας, δις πολλάκις καθῆροτο, Σιλβανὸν Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, καὶ Θεόφιλον Κασταβάλων, Κιλικίας δὲ καὶ ἡδε πόλις, ἐντειλάμενοι μὴ διακριθῆναι πρὸς Λιβύειον περὶ πίστεως, ἀλλὰ καὶ κοινωνῆσαι τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ, καὶ κυρώσαι τὴν τοῦ 'δμοουσίου' πίστιν. Οὗτοι γράμματα τῶν ἐν Σελευκείᾳ διακριθέντων ἐπικομιζόμενοι τὴν παλαιὰν Ῥώμην κατέλαβον· καὶ τῷ βασιλεῖ μὲν οὐκ ἐντυγχάνουσι· περὶ τὰς Γαλλίας γὰρ ἡ σχολεῖτο, Σαυρομάτας ἐκεῖ πολεμῶν Λιβερίψ δὲ τὰς ἐπιστολὰς ἔγχειρίζουσιν. Ὁ δὲ αὐτὸς προσδέξασθαι οὐδαμῶς ἔβούλετο· τῆς γὰρ Ἀρειανῶν μοίρας εἶναι, καὶ μὴ δύνασθαι δεχθῆναι ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἔλεγεν, ὡς τὴν ἐν Νικαλὶ πίστιν ἀθετήσαντες. Οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, ἐκ μεταμελείας ἐπεγνώκεναι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡρυνῆσθαι μὲν ἡδη πρότερον τὴν τῶν 'ἀνομοίων' πίστιν, 'δμοιόν' τε ὡμολογηγέναι 'κατὰ πάντα τὸν Τίδον τῷ Πατρὶ' μηδέν τε διαφέρειν τοῦ 'δμοουσίου' τὸ 'δμοιον.'

Cp. ii. 43.

Cp. ii. 39.

Ταῦτα λέγοντας Λιβύειος ἔγγραφον τὴν δμοολογίαν τῆς γνώμης ἀπῆτησεν· οἱ δὲ αὐτῷ βιβλίον ὕρεξαν, ἐν φασὶ τὰ ρήματα τῆς κατὰ Νίκαιαν ἐκδοθείσης πίστεως προσεγέγραπτο. Τὰς μὲν οὖν ἐπιστολὰς, δις ἀπὸ Σμύρνης τῆς ἐν Ἀσίᾳ, καὶ ἀπὸ Πισιδίας, Ἰσαυρίας τε καὶ Παμφυλίας καὶ Λυκίας, συνόδους ποιησάμενοι ἔγραψαν, ἐνταῦθα διὰ τὸ μῆκος οὐ προσέγραψαν. Τὸ μέντοι βιβλίον, δοι περὶ Εὐντάθιον πρέσβεις Λιβερίψ ἐπέδοσάν, ἐστι τόδε·

Κυρίψ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ Λιβερίῷ Εὐντάθιος, Θεόφιλος, Σιλβανὸς
ἐν Κυρίψ χαίρειν.

Διὰ τὰς τῶν αἰρετικῶν μανιώδεις ὑπονοίας, οἱ οὐ παύονται ταῖς καθολικᾶς ἐκκλησίας σκάνδαλα ἐπιφέροντες, τούτου χάριν πᾶσαν ἀφορμὴν αὐτῶν ἀν-

ροῦντες, ὅμολογοῦμεν τὴν συνόδον τὴν γενομένην ἐν Λαμψάκῳ καὶ ἐν Σμύρνῃ, καὶ ἐν ἑτέροις διαφόροις τόποις, τῶν ὄρθοδξων ἐπισκόπων. Ἡσ συνόδου πρεσβείαν ποιούμενοι πρὸς τὴν χρηστότητά σου καὶ πάντας τοὺς Ἰταλούς τε καὶ Δυτικοὺς ἐπισκόπους γράμματα κομίζομεν, τὴν καθολικὴν πίστιν κρατεῖν καὶ φυλάσσειν, ἡτις ἐν τῇ ἀγίᾳ Νικαέων συνόδῳ, ἐπὶ τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου, ὑπὸ τριακοσίον δέκα καὶ ὁκτὼ ἐπισκόπων βεβαιωθεῖσα ἀκέραιᾳ καὶ ἀσαλεύτῳ καταστάσει ἔως νῦν καὶ διηνεκώς διαμένει· ἐν ἦν τὸ ‘ὅμοούσιον’ ἀγίως καὶ εὐσεβῶς κεῖται ὑπεναντίως τῆς Ἀρείου διαστροφῆς. Ὁμοίως καὶ ἡμᾶς μετὰ τῶν προειρημένων τὴν αὐτὴν πίστιν κεκρατηκέναι τε καὶ κρατεῖν καὶ ἄχρι τέλους φυλάσσειν ιδίᾳ χειρὶ ὅμολογοῦμεν, κατακρίνοντες Ἀρειων, καὶ τὴν ἀσεβῆ διδαχὴν αὐτοῦ, σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ τοὺς ὅμόφρονας αὐτοῦ, καὶ πάσας αἱρεσιν Σαβελλίου, Πατροπασσιανούς, Μαρκιωνιστὰς, Φωτιανούς, Μαρκελλιανούς, καὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καὶ τούτων τὴν διδαχὴν, καὶ πάντας τοὺς ὅμοφρονας αὐτῶν, καὶ πάσας τὰς αἰρέσεις τὰς ἐναντιούμενάς της προειρημένη ἀγίᾳ πίστει, ἡτις εὐσεβῶς καὶ καθολικῶς ὑπὸ τῶν ἀγίων ἔξετέθη πατέρων ἐν Νικαίᾳ· ἀναθεματίζοντες ἔξαιρέτως καὶ τὴν ἐν Ἀριμίνῳ συνύδρῳ ἀναγνωσθέσαν ἔκθετιν, ὡς ὑπεναντίως τῆς προειρημένης ταύτης πίστεως τῆς ἀγίας συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ πραχθεῖσαν· οἷς δόλῳ καὶ [οἰς τε; Val.] ἐπιορκίᾳ ὑποπεισθέντες οἱ ἐν Κωνσταντινούπολει κομισθεῖσιν ἀπὸ Νίκης τῆς Θράκης ὑπέγραψαν. Ἔστι δὲ ἡ πίστις ἡμῶν, καὶ αὐτῶν δων προείρηται, δων καὶ τὴν πρεσβείαν ποιούμεθα, αὕτη. Πιστεύομεν εἰς ἓν Θεὸν, Πατέρα Κρ. i. 8. παντοκράτορα, πάντων ὄρατων καὶ ἀοράτων ποιήτην· καὶ εἰς ἓν μονογενῆ Θεὸν, Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὅμοούσιον τῷ Πατρὶ, δο' οὐ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς τὸν δι' ἡμᾶς τὸν ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαται, παθόντα, καὶ ἀναστάτα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς οὐρανούς, καὶ ἐρχόμενον κρῦνας ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ “Ἄγιον. Τοὺς δὲ λέγοντας, ‘ἥν ποτε ὅτε οὐκ ἦν,’ καὶ ‘πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν,’ καὶ ὅτι ‘ἔξ οὐκ ὅντων ἐγένετο,’ ἥ ‘ἔξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας’ φάσκοντας εἶναι, ἥ ‘τρεπτὸν, ἥ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ,’ τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ.’ Ἐγὼ δὲ Εὐστάθιος ἐπίσκοπος πόλεως Σεβαστείας, καὶ Θεόφιλος, καὶ Σιλβανὸς, πρέσβεις συνόδων Λαμψάκου, Σμύρνης, καὶ τῶν λοιπῶν, ταύτην τὴν ὅμολογίαν χερσὸν ἡμῶν καὶ οἰκείας προαιρέσεσιν ἐγράψαμεν. Εἰ δέ τις μετὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν παρ' ἡμῶν πίστιν, καθ' ἡμῶν ἦτοι τῶν ἀποστειλάντων ἡμᾶς ἔγκλημά τι προσενεγκεῖν θελήσει, μετὰ γραμμάτων τῆς σῆς ἀγιοσύνης, πρὸς οὓς ἔαν δοκιμάσῃ ἡ σὴ ἀγιότης ὄρθοδξους ἐπισκόπους ἔρχεσθαι, καὶ ἐπ'

αὐτῶν μεθ' ἡμῶν διαδικάξεσθαι. Καὶ εἴ τι ἐγκλήματος ἔνεκεν συσταθῆ, εἰς τὸν αἵτιον ἐκδικηθείη.

Τούτῳ δὴ τῷ βιβλίῳ τοὺς πρέσβεις ἀσφαλισάμενος δὲ Λιβέριος, εἰς κοινωνίαν τε ἐδέξατο, καὶ τάδε τὰ γράμματα δοὺς ἀπέλυσεν

*Ἐπιστολὴ Λιβερίου τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῶν Μακεδονιανῶν.

Tois ὀγαπητοῖς ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς Εὐηθίῳ, Κυριλλῷ, Ὑπερεχίῳ, Οὐρανίῳ, Ἡρωνὶ, Ἐλπιδίῳ, Μαξιμῷ, Εὐπεθίῳ, Εὐκαρπίῳ, Ἐορτασίῳ, Νέων, Εὐμαθίῳ, Φαυστίνῳ, Προκλίνῳ, Πασινίκῳ, Ἀρσενίῳ, Σευήρῳ, Διδυμίων, Βρεττανίῳ, Καλλικράτει, Δαλματίῳ, Αἰδεσίῳ, Εὐστοχίῳ, Ἀμβροσίῳ, Γελανίῳ, Παρδαλίῳ, Μακεδονίῳ, Παύλῳ, Μαρκέλλῳ, Ἡρακλείῳ, Ἀλεξάνδρῳ, Ἀδολίῳ, Μαρκιανῷ, Σθενέλῳ, Ἰωάννῃ, Μάκερι, Χαρισίῳ, Σιλβανῷ, Φωτεινῷ, Ἀντωνίῳ, Ἀύθῳ, Κέλσῳ, Εὐφράνον, Μιλησίῳ, Πατρικίῳ, Σευηριανῷ, Εὐτεθίῳ, Εύμολπίῳ, Ἀθανασίῳ, Διοφάντῳ, Μηροδώρῳ, Διοκλεῖ, Χρυσαμπέλῳ, Νέωνι, Εὐγενίῳ, Εὐσταθίῳ, Καλλικράτει, Ἀρσενίῳ, Εὐγενίῳ, Μαρτυρίῳ, Ἱερακίῳ, Λεοντίῳ, Φιλαγρίῳ, Λουκίῳ, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ ἀνατολῇ δρθιδόξους ἐπισκόπους Λιβέριος ἐπίσκοπος Ἰταλίας, καὶ οἱ κατὰ τὴν δύσιν ἐπίσκοποι, ἐν Κυρίῳ πάντοτε χαίρειν. Τὴν ἐύκταιοτάτην ἡμῖν χαρὰν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δύμονίας ἡνεγκε τὰ ὑμέτερα γράμματα, τῷ τῆς πίστεως φωτὶ προλαμπόμενοι ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ, τὰ ἀποδοθέντα ἡμῖν διὰ τῶν τιμιώτατῶν ἀδελφῶν τῶν ἐπισκόπων, Εὐσταθίου, Σιλβανοῦ, καὶ Θεοφίλου. Καὶ ταύτη μᾶλιστα, ὅτι τὴν ὑμετέραν γνώμην καὶ τὰ ὑμέτερα φρονήματα συμφωνεῖν καὶ συνήδειν πρὸς τε τὴν ἐμὴν ἐλαχιστότητα, καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ δυτικῶν πάντων, διεθεβαιώσαντο καὶ ἀπέδειξαν. Καὶ ταύτην εἶναι γινώσκομεν τὴν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν πίστιν, ἡτις μέχρι τῆς κατὰ Νίκαιαν συνόδου ἀκεραία καὶ ἀσάλευτος διέμεινε. Ταύτην τε αὐτοῖς ἔχειν ὀμολόγησαν, καὶ χαρὰς ἀναπλησθεύτες, πᾶν ἔχοντας καὶ ζόγυρον ἀπότον ὑπονοίας ἐκβάλλοντες, οὐ μόνον διὰ λόγου, ἀλλὰ καὶ ἐγγράφως ταύτην ἔξεθεντο. Ἡς καὶ τὸ ἀπτίτυπον ἀναγκαῖος τούτοις τοῖς γράμμασίν ὑποτάξαι ἡγησάμεθα δεῖν, μή τινα πρόφασιν τοῖς αἱρετικοῖς εἰς ἐπιβούλην αὐθις καταλείπωμεν, ἐν ᾧ πάλι τὰ ὑπεκκαύματα τῆς ἴδιας κακίας ἀνακινοῦντες, πυρκαϊάς διὰ διχοστασιῶν συνήθως ἔξαπτοιεν. Ἐπειτα καὶ τοῦτο ὀμολόγησαν οἱ τιμιώτατοι ἀδελφοὶ ἡμῶν, Εὐστάθιος καὶ Σιλβανὸς καὶ Θεόφιλος, ἔαντούς τε καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην πάντοτε ταύτην τὴν πίστιν ἐσχηκέναι, καὶ ταύτην μέχρι τέλους διαφυλάξειν, δηλαδὴ τὴν ἐν Νικαίᾳ δοκιμασθεῖσαν ὑπὸ τριακοσίων δέκα καὶ ὁκτὼ δρθιδόξων ἐπισκόπων· ἡτις τὴν τελείαν περιέχει ἀλήθειαν, καὶ πάντα τὰ τῶν αἱρετικῶν πλήθη ἐπιστομίζει τε καὶ ἀνατρέπει. Οὐδὲν γάρ ἀπὸ ταῦτομάτου, ἀλλὰ θειῷ νεύματι, δ τῶν τοσούτων ἀριθμὸς ἐπισκόπων συνεκροτήθη κατὰ τῆς Ἀρείου

[οἵτε τῆς
ητα., Val.]

[προλαμ-
πόμενα, Val.]

[μέχρι τοῦ
ἄπο τῆς.
αὐτοῦ, Val.]

μανίας· ἀλλ' ἐν ὅσῳ ἀριθμῷ δὲ μακάριος Ἀθραὰμ τοσαύτας χωλιάδας διὰ Gen. xiv. 14. πίστεως κατεστρέψατο· ητὶς πίστις ἐν τῇ ‘ὑποστάσει’ καὶ τῷ δινόματι τοῦ ‘ὅμοουσίου’ περιεχομένη, δισπερ ἔρυμα ὁχυρὸν καὶ ἄμαχον, πάσας τὰς προσβολὰς καὶ τὰς κακομηχανίας τῆς Ἀρείου κενοδοξίας καθαιρεῖ τε καὶ ἀποτρέπεται. Τοιγαροῦν πάτων τῶν κατὰ τὴν δύσιν ἐπισκόπων τῶν εἰς τὸ Ἀριμύνων συνελθόντων, διπότε τούτους ἡ κακοήθεια τῶν Ἀρειανῶν συνεκρότησεν, ὅπως ἡ διὰ πειθοῦς τιθεὶς, ἡ ἵνα ἀληθέστερον εἴπω, κοσμικῆς δυναστείας, τοῦθ' ὅπερ ἀσφαλέστατον ἦν ἐν τῇ πίστει κείμενον ἀνέλοιεν, ἡ πλαγίως ἀρνήσωνται, οὐδὲν τούτων ὀφέλησεν ἡ πανουργία. Καὶ γὰρ σχεδὸν πάτες ἑκένοις οἱ ἐν τῇ Ἀριμύνῳ γενόμενοι, καὶ δελεασθέντες ἡ ὑπαχθέντες τότε, νῦν ἀναφρονήσαντες καὶ ἀναθεματίσαντες τὴν ἔκθεσιν τῶν ἐν Ἀριμύνῳ συνελθόντων, καὶ ὑπογράψαντες τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ πίστει τῇ κατὰ Νίκαιαν θεσπισθείσῃ, οἱ καὶ ἡμῖν κοινωνήσαντες, ἐκθυμότερον κατὰ τοῦ Ἀρείου δῆγματος καὶ κατὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν χαλεπαίνουσιν. Οὕτινος πράγματος τὸν ἔλεγχον καὶ αὐτὸς οἱ πρέσβεις τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἐπιγύνοντες, ὑμᾶς αὐτοὺς τῇ οἰκείᾳ ὑπογραφῇ συνέζευξαν, ἀναθεματίζοντες “Ἀρείον καὶ τὰ ἐν Ἀριμύνῳ πραχθέντα κατὰ τῆς πίστεως τῆς ἐν Νίκαιᾳ θεσπισθείσης, οἵς καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ δελεασθέντες δί’ ὅρκωμοισιῶν ὑπεγράψατε. “Οθεν ἀκόλουθον ἡμῖν ἐφάνη γράψαι πρὸς τὴν ὑμετέρων ἀγάπην, καὶ βοηθῆσαι τοῖς δίκαια αἰτουμένοις· μᾶλιστα ὅτε διὰ τῆς ὅμολογίας τῶν ὑμετέρων πρεσβειῶν ἀναφρονήσαντας τοὺς ἀνατολικὸς συμφωνεῖν πρὸς τοὺς ὄρθοδόξους τῶν δυτικῶν ἐπέγνωμεν. Καὶ δηλοῦμεν ὅπως εἰδέναι ἔχοιτε, τὰς ἐν τῇ Ἀριμύνῳ βλασφημίας καὶ ὑπὸ τῶν δοξασάντων τότε κατὰ συναρπαγὴν [βοξάντων, ταραβεθλάφθαι νῦν ἀναθεματισθείσας, καὶ πάντας πρὸς τὴν κατὰ Νίκαιαν πίστιν συμπεπενεκέναι. Καὶ χρὴ δὲ ὑμῶν τοῦτο πᾶσι γνωσθῆναι, ὅπως δυνηθεῖεν καὶ οἱ κατ’ ἐπίρειαν παραβλαφθέντες ἢδη ποτὲ ἐκ τοῦ αἰρετικοῦ σκότους πρὸς τὸ θεῖον φῶς τῆς καθολικῆς ἐλευθερίας ἀνακάμψαι. Οὕτινες μετὰ ταύτην τὴν σύνοδον, εἰ μὴ θελήσειαν ἀποπτύσαι τὸν τῆς κακοδοξίας ἴὸν, καὶ τὰς βλασφημίας Ἀρείου πάσας ἀνελεῖν, τάντας τε ἀναθεματίσαι, γινωσκέτωσαν ἑαυτοὺς μετὰ τοῦ Ἀρείου καὶ τῶν τούτου μαθητῶν καὶ τῶν λοιπῶν ὅφεων, ητοι Σαβελλιανῶν ἡ Πατροπαστιανῶν ἡ οἰασδήποτε ἀλλης αἰρέσεως, ἐκσπόνδους εἶναι καὶ ἀκοινωνήσουν τῶν ἐκκλησιαστικῶν συνάξεων, ητὶς τοὺς ἐκ μοιχείας νίοὺς οὐ προσίεται. ‘Ο Θεὸς ὑμᾶς ἐρρωμένους διαφυλάξοι, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

Ταῦτα τὰ γράμματα οἱ περὶ Εὐστάθιον δεξάμενοι αὐθις ἐπὶ τὴν Σικελίαν ὥρμησαν· ἑκεῖ τε παρασκευάσαντες γενέσθαι σύνοδον τῶν Σικελῶν ἐπισκόπων, ἐπ’ αὐτῶν τε τὴν τοῦ ‘ὅμοουσίου’ πίστιν δμολογήσαντες, καὶ τὴν ἐν Νίκαιᾳ πίστιν κυρώσαντες, δμόψηφά τε

καὶ παρ' ἐκείνων δεξάμενοι γράμματα, ἐπανῆκον παρὰ τὸν πέμψαντας. Οἱ δὲ τὰς Λιβερίους ἐπιστολὰς δεξάμενοι διεπρεσβεύοντο κατὰ πόλεις πρὸς τὸν προεστῶτας τῆς ‘δμουσίου’ πίστεως, προτρεπόμενοι συνελθεῖν διοθυμαδὸν εἰς Ταρσὸν τῆς Κιλικίας, ἐπὶ τῷ κυρώσαι τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, καὶ λῦσαι πᾶσαν μετὰ ταῦτα γεγνημένην ἔρεσχελίαν. Καὶ δὴ ἵσως ἀν ταῦτα ἐγεγόνει, εἰ μὴ δὲ μεγιστον τότε δυνάμενος παρὰ βασιλεὺς διεκώλυσε, λέγω δὴ Εὐδόξιος ὁ τῆς Ἀρειανῆς προεστῶς θρησκείας· δος καὶ πλείω διὰ τὴν κηρυχθεῖσαν σύνοδον ἔξαφθεὶς, μείζονα κακὰ τούτους εἰργάσατο. “Οτι μὲν οὖν Μακεδονιανοὶ δι' ὧν ἐπεμψαν πρεσβευτῶν κοινωνήσαντες Λιβερίῳ τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν ἐκύρωσαν, αὐτὸς Σαβῖνος ἐν τῇ ‘συναγωγῇ τῶν συνοδικῶν’ ὅμολόγησεν.

Cp. i. 8.

CAP. XIII.

“Οπως Εὐδόμιος Εὐδοξίου κεχώριστο διὰ τὸ προσκείσθαι αὐτὸν Ἀετίῳ, καὶ ὅτι σπουδὴ Εὐδοξίου ταραχῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένης, Ἀθανάσιος πάλιν φεύγει· καὶ διτὶ τοῦ λαοῦ διὰ τοῦτο στασιάσαντος, διὰ βασιλεὺς δείσας, διὰ γραμμάτων τε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παρακαλέσας, αὐτὸς τὸν Ἀθανάσιον κρατεῖν ἀδεῶς τὴν ἐκκλησίαν ἐκέλευσε.

Περὶ δὲ τούσδε τὸν χρόνους Εὐνόμιος Εὐδοξίου χωρισθεὶς κατ' ἤδιαν τὰς συναγωγὰς ἐποίησατο, ὅτι πολλάκις αὐτοῦ παρακαλοῦντος δεχθῆναι τὸν καθηγητὴν ἑαυτοῦ Ἀέτιον, Εὐδόξιος οὐχ ὑπήκουσε. Τοῦτο δὲ οὐχ ἐκῶν ἐποίησεν· οὐ γάρ τὴν Ἀετίου δόξαν θήτει, τὴν αὐτὴν οὖσαν τῇ ἑαυτοῦ ἀλλ' ὅτι πάντες οἱ διδόφρονες ὡς ἐτερόδοξον περιέσταντο· αὕτη η αἰτία τοῦ Εὐδοξίου τὸν Εὐνόμιον χωρισθῆναι πεποίηκε. Ταῦτα μὲν ἐν Κωνσταντινούπολει τοῦτον τὸν τρόπον ἐγένετο· κατὰ δὲ τὴν Ἀλεξανδρειαν πρόσταγμα ἐπάρχων σπουδῇ Εὐδοξίου πεμφθὲν τὴν ἐκκλησίαν ἐτάραξεν. Ἀθανάσιος δὲ τὴν ἐκ τοῦ πλήθους ἀλογον ὄρμὴν ὑφορώμενος, δεδοικώς τε μὴ τῶν γενησομένων ἀτόπων αὐτὸς τὴν αἰτίαν λάβῃ, τέσσαρας ὅλους μῆνας ἐν μυημέιφ πατρῷῳ ἀπέκρυπτεν ἑαυτόν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν αὐτοῦ ἀπουσίαν δολος πόθῳ τῷ πρὸς αὐτὸν ἐστασίας, μαθὼν δολος μῆνας διατητος τὴν Ἀλεξανδρειαν, διὰ γραμμάτων ἐσήμανεν, ἀδεῶς κρατεῖν τῶν ἐκκλησιῶν Ἀθανάσιον. Καὶ τοῦτ' ήν αἴτιον τοῦ μὴ ταραχθῆναι τὴν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν, ἔως τῆς Ἀθανασίου τελευτῆς. “Οτι μὲν οὖν μετὰ τὴν

τελευτὴν αὐτοῦ, πάλιν οἱ τοῦ Ἀρειανοῦ μέρους τῶν ἐκκλησιῶν ἐκράτησαν, μικρῷ ὅστερον λέξομεν.

c. 21.

CAP. XIV.

Ὦς Εὐδοξίου ἐν Κωνσταντινούπολει τελευτήσαντος, οἱ μὲν Ἀρειανοὶ Δημόφιλον,
οἱ δρθδόξοι δὲ Εὐάγριον, δὲ^{21.} Εὐστάθιον τοῦ Ἀντιοχείας ἔχειροτόνησαν.

Τοιγαροῦν δὲ βασιλέως Οὐάλλης, πάλιν ἐπὶ τὴν Ἀντιοχείαν
σπεύδων, ἀπῆρεν ἀπὸ τῆς Κωνσταντινούπολεως^{22.} καὶ γενόμενος
ἐν Νικομηδείᾳ πόλει τῆς Βιθυνίας, ἐπεσχέθη κατ’ αὐτὴν δι’ αἰτίαν
τοιαύτην. Εὐδόξιος οὗτος δὲ τῆς Ἀρειανῆς ἐκκλησίας ἐπίσκοπος
εὐθὺς μετὰ τὴν τοῦ βασιλέως ἔξοδον τέλει τοῦ βίου ἔχρήσατο, ἐν
ὑπατείᾳ Οὐαλευτιωνοῦ τὸ τρίτον καὶ Οὐάλευτος τὸ τρίτον, δεκάενα A.D. 870.
ἐνιαυτοὺς τῆς ἐν Κωνσταντινούπολει ἐκκλησίας τὸν θρόνον κατε-
σχηκώς. Διὸ οἱ Ἀρειανοὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ καθιστῶσι Δημό-
φιλον^{23.} καιροῦ δὲ νομίσαντες δεδράχθαι οἱ τοῦ ‘δμοουσίου’ τῆς
ἔαντῶν πίστεως Εὐάγριον τινα προεβάλλοντο^{24.} καὶ χειροτονεῖ
τοῦτον Εὐστάθιος, δὲ πάλι ηπεῖτε ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας γεγονώς. i. 24.
‘Ος πρότερον μὲν ὑπὸ Ιοβιανοῦ τῆς ἔξορίας ἀνακέκλητο, τότε δὲ
παρῆν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, σκοπῷ τοῦ στηρίξαι τοὺς τῆς
‘δμοουσίου’ πίστεως^{25.} καὶ κατ’ αὐτὴν λανθάνων διέτριβεν.

CAP. XV.

Ὦς τοῦ βασιλέως Εὐάγριον καὶ Εὐστάθιον ἔξορίσαντος, οἱ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες
σφόδρα τοὺς τὸ δμοούσιον κρατοῦντας ἐκάκουν.

Τούτου δὲ γενομένου, αὐθις ἐξ ἑτέρας ἀρχῆς ἀνεκίνουν οἱ Ἀρειανοὶ
τὸν διωγμὸν κατ’ αὐτῶν. Εἰς γνῶσιν οὖν τοῦ βασιλέως ταχέως
ἔρχεται τὰ γινόμενα· εὐλαβούμενός τε μή τις ἐκ τῆς παρατριβῆς
τῶν δχλῶν γενομένη στάσις ἀνατρέψῃ τὴν πόλιν, στρατιωτικὴν
χείρα ἐκ τῆς Νικομηδείας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπεμψεν·
ἐκέλευσέν τε ἐν ταντῷ συλληφθέντας τὸν χειροτονήσαντα καὶ τὸν
χειροτονηθέντα ἄλλον ἀλλαχοῦ περιορίζεσθαι. Εὐστάθιος μὲν οὖν
ἐν Βιζύη τῆς Θράκης πόλει περιωρίζετο^{26.} Εὐάγριος δὲ εἰς ἄλλον
τόπον ἀπήχθη. Τούτων οὕτω καταπραχθέντων, πλέον οἱ Ἀρειανί-
ζοντες καταθρασυνόμενοι τοὺς τῆς ἐκκλησίας κατέβλαπτον^{27.} τύπ-
τοντες, καθυβρίζοντες, κατακλείστους δεσμωτηρίοις ποιοῦντες,

χρήμασι ζημιούντες, πάντα ἀπλῶς τὰ ἀνήκεστα πράττουστε κατ' αὐτῶν. Ὅπερ μὴ φέρουστε, ἐπὶ τῷ δεηθῆναι τοῦ βασιλέως ἥρχοντο, εἴ πως δύναιτο μερικῶς γοῦν ἀνεθῆναι τῆς βίας· ἀλλὰ τοῦτο σκεψάμενοι, πολὺ τῆς ἐλπίδος διήμαρτον, ὅτι παρὰ τοῦ ἀδικοῦντος τῶν δικαίων προσεδόκων τυχεῖν.

CAP. XVI.

Περὶ τῶν ἐν τῷ πλοίῳ κατακαέντων ἀγῶν πρεσβυτέρων, καὶ περὶ τοῦ διὰ τῶν πατά μηνιν Θεοῦ ἐν τῷ Φρυγίᾳ γεγονότος λιμοῦ.

‘Ος γὰρ ἐπιλεχθέντες ἄνδρες εὐλαβεῖς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τυγχάνοντες τάγματος, τὸν ἀριθμὸν δύντες δύοδοίκοντα, δινήγοντο Οὐρβανδός, Θεόδωρος, Μενέδημος, εἰς τὴν Νικομήδειαν παρεγένοντο, καὶ ίκεσίας δρεγον τῷ βασιλεῖ, ἀναδιδάσκουντες τὴν βίαν καὶ δσα ὑπέμενον, περιοργὴς γενόμενος δὲ βασιλεὺς τοσοῦτον ἐπέκρυψε τῆς δρυῆς, δσον λαθραίως Μοδέστω τῷ ἐπάρχῳ κελεῦσαι συλλαβεῖν καὶ θανάτῳ ζημιώσαι τὸν ἄνδρα. ‘Ο δὲ τρόπος τοῦ θανάτου ξένος τις ήν· διὸ καὶ μνήμῃ παραδοθήσεται. Δεδιὼς δὲ ὑπαρχος, μὴ στάσιν ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀλογον ὑπομείνῃ ἐν τῷ φανερῷ φονεύων αὐτὸν, πλάττεται εἰς ἔξορίαν πέμπειν τὸν ἄνδρα. Τῶν δὲ εὐγενῶν καταδεξαμένων, δὲ ὑπαρχος κελεύει πλοίῳ ἐμβληθέντας ὡς ἐπὶ τὴν ἔξορίαν δῆθεν ἀπάγεσθαι· ἐντειλάμενος τοὺς ναύταις, ἐπειδὴν κατὰ μέσον γένωνται τοῦ πελάγους, ὑφάψαι τὸ πλοῖον· ἵνα τὸν τρόπον τοῦτον ἀποθανόντες μὴ ἔξουσι τὸν κηδεύοντας. Ταῦτα ἐγίνοντο· καὶ ἀναχθέντες, κατὰ μέσον τε τοῦ Ἀστακηνοῦ πελάγους γενόμενοι, ποιοῦσι τὸ προσταχθέν· εἰς ἔτερόν τε παρεπόμενον ἀκάτιον μεταβάντες ἀπεχώρησαν, τὸ πλοῖον ὑφάψαντες. Συμβὰν δὲ ἄνεμον πνεῖν ἀφηιώτην σφοδρὸν, ἔξωθενται ἐπὶ πολὺ καιομένη ἡ ναῦς· ὥστε τάχιον μὲν τὴν ὅρμὴν ποιεῖσθαι· διαρκέσται δὲ ἄχρι τοῦ ἐπινείου, φ προσωνυμία Δακίδιος, κάκει τελέως σὺν τοῖς ἀνδράσιν ἀναλωθῆναι. Τούτο οὐκ ἀτιμώρητον ἐλεγον γεγενῆσθαι πολλοί· λιμὸν γὰρ σύντονον ἐπισυνέβη γενέσθαι περὶ τὰ Φρυγῶν ἔθνη· ὡς ἀνάγκην ἔχειν πρὸς δλίγον τῆς χώρας ἀπαντασθαι τῶν ἐνοικούντων τοὺς πλείονας, καὶ καταφεύγειν ἐπὶ τε Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλας ἐπαρχίας. ‘Αεὶ γὰρ δὴ Κωνσταντινούπολις, καὶ ἀπειρα τρέφουσα πλήθη, τὰ πολλὰ εὐθηνεῖται, τῷ

. Greg.
iz. Orat.
v. 10 and
ii. 46.

ωστι:

τε διὰ θαλάσσης ἔχειν τῶν πανταχόθεν ἐπιτηδείων τὴν προσκομιδὴν,
καὶ ὅτι δὲ Εὔξεινος Πόντος παρακέμενος ἀφθονον αὐτῇ, ἡνίκα
προσδεηθῆ παρέχει τὸν σῖτον.

CAP. XVII.

*Ως δὲ βασιλεὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενος πάλιν τὸν διατρίβων τε κατ'
ἔδιοκε.*

Οὐάλης δὲ δὲ βασιλεὺς μικρὰ τῶν ἐκ τοῦ λιμου γενομένων φρου-
τίσας ἐπὶ τὴν Συρίας Ἀντιόχειαν παραγίνεται· διατρίβων τε κατ'
αὐτὴν ἐπόρθει τοὺς μὴ Ἀρειανίζοντας. Τέλεον γὰρ ἐξελάσας τοὺς
τὸ διμοούσιον φρονοῦντας τῶν ἐκκλησιῶν σχεδὸν τῶν ἀνατολικῶν
πόλεων, οὐκ ἥρκειτο τούτῳ, ἀλλὰ καὶ διαφόροις κολαστηρίοις ὑπέ-
βαλλεν. Ἀπώλλυεν δὲ πολλῷ πλείους τῶν πρότερον, διαφόροις
μὲν θανάτοις παραδιδοὺς, ἔξαιρέτως δὲ τῷ ποταμῷ.

CAP. XVIII.

*Περὶ τῶν ἐν Ἐδέσῃ γενομένων, τῆς τε τοῦ ὑπάρχου ὑβρεως, καὶ περὶ τῆς τῶν
πολιτῶν πίστεως καὶ παρρησίας, καὶ τῆς θεοφίλου γυναικός.*

Λεκτέον δὲ οīα καὶ ἐν Ἐδέσῃ τῆς Μεσοποταμίας ἐγίνετο. Ἐν
δὲ τῇδε τῇ πόλει Θωμᾶ τοῦ ἀποστόλου μαρτύριον ἔστι λαμπρὸν
καὶ περιφανὲς, συνεχεῖς τε ἐν αὐτῷ συνάξεις ἐπιτελοῦνται διὰ τὴν
τοῦ τόπου ἀγιότητα. Τοῦτο ἴστορήσαι δὲ βασιλεὺς Οὐάλης θελήσας,
καὶ μαθὼν πᾶν τῆς αὐτοῦ ἀπεχθεῖς αἰρέσεως εἶναι τῶν συνερχο-[ἀπεχθεῖς]
μένων τὸ πλῆθος, λέγεται τῇ χειρὶ πλῆξαι τὸν ὑπαρχον, ὅτι μὴ
προύνόρθει ἐξελάσαι κάκεθεν αὐτούς. *Ως δὲ δὲ ὁ ὑπαρχος περι-
νθρισθεὶς ἔτοιμος ἦν ἄκων ὑπουργεῖν τῇ βασιλέως δργῇ,—οὐ γὰρ
ἐθούλετο τοσούτων ἀνδρῶν φόνον ἐργάζεσθαι,—λαθραίως δηλοῖ,
ὅπως ἀν μηδεὶς ἐν τῷ μαρτυρίῳ καταληφθῇ.* Ἀλλὰ προσεῖχεν
οὐδὲις οὐδὲ τῇ συμβουλῇ οὐδὲ τῇ ἀπειλῇ πάντες γὰρ τῇ ἐξῆς εἰς
τὸν εὐκτήριον τόπον συνέρρεον. *Ως δὲ δὲ ὁ ὑπαρχος σὺν χειρὶ*
πολλῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τὸ μαρτύριον ἐσπεύδεν, ἐκπληρώσων τὴν
τοῦ βασιλέως δργὴν, γυνή τις πενιχρὰ, τὸ ἑαυτῆς παιδίον ἐκ χειρὸς
ἔλκουσα, ἐπὶ τὸ μαρτύριον ἔτρεχε, καὶ διακόπτει τὸ τάγμα τῶν
δορυφορούντων τὸν ὑπαρχον. *Ἄγανακτήσας δὲ δὲ ὁ ὑπαρχος προσά-
γεσθαι αὐτῷ τὴν γυναικα κελεύει, καὶ φησὶ πρὸς αὐτὴν, Ὡ*

ταλαίπωρον γύναιον, ποῦ τρέχεις οὗτος ἀκόσμως ;' ἡ δὲ, "Εὐθα," φησὶ, 'καὶ οἱ ἄλλοι συντρέχουσι.' 'Ο δὲ, 'Οὐκ ἀκήκοας,' ἔφη, 'δτι δὲ ὑπάρχος μέλλει πάντας ἀναιρεῖν οὓς ἀν εὑρίσκῃ ;' Καὶ ἡ γυνὴ, "Ηκουσα," ἔφη, 'καὶ διὰ τοῦτο σπεύδω, ὥστε ἐκεῖ εὑρεθῆναι.' 'Καὶ ποῦ τοῦτο τὸ μικρὸν ἔλκεις παιδίον ;' φήσαντος τοῦ ὑπάρχον, ἡ γυνὴ φησὶν, "Ωστε καὶ αὐτὸ μαρτυρίου καταξιωθῆναι." Ταῦτα ὡς ἡκουσεν δὲ ἀνὴρ, ἐτεκμήρατο τῶν συνερχομένων τὴν ἀπόνοιαν καὶ εὐθὺς παραγενόμενος πρὸς τὸν βασιλέα ἐδίδασκεν αὐτὸν, ὡς εἴησαν πάντες ἔτοιμοι ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ἀποθνήσκειν πίστεως· καὶ ἀλογον εἶναι εἰπὼν, τοσούτους ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἀνελεῖν, παρέπεισε τὸν βασιλέα παύσασθαι τῆς δργῆς. Τοῦτον τὸν τρόπον Ἐδεσηνοὶ τὸ μὴ καταπολεμηθῆναι ὑπὸ τοῦ οἰκείου βασιλέως ἔξεφυγον.

CAP. XIX.

'Ος βασιλεὺς Οὐάλης πολλοὶς ἀνεῖλε στοιχεῖον Θῆτα ἔχοντας ἐν τῷ καταρχῇ τοῦ δυνάματος, ἐκ τυνος νεκυομαντείας τοῦτο φημασθείσης.

"Τπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ δαίμων τις ἀλάστωρ τῇ τοῦ βασιλέως ὡμότητι ἀπεχρήσατο· ἀνέπεισε γάρ τινας περιεργαζομένους, τίς μετὰ Οὐάλεντα βασιλεύσειεν, νεκυομαντείαν ποιήσασθαι. Οἰστισι μαγικῇ τινὶ μαγγανείᾳ χρωμένοις ἀνεῦλεν δὲ δαίμων οὐ φανερὰ, ἀλλὰ συνήθως λοξά· δεῖξας τέσσαρα γράμματα, θ' καὶ ε' καὶ ο' καὶ δ', εἰπὼν, ἐκ τούτων ἀρχεσθαι τοῦνομα τοῦ μετὰ Οὐάλεντα βασιλεύσοντος, εἶναι δὲ αὐτὸ σύνθετον. "Ηκει δὲ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ βασιλέως ἡ τῶν γενομένων φήμη. Καὶ γὰρ οὐ παρεχώρει τὸ μέλλον εἰδέναι Θεῷ, καὶ ποιεῖν δὲ ἐδόκει τῷ πάντα διοικοῦντι καλῶς· ἀλλὰ παρεὶς τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ παραγγέλματα, ὃν ζῆλον ἔχειν ἐνόμιζεν, πολλοὶς ἀπώλλυεν, οὓς τυραννήσειν ὑπώπτευεν. 'Απεκτίνυντο οὖν Θεόδωροι καὶ Θεόδοτοι καὶ Θεοδόσιοι καὶ Θεόδουλοι, καὶ ὅσοι τούτοις εἶχον δύναματα παραπλήσια. 'Ἐν οἷς καὶ Θεοδοσίολός τις, ἀνὴρ γενναῖος ἐκ τῶν εὐπατριδῶν τῆς 'Ισπανίας καταγόμενος, ἀνηρείτο. 'Τπὸ δὲ τοῦ ἐπικειμένου δέοντος, πολλοὶ τὰ ἑαυτῶν δύναματα μετετίθεσαν, ἀπαρνούμενοι δὲ οἱ γονεῖς τεχθεῖσιν ἐπέθεσαν, ὡς κλύδυνον ἔχοντα. Περὶ μὲν δὴ τούτου τοσαῦτα ειρήσθω.

CAP. XX.

Περὶ τῆς Ἀθανασίου τελευτῆς, καὶ Πέτρου προσγωγῆς.

Ιστέον δὲ, ὅτι ἔώς περιῆν 'Αθανάσιος δ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπος, ἔκ τινος Θεοῦ προνόιας ὑπερέθετο ταράξαι τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Αἴγυπτον δ βασιλεὺς, πυνθανόμενος πλεῖστον εἶναι κατ' αὐτὴν τὸ πλῆθος τῶν προσκειμένων Ἀθανασίῳ, καὶ ἐκ τούτου ὑφορώμενος, μήποτε, γενομένης κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν στάσεως, φύσει τὸ δημώδες ἔνθερμον δν προσβλάψῃ τὰ δημόσια πράγματα. Ср. iii. 2;
 'Ο δὲ Ἀθανάσιος ἐν ὑπατείᾳ Γρατιανοῦ τὸ δεύτερον καὶ Πρόβον, vii. 13.
A.D. 871. μετὰ πολλοὺς ἐκείνους τὸν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας ἀγῶνας, τὸν τῇδε βίον κατέλειπε, τεσσαράκοντα καὶ ἔξ ἔτη σὺν πολλοῖς κινδύνοις τὴν ἐπισκοπὴν διανύσας, καταλιπὼν εἰς τὸν ἑαυτοῦ τόπον Πέτρον, ἄνδρα εὐλαβῆ καὶ ἐλλόγυμον.

CAP. XXI.

Ως Ἀθανασίου τελευτήσαντος, οἱ Ἀρειανοὶ προστάξει τοῦ βασιλέως Οὐάλεντος Λουκίῳ τῷ δὲ αὐτῶν πρότερον χειροτομθέντι τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παραδόντες ἐκκλησίας τὸν Πέτρον φιλακῆ παρέδοσαν.

Εὐθὺς οὖν ἀνεθάρρουν οἱ Ἀρειανίζοντες, τῇ τοῦ βασιλέως αὐχοῦντες θρησκείᾳ· καὶ μηδὲν μελλήσαντες γυνωρίζοντες βασιλεῖ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν τότε διάγουντι. Τότε δὴ καὶ Εὐζώος δὲν Ἀντιόχείᾳ τῆς Ἀρειανῆς προεστῶς θρησκείας ἀρπάζει τὸ εὐεπιχείρητον τοῦ καιροῦ· κατασκευάζει τε αὐτὸς κατελθεῖν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐπὶ τῷ παραδοῦναι Λουκίῳ τῷ Ἀρειανῷ τὰς ἐκεῖ ἐκκλησίας. Ταῦτ' ἐδόκει καὶ βασιλεῖ· καὶ γὰρ τάχος σὺν δυνάμει βασιλικῆ παρῆν ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· καὶ γὰρ Μάγνος δὲπὶ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν συγκατῆλθεν αὐτῷ. Καὶ βασιλέως πρόσταγμα Παλλαδίῳ τῷ Ἀλεξανδρείᾳ ἐπάρχῳ ἐγέγραπτο, καὶ στρατιωτικὴ χειρὶ ὑπουργεῦν προσετέτακτο· διὸ τὸν μὲν Πέτρον συλλαβόντες, κατάκλειστον πεποιήκασι· τὸν δὲ ἄλλους κληρικοὺς ἄλλον ἀλλαχῆ διασπείραντες, τὸν Λούκιον ἐνθρονίζοντες.

CAP. XXII.

"Οτι πολλῶν κακῶν γενομένων εἰς τὸν Λουκίου ἐνθρονισμὸν, Σαβῖνος δὲ Μακεδονιὰς οὐδενὸς ἐμημύνευσε· Πέτρος δὲ συγγράφων ἐμνήσθη, διὰ τὴν διαφυγὴν τὸς Δάμασον τὸν Ὀώμης ἀπεσάθη· οἱ δὲ Ἀρειανοὶ καὶ Λούκιος πολλὰ κακὰ τοῖς ἐρήμῳ ἀγίοις μονάδοις ἐνεδέξαντο.

Ολαὶ μὲν οὖν κακὰ ἐπὶ τῆς εἰσόδου Λουκίου γεγένηται, ἡ δοσα κατὰ τῶν ἔξωθεντων ἔν τε δικαστηρίοις καὶ ἐκτὸς δικαστηρίων ἐπράχθη, δῆτας τε οἱ μὲν βασάνοις ποικλαῖς ὑπεβλήθησαν, οἱ δὲ καὶ μετὰ τὰς βασάνους ἔξωρίσθησαν, Σαβῖνος μὲν οὐδὲν ἡντιναοῦν πεποίηται μνήμην Ἀρειανίζων γὰρ τὸ ημισυ, κρύπτει τὰ τῶν φίλων ἀδικήματα. Πέτρος δὲ τοι γράμμασιν οἰκείοις, διὰ μετὰ τὴν ἐκ τῶν δεσμῶν φυγὴν ταῖς πανταχοῦ ἐκκλησίαις διεπέμψατο, φανερὰ τοῖς πᾶσι κατέστησεν. Οὗτος μὲν οὖν διαδράσας τῆς εἰρκτῆς Ισχύσας, πρὸς Δάμασον τὸν ἐπίσκοπον Ὀώμης ἀνέδραμε. Πάλιν δὲ οἱ Ἀρειανοὶ, καὶ δλίγοι τιγχάνοντες, τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησιῶν ὅμως ἐκράτησαν. Οὐ πολὺς δὲ ἐν μέσῳ χρόνος ἐγίνετο, καὶ βασιλέως ἐκέλευε πρόσταγμα, τῆς τε Ἀλεξανδρίας καὶ πανταχόθεν τῆς Αἰγύπτου ἐλαύνεσθαι τοὺς φρονοῦντας τὸ 'δόμοούσιον.' Ἐπετέτακτο δὲ καὶ δ ἄρχων σὺν πολλῷ πλήθει στρατιωτῶν διώκειν πανταχθεν ὅσους ἐκέλευσε Λούκιος. Ἐσκυλαν δὲ τηνικαῦτα καὶ ἐτάραξαν καὶ δεινῶς κατεπολέμησαν τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ μοναστήρια· ἐπελθόντες γὰρ ἔνοπλοι γυμνοῖς ἀνδράσι καὶ οὐδὲ τὴν χείρα αὐτὴν ἐκτείνειν πρὸς πληγὴν αἰρουμένοις, οὕτως ἐλεεινῶς ἐξεπόρθησαν, ὡς εἶναι λόγου κρείσσονα τὰ κατ' αὐτῶν πάθη γενόμενα.

CAP. XXIII.

Κατάλογος τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀγίων μοναχῶν.

'Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μοναστηρίων μνήμην ἐποιησάμην, οὐδὲν κωλύει περὶ αὐτῶν βραχέα διεξελθεῖν. Τὰ ἐν Αἰγύπτῳ ἀσκητήρια ἵστως μὲν ἐκ μακρῶν τῶν χρόνων ἔλαβε τὴν ἀρχήν· ἐπλατύνθη μέντοι καὶ ἐπὶ μείζον προέκοψεν ἐξ ἀνδρὸς θεοφιλοῦς, φῶνομα ἦν Ἀμμοῦν. Οὗτος νέος ὢν παρηγένετο τὸν γάμον· ὡς δέ τινες τῶν προστηκόντων παρήγονον μὴ καθυβρίζειν τὸν γάμον, ἀλλὰ γυναικα ἄγεσθαι, πείθεται μὲν καὶ ἐρχεται ἐπὶ γάμον. Εὐθὺς δὲ ἀπὸ τῆς παστάδος παραλαβὼν τὴν παρθένον, καὶ ἀγαγὼν ἐπὶ

τὸν κοιτῶνα μετὰ τῆς εἰωθυλᾶς πομπῆς, τέλος ἀναχωρησάντων τῶν ἐπιτηδείων, αὐτὸς βιβλίον λαβὼν ἀποστολικὸν, τὴν πρὸς Κορινθίους Παύλου ἐπιστολὴν ἀνεγίνωσκε, καὶ πρὸς τὴν γαμετὴν τὰ τοῦ¹ Cor. vii. 10 ff. ἀποστόλου πρὸς τὸν γεγαμηκότας παραγγέλματα διεξήρχετο. Πολλὰ δὲ καὶ ἔξωθεν αὐτὸς προστιθεὶς ἐδίδασκεν, δσα δ γάμος ἔχει φορτικὰ, δπως τε ἐπώδυνος ἡ μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συμβίωσις, καὶ οἷα ὡδῖνες τὴν κυοφοροῦσαν ἐκδέχονται· καὶ τὰ ἐκ τῆς παιδοτροφίας προστετίθει μοχθηρά. Ἐπῆγε δὲ τὰ ἐκ τῆς ἀγνείας χρηστὰ, καὶ δπως δ καθαρὸς βίος ἐστὶν ἐλεύθερος καὶ ἀμόλυντος καὶ παντὸς ῥύπου ἐκτός· καὶ δτι ἡ παρθενία παρὰ Θεὸν εἶναι ποιεῖ. Ταῦτα καὶ πολλὰ τοιαῦτα πρὸς τὴν γαμετὴν παρθένου ὄνταν διεξέλθων, πείθει αὐτὴν σὺν αὐτῷ πρὸ τοῦ συνελθεῖν ἀποτάξασθαι τῷ βίῳ τῷ κοσμικῷ. Καὶ ταύτας ἀμφω τὰς συνθήκας θέμενοι, ἐπὶ τὸ δρός τῆς καλουμένης Νιτρίας χωροῦσιν ἐκεῖ τε βραχὺν χρόνον καλύβῃ διάγοντες ἀσκητήριον εἰχον κοινὸν, σὺν ἔχοντες διάκρισιν θηλεῖας τε καὶ ἄρρενος· ἀλλὰ δυντες 'ἐν,² Gal. iii. 28. κατὰ τὸν ἀπόστολον, 'ἐν Χριστῷ.' Οὐ πολλοῦ δὲ παραδραμόντος καιροῦ, ἡ νεώνυμφος καὶ ἀμόλυντος τοιάδε πρὸς τὸν Ἀμμοῦν ἔλεξεν· 'Οὐ πρέπον,' ἔφη, 'ἀσκοῦντί σοι σωφροσύνην, δρᾶν ἐν τοσούτῳ οἰκήματι θήλειαν' διὸ εἰ δοκεῖ, ἔκαστος ἴδιᾳ τὴν ἀσκησιν ποιησώμεθα.' Αὗται πάλιν αἱ συνθῆκαι ἡρεσκον ἀμφοτέροις· καὶ χωρισθέντες ἀπ' ἀλλήλων, σύντοις τὸ λοιπὸν τοῦ βίου διήνυσαν, ἀπεχόμενοι οἴνου τε καὶ ἐλαίου, μόνον τε ἔηρδον ἄρτουν, καὶ αὐτὸν ποτὲ μὲν ὑπὲρ μίαν ἡμέραν, ποτὲ δὲ ὑπὲρ δύο, ἔστι δὲ καὶ ὑπὲρ πλείους ἐσθίοντες. Τούτου τοῦ Ἀμμοῦν τὴν ψυχὴν μετὰ θάνατον ἀναλαμβανομένην ὑπὸ ἀγγέλων δ κατ' αὐτὸν βιώσας Ἀντώνιος ἐθεάσατο, ὡς φῆσιν ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ δ τῆς Ἀλεξανδρεῖας ἐπίσκοπος Ἀθανά³ Cp. Ath. σιος. Ἐζήλωσαν οὖν τὸν βίον τοῦ Ἀμμοῦν πάνυ πολλοὶ· καὶ δο. κατὰ μέρος ἐπληρώθη τὸ τῆς Νιτρίας δρός, καὶ τὸ τῆς Σκίτεως, ἐκ τοῦ πλήθους τῶν μοναχῶν. 'Ων πάντων τὸν βίον συγγράφειν ἴδιας ἔργον ἐστὶν ὑποθέσεως' ἐπει δὲ ἐγένοντο ἐν αὐτοῖς ἀνδρες θεοφιλεῖς, καὶ ἐν τῇ ἀσκήσει διαπρέψαντες, καὶ ἀποστολικὸν βίον βιώσαντες, χρειώδη τέ τινα καὶ ἄξια τοῦ ἀπομνημονεύεσθαι ἐποίησάν τε καὶ ἔλεξαν, χρήσιμον οἶμαι ἐκ πολλῶν ὀλίγα ἐγκαταμίξαι τῇ ἱστορίᾳ πρὸς ὁφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων. Λέγεται τοίνυν Ἀμμοῦν σύντοις γυμνὸν ἔαυτὸν μὴ ἐωρακέναι ποτέ· λέγων ἀπρεπὲς

εἶναι τῷ μοναχῷ καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα γυμνὸν θεωρεῖν. Καὶ ποτε διαβῆναι ποταμὸν βουλόμενος, ὅκνει ἀποδύσασθαι· ηὔξατό τε τῷ Θεῷ, γενέσθαι αὐτῷ τὴν διάβασιν μὴ ἐγκοπτομένῳ τὴν πρόθεσιν καὶ ἄγγελος μετέθηκεν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ. Διὸνυσος ἄλλος· οὗτος μοναχὸς ἐνενήκοντα ἔτη βιοὺς οὐδεὶν ἀνθρώπων συνέμεινεν ἄχρι τῆς τελευτῆς. Ἀρσήνιος ἄλλος τοὺς τῶν νέων πταίσαντας οὐκ ἀφώριζεν, ἀλλὰ τοὺς προκόψαντας· λέγων ὅτι ‘δένεος ἀφορισθεὶς καταφρονητὴς γίνεται, δὲ προκόψας τῆς ἐκ τοῦ ἀφορισμοῦ δόδυνης ταχεῖαν λαμβάνει τὴν αἰσθησιν.’ Πίωρ περιπατῶν ἥσθιεν πυθομένου δὲ τινος, ‘Διὰ τί οὕτως ἐσθίεις;’ ‘Οὐ βούλομαι,’ ἔφη, ‘ώς ἔργῳ τῷ βρώματι χρήσασθαι, ἀλλ’ ὡς παρέργῳ.’ Πρὸς ἄλλον δὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἔρωτῆσαντα ἀπεκρίνατο· ‘Ινα μηδὲ ἐν τῷ ἐσθίειν,’ φησὶν, ‘ἡδονῆς σωματικῆς αἰσθάνοιτο ἡ ψυχή.’ Ἰστδωρος ἔλεγε τεσσαρακοστὸν ἔτος ἔχειν, ἀφ’ οὐ αἰσθάνεσθαι μὲν τῆς κατὰ διάνοιαν ἀμαρτίας, μηδέ ποτε δὲ συγκατατίθεσθαι μήτε ἐπιθυμιὰ μήτε θυμῷ. Παμβὼς δὲ ἀγράμματος ὁν προσῆλθε τινι ἐπὶ τῷ διδαχθῆναι ψαλμὸν· ἀκούσας δὲ τὸν πρῶτον στίχον τοῦ λῃ̄ ψαλμοῦ τοῦ λέγοντος, ‘Εἶπα, φυλάξω τὰς ὁδούς μου, τοῦ μὴ ἀμαρτάνειν με ἐν γλώσσῃ μου,’ δευτέρου ἀκούσας μὴ ἀνεχόμενος ἀνεχώρησεν ‘ἀφεῖνος’ φήσας ‘τούτῳ τῷ ἐνὶ στίχῳ, ἐὰν δυνηθῶ ἔργῳ αὐτὸν ἐκμαθεῖν.’ Ἔγκαλέσαντος δὲ τοῦ παραδεδωκότος τὸν στίχον, ‘διὰ τί ἔξαμηναίουν παραδραμόντος χρόνου μὴ ἐωράκει αὐτὸν,’ ἀπεκρίνατο, ‘Οτι τοῦ ψαλμοῦ τὸν στίχον οὕπω τῷ ἔργῳ ἔξεμαθον.’ Μετὰ ταῦτα δὲ πολλοὺς ἐπιβιοὺς χρόνους, πρὸς τινα τῶν γνωρίμων ἔρωτῆσαντα ‘εἰ τὸν στίχον ἔξεμαθεν,’ ‘Ἐν δλοις,’ ἔφη, ‘ἐνεακαδέκα ἔτεσι μόλις αὐτὸν πράττειν ἔξεμαθον.’ ‘Ο αὐτὸς, δεδωκότος τινος χρυσίον εἰς διατροφὴν τῶν πτωχῶν, καὶ εἰπόντος, ‘Αρίθμησον δ δέδωκα,’ ἔφη, ‘ἀριθμοῦ οὐ χρήζειν, ἀλλ’ ὑγιοῦς διαθέσεως.’ Οὗτος δ Παμβὼς, Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου παρακαλέσαντος, κατῆλθεν ἐκ τῆς ἐρήμου εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἰδὼν δὲ ἐκεῖ γυναικα θεατρικὴν, σύνδακρυς ἐγένετο· τῶν δὲ παρόντων πυθομένων ‘διὰ τὸ ἐδάκρυσε,’ ‘Δύο,’ ἔφη, ‘ἐκίνησεν’ ἐν μὲν, ἡ ἐκείνης ἀπώλεια· ἔτερον δὲ, ὅτι ἔγὼ οὐ τηλικαύτην ἔχω σπουδὴν πρὸς τὸ ἀρέσαι τῷ Θεῷ, δσην αὐτῇ ἵνα ἀρέσῃ ἀνθρώποις αἰσχροῖς.’ ‘Αλλος δέ τις ἔλεγεν, ὅτι ‘δ μοναχὸς εἰ μὴ ἐργάζοιτο, ἐπίσης τῷ πλεονέκτη κρίνεται.’ Πιτηροῦς πολλά τινα φυσικὰ θεωρήματα ἡπίστατο· καὶ

συνεχώς ἄλλοτε ἄλλα πρὸς τὸν ἐντυγχάνοντας ἔλεγεν· καθ' ἕκαστον δὲ τῶν θεωρημάτων ηὔχετο. Ἐγένοντο δὲ ἐν τοῖς μοναχοῖς κατ' ἑκένων τὸν χρόνον δύο ἄνδρες θεοφιλεῖς ὁμώνυμοι ἐαυτοῖς, ἐκατέρῳ γάρ αὐτῶν ὅνομα ἦν Μακάριος. Ὡν δὲ μὲν ἐκ τῆς ἀνω Αἰγύπτου ἦν, δὲ δὲ ἐκ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως· ἀμφότεροι δὲ πολλῶν ἔνεκεν γεγόνασι περιβόητοι, δι' ἀσκησιν, διὰ βίου, διὰ τὰ ἐν χερσὶν αὐτῶν γενόμενα θαύματα. Οἱ μὲν οὖν Αἰγύπτιος Μακάριος τοσαύτας θεραπέας ποιησάμενος, καὶ τοσούτους τῶν δαιμονώντων ἔξήλασε<sup>[Qu. ἐποι-
ησε]</sup> δαιμονας, ὡς ἰδίας δεῖσθαι συγγραφῆς, ὡν χάριτι Θεοῦ διεπράξατο· ἦν δὲ μετὰ τοῦ εὐλαβοῦς πρὸς τὸν ἐντυγχάνοντας αὐστηρός. Οἱ δὲ Ἀλεξανδρέους Μακάριος, κατὰ πάντα παραπλήσιος ὥν τῷ Αἰγυπτίῳ, ἐν τούτῳ διήλλασσεν, ὅτι πρὸς τὸν ἐντυγχάνοντας ἴλαρός τε ἦν, καὶ τῷ χαριεντίζεσθαι τὸν νέους ἥγεν πρὸς ἀσκησιν. Τούτων Εὐάγριος γενόμενος μαθητὴς τὴν δι' ἔργων φιλοσοφίαν ἐκτήσατο, πρότερον λόγῳ μόνῳ φιλόσοφος ὡν· διὰ ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ εἰς τὴν τοῦ διακόνου προχειρισθεὶς τάξιν, εἶτα ἀμα αὐτῷ εἰς τὴν Αἴγυπτον κατελθὼν, καὶ τοῖς προλεχθεῖσιν ἐντυχὼν ἀνδράσι, τὸν ἐκείνων βίον ἔζήλωσε. Καὶ τοσαύτα τεράστια ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ γέγονεν, δσα καὶ ἐν ταῖς τῶν αὐτοῦ καθηγητῶν. Τούτῳ καὶ βιβλία ἄγαν σπουδαῖα συγγέγραπται· ὡν τὸ μὲν, ‘Μοναχὸς, ἢ περὶ πρακτικῆς,’ ἐπιγέγραπται· τὸ δὲ, ‘Γνω-^{Cp. iii. 7.} στικὸς, ἢ πρὸς τὸν καταξιωθέντα γνώσεως,’ κεφάλαια δὲ αὐτοῦ πεντήκοντα· τὸ δὲ, ‘Αντιρρητικὸς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν πρὸς τὸν πειράζοντας δαίμονας,’ ἐν δικτῷ διηρημένου μέρεσι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δικτῶ λογισμῶν. Καὶ ἔξακόσια ‘προγνωστικὰ προβλήματα’ ἔτι μὴν καὶ στιχηρὰ δύο, ἐν ‘πρὸς τὸν ἐν τοῖς κοινοβίοις ἢ ἐν συνοδίαις μοναχούς,’ καὶ ἐν ‘πρὸς τὴν παρθένον’ ἀτινα δπως ἐστὶ θαυμαστὰ, οἱ ἐντυγχάνοντες εἴσονται. Εὔκαιρον δὲ, ὡς ἥγονται, μικρὰ τῶν αὐτῷ μνημονεύθεντων περὶ τῶν μοναχῶν τούτοις συνάψαι φησὶ γάρ κατὰ λέξιν τάδε·

‘Αναγκαίον καὶ τὰς δόδοντας τῶν προοδευσάντων μοναχῶν ὀρθῶς διερωτᾶν,^{Cp. Coteler.} καὶ πρὸς αὐτὰς κατορθῶντας· πολλὰ γάρ ἔστιν ὑπὸ αὐτῶν ῥήθεντα τε καὶ Mon. iii. 59. πραχθέντα καλῶς. Ἐν οἷς καὶ τούτο τις ἔφησεν, ὅτι ‘τὴν ἔηροτέραν καὶ μὴ ἀνώμαλον δίαιταν, ἀγάπῃ συζευχθείσαν, θάπτον διάγειν τὸν μοναχὸν εἰς τὸν τῆς ἀπαθείας λιμένα.’ ‘Ο δὲ αὐτὸς ταρασσόμενόν τινα νύκτωρ τῶν ἀδελφῶν τῶν φασμάτων ἀπήλλαξεν, ἀσθενοῦσι μετὰ νηστείας ὑπηρετῆσαι προστάξας’^{Eccl. Gr.}

'Ούδενι γάρ οὐτως,' ἔφασεις ἔφησεν, 'ώς ἐλέφ τὰ τυιάτα κατασβένουται ἕστι πάθη.' Τῷ δικαίῳ 'Αντωνίῳ προσῆλθέν τις τῶν τότε σοφῶν, καὶ, 'Πάμποι δαικαρτερεῖς,' εἶπεν, 'δι πάτερ, τῆς ἐκ τῶν βιβλίων παραμυθίας ἐστέρημένος'; ^{πατέρι} 'Τὸ ἐμὸν βιβλίον,' ἔφη δὲ 'Αντώνιος, 'δι φιλόσοφε, ή φύσις τῶν γεγονότων τὸ ἔστιν' καὶ πάρεπτιν, διτε βούλομαι, τοὺς λόγους ἀναγυνώσκειν τοὺς τοῦ Θεοῦ'. ^{πατέρι}

Acts ix. 15. 'Ηρώτησέ με τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς,' δὲ Αἰγύπτιος γέρων Μακάριος, 'Τί μήποτε μητσικακοῦντες μὲν τοῖς ἀνθρώποις τὴν μημονευτικὴν δύναμιν πατέρι ψυχῆς ἀφανίζομεν, δάιμοσι δὲ μητσικακοῦντες ἀβλαβεῖς διαμένομεν;' Κάμψεις πρὸς τὴν ἀπόκρισιν ἀπορήσαντος, καὶ παρακαλοῦντος τὸν λόγον μαθέν, ^{πατέρι} 'Διότι,' φησὶν ἑκεῖνος, 'τὸ μὲν πρότερον πάθος παρὰ φύσω, τὸ δὲ δεύτερον ^{πατέρι} κατὰ φύσιν ἐστὶ τοῦ θυμοῦ.' Παρέβαλλον κατ' αὐτὴν τὴν σταθηρὰν μεσημέριαν τῷ διγίῳ πατρὶ Μακάριῳ, καὶ λαλῶν ὑπὸ τῆς δίψης φλεγόμενος, ^{πατέρι} ὑδωρ πιεῖ. 'Ο δέ φησιν, 'Αρκέσθητι τῇ σκῷ' πολλοὶ γάρ ὄδοιποροῦνται ^{πατέρι} νῦν, ή καὶ πλέοντες, καὶ ταύτης ἐστέρημαται.' Εἴτα λόγους μου πρὸς αὐτὸν περὶ ἐγκρατείας γυμνάζοντος, 'Θάρσει,' φησὶν, 'δι τέκνου' ἐν δόσις εἰκοσι ^{πατέρι} ἔτεσσι, οὕτε ἄρτου οὕτε ὑδατος οὕτε ὑπνου κόρον εἰληφα. Τὸν μὲν γάρ

Cp. Ezek. iv. 10. ἄρτου μου ησθιον σταθμῷ, τὸ δὲ ὑδωρ ἔπιων μέτρῳ τοῖς τοίχοις δὲ ἐμάστων ^{πατέρι} παρανακλίνων μικρόν τι τοῦ ὑπνου μέρος ἀφήρπαζον.' 'Ἐμηνύθη τινὶ τῶν μοναχῶν θάνατος τοῦ πατρός' δὲ πρὸς τὸν ἀπαγγειλαντα, 'Παῦσαι,' φησὶν ^{πατέρι} 'βλασφημῶν' δὲ γάρ ἐμὸς Πατήρ ἀθάνατος ἐστιν.' 'Εκέπτητό τις τῶν ἀδελφῶν εὐαγγέλιον μόνον' καὶ τούτῳ πωλήσας, ἔδωκεν εἰς τροφὴν τοῖς πενώσιν, ^{πατέρι} ἀξιον μιήμης ἐπιφθεγξάμενος ρῆμα: 'Αὐτὸν γάρ,' φησὶν, 'τὸν λόγον πενώληκα τὸν λέγοντα, Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς.' 'Εστι δέ τις περὶ τὴν 'Αλεξανδρειαν ἡῆσος κατ' αὐτὸν τὸ βάρεων πέραν τῆς λίμνης κειμένη τῆς καλουμένης Μαρίας' προσοικεῖ δὲ αὐτῇ μοναχὸς τῆς Παρεμβολῆς τῶν γνωστικῶν δοκιμώτατος, δοτὶς ἀπεφήνατο 'πάντα τὰ πραττόμενα ὑπὸ τῶν μοναχῶν πράττεσθαι δι' αἰτίας πέντε, διὰ Θεοῦ, διὰ φύσω, διὰ ζήσου, διὰ ἀνάγκης, διὰ ἔργον χειρῶν.' 'Ο δέ αὐτὸς ἔλεγε πάλιν 'μάτι μὲν εἶναι τῇ φύσει τὴν ἀρετὴν, εἰδοποιεῖσθαι δὲ αὐτὴν ἐν ταῖς δυνάμεσι τῆς ψυχῆς' καὶ γάρ καὶ τὸ φῶς τὸ ἥλιακὸν ἀσχημάτιστον μὲν, φησὶν, ἐστὶ, ταῖς δὲ δι' δὲν εἰσβαλλει θυρίσι σχηματίζεσθαι πέφυκεν.' 'Άλλος δέ τις τῶν μοναχῶν, 'Διὰ τοῦτο περιαιρὼ τὰς ἡδονᾶς,' εἶπεν, 'ἴνα τὰς τοῦ θυμοῦ περικόψω προφάσεις οἴδα γάρ αὐτὸν ἀεὶ μαχόμενον ὑπὲρ τῶν ἡδονῶν, καὶ ἐκταράσσοντά μου τὸν νοῦν, καὶ τὴν γνῶσιν ἀποδιώκοντα.' 'Ἐλεγε δέ τις τῶν γερόντων, διτι 'ἡ ἀγάπη παραθήκας βρωμάτων ἡ χρημάτων πηρεῖν οὐν ἐπίσταται.' 'Ο δέ αὐτὸς, 'Οὐκ οἶδα,' φησὶν, 'εἰς ταῦτα δἰς ὑπὸ δαιμόνων ἀπατηθεῖς.'

Matt. xix. 21. Ταῦτα μὲν δὲ Εὐάγγελος ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ αὐτοῦ 'Πρακτικῷ' κατὰ λέξιν ἀπεμημόνευσεν ἐν δὲ τῷ 'Γνωστικῷ' αὐτοῦ τοιαῦτα φησὶ:

Ταῦτα μὲν δὲ Εὐάγγελος ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ αὐτοῦ 'Πρακτικῷ' κατὰ λέξιν ἀπεμημόνευσεν ἐν δὲ τῷ 'Γνωστικῷ' αὐτοῦ τοιαῦτα φησὶ:

Τέσσαρας ἀρετὰς, καὶ τὰς θεωρίας αὐτῶν, παρὰ τοῦ δικαιούν Γρηγορίου μεμαθήκαμεν εἶναι· φρόνησιν καὶ ἀνδρείαν, σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην. Καὶ ‘φρονήσεως μὲν ἔργον ἐλεγεν εἶναι, τὸ θεωρεῖν τὰς νοερὰς καὶ δύσις δυνάμεις δίχα τῶν λόγων τούτους γάρ ὑπὸ τῆς σοφίας δηλούσθαι παραδέδωκεν ἀνδρείας δὲ, τὸ ἐγκαρπερεῖν τοῖς ἀληθέσι καὶ πολεμούμενον, καὶ μὴ ἐμβατεύειν εἰς τὰ μὴ ὄντα· τὸ δὲ παρὰ τοῦ πράτου γεωργοῦ δέχεσθαι σπέρμα, καὶ ἀπωθεῖσθαι τὸν ἐπισπόρεα, τῆς σωφροσύνης ἴδιον ἀπεκρίνατο εἶναι· δικαιοσύνης δὲ πᾶλιν, τὸ κατ’ ἀξίαν ἐκάστου λόγου ἀποδιδόναι, τὰ μὲν σκοτειώς ἀπαγγέλλουσαν, τὰ δὲ δι’ αἰνιγμάτων σημαίνονταν, τινὰ δὲ καὶ φανεροῦσαν πρὸς ὁφέλειαν τῶν ἀπλουστέρων.’ Τῆς ἀληθείας στύλος δὲ Καππαδόκης Βασιλεὺς, ‘Τὴν μὲν ἀπ’ ἀνθρώπων, φησὶν, ἐπισυμβαίνονταν γνῶσιν προσεχῆς μελέτη καὶ γυμνασία κρείσσονα ποιεῖ· τὴν δὲ ἐκ Θεοῦ χάριτος ἡγγυομένην δικαιοσύνη καὶ ἀσρησία καὶ ἔλεος. Καὶ τὴν μὲν προτέραν δυνατὸν καὶ τοὺς ἐμπαθεῖς ὑποδέξασθαι· τῆς δὲ δευτέρας οἱ ἀπαθεῖς μόνοι εἰσὶ δεκτικοὶ, οἱ καὶ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς τὸ οἰκεῖον φέγγος τοῦ νοῦ περιλάμπονταί τοιούς θεωροῦσι.’ Τῶν Αἴγυπτίων δὲ ἄγιος φωστήρ Ἀθανάσιος, ‘Τὴν τράπεζαν,’ φησὶ, ‘Μωϋσῆς εἰς τὸ βύρεον μέρος στήσαι προστάσσεται· γνωστέωσαν οἱ γνωστικοὶ, τίς Εὐοδ. xxvi. δὲ πόνειν ἔστι κατ’ αὐτῶν, καὶ πάντα πειρασμὸν γενναίως ὑπομενέτωσαν, καὶ ³⁵⁻ μετὰ προθυμίας τοὺς προσιόντας τρεφέτωσαν.’ ‘Ἐλεγε δὲ δὲ τῆς Θμοῦτῶν ἐκκλησίας ἄγγελος Σαραπίων ὅτι ‘ὅ νοῦς μὲν πεποκὼς πνευματικὴν γνῶσιν τελείως καθαίρεται· ἀγάπῃ δὲ τὰ φλεγμαίνοντα μόρια τοῦ θυμοῦ θεραπεύει· πονηρὰς δὲ ἐπιθυμίας ἐπιτρέποντας ἵστησιν ἐγκράτεια.’ ‘Τοὺς περὶ προνοίας καὶ κρίσεως κατὰ σαντὸν ἀεὶ γύμναζε λόγους,’ φησὶν δὲ μέγας καὶ γνωστικὸς διδάσκαλος Δίδυμος, ‘καὶ τούτων τὰς ὑλας διὰ μνήμης φίρεω πειράθητι· ἀπαντεῖς γάρ σχεδὸν ἐν τούτοις προσπταίσου. Καὶ τοὺς μὲν περὶ κρίσεως λόγους ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν σωμάτων καὶ κατὰ τὸν κόσμον εὑρήσεις· τοὺς δὲ περὶ προνοίας ἐν τοῖς τρόποις τοῖς ἀπὸ κακίας καὶ ἀγνωσίας ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἦ ἐπὶ τὴν γνῶσιν ἥμας ἐπακάρυουσι.’

Τοσαῦτα μὲν ἐκ τῶν Εὐάγρεων ἐνταῦθα παρεθέμεθα. Ἐγένετο δὲ καὶ ἄλλος ἀνὴρ θαυμάτως ἐν τοῖς μοναχοῖς, φῶνομα Ἀμμώνιος, δοτὶς οὕτως ἦν ἀπερίεργος, ὥστε ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀματοῦ Ἀθανασίῳ γενούμενος μηδὲν ἐλέσθαι ἰστορήσαι τῶν ἔργων τῆς πόλεως, μόνον δὲ ἰδεῖν τὸ Πέτρον καὶ Παύλου μαρτύριον. Οὗτος δὲ Ἀμμώνιος εἰς ἐπισκοπὴν ἐλκόμενος καὶ διαφυγῶν, τὸ δεξιὸν οὖς αὐτοῦ ἐξέκοψεν, ὅπως ἀν τῷ ἀσχήμῳ τοῦ σώματος τὴν χειροτονίαν ἐκφύγῃ. Ἐπειδὴ δὲ χρόνῳ ὕστερον καὶ Εὐάγρειος ὑπὸ Θεοφίλου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξ.-Cp. v. 26. ανδρείας πρὸς ἐπισκοπὴν συλληφθεὶς ἀπέφυγεν, οὐδὲν ἀκρωτηριάσας

τοῦ σώματος, περιτυχῶν τῷ Ἀμμωνίῳ χαριεντιζόμενος ἔλεγεν, ὃς
 ‘κακῶς εἴη πράξας ἐκκόψας τὴν ἀκοήν’ καὶ ἔνοχος εἶναι Θεοῦ τοῦτο
 ποίησας.’ Ὁ δὲ Ἀμμώνιος πρὸς αὐτὸν, ‘Ἄλλὰ σὺ,’ ἔφη, ‘Ἐνάγριε,
 οὐκ οἰει δώσειν δίκην τὴν γλώσσαν ἀποτεμῶν, διὰ φιλαυτίαν τῇ
 δοθείσῃ χάριτι μὴ χρησάμενος;’ Ἐγένοντο μὲν οὖν κατὰ τὸν αὐτὸν
 χρόνον ἐν τοῖς μοναστηρίοις καὶ ἄλλοι πλείστοι ἀνδρες θαυμαστοὶ
 καὶ θεοφιλεῖς, ὃν ἐν τῇ προκειμένῃ συγγραφῇ μνημονεύειν μακρὸν
 ἀν εἴη ἀλλως τε καὶ ἐκβαίνειν τοῦ προκειμένου ἀνάγκη, εἰ
 βιονοίμεθα καθ’ ἔκαστον τῶν ἀνδρῶν τὸν βίους, καὶ ὅσα ἐποίησαν
 θαύματα διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς ἀγιότητα, λέγειν. Εἰ δέ τις
 βιούλοιτο τὰ περὶ αὐτῶν μανθάνειν, ὃν τε ἐποίησαν, ὃν τε
 ἐπράξαν, καὶ ὃν πρὸς ὥφελειαν τῶν ἀκουσάντων ἐφθέγξατο,
 δπως τε αὐτοῖς τὰ θηρία ὑπῆκουον, πεπόνηται Παλλαδίῳ τῷ μοναχῷ
 Ἰδιον μονοβίβλον· ὃς Εὐάγριον μὲν ἦν μαθητὴς, πάντα δὲ
 ἀκριβῶς περὶ αὐτῶν διεξῆλθεν ἐν φιλοτεχνίᾳ ἐφάμιλλον τοῖς
 προειρημένοις ἀνδράσιν ἐπανελομένων βίον μνήμην πεποίηται.
 Εὐάγριος μὲν οὖν καὶ Παλλάδιος μικρὸν ὑστερον μετὰ τὴν Οὐά-
 λεντος τελευτὴν ἡμιθησαν. Ἐπανέλθωμεν δὲ ὅθεν ἐξέβημεν.

[Hist.
Lausiac.]

CAP. XXIV.

Περὶ τῶν ἐξορισθέντων ἀγίων μοναχῶν, δπως δ Θεὸς ταῖς αὐτῶν θαυματοποιίαις
 πάντας πρὸς ἁυτῶν ἐφειλκνόστο.

[5 te Val.]

Τοῦ τοίνυν βασιλέως Οὐάλεντος νόμῳ κελεύσαντος διώκεσθαι
 τούς τ’ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τοὺς κατ’ Αἴγυπτον, πάντα ἐπορθεῖτο
 καὶ ἀνετρέπετο· τῶν μὲν ἐλκομένων εἰς δικαστήρια, τῶν δὲ βαλλο-
 μένων εἰς δεσμωτήρια, ἄλλων τε ἄλλως στρεβλουμένων. Διάφοροι
 γάρ τιμωροί κατὰ τῶν ἡσυχάζειν φιλούντων ἐγίνοντο. Ἐπεὶ δὲ
 ταῦτα ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἢ ἐδόκει Λουκίῳ ἐπέπρακτο, Εὐάγριος ἐπὶ
 τὴν Ἀντιόχειαν ἀνθισ ὑπέστρεψεν· οἱ δὲ εὐθὺς ἐπὶ τὰ τῆς Αἰγύπτου
 μοναστήρια ἔχωρον, δὲ στρατηγὸς σὺν πλήθει πολλῶν στρα-
 τιωτῶν, καὶ δὲ Ἀρειανὸς Λούκιος. Οὐδὲ γάρ αὐτὸς ἀπελείπετο,
 ἀλλὰ στῖφος ἀγίων ἀνδρῶν οὐδαμῶς οἰκτιζόμενος, χείρονα τῶν
 στρατιωτῶν διεπράττετο. Ως δὲ ἐπὶ τὸν τόπον ἐγίνοντο, κατε-
 λάμβανον τοὺς ἀνδρας τὰ συνήθη πράττοντας, εὐχομένους, πάθη
 θεραπεύοντας, δαίμονας ἐξελαύνοντας. Οἱ δὲ μικρὰ τῶν τοῦ Θεοῦ

θαυμάτων φροντίσαντες, οὐδὲ τὰς συνήθεις εὐχὰς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις τόποις συνεχώρουν ἐπιτελεῖσθαι· ἀλλὰ αὐτὸν καὶ τούτων ἔξε-
βαλλον. Καὶ οὐκ ἐπὶ τούτων μόνον ἔστησαν, ἀλλὰ προϊόντες τοῖς διπλοῖς ἐκέρηστο κατ' αὐτῶν. Ταῦτα καὶ δὲ 'Ρουφῆνος ἑωρα-
κέναι παρὼν καὶ πεπονθέναι φησὶν' ἀνενεοῦντό τε καὶ ἐπ' αὐτῶν τὰ
τοῦ ἀποστόλου λεγόμενα· ἐνεπάλιοντο γάρ, καὶ 'μαστίγων πέραν <sup>Heb. xi.
38.</sup> ἐλάμβανον, ἐγυμνοῦντο, ἐδεσμοῦντο, ἐλιθάζοντο, ἐν φόνῳ μαχαίρας
ἀπέθνησκον, ἄνδρες περιερχόμενοι κατὰ τὴν ἔρημον ἐν μηλωταῖς,
ἐν αἰγέοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ὃν
οὐκ ἦν ἄξιος δὲ κόδσμος, ἐπ' ἔρημοις πλανώμενοι, καὶ ὅρεσι, καὶ
σπηλαίοις, καὶ ταῖς διπάσι τῆς γῆς' καὶ ταῦτα, μαρτυρηθέντες ὑπό^{τε}
τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν ἱαμάτων, δσα ἐν ταῖς χερσὶν
αὐτῶν ἡ τοῦ Χριστοῦ χάρις εἰργάζετο. 'Αλλ' ὡς ἔοικεν, ἡ τοῦ
Θεοῦ πρόνοια ταῦτα παθεῖν τοὺς ἄνδρας συνεχώρησεν, 'κρείττον ^{Heb. xi.}
τι προβλεψαμένη,' ἵνα δὲ ὁν αὐτὸν κακῶς ἔπασχον, ἔτεροι τὴν ἐν
Θεῷ σωτηρίαν εὑρώσων· καὶ τούτο ἡ ἀπόβασις ἔδειξεν. 'Ως οὖν
οἱ θαυμάσιοι ἐκένοι ἄνδρες κρείττονες τῆς ἐπιφερομένης ἀνάγκης
ἔγινοντο, ἀποκυήσας δὲ Λούκιος γυνώμῃ διδωσι τῷ ἡγουμένῳ τοῦ
στρατιωτικοῦ τάγματος, ὑποβάλλειν ἔξορικά τοὺς πατέρας τῶν μονα-
χῶν αὐτὸν δὲ ἥσαν δὲ Αἴγυπτιος Μακάριος καὶ δὲ 'Αλεξανδρεὺς, δὲ
τούτου ἐπώνυμος. 'Εξωρίζοντο οὖν οἱ ἄνδρες εἰς νῆσόν τινα, ἥτις
οὐδέντα τῶν Χριστιανῶν εἶχεν οἰκήτορα· κατ' αὐτήν τε τὴν νῆσον
ἐτύγχανεν δὲν ἴερδον, καὶ ἴερεὺς ἐν αὐτῷ, δὲν πάντες οἱ ἐκεῖ Ἰσα θεῷ
ἔσεβον. Γενομένων δὲ τῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν ἐν τῇ νήσῳ, πάντα
μὲν τὰ ἐκεῖ δαιμόνια ἐν θορύβῳ καὶ φόβῳ ἔγινοντο. Συνέβαινε δὲ
καὶ αὐτὸν καὶ τοιῦτό τι πρᾶγμα γενέσθαι· ἡ τοῦ ἴερέως θυγάτηρ
ἄφυντο δὲν δαίμονος κάτοχος γενομένη ἔξεμάνη, καὶ πάντα ἀνέτρεπεν·
ἀκατάσχετός τε ἦν, καὶ οὐδὲν τρόπῳ ἥσυχάσαι ἥδυνατο· ἀλλ' ἔβοι
μεγάλα, καὶ πρὸς τοὺς θεοφιλεῖς ἐκείνους ἄνδρας, 'Τί,' φησὶν,
'ἥλθετε καὶ ἐντεῦθεν ἔξελάσαι ἡμᾶς;' Πάλιν οὖν οἱ ἄνδρες ἐκεῖ τὸ
ἴδιον ἔργον, δὲ ἐκ Θεοῦ χάριτος ειλήφασιν, ἐπεδείκνυντο· ἔξελά-
σαντες γάρ τὸν δαίμονα τῆς παρθένου, καὶ ὑγιῆ αὐτὴν τῷ πατρὶ^{παραδόντες,} εἰς πίστιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤγαγον τόν τε ἴερέα καὶ
πάντας τοὺς ἐκεῖ ἐνοικοῦντας ἐν τῇ νήσῳ. Εὐθὺς οὖν τὰ μὲν
ἀγάλματα ἔξεβαλον· τὸ δὲ σχῆμα τοῦ ναοῦ εἰς ἐκκλησίας τύπον
μεταποιήσαντες, ἔβαπτίζοντό τε καὶ πάντα τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ

χαίροντες ἐδιδάσκουντο. Οὕτω μὲν δὴ ἐλαυνόμενοι διὰ τὴν τῷ
‘ὅμοιοις’ πίστιν οἱ θαυμάσιοι ἔκεινοι ἀνδρες αὐτοῖς τε δοκιμά-
τεροι ἐγίνοντο, καὶ ἄλλους ἔσωζον, καὶ τὴν πίστιν βεβαιωτέραν
εἰργάζοντο.

CAP. XXV.

Περὶ Διδύμου τοῦ τυφλοῦ.

Τπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ἔτερον ἀνδρα πιστὸν ἀνέδειξεν
ὁ Θεὸς, δι’ αὐτοῦ μαρτυρηθῆναι δικαιώσας τὴν πίστιν. Διδύμος
γάρ, ἀνὴρ θαυμαστὸς καὶ ἐλλόγυμος, κατὰ τὸν αὐτὸν ἡνθῆσε χρόνον,
πάσῃ διαπρέψας παιδεύσει· οὗτος κομιδῇ νέος ὁν, καὶ τὰ πρῶτα
τῶν γραμμάτων στοιχεῖα μαθὼν, τῷ τῆς ὀφθαλμίας περιέπεσε πάθει,
καὶ κακῶς διατεθεὶς τὸ δρατικὸν ἀπέβαλεν. Ο Θεὸς δὲ αὐτῷ
ἀντὶ τῶν αἰσθητῶν ὀφθαλμῶν παρέσχε τοὺς νοητούς· ἢ γάρ δὶ²
ὀφθαλμῶν παιδεύθηναι οὐκ ἴσχυσε, ταῦτα δι’ ἀκοῆς ἔξεμάνθανε.
Ἐκ παιδὸς γάρ ὁν εὐφυής, καὶ ψυχῆς λαχῶν ἀγαθῆς, ἐνίκα τοὺς
εὐφυεῖς καὶ δεῖντατα βλέποντας· γραμματικῆς τε γάρ τοὺς κανόνας
ῥαδίως κατώρθου, καὶ ῥητορικῆς πάλιν θάττου ἐλάμβανεν. Ἐλθὼν
δὲ ἐπὶ τὰ φιλόσοφα θαυμαστῶν πως καὶ τὴν διαλεκτικὴν ἔξέμαθε,
καὶ ἀριθμητικὴν τε καὶ μουσικὴν, καὶ τὰ ἄλλα τῶν φιλοσόφων
μαθήματα ἐν τῇ ψυχῇ κατέθετο, ὡς προθύμως αὐτὸν ἀπαντᾷν
πρὸς τοὺς ταῦτα δι’ ὀφθαλμῶν κατορθώσαντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
τὰ θεῖα λόγια παλαιᾶς καὶ κανῆς Διαθήκης οὕτως ἀκριβῶς ἐγνώκει,
ῶστε πολλὰ μὲν ἐκδοῦναι βιβλία· ὑπαγορεῦσαι δὲ καὶ τὰ ‘περὶ³
Τριάδος’ τρία βιβλία· ἐρμηνεῦσαι δὲ καὶ τὰ ‘περὶ’ ‘Ἀρχῶν’ ‘Ορι-
γένους, ὑπομνήματά τε ἐκδοὺς εἰς αὐτὰ, δι’ ὃν συνίστησα ὡς εἴη
ἄριστα γεγραμμένα, καὶ μάτην ἐρευσχελοῦσιν οἱ κακηγορεῶν τὸν
ἀνδρα καὶ τὰ βιβλία διασύρειν σπουδάζοντες’ ‘μηδὲ γάρ αὐτοὺς
δύνασθαι’, φησὶν, ‘ἔλειν τὴν τοῦ ἀνδρὸς σύνεσιν.’ Εἴ τις οὖν τὴν
πολυμαθίαν καὶ τὸ διάπυρον τῆς ψυχῆς Διδύμου γνῶναι προσήργηται,
ἐντυχῶν τοὺς πεποιημένους αὐτῷ βιβλίοις μαθήσεται. Τούτῳ
λέγεται καὶ ‘Αντώνιον ἥδη πρότερον κατὰ τὸν Οὐάλευτος χρόνον,
ὅτε διὰ τοὺς ‘Ἀρειανοὺς ἐν τῇ’ ‘Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ τῆς ἐρήμου κατῆλ-
θεν, ἐντυχεῖν τῷ Διδύμῳ, καὶ μαθόντα τὴν τοῦ ἀνδρὸς σύνεσιν
εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· ‘Μηδὲν, ὁ Διδύμε, ταραττέτω σε ἡ τῶν αἰσθη-
τῶν ὀφθαλμῶν ἀποβολή· τοιοῦτοι γάρ σοι λείπουσιν ὀφθαλμοὺς,

[Val. om.
εὐφυεῖς.]

Cp. vi. 13.

[Qu. πρό-
τερον ἦ;]

οῖς καὶ μνῖαι καὶ κώνωπες βλέψαι ισχύουσιν· χαῖρε δὲ ὅτι ἔχεις δόφθαλμοὺς, οἷς καὶ ἄγγελοι βλέπουσι, δι' ὧν καὶ ὁ Θεὸς θεωρεῖται, καὶ τὸ αὐτὸν φῶς καταλαμβάνεται.' Ταῦτα μὲν ἥδη πρότερον παρὰ τοῦ θεοφίλου Ἀντωνίου πρὸς Δίδυμον εἴρητο· τότε δὲ μέγιστος συνήγορος τῆς οἰκείας πίστεως ἐφανεῖτο Δίδυμος, πρὸς τοὺς Ἀρειανοὺς ἀπαντῶν, καὶ τὰ σοφίσματα ἀναλύων αὐτῶν, καὶ τοὺς κιβδήλους καὶ δολεροὺς αὐτῶν λόγους ἔξελέγχων.

CAP. XXVI.

Περὶ Βασιλείου Καισαρίας, καὶ Γρηγορίου Ναζιανζοῦ.

'Αλλὰ Δίδυμον μὲν τοῦς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἀρειανίζουσιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἀντέταξε πρόνοια· ἐν δὲ ταῖς ἀλλαις πόλεσιν, Βασίλειόν τε τὸν Καισαρέα καὶ Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν· περὶ ὧν βραχέα εἰπεῖν εὐκαιροὺς ἥγοῦμαι. Ἡρκει μὲν γάρ ἡ παρὰ πᾶσι σωζομένη τῶν ἀνδρῶν μνήμη, καὶ ἡ ἐκ τῶν γεγραμμένων αὐτοῖς βιβλίων μάθησις, παραθέσθαι τὴν ἑκατέρου εὑκλειαν· ἐπεὶ δὲ κατ' ἑκεῖνο καιροῦ τὰ πολλὰ ταῖς ἑκκλησίαις αὐτοὶ συνεβάλλοντο, καὶ ὡς ἐμπύρευμα τῆς πίστεως ἐφυλάχθησαν, ἀπαιτεῖ ἡ ὑπόθεσις μάλιστα τούτων μνήμην ποιήσασθαι. Βασιλείου τοίνυν καὶ Γρηγορίου εἰ τις βούλοιτο σύγκρισιν ποιήσασθαι, διεξιέναι τε τὸν ἑκάστου βίου καὶ τρόπουν, καὶ τὰς προσούστας αὐτοῖς ἀρετὰς, ἀμφιβάλλοις ἀν ἔτερον τοῦ ἔτερου προκρίνας. Ἀμφω γάρ ησαν ἀλλήλοις ἐφάμιλλοι κατά τε τὴν ὀρθὴν πολιτείαν, καὶ κατὰ τὰς παιδεύσεις, τήν τε Ἐλληνικήν φημ, καὶ τὴν τῶν ιερῶν γραμμάτων. Νέοι γάρ δὴ ὅντες Cp. Greg. Naz. Orat. xiii. 15. οὗτοι, ἐν ταῖς Ἀθήναις γενόμενοι, τῶν τότε ἀκμασάντων σοφιστῶν

'Ιμερίου καὶ Προαιρεσίου ἀκροαταὶ γενόμενοι, καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας Λιβανίῳ συμφοιτήσαντες, ἄκρως τὴν ῥήτορι-Cp. iii. 1, 23. κὴν ἔξεπόνησαν. Ἄξιοι τε τοῦ σοφιστεύειν κριθέντες, ὑπὸ πολλῶν παρεκλήθησαν ἐπὶ τὸν διδασκαλικὸν βίον ἐλθεῖν· ἀλλων δὲ αὐτοὺς ἐπὶ δικαιικὴν παρακαλούντων, ἀμφοτέρων κατεφρόνησαν· καὶ καταλιπόντες τὸ σοφιστεύειν, τὸν μονήρη βίον προέκριναν. Ἀφάμενοι οὖν φιλοσόφων λόγων παρὰ τῷ τηνικαῦτα ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ συμπράττοντι τὰ φιλόσοφα, μετ' οὐ πολὺ τὰ Ὡριγένους βιβλία συνάγοντες, ἐξ αὐτῶν τὴν ἐρμηνείαν τῶν ιερῶν γραμμάτων ἐπέγνωσαν· μέγα γάρ κλέος τὸ Ὡριγένους καθ' δῆς τότε τῆς οἰκουμένης

ἐφήπλωτο· ὃν ἀσκηθέντες δυνατῶς ἀπῆγτων πρὸς τὸν Ἀρειανίζοντας· καίτοι τῶν Ἀρειανῶν τὰ Ὡριγένους βιβλία εἰς μαρτυρίαν, ὡς φοντο, τοῦ ἰδίου καλούντων δόγματος, αὐτοὶ ἐξήλεγχον, καὶ ἐδείκνυνον μὴ νοήσαντας τὴν Ὡριγένους σύνεσιν. Παρὰ τοῖς πολλοῖς τε τότε οἱ Ἀρειανοὶ καὶ ὁ τότε Ἀρειανίζων Εὐνόμιος, ἐλλόγιμοι νομίζοντες εἶναι, τοῖς περὶ Γρηγόριου καὶ Βασίλειου ἐντυχάνοντες, ἀπαΐδευτοι τελείως ἐδείκνυντο. Βασίλειος μὲν οὖν ὑπὸ Μελετίου τοῦ Ἀντιοχείας ἐπισκόπου εἰς τὴν τοῦ διακόνου τάξιν προχειρισθεὶς, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐπίσκοπος τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, λέγω δὴ τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ Καισαρέας, προβληθεὶς, φροντίδα τῶν ἐκκλησιῶν ἐποιεῖτο. Δεδιώς γάρ μή πως Ἀρειανὴ καινοτομία καὶ τὰς κατὰ τὸν Πόντον ἐπιεμηθῆ ἐπαρχίας, δρομαῖος ἐπὶ τὰ ἐκεῖ μέρη διέβαινεν· ἐκεῖ τε ἀσκητήρια συστησάμενος, καὶ κατηχήσας τὸν ἄνδρας ταῖς αὐτοῦ διδασκαλίαις, τοὺς σαλευομένους ἐστήριξε. Γρηγόριος δὲ τῆς Ναζιανοῦ πόλεως εὐτελοῦν ἐν Καππαδοκίᾳ, ἵνα καὶ ὁ αὐτοῦ πατὴρ πρότερον ἐκκλησίας προέστη, κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ βασιλεύῳ διεπράττετο. Περιῦντον γάρ καὶ αὐτὸς τὰς πόλεις τὸν ράθυμοῦντας περὶ τὴν πίστιν ἀνερρώνυνε. Μάλιστα δὲ τὰ πολλὰ τῇ Κωνσταντινούπολει ἐπιδημῶν τοὺς ἐν αὐτῇ δμόφρονας ταῖς διδασκαλίαις ἐστήριξε· διὸ καὶ μικρὸν ὑστερον ψήφῳ πολλῶν ἐπισκόπων προέστη τοῦ ἐν Κωνσταντινούπολει λαοῦ. ‘Ος οὖν τὰ παρ’ ἀμφοτέρων γινόμενα εἰς ἀκοὰς ἤκει τὸν βασιλέως Οὐάλεντος, αὐτίκα Βασίλειον ἀπὸ τῆς Καισαρέας ἀγώγιμον ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν γενέσθαι ἐκέλευσεν. ‘Ηγετο οὖν εὐθὺς, καὶ κατὰ γυνάμην τοῦ βασιλέως εἰς τὸ τῶν ὑπάρχων εἰσήγετο δικαστήριον’ πεῦσιν τε προσαγαγόντος αὐτῷ τοῦ ὑπάρχον, ‘τοῦ χάριν μὴ τὴν πίστιν τοῦ βασιλέως ἀσπάζεται’, διὸ Βασίλειος σὺν παρησίᾳ πολλῇ τῇ μὲν τοῦ βασιλέως θρησκείᾳ ἐμέμφετο, τῇ δὲ τοῦ ‘ὅμοουσίου’ πίστει συνίστατο. ‘Ἐπεὶ δὲ ὁ ὑπαρχος θάνατον αὐτῷ διηπείλησεν, ‘Εἴθε,’ ἔφη δὲ Βασίλειος, ‘γένοιτο μοι διὰ τὴν ἀλήθειαν ἀπαλλαγῆναι τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος.’ Τοῦ δὲ ὑπάρχον ‘πάλιν ἐπισκέψασθαι’ εἰπόντος, λέγεται εἰπεῖν τὸν Βασίλειον, ‘Ἐγὼ καὶ σήμερον καὶ αὔριον δ αὐτὸς εἰμι· ὅφελόν συ ἑαυτὸν μὴ ἐνήλλαττες.’ Τότε μὲν οὖν κατ’ ἐκείνην τὴν ἡμέραν φρουρούμενος διετέλει Βασίλειος. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ συνέβη νήπιον νίδον τοῦ Οὐάλεντος, φ δυνομα ἦν Γαλάτης, ἀρρωστήσαι ἰσχυρῶς, ὥστε ἀπογυνωσθῆναι ὑπὸ τῶν

Cp. Greg.
Naz. Orat.
xliii. 48.

ἰατρῶν. Ἡ δὲ μῆτηρ αὐτοῦ ἡ βασίλισσα Δομνίκα λόγους πρὸς τὸν βασιλέα προσέφερε, φάσκουσα ἑαυτὴν μὲν ἐν τοῖς δύνεροις ^{Cp. Greg. Naz. Orat. xiili. 54.} κακῶς διατεθῆναι ὑπὸ φοβερῶν φασμάτων, τὸ δὲ παιδίον κακῶς ἔχειν διὰ τὴν εἰς τὸν ἐπίσκοπον ὕβριν. Ταῦτα εἰς νοῦν βαλλόμενος δὲ βασιλεὺς μεταπέμπεται τὸν Βασίλειον[·] καὶ ἀπόπειραν ποιούμενος φησὶ πρὸς αὐτὸν, ‘Ἐλ ἀληθῆ τὰ σὰ δόγματα, εἴξαι ἵνα μου δὲ νίδος μὴ ἀποθάνῃ.’ Ὁ δὲ, ‘Ἐλ πιστεύσειας,’ ἔφη, ‘ὦ βασιλεῦ, καθάπερ ἔγώ, καὶ ἡ ἐκκλησία ἐνωθῆ, ζήσεται τὸ παιδίον.’ Τοῦ δὲ μὴ συνθεμένου, ‘Οὐκοῦν,’ ἔφη δὲ Βασίλειος, ‘περὶ τοῦ παιδίου τὸ θέλημα γενήσεται τοῦ Θεοῦ.’ Ταῦτα εἰπόντα τὸν Βασίλειον ἀφεθῆναι ἐκέλευσε[·] τὸ μέντοι παιδίον μετ’ οὐ πολὺ ἐτελεύτησε. Τοσαῦτα περὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων ὡς ἐν ἐπιτομῇ εἰρήσθω[·] βιβλία δὲ ἐκάτερος αὐτῶν πολλὰ καὶ θαυμαστὰ συνέγραψαν καὶ ἔξεδωκαν[·] ἀφ’ ὧν τινα δὲ ‘Ρουφίνος εἰς τὴν ‘Ρωμαίων γλώσσαν μεταβεβληκέναι φησίν. ’Εγένοντο δὲ ἀδελφοὶ Βασιλείου Πέτρος καὶ Γρηγόριος[·] ἀλλὰ Πέτρος μὲν τὸν μονήρη βίον Βασιλείου ἐξήλωσε, Γρηγόριος δὲ τὸ διδασκαλικὸν τοῦ λόγου[·] διὸ καὶ τὴν πονηθεῖσαν Βασιλείῳ ‘Ἐξάήμερον,’ διτε δὴ καταλειφθεῖσαν, προσ-^[Qu. ἀτελῆ;] ανεπλήρωσε μετὰ θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ[·] καὶ ἐπιτάφιον εἰς Μελέ-^{Cp. Garner. Praef. s. 14.} τιον τὸν ‘Αντιοχείας ἐπίσκοπον ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει διεξῆλθε[·] φέρονται δὲ αὐτοῦ καὶ ἄλλοι λόγοι διάφοροι.

CAP. XXVII.

Περὶ Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.

Ἐπειδὴ δέ τινες ἐκ τῆς ὁμωνυμίας πλανῶνται καὶ ἐκ τῶν ἐπιγραφομένων Γρηγορίου βιβλίων, δεῖ εἰδέναι διτι ἄλλος ἐστὶν ὁ Ποντικὸς Γρηγόριος, δότις ἐκ τῆς ἐν Πόντῳ Νεοκαισαρείας δρμάμενος ἀρχαιότερος τούτων ἐστί[·] μαθητὴς γὰρ Ὁριγένεος ἐγένετο. ^{Cp. Eus. vi.} Περὶ τούτου τοῦ Γρηγορίου πολὺς δὲ λόγος ἐν τε ‘Αθήναις καὶ ^{30.} Βηρυτῷ καὶ δλῃ τῇ Ποντικῇ διοικήσει, ὡς δὲ εἰπεῖν, καὶ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Οὗτος γὰρ ὡς τῶν ‘Αθήνησι παιδευτηρίων ἀναχωρήσας, ἐν τῇ Βηρυτῷ νόμους ἐμάνθανε, πυθόμενος ἐν [Al. πυθόμενός τε.] τῇ Καισαρείᾳ τὰ ιερὰ γράμματα ἐρμηνεύειν Ὁριγένην, δρομαῖος ἐπὶ τὴν Καισάρειαν παραγίνεται. ‘Ακροασάμενός τε τῆς μεγαλοφάνους θεωρίας τῶν ιερῶν γραμμάτων, πολλὰ χαίρειν εἰπὼν

[ομ. καὶ.] τοῖς Ῥωμαϊκοῖς νόμοις, ἀχώριστος ἦν τοῦ λοιποῦ· καὶ ὑπ' αὐτοῦ παιδευθεὶς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τὴν πατρίδα τῶν γονέων καλεσάντων, ἀνεχώρησε. Κάκει πρῶτον μὲν λαϊκὸς ὁν πολλὰ σημεῖα ἐποίησε, νοσοῦντας θεραπεύων, καὶ δαἰμονας δὶ’ ἐπιστολῶν φυγαδεύων, καὶ τοὺς Ἐλληνίζοντας τοῖς τε λόγοις καὶ πλέον τοῖς γυνομένοις ὑπ' αὐτοῦ προσταγόμενος. Μέμνηται δὲ [Val. ἡπέρ.] αὐτοῦ καὶ Πάμφιλος ὁ μάρτυς ἐν τοῖς περὶ Ὁριγένους ποιηθέσιν αὐτῷ βιβλίοις, ἐν οἷς καὶ συστατικὸς λόγος Γρηγορίου εἰς Ὁριγένην παράκειται. Γεγόνασιν οὖν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, Γρηγορίοις, ὃ τε ἀρχαῖος οὗτος καὶ μαθητὴς Ὁριγένους, καὶ ὁ Ναζιανζηνὸς, καὶ ὁ ἀδελφὸς Βασιλείου. Ἐγένετο δὲ καὶ ἄλλος Γρηγόριος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, δὲν οἱ Ἀρειανοὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς φυγῆς Ἀθανασίου κατέστησαν. Περὶ μὲν δὴ τούτων τοσαῦτα λελέχθω.

[Panegyr. Orat. in Orig.]

Cp. ii. 11.

CAP. XXVIII.

Περὶ Ναυάτου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ Ναυατιανῶν· καὶ ὡς μετέθεσαν οἱ κατὰ τὴν Φρυγίαν ἐξ αὐτῶν οἰκοῦντες τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν δμοίως τοῦ Ιουδαίου.

Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τόνδε καὶ Ναυατιανῶν οἱ περὶ Φρυγίαν οἰκοῦντες τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα μετέθεσαν· πῶς δὲ τοῦτο ἐγένετο λέξω, πρότερον εἰπὼν ὅτου χάριν ἐπικρατεῖ περὶ τὰ Φρυγῶν καὶ Παφλαγόνων ἔθνη ὁ ἀκριβῆς τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν καυνῶν. Ναυάτος πρεσβύτερος ὁν τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας διεκρίθη, ἐπειδὴ Κορηνήλιος ὁ ἐπίσκοπος τοὺς ἐπιθύσαντας πιστοὺς ἐν τῷ διωγμῷ, δὲν ὁ βασιλεὺς Δέκιος κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐκίνησεν, εἰς κοινωνίαν [Qu. καὶ εἰς;] ἐδέξατο. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν διακριθεὶς, εἰς ἐπισκοπὴν παρὰ τῶν συμφρονησάντων αὐτῷ ἐπισκόπων προχειρισθεὶς, ταῖς πανταχοῦ ἐκκλησίαις ἔγραφε, ‘μὴ δέχεσθαι τοὺς ἐπιτεθυκότας εἰς τὰ μυστήρια’ ἀλλὰ προτρέπειν μὲν αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν, τὴν δὲ συγχώρησιν ἐπιτρέπειν Θεῷ, τῷ δυναμένῳ καὶ ἔξουσιαν ἔχοντι συγχωρεῖν ἀμαρτήματα.’ Τοιαύτας ἐπιστολὰς οἱ κατ’ ἐπαρχίας δεχόμενοι, πρὸς τὰ οἰκεῖα ἥθη ἐποιοῦντο τῶν δηλουμένων τὰς κρίσεις. ‘Ως γὰρ ἐκείνος ἐδήλουν μὴ δεῖν ἀξιοῦσθαι τῶν μυστηρίων τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα ‘εἰς θάνατον ἀμαρτίαν’ πεποιηκότας, τοῖς μὲν ἐδόκει πικρὰ καὶ ἀπηνῆς εἶναι τοῦ τοιούτου κανόνος ἡ ἔκθεσις, οἱ δὲ ὡς δίκαιον τὸν κανόνα καὶ δρθοῦντα τὴν πολιτείαν ἐδέχοντο.

Cp. i. 10; vii. 23.

Cp. 1 John v. 16.

'Εν τοσούτῳ δὲ τούτου κινούμενον τοῦ ζητήματος, ἐπικαταλαμβάνει [Val. iv. τοῦτῳ δὲ τούτῳ] τοῦ ἐπισκόπου Κορυηλού γράμματα καὶ τοῖς μετὰ τὸ βάπτισμα τοσούτουν. Τὴν ἡμαρτηκόσιν ἐπαγγελλόμενα τὴν συγχώρησιν. Οὕτω δὲ ἀμφοτέρων ἐπιστελλόντων τὰ ἐναντία, καὶ ἐκ τῶν θείων δχυρούντων ἢ ἐκάτερος ἔλεγεν, ἔκαστος κατ' ἔθος εἰς τοῦτο ἔτρεψεν εἰς ὃ καὶ πρότερον [Val. κατ' ἔθος.] μᾶλλον ἐπέκλινεν. "Οσοι γάρ φιλαμπρήμονες, δραξάμενοι τῆς τότε δοθείσης συγχωρήσεως, καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἐπὶ πάσης ἀμαρτίας αὐτῇ συνεχρήσαντο. Φαίνεται δὲ τὰ Φρυγῶν ἔθνη σωφρονέστερα εἶναι τῶν ἄλλων ἔθνων· καὶ γάρ δὴ καὶ σπανιάκις Φρύγες δομνύουσιν. Ἐπικρατεῖ γάρ τὸ μὲν θυμικὸν παρὰ Σκύθαις καὶ Θρᾳξί· τῷ δὲ ἐπιθυμητικῷ οἱ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον τὴν οἰκησιν ἔχοντες πλέον δουλεύουσιν. Τὰ δὲ Παφλαγύνων καὶ Φρυγῶν ἔθνη πρὸς οὐδέτερον τούτων ἐπιρρεπῶς ἔχει· οὐδὲ γάρ ιπποδρομίαι οὐδὲ θέατρα σπουδάζονται οὐν παρ' αὐτοῖς. Δισ μοι δοκεῖ μᾶλλον ἐπινευεκέναι τούτους τε καὶ τοὺς οὕτω φρονοῦντας πρὸς τὰ παρὰ Ναυάτου τότε γραφόμενα· ὡς μῦσος γάρ ἔξαίσιον παρ' αὐτοῖς ἡ πορνεία νομίζεται· καὶ γάρ τὸν οἰασδήποτε ἄλλης αἰρέσεως σωφρονέστερον βιοῦντας Φρύγας καὶ Παφλαγύνας ἔστιν εὑρεῖν. Τὴν δὲ αὐτὴν αἴτιαν καὶ περὶ τὸν οἰκοῦντας τὰ ἐσπέρια μέρη καὶ Ναυάτῳ πειθαρχήσαντας εἶναι νομίζω. Ναυάτος μὲν οὖν, εἰ καὶ περὶ πολιτείας ἀκριβοῦς διεκρίθη, ἀλλ' οὐν γε τὴν τοῦ Πάσχα ἐορτὴν οὐ μετέθηκεν· ἀεὶ γάρ καθὰ τὰ ἐσπέρια μέρη ἐποίει, καὶ οὗτος ἐπετέλεσε· ποιοῦσι δὲ διαπαντὸς οἱ ἑκεῖ μετ' Ισημερίαν [Al. οὔτως.] ἀνέκαθεν, ἀφ' οὗ καὶ Χριστιανίζουσιν. Ἀλλ' οὗτος μὲν ὕστερον ἐπὶ Οὐαλεριανὸν τοῦ βασιλέως, διωγμὸν κατὰ Χριστιανῶν κινήσαντος, ἐμαρτύρησεν. Οἱ δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐν Φρυγίᾳ ἐπώνυμοι κατὰ [Val. καὶ τὴν συγχώρησιν] τὴν κοινωνίαν τούτου συνεχωρήθησαν ἐκτρεπόμενοι, περὶ τόνδε τὸν θάνατον. Χρόνον καὶ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα μετέθεσαν. Σύνοδον γάρ ἐν Πάσῃ κώμῃ, ἔνθα τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ εἰσὶν αἱ πηγαὶ, ποιῆσαντες ὀλίγοις τινες καὶ οὐκ εἴσημοι τῶν περὶ Φρυγίαν Ναυατιανῶν ἐπισκοποὶ δρον ἐκφέρουσιν, ωστε Ἰουδαίους ἐπιτηρεῖν ποιοῦντας τὰ ἄχυμα, καὶ σὺν αὐτοῖς τὴν τοῦ Πάσχα ἐπιτελεῖν ἐορτήν. Ταῦτα *Cp. i. 9.* ἡμῶν ἀνήγγειλέ τις ἀνὴρ παλαιὸς, πρεσβυτέροις μὲν εἶναι λέγων ἐαυτὸν οὐδὲν, ἀμα δὲ τῷ πατρὶ παρεῖναι τῇ γενομένῃ συνόδῳ, καθ' ἣν οὕτε Ἀγέλιος παρὴν ὁ Κωνσταντινούπολεως Ναυατιανῶν ἐπισκοπος, οὐδὲ Μάξιμος ὁ Νικαλας, οὐδὲ ὁ Νικομηδείας, οὐδὲ μὲν ὁ

Κοτυαείον· ὑπὸ τούτων γὰρ ἡ Ναυατιανῶν θρησκεία μάλιστα κανονίζεται. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως τότε ἐγένετο· διηρέθη δὲ μικρὸν ὕστερον καὶ ἡ Ναυατιανῶν ἐκκλησία δι’ ἐκείνην τὴν σύνοδον, ὡς κατὰ χώραν ἐροῦμεν· μετιτέον τε ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰ κατ’ αὐτὸν τὸν χρόνον ἐν τοῖς ἐσπερίοις γενόμενα μέρεσιν.

Cp. v. 21.

CAP. XXIX.

Περὶ Δαμάσου τοῦ Ῥώμης καὶ Οὐρσίνου, διποτὸς ταραχῆς καὶ στάσεως ἐν Ῥώμῃ γενομένης, φόνος πολὺς ἐπηκολούθησεν.

Cp. c. 1.

Τοῦ γὰρ βασιλέως Οὐαλεντινιανοῦ ἡσύχως διάγοντος, καὶ οὐδεμίᾳν σκύλλοντος αἱρεσιν, Δάμασος μετὰ Λιβέριου τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἱερωσύνην ἐν τῇ Ῥώμῃ ἔδεξατο· ἐφ’ οὐ συνέβη ταραχθῆναι τὴν ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίαν διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Οὐρσῖνός τις τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας διάκονος ὑπόψηφος γέγονεν, ἥνικα ἡ ἐπιλογὴ τοῦ ἐπισκόπου ἐγίνετο. Ἐπεὶ οὖν προεκρίθη Δάμασος, μὴ φέρων ὁ Οὐρσῖνος τὴν ἐλπίδος ἀποτυχίαν, παρασυνάξαι τῇ ἐκκλησίᾳ ἐσπούδασε· καὶ πείθει τινας ἀσήμους ἐπισκόπους ἐν παραβύστῳ χειροτονήσαι αὐτόν. Καὶ χειροτονεῖται οὐκ ἐν ἐκκλησίᾳ, ἀλλ’ ἐν ἀποκρύφῳ τόπῳ τῆς βασιλικῆς τῆς ἐπικαλούμενης Σικίνης. Τούτου δὴ γενομένου, διχόνια τὸν λαὸν ἐκράτησεν· ἐστασίαζον οὖν πρὸς ἑαυτοὺς οὐ διά τινα πίστιν ἢ αἱρεσιν, ἀλλὰ περὶ τοῦ μόνου τις δοφείλει τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου ἐγκρατήσειται. Ἐντεῦθεν δὲ συμπληγάδες τῶν ὄχλων ἐγίνοντο· ὕστε καὶ ἐκ τῆς παρατριβῆς πολλοὺς ἀποθανεῖν, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς λαϊκούς τε καὶ κληρικούς ὑπὸ τοῦ τότε ἐπάρχου Μαξιμίνου τιμωρηθῆναι, καὶ οὕτω τὸν τε Οὐρσῖνον παύσασθαι τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ κατασταλῆναι τοὺς βουληθέντας ἀκολουθῆσαι αὐτῷ.

CAP. XXX.

‘Οι τοῦ Μεδιολάνου ἐπισκόπου Αὐξεντίου τελευτήσαντος, καὶ στάσεως ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ μέλλοντος χειροτονηθῆναι γενομένης, Ἀμβρόσιος δ τοῦ ἔνους ἐπαρχος, τὴν στάσιν μετὰ στρατιωτικῆς χειρὸς καταπαύων, ψῆφον κοινῆ, καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Οὐαλεντινιανοῦ συνανέσαντος, πάντων προεκρίθη τῆς ἐκκλησίας πρόεδρος.

‘Τηδὲ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἔτερον μνήμης ἄξιον ἐν τῇ Μεδιολάνῳ συνέβη γενέσθαι· τελευτήσαντος γὰρ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐπισκόπου

Αὐξέντιον, δις ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν κεχειροτόνητο, πάλιν οἱ ἐν τῇ A.D. 374.
 Μεδιολάνῳ περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου ἐταράσσοντο· πολλή τε ἦν
 αὐτοῖς ἡ φιλονεικία, ἀλλων ἄλλον προβάλλεσθαι σπευδόντων.
 Ὡς δὲ περὶ τούτου στάσις ἐγίνετο, εὐλαβηθεὶς δὲ τῆς ἐπαρχίας
 ἄρχων τὸ ὑπατικὸν ἔχων ἀξίωμα, φὴ ἦν δονομα Ἀμβρόσιος, μήπως
 ἐκ τῆς ταραχῆς ἀποπόν τι κατὰ τὴν πόλιν γένηται, εἰστρέχει εἰς *Cp. Paulin.*
Vit. Ambr. 6 τὴν ἐκκλησίαν ὡς καταπαύσων τὴν στάσιν. Ὡς δὲ ἐκεῖ γενομένῳ
 δὲ λαὸς ἡσυχίαν παρέσχε, πολλά τε λυσιτελοῦντα παραινῶν κατέ-
 στελλε τὰς ἀλόγους τοῦ πλήθους ὅρμας, αἰφνίδιος μίᾳ συμφωνίᾳ
 τῶν πάντων ἐγίνετο· καὶ ἐβόων, ‘Ἀμβρόσιον ἄξιον εἶναι τῆς ἐπι-
 σκοπῆς,’ αὐτόν τε χειροτονεῖσθαι πάντες ἡξίουν· ‘οὗτῳ γὰρ μόνως
 ἔνωσιν τε ἔξειν τὸν λαὸν, καὶ στέρεξειν τὴν περὶ τὴν πίστιν
 διμόνοιαν.’ Ἐπεὶ δὲ ἔκ τινος θείου ἡ δόμοφωνίᾳ τοῦ λαοῦ γενέσθαι
 τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις ἐφαίνετο, μηδὲν ὑπερθέμενοι συλλαμβά-
 νουσι τὸν Ἀμβρόσιον· καὶ βαπτίσαντες,—κατηχούμενος γὰρ ἦν,—
 εὐθὺς πρὸς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἱερωσύνην προχειρίζεσθαι ἔμελλον.
 Ἐπεὶ δὲ Ἀμβρόσιος τὸ μὲν βάπτισμα ἡδέως ἐδέξατο, πολὺς δὲ ἦν
 τὴν ἱερωσύνην παραιτούμενος, γνωρίζουσι τῷ βασιλεῖ Οὐαλεντί-
 νιανῷ τὰ γενόμενα. Ὁ δὲ βασιλεὺς θαυμάσας τὴν τοῦ λαοῦ
 διμόνοιαν, Θεοῦ τε ἔργον εἶναι γνοὺς τὸ γενόμενον, ἐδήλου τοῖς
 ἐπισκόποις, ‘ὑπουργεῖν τῷ Θεῷ κελεύοντι χειροτονεῖν’ Θεοῦ γὰρ
 μᾶλλον, ἡ ἀνθρώπων εἶναι τὴν ψῆφον τὴν ἐπ’ αὐτῷ. Τοῦτον τὸν
 τρόπον καταστάντος Ἀμβροσίου, οἱ ἐν Μεδιολάνῳ πρότερον δι-
 εστῶτες δι’ αὐτὸν τότε ἡνάθησαν.

CAP. XXXI.

Περὶ τῆς τελευτῆς Οὐαλεντινιανοῦ.

Μετὰ δὲ ταῦτα δὲ βασιλεὺς, Σαυροματῶν ἐπεξελθόντων τῇ
 ‘Ρωμαίων ἀρχῇ, ἐπ’ αὐτοῖς ἔχώρει μετὰ πλείστης παρασκευῆς.
 Ταύτην οὐκ ἡγεγκαν τὴν παρασκευὴν ἀκούσαντες οἱ βάρβαροι·
 ἀλλὰ πρεσβευτάμενοι πρὸς αὐτὸν ἥτοῦντο ἐπὶ συνθήκαις εἰρήνης
 τυχεῖν. Τῶν πρέσβεων δὲ εἰπελθόντων καὶ φανέντων οὐκ ἀξιο- *Cp. Ammian.*
 πρεπῶν, ἡρώτησεν ‘εἰ τοιοῦτοι Σαυρομάται πάντες εἰσίν.’ Ἀποκρι-
 ναμένων δὲ τῶν πρέσβεων τοὺς ἀρίστους Σαυροματῶν ἥκειν πρὸς
 αὐτὸν, πληροῦται θυμῷ Οὐαλεντινίανδς, καὶ μέγα βοῶν ἔλεγε,

‘κακῶς πράττειν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν περιελθοῦσαν εἰς αὐτὸν, δόπου τοιοῦτο βαρβάρων γένος εὐτελὲς οὐκ ἀγαπῷ παρ’ ἔαυτῷ μένειν σωζόμενον, ἀλλ’ ὅπλα αἱρεῖται, καὶ Ῥωμαίων δρους πατεῖ, καὶ εἰς πόλεμον θρασύνεται.’ Καὶ τοσοῦτον ἐν τῇ βοῇ διασπά-
 ἔξας ἔτυχεν ἔαυτὸν, ὥστε πᾶσαν μὲν ἀναστομωθῆναι φλέβα, πᾶσάν
 τε ἀρτηρίαν διαρραγήναι. Καὶ σύτως αἴματος ἐκδοθέντος, τελευτὴ
 D. 375. ἐν φρουρίῳ φ προσωνυμίᾳ Βεργιτίων, μετὰ τὴν ὑπατείαν Γρατιανοῦ
 τὸ τρίτον καὶ Ἐκοιτίου περὶ τὴν ἐπτακαιδεκάτην τοῦ Νοεμβρίου
 μηνὸς· ζήσας ἔτη νδ', βασιλεύσας ἔτη δεκατρία. Τελευτήσαπος
 οὖν Οὐαλεντινιανοῦ, οἱ κατὰ τὴν Ἰταλίαν στρατιῶται ἔκτη ἡμέρᾳ
 μετὰ τὴν τελευτὴν τὸν δρμώνυμον τῷ πατρὶ Οὐαλεντινιανὸν, νέαν
 ἀγοντα κομιδῇ τὴν ἡλικίαν, βασιλέα ἀπηγόρευσαν ἐν Ἀκάνθῳ πόλει
 τῆς Ἰταλίας. Καὶ τούτου διαγγελθέντος, ἡγανάκτουν οἱ βασιλεῖς,
 οὐχ ὅτι γέγονε τοῦ μὲν ἀδελφὸς, τοῦ δὲ ἀδελφιδοῦς βασιλεὺς,
 ἀλλ’ ὅτι παρὰ γνάμην ἀμφοτέρων ἔχειροτονήθη, διὸ αὐτὸν χειροτο-
 νεῖν ἔμελλον. “Ομῶς δὲ ἀμφότεροι σύμψηφοι τῆς βασιλείας
 ἔγενοντο· καὶ τοῦτον τὸν τρόπον δὲ νέος Οὐαλεντινιανὸς ἰδρύθη
 εἰς τὸν τόπον τοῦ ἰδίου πατρός. Ἰστέον δὲ ὅτι Οὐαλεντινιανῷ
 ἔγεγόνει οὗτος ἐξ Ἰουστίνης, ἦν ἐπέγυμεν, ζώσης αὐτοῦ τῆς προ-
 τέρας γυναικὸς Σευήρας, δι’ αἰτίαν τοιώνδε. Ἰουστός δὲ τῆς
 Ἰουστίνης πατὴρ, τῆς περὶ Πικίνον ἐπαρχίας ἡδη πρότερον ἐπὶ^{ιω. μηροῦ;} τῶν Κωνσταντίουν χρόνων ἄρχων καθεστὼς, ἵδεν ὄνταρ, ὡς ἐκ τοῦ
 πολλοῖς λεχθὲν ἦκει καὶ εἰς τὰς ἀκοὰς Κωνσταντίουν δὲ συμ-
 βαλὼν τὸ ὄνταρ, ὡς βασιλέως ἐξ αὐτοῦ τεχθησομένου, πέμψας
 ἀναιρεῖ τὸν Ἰουστον· ἡ δὲ αὐτοῦ θυγάτηρ Ἰουστίνα ἀπορφανι-
 σθεῖσα τοῦ πατρὸς ἔμεινε, παρθένος οὖσα. Χρόνῳ δὲ ὕστερον
 τῇ γαμετῇ τοῦ βασιλέως Οὐαλεντινιανοῦ Σευήρᾳ γυνωρίμῃ καθί-
 σταται, καὶ συνεχεῖς ἐποιεῖτο πρὸς τὴν βασιλισσαν τὰς συντυχίας·
 ἐπεὶ δὲ ἐκρατύθη ἡ συνήθεια, ἡδη καὶ συνελούσητο αὐτῇ. ‘Ως οὖν
 ἴδεν αὐτὴν λουομένην τὴν Ἰουστίναν ἡ Σευήρα, ἡράσθη τοῦ κάλλους
 τῆς παρθένου· καὶ πρὸς τὸν βασιλέα διεξῆται περὶ αὐτῆς, ὡς οὕτως
 εἴη θαυμαστὸν ἔχουσα κάλλος ἡ παρθένος ἡ τοῦ Ἰουστον θυγάτηρ,
 ὡς καὶ αὐτὴν, καίτοι γυναῖκα οὖσαν, ἔρασθῆναι τῆς εὐμορφίας
 αὐτῆς. ‘Ο δὲ βασιλεὺς ταμιευσάμενος τὸν τῆς γυναικὸς λόγον,
 ἀγαγέσθαι τὴν Ἰουστίναν ἐβούλεύσατο, μὴ ἐκβαλὼν τὴν Σευήραν,

ἀφ' ἡς αὐτῷ Γρατιανὸς ἐγεγόνει, δὺν μικρὸν ἔμπροσθεν ἀνηγορεύει βασιλέα. Νόμου οὐν ὑπαγορεύσας δημοσίᾳ προτίθησι κατὰ πόλεις, ὥστε ἔξεναι τῷ βουλομένῳ δύνο νομίμους ἔχειν γυναικας. Καὶ ὁ μὲν νόμος προέκειτο· δὲ δὲ ἄγεται τὴν Ἰουστίναν, ἀφ' ἡς αὐτῷ γίνεται Οὐδαεντινιανός τε ὁ νέος καὶ θυγατέρες τρεῖς Ἰουστα, Γράτα, Γάλλα. ^{Ων}² οἱ μὲν δύνο παρθενεύονται διετέλεσταν· Γάλλαν δὲ ὕστερον βασιλεὺς ἔγημε Θεοδόσιος δὲ μέγας, ἀφ' ἡς αὐτῷ Πλακιδία θυγάτηρ ἐγένετο· Ἀρκάδιον γὰρ καὶ Ὁυώριον ἐκ Πλακίλλης ἔσχεν τῆς προτέρας γυναικός. Περὶ μὲν οὖν Θεοδόσιου ^{Cap. v. 2; vi. 1.} καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐκάστου χώραν ἐροῦμεν.

CAP. XXXII.

Περὶ Θεμιστίου τοῦ φιλοσόφου καὶ ὡς ἐκ τοῦ τροσφωνητικοῦ αὐτοῦ λόγου
δυσωπηθεὶς Οὐάλης μίκρον τι τὸν κατὰ Χριστιανῶν ἐμετράσει θάνατον.

Οὐάλης δὲ ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ διάγων ἀπὸ μὲν τῶν ἔξω πολέμων τέως ἡσυχαζε³ πανταχόθεν γὰρ οἱ βάρβαροι κατὰ τὰς οἰκείας ἔμενον χώρας. Δεινῶς δὲ ἐπολέμει τοὺς φρονοῦντας τὸ ‘δμοούσιον’, καὶ καθ' ἐκάστην μείζυνας τὰς τιμωρίας ἐφεύρισκεν κατ' αὐτῶν, ἔως αὐτοῦ τὴν πολλὴν ἀπήνειαν δὲ φιλόσοφος Θεμιστίος ^{Cap. Themist.} ^{Orat. de Religionibus.} μετριωτέραν τῷ ‘προσφωνητικῷ λόγῳ’ εἰργάσατο· ἐν φ., ‘μὴ δεῖν ἔνιζεσθαι ἐπὶ τῇ διαφωνίᾳ τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων παραινεῖ τῷ βασιλεῖν’ μικρὸν γὰρ εἶναι τὴν αὐτῶν διαφωνίαν, ὡς πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν παρ’ Ἑλλησι δογμάτων· εἶναι γὰρ ὑπὲρ τὰ τριακόσια δόγματα. Καὶ πρὸς τὸ δόξαν ἐξ ἀνάγκης καὶ τὴν διαφωνίαν εἶναι πολλὴν βούλεσθαι τε οὕτως τὸν Θεὸν διαφόρως δοξάζεσθαι, ἵνα ἔκαστος πλέον αὐτοῦ τὴν μεγαλειότητα φοβοῦτο, ἐκ τοῦ μὴ πρόχειρον ἔχειν τὴν γυνῶσιν αὐτοῦ. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ φιλοσόφου προσφωνήσαντος, πραξότερος δὲ βασιλεὺς ἐγένετο· οὐ μὴν τελέως ὑφίει τῆς ὀργῆς, ἀλλὰ ἀντὶ θανάτου ἔξορίαν ἐπετίθει τὴν ζημίαν τοῖς ἱερωμένοις ἀνδράσι, ἔως ἀπέπαυσεν αὐτοῦ καὶ ταύτην τὴν ὀρμὴν ἐπιγενόμενον πρᾶγμα τοιόνδε.

CAP. XXXIII.

“Οταν οἱ Γότθοι κατὰ Οὐάλεατα ἔχριστιάνισαν.

Οἱ πέραν τοῦ Ἰστρου βάρβαροι οἱ καλούμενοι Γότθοι, ἐμφύλιον πρὸς ἑαυτὸν κινήσαντες πόλεμον εἰς δύνο μέρη ἐτμήθησαν· ὃν τοῦ

ἐνδὸς ἡγεῖτο Φριτιγέρνης, τοῦ δὲ ἐτέρου Ἀθανάριχος. Ἐπικρατεστέρου δὲ τοῦ Ἀθαναρίχου φανέντος, Φριτιγέρνης προσφεύγει Ῥωμαίοις, καὶ τὴν αὐτῶν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου ἐπεκαλεῖτο βοήθειαν. Γνωρίζεται ταῦτα τῷ βασιλεῖ Οὐάλεντῃ· καὶ κελεύει τοὺς ἐνιδρυμένους κατὰ τὴν Θράκην στρατιώτας βοηθεῖν τοῖς βαρβάροις κατὰ βαρβάρων στρατεύουσι· καὶ ποιοῦνται νίκην κατὰ Ἀθαναρίχον πέραν τοῦ Ἰστρου, τὸν πολεμίους εἰς φυγὴν τρέψαντες. Αὗτη πρόφασις γέγονε τοῦ Χριστιανοῦς γενέσθαι τῶν βαρβάρων πολλούς· διὸ γάρ Φριτιγέρνης, χάριν ἀποδιδοὺς ὡν εὐηργέτητο, τὴν θρησκείαν τοῦ βασιλέως ἡσπάζετο, καὶ τὸν ὑφ' ἔαντῳ τοῦτο ποιεῖν προετέπετο. Διὸ καὶ μέχρι νῦν πλείους οἱ Γότθοι τῆς Ἀρειανῆς θρησκείας δύντες τυγχάνουσι, τότε διὰ τὸν βασιλέα ταῦτη προσθέμενοι. Τότε δὲ καὶ Οὐλφίλας διὰ τῶν Γότθων ἐπίσκοπος γράμματα ἔφευρε Γοτθικά· καὶ τὰς θείας γραφὰς εἰς τὴν Γότθων μεταβαλλὼν, τὸν βαρβάρους μανθάνειν τὰ θεῖα λόγια παρεσκεύασεν. Ἐπειδὴ δὲ Οὐλφίλας οὐ μόνον τὸν ὑπὸ Φριτιγέρνην, ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπὸ Ἀθανάριχον ταπτομένους βαρβάρους τὸν Χριστιανισμὸν ἐξεδίδασκεν, διὸ Ἀθανάριχος, ὡς παραχαραττομένης τῆς πατρόφου θρησκείας, πολλοὺς τῶν Χριστιανιζόντων τιμωρίας ὑπέβαλλεν· ὅστε γενέσθαι μάρτυρας τηνικαῦτα βαρβάρους Ἀρεανίζοντας. Ἀλλὰ Ἀρειος μὲν, πρὸς τὴν Σαβελλίου τοῦ Λίβυος δόξαν ἀπαντῆσαι μὴ δυνηθεὶς, τῆς δρῆσης ἐξέπεσε πίστεως, ‘πρόσφατον Θεόν’ τὸν Τίλον τοῦ Θεοῦ δογματίσας. Οἱ δὲ βάρβαροι ἀπλότητι τὸν Χριστιανισμὸν δεξάμενοι, ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τῆς ἐνταῦθα ζωῆς κατεφρόνησαν. Ταῦτα μὲν περὶ τῶν Χριστιανιζόντων.

CAP. XXXIV.

Ὦς οἱ Γότθοι διὸ ἐτέρων βαρβάρων καταπολεμηθέντες τῇ τῶν Ῥωμαίων χώρᾳ προσέφυγον, καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως προτεθῆσαν ὅπερ αἴτιον ἀπωλείας καὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως κατέστη.

Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ οἱ βάρβαροι φιλίαν πρὸς ἀλλήλους σπεισάμενοι, αὐθίς ὑφ' ἐτέρων βαρβάρων γειτνιαζόντων αὐτοῖς, τῶν καλουμένων Οὔννων, καταπολεμηθέντες, καὶ τῆς ἴδιας ἐξελαθέντες χώρας, εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν καταφεύγονται, δουλεύειν τῷ βασιλεῖ συντιθέμενοι, καὶ τοῦτο πράττειν ὅπερ ἀν διὸ Ῥωμαίων προστάξειε βασιλεύς. Ταῦτα εἰς γνῶσιν ἥκει τοῦ Οὐάλεντος· καὶ μηδὲν

2. ii. 41.
Cap. Deut.
xxiii. 17.

προϊδόμενος, κελεύει τοὺς ἵκετεύοντας οἴκτον τυχεῖν, πρὸς ἐν τοῦτο μόνου οἰκτίρμων γενόμενος. Ἀφορίζει οὖν αὐτοῖς τὰ μέρη τῆς Θράκης, εὐτυχεῖν τὰ μάλιστα ἐπὶ τούτῳ νομίστας· ἐλογίζετο δὲ ὡς εἴη ἔτοιμον καὶ εὐτρεπὲς κτησάμενος κατὰ πολεμίων στράτευμα. Ἡλπίζει γάρ βαρβάρους Ῥωμαίων φοβερωτέρους ἔσεσθαι φύλακας· καὶ διὰ τοῦτο ἡμέλει τοῦ λοιποῦ τὸν Ῥωμαίων στρατιώτας αὐξῆσαι. Καὶ τὸν μὲν ἥδη πάλαι στρατευομένους, καὶ κατὰ τὸν πολέμους γενναίως ἀγωνισαμένους, ὑπερέωρα· τὸν δὲ συντελούμενον ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν κατὰ κώμας στρατιώτην ἔξηργνυρισεν, δύοδοκοντα χρυσίνους ὑπὲρ ἕκαστου στρατιώτου τὸν συντελεστὰς ἀπαιτεῖσθαι κελεύσας, οὐ πρότερον τὰς συντελείας κονφίσας αὐτοῖς. Τοῦτο ἀρχὴ γέγονε τοῦ δυστυχῆσαι τότε πρὸς δλήγον τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

CAP. XXXV.

Οι δ βασιλεὺς τῇ φροντίδι τῷ πρὸς Γότθους πολέμου τὸν κατὰ Χριστιανῶν πόλεμον ἀνήκειν.

Οἱ γάρ βάρβαροι τὴν Θράκην κατειληφότες, ἐν ἀδείᾳ τὴν Ῥωμαίων καρπούμενοι χώραν, τὴν εὐτυχίαν οὐκ ἦνεγκαν· ἀλλὰ κατὰ τῶν εὐεργετησάντων χωροῦσι, καὶ πάντα τὰ περὶ Θράκην ἀνέτρεπον. Ταῦτα οὕτως ἐπιγενόμενα, εἰς γνῶσιν ἐλθόντα τοῦ Οὐάλεντος, τοῦ εἰς ἔξορίαν πέμπειν τὸν φρονοῦντα τὸ ‘ὅμοούσιον’ ἀφίστατο. Ἐν θορύβῳ γάρ γενόμενος, εὐθὺς ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἥλθε· διὸ καὶ ὁ κατ’ αὐτὴν Χριστιανικὸς ἐλώφησε πόλεμος. Τότε δὴ καὶ Εὐζώος ὁ τῆς Ἀρειανῆς θρησκείας ἐν Ἀντιοχείᾳ προεστὼς τέλει τοῦ βίου ἔχρήσατο, κατὰ τὴν ὑπατείαν Οὐάλεντος τὸ πέμπτον, καὶ Οὐαλεντιανοῦ νέου τὸ A.D. 376. πρῶτον· καὶ καθίσταται εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ Δωρόθεος.

CAP. XXXVI.

Οι καὶ Σαρακηνοὶ τηνικαῦτα τῇ πίστει Χριστοῦ προσέθεντο, Μανίας γυναικὸς αἴτῶν ἀρχούσης, Μωσῆν τινὰ θεοσεβῆ καὶ πιστὸν μονάζοντα λαβόντες ἐπίσκοπον.

‘Αναχωρήσαντος δὲ τῆς Ἀντιοχείας τοῦ βασιλέως, Σαρακηνοὶ οἱ πρώην ὑπόσπουδοι, τότε Ῥωμαίων ἀπέστησαν, στρατηγούμενοι ὑπὸ Μανίας γυναικὸς, τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τελευτήσαντος. Πάντα οὖν τὰ ὑπὸ τὴν ἀνατολὴν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπορθεῖτο χρόνον· ἀλλά τις Θεοῦ πρόνοια τὰ Σαρακηνῶν κατέ-

στειλε δι' αἰτίαν τοιαύτην. Μωϋσῆς τις ὄνομα, Σαρακηνὸς τὸ γένος, ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸν μοναχικὸν μετερχόμενος βίον, ἐπ' εὐλαβείᾳ καὶ πίστει καὶ τεραστίοις περιβόητος ἦν. Τοῦτον ἡ τῶν Σαρακηνῶν βασιλισσα Μανία ἐπίσκοπον τοῦ οἰκείου ἔθνους ἦτε λαβεῖν, ἐπὶ συνθήκαις τοῦ καταλῦπαι τὸν πόλεμον. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Ῥωμαίων στρατηγοὶ ἀγαπητὸν ἡγήσαντο ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαις εἰρήνην ποιήπασθαι, εὐθὺς τε ὡς εἶχον ἐπέτατον τοῦτο γενέσθαι· καὶ συλληφθεὶς ὁ Μωϋσῆς ἐκ τῆς ἐρήμου ἥγετο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐκεῖ τὴν Ἱερωσύνην δεξέμενος. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸν κρατοῦντα τότε τῶν ἐκκλησιῶν Λουκίουν ἥχθη, τὴν χειροτονίαν ἀπέφυγε, τοιαύτα εἰπὼν πρὸς Λουκίουν· ‘Ἐγὼ μὲν ἔμαυτὸν ἥγουμα τῆς Ἱερωσύνης ἀνάξιον’ εἰ δὲ λυσιτελεῖ τοῦτο τοῖς δημοσίοις πράγμασιν, οὐκ ἐπιθήσει μοι χεῖρα Λουκίος· πεπλήρωται γὰρ αὐτοῦ αἰμάτων ἡ δεξιά.’ Τοῦ δὲ Λουκίου λέγοντος, ‘μὴ δεῖν ὑβρίζειν, ἀλλὰ πρότερον μανθάνειν παρ' αὐτοῦ τῆς θρησκείας τὰ δόγματα’ ὁ Μωϋσῆς, ‘Ἄλλ' οὐ δογμάτων λόγος,’ ἔφη, ‘νῦν Ἑτεῖται· ἀλλ' αἱ πράξεις σου αἱ κατὰ τῶν ἀδελφῶν γενόμεναι ἔξελέγχουσιν ὡς οὐ Χριστιανικὰ ἔχεις δόγματα. Ὁ γὰρ Χριστι-

Tim. ii. 24. νὸς οὐ πλήσσει, οὐ λοιδορεῖ, οὐδὲ μάχεται· “δοῦλον γὰρ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι.” Σοῦ δὲ τὰ ἔργα βοϊδὸν δὰ τῶν πεμφθέντων εἰς ἔξορίαν καὶ θηρίοις παραβληθέντων καὶ πυρὶ παραδοθέντων μείζονα δὲ ἔχει τὴν ἀπόδειξιν τὰ τοῖς δφθαλμοῖς δρώμενα ἡ ταῖς ἀκούσις λαμβανόμενα.’ Ταῦτα καὶ τὰ τοιαύτα λέγοντα τὸν Μωϋσῆν ἀπῆγον οἱ ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ ὅρος, ὅπως ἀν τὴν χειροτονίαν παρὰ τῶν εἰς ἔξορίαν τυγχανόντων δέξηται. Οὕτως οὖν τότε τὸν Μωϋσέας χειροτονηθέντος, ὁ Σαρακηνὸν ἐσπέσθη πόλεμος· εἴχε τε τοῦ λοιποῦ ἡ Μανία πρὸς Ῥωμαίους εἰρήνην, ὡς καὶ θυγατέρα αὐτῆς τῷ στρατηλάτῃ κατεγγῦσαι Βίκτορι. Ταῦτα περὶ Σαρακηνῶν.

CAP. XXXVII.

‘Οις ἀναχωρήσαντος Οὐάλεντος ἀπὸ Ἀντιοχείας, οἱ ἐν τῇ ἀνατολῇ θαρσήσαντες δρόδοδοῖς, καὶ μάλιστα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὸν Λουκίουν ἐκβαλόντες αὐθις τῷ Πέτρῳ τὰς ἐκελησίας παραδεδώκασι, γράμμασι Δαμάσου τοῦ Θύμης ἐπισκόπου κατωχυρωμένη.

Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον τοῦ βασιλέως Οὐάλεντος ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἀναχωρήσαντος, ἀνερρώνυντο οἱ παντοχῶν ἐλαυνό-

μενοι, καὶ μάλιστα οἱ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Πέτρου τε ἐπανελθόντος ἀπὸ τῆς Ῥώμης μετὰ γραμμάτων Δαμάσου τοῦ Ῥώμης ἐπισκόπου βεβαιούντων τὴν τοῦ ‘δμοουσίου’ πίστιν καὶ τὴν τοῦ Πέτρου κατάστασιν, ἀναθαρρήσας δὲ λαὸς τὸν μὲν Λούκιον ἔξελαύνουσιν, ἀντεισάγοντις δὲ τὸν Πέτρον. Ἀλλὰ Λούκιος μὲν ὡς εἶχεν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔπλεεν Πέτρος δὲ ὀλίγον ἐπιβιοὺς χρόνου τελευτᾶ, διάδοχον καταλιπὼν Τιμόθεον ἀδελφὸν ἔαντον.

CAP. XXXVIII.

‘Ος δὲ βασιλεὺς ὑποστρέψας ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει καὶ ὅποι τοῦ δῆμου διὰ τὸν Γότθους κατονείδισθεὶς ἔξελαύει τῆς πόλεως κατὰ βαρβάρων· καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς ἐν Ἀδριανούπολει τῆς Μακεδονίας ὑπ’ αὐτῶν ἀναρρέεται, ζῆσας μὲν ἔτη τεντήκοντα, βασιλεύσας δὲ ἔτη ἐπὶ τρὶς τοῦ δέκα.

‘Ο δὲ βασιλεὺς Οὐάλης περὶ τὴν τριακάδα τοῦ Μαΐου μηνὸς, ἐν τῇ ἔκτῃ ἔαντοῦ ὑπατείᾳ καὶ Οὐαλευτινανού τοῦ νέου τὸ δεύτερον, A.D. 378. ἐλθὼν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εὐρίσκει τὸν δῆμον ἐν ἀθυμίᾳ καθεστῶτα πολλῆ. Οἱ γὰρ βάρβαροι καταδραμόντες τὴν Θράκην ἥδη καὶ τὰ προάστεια ἐπόρθουν τῆς Κωνσταντινούπολεως, μηδεμᾶς οὕσης ἀξιομάχου τηνικαῦτα δυνάμεως. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς τείχεσι προσπελάζειν ἐπεχείρουν οἱ βάρβαροι, χαλεπῶς ἡ πόλις ἔφερε τὰ γινόμενα· ἐψυθύριζόν τε κατὰ τοῦ βασιλέως, ‘ώς ἐπαγγόντος τοὺς πολεμίους, καὶ διτὶ μὴ ἀντεπεξῆγεν εὐθὺς, ἀλλὰ παρεῖλκε τὸν πρὸς τὸν βαρβάρους πόλεμον.’ Καὶ δὴ ἵπποδρομίας ἐπιτελουμένης, πάντες ἐκ συμφωνίας κατεβόων τοῦ βασιλέως ὡς περιορῶντος τὰ πράγματα· ἔκραζον οὖν συντόνως, ‘Δὸς δπλα καὶ πολεμοῦμεν ἡμεῖς.’ Ταῦτα βοῶντας, ἐξάπτεται πρὸς ὀργὴν δὲ βασιλεὺς· καὶ ὑπερβαίνει περὶ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ Ἰουνίου μηνὸς, [Val. ὑπερβαίνει.] ἐπαπειλήσας ἦν ὑποστρέψῃ, ‘δίκην ἀπὸ Κωνσταντινουπολιτῶν λήψεσθαι, ὃν τότε ὑβρίζειν αὐτὸν ἐδόκουν, καὶ ὑπὲρ ὃν ἥδη πρότερον τῇ τυραννίδι Προκοπίου προσέθεντο· ἔρημόν τε καταστήσειν τὴν πόλιν, καὶ ἄροτρον εἰπάνω βαλεῖν κατ’ αὐτὴν,’ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἔχώρει. Καὶ ὧθεὶ μὲν αὐτοὺς πόρρω τῆς πόλεως· ἐδίωκε δὲ ἄχρι τῆς ἐν Θράκῃ Ἀδριανούπολεως, ἣ ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Μακεδονίας ἐστίν. Ἐκεῖ τε συμβαλὼν τοῖς βαρβάροις, ἀπέθανε τῇ ἐννάτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, ἐν τῇ αὐτῇ

ὑπατείᾳ· τοῦτο δὲ ἦν τέταρτον ἔτος τῆς διακοσιοστῆς ὀγδοηκοστῆς ἐννάτης Ὁλυμπιάδος. Καὶ οἱ μὲν πυρὶ φασὶν ἀπολέσθαι αὐτὸν εἰς κώμην καταφυγόντα τινὰ, ἦν ἐπιδραμόντες οἱ βάρβαροι ἐνέπρησαν. Οἱ δὲ ἀμείψαντα τὸ βασιλικὸν σχῆμα φασὶν αὐτὸν εἰς μέσον τὸ στίφος τῶν πεζῶν εἰσδραμεῖν· εἴτα τῶν ἵππων προδεδωκότων, καὶ οὐχ ἀψαμένων τῆς μάχης, ἐν τῇ συμβολῇ τούτους περιχυθέντας πάντας ἀθρόως πεσεῖν. Ἐνθα δὴ φασὶν αὐτὸν ἀγνοηθῆναι κείμενον, οὐκ ὅντος βασιλικοῦ σχήματος τοῦ καταμηνύσοντος ὅστις ἦν. Τελευτὴ δὲ ζήσας ἔτη πεντήκοντα, συμβασιλεύσας μὲν τῷ ἀδελφῷ ἔτη δεκατρία· μετὰ δὲ τὸν ἀδελφὸν βασιλεύσας ἔτη τρία. Περιέχει ἡ βίβλος χρόνου ἑτῶν δεκάεξ.

LIB. V.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Πρὸν ἀρξόμεθα τῆς ἴστορίας τοῦ πέμπτου βιβλίου, φαμὲν πρὸς
ὑς μέλλοντας ἐντυγχάνειν τῇδε τῇ ὑποθέσει μὴ μέμψασθαι ἡμῶν,
ι προθέμενοι ἐκκλησιαστικὴν ἴστορίαν συγγράψασθαι ἐπιμέγνυν-
ν αὐτῇ καὶ τοὺς κατὰ καιρὸν γενομένους πολέμους, δσων τὴν
τορίαν μετὰ τῆς ἀληθείας ἐδυνήθημεν γνῶναι. Τοῦτο γάρ πολλῶν
εκα πιούμεν· τοῦ εἰς γνῶσιν ἄγειν τὰ γινόμενα· ἀλλὰ γάρ
ὶ τοῦ τοὺς ἐντυγχάνοντας μὴ προσκορεῖς γενέσθαι, ἐκ τοῦ σχο-
ῖζειν τῇ φιλονεικίᾳ τῶν ἐπισκόπων, καὶ οἰς κατ' ἀλλήλων
νρευσαν· πρὸ δὲ τούτων, Ἰνα γνωσθῇ ὅπως, τῶν δημοσίων ταρα-
τμένων, ὡς ἔκ τινος συμπαθείας καὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐταράττετο.
ἴ γάρ τις παρατηρήσει, συνακμάσαντα εὐρήσει τά τε δημόσια
ικὰ, καὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν δυσχερῆ· ἦ γάρ κατὰ ταῦτα κινηθέντα
ιρήσει, ἥ ἐπακολουθοῦντα ἀλλήλοις· καὶ ποτὲ μὲν τὰ τῶν ἐκκλη-
ῶν ἡγούμενα, εἶτα αὖθις ἐπακολουθοῦντα τὰ δημόσια· ποτὲ δὲ
ῦμπαλιν. “Ωστε μὲ τὴν διαδοχὴν τούτων μὴ ἔκ τινος συντυχίας
νασθαι νομίζειν, ἀλλ’ ἔκ τῶν ἡμετέρων πλημμελημάτων λαμ-
ίνειν τὰς ἀρχάς· τιμωρίας δὲ ἔνεκεν ἐπιφέρεσθαι τὰ κακὰ, εἴγε
τὰ τὸν ἀπόστολον, ‘τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἀμαρτίαι πρόδηλοι· Tim. v. 24.
τιν, εἰσάγονται εἰς κρίσιν· τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν.’ Διὰ
ύτην δὴ τὴν αἰτίαν, τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἴστορίᾳ καὶ τινα τῶν δημο-
ῶν πραγμάτων ἐπισυμπλέκομεν. Τὰ μὲν γάρ ἐπὶ Κωνσταντίνου
ἱρὶ τοὺς πολέμους γενόμενα διὰ χρόνου μῆκος εὑρεῖν οὐκ ἰσχύ-
μεν. Τῶν δὲ μετὰ ταῦτα, δσα παρὰ τῶν ἔτι ζώντων ἐμάθομεν,
ἐπιδρομῇ ποιούμεθα μνήμην. Συνεχῶς δὲ καὶ τοὺς βασιλεῖς τῇ
τορίᾳ περιλαμβάνομεν, διότι ἀφ’ οὐ Χριστιανίζειν ἤρξαντο, τὰ
ὶς ἐκκλησίας πράγματα ἤρτητο ἔξ αὐτῶν, καὶ αἱ μέγισται σύνοδοι

τῇ αὐτῶν γνώμῃ γεγόνασί τε καὶ γίνονται. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ μνήμην πεπούμεθα, διότι τὰς ἐκκλησίας ἐτάραξε.
Καὶ ταῦτα μὲν ἐν προοιμίῳ αὐτάρκως εἰρήσθω. Ἡδη δὲ τῆς ἰστορίας ἀπτώμεθα.

CAP. I.

'Ος μετὰ τὸν θάνατον Οὐάλεντος, τῶν Γότθων ἐπελθόντων κατὰ Κωνσταντινουπόλεως, δῆμος αὐτῆς ἀντεπέξτη συμμάχους τὸν Σαρακηνὸν ἔχων τὸν ίπέλα Μαυίας ταττομένους.

Τοῦ δὴ βασιλέως Οὐάλεντος ἄδηλον ἐσχηκότος τὴν τελευτὴν, οἱ βάρβαροι πάλιν ἦσαν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλθόντες τὰ περὶ αὐτὴν ἐπόρθουν προάστεια. 'Εφ' οἰς ὁ δῆμος ἀγανακτῶν δι' ἑαυτῶν τοῖς βαρβάροις ἀντεπεξῆσαν, ἔκαστος τὸ παρατυγχάνον ἀντὶ ὅπλου λαμβάνοντες. 'Εδίδον δὲ τοῖς ἔξιοῦσιν εἰς τὸν πόλεμον ἡ τοῦ βασιλέως γυνὴ Δομινίκα μισθὸν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου, καθὰ καὶ τοὺς στρατιώτας ἐνενόμιστο. 'Επειθούν δὲ αὐτοῖς δλίγοι Σαρακηνοὶ ὑπόσπουδοι, παρὰ Μαυίας πεμφθέντες, ἥσαν καὶ ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν. Τοῦτον οὖν τὸν τρόπον τηνικαῦτα τοῦ δῆμου ἀγωνισαμένου, πόρρω τῆς πόλεως ἀπεχώρησαν οἱ βάρβαροι.

CAP. II.

'Ος Γρατιανὸς δὲ βασιλεὺς τὸν δρθοδόξους ἐπισκόπους ἐκ τῶν ἔξοριῶν ἀνακαλεσάμενος τὸν αἰρετικὸν τῶν ἐκκλησιῶν ἔξεδίωξε, καὶ κοινωνὸν τῆς βασιλείας Θεοδόσιον προσελάβετο.

Γρατιανὸς δὲ ἄμα τῷ νέῳ Οὐάλεντινιανῷ τῆς βασιλείας ἐγκρατήσας γενούμενος, καταγούντος τε τοῦ θείου Οὐάλεντος τῆς περὶ τοὺς Χριστιανοὺς ὡμότητος, τὸν μὲν ὑπ' ἐκείνου ἔξορισθέντας ἀνεκάλει· νόμῳ τε ἐθέσπισε, μετὰ ἀδείας ἐκάστην τῶν θρησκειῶν ἀδιορίστως ἐν τοῖς εὐκτηρίοις συνάγεσθαι· μόνους δὲ τῶν ἐκκλησιῶν εἰργειν Εὐνομιανὸν, Φωτιανὸν, καὶ Μανιχαῖον. Συνεωρακὼς δὲ κάμηνουσαν τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν, καὶ τὰ βαρβάρων ἐπικρατοῦντα, καὶ διὰ δεῖται τὰ δημόσια γενναῖον ἀνδρὸς, κοινωνὸν προσλαμβάνει τῆς βασιλείας Θεοδόσιον, ἀνδρα ἐκ τῶν εὐπατριδῶν τῆς Ἰσπανίας καταγόμενον, πολλά τε κατὰ τὸν πολέμους ἀγωνισάμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιον τῆς βασιλείας ἥδη πάλαι καὶ πρὸ τῆς Γρατιανοῦ

χειροτονίας ὑπὸ πάντων κριθέντα. Ἀναγορεύσας οὖν αὐτὸν ἐν τῷ Σιρμίῳ, πόλις δὲ Ἰλλυριῶν αὕτη, ἐν ὑπατείᾳ Αύγουστου καὶ Ὁλυ-Α.Δ. 379.
βρίου, τῇ ἐκκαιδεκάτῃ τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς, μερίζεται αὐτῷ τὸν
κατὰ βαρβάρων ἀγῶνας.

CAP. III.

Τίνες ἐπίσκοποι τῶν μεγάλων ἐκκλησιῶν την προστασίαν εἶχον.

Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον, τῆς μὲν ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας Δάμασος προΐστατο διαδεδεγμένος Λιβέριον· τῆς δὲ Ἱεροσολύμων ἔτι Κύριλλος ἐκράτει· ἡ δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὡς ἔφημεν, τριχῆ διήρητο. Τῶν μὲν γὰρ ἐκκλησιῶν Δωρόθεος ὁ Ἀρειανὸς μετὰ Εὐζώϊου ἐγκρατῆς ἐγένετο· τῶν δὲ ἀλλων οἱ μὲν ὑπὸ Παυλίνωφ, οἱ δὲ ὑπὸ Μελιτίῳ τῆς ἔξορίας ἀνακληθέντι ἐτάπιοντο. Καὶ τῶν κατὰ Ἀλεξάνδρειαν δὲ, Ἀρειανῶν μὲν Λούκιος καὶ ἐν φυγῇ διάγων· τῆς δὲ ‘ὅμοονσίου’ πίστεως Τιμόθεος μετὰ Πέτρου προΐστατο. Ἐν δὲ Κωνσταντινούπολει τῶν μὲν ἐκκλησιῶν Δημόφιλος ἦν ἐγκρατῆς, ὁ μετὰ Εὐδόξιου τῆς Ἀρειανῆς προεστὼς θρησκείας· οἱ δὲ τοῦτον ἐκτρεπόμενοι καθ' ἑαυτοὺς τὰς συναγωγὰς ἐποιοῦντο.

CAP. IV.

‘Οι Μακεδονιανοὶ οἱ πρότερον πρὸς τὸν Ῥώμης Δάμασον περὶ τοῦ δμοονσίου διαπρεβευσάμενοι αὐθις τῇ προτέρᾳ πλάγῃ ὑπήχθησαν.

Μακεδονιανοὶ δὲ μετὰ τὴν πρὸς Λιβέριον πρεσβείαν ἀδιάφορον ἔως τινὸς χρόνου τὴν κοινωνίαν ἐποιοῦντο, κατὰ τὰς ἐκκλησίας τὰς ἐν ἑκάστῃ πόλει ἀλλήλοις ἐπιμιγνύμενοι αὐτοί τέ καὶ οἱ ἔξ ἀρχῆς τὸν ὄρον τῆς ἐν Νικαίᾳ στέρξαντες πίστεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Γρατιανὸν τοῦ βασιλέως νόμος ἀδειαν τὰῖς θρησκείαις παρεῖχε, διακριθῆναι πάλιν ἐσπούδασαν. Συναχθέντες δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας αὐθις ἐδογμάτισαν ἐκτρέπεσθαι τὴν τοῦ ‘ὅμοονσίου’ φωνὴν, καὶ τοῖς ἀσπαζομένοις τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν μηδαμῶς ἐπιμίγνυσθαι. ‘Ἄλλ’ οὐκ ἀπώναντο τοῦ ἐπιχειρήματος· καταγνόντες γὰρ αὐτῶν οἱ πλείους, ὡς ἀλλοτε ἀλλα δογματιζόντων, ἀπέστησάν τε αὐτῶν καὶ τοῖς τὸ ‘ὅμοονσίου’ φρονοῦσι βεβαίως ἡνώθησαν.

CAP. V.

Περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ διὰ Παυλίνον καὶ Μελίτιον τημικαῦτα
συμβάντων.

Τότε δὴ καὶ τὰ κατὰ Ἀντιόχειαν τὴν ἐν Συρίᾳ διὰ Μελίτιον
φιλονεικίαν ἔσχεν τοιάνδε. Φθάσαντες ἐπίομεν, ὅτι Παυλίνος ὁ τῆς
Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος δι’ ὑπερβάλλουσαν εὐλάβειαν εἰς ἔξορίαν οὐκ
ἐπέμπετο. Μελίτιος δὲ μετὰ τὴν ὑπὸ Ἰουλιανοῦ ἀνάκλησιν, πάλι
ὑπὸ Οὐάλεντος ἔξορισθεὶς, ὑστερον ἐπὶ Γρατιανοῦ ἀνεκλήθη· ἐλθὼν
τε εἰς Ἀντιόχειαν, κατέλαβε Παυλίνον ἥδη γηραιὸν δύτα. Εὐθὺς
οὖν πάντες οἱ αὐτῷ προσκείμενοι σπουδὴν ἐτίθεντο σύνθρονον γενέ-
σθαι Παυλίνῳ τὸν Μελίτιον. Τοῦ δὲ Παυλίνου λέγοντος, ‘παρὰ
κανόνας εἶναι σύνθρονον λαβεῖν τὸν ὑπὸ Ἀρειανῶν χειροτονηθέντα,’
ἐκβιάζεται ὁ λαός· καὶ ἐν μᾶς τῶν πρὸ τῆς πόλεως ἐκκλησιῶν
παρασκευάζουσιν ἐνθρονισθῆναι αὐτὸν. Τούτου γενομένου, πολλὴ
φιλονεικία κεκίνητο· μετὰ δὲ ταῦτα εἰς ὅμονοιαν ἥλθον οἱ λαοὶ ἐπὶ
τοιαύταις συνθήκαις. Συναγαγόντες τοὺς ὑποψήφους εἰς ἐπισκοπὴν,
εὐρίσκουσι τοὺς πάντας τὸν ἀριθμὸν ἔξ., ἐν οἷς ἡνὶ καὶ Φλαβιανός·
ὅρκῳ τε τούτους ἡσφαλίσαντο, τὸ μηδένα παρελθεῖν εἰς τὴν ἐπι-
σκοπὴν, ἐνδε τῶν ἐπισκόπων προτελευτήσαντος, ἀλλὰ συγχωρεών
τὸν ὑπολειφθέντα κατέχειν τοῦ προαπελθόντος τὸν θρόνον. Οὕτω
δοθέντων τῶν ὅρκων, ὁ λαὸς εἶχεν ὅμονοιαν καὶ οὐκέτι πρὸς ἀλλή-
λους διεκρίνοντο· οἱ δὲ Λουκίφερος διὰ τοῦτο διεκρίθησαν, ὅτι
Μελίτιος ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν χειροτονηθεὶς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν
ἐδέχθη. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ καθεστώτων,
ἐδέήσε τὸν Μελίτιον ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

CAP. VI.

Ὦς Γρηγόριος δὲ Ναζιανζοῦ κοινῷ δόγματι τῶν ὀρθοδόξων τὴν προστασίαν τῆς ἐν
Κωνσταντινούπολει ἐκκλησίας ἀναδέδεκται, καθ’ ὃν καιρὸν καὶ Θεοδόσιος
ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν κατὰ τῶν Βαρβάρων νίκην ἐν Θεσσαλονίκῃ νοσήσας ὑπὸ¹
Ἄσχολίου τοῦ ἐπισκόπου βαπτίζεται.

“Οτε κοινῷ δόγματι πολλῶν ἐπισκόπων Γρηγόριος ἀπὸ τῆς Να-
ζιανζοῦ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπόλεως ἐπισκοπὴν μετετίθετο.
Τοῦτο μὲν οὖτως ἐγένετο. “Τπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ βασιλεῖς
Γρατιανὸς καὶ Θεοδόσιος κατὰ βαρβάρων γῆραντο νίκας· καὶ Γρα-

τιανὸς μὲν εὐθὺς ἐπὶ τὰς Γαλλίας ἔχώρει, Ἀλαμανῶν κατατρεχόντων τὴν ἑκεῖ χώραν· Θεοδόσιος δὲ μετὰ τὰ τρόπαια ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν σπεύδων τὴν Θεσσαλονίκην καταλαμβάνει. Ἐκεῖ τε ἀρρωστίᾳ περιπεσῶν ἀξιωθῆναι τοῦ Χριστιανικοῦ βαπτίσματος ἐπεθύμησεν, ἀνωθεν μὲν ἐκ προγόνων Χριστιανὸς ὑπάρχων, καὶ τῇ τοῦ ‘ὅμοουσίου’ πίστει προσκείμενος. Τὸ δὲ βαπτισθῆναι διὰ τὴν ἀρρωστίαν σπεύσας, ἐπιζητήσας τε τὸν Θεσσαλονικέων ἐπίσκοπον, ἥρώτησε πρότερον ποίαν πίστιν ἡσπάζετο. Τοῦ δὲ εἰπόντος, ὡς ‘οὐ παρῆλθεν ἡ Ἀρειανῶν δόξα κατὰ τὰ Ἰλλυριῶν ἔθνη, οὐδὲ ἵσχυσε συναρπάσαι ἡ παρ’ ἑκείνου γεγενημένη καινοτο-Cr. i. 6; ii. 37. μία τὰς τῇδε ἐκκλησίας, ἀλλὰ μένουσι φυλάσσοντες ἀσάλευτον τὴν ἄνωθεν μὲν καὶ ἔξ ἀρχῆς ἐπὶ τῶν ἀποστόλων παραδοθεῖσαν πίστιν, ἐν δὲ τῇ κατὰ Νίκαιαν συνοδῷ βεβαιωθεῖσαν,’ ὁ βασιλεὺς ἀσμενέστατα ὑπὸ Ἀσχολίου τοῦ ἐπισκόπου βαπτίζεται. Ἀναρρωσθεὶς οὖν ἐκ τῆς νόσου μετ’ οὐ πολλὰς τὰς ἡμέρας ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔρχεται, περὶ τὴν τετάρτην καὶ εἰκάδα τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, ἐν ὑπατείᾳ Γρατιανοῦ τὸ πέμπτον καὶ αὐτοῦ A.D. 380.

Θεοδόσιου τὸ πρώτον.

CAP. VII.

‘Ος Γρηγορίου εἰσελθόντος ἐν Κωνσταντινούπολει, καὶ τινῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τούτῳ διαγογυσάντων, αὐτὸς τῆς ἐκκλησίας τὴν προστασίαν παρηγέραστο· ὁ δὲ βασιλεὺς τῷ Ἀρειανῷ ἐπισκόπῳ Δημοφίλῳ δηλοῖ ἡ προσθέσθαι τῷ δμοουσίῳ ἡ τῆς πόλεως ξείέναι· ὅπερ μᾶλλον ἐποίησεν.

Τότε δὲ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζὸν μετατεθεὶς ἔιδον τῆς πόλεως ἐν μικρῷ εὐκτηρίῳ τὰς συναγωγὰς ἐποιεῖτο· φῶτιν ὕστερον οἱ βασιλεὺς μέγιστον οἶκον εὐκτήριον προσσυνάψαντες ‘Αναστασίαν’ ὀνόμασαν. Γρηγόριος μὲν οὖν, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ εὐλαβεῖς τοὺς καθ’ ἑαυτὸν ὑπερβάλλων, γνοὺς διαγογύζουντάς τινας, ὡς εἴη ὑπερόριος, ἀσμένως τὴν τοῦ βασιλέως παρουσίαν δεξάμενος τὴν ἐν Κωνσταντινούπολει διαγωγὴν παρηγέραστο. ‘Ο μέντοι βασιλεὺς ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τὴν ἐκκλησίαν εὑρὼν, φροντίδα ἐτίθετο, ὅπως οὖν εἰρήνην ποιήσας δύμονιαν κατεργάσηται, καὶ τὰς ἐκκλησίας αὐξήσειε. Δηλοῖ οὖν εὐθὺς τῷ Δημοφίλῳ, ὃς τῆς Ἀρειανῆς θρησκείας προειστήκει, εἰ βούλοιτο πιστεύειν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνοδῷ, ἐνοῦν τε τὸν λαὸν καὶ τὴν εἰρήνην ἀσπάζεσθαι. Τοῦ δὲ φυγόντος τὴν πρότασιν·

‘Ούκον,’ ἔφη δὲ βασιλεὺς, ‘εἰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν δμόνοιαν φεύγεις, φεύγειν σε καὶ τῶν εὐκτηρίων τόπων κελεύω.’ Ταῦτα ἀκούσας ὁ Δημόφιλος, καὶ λογισάμενος ὡς χαλεπὸν πρὸς κρείσσονας ἀντιπίπτειν, συγκαλεσάμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰ πλήθη, ἐν μέσοις τε [αὐτῷ;] ἀναστάς, τοιάδε δι’ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἐφθέγξατο. ‘Ἄδελ-
Matt. x. 23. φοὶ, γέγραπται,’ φησὶν, ‘ἐν τῷ ἐναγγελίῳ. “Ἐὰν ὑμᾶς διώκωσι ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην.” ἐπεὶ τούναν
[Al. χωρίζει.] βασιλεὺς τῶν ἐκκλησιῶν χρήζει, ἵστε τῇ ἔξῆς συναχθησομένους ἡμᾶς ἔξω τῆς πόλεως.’ Ταῦτα εἶπε, καὶ ἔξῆλθεν οὐχ ὡς τὸ τοῦ ἐναγγελίου λόγιον ἔχει τὴν θεωρίαν εἰδὼς, ἐκ τῆς τοῦ κόσμου διαγωγῆς τούτους φεύγοντας ζητεῖν τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. ‘Ἄλλ’ ἔξω τῶν πυλῶν τῆς πόλεως τὰς συναγαγὰς τοῦ λοιποῦ ἐποιήσατο.
[Qu. δε ὡς;] Συνεξήγει δὲ αὐτῷ καὶ Λούκιος ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς πρότερον ἔφην, ἐκβληθεὶς, φυγὴ τε χρησάμενος, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει διέτριψεν. Οὕτω μὲν οὖν οἱ Ἀρειανοὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη τῶν εὐκτηρίων τόπων κρατήσαντες, τὴν τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου δμόνοιαν φεύγοντες ὑπεξῆλθον τῆς πόλεως, ἐν ὑπατείᾳ Γρατιανοῦ τὸ πέμπτον καὶ Θεοδοσίου τοῦ Αὐγούστου τὸ πρῶτον, μηρὶ Νοεμβρίῳ, εἰκάδι ἔκτῃ. Ἀντεισήσαν δὲ καὶ ἀπελάμβανον οἱ τῆς ‘δμοουσίου’ πίστεως τὰς ἐκκλησίας.

CAP. VIII.

Περὶ τῶν ρυ’ ἐπισκόπων τῶν συνελθόντων ἐν Κωνσταντινουπόλει· καὶ περὶ ὅν αὐτοὶ θέσπισαν, χειροτονήσαντες ἐν αὐτῇ καὶ Νεκτάριον.

Μηδὲν δὲ ὁ βασιλεὺς ὑπερθέμενος, σύνοδον ἐπισκόπων τῆς αὐτοῦ πίστεως συγκαλεῖ, ἐπὶ τῷ κρατύναι τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν καὶ χειροτονήσαι τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπίσκοπον. Ἐλπίσας δὲ δύνασθαι καὶ τοὺς ἀπὸ Μακεδονίου ἐνῶσαι τοὺς ἑαυτῷ, καὶ τοὺς ἐκείνης τῆς αἰρέσεως προεστῶτας ἐκάλεσε. Συνῆλθον οὖν τῆς μὲν ‘δμοουσίου’ πίστεως, ἐκ μὲν Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος· ἐκ δὲ Ιεροσολύμων Κύριλλος, τότε ἐκ μεταμελείας τῷ ‘δμοουσίῳ’ προσκείμενος. Μελίτιος δὲ ἐξ Ἀντιοχείας πάλαι παρῆν, δτε διὰ τὴν Γρηγορίον κατάστασιν μετεστάλη· καὶ ἐκ Θεσσαλονίκης Ἀσχόλιος, καὶ ἄλλοι πολλοί· πάντες δὲ ἥσαν ἐκατὸν πεντήκοντα. Τοῦ δὲ Μακεδονιανῶν μέρους ἦγεντο μὲν Ἐλεύσιος ὁ Κυζίκουν, καὶ Μαρκιανὸς Λαμψάκουν·

πάντες δὲ ἡσαν τριάκοντα ἔξι, ὅν αἱ πλείους τῶν περὶ Ἑλλήσποντον πόλεων ἦσαν. Συνῆλθον οὖν ἐν ὑπατείᾳ Εὐχαρίου καὶ Εὐαγρίου, A.D. 381. τῷ Μαΐῳ μηνὶ. Ὁ οὖν βασιλεὺς, καὶ οἱ τῆς αὐτοῦ πίστεως ἐπίσκοποι, παντοῖοι ἐγένοντο ὁμονόηται αὐτοῖς τὸν περὶ Ἐλεύσιον, ὑπομιμήσκοντες τῆς πρεσβείας, ἃς αὐτὸι πρὸς Λιβέριον πρότερον Cp. iv. 12. τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον διὰ τῶν περὶ Εὐστάθιον ἐπεποίηντο καὶ ὅτι οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου τὴν κοινωνίαν ἐκονσίως ἀδιάκριτον ἐποιήσαντο· μὴ ποιεῖν τε δισα τὸν ἐπιγυνόντας τὴν ὁμογνώμονα πίστιν, αὐθὶς ἐπιχειρεῖν ἀνατρέπειν τὰ καλῶς αὐτοῖς ἐγνωσμένα. Οἱ δὲ, μικρὰ καὶ τῶν παραινέσεων καὶ τῶν ἐλέγχων φροντίσαντες, μᾶλλον ἔφασαν τὴν Ἀρειανὴν αἰρέσθαι ὁμολογεῖν δόξαν ἢ τῷ ‘ὅμοονσίῳ’ συντίθεσθαι. Ταῦτα ἀποκρινάμενοι ἀπηλλάγησαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγραφον δὲ τοὺς κατὰ πόλεις παρεγγυῶντες, μηδαμῶς ὁμονόησαι εἰς τὴν πίστιν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Οἱ δὲ τοῦ ἐτέρου μέρους ἐπιμελεῖντες περὶ χειροτονίας ἐπισκόπουν βουλὴν ἐτίθεντο· Γρηγόριος γὰρ, ὡς μικρὸν ἔμπροσθεν ἔφην, παραιτησάμενος ἐπὶ τὴν Ναζιανζὸν ἀπαίρειν ἐστέλλετο. Ἡν δὲ τις Νεκτάριος ὄνομα, συγκλητικοῦ μὲν γένους, ἐπιεικῆς δὲ τὸν τρόπον, δι' δλου θαυμαζόμενος, καίτοι τὴν τοῦ πραίτωρος χειρίζων ἀρχήν δι' ἀπασθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβλήθη, τῶν τότε παρόντων ἑκατὸν πεντήκοντα ἐπιπλόποιον χειροτονησάντων αὐτόν. Τότε δὴ καὶ ὅρον ἐκφέρουσιν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ‘τὰ πρεσ- Cp. Can. 3. βεῖα ἔχειν τῆς τιμῆς μετὰ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην.’ Ἐβεβαίωσάν τε αὐθὶς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν καὶ πατριάρχας κατέστησαν διανεμάμενοι τὰς ἐπαρχίας, ὥστε τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μὴ ἐπιβαί- Cp. Can. 2. νειν τοῦτο γὰρ πρότερον διὰ τὸν διωγμὸν ἐγίνετο ἀδιαφόρως. Καὶ κληροῦται Νεκτάριος μὲν τὴν μεγαλόπολιν καὶ τὴν Θράκην τῆς δὲ Ποντικῆς διοικήσεως Ἐλλάδιος διμετὰ Βασιλείου Καισαρέας τῆς Καππαδοκῶν ἐπίσκοπος, Γρηγόριος δὲ Νύπσης δι Βασιλείου ἀδελφὸς, (Καππαδοκίας δὲ καὶ ἡδε πόλις,) καὶ Ὁτρήιος δὲ τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ Μελιτηνῆς τὴν πατριαρχίαν ἐκληρώσατο. Τὴν Ἀσιανὴν [Qu. ἐκληρώσαντο;] δὲ λαγχάνουσιν Ἀμφιλόχιος δὲ Ἰκονίου, καὶ Ὁπτιμος δὲ Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας. Τὰ δὲ κατὰ τὴν Αἴγυπτον Τιμοθέῳ τῷ Ἀλεξανδρείας προσενεμήθη. Τῶν δὲ κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐκκλησιῶν τὴν διοίκησιν τοῖς αὐτῆς ἐπισκόποις ἐπέτρεψαν, Πελαγίῳ τε

[om. iwa.]

τῷ Λαοδικείᾳ καὶ Διοδώρῳ τῷ Ταρσοῦ, φυλάξαντες τὰ πρεσβεῖα
τῇ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ, ἀπέρ τότε παρόντι Μελιτίῳ ἔδοσαν.
“Ωρισαν δὲ, ὥστε εἰ χρεία καλέσοι, τὰ καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν ἵνα
ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικῇ. Τούτοις καὶ ὁ βασιλεὺς ἐγένετο
σύμψηφος. ‘Η μὲν οὖν σύνοδος τοιούτου ἔσχε τέλος.

CAP. IX.

‘Οι δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος Παύλου τοῦ Καινοτανιουπόλεως ἐπισκόπου τὸ σῶμα σὺν
τιμῇ μετεκόμισεν ἀπὸ τῆς ἑξορίας· δὲ καὶ δ τῆς Ἀντιοχέων Μελίτιος τέλει
τοῦ βίου ἔχρηστο.

Cp. ii. 26.

‘Ο δὲ βασιλεὺς τὸ σῶμα Παύλου τοῦ ἐπισκόπου ἐκ τῆς Ἀγκύρας
τότε μετέφερεν· διν Φύλιππος δὲ τῶν βασιλείων ἐπαρχος διὰ Μακε-
δόνιου εἰς ἑξορίαν πέμψας ἐν Κουκουσσῷ τῆς Ἀρμενίας ἀπονι-
γῆναι πεποίκηνεν, ὡς μοι καὶ πρότερον εἴρηται. Σὺν τιμῇ οὐν καὶ
σεβάσματι πολλῷ δεξάμενος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν νῦν ἐξ αὐτοῦ
χρηματίζουσαν ἀπέθετο, ἵν πρότερον οἱ τὰ Μακεδονίου φρονοῦντες
κατέσχον τῶν Ἀρειανῶν χωρισθέντες, τότε δὲ ἐξωσθέντες ὑπὸ τοῦ
βασιλέως, ὅτι αὐτοῦ τὴν πίστιν ἀπέφυγον. Τότε δὴ καὶ Μελίτιος
ὁ τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος ἀρρωστίᾳ πειριεσὼν ἐτελεύτησεν· δὲ
καὶ τὸν ἐπικήδειον ἐπ’ αὐτῷ λόγου δὲ ἀδελφὸς Βασιλεὺς Γρηγόριος
ἐπεξῆλθεν. ‘Αλλὰ Μελίτιον μὲν τὸ σῶμα οἱ προσήκουτες ἐπὶ τὴν
Ἀντιόχειαν διεκόμισαν. πάλιν δὲ οἱ Μελιτίῳ προσκείμενοι ὑπὸ¹
Παυλίνον εἶναι οὐκ ἥθελον, ἀλλ’ εἰς τόπουν Μελιτίου Φλαβιανὸν
προβληθῆναι παρασκευάζουσι· πάλιν τε ὁ λαὸς ἄνωθεν διεκρίνετο.
Οὕτως αὐθις διὰ τοὺς ἐπισκόπους, οὐ μὴν διὰ τὴν πίστιν, ἡ Ἀντιο-
χέων ἐκκλησίᾳ διῆρητο.

CAP. X.

‘Οι τοῦ βασιλέως σύνοδον πασῶν τῶν αἱρέσεων γενέσθαι παρακελευσαμένου, δὲ
καὶ Ἀρκάδιος διὸς αὐτοῦ Αἴγυοντος ἀνηγορεύθη, οἱ μὲν Ναυατιανοὶ μόνοι
κατὰ τὴν πίστιν δμοφρονοῦντες τοῖς τοῦ δμοουσίου ἔνδον τῆς πόλεως συνάγεται
ἐπετράπησαν· οἱ δὲ λοιποὶ τῶν αἱρετικῶν ἀπηλάθησαν.

‘Εγίνοντο δὲ ταραχαὶ καὶ κατὰ τὰς ἀλλας πόλεις, ἐξωθονμένων
τῶν Ἀρειανιζόντων ἐκ τῶν εὐκτηρίων τόπων. ‘Ἐφ’ φι θαυμάσαι
ἐπεισι τὴν τοῦ βασιλέως γνώμην· οὐ γάρ ηνέσχετο ὅσουν τὸ ἐπ’

αὐτῷ θορύβων πληρῶσαι τὰς πόλεις· ἀλλὰ βραχέως χρόνου διελ- [βραχίος]
 θόντος, αὖθις σύνοδον πασῶν τῶν αἱρέσεων συγκροτήθηναι παρε-
 σκεύασε, νομίσας ἐκ τῆς πρὸς ἑαυτοὺς τῶν ἐπισκόπων διαλέξεως
 μίαν παρὰ πᾶσιν ὁμόφωνον δόξαν κρατήσειν. Ταῦτην ἡγοῦμαι τὴν
 πρόθεσιν τοῦ βασιλέως αἰτίαν αὐτῷ τοῦ ἐν πράττειν γενέσθαι· θεὶᾳ
 γάρ τινι προνοίᾳ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τὰ βαρβάρων ἔθνη αὐτῷ
 ὑπετάττετο. Ἐν οἷς καὶ Ἀθανάριχος δὲ τῶν Γότθων ἀρχηγὸς ὑπῆ-
 κοού ἑαυτὸν ἀμα τῷ οἰκείῳ πλήθει παρέσχεν, ὃς καὶ εὐθὺς ἐν
 Κωνσταντινοπόλει τὸν βίον κατέστρεψεν. Τότε δὴ καὶ δι βασι-
 λεὺς τὸν υἱὸν Ἀρκάδιον Αὔγουστον ἀνηγόρευε κατὰ τὴν ὑπατείαν
 Μερογαύδου τὸ δεύτερον καὶ Σατορνίλου, τῇ ἐκκαιδεκάτῃ τοῦ Ἱαν- Α.Δ. 383.
 νοναρβίου μηνός. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ μετὰ ταῦτα παρῆσαν οἱ
 πανταχόθεν πάσης θρησκείας ἐπίσκοποι, κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπατείαν,
 τῷ Ἰουνίῳ μηνί. Μεταπεμψάμενος οὖν δὲ βασιλεὺς Νεκτάριον τὸν
 ἐπίσκοπον, ἐκοινολογεῖτο πρὸς αὐτὸν, τίς ἀν γένοιτο μηχανὴ ὅπως
 ἀν μὴ διαφωνοίᾳ δὲ Χριστιανισμὸς, ἀλλὰ ἐνωθῆ ἡ ἐκκλησία· ἔλεγέν
 τε ‘δεῖν γυμνασθῆναι τὸ χωρίζον τὰς ἐκκλησίας ζήτημα, τήν τε
 διαφωνίαν ἐκποδὼν ποιήσαντας, ὁμοφωνίαν τὰς ἐκκλησίας ἐργά-
 σασθαι.’ Τοῦτο ἀκούσας δὲ Νεκτάριος ἐν φροντίσιν ἦν· καὶ μετα-
 στειλάμενος τὸν τηνικαῦτα τῶν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπον Ἀγέλιον,
 ὡς κατὰ τὴν πίστιν ὁμόφρονα, φανερὰν αὐτῷ τὴν τοῦ βασιλέως
 καθίστησι γυώμην. Ὁ δὲ τὰ μὲν ἀλλὰ ἥν εὐλαβὴς, συστῆναι δὲ
 λόγοις περὶ τοῦ δόγματος οὐκ ἰσχύων, ἀναγνώστην ὑπ’ αὐτῷ Σισίν-
 νιον σύνομα πρὸς τὸ διαλεχθῆναι προεβάλλετο. Σισίννιος δὲ ἀνὴρ
 ἐλλόγιμος καὶ πραγμάτων ἔμπειρος, ἀκριβῶς τε εἰδὼς τὰς τῶν
 ἱερῶν γραμμάτων ἔρμηνείας καὶ τὰ φιλόσοφα δόγματα, συνεῖδεν
 ὡς αἱ διαλέξεις οὐ μόνον οὐχ ἐνοῦσι τὰ σχίσματα, ἀλλὰ γὰρ καὶ
 φιλονεικοτέρας τὰς αἱρέσεις μᾶλλον ἀπεργάζονται· καὶ διὰ τοῦτο
 τοιάνδε τινὰ συμβουλὴν τῷ Νεκταρίῳ ὑπέθετο. Εὖ ἐπιστάμενος
 ὡς οἱ παλαιοὶ ἀρχὴν ὑπάρχεισαν τῷ Τίρῃ τοῦ Θεοῦ δοῦναι ἀπέφυγον,
 κατειλήφεισαν γὰρ αὐτὸν συναίδιον τῷ Πατρὶ, συμβουλεύει φυγεῖν
 μὲν τὰς διαλεκτικὰς μάχας, μάρτυρας δὲ καλέσειν τὰς ἐκδόσεις
 τῶν παλαιῶν· καὶ πεῦσιν παρὰ τοῦ βασιλέως τοῖς αἱρεσιάρχαις
 προσάγεσθαι, ‘πότερον λόγου ποτε ποιοῦνται τῶν πρὸ τῆς διαι-
 ρέσεως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσαρμοσάντων διδασκάλων, ἢ ὡς ἀλλο- [προσκαμπάν-
 των, Val.]
 τρίους τοῦ Χριστιανισμοῦ παρακρούονται. Εἴ μὲν γὰρ τούτους

ἀθετοῦσιν, οὐκοῦν ἀναθεματίζειν αὐτὸν τολμάτωσαν· καὶ εἰ τοῦτο τολμῆσαι ποιήσωσι, ὑπὸ τοῦ πλήθους ἐξελαθήσονται. Καὶ τούτου γενομένου, προφανῆς ἔσται ἡ νίκη τῆς ἀληθείας. Εἰ δὲ μὴ παρακρούονται τοὺς ἀρχαίους τῶν διδασκάλων, ἡμέτερόν ἔστι τὸ παρασχεῖν τὰς βίβλους τῶν παλαιῶν, δ' ὅν ἡ παρ' ἡμῶν δόξα μαρτυρθήσεται.' Ταῦτα ἀκούσας παρὰ τοῦ Σισινύου δὲ Νεκτάριος δρομάνως ἐπὶ τὰ βασιλεια χωρεῖ· γνωρίζει δὲ τῷ βασιλεῖ τὰ συμβεβουλευμένα αὐτῷ. 'Ο δὲ ἀρπάζει τὴν γνώμην, καὶ σοφῶς τὸ πρᾶγμα μετεχειρίσατο· οὐ γάρ προειπὼν τὸν σκοπὸν, ἐδήλωσε μόνον, 'εἰ λόγον ἔχουσι καὶ δέχονται τὰ τῶν πρὸ τῆς διαιρέσεως τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων.' Τῶν δὲ οὐκ ἀρνησαμένων, ἀλλὰ καὶ πάνι τιμᾶν αὐτὸν ὡς καθηγητὰς εἰπόντων, αὖθις ἐδήλουν δὲ βασιλεὺς, 'εἰ τούτοις στοιχοῦσι ἀξιοπίστοις μάρτυσι τοῦ Χριστιανικοῦ δόγματος.' Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ τῶν θρησκειῶν προεστῶτες καὶ οἱ παρ' ἐκάστοις αὐτῶν διαλεκτικοὶ,—καὶ γὰρ ἡσαν πολλοὶ παρ' αὐτῶν ηὐτρεπισμένοι πρὸς τὸν ἀγώνα τῆς διαλέξεως,—οὐκ ἔχουν διτὶ ποιήσουσιν. 'Ενέπεσε γάρ εἰς ἐκάστους διαφωνία, τῶν μὲν λεγόντων 'καλὴν εἴναι τὴν τοῦ βασιλέως πρότασιν,' τῶν δὲ 'μὴ συμφέρουσαν τῷ σκοπῷ τῷ αὐτῶν.' Άλλοι γὰρ ἄλλως είχον περὶ τὰ βιβλία τῶν παλαιῶν, καὶ οὐκέτι ἀλλήλοις συνέπνευον· ἐδίχονθον τε οὐ μόνον πρὸς τὰς ἄλλας τῶν θρησκειῶν, ἀλλ' ἡδη καὶ εἰς ἑαυτὸν, οἱ τῆς μιᾶς ὅντες αἵρεσεως. 'Η οὖν ὁμόφωνος κακία, ὡς ἡ γλώσσα τῶν πάλαι γιγάντων, διέσπαρτο, καὶ ἀνατέτραπτο δ τῆς κακίας πύργος αὐτῶν. Γνοὺς δὲ δὲ βασιλεὺς τὴν συγκεχυμένην αὐτῶν διασπορὰν, καὶ ὡς διαλέξει μόνη, καὶ οὐκ ἀρχαίων ἐκθέσει τεθαρρήκασιν, ἐπὶ δευτέραν γνώμην ἐβάδιζε. Καὶ δηλοὶ ἔγγραφον ἐκάστην θρησκείαν γνωρίζειν τὸν δρον αὐτῶν, ἡς ἔχουσι πίστεως. Τότε οἱ παρ' ἐκάστοις δεινοὶ τὰς λέξεις ἀκριβοῦντες τὸ οἰκεῖον δόγμα ἐνέγραφον· ὥριστό τε ἡμέρα, καὶ οἱ παρ' ἐκάστοις ἐπίσκοποι ἐπὶ τὰ βασιλεια κληρίζεντες συνήρχοντο. Παρῆσαν οὖν Νεκτάριος μὲν καὶ Ἀγέλιος τῆς 'ὅμοονσίου' προεστῶτες πίστεως, 'Αρειανῶν δὲ Δημόφιλος, Εὔνομιανῶν δὲ αὐτὸς Εὔνομος, τῶν δὲ τὸ Μακεδονίου φρονούντων, 'Ελεύσιος δ Κυζίκουν. 'Ο δὲ βασιλεὺς δέχεται μὲν τοὺς συνεληυθότας· καὶ τὸ παρ' ἐκάστου δόγμα ἔγγραφον λαβὼν, καθ' ἑαυτὸν τε γενόμενος, ηὗξατο ἐκτενῶς συνεργῆσαι αὐτῷ τὸν Θεόν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπιλογὴν. Εἴτα ἔκαστον τῶν γεγραμμένων δογμάτων ἀναγνοὺς,

τὰ μὲν ἄλλα πάντα ὡς χωρισμὸν τῆς Τριάδος εἰσάγοντα μεμψά-
μενος ἔρρηξε¹ μόνην δὲ τὴν τοῦ ‘ὅμοουσίου’ ἐπαινέστας ἐδέξατο.
Αὕτη πρόσφασις γέγονε τοῦ τοὺς Ναυατιανοὺς πάλιν εὖ πράξαντας
ἔνδον τῶν πόλεων τὰς συναγωγὰς ποιεῖσθαι. ‘Ο γὰρ βασιλεὺς
θαυμάστας αὐτῶν τὴν περὶ τοὺς οἰκείους κατὰ τὴν πίστιν διδόνοιαν,
νόμῳ ἐκέλευε τῶν μὲν οἰκείων κρατεῖν ἀδεῶς εὐκτηρίων τόπων’
ἔχειν δὲ καὶ προνόμια τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν, ὅπερ καὶ οἱ τῆς αὐτοῦ
πίστεως ἔχουσιν. Οἱ δὲ προεστῶτες τῶν ἄλλων θρησκειῶν ἐκ τῆς
πρὸς ἑαυτοὺς διαφωνίας ἐν καταγγώσει παρὰ τοῖς ὑφ' ἑαυτοῖς λαοῖς
ἐγεγόνεισαν, ἀμηχανίᾳ τε καὶ λύπῃ κατασχεθέντες ἀνεχώρουν.
Καὶ γράμμασι τοὺς οἰκείους παρεμυθοῦντο παραινοῦντες, μὴ ἀχθε-
σθαι ἐφ' οἷς πολλοὶ καταλιπόντες αὐτοὺς, τῷ ‘ὅμοουσίῳ’ προσ-
έθευτο· ‘πολλοὺς γὰρ εἶναι τοὺς κλητοὺς, δλίγους δὲ τοὺς ἐκλεκτούς’² Matt. xx. 16.
ὅπερ οὐκ ἔλεγον, ἥνικα τὸ πολὺ τοῦ λαοῦ αὐτοῖς ἐκ δυναστείας
προσέκειτο. ‘Αλλὰ μὴν οὐδὲ οἱ τῆς ‘ὅμοουσίου’ πίστεως τῶν
λυπηρῶν τελέως ήσαν ἐλεύθεροι· τὰ γὰρ κατὰ Ἀντιόχειαν τοὺς
τῇ συνόδῳ παρόντας διέκρινεν. Αἴγυπτοι μὲν γὰρ καὶ οἱ ἔξ
‘Αραβίας καὶ Κύπρου πάλιν συμπράττοντες, τὸν Φλαβιανὸν ἔξω-
θεῖσθαι τῆς Ἀντιοχείας ἔλεγον. Οἱ δὲ ἐκ Παλαιστίνης Φοινίκης
τε καὶ Συρίας ὑπὲρ Φλαβιανοῦ συνεστήκεσαν· τοῦτο μὲν οἷον τέλος
ἐδέξατο, κατὰ χώραν ἔρω.

CAP. XI.

Περὶ Μαξίμου τοῦ τυράννου, δπως τὸν Γρατιανὸν ἀνεῖλε δόλῳ· δτε καὶ τῆς κατὰ
‘Ἀμβροσίου τοῦ ἐπισκόπου Μεδιολάνων ἐπιβουλῆς, διὰ τὸ πρὸς Μάξιμον δέος,
‘Ιουστίνα ή μῆτηρ Οὐαλεντινανοῦ τοῦ μικροῦ, ἀκούσα ἀπέσχετο.

‘Τπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, καθ' οὗ ἐν Κωνσταντιονοπόλει τὰ
τῶν συνόδων ἐγίνετο, τάδε περὶ τὰ ἐσπέρια μέρη ἐγένετο. Μάξιμος
ἐκ τῶν περὶ τὰς Βρετταίας μερῶν ἐπανέστη τῇ ‘Ρωμαίων ἀρχῇ, καὶ
κάμνοντι Γρατιανῷ εἰς τὸν κατὰ Ἀλαμανῶν πόλεμον ἐπιτίθεται.
Ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ κομιδῇ νέου τυγχάνοντος Οὐαλεντινιανοῦ, τὴν
τῶν πραγμάτων εἶχε φροντίδα Πρόβος ἀπὸ ὑπάτων τὴν ὑπάρχων
τότε χειρίζων ἀρχήν. ‘Ιουστίνα δὲ ἡ τοῦ βασιλέως Οὐαλεντινιανοῦ
μῆτηρ, τὰ ‘Αρειανῶν φρονοῦσα, ζῶντος μὲν τοῦ ἀνδρὸς, οὐδὲν εἶχε
βλάπτειν τοὺς φρονοῦντας τὸ ‘ὅμοουσίον’ ἐπειδὴ δὲ κομιδῇ νέος
ἥν ὁ νίδος, καταλαμβάνουσα τὴν Μεδιολάνων ταραχὰς μεγίστας [Μεδιολανοῦ].

κατὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀμβροσίου ἐκίνησεν, εἰς ἔξορίαν αὐτὸν πεμφθῆναι κελεύοντα. Ὡς δὲ ὁ λαὸς ἀντεῖχεν, ὑπερβαλλόντως ἀγαπῶν τὸν Ἀμβρόσιον, καὶ τοῖς ἔλκειν ἐπὶ τὴν ἔξορίαν σπουδάζονταν ἀνθίστατο, ἐν τοσούτῳ ἀγγέλλεται, ὅτι Γρατιανὸς δόλῳ τοῦ τυράννου Μαξίμου ἀνήριτο. Ἐν φορείῳ γάρ κλίνην μιμουμένῳ καὶ ὑπὸ ἡμιόνων φερομένῳ κατακρυφθεὶς δ τοῦ Μαξίμου στρατηγὸς Ἀνδραγάθιος, προλέγειν τοῖς δορυφόροις κελεύσας, ὡς εἴη τοῦ βασιλέως Γρατιανοῦ γαμετὴ, ὑπαντῷ τῷ βασιλεῖ πρὸ Λουγδούνου τῆς ἐν Γαλλίᾳ πόλεως ποταμὸν διαβαίνοντι. Ὁ δὲ πιστεύσας τὴν γαμετὴν εἶναι, τὸν δόλον οὐκ ἐφυλάξατο· ἀλλ’ ὥσπερ τυφλὸς εἰς ὄρυγμα, τοῦ πολεμίου εἰς τὰς χεῖρας ἐνέπεσεν· ἐκπηδήσας γάρ ἐκ τοῦ φερέτρου Ἀνδραγάθιος τὸν Γρατιανὸν διεχειρίσατο. Τελευτὴν ὧν ἐν

A.D. 383. ὑπατείᾳ Μερογαύδου καὶ Σατορνίνου, βασιλεύσας ἔτη δεκαπέντε, ζήσας ἔτη εἰκοσιτέσσαρα. Τοῦτο ἐπιγενόμενον ἐπαντείη τὴν κατὰ Ἀμβροσίου τῆς μητρὸς τοῦ βασιλέως δργήν. Οὐαλεντινιανὸς δὲ καὶ ἄκων τῇ ἀνάγκῃ τοῦ καιροῦ πεισθεὶς τὴν Μαξίμου βασιλέαν προσδέχεται. Τότε δὲ Πρόβος φοβηθεὶς τὴν Μαξίμου δύναμιν ἐπὶ τὰ ἀνατολικώτερα μέρη ἀναχωρεῖν πειρᾶται. Εὐθὺς οὖν ὡς εἶχεν ἀναχωρεῖν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας· καὶ ἐπὶ τὴν Ἰλλυρίδα γενόμενος γῆν ἐν Θεσσαλονίκῃ τῆς Μακεδονίας διέτριβεν.

CAP. XII.

Ὦς δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος κατὰ Μαξίμου δύναμιν μεγίστην εὑτρεπίσας, καθ' ὃν καιρὸν Ὁνώριος αὐτῷ ἐκ Πλακίλλης ἐτέχθη, Ἀρκάδιον μὲν ἐν Κανσταντινούπολει κατέλιπεν· αὐτὸς δὲ ἐν Μεδιολάνῳ τῷ τυράννῳ προσέμειξεν.

A.D. 384. Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐν φροντίδι μεγάλῃ καθίστατο, δύναμίν τε μεγίστην κατὰ τὸν τυράννονος ηὐτρέπτειν, εὐλαβούμενος μὴ καὶ τῷ νέῳ Οὐαλεντινιανῷ δ τύραννος φόνον βουλεύσειε. Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ πρεσβεία Περσῶν παρῆν, εἰρήνην παρὰ τοῦ βασιλέως αἴτοῦσα. Τότε δὴ καὶ προσγίνεται τῷ βασιλεῖ νίδος Ὁνώριος τεχθεὶς αὐτῷ ἐκ τῆς γαμετῆς Πλακίλλης, ἐν ὑπατείᾳ Ριχομηλίου καὶ Κλεάρχου, τῇ ἐννάτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Καθ' ἣν ὑπατείαν καὶ Ἀγέλιος δ τῶν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπος μικρῷ πρότερον A.D. 385. ἐτελεύτησεν. Τῇ δὲ ἔκῆς ὑπατείᾳ, ἥτις ἦν Ἀρκαδίου Αὐγούστου τὸ πρώτον καὶ Βαῦδωνος, τελευτήσαντος Τιμοθέου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Θεόφιλος τὴν ἐπίσκοπὴν ἐκδέχεται. Μετὰ ταῦτα

δὲ ἐνιαυτῷ ὕστερον καὶ Δημόφιλος ὁ τῆς Ἀρειανῆς προεστὼς θρησκείας τέλει τοῦ βίου ἔχρήσατο. Ἀρειανὸν δὲ Μαρίνον τινα ἐπίσκοπον τῆς οἰκείας αἱρέσεως ἐκ Θράκης μεταστειλάμενοι, αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν ἐπέτρεψαν. Ἀλλ' οὐν ἔχρονιστεν ὁ Μαρίνος^{c. 23.} ἐπ' αὐτῷ γὰρ διηρέθη ἡ Ἀρειανῶν θρησκεία, ὡς ὕστερον λέξω· Δωρό-

θεόν τε αὐθις ἐκ τῆς Ἀντιοχείας τῆς ἐν Συρίᾳ μεταπεμψάμενοι, ὑπ' αὐτῷ ἐτάττουτο. Ο δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τὸν κατὰ Μαξίμου πόλεμον ἥλαυνε, καταλιπὼν ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει τὸν υἱὸν Ἀρκάδιον βασιλεύοντα· καταλαβών τε τὴν Θεσσαλονίκην εὑρίσκει τοὺς περὶ Οὐαλεντινιανὸν πολλῇ ἀθυμίᾳ διάγοντας, ὅτι δὶ' ἀνάγκην τὸν τύραννον ὡς βασιλέα ἐδέξαντο. Ο Θεοδόσιος δὲ ἐν μὲν τῷ φανερῷ οὐδέτερον ἐδέκινεν· οὔτε γὰρ ἥθετει οὔτε προσεδέχετο τὴν Μαξίμου πρεσβείαν. Οὐ μὴν ἡνείχετο περιορᾶν τυραννούμενην τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν προσχήματι βασιλικοῦ ὀνόματος· ἀναλαβὼν δὲ τὰς δυνάμεις τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων ἐπὶ τὴν Μεδιόλανον ἔχώρει· ἐκεῖ γὰρ ἐφθάκει ὁ Μάξιμος.

CAP. XIII.

Περὶ τῆς γενομένης ἐν Κωνσταντινούπολει ταραχῆς ὑπὸ Ἀρειανῶν.

Τοῦτο δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καθ' ὃν ὁ βασιλεὺς τῷ πολέμῳ ἐσχόλαζεν, καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινούπολει Ἀρειανοὶ ταραχὴν κεκινήκασι δὶ' ἐπινοίας τοιάσδε. Φιλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι λόγους πλάττειν περὶ ὧν οὐκ ἐπίστανται· εἰ δὲ καὶ ποτε προφάσεως ἐπιλάβονται, μεί-^[Qu. ἐπιλαμβάνονται;] ζοντας τὰς περὶ ὧν βούλονται φήμας ἔξαπτουσι, νεωτέρων ἀεὶ δρεγόμενοι πραγμάτων. Τούτο δὴ καὶ τότε κατὰ τὴν πόλιν ἐγίνετο· ἄλλος γὰρ ἄλλο περὶ τοῦ μακρὰν γενομένου πολέμου πλάττοντες διεφήμιζον, ἀεὶ ἐπὶ τὸ χειρὸν τὴν ἐλπίδα λαμβάνοντες. Καὶ μηδενὸς ἐπιγινομένου κατὰ τὸν πόλεμον, αὐτὸν ὡς τὰ κατ' αὐτὸν ἴστορήσαντες περὶ ὧν οὐκ ἥδεισαν ἔλεγον, ὡς ‘ὁ τύραννος ἐπικρατέστερος εἴη τῆς βασιλέως δυνάμεως’ καὶ ὅτι τόσοι καὶ τόσοι κατὰ τὴν μάχην πεπτώκαστε· καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς ὅσον οὐδέπω τῷ τυράννῳ ὑποχείριος γίνεται.’ Τότε δὲ καὶ οἱ Ἀρειανίζοντες ἐκ πάθους κινούμενοι,—σφόδρα γὰρ ἡνιῶντο, ὅτι τῶν ἔνδον ἐκκλησιῶν ἐκράτουν οἱ παρ' αὐτῶν πρότερον διωκόμενοι,—τὰς φήμας πολλαπλασίους εἰργάζοντο. Ἐπεὶ δὲ ἐτέρᾳ τινα τῶν λεγομένων αὐτοὺς τοὺς πεπλακότας αὐτὰ εἰς πίστιν ἥγεν, οὐχ ὡς πεπλασμένων, ἀλλ'

ώς ἀληθῶς γενομένων ἀ ἔπλασαν· οἱ γὰρ ἀκοῇ παραλαβόντες διεβεβαιοῦντο πρὸς τὸν λογθροῖοντας, μὴ ἄλλως ἔχειν, ἢ ὡς παρ' αὐτῶν ἀκηκόασι· τότε δὴ ἀναθαρρήσαντες οἱ Ἀρειανίζοντες εἰς ἀλογον χωρούσιν ὅρμην, καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ ἐπισκόπου Νεκταρίου πῦρ ἐμβαλόντες ἀνήλωσαν. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον ἐγένετο
D. 388. κατὰ τὴν ὑπατείαν Θεοδοσίου τὸ δεύτερον καὶ Κυνηγίου.

CAP. XIV.

Περὶ τῆς νίκης τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου, καὶ τῆς ἥττης τοῦ τυράννου.

Τοῦ δὲ βασιλέως ἐπιώντος τῷ τυράννῳ, πυνθανόμενοι τὴν παρασκευὴν οἱ ὑπὸ Μαξίμῳ ταττόμενοι οὐδὲ τὴν ἐκ τῆς φήμης προσβολὴν ἐνεγκεῖν ἐδυνήθησαν· ἀλλὰ καταπήξαντες δέσμιον αὐτῷ τὸν τύραννον ἐνεχείρισαν· δις ἀνηρέθη ἐν τῇ αὐτῇ ὑπατείᾳ, ἐβδόμῃ καὶ εἰκάδι τοῦ Αὐγούστου μηνός. Ἀνδραγάθιος δὲ ὁ τοῦ βασιλέως Γρατιανοῦ φονεὺς τῆς ἥττης αἰσθόμενος, εἰς τὸν παρακείμενον ποταμὸν ρίψας ἑαυτὸν ἀπεπνίγη. Τότε οὖν οἱ βασιλεῖς νικηφόροι ἐπὶ τὴν ‘Ρώμην ἔχωρουν’ ἦν δὲ καὶ ὁ νίδος ‘Ουάριος σὺν αὐτοῖς, κομιδὴ νέος ὕν’ μετὰ γὰρ τὴν κατὰ Μαξίμου νίκην μεταπέμπεται αὐτὸν ὁ πατὴρ ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡσαν οὖν ἐν τῇ ‘Ρώμῃ ἐπιωτίους ἑορτὰς ἐπιτελοῦντες· δτε καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀγαθότητα ἐπὶ Σύμμαχον τοῦ ἀπὸ ὑπάτων ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐπεδείξατο. Οὗτος γὰρ ὁ Σύμμαχος πρῶτος μὲν ἦν τῆς ἐν ‘Ρώμῃ συγκλήτου’ ἔθαυμάζετο δὲ ἐπὶ παιδεύσει λόγων ‘Ρωμαϊκῶν· καὶ γὰρ αὐτῷ πολλοὶ λόγοι συγγεγραμμένοι τῇ ‘Ρωμαίων γλώσσῃ τυγχάνουσι. Βασιλικὸν οὖν λόγον εἰς Μάξιμον ἔτι περιόντα γεγραφὼς καὶ διεξελθὼν, τῷ τῆς καθοισιώσεως ἐγκλήματι ἔνοχος ὕστερον γέγονεν· διὰ τούτο δὴ δεδιώς τὸν θάνατον τῇ ἐκκλησίᾳ προσέφυγεν. ‘Ο δὲ βασιλεὺς οὕτως ἦν περὶ τὸν Χριστιανισμὸν εὐλαβῆς, ὡς μὴ μόνον τὸν τῆς αὐτοῦ πίστεως ἵερεῖς ὑπερτιμᾶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ Ναυατιανὸς τὸ ‘ὅμοούσιον’ φρονοῦντας ἀσμένως προσεδέχετο. Λεοντίῳ γοῦν ἐπισκόπῳ τῆς ἐν ‘Ρώμῃ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίας παρακαλοῦντι χάριν διδὺς, τὸν Σύμμαχον ἀπέλυσε τοῦ ἐγκλήματος. Συγγνώμης οὖν ἀξιωθεὶς ὁ Σύμμαχος τὸν ἀπολογητικὸν λόγον εἰς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον ἔγραψεν. ‘Ο μὲν δὴ πόλεμος κατ’ ἀρχὰς μεγίστην ἀπειλὴν ἐσχηκὼς, τελευτῶν ταχείαν ἔσχε τὴν κρίσιν.

CAP. XV.

Περὶ Φλαβιανοῦ τοῦ Ἀντιοχείας.

Περὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον περὶ τὴν Συρίας Ἀντιόχειαν τάδε ἐγένετο. Παυλίνου τελευτήσαντος, ὃ ὑπ’ αὐτῷ λαὸς τὸν Φλαβιανὸν ἔξετρέπετο· καὶ διὰ τοῦτο παρασκευάζει χειροτονηθῆναι τοῖς οἰκείους μέρους Εὐάγριον. Τοῦ δὲ οὐ πολὺν ἐπιβιώσαντος χρόνου, ἔτερος εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ οὐκέτι καθίσταται, Φλαβιανὸν τοῦτο κατασκευάσαντος. “Οσοι δὲ τὸν Φλαβιανὸν διὰ τὴν παράβασιν ἀπεστρέφοντο τῶν ὅρκων, κατ’ Ἰδίαν τὰς συναγωγὰς ἐποιοῦντο. Φλαβιανὸς δὲ, τὸ τοῦ λόγου, ‘πάντα λίθον ἐκίνει,’ ὑφ’ αὐτῷ καὶ τούτους ποιήσασθαι· ὅπερ καὶ μικρὸν ὕστερον ἔξισχυσε κατεργάσασθαι, τὴν δργὴν θεραπεύσας Θεοφίλου τότε τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπου, δι’ οὐ καὶ κατήλλαξε Δάμασον τὸν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον. Ἀμφότεροι γάρ πρὸς Φλαβιανὸν ἔχαλέπαινον οὐ μόνον διὰ τὸ ἐπιωρκηκέναι, ἀλλ’ ὅτι καὶ αἰτίαν παρεῖχε τοῦ χωρίζεσθαι τοὺς ὁμόφρονας. Θεραπευθεὶς οὖν τὴν δργὴν Θεόφιλος, πέμψας τε Ἰσίδωρον πρεσβύτερον, καταλλάσσει λυπούμενον Δάμασον, λυσιτελεῖν εἶπὼν δι’ ὁμόνοιαν τοῦ λαοῦ παριδεῖν τὸ φθάσαν Φλαβιανὸν πλημμέλημα. Οὕτως τε τῷ Φλαβιανῷ τῆς κοινωνίας ἀποδοθείσης, ὃ ἐν Ἀντιόχειᾳ λαὸς κατὰ βραχὺ προϊόντος τοῦ χρόνου τὴν ὁμόνοιαν ἔστερξαν. Τὰ μὲν δὴ κατὰ Ἀντιόχειαν τοιούτον ἔσχε τὸ τέλος· οἱ γάρ κατ’ αὐτὴν Ἀρειανὸι τῶν ἐκκλησιῶν ἔξωθηθέντες ἐν προαστείοις τῆς πόλεως τὰς συναγωγὰς ἐποιήσαντο. Ἐν τοσούτῳ δὲ καὶ Κύριλλον τὸν τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπον τελευτήσαντα Ἰωάννης διαδέχεται.

CAP. XVI.

Περὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καθαρέσεως τῶν εἰδωλικῶν ναῶν καὶ τῆς διὰ ταῦτα συμβουλῆς Ἑλλήνων καὶ Χριστιανῶν.

Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τόνδε καὶ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ τοιούτῳ πάθος ἐγένετο. Τῇ τοῦ ἐπισκόπου Θεοφίλου σπουδῇ βασιλέως ἐκέλευε πρόσταγμα λύεσθαι τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῶν Ἑλλήνων ναοὺς, καὶ τούτῳ γίνεσθαι τῇ Θεοφίλου φροντίδι. Ταύτης τῆς ἔξουσίας δραξάμενος ὁ Θεόφιλος, παντοῖος ἐγένετο καθυβρίσαι τὰ τῶν Ἑλλήνων μυστήρια· καὶ ἀνακαθαίρει μὲν τὸ Μιθρεῖον, κατα-

στρέφει δὲ τὸ Σαραπεῖον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ Μιθρείου φονικὰ μυστήρια δημόσια ἐπόμπευε· τὰ δὲ τοῦ Σαράπιδος καὶ τῶν ἀλλων γέλωτος ἐδείκνυ μεστὰ, τοὺς φαλλοὺς φέρεσθαι κελεύσας διὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς. Ταῦτα οὕτω γενόμενα ὀρῶντες οἱ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν Ἐλληνες, καὶ μάλιστα οἱ φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενοι, τὴν λύπην οὐκ ἡμεγκαν̄ ἀλλὰ τοῖς πάλαι δραματουργηθέσι προσέθηκαν μείζονα. Μιὰς γὰρ ὁρμῆς ἔκ τινος συνθήματος κατὰ τῶν Χριστιανῶν χωρήσαντες πάντα φόνου εἰργάζοντο ἡμύνοντο δὲ καὶ οἱ Χριστιανοί, καὶ πᾶν κακὸν ἐπηκολούθει κακῷ· ἔως τε τοσούτου ἔξετάθη ἡ μάχη, ἔως οὖν κόρος τῶν φόνων τὸ γινόμενον ἐπαυσεν. Απώλοντο γάρ ἐν τῇ συμβολῇ τῶν μὲν Ἐλλήνων δλίγοι, τῶν δὲ Χριστιανῶν σφόδρα πολλοί· οἱ δὲ τραυματίαι ἐξ ἑκατέρου μέρους ἦσαν ἀναρίθμητοι. Φόβος ἐκ τῶν γεγονότων εἶχε τοὺς Ἐλληνίζοντας δεδοικότας τὴν τοῦ βασιλέως ὁργήν. Πράξαντες γάρ ἂν ἐδόκει αὐτοῖς, καὶ ταῖς μιαιφονίαις τὸν θυμὸν ἀποσβέσαντες, ἄλλος ἀλλαχῆ κατεκρύπτοντο· πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἔφυγον κατὰ τὰς πόλεις μεριζόμενοι. Ὡν ἦσαν οἱ δύο γραμματικοὶ, Ἐλλάδιος καὶ Ἀμμώνιος, παρ' οἷς ἐγώ κομιδῆ νέος ὅν ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει ἐφοίησα. Ἐλλάδιος μὲν οὖν ἵερεὺς τοῦ Διὸς εἴναι ἐλέγετο· Ἀμμώνιος δὲ πιθήκου. Οὕτω δὴ τοῦ κακοῦ κατασταλέντος, συνελαμβάνοντο τῷ Θεοφίλῳ πρὸς τὴν κατάλυσιν τῶν νιῶν ὃ τε τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπαρχος καὶ ὃ ἡγούμενος τοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος. Τὰ μὲν οὖν ἵερὰ κατεστρέφετο· τὰ δὲ ἀγάλμata τῶν θεῶν μετεχωνεύετο εἰς λεβήτια, καὶ εἰς ἑτέρας χρείας τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας, τοῦ βασιλέως χαρισμάτου τοὺς θεοὺς εἰς δαπανήματα τῶν πτωχῶν. Πάντας οὖν τοὺς θεοὺς συντρίψας ὁ Θεόφιλος, ἐν ἀγαλμα τοῦδε τοῦ θεοῦ ἀχώνευτον τηρεῖσθαι κελεύσας, δημοσίᾳ προέστησεν· ‘Ινα,’ φησὶ, ‘χρόνου προϊόντος μὴ ἀρνήσωνται οἱ Ἐλληνες τοιούτους προσκεκυνηκέναι θεούς.’ Ἐπὶ τούτῳ πάνυ ἀνιώμενον οἶδα Ἀμμώνιον τὸν γραμματικὸν, δις ἔλεγε, ‘δεινὰ πεπονθέναι τὴν Ἐλλήνων θρησκείαν’ ὅτι μὴ καὶ ὃ εἰς ἀνδριὰς ἔχωνεύθη, ἀλλ’ ἐπὶ γέλωτι τῆς Ἐλλήνων θρησκείας φυλάττηται.’ Ἐλλάδιος δὲ παρά τισιν ηὔχει, ὡς ἐννέα εἴη ἄνδρας ἐν τῇ συμπληγάδι φουεύσας. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν τότε τοιαῦτα ἐγένετο.

CAP. XVII.

Περὶ τῶν εὑρεθέντων ἐν τῷ τοῦ Σαράπιδος ναῷ γραμμάτων ἱερογλυφικῶν.

Ἐν δὲ τῷ ναῷ τοῦ Σαράπιδος λυομένου καὶ γυμνουσμένου ηὔρητο γράμματα ἔγκεχαραγμένα τοῖς λίθοις τῷ καλουμένῳ ἱερογλυφικῷ [Val. τὰ καλούμενα ἱερογλυφικά.] ήσαν δὲ οἱ χαρακτῆρες σταυρῶν ἔχοντες τύπους. Τούτους δρῶντες γλυφικά.] Χριστιανοὶ τε καὶ Ἑλληνες τῇ Ἰδίᾳ ἐκάτεροι θρησκείᾳ προσηρμόζοντο. Χριστιανοὶ μὲν γὰρ σημείον τοῦ κατὰ Χριστὸν σωτηριώδους πάθους εἶναι λέγοντες τὸν σταυρὸν, οἰκεῖον εἶναι τὸν χαρακτῆρα ἐνόμιζον. Ἔλληνες δέ τι κοινὸν Χριστῷ καὶ Σαράπιδι ἔλεγον· εἰ δ σταυροειδῆς χαρακτῆρα ἄλλο μὲν Χριστιανοῖς, ἄλλο δὲ Ἑλλησι ποιεῖται τὸ σύμβολον. Τούτων δὲ ἀμφισβήτουμένων, τινες τῶν Ἐλλήνων τῷ Χριστιανισμῷ προσελθόντες, τὰ ἱερογλυφικά τε γράμματα ἐπιστάμενοι, διερμηνεύοντες τὸν σταυροειδῆ χαρακτῆρα ἔλεγον σημαίνειν ‘ζῶὴν ἐπερχομένην.’ Τοῦτο πλείον οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὴν οἰκείαν θρησκείαν ἀρπάσαντες, ἀλαζονικώτερον διετέθησαν. ‘Ως δὲ καὶ δι’ ἑτέρων γραμμάτων ἱερογλυφικῶν ἐδηλοῦτο, ‘τέλος ἔξειν τὸ τοῦ Σαράπιδος ἵερον, δτε σταυροειδῆς φαιῆ χαρακτῆρ,’ τοῦτο γὰρ εἶναι τὴν ἐπερχομένην ζῶὴν, πολλῷ πλείους προσήρχοντο τῷ Χριστιανισμῷ, καὶ τὰς ἀμαρτίας ἔξομολογούμενοι ἐβαπτίζοντο. Τὰ μὲν οὖν ἐπὶ τῷ σταυροειδεῖ χαρακτῆρι γενόμενα τοιαῦτα ἀκήκοα· ἔγω δὲ οὕ φημι τὸν Αἴγυπτίων ἵερεis τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ προγυνώσκοντας ἀποτυπῶσαι τὸ σταυροειδὲς γράμμα. Εἰ γὰρ τὸ περὶ τῆς εἰς τὸν κόσμον καθόδου ‘μυστήριον ἦν ἀποκε- Col. i. 26. κρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν,’ ὡς φησιν δ ἀπόστολος, καὶ ἔλαθε τὸν ἀρχοντα τῆς πονηρίας διάβολον, πολλῷ μᾶλλον τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ ἵερεis Αἴγυπτίων τοῦτο διέφυγεν. ‘Αλλ’ ἡ πρόνοια παρεσκεύασε τοῦτο γενέσθαι ἐπὶ τῇ τοῦ γράμματος ζητήσει, ὅπερ καὶ ἐν τῷ ἀποστόλῳ Πιάνλφ ἐπέδειξε πρότερον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὑπὸ τοῦ θείου Πινεύματος σοφὸς γεγονὼς, τῇ ὁμοίᾳ μεθόδῳ πρὸς Ἀθηναίους χρησάμενος, πολλοὺς εἰς τὴν πίστιν προσήγαγεν, δτε τὰ ἐπὶ τῷ βωμῷ γεγραμμένα ἀναγνοὺς τῷ Ἰδίῳ λόγῳ Acts xvii. 23. προσήρμοσεν. Εἰ μὴ ἄρα τις λέγοι ἐνηργηκέναι τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον εἰς τὸν Αἴγυπτίων ἵερεis, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Βαλαὰμ καὶ ἐπὶ τοῦ Καϊάφα· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἀκούοντες περὶ τῶν ἀγαθῶν προεφήτευσαν. Τοσαῦτα μὲν περὶ τούτων εἰρήσθω.

CAP. XVIII.

Ὦς δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐν τῷ Ῥώμῃ γεγονὸς πολλὰ τὴν πόλιν ὀφέλησε,
περιελὼν τά τε ἐν τοῖς Μαγκητείοις ληστήρια καὶ τὰ ἐν τοῖς πορνείοις ἄποι
τῶν σείστρων.

Ο δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐπ' ὀλίγον κατὰ τὴν Ἰταλίαν δια-
τρίψας, μέγιστα τὴν Ῥωμαίων ὕνησε πόλιν τὰμὲν τῷ δοῦναι, τὰ δὲ
τῷ περιελεῖν. Καὶ γὰρ πολλὰ ἐφιλοτιμήσατο· καὶ περιεῖλε διττὴν
αἰσχύνην τῆς πόλεως· μίαν μὲν τήνδε. Ἡσαν ἔξι ἀρχαίουν κατὰ
τὴν μεγίστην Ῥώμην οἰκοι παμμεγέθεις, ἐν οἷς ὁ τῇ πόλει χορη-
γούμενος ἄρτος ἐγίνετο· οἱ τε προϊστάμενοι τούτων, οἱ 'μάγκιπες'
τῇ Ῥωμαίων γλώσσῃ καλοῦνται, προϊόντος τοῦ χρόνου ληστήρια
τοὺς οἰκους πεποίηνται. Ὡς γὰρ ἡσαν οἱ τῶν οἰκων μυλῶνες κατὰ
βάθους τὴν θέσιν ἔχοντες, κατὰ τὸ πλευρὸν ἐκάστου οἰκήματος
καπηλεῖα κατασκευάσαντες, πόρνας τε ἐν αὐτοῖς προστησάμενοι,
δι' αὐτῶν ἐλοχῶντο πολλούς· τοὺς μὲν τῇ χρείᾳ τῆς τροφῆς
εἰσιόντας, τοὺς δὲ καὶ δι' ἀκρασίαν αἰτχρᾶς ἥδονῆς. Ἐκ γάρ
τινος μηχανῆς ἐκ τοῦ καπηλείου εἰς τὸν μυλῶνα ἐνέπιπτον· καὶ
τούτο ἔπασχον μάλιστα οἱ ἔνειοι τῇ Ῥώμῃ ἐπιδημοῦντες. Ἡναγ-
κάζοντό τε οἱ ἀλόντες ἐν τοῖς μυλῶσιν ἐργάζεσθαι· πολλοὶ τε
κατεγήρασαν ἐν αὐτοῖς μὴ συγχωρθέντες ὑπεξελθεῖν, τοῖς τε
οἰκείοις ἑαυτῶν τοῦ τεθνηκέναι δόξαν παρεσχηκότες. Ἐν τῇ
παγίδι ταύτῃ τῶν στρατιωτῶν τις τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἐνέ-
πεσεν· ἐπεὶ δὲ ὁ στρατιώτης κατάκλειστος τῷ μυλῶνι γενόμενος
ἔξελθεν οὐκ ἦφιετο, σπασάμενος ἦν εἶχε παραξιφίδα, τοὺς
κωλύοντας διεχρήσατο· οἱ δὲ φόβῳ τῶν γινομένων τὸν στρατιώ-
την ἀπέλυσαν. Γνοὺς ταῦτα δὲ βασιλεὺς τοὺς μάγκιπας μὲν
ἐτιμωρήσατο, τοὺς δὲ ληστοδόχους οἰκους ἐκείνους καταστραφῆναι
ἔκελευσε. Μίαν μὲν δὴ τοιαύτην αἰσχύνην δὲ βασιλεὺς περιεῖλε
τῆς βασιλευόντης πόλεως· ἐτέραν δὲ τοιαύτην· εἰ ἦλω ἐπὶ μοι-
χείᾳ γυνὴ, οὐ διορθώσει, ἀλλὰ προσθήκῃ τῆς ἀμαρτίας ἐτιμωροῦντο
τὴν πταίσασαν. Ἐν γὰρ πορνείῳ στενῷ κατάκλειστον ποιήσαντες
ἀναιδῶς ἐποίουν πορνεύεσθαι· κώδωνάς τε σείεσθαι κατὰ τὸν
καιρὸν τῆς ἀκαθάρτου πράξεως ἐποίουν, διποιαὶ δὲ μὴ λαυθάνη τοὺς
παριόντας τὸ γινόμενον· ἀλλ' ἐκ τοῦ ἤχου τῶν σειομένων κωδώνων
ἡ ἐφύβριστος τιμωρία τοῖς πᾶσιν ἐγνωρίζετο. Ταῦτα οὐκ ἔνεγκεν

δι βασιλεὺς πυθόμενος τὴν ἀναιδῆ συνήθειαν· ἀλλὰ κατέλυσε τὰ ‘σεῖστρα,’ οὕτω γάρ ὀνομάζετο τὰ τοιαῦτα πορνεῖα· τοῦς ἄλλους ὑποπτεῖν νόμοις τὰς ἀλούστας ἐπὶ μοιχείᾳ κελεύσας. Τοιούτων μὲν δὴ φαντογάτων καὶ ἐφυβρίστων δύο πραγμάτων δι βασιλεὺς Θεοδόσιος τὴν Ἀρωματικῶν πόλιν ἐλευθέραν πεποίηκε. Καταστησάμενος δὲ καλῶς καὶ τὰ ἄλλα πράγματα, καταλείπει μὲν ἐν τῇ Ἀρωματικῶν πόλιν ἀμαρτίαντα. Αὐτὸς δὲ ἀμαρτίαντας τῷ οὐρανῷ ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπορεύθη, εἰς αὐτήν τε εἰσέρχεται ἐν ὑπατείᾳ Τατιανοῦ καὶ Συμμάχου, τῇ δεκάτῃ τοῦ Α.Δ. 391. Νοεμβρίου μηνός.

CAP. XIX.

Περὶ τῶν ἐπὶ τῆς μετανοίας πρεσβυτέρων, διώς τηνικῶν περιγράψαν.

‘Τὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔδοξε καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς μετανοίας περιελεῖν. πρεσβυτέρους τῶν ἐκκλησιῶν δι’ αἰτίαν τοιαύτην. ’Αφ’ οὐ Nαυατιανὸν τῆς ἐκκλησίας διεκρίθησαν, τοῖς ἐπταικόσιιν ἐν τῷ ἐπὶ Δεκίον διωγμῷ κοινωνῆσαι μὴ θελήσαντες, οἱ ἐπίσκοποι τῷ ^{28.} Cρ. i. 10; iv. ἐκκλησιαστικῷ κανόνι τὸν πρεσβύτερον τὸν ἐπὶ τῆς μετανοίας προσέθεσαν, διώς ἀν οἱ μετὰ τὸ βάπτισμα πταίσαντες ἐπὶ τοῦ προβληθέντος τούτου πρεσβυτέρουν ἔξομολογῶνται τὰ ἀμαρτήματα. Οὗτος δι κανὼν κρατεῖ μέχρι νῦν ἐν ταῖς ἄλλαις αἱρέσεσι· μόνοι δὲ οἱ τοῦ ‘ὅμοιον’ φρονήματος, καὶ οἱ τούτοις κατὰ τὴν πίστιν δόμοφρονες Nαυατιανὸν, τὸν ἐπὶ τῆς μετανοίας πρεσβύτερον παρητήσαντο. Nαυατιανοὶ μὲν γάρ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν τὴν προσθήκην ταύτην ἐδέξαντο· οἱ δὲ νῦν τῶν ἐκκλησιῶν κρατοῦντες ἔως πολλοῦ φυλάξαντες, ἐπὶ Νεκταρίου τοῦ ἐπισκόπου μετέθεσαν, τοιούτου τινὸς ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν συμβάντος. Γυνή τις τῶν εὐγενῶν προσῆλθεν τῷ ἐπὶ τῆς μετανοίας πρεσβυτέρῳ· καὶ κατὰ μέρος ἔξομολογεῖται τὰς ἀμαρτίας, δις ἐπεπράχει μετὰ τὸ βάπτισμα. ’Ο δὲ πρεσβύτερος παρήγγειλε τῇ γυναικὶ νηστεύειν καὶ συνεχῶς εὐχεσθαι, ἵνα σὺν τῇ δόμολογίᾳ καὶ ἔργον τι δεικνύειν ἔχῃ τῆς μετανοίας ἄξιον. ’Η δὲ γυνὴ προβαίνουσα καὶ ἀλλο πταῖσμα ἔαντῆς κατηγόρει· ἔλεγε γάρ, ὡς εἴη συγκαθευδήσας αὐτῇ τῆς ἐκκλησίας διάκονος. Τοῦτο ἐλεγχθὲν τὸν μὲν διάκονον τῆς ἐκκλησίας ἐκπεσεῖν παρεσκεύασε· ταραχὴ δὲ κατέσχε τὰ πλήθη· ἥγανάκτουν γάρ οὐ μόνον

Ταῦτα γνοὺς δὲ Μαρκιανὸς ἐμέμφετο μὲν τὴν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ πλάνην, διὰ οὗτῳ κενοδόξους ἀνθρώπους εἰς τὸ πρεσβυτεριόν προ-
[ιέναι.] ηγάγετο. Καὶ δυσφορῶν ἔλεγε, ‘βέλτιον ἦν ἐπ’ ἀκάνθαις τεθε-
κέναι τὰς χεῖρας τὰς ἑαυτοῦ, ἢ ὅτε τοὺς περὶ Σαββάτιον εἰς τὸ
πρεσβυτεριόν προεβάλετο.’ Παρασκευάζει δὲ σύνοδον Ναυαγιανῶν
— [Ζαγγάρῳ.] ἐπισκόπων γενέσθαι ἐν Ἀγγάρῳ ἐμπόριον δὲ τοῦτο ἐν Βιθυνίᾳ
πλησίον τῆς Ἐλευσιπόλεως κείμενον. “Ἐνθα συναχθέντες μετα-
πέμπονται τὸν Σαββάτιον, καὶ προτιθέναι ἐπὶ τῆς συνόδου τὰς
αἰτίας τῆς λύπης ἐκέλευνον. Τοῦ δὲ τὴν διαφωνίαν τῆς ἑορτῆς
αἰτίαν τῆς λύπης εἶναι λέγοντος, δεῖν γὰρ ἐπιτελεῖσθαι αὐτὴν ὡς
καὶ Ἰουδαῖοι παρατηροῦσι, καὶ ὡς οἱ ἐν Πάζφ συνελθόντες ἐπί-
πωσαν, ὑπονοήσαντες οἱ τῆς συνόδου φιλοκαθέδριας ἔνεκεν προ-
φασίζεσθαι τὸν Σαββάτιον, ὅρκῳ αὐτὸν κατασφαίζονται, ὡς οὐδέ-
ποτε τὴν ἐπισκοπὴν καταδέξαιτο. Τοῦ δὲ ἐπὶ τούτοις δύσπαντος,
ἐκφέρουσι κανόνα περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, διν ἐκάλεσαν ‘ἀδιά-
φορον’ φήσαντες, ‘μὴ ἀξιόλογον εἶναι αἰτίαν πρὸς χωρισμὸν τῆς
ἐκκλησίας τὴν διαφωνίαν τῆς ἑορτῆς’ μηδὲ μὴν τοὺς ἐν Πάζφ
συναχθέντας πρόκριμα τῷ καθολικῷ κανόνι γενέσθαι· καὶ γὰρ τοὺς
ἀρχαίους καὶ τοὺς ἔγγὺς τῶν ἀποστόλων, διαφωνοῦντας περὶ ταύτης
τῆς ἑορτῆς, κοινωνεῖν τε ἀλλήλοις, καὶ μηδαμῶς διαφέρεσθαι
“Ἄλλως τε καὶ τοὺς ἐν τῇ βασιλευούσῃ ‘Ρώμῃ Ναυαγιανὸν μηδέ-
ποτε ἥκολουθηκέναι ‘Ιουδαῖοις· ἀλλὰ ποιοῦντας δὲι μετ’ ἰσημερίαν
τὸ Πάσχα, μὴ διακρίνεσθαι πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως, τοὺς
μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον αὐτοῖς ἐπιτελοῦντας τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτήν.”
Ταῦτα καὶ τοιαῦτα πολλὰ λογισάμενοι ὁρίζονται τὸν ἀδιάφορον, ὡς
ἔφην, περὶ τοῦ Πάσχα κανόνα· ἐφ’ ὃ τε ἔκαστον μὲν κατὰ τὴν
συνήθειαν ἦν ἐκ προλήψεως ἔχει, ποιεῖν τὸ Πάσχα εἰ βούλοιτο·
μὴ διαφέρεσθαι δὲ πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ τοὺς διαφόρως ἑορτά-
ζοντας εἶναι πάλιν ἐν ὅμονοιᾳ τῆς ἐκκλησίας. Τοῦ ὅρου τούν
τούτου περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα παρ’ αὐτῶν τότε βεβαιωθέντος,
δὲ Σαββάτιος τοῖς ὅρκοις δεθεὶς, εἴποτε διαπεφωνημένη ἐγένετο ἡ
τοῦ Πάσχα ἑορτὴ, αὐτὸς καθ’ ἑαυτὸν προλαμβάνων ἐνήστενε, καὶ
սυκτερεύων τὴν νενομισμένην τοῦ σαββάτου ἡμέραν ἐπετέλει τὸν
Πάσχα· καὶ πάλιν τῇ ἔξῆς ἄμα πᾶσι κατὰ τὴν ἐκκλησίαν συνήγετο,
καὶ τῶν μυστηρίων μετελάμβανεν· ἐποιεῖ τε τοῦτο ἐπὶ ἔτη πολλά·
καὶ διὰ τοῦτο λανθάνειν τοὺς πολλοὺς οὐκ ἥδύνατο. Διδ καὶ τινες

τῶν ἀπλουστέρων, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ τῆς Φρυγίας καὶ Γαλατίας δρμώμενοι; νομίζοντες ἑαυτὸν ἐκ τούτου δικαιωθήσεσθαι, ἔζηλον τε αὐτὸν, καὶ τὸ Πάσχα τὸν ἐκείνου τρόπον ἐπετέλουν λαθραίως. Ἀλλὰ Σαββάτιος ὑστέροις χρόνοις καὶ παρασυνῆξε καθ' ἑαυτὸν, μικρὰ τοῦ ὄρκου φροντίσας, καὶ τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῷ καθέστη ἐπίσκοπος, ὡς προϊόντες δηλώσομεν.

Cp. vii. 22.

CAP. XXII.

Περὶ τῶν δοξάντων τῷ συγγραφεῖ διαφονῶν κατά τινας τόπους περὶ τοῦ Πάσχα καὶ βαπτισμάτων καὶ νηστειῶν καὶ γάμων καὶ συνάξεων καὶ λοιπῶν ἐκκλησια-στικῶν παρατηρήσεων.

Οὐ δὲ ἡμῖν ὑποπίπτει περὶ τοῦ Πάσχα, οὐκ ἀκαιρον, ὡς ἡγοῦμαί, διὰ βραχέων εἴπειν οὐ μοι δοκοῦσι οὔτε οἱ πάλαι περὶ τῆς ἑορτῆς ταύτης εὐλόγως πεφιλούνεικηκέναι, οὔτε οἱ μὲν Ἰουδαίοις ἐσπουδα-κότες ἀκολουθεῖν. Οὐ γὰρ εἰς νοῦν ἐβάλοντο, ὅτι τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ μετατιθεμένου εἰς Χριστιανισμὸν, τὰ ἀκριβῆ καὶ τυπικὰ τοῦ Μωσαϊ-κοῦ νόμου ἐπάνταστο· καὶ τοῦτο αὐτόθεν τὴν οἰκείαν ἔχει ἀπόδειξιν. Ἰουδαΐζειν γὰρ Χριστιανοῖς οὐδὲ εἰς τοῦ Χριστοῦ νόμος ἐπέτρεψεν· ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὁ ἀπόστολος καὶ ἐκώλυσεν, οὐ μόνον τὴν περι-τομὴν ἐκβάλλων, ἀλλὰ καὶ περὶ ἑορτῶν μὴ διακρίνεσθαι παραινῶν. Διὸ Γαλάταις γράφων φησί·

Δέγετε μοι οἱ ὑπὸ νόμου θελούντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε ; Gal. iv. 21.

Καὶ βραχέα περὶ τούτου διαλεχθεὶς, δοῦλοι μὲν δείκνυσι τὸν τῶν Ἰουδαίων λαὸν, ‘ἐπ’ ἐλευθερίᾳ δὲ κεκλῆσθαι’ τοὺς προσεληλυθότας Gal. v. 13. Χριστῷ· παρήνει δὲ καὶ μηδαμῶς ‘παρατηρεῖσθαι ἡμέρας καὶ μῆνας Gal. iv. 10. καὶ ἐνιαυτούς.’ Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαῖς μεγάλῃ φησὶν τῇ Col. ii. 26, 27 φωνῇ, σκιὰν εἶναι τὰ παραφυλάγματα· διό, φησὶ·

Μηδεὶς ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νουμηνίας, ἢ σαββάτου, ἀ τινά ἔστι σκά τοῦ μελλοντος.

Καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐβραίον δὲ, ὁ αὐτὸς ἐπισφραγιζόμενος τὰ τοι· Heb. vii. 12. αὐτα φησί·

Μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται.

Οὐδαμοῦ τοίνυν δ ἀπόστολος οὐδὲ τὰ εὐαγγέλια ‘ὑγδν δουλείας’ Gal. v. 1. τοὺς τῷ κηρύγματι προσελθοῦσιν ἐπέθηκαν· ἀλλὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ

Πάσχα καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς τιμᾶν, τῇ εὐγνωμοσύνῃ τῶν εὐεργετηθέντων κατέλιπον. "Οθεν ἐπειδὴ φιλοῦσι τὰς ἑορτὰς οἱ ἀνθρώπαι διὰ τὸ ἀνίεσθαι τῶν πόνων ἐν αὐταῖς, ἔκαστοι κατὰ χώρας, ὡς ἐβουλήθησαν, τὴν μνήμην τοῦ σωτηριώδους πάθους ἐξ ἔθους τινὸς ἐπετέλεσαν. Οὐ γὰρ νόμφ τοῦτο παραφυλάττειν δὲ Σωτὴρ ἦ οἱ ἀπόστολοι ἡμῖν παρήγγειλαν· οὐδὲ καταδίκην ἢ τιμωρίαν ἢ κατάραν, ὡς δὲ Μωϋσέως νόμος τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ ἡμῖν τὰ εὐαγγέλια ἢ οἱ ἀπόστολοι διηπελῆσαν. Ἰστορικῶς δὲ μόνον πρὸς διαβολὴν Ἰουδαίων, δτὶ ἐμιαφόνουν κατὰ τὰς ἑορτὰς, ἐν τοῖς εὐαγγελίοις καὶ καιρῷ τῶν ἀξύμων πεπονθέναι δὲ Σωτὴρ ἀναγέγραπται. Σκοπὸς μὲν οὖν γέγονε τοῖς ἀπόστολοις οὐ περὶ ἡμερῶν ἑορταστικῶν νομοθετεῖν, ἀλλὰ βίσιν δρόδυν καὶ τὴν θεοσέβειαν εἰσηγήσασθαι. Ἐμοὶ δὲ φαίνεται, ὅτι ὁστερερ ἄλλα πολλὰ κατὰ χώρας συνήθειαν ἔλαβεν, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Πάσχα ἑορτὴ παρ' ἔκάστοις ἐκ συνηθείας τινὸς ἰδιάζουσαν ἔσχε τὴν παρατήρησιν, διὰ τὸ μηδένα τῶν ἀπόστολων, ὡς ἔφην, μηδὲν νενομοθετηκέναι περὶ αὐτῆς. "Οτι δὲ ἐξ ἔθους μᾶλλον ἢ ἀπὸ νόμου παρ' ἔκάστοις ἐξ ἀρχαίου τὴν παρατήρησιν ἔλαβεν, αὐτὰ τὰ πράγματα δεικνύει. Πλεῖστοι γὰρ περὶ τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἐξ ἀρχαίου τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην ἐτήρησαν, τὴν τοῦ σαββάτου ὑπεριδόντες ἡμέραν. Καὶ τοῦτο ποιοῦντες, πρὸς τοὺς ἑτέρως τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐπιτελοῦντας οὐδέποτε διεφέροντο· ἔως δὲ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος Βίκτωρ ἀμετρα θερμανθεὶς, ἀκοινωνησάντας τοῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ τεσσαρεσκαιδεκάτηταις ἀπέστειλεν. 'Εφ' φι γενομένῳ Εἰρηναῖος δὲ Λουγδονούντος τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσκοπος τοῦ Βίκτορος δι' ἐπιστολῆς γενονταίς κατέδραμεν, μεμψάμενος μὲν αὐτοῦ τὴν θερμότητα, διδάξας δὲ, ὡς καὶ οἱ πάλαι διαπεφωνημένως ἐπιτελοῦντες τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν τῆς κοινωνίας οὐδαμῶς ἔχωρίζοντο. Καὶ ὅτι Πολύκαρπος δὲ τῆς Σμύρνης ἐπίσκοπος, δὲ ὑστερον ἐπὶ Γορδιανοῦ μαρτυρήσας, Ἀνικήτῳ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς Ῥώμης ἐκοινώνει, μηδὲν διακρινόμενος περὶ ἑορτῆς πρὸς αὐτὸν, καίτοι καὶ αὐτὸς ἐξ ἐγχωρίου τῆς ἐν Σμύρνῃ συνηθείας, τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ Euseb. v. 24. τὸ Πάσχα ἐπιτελῶν, ὡς ἐν τῇ πέμπτῃ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας Εὐσέβιος λέγει. Τινὲς μὲν οὖν, ὡς ἔφην, κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην παρετήρουν· τινὲς δὲ περὶ τὰ ἀνατολικὰ μέρη, τὸ σάββατον μὲν τῆς ἑορτῆς ἐτήρουν, διεφώνουν δὲ περὶ τὸν μῆνα. Οἱ μὲν γὰρ Ἰουδαίοις, καίτοι τὴν ἀκρίβειαν μὴ

σώζουσι, δεῦν ἔπεσθαι περὶ τῆς ἑορτῆς ἔλεγον· οἱ δὲ μετ' ἵσημερίαν ἐπετέλουν, τὸ συνεορτάζειν Ἰουδαίοις ἐκτρεπόμενοι· φάσκοντες δεὶ τοῦ ἡλίου ἐν Κριῷ δύντος καθήκειν τὸ Πάσχα ἐπιτελεῖν, τῷ Ξανθικῷ μὲν κατὰ Ἀντιοχέας μηνὶ Ἀπριλλίῳ δὲ κατὰ Ῥωμαίους. Καὶ τοῦτο ποιεῖν πειθομένους, μὴ τοῖς νῦν κατὰ πάντα πεπλανημένοις Ἰουδαίοις, ἀλλὰ τοῖς ἀρχαίοις, καὶ Ἰωσήπῳ, καθὰ ἐκεῖνος ἐν τῇ τρίτῃ τῆς Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολογίας φησίν. Ἐλλ' οὗτοι μὲν οὖτως πρὸς Joseph. Antiq. iii. 5. ἐαυτοὺς διεφώνουν· πάντες δὲ οἱ λοιποὶ ἄχρι τῶν ἐσπερίων μερῶν τοῦτον καὶ αὐτοῦ ὠκεανοῦ, μετὰ ἵσημερίαν ἐξ ἀρχαίας τινος παραδόσεως τὸ Πάσχα ποιήσαντες εὐρίσκονται. Οὗτοι γὰρ πάντες τοῦτον τοιούντες τὸν τρόπον, οὐδέποτε πρὸς ἐαυτοὺς διεφώνησαν· καὶ οὐχ ὡς τινες ἐπεθρύλησαν, ἡ ἐπὶ Κωνσταντίνου σύνοδος τὴν ἑορτὴν ταύτην παρέτρεψεν. Αὐτὸς γὰρ Κωνσταντίνος τοῖς διαφωνοῦσι περὶ ταύτης τῆς ἑορτῆς γράφων παρήνεσεν, δπως ἀν αὐτοὶ ὀλίγοι ὅντες μιμῶνται τοὺς πλείονας. Ἐλλὰ τὴν μὲν ὅλην τοῦ βασιλέως Euseb. Vit. Con. iii. 19. ἐπιστολὴν ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ Εὐσέβειον τῶν εἰς τὸν βίον Κων- supra, i. 9. σταυτίνου εὑρήσεις. Τὸ δὲ ἐν αὐτῇ περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα μέρος τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον·

"Εστι τε τάξις εἰνπρεπής, ἣν ἀπασαὶ αἱ τῶν δυτικῶν καὶ μεσημβριων καὶ ἀρκτών μερῶν τῆς οἰκουμένης παραφυλάττουσιν ἐκκλησίαι, καὶ τινες τῶν κατὰ τὴν ἑφάν τόπων. Οὐ ἔνεκεν ἐπὶ τοῦ παρόντος καλῶς ἔχειν πάντες ἱγήσαντο, καὶ αὐτὸς δὲ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγχινοίᾳ ἀρέστειν ὑπεσχόμην, ἵν' ὅπερ δ' ἀν κατὰ τὴν Ῥωμαίων πόλιν, Ἰταλίαν τε, καὶ Ἀφρικήν, καὶ ἀπασαὶ Αἴγυπτον, Ἰσπανίας, Γαλλίας, Βρετανίας, Λιθύας, ὅλην Ἑλλάδα, Ἀσιανήν τε διοίκησιν καὶ Ποντικήν καὶ Κιλικίαν, μᾶς καὶ συμφώνη φυλάττεται γνώμη, ἀσμένως τοῦτο καὶ ἡ ὑμετέρη προσδέξηται σύνεστις· λογιζομένη μὴ μόνον ὡς πλείων ἐστὶ κατὰ τοὺς προειρημένους τόπους ἐκκλησιῶν ἀριθμός, ἀλλὰ καὶ ὡς τοῦτο μᾶλιστα κοινῇ πάντας δισιώτατόν ἐστι βούλεσθαι, ὅπερ καὶ δ ἀκριβῆς λόγος ἀπαυτεῖν δοκεῖ, καὶ οὐδεμίαν μετὰ τῆς Ἰουδαίων ἐπιορκίας ἔχειν κοινωνίαν.

Τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ βασιλέως ἐπιστολή. Τεσσαρεσκαιδεκατίται δέ φασι, ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου τὴν παρατήρησιν τῆς τεσ- σαρεσκαιδεκάτης παραδεδόσθαι αὐτοῖς· οἱ δὲ κατὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὰ ἐσπέρια μέρη τοὺς ἀποστόλους Παῦλον καὶ Πέτρον τὴν ἐκεῖ παραδεδωκέναι συνήθειαν λέγουσιν. Ἐλλ' οὐδεὶς μὲν τούτων ἔγ- γραφον ἔχει παρασχεῖν τὴν περὶ τούτων ἀπόδεξιν· ὅτι μέντοι ἐκ συνηθείας τινὸς μᾶλλον κατὰ χώρας ἐπιτελεῖται ἡ τοῦ Πάσχα ἑορτὴ,

Πάσχα καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς τιμᾶν, τῇ εὐγνωμοσύνῃ τῶν εὐεργετθέντων κατέλιπον. "Οθεν ἐπειδὴ φιλοῦσι τὰς ἑορτὰς οἱ ἀνθρώπαι διὰ τὸ ἀνίσθαι τῶν πόνων ἐν αὐταῖς, ἔκαστοι κατὰ χώρας, ὡς ἐβουλήθησαν, τὴν μυήμην τοῦ σωτηριώδους πάθους ἐξ ἔθους τινὸς ἐπετέλεσαν. Οὐ γὰρ νόμφ τοῦτο παραφυλάττειν δὲ Σωτὴρ ἡ οἱ ἀπόστολοι ήμιν παρήγγειλαν" οὐδὲ καταδίκην ἡ τιμωρίαν ἡ κατάρα, ὡς δὲ Μωϋσέως νόμος τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ ήμιν τὰ εὐαγγέλια ἡ οἱ ἀπόστολοι διηπελῆσαν. Ἰστορικῶς δὲ μόνον πρὸς διαβολὴν Ἰουδαίων, ὅτι ἐμιαφόνουν κατὰ τὰς ἑορτὰς, ἐν τοῖς εὐαγγελίοις καὶ καιρῷ τῶν ἀζύμων πεπονθέναι δὲ Σωτὴρ ἀναγέυρατται. Σκοπὸς μὲν οὖν γέγονε τοῖς ἀποστόλοις οὐ περὶ ἡμερῶν ἑορταστικῶν νομοθετεῖν, ἀλλὰ βίσιν δρθὸν καὶ τὴν θεοσέβειαν εἰσηγήσασθαι. Ἐμοὶ δὲ φαινεται, ὅτι ὥστερ ἄλλα πολλὰ κατὰ χώρας συνήθειαν ἔλαβεν, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Πάσχα ἑορτὴ παρ' ἐκάστοις ἐκ συνηθείας τινὸς ἰδιάζουσαν ἔσχε τὴν παρατήρησιν, διὰ τὸ μηδένα τῶν ἀποστόλων, ὡς ἐφην, μηδενὶ νενομοθετηκέναι περὶ αὐτῆς. "Οτι δὲ ἐξ ἔθους μᾶλλον ἡ ἀπὸ νόμου παρ' ἐκάστοις ἐξ ἀρχαίου τὴν παρατήρησιν ἔλαβεν, αὐτὰ τὰ πράγματα δεικνύει. Πλεῦστοι γὰρ περὶ τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἐξ ἀρχαίου τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην ἐτήρησαν, τὴν τοῦ σαββάτου ὑπεριδόντες ἡμέραν. Καὶ τοῦτο ποιοῦντες, πρὸς τοὺς ἐτέρως τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐπιτελοῦντας οὐδέποτε διεφέροντο· ἔως δ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος Βίκτωρ ἀμετρα θερμανθεὶς, ἀκοινωνησάντας τοῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ τεσσαρεσκαιδεκάταις ἀπέστειλεν. Ἐφ' φι γενομένῳ Εἰρηναῖος δὲ Λουγδούνου τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσκοπος τοῦ Βίκτορος δι' ἐπιστολῆς γενναίως κατέδραμεν, μεμψάμενος μὲν αὐτοῦ τὴν θερμότητα, διδάξας δὲ, ὡς καὶ οἱ πάλαι διαπεφωνημένως ἐπιτελοῦντες τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν τῆς κοινωνίας οὐδαμῶς ἔχωρίζουντο. Καὶ διτὶ Πολύκαρπος δὲ τῆς Σμύρνης ἐπίσκοπος, δὲ ὑπερον ἐπὶ Γορδιανοῦ μαρτυρήσας, Ἀνικήτῳ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς Ῥώμης ἐκοινώνει, μηδὲν διακρινόμενος περὶ ἑορτῆς πρὸς αὐτὸν, καίτοι καὶ αὐτὸς ἐξ ἐγχωρίου τῆς ἐν Σμύρνῃ συνηθείας, τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τὸ Πάσχα ἐπιτελῶν, ὡς ἐν τῇ πέμπτῃ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας Εὐσέβιος λέγει. Τινὲς μὲν οὖν, ὡς ἐφην, κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην παρετήρουν τινὲς δὲ περὶ τὰ ἀνατολικὰ μέρη, τὸ σάββατον μὲν τῆς ἑορτῆς ἐτήρουν, διεφώνουν δὲ περὶ τὸν μῆνα. Οἱ μὲν γὰρ Ἰουδαίοις, καίτοι τὴν ἀκρίβειαν μὴ

σάωσοντι, δεῦν ἐπεσθαι περὶ τῆς ἑορτῆς ἔλεγον· οἱ δὲ μετ' Ἰσημερίαν ἐπετέλουν, τὸ συνεορτάζειν Ἰουδαίοις ἐκτρεπόμενοι· φάσκοντες δὲ τὸν ἡλίου ἐν Κριῷ δύτος καθήκειν τὸ Πάσχα ἐπιτελεῖν, τῷ Ξαυθικῷ μὲν κατὰ Ἀντιοχέας μηνὶ Ἀπριλλίῳ δὲ κατὰ Ῥωμαίους. Καὶ τοῦτο ποιεῖν πειθομένους, μὴ τοῖς νῦν κατὰ πάντα πεπλανημένους Ἰουδαίοις, ἀλλὰ τοῖς ἀρχαίοις, καὶ Ἰωσήπῳ, καθὰ ἐκείνος ἐν τῇ τρίτῃ τῆς Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολογίας φησίν. Ἀλλ' οὗτοι μὲν οὕτως πρὸς Joseph. ἐαυτὸὺς διεφώνουν^{Antiq. iii.} πάντες δὲ οἱ λοιποὶ ἄχρι τῶν ἐσπερίων μερῶν^{io. 5.} καὶ αὐτοῦ ὡκεανοῦ, μετὰ Ἰσημερίαν ἐξ ἀρχαίας τινος παραδόσεως τὸ Πάσχα ποιήσαντες εὑρίσκονται. Οὗτοι γὰρ πάντες τοῦτον ποιοῦντες τὸν τρόπον, οὐδέποτε πρὸς ἐαυτὸὺς διεφώνησαν· καὶ οὐχ ᾧς τινες ἐπεθρύλησαν, ἡ ἐπὶ Κωνσταντίνου σύνοδος τὴν ἑορτὴν ταύτην παρέτρεψεν. Αὐτὸς γὰρ Κωνσταντῖνος τοῖς διαφωνοῦσι περὶ ταύτης τῆς ἑορτῆς γράφων παρήνεστεν, δπως δὲν αὐτοὶ δὲλγοι ὅντες μιμῶνται τοὺς πλείονας. Ἀλλὰ τὴν μὲν δλην τοῦ βασιλέως Euseb. Vit. ἐπιστολὴν ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ Εὐστέβιου τῶν εἰς τὸν βίον Κων- Con. iii. 19. σταυτίνου εὑρήσεις. Τὸ δὲ ἐν αὐτῇ περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα μέρος τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον·

“Εστι τε τάξις εὐπρεπής, ἣν ἀπασαὶ αἱ τῶν δυτικῶν καὶ μεσημβρινῶν καὶ ἀρκτών μερῶν τῆς οἰκουμένης παραφυλάττουσιν ἐκκλησίαι, καὶ τινες τῶν κατὰ τὴν ἑφάν τόπων. Οὐ ἔνεκεν ἐπὶ τοῦ παρόντος καλῶς ἔχειν πάντες ἡγήσαστο, καὶ αὐτὸς δὲ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγχιοίᾳ ἀρέσειν ὑπεσχόμην, ἵν’ ὅπερ δ’ ἂν κατὰ τὴν Ῥωμαίων πόλιν, Ἰταλίαν τε, καὶ Ἀφρικήν, καὶ ἀπασαὶ Αἴγυπτον, Ἰσπανίας, Γαλλίας, Βρεττανίας, Λιθβανίας, ὅλην Ἑλλάδα, Ἀσιανή τε διοικησιν καὶ Ποντικήν καὶ Κιλικίαν, μιᾷ καὶ συμφώνῳ φυλάττεται γυνώμῃ, ἀσμένιως τοῦτο καὶ ἡ ὑμετέρα προσδέξηται σύνεσις¹ λογιζομένη μὴ μόνον ὡς πλειων ἐστὶ κατὰ τοὺς προειρημένους τόπους ἐκκλησιῶν ἀριθμὸς, ἀλλὰ καὶ ὡς τοῦτο μᾶλιστα κοινῇ πάντας διώτατον ἐστι βούλεσθαι, ὅπερ καὶ ὁ ἀκριβῆς λόγος ἀπαιτεῖν δοκεῖ, καὶ οὐδεμίαν μετὰ τῆς Ιουδαίων ἐπιορκίας ἔχειν κοινωνίαν.

Τοιανήτη μὲν ἡ τοῦ βασιλέως ἐπιστολή. Τεσσαρεσκαιδεκάτηται δέ φασιν, ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου τὴν παρατήρησιν τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης παραδεδόσθαι αὐτοῖς· οἱ δὲ κατὰ τὴν 'Ρώμην καὶ τὰ ἔσπερια μέρη τοὺς ἀποστόλους Παῦλον καὶ Πέτρον τὴν ἐκείνη παραδεδωκέναι συνήθειαν λέγουσιν. 'Αλλ' οὐδεὶς μὲν τούτων ἔγγραφον ἔχει παρασχεῖν τὴν περὶ τούτων ἀπόδειξιν· ὅτι μέντοι ἐκ συνηθείας τινὸς μᾶλλον κατὰ χώρας ἐπιτελέεται ἡ τοῦ Πάσχα ἑορτὴ,

ἐπίσκοποι τὰς γραφὰς ἔμηρεύουσιν. Οἱ ἐν Ἑλλησπόντῳ Ναυατιανὸι οὐχ ὅμοίως κατὰ πάντα τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει ποιῶνται τὰς εὐχὰς, παραπλησίως δὲ παρὰ πολλὰ τῇ κρατούσῃ ἐκκλησίᾳ. Καθόλου μέντοι πανταχοῦ καὶ παρὰ πάσαις θρησκείαις, τῶν εὐχῶν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν συμφωνόστας ἀλλήλαις δύο ἐπὶ τῷ αὐτῷ. Πρεσβύτερος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ οὐ προσομιλεῖ· καὶ τοῦτο ἀρχὴν ἐλαβεν, ἀφ' οὐ "Ἄρειος τὴν ἐκκλησίαν ἐτάραξεν." Ἐν Ρώμῃ πᾶν σάββατον ηστεύουσιν. Ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμαρτηκότας ἔξωθούσι τῆς κοινωνίας, ὡς οἱ Ναυατιανοί· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ Μακεδονιανοὶ ἐν Ἑλλησπόντῳ ποιοῦσι, καὶ οἱ ἐν Ἀσίᾳ Τεσσαρεσκαιδεκάτηαι. Οἱ Ναυατιανοὶ οἱ περὶ Φρυγίαν διγάμους οὐ δέχονται· οἱ δὲ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει οὗτε φανερῶς δέχονται οὕτε φανερῶς ἐκβάλλουσι· ἐν δὲ τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι φανερῶς δέχονται. Αἴτιοι γὰρ, ὡς ἡγούματι, τῆς τοιαύτης διαι φωνίας οἱ κατὰ καιρὸν τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτες· οἱ δὲ ταῦτα παραλαβόντες ὡς νόμον τοῖς ἐπιγινομένοις παρέπεμψαν. Πάντα δὲ τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἔθη κατὰ πόλεις καὶ χώρας γενούμενα ἐγγράφειν ἐργάδες, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον. Ἰκανὰ μέντοι καὶ τὰ παρατεθέντα πρὸς ἀπόδεξιν τοῦ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐκ συνηθείας τινὸς κατὰ χώρας διάφορον ἐσχηκέναι τιμήν. Διὸ περιττολογοῦσιν οἱ τὴν ἐν Νικαίᾳ συνύδον παρατρέψαι τὸ Πάσχα ἐπιθρυλήσαντες οἱ γὰρ ἐκεῖσε συνελθόντες τοὺς λαοὺς εἰς συμφωνίαν ἀγεω ἐσπούδασαν πρὸς τοὺς πολλῷ πλείονας διαφωνοῦντας τὸ πρότερον. "Οτι δὲ εὐθὺς ἐπὶ τῷ ἀποστολικῷ χρόνῳ πολλαὶ διαφωνίαι διὰ τὰ τοιαῦτα ἐγίνοντο, οὐδὲ αὐτὸν τοὺς ἀποστόλους διέλαθεν, ὡς μαρτυρεῖ ἡ βίβλος τῶν Πράξεων. Ἐπεὶ γὰρ ἔγνωσαν οἱ ἀπόστολοι ταραχὴν ἐκ τῆς διαφωνίας τῶν ἐθνῶν κινουμένην τοῖς πιστεύουσι, πάντες ἀμα γενούμενοι θεῖον νόμον ἐθέσπισαν, ἐν τύπῳ ἐπιστολῆς καταγράψαντες. Δι' οὐ τῆς βαρυτάτης μὲν περὶ τῶν τοιούτων δουλείας τε καὶ ἐρεσχελίας τοὺς πιστεύοντας ἡλευθέρωσαν· ὑποτύπωσιν δὲ ἀσφαλῆ τῆς ὁρθῆς πολιτείας, καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ θεοσέβειαν ἀγούσαν ἐδίδαξαν, μόνα δσα ἀναγκαῖως δεῖ φυλάττειν μηνύσαντες. Ἄλλ' ἡ μὲν ἐπιστολὴ ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων Πράξεισιν ἀναγέγραπται· οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ ἐνταῦθα προσκείσθαι.

Acts xv. 23. Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί, τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιοχειαν καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς τοῖς ἐξ ἑθνῶν, χαίρεων. Ἐπειδὴ

ἥκούσαμεν ὅτι τινες ἔξημάν ἔξελθόντες ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις, ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περιτέμνεσθαι, καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, οἷς οὐδεσπειλάμεθα· ἔδοξεν ἡμῖν γενουμένοις δροσθυμαδὸν, ἐκλεξαμένους ἀνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν Βαρνάβᾳ τε καὶ Παύλῳ, ἀνθρώποις παραδεδωκόσι τὴν ψυχὴν αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀπεστάλκαμεν οὖν Ἰούδαν καὶ Σίλαν, καὶ αὐτοὺς δὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας ταῦτα. Ἐδοξεν γάρ τῷ Ἀγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος, πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων ἀπέχεσθαι εἰδωλοθήτων, καὶ αἴματος, καὶ πνικτῶν, καὶ πορνείας· ἔξ δὲ διατηροῦντες ἑαυτοὺς, εὐ πράξετε. Ἐρρωσθε.

Ταῦτα μὲν ἔδοξε τῷ Θεῷ τοῦτο γάρ φησιν ἡ ἐπιστολὴ, ὅτι ἔδοξε τῷ Ἀγίῳ Πνεύματι, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος πλὴν τῶν ἐπάναγκες ὁφειλόντων φυλάττεσθαι. Τινὲς δὲ τούτων ἀμελήσαντες ἀδιάφορον μὲν πᾶσαν πορνείαν ἡγούνται, περὶ δὲ ἡμερῶν ἕορτῆς ὡς περὶ ψυχῆς ἀγωνίζονται· ἀντιστρέψαντες μὲν τὰ τοῦ Θεοῦ παραγγέλματα, καὶ νομοθετοῦντες ἑαυτοῖς, παρ' οὐδὲν δὲ τὴν τῶν ἀποστόλων νομοθεσίαν τιθέμενοι· λανθάνοντες ἑαυτοὺς, δτι ἐναντία οἷς τῷ Θεῷ ἔδοξε πράττουσι. Δυνατὸν μὲν οὖν τὸν περὶ τοῦ Πάσχα λόγου ἔτι πλέον ἐκτεῖναι, καὶ δεῖξαι ὡς οὐδὲν Ἰούδαιοι τῶν περὶ τοῦ Πάσχα χρόνων τὴν ἀκρίβειαν ἢ τύπον φυλάττουσιν ὅπως τε Σαμαρεῖς, ἀπόσχισμα ὄντες Ἰούδαιων, ἀεὶ μετ' Ἰσημερίας τὴν ἕορτὴν ταῦτην ἐπιτελοῦσιν. Ἀλλὰ ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις ἰδιαῖσθες χρῆσιε καὶ μακροτέρας ἐκθέσεως· ἐκεῖνο δὲ μόνον φημὶ, δτι οἱ φιλοῦντες Ἰούδαιοις ἀκολουθεῖν, καὶ περὶ τοὺς τύπους ἀκριβολογούμενοι, οὐδενὶ τρόπῳ τούτων ἐκπίπτειν ὁφελούσιν. Εἰ γάρ δλως ἀκριβολογεῖσθαι προήρηνται, οὐκ ὁφελούσιν ἡμέρας μόνον καὶ μῆνας παρατηρεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα ὅσα δ Χριστὸς ὑπὸ νόμου γενόμενος Ἰούδαικῶς ἐπραττεν, ἢ ὑπέμεινεν Gal. iv. 4. ὑπὸ Ἰούδαιων ἀδικούμενος, ἢ ἐνεργετῶν τοὺς πάντας τυπικῶς κατειργάζετο. Ἐν πλοίῳ εἰσελθὼν ἐδίδασκεν εἰς ἀνώγεον οἰκημα τὸ Πάσχα εὐτρεπισθῆναι ἐκέλευσεν ὅνον δεδεμένην λυθῆναι προσέταττεν τὸν βαστάζοντα κεράμιον ὕδατος, σημεῖον ἐδίδου τοῖς εἰς τὸ Πάσχα σπουδάζουσι· καὶ ἄλλα ὅσα μυρία ἐν Εὐαγγελίοις γέγραπται. Καὶ τούτων οὐδὲν σωματικῶς παραφυλάττειν σπουδάζουσιν οἱ διὰ ἕορτὴν δικαιωθῆναι νομίζοντες. Οὐ γάρ τις τῶν διδασκάλων ἐκ πλοίου ποτὲ τὴν διδασκαλίαν πεποίηται· οὐκ εἰς

ἐπίσκοποι τὰς γραφὰς ἔμηνεύουσιν. Οἱ ἐν Ἑλλησπόντῳ Ναυατιανοὶ οὐχ ὅμοιῶς κατὰ πάρτα τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει ποιῶνται τὰς εὐχὰς, παραπλησίως δὲ παρὰ πολλὰ τῇ κρατούσῃ ἐκκλησίᾳ Καθόλου μέντοι πανταχοῦ καὶ παρὰ πάσαις θρησκείαις, τῶν εὐχῶν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν συμφωνούσας ἀλλήλαις δύο ἐπὶ τὸ αὐτό. Πρεσβύτερος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ οὐ προσομιλεῖ· καὶ τοῦτο ἀρχὴν ἐλαβεν, ἀφ' οὗ Ἀρειος τὴν ἐκκλησίαν ἐτάραξεν. Ἐν Ρώμῃ πᾶν σάββατον νηστεύουσιν. Ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας τοὺς μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμαρτηκότας ἔξωθούσι τῆς κοινωνίας, ὡς οἱ Ναυατιανοί· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ Μακεδονιανὸι ἐν Ἑλλησπόντῳ ποιοῦσι, καὶ οἱ ἐν Ἀστραποσαρεγκαΐδεκατῆται. Οἱ Ναυατιανοὶ οἱ περὶ Φρυγίαν διγάμους οὐ δέχονται· οἱ δὲ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει οὗτε φανερῶς δέχονται οὗτε φανερῶς ἐκβάλλουσι· ἐν δὲ τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι φανερῶς δέχονται. Αἴτιοι γὰρ, ὡς ἡγούματι, τῆς τοιαύτης διαι φωνίας οἱ κατὰ καιρὸν τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτες· οἱ δὲ ταῦτα παραλαβόντες ὡς νόμον τοὺς ἐπιγινομένους παρέπεμψαν. Πάντα δὲ τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἔθη κατὰ πόλεις καὶ χώρας γενούμενα ἐγγράφειν ἐργάδες, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον. Ἰκανὰ μέντοι καὶ τὰ παρατείνατα πρὸς ἀπόδεξιν τοῦ τὴν ἕορτὴν τοῦ Πάσχα ἐκ συνθείας τινὸς κατὰ χώρας διάφορον ἐσχηκέναι τιμήν. Διὸ περιττολογοῦσιν οἱ τὴν ἐν Νικαίᾳ συνύδον παρατρέψαι τὸ Πάσχα ἐπιθρυλήσαντες· οἱ γὰρ ἐκεῖσε συνελθόντες τοὺς λαοὺς εἰς συμφωνίαν δίγειν ἐσπούδασαν πρὸς τοὺς πολλῷ πλείονας διαφωνοῦντας τὸ πρότερον. "Οτι δὲ εὐθὺς ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων πολλαὶ διαφωνίαι διὰ τὰ τοιαῦτα ἐγίνοντο, οὐδὲ αὐτοὺς τοὺς ἀποστόλους διέλαθεν, ὡς μαρτυρεῖ ἡ βίβλος τῶν Πράξεων. Ἐπεὶ γὰρ ἔγνωσαν οἱ ἀπόστολοι ταραχὴν ἐκ τῆς διαφωνίας τῶν ἐθνῶν κινουμένην τοῖς πιστεύουσι, πάντες δῆμα γενούμενοι θεῖον νόμον ἐθέσπισαν, ἐν τύπῳ ἐπιστολῆς καταγράψαντες. Δι' οὐ τῆς βαρυτάτης μὲν περὶ τῶν τοιούτων δουλείας τε καὶ ἐρεσχελίας τοὺς πιστεύοντας ἡλευθέρωσαν· ὑποτύπωσιν δὲ ἀσφαλῆ τῆς ὁρθῆς πολιτείας, καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ θεοσέβειαν ἄγονταν ἐδίδαξαν, μόνα δσα ἀναγκαῖως δεῖ φυλάττειν μηνύσαντες. Ἄλλ' ἡ μὲν ἐπιστολὴ ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων Πράξεισιν ἀναγέραπται· οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ ἐνταῦθα προσκείσθαι.

Acts xv. 23. Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί, τοῖς κατὰ τὴν Ἀνταχειαν καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς τοῖς ἐξ ἑθνῶν, χαίρετε. Ἐπειδὴ

ηκούσαμεν ὅτι τινες ἔξι ήμῶν ἔξιλθόντες ἐτάρακαν ὑμᾶς λόγοις, ἀνασκενάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περιτέμνεσθαι, καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, οἷς οὐ διεστειλάμεθα· ἔδοξεν ἡμῶν γενουμένοις διοδυμαδὸν, ἐκλεξαμένοις ἄνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν Βαρνάθᾳ τε καὶ Παύλῳ, ἀνθρώποις παραδεδωκσί τὴν ψυχὴν αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀπεστάλκαμεν οὖν Ἰουδαῖον καὶ Σιλαν, καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας ταῦτα. Ἐδοξεῖ γάρ τῷ Ἀγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος, πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτῶν, καὶ πορνείας· ἔξι δὲ διατηροῦντες ἑαυτοὺς, εὖ πράξετε. Ἔρρωσθε.

Ταῦτα μὲν ἔδοξε τῷ Θεῷ τοῦτο γάρ φησιν ἡ ἐπιστολὴ, ὅτι ἔδοξε τῷ Ἀγίῳ Πνεύματι, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος πλὴν τῶν ἐπάναγκες ὁφελάττεσθαι. Τινὲς δὲ τούτων ἀμελήσαντες ἀδιάφορον μὲν πᾶσαν πορνείαν ἡγοῦνται, περὶ δὲ ἡμερῶν ἕορτῆς ὡς περὶ ψυχῆς ἀγωνίζονται· ἀντιστρέψαντες μὲν τὰ τοῦ Θεοῦ παραγγέλματα, καὶ νομοθετοῦντες ἑαυτοῖς, παρ' οὐδὲν δὲ τὴν τῶν ἀποστόλων νομοθεσίαν τιθέμενοι· λαυθάνοντες ἑαυτοὺς, ὅτι ἐναντία οἷς τῷ Θεῷ ἔδοξε πράττουσι. Δυνατὸν μὲν οὖν τὸν περὶ τοῦ Πάσχα λόγον ἔτι πλέον ἐκτεῖναι, καὶ δεῖξαι ὡς οὐδὲν Ἰουδαῖοι τῶν περὶ τοῦ Πάσχα χρόνων τὴν ἀκρίβειαν ἡ τύπον φυλάττουσιν· ὅπως τε Σαμαρεῖς, ἀπόσχισμα ὄντες Ἰουδαίων, ἀεὶ μετ' Ἰσημερίαν τὴν ἔορτὴν ταῦτην ἐπιτελοῦσιν. Ἀλλὰ ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις ἰδιαῖσαν σης χρήζει καὶ μακροτέρας ἐκθέσεως· ἐκεῖνο δὲ μόνον φημὶ, ὅτι οἱ φιλοῦντες Ἰουδαῖοις ἀκολουθεῖν, καὶ περὶ τοὺς τύπους ἀκριβολογούμενοι, οὐδὲν τρόπῳ τούτων ἐκπίπτειν ὁφείλουσιν. Εἴ γάρ δὲ τοιαῦτην τὴν ἔορτὴν ταῦτην ἐπιτελοῦσιν, ὥστε οὐκ διείλουσιν ἡμέρας μόνον καὶ μῆνας παρατηρεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα ὅσα δὲ Χριστὸς ὑπὸ νόμου γενόμενος Ἰουδαϊκῶς ἐπραττεν, ἡ ὑπέμεινεν Gal. iv. 4, ὑπὸ Ἰουδαίων ἀδικούμενος, ἡ εὐεργετῶν τοὺς πάντας τυπικῶς κατειργάζετο. Ἐν πλοίῳ εἰσελθὼν ἐδίδασκεν εἰς ἀνώγεον οἴκημα τὸ Πάσχα εὐτρεπισθῆναι ἐκέλευσεν ὃνον δεδεμένην λυθῆναι προσέταττεν τὸν βαστάζοντα κεράμιον ὕδατος, σημεῖον ἐδίδουν τοῖς εἰς τὸ Πάσχα σπουδάζοντας· καὶ ἄλλα ὅσα μυρία ἐν Εὐαγγελίοις γέγραπται. Καὶ τούτων οὐδὲν σωματικῶς παραφυλάττειν σπουδάζουσιν οἱ διὰ ἔορτὴν δικαιωθῆναι νομίζοντες. Οὐ γάρ τις τῶν διδασκάλων ἐκ πλοίου ποτὲ τὴν διδασκαλίαν πεπυίηται· οὐκ εἰς

ἀνώγειν τις οἰκημα ἐκ παντὸς τελέσαι τὸ Πάσχα ἐσπούδασεν· οὐκ δινον δεδεμένην δίσαντες αὖθις ἐπέλυσαν· οὐ κεράμιον ὕδατος βαστάσαι τινὶ ἐπέτρεψαν, ίνα τὰ σύμβολα πληρωθῆ· ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα Ἰουδαϊκὰ μᾶλλον ἡγήσαντο. Ἰουδαῖοι γὰρ τὰ συμβαίνοντα ἐν τοῖς σώμασι μᾶλλον ἡ ταῖς ψυχαῖς σώζειν σπουδάζουσι· διδ καὶ ἔνοχοι τῇ κατάρᾳ γίνονται, ὅτι τὸν νόμον Μωϋσέως ἐν τύποις οὐ μὴν πρὸς ἀλήθειαν ἐκλαμβάνουσιν. Οἱ δὲ φύλοι τοὺς Ἰουδαίοις ταῦτα μὲν εἰς θεωρίαν ἀγοντι· περὶ δὲ ἡμερῶν καὶ μηνῶν ἀσπονδὸν αἰροῦνται πόλεμον, τὴν περὶ τούτων θεωρίαν πατήσαντες ὡς ἔξ ἀνάγκης καὶ αὐτοὺς κατὰ τοῦτο τὸ μέρος δμοια Ἰουδαίοις καταδικάζεσθαι, τὴν ἐκ τῆς κατάρας ψῆφον· αὐτοῖς ἐπιφέροντας. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἔξαρκειν ἡγοῦμα· ἐπαναδράμωμεν δὲ εἰς τὸ προκείμενον, οὐ μικρὸν ἔμπροσθεν πεποιήμεθα μνήμην· ὡς ἡ ἐκκλησία διαιρεθεῖσα οὐκ ἐνέμεινε τῇ γενομένῃ πρώτῃ διαιρέσει· καὶ ὡς οἱ διαιρεθέντες καθ' ἑαυτῶν πάλιν ἔχωρον, μικρᾶς τε καὶ εὐτελοῦς προφάσεως λαμβανόμενοι ἀλλήλων διεχωρίζοντο. Ναυατιανὸν μὲν οὖν, ὡς ἔφην, διὰ τὴν τοῦ Πάσχα ἐօρτὴν διηρέθησαν· καὶ περὶ τούτου οὐ μίαν μόνην διαιρεσιν ἔχουσιν· ἄλλοι γὰρ ἄλλως κατὰ ἐπαρχίας, οὐ μόνον περὶ μηνὸς, ἀλλ' ἡδη καὶ περὶ ἐβδομάδος ἡμερῶν, καὶ περὶ ἑτέρων εὐτελῶν διαφερόμενοι, πή μὲν διακρίνονται, πή δὲ καὶ ἐπιμίγνυνται.

CAP. XXIII.

Περὶ τῶν ἐν Κανσταντινούπολει Ἀρειανῶν, τῶν καὶ Ψαθυριανῶν μετονομασθέντων.

Γίγνονται δὲ καὶ ἐν Ἀρειανοῖς διαιρέσεις δι' αἰτίαν τοιαύτην· αἱ καθ' ἔκάστην παρ' αὐτοῖς ἐριστικαὶ ζητήσεις εἰς ἄτοπά τινα τοὺς λόγους αὐτῶν προήγαγον. Ἐπεὶ γὰρ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεπίστευται δὲ Θεὸς Πατήρ εἶναι Τίον τοῦ Λόγου, ζῆτημα ἐνέπεσεν εἰς αὐτοὺς, εἰ δύναται καὶ πρὸ τοῦ ὑποστῆναι τὸν Τίον δὲ Θεὸς καλεῖσθαι ‘Πατήρ’; Ἐπεὶ γὰρ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον οὐκ ἐκ Πατρὸς γεννᾶσθαι, ἀλλ' ‘ἔξ οὐκ δυτῶν’ ὑποστῆναι ἐδόξαζον, περὶ τὸ πρῶτον καὶ ἀνωτάτῳ κεφάλαιον σφαλέντες εἰκότως περὶ ψιλοῦ ὄντος εἰς ἄτοπον φιλονεικίαν ἐξέπεσον. Δωρόθεος μὲν οὖν, ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ὑπ' αὐτῶν μετασταλεὶς, ἔλεγε μὴ δύνασθαι Πατέρα εἶναι ἢ καλεῖσθαι, μὴ ὑφεστῶτος Τίον. Μαρῶνος δὲ, δν ἐκ

Θράκης πρὸ Δωροθέου κεκλήκεισαν, εὐκαίρου δραξάμενος ἀφορμῆς,—ἐλυπεῖτο γὰρ ὅτι αὐτὸν Δωρόθεος προεκέριτο,—τοῦ ἐναντίου λόγου προΐστατο. Διὰ τοῦτο γίνεται εἰς αὐτὸν διαιρεσις^ς καὶ χωρισθέντες διὰ τὸ προλεχθὲν λεξιδίον, κατ' Ἰδίαν ἐκάτερος τὰς συναγωγὰς ἐποιοῦντο· τῶν ὑπὸ Δωρόθεου ταπτομένων κατὰ τοὺς οἰκείους τόπους μεινάντων· οἱ δὲ ἀκολουθήσαντες Μαρίνῳ Ἰδίους κατασκευάσαντες εὐκτηρίους οἴκους τὰς συναγωγὰς ἐποιοῦντο, λέγοντες τὸν Πατέρα ἀεὶ εἶναι Πατέρα, καὶ μὴ ὑφεστώτος τοῦ Τίονος.^{419.} Ἐκαλοῦντο δὲ οὗτοι ‘Ψαθυριαγοί,’ δτὶ Θεόκτιστός τις ψαθυροπώλης, Σύρος τὸ γένος, διαπύρως τῷ λόγῳ τῷδε συνίστατο. Ἐπηκοούθησε δὲ αὐτοῖς καὶ Σεληνᾶς δ τῶν Γότθων ἐπίσκοπος, ἀνὴρ ἐπίμικτον ἔχων τὸ γένος· Γότθος μὲν ἦν ἐκ πατρὸς, Φρὺξ δὲ κατὰ μητέρα· καὶ διὰ τοῦτο ἀμφοτέραις ταῖς διαιλέκτοις ἐτοίμως κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἐδίδασκε. Καὶ οὗτοι δὲ μικρὸν ὕστερον διηρέθησαν, Μαρίνου πρὸς Ἀγάπιον διενεχθέντος, ὃν αὐτὸς εἰς ἐπισκοπὴν τῆς Ἐφέσου προεβέβλητο. Οὗτοι δὲ οὐ περὶ θρησκείας, ἀλλὰ περὶ προεδρίας μικροψυχήσαντες ἐπολέμουν ἀλλήλοις, τῶν Γότθων προσθεμένων τῷ Ἀγαπίῳ. Διὸ πολλοὶ τῶν ὑπὸ αὐτοῖς κληρικῶν, μισήσαντες τὴν ἐκ κενοδοξίας τεχθεῖσαν μάχην αὐτοῖς, ἀποστάντες αὐτῶν τῇ ‘δμοσιονίῳ’ πίστει προσέθεντο. Ἀρειανοὶ μὲν δὴ ἐπὶ τριακονταπέντε ἔτη χωρισθέντες ἀλλήλων, ὕστερον ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ νέου Θεοδοσίου, κατὰ τὴν ὑπατείαν τοῦ στρατηλάτου Πλάνθα, τῆς Ψαθυριανῶν ὄντος αἰρέσεως, πεισθέντες τῆς φιλο-Α.Δ. 419. νεικίας ἐπαύσαντο, καὶ ἡνῶθησαν, ὥσπερ νόμον ὁρίσαντες, μηδέποτε μυημονεῦσαι τοῦ κεφαλαίου δι’ ὃ ἐχωρίζουντο. Τοῦτο δὲ ἐν μόνῃ τῇ Κωνισταντινοπόλει ποιῆσαι δεδύνηται· οἱ γὰρ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν, εἴπουν καὶ τυγχάνουσιν ὄντες, ἐπιμένουσι χωριζόμενοι. Τοιαῦτα μὲν καὶ περὶ τῆς ἐν Ἀρειανοῖς διαιρέσεως.

CAP. XXIV.

‘Οι καὶ Εὐνομιανὸς πρὸς ἑαυτὸν ἐστασίασαν, διαφόρους προσωνυμίας ἐκ τῶν προεστώτων κτησάμενοι.

‘Αλλὰ μὴν, οὐδὲ οἱ ἀπὸ Εὐνομίου ἀδιαιρετοὶ μεμενήκασιν^ς αὐτὸς μὲν γὰρ Εὐνόμιος ἥδη πρότερον Εὐδοξίου τοῦ χειροτομήσαντος αὐτὸν ἐπίσκοπον Κυζίκου κεχώριστο, πρόφασιν λαβὼν, δτὶ Ἀέτιον

Cp. iv. 7.

τὸν αὐτοῦ διδάσκαλον ἐκβληθέντα οὐ προσεδέχετο· οἱ δὲ ἀπ' αὐτοῦ εἰς διάφορα διηρέθησαν. Πρῶτον μὲν γὰρ Θεοφρόνιός τις Καππαδόκης, ὑπὸ Εὐνομίῳ τὰ ἐριστικὰ παιδευθεὶς, καὶ παχυμερῶς τὰς Ἀριστοτέλους ‘Κατηγορίας’ καὶ τὸ ‘περὶ ἔρμηνεας’ νοήσας, συντάξας βιβλία ‘περὶ τῆς γυμνασίας τοῦ νοῦ’ ἐπέγραψε. Προσοχθίσας δὲ τοῖς ἑαυτοῦ ὁμοθήσκοις, ὡς ἀποστατήσας αὐτῶν ἐκβέβληται· καὶ παρασυνάξας αὐτοῖς, ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπώνυμον αἴρεσιν καταλέοιπε. Καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινούπόλει δὲ Εὐτύχιός τις ἐκ ψυχροῦ ζητήματος ἔχωρίσθη τῶν Εὐνομιανῶν, καὶ νῦν τὰς συνάξεις κατ' ἤδιαν ποιεῖται. ‘Ονομάζονται οὖν οἱ μὲν Θεοφρονίῳ ἀκολουθήσαντες Εὐνομιοθεοφρονιανοί· οἱ δὲ Εὐτύχιψ Εὐνομιοευτυχιανοί. ‘Οποια δὲ ψυχρὰ ῥημάτια ἔστι περὶ ὧν διαφέρονται, παραδοῦναι τῇ ιστορίᾳ οὐκ ἄξιον εἶναι κέκρικα, ἵνα μὴ εἰς ἔτερα ἀποκλίνω τὸν λόγον· πλὴν ὅτι τὸ βάπτισμα παρεχάραξαν· οὐ γὰρ εἰς τὴν Τριάδα, ἀλλ' εἰς τὸν τοῦ Χριστοῦ βαπτίζουσι θάνατον. Γέγονε δὲ ἐπὶ χρόνον τινὰ καὶ ἐν Μακεδονιανοῖς διχόνοια, Εὐτροπίουν μὲν πρεσβυτέρουν ἤδη συνάγοντος, Καρτερίουν δὲ μὴ συνανοῦντος αὐτῷ. ‘Ισως δ' ἀν καὶ ἄλλαι τινες εἰεν θρησκεῖαι ἐκ τούτων γινομεναι ἐν ταῖς ἄλλαις τῶν πόλεων. ’Εγὼ δὲ ἐν τῇ Κωνσταντινούπόλει τὰς διατριβὰς ποιούμενος, ἐν ᾗ ἐτέχθην τε καὶ ἀνετράφην, τὰ δὲ αὐτῆς γενομένα πλατύτερον διηγοῦμαι· ὅτι τινα τούτων καὶ αὐτοψίᾳ ιστόρησα, καὶ ὅτι λαμπρότερα τὰ δὲ αὐτῆς γενομένα, καὶ ἄξια μνήμης καθέστηκε· ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους συνέβη γενέσθαι καιρούς. Εἰ δέ σοι φίλον διόματα διαφόρων μανθάνειν αἰρέσεων, τῷ ἐπιγραφομένῳ ‘Αγκυρωτῷ βιβλίῳ, δι συνέταξεν δὲ Κυπρίων ἐπίσκοπος Ἐπιφάνιος, ἐντυγχάνων διδάσκουν. Περὶ μὲν δὴ τούτων ἀποχρώντως εἰρήσθω· τὰ δὲ δημόσια πράγματα πάλιν ἐταράττετο ἐξ αἰτίας τοιαύτης.

Epiphanius.
Ancorat. 13.

CAP. XXV.

Περὶ τῆς τυραννίδος Εὐγενίου, καὶ τῆς Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ μικροῦ ἀναιρέσεως, καὶ τῆς Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως κατὰ τὸν τυράννον νίκης.

Κατὰ τὰ ἑσπέρια μέρη γραμματικός τις δινόματι Εὐγένιος, ‘Ρωμαϊκοὺς παιδεύων λόγους, ἀφεὶς τὰ παιδευτήρια ἐν τοῖς βασιλείοις ἐστρατεύετο, καὶ ἀντιγραφεὶς τοῦ βασιλέως καθίσταται. Διὰ δὲ

τὸ εἶναι ἐλλόγιμος πλέον τῶν ἄλλων τιμώμενος, τὴν τύχην μετρίως οὐκ ἔνεγκεν. Ἀλλὰ συνεργὸν λαβὼν Ἀρβογάστην, διὰ ἑκ τῆς [Qu. ἔνεγκεν.] μικρᾶς Γαλατίας ὁρμώμενος στρατιωτικοῦ μὲν τάγματος ἡγεμῶν ἐτύγχανεν ὅν, τὸν δὲ τρόπον χαλεπὸς καὶ μιαιφουώτατος, εἰς τυραννίδα ἀπέκλιψε. Βουλεύουσιν οὖν ἀμφοφί φόνου κατὰ τοῦ βασιλέως Οὐλαεντινιανοῦ, τοὺς ἐπικοινωνίτας εὐνούχους ὑπεισελθόντες. Οἱ δὲ ὑποσχέσεις μειζόνων ἡ εἰχον ἀξιωμάτων δεξάμενοι καθεύδοντα τὸν βασιλέα ἀπέπνιξαν. Εὐθὺς οὖν δὲ Εὐγένιος ἐγκρατήσ τῶν ἐν τοῖς ἐσπερίοις μέρεσι πραγμάτων γενόμενος, ἐπραττεν ὅσα εἰκὸς ἦν ὑπὸ τυράννου γίνεσθαι. Ταῦτα ἀκούσας δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος αὐθὶς ἐν φροντίσι μεγίσταις καθίστατο, δευτέρων ἀγώνων τῶν μετὰ Μάξιμου προκειμένης ὁδοῦ. Συγκροτήσας οὖν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, καὶ τὸν οὐλὸν Ὄνωριον ἀναγορεύσας βασιλέα, ἐν τῇ ἑαυτοῦ τρίτῃ ὑπατείᾳ καὶ Ἀβουνδαντίου, τῇ δεκάτῃ τοῦ A.D. 893. Ἰαννουαρίου μηνὸς, αὐθὶς ἐπὶ τὰ ἐσπέρια μέρη μετὰ σπουδῆς ἐπορέυετο, καταλιπὼν ἀμφοτέρους υἱὸντας ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει βασιλεύοντας. Ἀπιόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὸν κατὰ Εὐγενίου πόλεμον πλείστοι τῶν πέραν τοῦ Ἰστρου βαρβάρων ἐπηκολούθουν, συμμαχεῖν κατὰ τοῦ τυράννου προαιρούμενοι. Οὐ πολλοῦ δὲ διαγενομένου χρόνου, τὰς Γαλλίας κατέλαβε σὺν δυνάμει πολλῇ ἐκεῖ γὰρ ηὐτρεπίζετο ἔχων καὶ αὐτὸς στρατοῦ μυριάδας πολλάς. Γίνεται οὖν συμβολὴ περὶ τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Φρίγδον, διὰ πέχει * * Καθ' ὃ μὲν οὖν μέρος Ῥωμαῖοι πρὸς Ῥωμαίους συνεπλέκοντο, Ισόπαλος ἦν ἡ μάχη· καθ' ὃ δὲ οἱ συμμαχοῦντες τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ βάρβαροι, κατ' ἐκεῖνο οἱ Εὐγενίου μᾶλλον ἐπεκράτουν. Οἱ δὲ βασιλέος ὁρῶν τὸν βαρβάρους ἀπολλυμένους, ἐν μεγίστῳ τε ἀγῶνι γενόμενος, χαμαὶ ρίψας ἑαυτὸν βοηθὸν ἐκάλει Θεόν, καὶ τῆς αἰτήσεως οὐκ ἡστόχησεν. Βακούριος γὰρ δὲ στρατηλάτης αὐτοῦ τοσοῦτον ἐπερρώσθη, ὥστε σὺν τοῖς πρωταγωνισταῖς εἰσδραμεῖν, καθ' ὃ μέρος οἱ βάρβαροι ἐδιώκοντο· καὶ διαρρήσσει μὲν τὰς φάλαγγας, τρέπει δὲ εἰς φυγὴν τὸν πρὸ βραχέως διώκοντας. Ἐπιγίνεται δὲ καὶ ἄλλο θαύματος ἀξιον· ἀνεμος γὰρ σφοδρὸς ἐπιπνεύσας τὰ πεμπόμενα βέλη παρὰ τῶν Εὐγενίου κατ' αὐτῶν περιέτρεπεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἀντιπάλων μετὰ σφοδροτέρας τῆς ὁρμῆς ἔφερε κατ' αὐτῶν τοσοῦτον ἵσχυσεν ἡ τοῦ βασιλέως εὐχή. Τούτον δὴ τὸν τρόπον γενομένης τῆς τοῦ πολέμου

τροπῆς, δὲ τύραννος προσδραμών τοῖς τοῦ βασιλέως ποσὶν ἐδέετο
σωτηρίας τυχεῖν ἀλλὰ πρὸς τοῖς ποσὶ τοῖς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν στρα-
τιωτῶν τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη. Ταῦτα πέπρακται τῇ ἔκτῃ τοῦ
A.D. 394. Σεπτεμβρίου μηνὸς, ἐν ὑπατείᾳ Ἀρκαδίου τὸ τρίτον καὶ Ὁκτωβρίου
τὸ δεύτερον. Ἀρβογάστης δὲ, δὲ τῶν τηλικούτων κακῶν αἴτιος,
μετὰ δύο τῆς συμβολῆς ἡμέρας φεύγων, ὡς ἔγνω οὐκ εἶναι αὐτῷ
βιώσιμα, τῷ οἰκείῳ ξίφει ἁυτὸν διεχρήσατο.

CAP. XXVI.

Ὦς μετὰ τὴν νίκην δὲ βασιλεὺς ἀρραστήσας τὸν υἱὸν Ὁνάριον ἐν Μεδιολάνῳ μετε-
καλέσατο· καὶ μικρὸν δόξας τῆς υἱόσου φίσαι ἵπποδρομίαν τελεσάμενος κατ'
αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐτελεύτησεν.

Οὐ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐκ τοῦ πολεμικοῦ μόχθου κακῶς διε-
τέθη τὸ σῶμα· προσδοκήσας δὲ ἐκ τῆς ἐπιγενομένης ἀρρωστίας
τέλος ἔχειν αὐτῷ τὰ τῆς ζωῆς, μείζονα τῆς τελευτῆς περὶ τῶν
δημοσίων πραγμάτων εἰχε φρουρίδα, λογιζόμενος δόσα καταλαμβάνει
κακὰ τοὺς ἀνθρώπους, βασιλέως τελευτήσαντος. Μεταπέμπεται
οὖν ἢ τάχος τὸν υἱὸν Ὁνάριον ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατα-
στῆσαι τὰ ἐσπέρια μέρη βουλόμενος. Φθάσαντος δὲ τοῦ υἱοῦ ἐν
τῇ Μεδιολάνῳ, ἀνερρώσθη τῆς υἱόσου, ἵπποδρομίας τε ἐπινικίους
ἐπιτελεῖ· καὶ πρὸ ἀρίστου μὲν ἔρρωτο, τὰς ἵπποδρομίας θεώμενος·
μετὰ δὲ τὸν ἀρίστου ἔξαφνης διετέθη κακῶς. Καὶ εἰς μὲν τὴν
θέαν προελθεῖν οὐκ ἰσχυσεν· τὸν δὲ υἱὸν τὴν ἵπποδρομίαν ἐπιτε-
λέσαι κελεύσας, νυκτὸς ἐπιγενομένης ἐτελεύτησεν, ἐν ὑπατείᾳ
A.D. 395. Ὁλυβρίου καὶ Προβίνου, τῇ ἐπτακαιδεκάτῃ τοῦ Ἰαννουαρίου μηνός.
Τοῦτο δὲ ἦν πρῶτον ἔτος τῆς διακοσιοστῆς ἐννευηκοστῆς τετάρτης
Ὀλυμπιάδος. Ἔζησε δὲ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἔτη ἔξηκοντα·
ἔβασίλευσε δὲ ἔτη δεκαέξ. Περιέχει ἡ βίβλος χρόνου ἐτῶν δε-
καέξ, μηνῶν δκτῶ.

L I B. VI.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ μὲν ἐπίταγμά σου, ὡς ἱερὲ τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπε Θεόδωρε, ἐν πέντε τοῖς προλαβούσι βιβλίοις διεπονησάμεθα, ὡς οἶόν τε τὴν ἀπὸ τῶν Κωνσταντίνου χρόνων ἐκκλησιαστικὴν ἴστορίαν συγγράψατες. Ἰσθι δὲ ἡμᾶς μὴ ἐσπουδακέναι περὶ τὴν φράσιν, ἐνυοήσαντας ὡς εἰ σπουδάσαιμεν καλλιλεξίᾳ χρήσασθαι, ἵσως μὲν καὶ ἀποπεσούμεθα τοῦ σκοποῦ. Εἰ δὲ καὶ ἐπιτευχόμεθα, οὐ τοιαῦτα πάντας δυνησόμεθα γράφειν, οὐα τοῖς παλαιοῖς συγγραφεῦσιν εἴρηται, δι' ὧν αὗξει τε καὶ χείρονα ποιεῖν νομίζοιτο ἄν τις τὰ πράγματα. Ἔπειτα δὲ καὶ οὐδαμῶς οἰκοδομήσει τοὺς πολλοὺς καὶ ἰδιώτας δλόγος, οἱ τὰ πράγματα βούλονται μόνον εἰδέναι, οὐ τὴν λέξιν ὡς καλῶς συγκειμένην θαυμάσαι. Ἰνα μὴ οὖν ἀμφοτέροις ἀνόνητος ἡ πραγματεία γένηται, τοῖς μὲν εὐπαιδεύτοις, διτι μὴ ἀξία τῇ παλαιῇ φράσει συγκρίνεσθαι, τοῖς δὲ ἰδιώταις, διτι μὴ δύνανται ἐφικέσθαι τῶν πραγμάτων καλυπτομένων ὑπὸ τῆς κομψείας τοῦ λόγου, τὴν σαφεστέραν μὲν δοκοῦσαν, ταπεινοτέραν δὲ φράσιν ἐπιτηδεύσαμεν.

Αρχόμενοι δὲ δῆμος τοῦ ἔκτου βιβλίου ἐκεῖνο προλέγομεν, διτι τῶν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἡλικίας γενομένων ἀπόμενοι δεδοίκαμεν ἥδη, μὴ οὐκ ἀρέσκοντα τοῖς πολλοῖς δόξωμεν γράφειν· ἡ διτι κατὰ τὴν παροιμίαν, ‘τὸ ἀληθές ἐστι πικρὸν,’ διτι μὴ σὺν ἐγκωμίῳ τὰ δύνματα ὧν φιλοῦσι παραλαμβάνομεν· ἡ διτι μὴ τὰς πράξεις αὐτῶν μεγαλύνομεν. Καὶ οἱ μὲν τῶν ἐκκλησιῶν ζηλωταὶ καταγνῶσορται, διτι μὴ τοὺς ἐπισκόπους λέγομεν ‘θεοφιλεστάτους’ ἢ ‘ἀγιωτάτους,’ ἡ τὰ τοιαῦτα. Άλλοι δὲ καὶ φιλοπραγμονήσουσιν ἔσθ’ διτι, διτι μὴ τοὺς βασιλεῖς ‘θειοτάτους’ καὶ ‘δεσπότας,’ καὶ δοσα χρηματίζειν εἰώθασιν, δυομάζομεν. Έγὼ δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῖς

παλαιοῖς γεγραμμένων παραστήσειν ἔχων, καὶ δεικνύναι δυνάμενος, ὡς ὁ δοῦλος παρ' αὐτοῖς ἔξι δύναμας εἴωθε τὸν δεσπότην καλέν, διὰ τὴν τῶν πραγμάτων χρέαν, παρ' οὐδὲν τὸ ἀξίωμα θέμενος, καὶ τοῖς τῆς ἴστορίας νόμοις πειθόμενος, οἱ τὴν τῶν πραγμάτων ἀπαιτῶσι διήγησιν καθαρὰν καὶ ἀληθῆ καὶ παντὸς ἀπηλλαγμένην ἐπικαλύμματος, ἐπ' αὐτὴν βαδιοῦμαι λοιπὸν τὴν ἔξήγησιν, ἢ τε αὐτὸς ἔθεασάμην συγγράφων, ἢ τε παρὰ τῶν ἑωρακότων ἥδυνηθημεν μαθεῖν, δοκιμάζων τάληθες, ἐκ τοῦ μὴ παραλλάσσειν κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοὺς διηγουμένους αὐτά. Ἐπιπόνως δέ μοι τὸ ἀληθὲς ἐγνωρίζετο, πολλῶν τε καὶ διαφόρων ἀπαγγελλόντων· καὶ τῶν μὲν παρέιναι λεγόντων τοῖς πράγμασι, τῶν δὲ πάντων μᾶλλον ἀξιούντων εἰδέναι.

CAP. I.

'Ος τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου τελευτήσαντος, τῶν οὐλῶν αὐτοῦ διανειμαμένων τὴν βασιλείαν, καὶ τοῦ στρατοῦ μετ' δλίγον ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἐλθόντος, τοῦ τε Ἀρκαδίου αὐτοῖς ὑπαντήσαντος, 'Ρουφίνος ὁ ὑπάρχων πρὸς τοὺς ποσὶ τῷ βασιλέως ὥπ' αὐτῶν ἀναρεῖται.

Τοῦ δὴ βασιλέως Θεοδοσίου τελευτήσαντος ἐν ὑπατείᾳ Ὁλυμβίου καὶ Προβίνου, τῇ ἐπτακαιδεκάτῃ τοῦ Ἱαννουαρίου μηνὸς, οἱ αὐτοῦ οὐλοὶ τὴν 'Ρωμαίων ἀρχὴν διαδέχονται· καὶ Ἀρκάδιος μὲν τῶν ἔφων, 'Ονώριος δὲ τῶν ἐσπερίων εἶχε τὸ κράτος. Τῶν ἐκκλησιῶν δὲ κατὰ τούσδε τοὺς χρόνους προειστήκεισαν ἐν μὲν τῇ βασιλευούσῃ 'Ρώμῃ Δάμασος· ἐν δὲ Ἀλεξανδρείᾳ Θεόφιλος· τῶν δὲ περὶ τὰ 'Ιεροσόλυμα Ἰωάννης ἐκράτει· Φλαβιανὸς δὲ τὴν Ἀντιοχέων εἶχε· κατὰ δὲ τὴν νέαν 'Ρώμην Κωνσταντινούπολις Cr. v. 8. Νεκτάριος εἶχε τὸν θρόνον, καθὰ καὶ ἐν τῷ προλαβόντι βιβλίῳ ἡμῖν ἴστορηται. Περὶ δὲ τὴν δγδόην τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, ἐν τῇ αὐτῇ ὑπατείᾳ, τὸ σῶμα Θεοδοσίου κομισθὲν τῇ οὐενομισμένῃ κηδείᾳ ὁ οὐλὸς ἐτίμα Ἀρκάδιος. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ μετὰ ταῦτα τῇ εἰκάδι ἐβδόμῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ὁ στρατὸς παρῆν, ὁ ἀμα τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ κατὰ τοῦ τυράννου στρατεύσας. 'Ως οὖν ὁ βασιλεὺς Ἀρκάδιος κατὰ τὸ εἰωθός πρὸ τῶν πυλῶν ἀπήντησε τῷ στρατῷ, τηνικαῦτα καὶ οἱ στρατιῶται 'Ρουφίνον τὸν ὑπάρχον τοῦ βασιλέως ἀπέκτειναν. 'Τηναπτεύετο γὰρ εἰς τυραννίδα δὲ 'Ρουφίνος καὶ δόξαν εἶχεν, ὡς αὐτὸς εἶη τοὺς Ούννους τὸ βάρβαρον ἔθνος

ἐπικαλεσάμενος εἰς τὴν Ῥωμαίων χώραν. Καὶ γὰρ ησαν κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ Ἀρμείαν τε καὶ τινα μέρη τῆς ἔψας κατατρέχοντες. Καθ' ἣν μὲν σὸν ἡμέραν δὲ Ῥουφίνος ἀνήρητο, κατ' αὐτὴν καὶ δὲ τῶν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπος Μαρκιανὸς ἐτελεύτησε· καὶ διαδέχεται τὴν ἐπίσκοπὴν Σισίννιος, οὐ καὶ ἀνωτέρῳ ἐμνημονεύ-Cp. v. 10. σαμεν.

CAP. II.

Περὶ τῆς τελευτῆς Νεκταρίου, καὶ τῆς Ιωάννου χειροτονίας.

Οὐλίγου δὲ διελθόντος χρόνου, καὶ Νεκτάριος δὲ τῆς Κωνσταντίνου πολέμως ἐπίσκοπος ἐτελεύτησεν ἐν ὑπατείᾳ Καισαρίου καὶ Ἀτ-A.D. 397. τικοῦ περὶ τὴν εἰκάδα ἔβδόμην τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Εὐθὺς οὖν σπουδὴ περὶ χειροτονίας ἐπισκόπου ἐγίνετο· καὶ ἄλλων ἄλλου ἐπιζητούντων, περὶ τε τούτου πολλάκις προτεθέσης βουλῆς, τέλος ἔδοκε ἐκ τῆς Ἀντιοχείας μεταπέμπεσθαι Ἰωάννην τὸν τῆς Ἀντιοχείας πρεσβύτερον· φήμη γὰρ ἐκράτει περὶ αὐτοῦ, ὡς εἴη διδακτικὸς ἐν ταυτῷ καὶ ἐλλόγιμος. Οὐλίγου οὖν διαδράσαντος χρόνου, ψηφίσματι κοινῷ διοικούντων πάντων, κλήρου τε φημὶ καὶ λαοῦ, δὲ βασιλεὺς αὐτὸν Ἀρκάδιος μεταπέμπεται. Διὰ δὲ τὸ ἀξόπιστον τῆς χειροτονίας παρῆσαν ἐκ βασιλικοῦ προστάγματος πολλοὶ τε καὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι, καὶ δὴ καὶ δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος· διστις σπουδὴν ἐτίθετο διασύραι μὲν τὴν Ἰωάννου δδέξιαν, Ἰσιδωρον δὲ ὑπὲρ αὐτῷ πρεσβύτερον πρὸς τὴν ἐπίσκοπὴν προχειρίσασθαι, διν πάντα ἡγάπα, διτὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ποτὲ κινδυνώδες ἐπίταγμα ἀνεδέξατο· τί δὲ τοῦτο ἐστιν, λεκτέον. Ἡνίκα δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος πρὸς τὸν τύραννον ἥγωνίζετο Μάξιμον, Θεόφιλος διὰ Ἰσιδώρου ἔνεια πέμπων βασιλεῖ, διστὰς αὐτῷ ἐπιστολὰς ἐνεχειρίσεν, ἐντειλάμενος προσενεγκεῖν τῷ νικήσατι καὶ τὰ δῶρα καὶ τὰ γράμματα. Τούτοις διακονούμενος Ἰσιδωρος καταλαβὼν τὴν Ῥώμην τῇ νίκῃ ἐφέδρευεν· ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν τὸ γινόμενον ἔλαθεν, ἀναγνώστου τοῦ συνύντος αὐτῷ τὰς ἐπιστολὰς ἐπικλέψαντος. Οὐ ἐνεκεν δὲ Ἰσιδωρος ἐν φόβῳ γενόμενος, ὡς εἶχεν, ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔφευγεν. Αὗτη πρόφασις ἦν Θεοφίλῳ τῆς ὑπὲρ Ἰσιδώρου σπουδῆς· οἱ μέντοι κατὰ τὰ βασιλεία τὸν Ἰωάννην προέκριναν. Ἐπειδὴ δὲ κατηγορίας κατὰ Θεοφίλου πολλοὶ ἀνεκίνουν, βιβλία τε κατ' αὐτοῦ ἄλλος δι' ἄλλην αἰτίαν τοῖς παροῦσιν

ἐπισκόποις ἐδύοσαν, δ προεστὼς τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος Εὐτρόπιος, λαβὼν τὰς ἐγγράφους κατηγορίας, ἐπέδειξεν τῷ Θεοφίλῳ, εἰπὼν, ‘ἐπιλογὴν ἔχειν, ἢ χειροτονεῖν Ἰωάννην, ἢ τὰς κατ’ αὐτὸν κατηγορίας εἰς ἔλεγχον ἀγεσθαι·’ ταῦτα φοβηθεὶς δ Θεόφιλος τὸν Ἰωάννην ἔχειροτόνησε. Χειροτονηθεὶς οὖν πρὸς τὴν τῆς ἐπισκοπῆς Ἱερωσύνην ἐνθρονίζεται τῇ εἰκάδι ἔκτῃ τοῦ Φεβρουαρίου

A.D. 398. μηνὸς, ὑπατείᾳ τῇ ἑξῆς, ἢ ἐπετέλουν ἐν μὲν τῇ ‘Ρώμῃ δ βασιλεὺς [Val. ἡν.] Οὐάνριος, ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει Εὐτυχιανὸς, δ τότε τῷν βασιλέων ὑπαρχος. ’Επεὶ δὲ ἐκφανῆς δ ἀνὴρ, ἐξ ὧν τε κατέλειπε λόγων, καὶ ἐξ ὧν πολλοῖς δεινοῖς περιέπεσεν, ἀξιον ἥγοῦμαι μὴ σιγῆσαι τὰ κατ’ αὐτὸν, ἀλλ’ ὡς οἰόν τε τὰ διὰ μακροτέρων λεχθῆσόμενα συστεῖλαι, εἰπεῖν τε ὅθεν ἦν καὶ ἐκ τίνων, καὶ ὅπως ἐπὶ τὴν Ἱερωσύνην ἐκλήθη· ὅπως τε ἀφηρέθη αὐτῆς, καὶ ὡς μετὰ θάνατον ἐτιμήθη μᾶλλον ἢ περιών.

CAP. III.

Περὶ γένους καὶ ἀγανῆς καὶ βίου Ἰωάννου τοῦ Κανσταντινουπόλεως ἐπισκόπου.

‘Ιωάννης Ἀντιοχεὺς μὲν ἦν τῆς Κολῆς Συρίας, υἱὸς δὲ Σεκούρδου καὶ μητρὸς Ἀνθούσης, ἐξ εὐπατριδῶν τῶν ἐκεῖ μαθητῆς δὲ ἐγένετο Λιβανίου τοῦ σοφιστοῦ, καὶ ἀκροατὴς Ἀνδραγαθίου τοῦ φιλοσόφου. Μέλλων δὲ ἐπὶ δικαιικὴν δρμᾶν, καὶ συνιδῶν τὸν ἐν τοῖς δικαστηρίοις μοχθηρὸν καὶ ἄδικον βίον, ἐπὶ τὸν ἡσύχιον μᾶλλον ἐτρέπετο· καὶ τοῦτο ἐποίησε ζηλώσας Εὐάγγελιον, δις καὶ αὐτὸς φοιτῶν παρὰ τοῖς αὐτοῖς διδασκάλοις τὸν ἡσύχιον πάλαι βίον μετήρχετο. Εὐθύς τε καὶ μεταβείς τὸ σχῆμα καὶ βάδισμα, τοῖς ἀναγνώσμασι τῶν Ἱερῶν γραμμάτων προσείχε τὸν νοῦν, καὶ συνεχεῖς ἐποιείτο τὰς ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν σπουδάς. Πείθει δὲ καὶ Θεόδωρον καὶ Μάξιμον, συμφοιτητὰς αὐτῷ ὅντας παρὰ τῷ σοφιστῇ Λιβανίῳ, καταλιπεῖν μὲν τὸν χρηματιστικὸν βίον, μετιέναι δὲ τὸν λιτόν. ‘Ων Θεόδωρος μὲν ὑστερὸν Μοψουεστίας τῆς ἐν Κιλικίᾳ πόλεως ἐπίσκοπος γέγονε· Μάξιμος δὲ Σελευκείας τῆς ἐν Ἰσαυρίᾳ. Τηνικαῦτα οὖν οὗτοι σπουδαῖοι περὶ τὴν ἀρετὴν γενόμενοι, μαθητεύοντις εἰς τὰ ἀσκητικὰ Διιδώρῳ καὶ Καρτερίῳ, οἱ τινες τότε μὲν ἀσκητηρίῳ προΐσταντο. Διόδωρος δὲ αὐτῶν ὑστερὸν ἐπίσκοπος Ταρσοῦ γενόμενος πολλὰ βιβλία συνέγραψε, ψιλῷ τῷ γράμματι

τῶν θείων προσέχων γραφῶν, τὰς θεωρίας αὐτῶν ἐκτρεπόμενος. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων Ἰωάννην δὲ ἀμα Βασιλεῖφ, τῷ τότε μὲν διακόνῳ ύπδ Μελετίου κατασταθέντι, μετὰ ταῦτα δὲ γενομένῳ Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν ἐπισκόπῳ, τὰ πολλὰ συνδιάγοντα, Ζήνων ὁ ἐπισκοπος ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων υποστρέφων ἀναγνώστην τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας καθίστησιν. Ἐν τῇ τοῦ ἀναγνώστου οὖν τάξει καθεστὼς τὸν ‘κατὰ Ἰουδαίων’ λόγον συνέταξεν. Μετ’ οὐ πολὺ δὲ καὶ τῆς τοῦ διακόνου ἀξίας παρὰ Μελετίου τυχῶν τοὺς ‘περὶ Ἱερωσύνῃς’ λόγους συνέταξεν, καὶ τοὺς ‘πρὸς Σταγείριον’ ἔτι μὴν καὶ τοὺς ‘περὶ ἀκαταλήπτου,’ καὶ τοὺς ‘περὶ τῶν συνεισ-άκτων.’ Μετὰ ταῦτα δὲ Μελετίου ἐν Κωνσταντινούπολει τελευ-τήσαντος,—ἐκεῖ γὰρ παραγεγόνει διὰ τὴν Γρηγορίου τοῦ Ναζιαν-ζηνοῦ κατάστασιν,—ἀναχωρήσας Ἰωάννης τῶν Μελετιανῶν, καὶ μήτε Παυλίνῳ συγκοινωνῶν, ἐπὶ τρεῖς δόλους ἐνιαυτὸν ἡσύχως δῆγεν. “Τοτερον δὲ Παυλίνου τελευτήσαντος, ύπδ Εὐαγρίου τοῦ διαδεξαμένου Παυλίνον χειροτονεῖται πρεσβύτερος. Αὕτη μὲν ἡ Ἰωάννου πρὸς τῆς ἐπισκοπῆς, ὡς συντόμως εἰπεῖν, διαγωγή. Ἡν δὲ ἄνθρωπος, ὡς φασι, διὰ ζῆλου σωφροσύνης πικρότερος, καὶ ‘πλέον,’ ὡς ἔφη τις τῶν οἰκειοτάτων αὐτῷ ἐκ νέας ἡλικίας, ‘θυμῷ μᾶλλον ἡ αἰδοῖ ἔχαριζετο’ καὶ διὰ μὲν ὀρθότητα βίου οὐκ ἀσφα-λῆς πρὸς τὰ μελλόντα, δι’ ἀπλότητα δὲ εὐχερής· ἐλευθεροστομίᾳ τε πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ἀμέτρως ἐκέχρητο· καὶ ἐν μὲν τῷ διδάσκειν πολὺς ἦν ὥφελῆσαι τὰ τῶν ἀκούοντων ἥθη, ἐν δὲ ταῖς συντυχίαις ἀλαζονικὸς τοῖς ἀγνοοῦσιν αὐτὸν ἐνομίζετο.

CAP. IV.

Περὶ Σαραπίανος τοῦ διακόνου, καὶ ὅποις δὲ αὐτὸν ὁ ἐπίσκοπος ἐχθρὸς τῷ κλήρῳ κατέστη καὶ πολέμος.

Τοιοῦτος δν τὸ ἥθος, καὶ ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν προβληθεὶς, μείζονι ἡ ἔχρην τῇ ὀφρύι κατὰ τῶν ὑπηκόων ἐκέχρητο, διορθοῦν τοὺς βίους τῶν ὑφ’ αὐτῷ κληρικῶν, ὡς φέτο, προαιρούμενος. Εὐθὺς οὖν ἐν ἀρχῇ φανεὶς τοῖς τῆς ἐκκλησίας τραχὺς, ύπ’ αὐτῶν ἐμισεῖτο· πολλοὶ τε πρὸς αὐτὸν ἀπηχθάνοντο, καὶ ὡς δρυγίλους ἐξέκλινον· ἐνῆγε δὲ αὐτὸν πρὸς τὸ πᾶσι προσκρούειν Σαραπίων, διάκονος ύπ’ αὐτῷ ταττόμενος. Καὶ ποτε παρόντων τῶν κληρικῶν, μεγάλῃ τῇ φωνῇ

πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοιοῦτον λόγου ἐφθέγξατο· ‘Οὐποτε, ὁ ἐπίσκοπε, τούτων κρατήσαι δυνήσῃ, εἰ μὴ μιᾷ ῥάβδῳ πάντας ἔλανοις! Τοῦτο λεχθὲν τὸ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου μῆσος ἔξήγειρεν. ‘Ο δὲ ἐπίσκοπος οὐκ εἰς μακρὰν πολλοὺς τῆς ἐκκλησίας ἄλλου δι’ ἀλλην αἴτιαν ἔξέβαλλεν’ οἱ δὲ, οἷα φιλεῖν γίνεσθαι ἐν ταῖς τοιαύταις τῶν κρατουντων δρμαῖς, φατρίας συνιστασαν κατ’ αὐτοῦ, καὶ διαβολᾶς πρὸς τὸν δῆμον ἐκέχρητο. Εἰς πίστιν δὲ ἦγεν τοὺς ἀκούοντας τὰ λεγόμενα τὸ μὴ βούλεσθαι τὸν ἐπίσκοπον συνεσθίειν τινὶ, μηδὲ καλούμενον ἐφ’ ἔστιαν παραγίνεσθαι· ἔξ οὐ καὶ μάλιστα ἡ μείζων ἐκράτησε διαβολὴ κατ’ αὐτοῦ. Καὶ τινὶ μὲν σκοπῷ συνεσθίειν οὐδενὶ προήρητο, σαφῶς οὐδεὶς ἀπαγγεῖλαι δεδύνηται· οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπολογεῖσθαι βουλόμενοι ἔφασκον ὡς εἶτι ἐμπαθῆς, καὶ δυσφόρως τὰ σιτία προσφέροιτο, καὶ διὰ τοῦτο μόνος ἐσθίει· ἄλλοι δὲ, ὅτι δι’ ὑπερβάλλουσαν ἀσκησιν τοῦτο ἐποίει. ‘Οπως δὲ ἀληθεῖας ἀν εἶχε τὸ γινόμενον, οὐ μικρὰ συνεβάλλετο πρὸς διαβολὴν τοῖς κατηγοροῦσιν αὐτοῦ. ‘Ο μέντοι λαὸς διὰ τοὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ λεγομένους ὑπ’ αὐτοῦ λόγους σφόρα συνεκρότει καὶ ἤγάπα τὸν ἀνθρωπὸν, μικρὰ φροντίζων τῶν κατηγορεῖν ἐπιχειρουντων αὐτοῦ. ‘Οποῖοι δὲ εἰσιν οἱ τε ἐκδοθέντες παρ’ αὐτοῦ λόγοι καὶ οἱ λέγοντος αὐτοῦ ὑπὸ τῶν δύνυγράφων ἐκληφθέντες, δῆπος τε λαμπρὸν, καὶ τὸ ἐπαγωγὸν ἔχοντες, τί δεῖ νῦν λέγειν, ἔξδην τοῖς βουλομένοις αὐτὸν ἀναλέγεσθαι, καὶ τὴν ἔξ αὐτῶν ὀφέλειαν καρποῦσθαι;

CAP. V.

“Οτι οὐ πρὸς τοὺς ἐν τῷ κλήρῳ μόνον Ἰακώνης δλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τέλει διεφέρετο· καὶ πέρι Εὐτροπίου τοῦ εὐνούχου.

“Εως μὲν οὖν τῷ κλήρῳ μόνῳ προσέκρουεν, ἀσθενῆς ἦν ἡ σκευωρουμένη κατ’ αὐτοῦ μηχανή· ἐπειδὴ δὲ καὶ πολλοὺς τῶν ἐν τέλει πέρα τοῦ προσήκουστον ἔξελέγχειν ἐπειράτο, τηνικαῦτα καὶ ὁ κατ’ αὐτοῦ φθόνος πλειῶν ἔξήπτετο. Καὶ πολλὰ μὲν ἐλέγετο κατ’ αὐτοῦ· τὰ πλεῖστα δὲ λοιπὸν καὶ πίστιν ἐνεποίει τοῖς ἀκούοντις προσθήκην δὲ τῇ διαβολῇ ἐποίει ἡ κατὰ Εὐτροπίου τότε λεχθεῖσα ὑπ’ αὐτοῦ προσομιλία. Εὐτρόπιος γὰρ εὐνοῦχος, προεστὼς τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, καὶ τὴν τοῦ ὑπάτου ἀξίαν πρῶτος εὐνοῦχων παρὰ βασιλέως λαβὼν, ἀμύνασθαι τινὰς προσφεύγοντας τῇ ἐκκλη-

σιά βουλόμενος, σπουδὴν πεποίητο νόμου παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων προτεθῆναι, κελεύοντα μηδένα προσφεύγειν ταῖς ἐκκλησίαις, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἥδη προσφεύγοντας ἀφέλκεσθαι. Δίκη δὲ εὐθὺς ἐπηκολούθει προῦκειτο γὰρ δὲ νόμος, καὶ μετ' οὐ πολὺ προσκρούσας τῷ βασιλεῖ ὁ Εὐτρόπιος ἐν τοῖς πρόσφυξιν ἦν. 'Ο οὖν ἐπίσκοπος, τοῦ Εὐτροπίου ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον κειμένου καὶ ἐκπεπληγότος ὑπὸ τοῦ φόβου, καθεσθεὶς ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, δθεν εἰώθει καὶ πρότερον ὅμιλεων χάριν τοῦ ἔξακονθεσθαι, λόγον ἐλεγκτικὸν ἔξετεινε κατ' αὐτοῦ. 'Εφ' φ' πλέον ἐδόκει προσκρούσειν τισὸν, δτι τὸν ἀτυχοῦντα οὐ μόνον οὐκ ἡλέει, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ ἡλεγχειν. Εὐτροπίου μὲν οὖν τότε τὴν ὑπατον ἀξίαν χειρίζοντος, διά τινα πταίσματα δὲ βασιλεὺς τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι ἐκέλευσεν· ἐκ δὲ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπάτων περιηρέθη τὸ σηνομα, καὶ μόνου τοῦ A.D. 399. συνυπατεύσαντος Θεοδώρου ἐγγέγραπται. Λόγος δὲ, δτι ὁ ἐπίσκοπος Ἰωάννης καὶ Γαϊνᾶν τὸν τηνικαῦτα στρατηλάτην τῇ συνήθει παρρησίᾳ χρώμενος ἴσχυρῶς περιύβρισεν, δτε μίαν ἐκκλησίαν τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως προστεμηθῆναι τοῖς ὅμοιοις αὐτοῦ Ἀρειανοῖς παρὰ τοῦ βασιλέως αἰτήσαι ἐτόλμησεν. "Ἄλλον τε δι' ἀλλην αἰτίαν τῶν κρατούντων ἐξήλεγχει σὺν παρρησίᾳ πολλῇ, δι' ἣν πολλοῖς διάφορος ἦν. "Οθεν καὶ Θεόφιλος δ' Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος εὐθὺς μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐπενόει δπως αὐτὸν σκευωρήσῃται, καὶ τις μὲν τῶν παρόντων περὶ τούτουν κρυφαίως διελέγετο· πολλοῖς δὲ καὶ τῶν μακρὰν ἀπόντων τὴν οἰκείαν διηγγειλε βιούλησιν. 'Ἐλύπει γὰρ αὐτὸν οὐ μόνον ἡ ὑπερβάλλουσα Ἰωάννου παρρησία, ἀλλ' δτι καὶ Ἰσδωρον τὸν πρεσβύτερον ὑπ' αὐτῷ ταττόμενον εἰς τὴν ἐπίσκοπὴν Κωνσταντινουπόλεως προβάλλεσθαι οὐκ ἴσχυσεν. 'Ἐν τούτοις μὲν τὰ κατὰ Ἰωάννην τὸν ἐπίσκοπον ἦν· καὶ εὐθὺς ἐν ἀρχῇ κατ' αὐτοῦ ὕδωρε τὸ κακόν· καὶ τὰ μὲν περὶ αὐτοῦ προϊόντες δηλώσομεν.

CAP. VI.

Περὶ τῆς τυραννίδος Γαϊνᾶ τοῦ Γότθου, καὶ τῆς ἵπ' αὐτοῦ γενομένης ταραχῆς ἐν Κωνσταντινοπόλει, καὶ περὶ τῆς ἀναιρέσεως αὐτοῦ.

Πρᾶγμα δὲ ἀξιον μηδῆμας ἐπὶ τῶνδε τῶν χρόνων γενόμενον διηγήσομαι, δεικνὺς δπως ἡ τοῦ Θεού πρόνοια τὴν πόλιν καὶ τὰ 'Ρωμαίων ἐκ μεγίστου κινδύνου παραδόξοις βοηθείαις ἐρρύσατο·

τί δέ ἔστι τοῦτο λεκτέον. Γαῖνᾶς βάρβαρος μὲν ἦν τὸ γένος· ὑπὸ Ρωμαίους δὲ γενόμενος καὶ στρατεύᾳ προσομιλήσας, κατὰ βραχὺ δὲ προκόφας, τέλος στρατηλάτης Ρωμαίων ἵππικῆς τε καὶ πεζικῆς ἀναδείκνυται. Ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς τηλικαύτης δυναστείας ἐσπένδει οὐκ ἐγίνωσκεν, οὐδὲ τὴν ἕαυτοῦ διάνοιαν κατέχειν ἤδυνατο· ἀλλὰ ‘πάντα λίθον,’ τὸ δὴ λεγόμενον, ‘ἐκίνει,’ διποτεῖς ἀν ύψῳ’ ἔστι τῷ τῆς τηλικαύτης δυναστείας ἀντὶ τὸν Ποτίστην ποιήσειε. Καὶ πᾶν μὲν τὸ Γότθων ἔθνος ἐκ τῆς αὐτοῦ χώρας μετεπέμψατο· τοὺς δὲ αὐτῷ ἐπιτηδείους τῶν στρατιωτικῶν [Val. ἄρχεις] ἀριθμῶν τούτους ἔχειν παρεσκεύαζεν. Τριβιγλάδου δὲ ἐνδεικόντων συγγενῶν χιλιαρχοῦντος τῶν ἱδρυμένων ἐν τῇ Φρυγίᾳ στρατιωτῶν, καὶ γυνώμῃ Γαῖνᾶ νεωτερίσαντος, καὶ τὰ Φρυγῶν ἔθνη παντάπασιν ἀνατρέποντος, αὐτὸς ἐπιτραπήναι ἔστι κατασκευάζει τὴν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων φροντίδα. Ἐπειτα δὲ βασιλεὺς Ἀρκάδιος ὄντεν προϊδόμενος ἐτοίμασις ἐπέτρεψεν· καὶ δι εὐθὺς ἐπορεύετο τῷ μὲν λόγῳ κατὰ Τριβιγλάδου, τῷ δὲ ἔργῳ τυραννῆσαι βουλόμενος· ἥγε δὲ μεθ’ ἔαυτοῦ Γότθων βαρβάρων οὐκ δλίγας μυριάδας· καὶ καταλαβὼν τὴν Φρυγίαν, πάντα ἀνέτρεπεν. Εὐθὺς οὖν ἐν ταραχῇ ἦν τὰ Ρωμαίων, οὐ μόνον διὰ τὸ προσδόν τῷ Γαῖνῷ πλήθος βαρβάρων, ἀλλ’ ὅτι καὶ τὰ τῆς ἔφας ἐπίκαιρα μέρη κινδυνεύειν ἔμελλε. Τότε δὴ δὲ βασιλεὺς γυνώμῃ χρηστῇ πρὸς τὸν παρόπα καιρὸν χρησάμενος, τέχνῃ μετῆλθε τὸν βάρβαρον· διαπεμψάμενος γοῦν πρὸς αὐτὸν, πᾶσι λόγοις καὶ ἔργοις θεραπεύειν ἔτοιμος ἦν. Τούτου δὲ ἔξαιτοντος δύο τῶν πρώτων τῆς συγκλήτου ἄνδρας ἀπὸ ὑπάτων, οὓς ὑπενόει ἐκκόψειν αὐτοῦ τὰς ὁρμὰς, Σατοροῦνον καὶ Αὔρηλιανδυ, ἄκων αὐτοὺς τῇ ἀνάγκῃ τοῦ καιροῦ παρεῖχεν δὲ βασιλεύς. Καὶ οἱ μὲν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ προαποθήσκειν αἰρούμενοι γενναῖς τῇ τοῦ βασιλέως κελεύστει ὑπήκοουν· καὶ πόρρω τῆς Χαλκηδόνος ἐν χωρὶς ἴπποδρόμῳ ἀπήντων, ἔτοιμοι πάσχειν πᾶν διοινὸν δὲ βάρβαρος ἥθελεν. Ἄλλ’ οὗτοι μὲν οὐδὲν φαῦλον ὑπέμειναν· δὲ ἀκκιζόμενος παρῆν ἐπὶ τὴν Χαλκηδόνα· ἀπήντα δὲ ἐκεῖστε καὶ δὲ βασιλεὺς Ἀρκάδιος. Γενόμενοί τε ἐν τῷ μαρτυρίῳ, ἔνθα τὸ σῶμα τῆς μάρτυρος Εὐφημίας ἀπόκειται, δρκοὶς ἐπιστοῦντο ἀλλήλους δὲ τε βασιλεὺς καὶ δὲ βάρβαρος, ἢ μὴ μὴ ἐπιβουλεύσειν ἀλλήλοις. Ἄλλ’ δὲ μὲν βασιλεὺς, ενορκός τις ἀνήρ καὶ διὰ τοῦτο θεοφιλῆς, τοὺς δρκοὺς ἐνέμεινε· Γαῖνᾶς δὲ παρεσπόνδει τε καὶ τοῦ οἰκείου σκοποῦ οὐκ ἐξέβαινεν, ἀλλ’ ἐμπρησμούς

τε καὶ λαφυραγωγίας ἐμελέτα ποιήσασθαι κατά τε τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ καὶ ὅλης εἰ δύναιτο τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Βεβαρβάρωτο οὖν ἡ πόλις ὑπὸ τῶν πολλῶν μυριάδων, καὶ οἱ αὐτῆς οἰκητορες ἐν αἰχμαλώτων μοίρᾳ ἔγενοντο. Τοσοῦτος δὲ ἦν ὁ ἐπικρεμασθεὶς τῇ πόλει κύνδυνος, ὡς καὶ κομήτην μέγιστου ἐκ τοῦ σύνραον καὶ μέχρι τῆς γῆς διήκοντα, καὶ οἷον οὐδεὶς ἐθεάσατο πρότερον, μηνύειν αὐτόν. 'Ο μέντοι Γαϊνᾶς πρώτον μὲν ἐπειράθη ἀνέδην διαρπαγὴν τοῦ δημοσίᾳ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις πωλουμένου ἀργυρίου ποιήσασθαι. 'Ως δὲ φήμης προμηνυθέσης, ἐφυλάξαντο προθεῖναι ἐν ταῖς τραπέζαις τὸν ἄργυρον, αὐθις ἐπὶ ἐτέραν χωρεῖ βουλήν· καὶ νυκτὸς μὲν οὖσης, ἐκπέμπει πλῆθος βαρβάρων ἐπὶ τὸ ἐμπρῆσαι τὰ βασίλεια. Τότε δὴ καὶ ἐδείχθη περιφανῶς, δπως ὁ Θεὸς πρόνοιαν ἐποιεῖτο τῆς πόλεως· ἀγγέλων γὰρ πλῆθος ὥφθη τοῖς ἐπιβουλεύουσι· ἐν σχήματι δπλιτῶν μεγάλα ἔχόντων τὰ σώματα. Οὓς ὑποτοπήσαντες οἱ βάρβαροι ἀληθῶς εἶναι στρατὸν πολὺν καὶ γενναῖον, κατεπλάγησάν τε καὶ ὑπανεχώρησαν. 'Ως δὲ ἀγγελθὲν τοῦτο τῷ Γαϊνῷ πέρα πίστεως κατεφαίνετο,—ἡπίστατο γὰρ μὴ παρεῖναι τὸ πολὺ τῶν Ῥωμαίων δπλιτικὸν, κατὰ τὰς πόλεις γὰρ ἐνδρυτο,—πέμπει καὶ αὐθις ἐτέρους τῇ ἔχομένῃ νυκτὶ καὶ μετὰ ταῦτα πολλάκις. 'Ως δὲ καὶ διαφόρως ἀποστέλλαντι τὰ αὐτὰ ἀπηγγέλλετο,—ἄει γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ ἀγγελοι τὴν αὐτὴν τοῖς ἐπιβουλεύουσι παρεῖχον φαντασίαν,—τέλος αὐτὸς σὺν πλήθει πολλῷ προσελθὼν πέραν λαμβάνει τοῦ θαύματος. 'Τπονοήσας δὲ ἀληθῶς στρατιωτῶν εἶναι πλῆθος, καὶ τοῦτο δι' ἡμέρας μὲν λαυθάνει, νύκτωρ δὲ πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐπιχείρησιν ἀντέχειν, τεχνάζεται βούλησιν, ὡς μὲν ἐνόμιζεν, Ῥωμαίους βλάπτουσαν, ἐπωφελῆ δὲ, ὡς ἡ ἔκβασις ἐδειξεν. 'Τποκρινόμενος γὰρ δαιμονῶν, ὡς εὐζόμενος τὸ μαρτύριον τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου, (ἐπτὰ δὲ σημείοις ἀπέχει τοῦτο τῆς πόλεως), καταλαμβάνει. Συνεξήσαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ βάρβαροι τὰ ὅπλα κρυφαῖς ἔξαγοντες, τοῦτο μὲν κεράμοις κατακρύψαντες, τοῦτο δὲ καὶ ἐτέραις χρώμενοι μηχαναῖς. 'Ως δὲ οἱ φρουροὶ τῶν πυλῶν τὸν δόλον εὑρόντες ἐκφέρεσθαι τὰ βέλη διεκώλυον, οἱ βάρβαροι τὰ ἔιφη σπασάμενοι τοὺς φρουροὺς διεχρήσαντο. Θόρυβός τε ἐντεῦθεν τὴν πόλιν εἶχε δεινὸς, καὶ πᾶσιν ὁ θάνατος παρεῖναι ἐδόκει. 'Αλλ' ὅμως ἡ μὲν πόλις ἐν τῷ ἀσφαλεῖ τότε ἐγίνετο, τῶν πανταχῆ πυλῶν αὐτῆς ὀχυρωμένων. Γνώμῃ δὲ

χρηστή δι βασιλεὺς ἐν καιφῷ ἔχρήστατο· καὶ φανερὸν πολέμιον κηρύξας εἶναι τὸν Γαῖνᾶν, κελεύει τοὺς ὑπολειφθέντας ἐν τῇ πόλει βαρβάρους ἀναιρεῖσθαι. Μᾶς τε ἐν μέσῳ μετὰ τὴν τῶν πυλωρῶν ἀναίρεσιν διαγενομένης ἡμέρας, συμβάλλουσιν οἱ παρόντες στρατιῶται τοῖς βαρβάροις ἐντὸς τῶν πυλῶν περὶ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Γότθων· ἐνταῦθα γὰρ πάντες οἱ ὑπολειφθέντες ἥθροισθησαν. Καὶ αὐτὴν μὲν ἐμπιμπρῶσι, ἀναιροῦσι δὲ αὐτῶν σφόδρα πολλούς· ὁ Γαῖνᾶς δὲ μαθὼν ἀνηρῆσθαι τοὺς μὴ φθάσαντας ἔξελθεῖν τῶν πυλῶν, γνούς τε μηκέτι αὐτῷ προχωρεῖν τὰς ἀπάτας, ἄφας ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου ἥλαυνεν ἐπὶ τὰ Θράκια μέρη. Καὶ καταλαβὼν τὴν Χερρόνησον, ἐξ αὐτῆς διαπεραιοῦσθαι, καὶ καταλαμβάνειν τὴν Λάμψακον ἐσπούδαξεν, ὅπως διν ἐντεῦθεν τῶν ἔφων μερῶν κρατῆσαι δυνήσηται. ‘Ως δὲ ὁ βασιλεὺς ἔφθη δύναμιν ἀποστείλας διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης, ἐνταῦθα πάλιν τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας θαυμαστὸν ἔργον ἐδείκνυτο. ‘Ως γὰρ οἱ βάρβαροι ἀποροῦντες πλοιών, σχεδίασας συμπήγαντες ἐπ’ αὐτῶν ἐπεραιοῦντο, αἱ τῶν Ρωμαίων στρατιωτικαὶ νῆσοι ὅσον οὐδέπω παρῆσαν, δινεμόσι τε Ζέφυρος πνεῦ σφοδρός. Καὶ οἱ μὲν Ρωμαῖοι ταῖς ναυσὶ ρᾳδίως διεξέπλεον· οἱ δὲ βάρβαροι ἀμα τοῖς ἵπποις ἐν ταῖς σχεδίαις ὑπὸ τοῦ κλύδωνος ἀναρριπτούμενοι ἔξειλικμῶντο, καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ διεφθείροντο· πολλοὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀπώλλυντο. Οὕτα μὲν οὖν τότε πλείστον πλῆθος τῶν βαρβάρων ἐν τῷ διέκπλω ἀπώλετο· Γαῖνᾶς δὲ ἀναζεύξας, καὶ διὰ τῆς Θράκης φυγῇ χρώμενος, περιπίπτει ἐτέρᾳ δυνάμει Ρωμαίων, καὶ ἀναιρεῖται ἀμα τοῖς σὺν αὐτῷ βαρβάροις. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐν ἐπιδρομῇ περὶ Γαῖνᾶ ἀποχρώντως λελέθω. Εἰ δέ τῷ φύλῳ ἀκριβῶς μαθεῖν τὰ ἐν ἐκείνῳ τῷ πολέμῳ γεγενημένα, ἐντυγχανέτω τῇ ‘Γαῖνᾳ’ τοῦ σχολαστικοῦ Εὔστεβίου· δις ἐφοίτα μὲν τηνικαῦτα παρὰ Τρωίῳ τῷ σοφιστῇ, αὐτόπτης δὲ τοῦ πολέμου γενούμενος ἐν τέσσαροι βιβλίοις ἡρωϊκῷ μέτρῳ τὰ γενούμενα διηγήσατο· καὶ προσφάτω ὄντων τῶν πραγμάτων, σφόδρα ἐπὶ τοῖς ποιήμασιν ἐθαυμάσθη. Καὶ νῦν δὲ ὁ ποιητὴς Ἀμμῶνιος τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ρᾳψῳδήσας

A.D. 438.   ἐν τῇ ἐκκαιδεκάτῃ ὑπατείᾳ τοῦ νέου Θεοδοσίου, ἦν ἀμα Φαύστῳ ἐπετέλει, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπιδειξάμενος λαμπρῶς εὐδοκίμησε·

A.D. 400.   Τέλος δὲ ἔσχεν οὗτος ὁ πόλεμος ἐν τῇ ὑπατείᾳ Στελίχωνος καὶ
D. 401.   Αὐρηλιανοῦ.   Τὴν δὲ ἔξῆς ὑπατείαν ἐδίδον Φραύίτος, Γότθος μὲν

καὶ αὐτὸς τῷ γένει, μεγάλη δὲ εὐνοίᾳ τῇ πρὸς Ῥωμαίους χρησάμενος, μεγάλα δὲ καὶ ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ ἀγωνισάμενος. Διὸ καὶ τῆς τοῦ ὑπάτου ἀξίας μετέσχεν· καθ' ἣν τίκτεται τῷ βασιλεῖν Ἀρκαδίῳ νίσις, δὲ ἀγαθὸς Θεοδόσιος, τῇ δεκάτῃ τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς· τοσάντα μὲν οὖν περὶ τούτων εἰρήσθω. Τηλικούτων δὲ τότε κατειληφότων τὰ Ῥωμαίων πράγματα, οἱ τὴν ἱερωσύνην πεπιστευμένοι τοῦ ῥάπτειν καθ' ἑαυτῶν δόλους ἐφ' ὕβρει τοῦ Χριστιανισμοῦ οὐδαμῶς ἀπείχοντο. Καὶ γὰρ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐπαναστάσεις ἐμελέτων κατ' ἀλλήλων οἱ Ἱερεῖς· ἀρχῆν δὲ τὸ κακὸν ἐκ τῆς Αἴγυπτου ἐλάμβανε δι' αἰτίαν τοιαύτην.

CAP. VII.

Περὶ τοῦ γενομένου σχίσματος μεταξὺ τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου καὶ τῶν μοναχῶν τῆς ἡρήμου· καὶ ὡς τὰ ὄμριγένους δὲ Θεόφιλος βιβλία ἀνεθεμάτισε.

‘Ην μικρὸν ἔμπροσθεν ζήτησις κινηθεῖσα, πότερον δὲ Θεὸς σῶμα ἐστὶν καὶ ἀνθρώπου ἔχει σχῆμα, ἢ ἀσώματός ἐστιν καὶ ἀπήλλακται ἀνθρωπίνου τε καὶ παντὸς, ἀπλῶς εἰπεῖν, σωματικὸν σχῆματος. Ἐκ δὲ τούτου τοῦ ζητήματος ἔριδες καὶ φιλονεικίαι παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐγίνοντο· τῶν μὲν τούτῳ προστιθεμένων τῷ λόγῳ, τῶν δὲ τῷ ἐτέρῳ συνηγορούντων. Καὶ μάλιστα μὲν πολλοὶ τῶν ἀπλοῦκῶν ἀσκητῶν σωματικὸν καὶ ἀνθρωπόμορφον τὸν Θεὸν εἶναι ἐβούλοντο· πλεῖστοι δὲ τούτων καταγινώσκοντες ἀσώματον εἶναι τὸν Θεόν ἔλεγον, καὶ πάσης ἐκτὸς εἶναι σωματικῆς μορφῆς ἀπεφήγαντο. Οὓς καὶ Θεόφιλος συνεφώνει δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ λαοῦ καταδραμεῖν μὲν τῶν ἀνθρωπόμορφον λεγόντων τὸ Θεόν, ἀσώματον δὲ αὐτὸν δογματίσαι τὸν Θεόν. Ταῦτα μαθόντες οἱ Αἴγυπτίων ἀσκηταὶ καταλιπόντες τὰ μοναστήρια ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔρχονται· καὶ κατεστασίαζον τοῦ Θεοφίλου, κρίναντες ὡς ἀσεβοῦντα, καὶ ἀνελεῖν βουλόμενοι. Τοῦτο γνόντος δὲ Θεόφιλος εἰς ἀγῶνα καθίσταται, καὶ ἐπενόει τέχνην, ὅπως ἀν διαφύγῃ τὸν ἀπειλούμενον θάνατον. Καὶ δόθεὶς αὐτοῖς κολακεῖψ μετῆλθε τὸν ἄνδρας, οὗτως εἰπὼν πρὸς αὐτούς· ‘Οὗτος ὑμᾶς εἴδον, ὡς Θεοῦ πρόσωπον.’ Τοῦτο λεχθὲν ἔχανγωσε τὸν μοναχὸν τῆς ὁρμῆς. ‘Αλλ’ εἰ ἀληθεύεις,’ ἔφα-

σαν, ‘ὅτι τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπόν ἐστιν ὡς καὶ τὸ ἡμέτερον, ἀναθεμάτισον τὰ Ὀριγένους βιβλία· ἔξι αὐτῶν γάρ τινες διαλεγόμενοι ἐναυτιοῦνται τῇ δόξῃ ἡμῶν’ εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσεις, τὰ τῶν ἀσεβούντων καὶ θεομάχων ἐκδέχουν παρ’ ἡμῶν.’ ‘Ἄλλ’ ἔγώ,’ ἔφη Θεόφιλος, ‘ποιήσω τὰ δεδογμένα ὑμῖν, καὶ μὴ χαλεπαίνετε πρὸς μέ· καὶ γάρ ἔγώ ἀπεχθῶς ἔχω πρὸς τὰ Ὀριγένους βιβλία, καὶ μέμφομαι τοὺς δεχομένους αὐτά.’ Οὗτῳ μὲν οὖν τότε τοὺς μοναχοὺς ἀποκρουσάμενος, ἀπεπέμψατο· καὶ ἵσως δ’ ἀνὴρ τούτους ζῆτησις ἄχρι τούτου προελθοῦσα ἐπανσατο, εἰ μὴ ἐπιστήφθη τούτῳ ἔτερον πρᾶγμα τοιόνδε τι. Τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀσκητηρίων προεστήκεισαν τέσσαρες ἄνδρες εὐλαβεῖς, Διόσκορος, Ἀμμώνιος, Εὐσέβιος, Εὐθύμιος. Οὗτοι αὐτάδελφοι μὲν ἥσαν ‘οἱ Μακροὶ’ δὲ ἐκ τοῦ σώματος ὀνομάζοντο· ἥσαν δὲ καὶ βίφι καὶ λόγῳ ἐκπρέποντες· καὶ διὰ τοῦτο πολὺς ἦν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ περὶ αὐτῶν λόγος. Θεόφιλός τε δὲ Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος πάντας ἥγαπα καὶ ἐτίμα τοὺς ἄνδρας· διὸ καὶ ἔνα μὲν αὐτῶν τὸν Διόσκορον ἐπίσκοπον καθιστᾷ· Ἐρμουπόλεως, βίᾳ ἐλκύσας· δύο δὲ ἐξ αὐτῶν παρεκάλεσε συνεῖναι αὐτῷ, καὶ μόλις μὲν ἐπεισεν ὡς ἐπίσκοπος δὲ ὅμως καὶ προστηνάγκασεν, καὶ τῇ τῶν κληρικῶν ἀξιαὶ τιμήσας, τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῖς ἐνεχείρισεν. Οἱ δὲ τῇ ἀνάγκῃ μὲν ἔμενον, καλῶς τῇ οἰκονομίᾳ προσέχοντες· ἥνιώντο δὲ ὅμως, ὅτι μὴ ἐφιλοσόφουν ὡς ἥθελον, τῇ ἀσκήσει προσκείμενοι. Ἐπεὶ δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ προσβλάπτεσθαι τὴν ψυχὴν ἐνόμιζον, δρῶντες τὸν ἐπίσκοπον χρηματιστικὸν τε μετερχόμενον βίον, καὶ πολλὴν σπουδὴν περὶ χρημάτων κτῆσιν τιθέμενον, καὶ διὰ ταῦτα, τὸ δὴ λεγόμενον, ‘πάντα λίθον κινοῦντα,’ παρρητοῦντό τε συνεῖναι αὐτῷ, τὴν ἐρημίαν ἀγαπᾶν εἰπόντες, καὶ ταῦτην προτιμᾶν τῆς ἐν ἀστεὶ διαγωγῆς. ‘Οἱ δὲ, ἔως μὲν μὴ ἐγίνωσκε τὴν ἀληθῆ πρόφασιν, παρεκάλει προσμένειν’ ἐπεὶ δὲ ἔγνω καταγινωσκόμενος ὑπὸ αὐτῶν, δργῆς ὑποπίμπλαται, καὶ πᾶν αὐτοῖς κακὸν ἥπελει ποιεῖν. Τῶν δὲ μικρὰ φροντισάντων τῆς ἀπειλῆς καὶ εἰς τὴν ἐρημον χωρησάντων, θερμός τις, ὡς ἔοικεν, δὲ Θεόφιλος ὁν οὐ μικρὰν ἐποιεῖτο τὴν κίνησιν κατ’ αὐτῶν· ἀλλὰ σκευωρεῖσθαι πάσαις μηχαναῖς τοὺς ἄνδρας ἐσπούδαζεν. ‘Εμίσει δὲ εὐθὺς καὶ τὸν αὐτῶν ἀδελφὸν Διόσκορον τὸν τῆς Ἐρμουπόλεως ἐπίσκοπον’ ἐλύπει δὲ αὐτὸν ἴκανῶς τὸ προσκείσθαι αὐτῷ τοὺς ἀσκητὰς, καὶ

[Val. τότε.]

περὶ αὐτὸν σέβας ἔχει πολύ. Ὑγίνωσκέ τε ὡς οὐδενὶ τρόπῳ
 βλάψει τοὺς ἄνδρας, εἰ μὴ τοὺς μοναχοὺς ἐκπολεμώσει αὐτοῖς·
 μεθόδῳ οὐν χρήται τοιαύτῃ. Εὖ ἡπίστατο τοὺς ἄνδρας πολλάκις
 δῆμα αὐτῷ περὶ Θεοῦ λόγους κεκινηκότας, ὡς εἴη δὲ Θεὸς ἀσώματος,
 καὶ οὐδαμῶς ἀνθρωπόμορφος· ἀκολουθεῖ γάρ ἔξανάγκης τῷ ἀνθρω-
 πομόρφῳ τὸ ἀνθρωποπαθές· καὶ τοῦτο γεγύμνασται παρά τε τῶν
 παλαιοτέρων, καὶ μάλιστα παρὰ Ὡριγένους. Οὕτως ἔχων καὶ
 φρονῶν περὶ Θεοῦ δὲ Θεόφιλος, διὰ τὸ ἀμύνασθαι τοὺς ἔχθροὺς
 ἀντιστρέφων τὰ καλῶς αὐτοῖς δεδογμένα οὐκ ὕκυησεν ἀλλὰ
 συναρπάζει τοὺς πλείστους τῶν μοναχῶν, ἀνθρώπους ἀκεράίους
 μὲν, ‘ἴδιώτας δὲ τῷ λόγῳ,’ τὸν πολλοὺς δὲ ἀγραμμάτους ὄντας.² Cor. xi. 6.
 Καὶ διαπέμπεται τοῖς ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀσκητηρίοις, ‘μὴ δεῖν πειθεσθαι
 Διοσκόρῳ μήτε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, λέγουσιν ἀσώματον τὸν
 Θεόν. ‘Ο γάρ Θεὸς, φησὶν, κατὰ τὴν θείαν γραφὴν καὶ ὀφθαλ-
 μὸν ἔχει, καὶ ὥτα, καὶ χείρας, καὶ πόδας, καθὰ καὶ οἱ ἀνθρωποι·
 οἱ δὲ περὶ Διόσκορον Ὡριγένει ἀκολουθοῦντες βλάσφημον δόγμα
 εἰσάγουσιν, ὡς ἄρα δὲ Θεὸς οὔτε ὀφθαλμοὺς, οὔτε ὥτα, οὔτε πόδας,
 οὔτε χείρας ἔχει.’ Τούτῳ τῷ σοφίσματι συναρπάζει τοὺς πλείστους
 τῶν μοναχῶν· καὶ γίνεται διάπυρος στάσις ἐν αὐτοῖς. ‘Οσοι μὲν
 οὖν γεγύμνασμένον εἶχον τὸν νοῦν οὐ συνηρπάγησαν ὑπὸ τοῦ
 σοφίσματος· ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ Διόσκορον καὶ Ὡριγένην ἐπει-
 θοῦτο. Οἱ δὲ ἀπλούστεροι, πλείους τε ὄντες καὶ ζῆλον ἔχοντες
 θερμὸν, κατὰ τῶν ἀδελφῶν εὐθέως ἔχώρουν. Ἡν οὖν διαίρεσις ἐν
 αὐτοῖς, καὶ ἀλλήλους ὡς ἀσεβοῦντας διέσυρον· καὶ οἱ μὲν Θεο-
 φίλῳ προσέχοντες ‘Ὀριγενιαστὰς καὶ ἀσεβεῖς’ ἐκάλουν τοὺς
 ἀδελφούς· οἱ δὲ ἔτεροι ‘Ἀνθρωπομορφιανοὺς’ τὸν ὑπὸ Θεοφίλου
 ἀναπεισθέντας ὠνόμαζον. ‘Ἐκ τούτου παρατριβὴ γίνεται οὐ μικρὰ,
 καὶ ἦν μεταξὺ τῶν μοναχῶν πόλεμος ἀσπονδος. Θεόφιλος δὲ ὡς
 ἔγρα προβάντα τὸν σκοπὸν, δῆμο πλήθει καταλαβὼν τὴν Νιτρίαν,
 ἐνθα εἰσὶ τὰ ἀσκητήρια, ἔξοπλίζει τοὺς μοναχοὺς κατά τε Διο-
 σκόρους καὶ τῶν αὐτοῦ ἀδελφῶν· οἱ δὲ κινδυνεύσαντες ἀπολέσθαι
 μόλις διέφυγον. Ταῦτα κατὰ τὴν Αἴγυπτον γινόμενα δὲ Κωνσταν-
 τινουπόλεως ἐπίσκοπος Ἰωάννης τέως ἤγνοει· ταῖς διδασκαλίαις
 τε ἦνθει, καὶ διαβόητος ἐπὶ ταύταις ἦν. Ήνέησε δὲ πρῶτος καὶ
 τὰς περὶ τὸν συκτερινὸν ὅμινον εὐχὰς ἔξι αἰτίας τοιάσδε.

CAP. VIII.

Περὶ τῶν συνάξεων τῶν νυκτερινῶν ὅμων τῶν Ἀρειανῶν, καὶ τῶν τὸ Ὀμοούσιον πρεσβευόντων, καὶ περὶ τῆς γενομένης ἐν αὐτοῖς συμβολῆς· καὶ διὶ ἡ τὸν ἀντιφόνων ὑμνοφόρῳ ἀπὸ Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου τὴν ἀρχὴν ἔσχεν.

Οἱ Ἀρειανίζοντες, ὥσπερ ἔφημεν, ἔξω τῆς πόλεως τὰς συναγωγὰς ἐποιούντο. Ἡνίκα οὖν ἐκάστης ἐβδομάδος ἐορταὶ κατελάμβανον, φημὶ δὴ τό τε σάββατον καὶ ἡ Κυριακὴ, ἐν αἷς αἱ συνάξεις κατὰ τὰς ἐκκλησίας εἰώθασι γίνεσθαι, αὐτοὶ ἐντὸς τῶν τῆς πόλεως πυλῶν περὶ τὰς στοὰς ἀθροιζόμενοι, καὶ φέδας ἀντιφάνους πρὸς τὴν Ἀρειανὴν δόξαν συντιθέντες γῆδον· καὶ τοῦτο ἐποίουν κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς νυκτός. Ὅποδὲ ὅρθρον τὰ τοιαῦτα ἀντιφάνα λέγοντες διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐξήεσαν τῶν πυλῶν, καὶ τὸν τόπους ἔνθα συνήγοντες κατελάμβανον. Ἐπειδὴ δὲ ἐρεθισμὸς κατὰ τῶν τὸ ‘ὅμοούσιον’ φρονούντων λέγοντες οὐκ ἐπαύοντο,—πολλάκις γὰρ καὶ τοιαύτην φύδην ἔλεγον, ‘Ποῦ εἰσὶν οἱ λέγοντες τὰ τρία μίαν δύναμιν;’ τότε δὴ καὶ Ἰωάννης εὐλαβηθεὶς, μή τις τῶν ἀπλουστέρων ὑπὸ τῶν τοιούτων φύδων ἀφέλεκυσθῇ τῆς ἐκκλησίας, ἀντιτίθησιν αὐτοῖς τὸν τοῦ ἰδίου λαοῦ, δπως ἀν καὶ αὐτοὶ ταῖς νυκτερινᾶσι ὑμνολογίαις σχολάζοντες ἀμαρφώσωι μὲν τὴν ἐκείνων περὶ τούτουν σπουδὴν, βεβαίους δὲ τὸν οἰκείους πρὸς τὴν ἑαυτῶν πίστιν ἐργάσωνται. Ἄλλ’ ὁ μὲν σκοπὸς Ἰωάννου ἐδόκει εἶναι χρηστός· σὺν ταραχῇ δὲ καὶ κινδύνοις τὸ τέλος ἐδέξατο. ‘Ως γὰρ λαμπρότεροι οἱ τοῦ ‘ὅμοουσίου’ ὑμνοὶ ἐν ταῖς νυκτεριναῖς ὑμνολογίαις ἐδείκνυντο,—ἐπινεύσηντο γὰρ παρ’ αὐτοῦ σταυροὶ ἀργυροὶ φέροντες φῶτα ἐκ τῶν κηρύνων λαμπάδων, τῆς βασιλίδος Εὔδοξίας παρεχούσης τὴν εἰς αὐτὰ δαπάνην,—πλήθος δύτες οἱ Ἀρειανίζοντες καὶ ζηλοτυπίᾳ ληφθέντες ἀμύνεσθαι τε καὶ συμπληγάδας ἐπεχείρουν ποιεῖν. Ἔτι γὰρ ἐκ τῆς παραλαβούσης δύναστείας ἔνθερμοι τε πρὸς μάχην ἤσαν, καὶ κατεφρόνουν αὐτῶν. Μή μελλήσαντες οὖν ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν συγκρούσουσι· καὶ βάλλεται μὲν λίθῳ κατὰ μετώπουν Βρίσκων ὁ τῆς βασιλίδος εὐνοῦχος, συγκροτῶν τότε τὸν ὑμνῳδούς· ἀπόλλυνται δὲ καὶ τινες τοῦ λαοῦ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἐφ’ οἵς κινηθεὶς ὁ βασιλεὺς διεκώλυσε τὸν Ἀρειανοὺς τὰς ὑμνολογίας ἐν τῷ δημοσίῳ ποιεῖν· καὶ τὰ μὲν

λεγόμενα τοιαῦτα ἡν. Λεκτέον δὲ καὶ ὅθεν τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ἡ κατὰ τὸν ἀντιφώνους ὕμνους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνήθεια. Ἰγνάτιος δὲ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας, τρίτος ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐπίσκοπος, δε καὶ τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῖς συνδιέτριψεν, διπτασίᾳ εἶδεν ἀγγέλων διὰ τῶν ἀντιφώνων ὕμνων τὴν ἀγίαν Τριάδα ὕμνούντων, καὶ τὸν τρόπον τοῦ ὄράματος τῇ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίᾳ παρέδωκεν. Ὅθεν καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις αὕτη ἡ παράδοσις διεδόθη· οὗτος μὲν οὖν ὁ περὶ τῶν ἀντιφώνων ὕμνων λόγος ἐστιν.

CAP. IX.

Περὶ τῶν Μακρὰν καλούμενων μοναχῶν, καὶ δύος δ' αὐτοὺς ἀσπονδον ἔχθραν δὲ Θεόφιλος πρὸς Ἰωάννην ἐσχηκὼς καθαρῆσαι τοῦτον ἐσπούδαζεν.

Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ οἱ ἀπὸ τῆς ἑρήμου μοναχοὶ ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔρχονται ἀμα Διοσκόρῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ ἀδελφοῖς. Συνῆν δὲ αὐτοῖς καὶ Ἰσιδωρος, δὲ πάλαι Θεοφίλῳ τῷ ἐπισκόπῳ φιλαίτατος, τότε δὲ ἀπεχθέστατος γενόμενος δι' αἰτίαν τοιάνδε. Πέτρος τις πρωτοπρεσβύτερος ἦν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας πρὸς τοῦτον ἀπεχθῶς ἐσχηκὼς δὲ Θεόφιλος τῆς ἐκκλησίας αὐτὸν ἐκβαλεῖν ἐπενόησε. Καὶ μέμψιν αὐτῷ κατήνεγκεν, ὡς εἴη τινὰ γυναικά Μανιχαίαν τὴν θρησκείαν εἰς τὰ Ἱερὰ μυστήρια προσδεξάμενος, μὴ πρότερον τῆς Μανιχαϊκῆς αἱρέσεως ἀποστήσας αὐτήν. Ἐπει δὲ ὁ Πέτρος ἔλεγε καὶ μετατίθεσθαι τῆς θρησκείας τὴν γυναικα, καὶ μηδὲ παρὰ γυνάμην Θεοφίλου δεδέχθαι αὐτὴν, ἡγανάκτει δὲ Θεόφιλος, ὡς συκοφαντούμενος· μὴ γὰρ εἰδέναι τὸ γεγονός ἔλεγεν· δὲ οὖν Πέτρος Ἰσιδωρον ἐκάλει μαρτυρῆσαι αὐτῷ, ὡς οὐκ ἡγυότει τὰ περὶ τῆς γυναικὸς δὲ ἐπίσκοπος. Ἐτύγχανε δὲ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν ἐν τῇ βασιλευόντῃ Ῥώμῃ διάγων δὲ Ἰσιδωρος ἐπέμπετο γὰρ παρὰ Θεοφίλου πρὸς Δάμασον τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, ἐπὶ τῷ καταλλάξαι αὐτὸν πρὸς Φλαβιανὸν τὸν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας. Διεκρίνοντο γὰρ οἱ Μελετίῳ προσκείμενοι πρὸς *Cr. v.* Φλαβιανὸν διὰ τὸν ὄρκον, ὡς μοι καὶ πρότερον εἴρηται. Ἐπανελθὼν τοίνυν ἐκ τῆς Ῥώμης δὲ Ἰσιδωρος, καὶ πρὸς μαρτυρίαν παρὰ τοῦ Πέτρου κληθεὶς, ἔλεγεν ὡς εἴη δεχθέντα ἡ Μανιχαία κατὰ γυνάμην τοῦ ἐπισκόπου· μεταδεδωκέναι τε αὐτῇ καὶ αὐτὸν τὰ

μυστήρια. 'Εξάπτεται οὖν πρὸς δργὴν δ Θεόφιλος, καὶ ἀμφοτέ-
τική πρὸς δργὴν ἀπῆλασεν.
 ρους πρὸς δργὴν ἀπῆλασεν. Αὕτη πρόφασις γέγονε τοῦ καὶ
 'Ισιδωρον ἅμα τοῖς περὶ Διόσκορον ἐλθεῖν ἐν τῇ Κωνσταντιων-
 πόλει, ὅπως ἀν παρὰ τε τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ ἐπισκόπῳ Ἰωάννῃ τὰ
 κατ' αὐτῶν ἐσκευωρημένα ἔξελεγχθῆσθαι. Μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ
 Ἰωάννης ἐν τιμῇ μὲν ἦγε τοὺς ἄνδρας· καὶ τῶν εὐχῶν μετέχειν
 οὐκ ἐκώλυσε, κοινωνίαν δὲ τῶν μυστηρίων οὐκ ἔφη πρὸς διαγνώ-
 σεως μεταδώσειν αὐτοῖς. 'Ἐν τούτοις καθεστώτος τοῦ πράγματος,
 ἥκει εἰς τὰς ἀκοὰς Θεοφίλου λόγος ψευδῆς, ὡς εἴη Ἰωάννης καὶ
 εἰς τὰ μυστήρια δεξάμενος αὐτὸν καὶ ἔτοιμος πρὸς τὸ ἐπικουρῆσαι
 αὐτοῖς. Καὶ παντοῖος ἐγίνετο, ὅπως ἀν μὴ μόνον τοὺς περὶ Διό-
 σκορον καὶ 'Ισιδωρον ἀμύνηται, ἀλλὰ γὰρ καὶ Ἰωάννην κατενέγκῃ
 τοῦ θρόνου. Διαπέμπεται οὖν κατὰ πόλεις πρὸς τοὺς ἐπισκόπους
 ἐπιστολὰς, κρύπτων μὲν τὸν ἑαυτὸν σκοπὸν, μόνοις δὲ τοῖς Ὡριγέ-
νοις βιβλίοις δῆθεν μεμφόμενος· οἷς πρὸς αὐτὸν Ἀθανάσιος μάρ-
τυσι τῆς οἰκείας πίστεως ἐν τοῖς κατὰ Ἀρειανῶν λόγοις ἔχρήσατο
πολλάκις.

CAP. X.

'Ος καὶ Ἐπιφάνιος δ Κύπρον ταῖς Θεοφίλου ἀπάταις συναπαχθεὶς, τῷ δοκεῖν κατὰ
 τῶν Ὡριγένους συγγραμμάτων ἐπισκόπων σύνοδον ἐν τῇ Κύπρῳ συναγαγόν,
 'Ιωάννη διεμέμφατο, χρωμένω ταῖς βίβλοις Ὡριγένους.

Σπένδεται δὴ φιλίαν καὶ πρὸς Ἐπιφάνιον τὸν Κωνσταντίας τῆς
 Κύπρου ἐπίσκοπον, πρότερον διαφερόμενος πρὸς αὐτόν· ἐμέμφετο
 γὰρ Ἐπιφανίῳ Θεόφιλος ὡς μικρὰ φρονοῦντι περὶ Θεοῦ, ὅτι
 ἀνθρωπόμορφον αὐτὸν εἶναι ἐνόμιζεν. Οὕτως οὖν Θεόφιλος ἔχων
 περὶ Θεοῦ, καὶ μεμφόμενος τοῦς ἀνθρωπόμορφον τὸ Θεῖον νομί-
 ζουσι, διὰ τὴν πρὸς ἐτέρους ἀπέχειαν ἥρνειτο μὲν ἐν τῷ φανερῷ
 δὲ ἐδόξαζεν· φιλοποιεῖται δὲ τότε τὸν Ἐπιφάνιον διαφερόμενος
 πρὸς αὐτὸν, ὡς ἐκ μετανοίας δόμοφρονήσας κατὰ τὴν περὶ Θεοῦ
 δόξαν αὐτῷ. Καὶ παρασκευάζει σύνοδον ποιῆσαι τῶν ἐν Κύπρῳ
 ἐπισκόπων ἐπὶ τῷ διαβαλεῖν τὰ Ὡριγένους βιβλία. Ἐπιφάνιος
 δὲ δι' ὑπερβάλλονταν εὐλάβειαν ἀπλοϊκὸς ὡν τὸν τρόπον ταχέως
 ὑπῆχθη ὑπὸ τῶν Θεοφίλου γραμμάτων. Καὶ καθίσας συνέδριον
 τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐπισκόπων ἀπαγορεύει μὲν τοῦ ἀναγινώσκειν τὰ
 Ὡριγένους βιβλία, διαπέμπεται δὲ καὶ γράμματα πρὸς Ἰωάννην,

παρασῶν ἀπέχεσθαι μὲν τῶν Ὡριγενέων ἀναγνωσμάτων, συνάγεων δὲ καὶ αὐτὸν συνέδριων, καὶ σύμψηφους κατὰ τοῦτο γίνεσθαι. Θεόφιλος τοίνυν τὸν ἐπ' ἔνταβελα περιβόητον Ἐπιφάνιον συναρπάσας, καὶ γνὼν προβάντα αὐτῷ τὸν σκοπὸν, θαρρῶν καὶ αὐτὸς συνήγαγε πολλοὺς τῶν ἐπισκόπων. Καὶ παραπλησίαν τῷ Ἐπιφανίῳ κατὰ τῶν Ὡριγένους βιβλίων, τοῦ πρὸ διακοσίων καὶ<sup>[Val. om.
καὶ.]</sup> περίπου ἐτῶν τελευτήσαντος, διαβολὴν ἐποιεῖτο· οὐ τοῦτον προηγουμένως ἔχων τὸν σκοπὸν, ἀλλὰ τοὺς περὶ Διόσκορον σπεύδων ἀμύνασθαι. Ἰωάννης δὲ μικρὰ φροντίσας τῶν μηνυθέντων αὐτῷ παρά τε Ἐπιφανίου καὶ αὐτοῦ Θεοφίλου, τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἐκκλησιῶν προσεῖχε τὸν νοῦν. Καὶ ἦνθει μὲν κατ' αὐτήν τῆς δὲ κατ' αὐτοῦ γενομένης σκευωρίας οὐδένα λόγον ἐτίθετο. Ἐπεὶ δὲ Θεόφιλος καταφανῆς ἐγένετο τοῖς πολλοῖς σπουδάζων καθελεῖν τῆς ἐπισκοπῆς τὸν Ἰωάννην, τότε δὴ καὶ οἱ ἀπεχθῶς πρὸς Ἰωάννην ἔχοντες πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ σκευωρίαν ἀνεκινοῦντο. Καὶ πολλοὶ μὲν τοῦ κλήρουν, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει κατὰ τὰ βασίλεια μέγιστον ἰσχύοντες, καιρὸν εὑρηκέναι λογιζόμενοι καθ' ὃν Ἰωάννην ἀμύνωνται, μεγίστην ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει σύνοδον γενέσθαι παρεσκενάζον, τοῦτο μὲν δὶ' ἐπιστολῶν, τοῦτο δὲ καὶ ἀγράφως διαπεμπόμενοι.

CAP. XI.

Περὶ Σεβηριανοῦ καὶ Ἀντιόχου τῶν Σύρων, ὅποις Ἰωάννου ἀπέστησαν, καὶ διὰ τίνας αἰτίας.

Ηὕξησε δὲ τὸ κατὰ Ἰωάννου μῆσος καὶ ἔτερον ἐπισυμβάν τοιώνδε δύνο ἐπίσκοποι κατ' αὐτὸν ἤνθησαν Σύροι ὄντες τὸ γένος, Σεβηριανὸς καὶ Ἀντιόχος. Σεβηριανὸς μὲν Γαβάλων, πόλις δὲ αὗτη τῆς Συρίας· Ἀντιόχος δὲ Πτολεμαΐδος τῆς ἐν Φοινίκῃ ἐκκλησίας προειστήκει. Ἀμφω μὲν οὖν διὰ λόγων ῥήτορικῶν ἤχθησαν· Σεβηριανὸς δὲ δοκῶν πεπαιδεῦσθαι, οὐ πάνυ τῇ φωνῇ τὴν Ἑλληνικὴν ἔξετράν τον γλῶσσαν ἀλλὰ καὶ Ἑλληνιστὶ φθεγγόμενος Σύρος ἦν τὴν φωνήν. Ἀντιόχος μὲν οὖν πρότερον ἐκ τῆς Πτολεμαΐδος ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐλθὼν, κατὰ τὰς ἐκκλησίας ἐπὶ χρόνον τινὰ πεπονημένως διδάξας, καὶ πολλὰ ἐκ τούτων χρηματισάμενος, ἐπὶ τὴν ἑαυτὸν ἀνέδραμε. Σεβηριανὸς δὲ πυθόμενος μετὰ ταῦτα πολλὰ τὸν Ἀντιόχον ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως

συλλέξαντα, ζηλοῦν καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐσπούδασεν. Ἀσκηθεὶς τε οὖν καὶ συντάξας λόγους συχνοὺς καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔρχεται. Καὶ δεχθεὶς ἀσμένιος ὑπὸ Ἰωάννου, μέχρι μὲν τινος ὑπέτρεχε τὸν ἄνδρα καὶ ἐκολάκευε, καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἥπτον ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος ἦνθει τε κατὰ τὰς διδασκαλίας, καὶ πολλοῖς τῶν ἐν τέλει καὶ δὴ καὶ αὐτῷ βασιλεῖ γίνεται γνώριμος. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τοσούτῳ συνέβη τῆς Ἐφέσου τελευτῆσαι τὸν ἐπίσκοπον, ἀνάγκη κατέλαβε τὸν Ἰωάννην εἰς τὴν Ἐφεσον ἀπελθεῖν ἐπὶ τῷ χειροτονήσαι ἐπίσκοπον. Καὶ γενόμενος ἐν αὐτῇ, ἀλλον τε ἄλλων προβάλλεσθαι σπουδαζόντων, καὶ σφόδρα διαπληκτιζομένων πρὸς ἑαυτοὺς περὶ ὧν ἔκαστος ἐψηφίζετο, συνιδὼν δὲ Ἰωάννης ἀμφότερα τὰ μέρη φιλονείκως διακείμενα, καὶ ἐν οὐδενὶ πείθεσθαι τῇ παραινέσει αὐτοῦ θέλοντα, ἐσπούδασεν ἀκοπιαστὶ τὴν τούτων ἔριν λύσαι. Αὐτὸς τοίνυν Ἡρακλεῖδην τινα διάκονον ἔαντος, γένει Κύπριον, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβάλετο· καὶ οὕτω ἀμφότερα τὰ μέρη παυσάμενα τῆς πρὸς σφᾶς φιλονεικίας ἡσύχασαν. Ἀνάγκη οὖν γέγονε χρονίζειν τὸν Ἰωάννην κατὰ τὴν Ἐφεσον· παρέλκουστος δὲ αὐτοῦ κατ’ αὐτὴν, δὲ Σεβηριανὸς ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἔρασμιώτερος τοῖς ἀκροαταῖς ἐγίνετο. Καὶ ταῦτα οὐκ ἐλάνθανε μὲν τὸν Ἰωάννην, ταχέως γάρ αὐτῷ τὰ γιωμενα διηγεῖλετο· Σαραπίωνος δὲ, οὐ καὶ πρότερον ἐποιησάμην μνήμην, ὑποβάλλοντος, καὶ ταράττεσθαι λέγοντος ὑπὸ Σεβηριανοῦ τὴν ἐκκλησίαν, πρὸς ζηλοτυπίαν δὲ Ἰωάννης προήχθη. Ὁδοῦ οὖν πάρεργον πολλὰς ἐκκλησίας Ναυατιανῶν καὶ Τεσσαρεσκαιδεκατιῶν ἀφελῶν, ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔρχεται. Καὶ αὐτὸς μὲν πάλιν τὴν προσήκουσαν κηδεμονίαν τῶν ἐκκλησιῶν ἐποιεῖτο· Σαραπίωνος δὲ τὴν δφρῦν καὶ τὴν ἀλαζονείαν οὐδὲν ὑποφέρειν ἐδύνατο. Ἐπεὶ γάρ πολλὴν τὴν παρρησίαν παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ Ἰωάννῃ ἐκέκτητο, πέρα τοῦ καθήκοντος πᾶσι προσεφέρετο· διὸ καὶ τὸ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου μῖσος πλέον ἐξήπτετο. Καί ποτε τοῦ Σεβηριανοῦ παριόντος, τὴν προσήκουσαν ἐπισκόπῳ τιμὴν οὐκ ἀπένειμεν, ἀλλὰ καθήμενος διετέλει, δεικνὺς μικρὰ φροντίζειν τῆς Σεβηριανοῦ παρουσίας. Ταύτην οὐκ ἦνεγκεν δὲ Σεβηριανὸς τὴν τοῦ Σαραπίωνος καταφρόνησιν· καὶ πρὸς τούτοις μέγα ἀνακέκραγεν εἰπὼν, ‘Εἰ Σαραπίων Χριστιανὸς ἀποθάνοι, Χριστὸς οὐκ ἐνηθρώπησε.’ Ταύτης τῆς ἀφορμῆς δὲ Σαραπίων δραξάμενος φανερῶς ἔχθρὸν τὸν Σεβηριανὸν

τῷ Ἰωάννῃ κατέστησεν, ἀποκρύψας μὲν τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ‘εἰ Σαραπίων Χριστιανὸς ἀποθάνοι’ μόνον δὲ εἰρηκέναι εἰπὼν τὸν Σεβηριανὸν, ‘ἄρα Χριστὸς οὐκ ἐνηθρώπησε’ καὶ τοῦ στίφους ἑαυτοῦ μάρτυρας, ὡς ἐπὶ εἰρημένῳ τούτῳ, παρῆγε. Μὴ μελλήσας οὖν δὲ Ἰωάννης ἔξελαύνει αὐτὸν τῆς πόλεως· καὶ γνοῦσα ταῦτα ἡ Αὐγοῦστα Εὐδοξία μέμφεται μὲν τῷ Ἰωάννῃ, παρασκευάζει δὲ ἥ τάχος καλεῖσθαι τὸν Σεβηριανὸν ἐκ τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Χαλκηδόνος. Καὶ δὲ μὲν δοσον οὐδέπω παρῆν· Ἰωάννης δὲ τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν ἔξεκλινε, καὶ οὐδενὶ παραιωνῦτι πειθῆντος ἦν· ὡς καὶ ἡ βασιλισσα Εὐδοξία ἐν τῇ ἐπωνύμῳ τῶν ἀποστόλων ἐκκλησίᾳ τὸν ίδιν Θεοδόσιον τὸν νῦν εὐτυχῶς βασιλεύοντα, κομιδῆ τότε νήπιον ὅντα, εἰς Cp. vii. 22. τὰ γόνατα τοῦ Ἰωάννου ἐμβαλοῦσα, καὶ δρκους κατ’ αὐτὸν πολλοὺς καθορκώσασα, μόλις τὴν πρὸς Σεβηριανὸν ἔπεισε φιλίαν ἀσπάσασθαι. Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον οὗτοι κατὰ τὸ φανερὸν ἐφιλιώθησαν· ἔμενον δὲ οὐδὲν ἡττον τὴν γνώμην ὑπουλον πρὸς ἀλλήλους φυλάττοντες· ἡ μὲν οὖν ὑπόθεσις τῆς πρὸς Σεβηριανὸν λύπης, τοιαύτη τις ἦν.

CAP. XII.

‘Ος καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰσελθὼν δὲ Ἐπιφάνιος συνάξεις καὶ χειροτονίας ἐπέτελει παρὰ γνώμην τοῦ Ἰωάννου, Θεοφίλῳ χαριζόμενος.

Μετ’ οὐ πολὺ δὲ ἐκ τῆς Κύπρου δὲ ἐπίσκοπος Ἐπιφάνιος ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν πάλιν ἔρχεται, ταῖς ὑποθήκαις Θεοφίλου πεισθεῖς· ἐπικομιζόμενος ἐν ταῦτῳ τὰ καθαιρετικὰ τῶν Ὡριγένους βιβλίων, δι’ ὃν οὐκ αὐτὸν Ὡριγένην ἀκοινώνητον εἶναι ἀπέφηνεν, ἀλλὰ τὰ βιβλία μόνον διέβαλλεν. Προσορμίσας οὖν τῷ ἐπὶ Ἰωάννην μαρτυρίῳ, (ἀπέχει δὲ τοῦτο ἐπὶτὰ σημεῖα τῆς πόλεως), καὶ ἔξελθὼν τῆς νεώς, σύναξίν τε ἐπιτελέσας, καὶ διάκονον χειροτονήσας, αὐθις εἰς τὴν πόλιν εἰσέρχεται. Καὶ τὴν μὲν προτροπὴν Ἰωάννου ἔξεκλινε Θεοφίλῳ χαριζόμενος, ἐν ἰδιαῖσοντι δὲ καταλύει μοιῆτῇ· καὶ συγκαλῶν τὸν ἐπιδημοῦντας τῶν ἐπισκόπων, τὰ καθαιρετικὰ τῶν βιβλίων Ὡριγένους ὑπανεγίνωσκεν· οὐκ ἔχων μέν τι λέγειν πρὸς αὐτὰ, δοκεῖν δὲ αὐτῷ καὶ Θεοφίλῳ ἐκβαλεῖν αὐτά. [ἱδόκει, Val.] Καὶ τινες μὲν αἰδούμενοι τὸν Ἐπιφάνιον προσυπέγραφον πολλοὶ δὲ τοῦτο ποιεῖν ἔξετρέποντο· ὃν ἦν καὶ Θεότιμος ὁ ἐπίσκοπος

Σκυθίας, ὃς πρὸς τὸν Ἐπιφάνιον τοιάδε ἀπεκρίνατο· “Ἐγὼ,
ἔφη, ‘ὦ Ἐπιφάνιε, οὕτε τὸν πάλαι καλῶς κεκοψημένου καθυβρί-
ζειν αἴροιμαι· οὕτε βλάσφημον ἐπιχειρεῖν πρᾶγμα τολμῶ, ἐκ-
βάλλων δὲ οἱ πρὸς ἡμῶν οὐκ ἡθέτησαν· ἄλλως τε, μήτε κακὴν εἶναι
[εἰδότες τοῦτα διδασκαλίαν ἐν τοῖς Ὡριγένους βιβλίοις εἰπῶν.] Προκομίσας τε
βιβλίον Ὡριγένους, ὑπανέγυνω, καὶ ἐδέεικνεν τὰς ἐκκλησιαστικὰς
ἐκθέσεις· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπῆγε λέγων· ‘Οἱ ταῦτα ὑβρίσαντες,
εἰς τὰ περὶ δὲ οἱ λόγοι ἔξυβρίσαντες ἔλαθον ἑαυτούς.’ Ταῦτα μὲν
δὲ ἐπ’ εὐλαβείᾳ καὶ βίον δρθότητι περιβόητος Θεότιμος πρὸς Ἐpi-
φάνιον ἀπεκρίνατο.

CAP. XIII.

Oīa φησὶν δ συγγραφεῖς ὑπὲρ Ὡριγένους.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ φιλολογοροι τοὺς πολλοὺς συνήρπασαν, ὡς
βλασφήμῳ μὴ προσέχειν τῷ Ὡριγένει, μικρὰ διελθεῖν περὶ τούτων
οὐκ ἄκαριον εἶναι ἥγονμα. Οἱ εὔτελεῖς, καὶ ἀφ’ ἑαυτῶν μὴ
δυνάμενοι φαίνεσθαι, ἐκ τοῦ ψέγειν τοὺς ἑαυτῶν κρείττονας δεί-
κυνθεῖαι βούλονται. Τοῦτο πέπονθε πρώτος Μεθόδιος, τῆς ἐν
Λυκίᾳ πόλεως λεγομένης Ὄλύμπου ἐπίσκοπος· εἴτα Εὐστάθιος, ὁ
τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ πρὸς ὀλίγον ἐκκλησίας προστάτης· καὶ μετὰ ταῦτα
Ἀπολινάριος, καὶ τὸ τελευταῖον Θεόφιλος. Αὗτη τῶν κακολόγων
τετρακτύς, οὐ κατὰ ταῦτὸν ἐλθόντες, τὸν ἄνδρα διέβαλον· ἄλλος
γάρ δι’ ἄλλο ἐπὶ τὴν κατ’ αὐτὸν κατηγορίαν ἔχώρησαν, δεικνύντες
ἔκαστοι, ὡς δ μὴ διέβαλλον, τοῦτο πάντως ἐδέξαντο. Ἐπειδὴ γὰρ
ἄλλος ἄλλου δόγματος δὲ καθ’ εἰς ἐπελαμβάνοντο, δῆλον ὡς ἔκαστος
δ μὴ ἔσκωπτεν, τοῦτο ὡς ἀληθὲς πάντως ἐδέχετο, τῷ ἀποσιωτῷ
ἐπαινῶν τοῦτο δ μὴ διέβαλε. Μεθόδιος μὲν οὖν πολλὰ κατα-
δραμῶν τοῦ Ὡριγένους, ὕστερον ὡς ἐκ παλιωφδίας θαυμάζει τὸν
ἄνδρα ἐν τῷ διαλόγῳ φῶτερον· Ἐνώπιον· ‘Ἐνώπια·’ Ἐγὼ δὲ τι καὶ
πλέον ἐκ τῆς ἐκείνων αἵτιάσεως εἰς σύστασιν Ὡριγένους φημι.
Οἱ γάρ κινήσαντες δισπατέρ φόντο μέμψεως ἄξια, δι’ δὲ οὓς κακῶς
δοξάζοντα περὶ τῆς ἀγίας Τριάδος οὐδὲ δλως ἐμέμψαντο, δείκνυνται
περιφανῶς τὴν δρθήν εὐσέβειαν μαρτυροῦντες αὐτῷ. Οὗτοι μὲν
οὖν διὰ τοῦ μὴ μέμψασθαι μαρτυροῦντιν αὐτῷ· Ἀθανάσιος δὲ,
τῆς ‘ὅμοουσίου’ πίστεως ὑπερασπιστὴς, ἐν τοῖς κατὰ Ἀρειανῶν

λόγοις μεγάλῃ τῇ φωνῇ μάρτυρα τῆς οἰκείας πίστεως τὸν ἄνδρα καλεῖ, τοὺς ἐκείνου λόγους τοῖς ὁδοῖς συνάπτων, καὶ λέγων· ‘Ο <sup>Cp. Ath. i
Decr. Nic.</sup> θαυμαστὸς,’ φησὶ, ‘καὶ φιλοποιώτατος Ὡριγένης, τάδε περὶ τοῦ’²⁷. Τίοῦ τοῦ Θεοῦ τῇ ἡμετέρᾳ δόξῃ μαρτυρεῖ, συναίδιον αὐτὸν λέγων τῷ Πατρὶ.’ Ἔλαθον οὖν ἑαυτοὺς οἱ λοιδορήσαντες Ὡριγένην βλασφημήσαντες καὶ τὸν ἐπαινέτην αὐτοῦ Ἀθανάσιον. Περὶ ^{Cp. c. 9.}^{16.} μὲν οὖν Ὡριγένους τοσαῦτα εἰρήσθω· ἔξῆς δὲ τῆς ἱστορίας ἔχω- μεθα.

CAP. XIV.

‘Ος Ἱωάννης προσκαλεσάμενος τὸν Ἐπιφάνιον μὴ ὑπακούσαντα δλλὰ μᾶλλον καὶ ἐν τῇ τῶν ἀποστόλων ἐκκλησίᾳ παραστάγοντα, δηλοῖ αὐτῷ μεμφόμενος, ὡς παρὰ κανόνας πολλὰ πράττοντι. “Οθεν δὲ Ἐπιφάνιος εὐλαβηθεὶς ἀνε- χώρησε.

‘Ιωάννης οὐκ ἡγανάκτησεν, ἐφ’ οὓς παρὰ κανόνα ἐν τῇ αὐτοῦ [Val. Ο μι-]
ἐκκλησίᾳ Ἐπιφάνιος χειροτονίαν πεποίητο, ἀλλὰ παρεκάλει ἐν τοῖς ἐπισκοπικοῖς οἴκοις συμμένειν αὐτῷ. ‘Ο δὲ οὐκ ἔφη οὐδὲ συμμένειν αὐτῷ, οὐδὲ συνεύξεσθαι, ἐὰν μὴ τοὺς περὶ Διόσκορον ἔξελασῃ τῆς πόλεως, αὐτὸς δὲ καθυπογράψῃ τοὺς καθαιρετικοῖς τῶν Ὡριγένους βιβλίων.’ Ἱωάννου δὲ ταῦτα ποιεών ὑπερτιθε- μένου, καὶ λέγοντος ‘μὴ δεῦν πρὸς καθολικῆς διαγνώσεως προπετές τι ποιεῖν,’ ἐπὶ ἐτέραν βουλὴν οἱ ἀπεχθῶσ πρὸς Ἱωάννην ἔχοντες τὸν Ἐπιφάνιον ἄγουσι. Κατασκευάζουσι γὰρ μελλούστης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπωνύμῳ τῶν ἀποστόλων συνάξεως γίνεσθαι προελ- θεῖν τὸν Ἐπιφάνιον, καὶ ἐπὶ τοῦ λαοῦ παντὸς διαβαλεῖν μὲν τὰ Ὡριγένους βιβλία, ἀποκηρῦξαι δὲ τοὺς περὶ Διόσκορον, καὶ διασύ- ραι Ἱωάννην, ὡς καὶ αὐτὸν ἐκείνοις τιθέμενον. Ταῦτα ἀνηγγέλη [συνιθέ-]
τῷ Ἱωάννῃ· καὶ τῇ ἔξῆς τῷ Ἐπιφανίῳ τὴν ἐκκλησίαν ἥδη κατειλη-
φότι δηλοῖ διὰ Σαραπίωνος τάδε·

Παρὰ κανόνας πράττεις πολλὰ, δὲ Ἐπιφάνιος πρῶτον μὲν χειροτονίαν ἐν ταῖς ὑπ’ ἐμὲ ἐκκλησίας ποιησάμενος· εἴδε δὲ μὴ προταγεῖς παρ’ ἐμοῦ ἐν αὐταῖς ἐλειτούργησας, οἰκείᾳ αὐθεντίᾳ χρησάμενος· πᾶλιν τε αὐτόθι προτρα- [Val. τάλ-
πεῖς παρητήσω, καὶ νῦν αὖθις ἐπιτρέπεις σαυτῷ. Φύλαξαι οὖν, μὴ ταραχῆς ἐν τῷ λαῷ διαγενομένης, τὸν ἐκ ταύτης κίνδυνον ἀναδέξῃ καὶ αὐτός.

Ταῦτα ἀκούσας δὲ Ἐπιφάνιος, εὐλαβηθεὶς ἀναχωρεῖ μὲν τῆς ἐκκλησίας πολλὰ δὲ τῷ Ἱωάννῃ μεμφόμενος ἀπαίρειν ἐπὶ τὴν

Κύπρον ἐστέλλετο. Λέγουσι δέ τινες δτι ἀπαίρειν μέλλων τῷ
'Ιωάννη ταῦτα ἐδήλωσεν'· 'Ἐλπίζω σε μὴ ἀποθανεῖν ἐπίσκοπον.'

Val. ἔλπις.] Ο δὲ ἀντεδήλωσεν, 'Ἐλπίζε μὴ ἐπιβῆναι τῆς σαντοῦ πατρὸς.'

Ταῦτα οὐκ ἔχω εἰπεῖν, εἰ ἀληθῆ ἔλεξαν οἱ ἐμοὶ ἀπαγγελλάντες
ἀμφότεροι δὲ δύμας ταύτην ἔσχον τὴν ἔκβασιν. Οὗτε γὰρ Ἐπι-
φάνιος τῆς Κύπρου ἐπέβη, ἐν γὰρ τῷ πλοίῳ ἀπιών ἐτελεύτησεν
καὶ Ἰωάννης μικρὸν ὑστερον κατηνέχθη τοῦ θρόνου, ὡς προϊόντες
δηλώσομεν.

CAP. XV.

'Οι μετὰ τὸν ἀπόλον 'Ἐπιφανίου λόγον κατὰ γυναικῶν Ἰωάννης δημηγορήσας,
καὶ διὰ τοῦτο, σπουδὴν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης, συνόδου γενομένης
ἐν Χαλκηδόνι κατ' αὐτοῦ, τῆς ἐκκλησίας ἐξωθεῖται.

'Αποπλεύσαντος γὰρ τοῦ 'Ἐπιφανίου, πυνθάνεται παρὰ τινῶν ὁ
'Ιωάννης, ὡς ἡ βασιλισσα Εὐδοξία τὸν 'Ἐπιφάνιον ἔξωπλισε κατ'
αὐτοῦ. Καὶ θερμὸς ὁν τὸ ἥθος καὶ περὶ τὸν λόγον ἔτοιμος, μὴ
μελλήσας διέξειστι ψύγον κοινῶς κατὰ πασῶν γυναικῶν ἐπὶ τοῦ
λαοῦ. 'Αρπάζει τὸ πλῆθος τὸν λόγον ὡς αἰνιγμα κατὰ τῆς βασι-
λίδος λεχθέν' καὶ ὁ λόγος ἐκληφθεὶς ὑπὸ τῶν κακουργούντων εἰς
γυνώσιν ἄγεται τῶν κρατούντων. Γνούσα δὲ ἡ Αὐγοῦστα, πρὸς
τὸν βασιλέα τὴν οἰκείαν ὕβριν ὀδύρατο, αὐτοῦ ὕβριν εἶναι λέγουσα
τὴν ἑαυτῆς. Παρασκευάζει οὖν τὸν Θεόφιλον ταχεῖαν ποιεῖσθαι
σύνοδον κατ' αὐτοῦ· συγκατασκευάζει δὲ ταῦτα καὶ Σεβηριανός·
ἔτι γὰρ τὴν λύπην ἐφύλαττεν. Οὐ πολὺς οὖν ἐν μέσῳ χρόνος,
καὶ παρῆν Θεόφιλος πολλοὺς ἐκ διαφόρων πόλεων ἐπισκόπους
κινήσας· τοῦτο δὲ καὶ τοῦ βασιλέως ἐκέλευε πρόσταγμα. Μάλιστα
δὲ συνέρρεον, ὅσοι πρὸς 'Ιωάννην ἄλλος δι' ἄλλην αἰτίαν λελύ-
πηντο· παρῆσαν δὲ καὶ ὅσους τῆς ἐπισκοπῆς ἀπεκίνησε. Πολλοὺς
γὰρ δὲ 'Ιωάννης καθηρήκει τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐπισκόπων, δτε διὰ τὴν
'Ηρακλείδου χειροτονίαν ἀπεληγλύθει ἐπὶ τὴν 'Ἐφεσον. Πάντες
οὖν συμφωνήσαντες εἰς τὴν Χαλκηδόνα τῆς Βιθυνίας συνήρχοντο·
τότε δὲ ἦν ἐπίσκοπος τῆς Χαλκηδόνος Κυρίνος ὅνομα, γένει Αἰ-
γύπτιος· ὅστις πολλὰ πρὸς τὸν ἐπισκόπους ἔλεγε, 'τὸν ἀσεβῆ,
τὸν ἀλαζόνα, τὸν ἀγόνατον' ἀποκαλῶν· ἤδοντο μὲν οὖν ἐπὶ τοῖς
λεγομένοις οἱ ἐπίσκοποι. Μαρουθᾶς δὲ Μεσοποταμίας ἐπίσκοπος
ἄκων τὸν πόδα τοῦ Κυρίνου ἐπάτησεν· δὲ δύσυνηρῶς ἐκ τούτου

διατεθεὶς συνδιαβῆναι τοῖς ἐπισκόποις ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν οὐ δεδύνηται· ἀλλὰ μένει μὲν αὐτὸς ἐν τῇ Χαλκηδόνι· οἱ δὲ ἄλλοι διεπεραιώθησαν. Θεοφίλῳ δὲ οὐδενὸς τῶν τῆς ἐκκλησίας ἀπαντησάντων, οὐδὲ τιμῆν τὴν εἰωθύναν παρεσχηκότων, φανερὸς γάρ ἔχθρὸς ἐγινώσκετο, τῶν Ἀλεξανδρείων τὸ ναυτικὸν,—ἔτυχε γὰρ τότε παρεῖναι τὰ σιτηγοῦντα τῶν πλοίων,—ἀπαντήσαντα σὺν εὐφημίᾳ ἐδέξαντο. ‘Ο δὲ παρηγέτο μὲν ἐπὶ τὸν εὐκτήριον οἰκου εἰσελθεῖν· ἐν μιᾷ δὲ τῶν βασιλίδων οἰκίᾳ καταλύει, ἢ προσωνυμία Πλακιδιανά. Τότε ἐντεύθεν ἀνεκινοῦντο κατὰ Ἰωάννου κατηγορίαι πολλαί· καὶ οὐκέτι μὲν τῶν Ὡριγένους βιβλίων μνεία τις ἦν· ἐπὶ ἑτέρας δὲ ἀτόπους κατηγορίας ἐτρέποντο. Τούτων δὲ οὗτω προκατεσκενασμένων, συνελθόντες οἱ ἐπίσκοποι ἐν προστελέχειν Δρῦς, καλοῦσιν εὐθὺς τὸν Ἰωάννην ἀπολογησόμενον περὶ ὧν κατηγορεῖτο. ‘Εκέλευον δὲ παρεῖναι δῆμα αὐτῷ Σαραπίωνα, καὶ Τίγριν εὐνοῦχον πρεσβύτερον, καὶ Παῦλον ἀναγνώστην· καὶ γάρ οὗτοι συγκατηγοροῦντο αὐτῷ. ‘Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἰωάννης τοὺς καλοῦντας ὡς ἔχθροὺς παρεγράφετο, οἰκουμενικὴν δὲ ἐπεκαλεῖτο σύνοδον, μὴ μελλήσαντες, τετράκις αὐτὸν ἐκάλεσαν. Τοῦ δὲ μὴ βουληθέντος ἀπαντῆσαι, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ λέγοντος, κατεψήφισαντο καὶ καθεῖλον αὐτὸν, ἄλλο μὲν οὐδὲν αἰτιασμένοι, μόνον δὲ ὅτι καλούμενος οὐχ ὑπήκουσε. Τοῦτο ἀπαγγελθὲν περὶ ἐσπέραν πρὸς μεγίστην στάσιν ἔξηπτε τὸ πλῆθος. Καὶ διανυκτερεύοντες οὐ συνεχώρουν ἀφέλεσθαι τῆς ἐκκλησίας αὐτὸν· ἀλλ’ ἐβόων ‘δεῖν κρίνεσθαι τὰ κατ’ αὐτὸν ἐπὶ μείζονος συνεδρίου.’ Τοῦ βασιλέως δὲ ἐκέλευε πρόσταγμα, ἢ τάχος ἐξωθεῖσθαι αὐτὸν, καὶ ἐπ’ ἐξορίαν ἀπάγεσθαι. Τούτῳ γνοὺς ὁ Ἰωάννης τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν καθαρεσιν περὶ τὸ μεσημβρινὸν ἑαυτὸν ἐξέδωκε, λαθὼν τὸ πλῆθος· ἐφυλάττετο γάρ μή τις ταραχὴ γένηται δι’ αὐτόν· καὶ ὁ μὲν ἀπήγετο.

CAP. XVI.

‘Ος τοῦ λαοῦ στασάσαντος διὰ τὴν ἀπαγωγὴν Ἰωάννου, Βρίσαν δ τῆς βασιλίδος εὐνοῦχος ἀποσταλεὶς πάλιν αὐτὸν ἐπαγγαγεν ἐν Κωνσταντινούπολει.

‘Ο δὲ λαὸς ἀφόρητα ἐστασίαζεν. Οἴα δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις φιλεῖ γινεσθαι, πολλοὶ τῶν ἀπεχθῶς πρὸς αὐτὸν ἐχόντων ἐπὶ οἰκτον

Κύπρον ἐστέλλετο. Λέγουσι δὲ τινες ὅτι ἀπαίρειν μέλλων τῷ
Ίωάννῃ ταῦτα ἐδίλωσεν· "Ἐλπίζω σε μὴ ἀποθανεῖν ἐπίσκοπον."
[Val. ἀπτιξε.] Ο δὲ ἀντεδήλωσεν, "Ἐλπίζε μὴ ἐπιβῆναι τῆς σαυτοῦ πατρόδος."

Ταῦτα οὐκ ἔχω εἰπεῖν, εἰ ἀληθῆ ἔλεξαν οἱ ἔμοι ἀπαγγειλαντες
ἀμφότεροι δὲ δύμας ταύτην ἔσχον τὴν ἔκβασιν. Οὕτε γὰρ Ἐπι-
φάνιος τῆς Κύπρου ἐπέβη, ἐν γὰρ τῷ πλοιῷ ἀπιών ἐτελεύτησεν
καὶ Ίωάννης μικρὸν ὕστερον κατηνέχθη τοῦ θρόνου, ὡς προϊόντες
δηλώσομεν.

CAP. XV.

"Ος μετὰ τὸν ἀπόπλουν Ἐπιφανίου λόγον κατὰ γυναικῶν Ίωάννης δημηγορήσας,
καὶ διὰ τοῦτο, σπουδῇ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης, συνόδου γενομένης
ἐν Χαλκηδόνι κατ' αὐτοῦ, τῆς ἐκκλησίας ἐκφεύγει.

"Αποπλεύσαντος γὰρ τοῦ Ἐπιφανίου, πυνθάνεται παρὰ τινῶν ὁ
Ίωάννης, ὡς ἡ βασίλισσα Εὐδόξια τὸν Ἐπιφάνιον ἔξωπλιστε κατ'
αὐτοῦ. Καὶ θερμὸς ὁν τὸ θέρμος καὶ περὶ τὸν λόγον ἔτοιμος, μὴ
μελλήσας διέξειτι ψύγον κοινῶς κατὰ πασῶν γυναικῶν ἐπὶ τὸν
λαοῦ. Ἀρπάζει τὸ πλῆθος τὸν λόγον ὡς αἰνιγμα κατὰ τῆς βασι-
λίδος λεχθέν" καὶ δ λόγος ἐκληφθεὶς ὑπὸ τῶν κακουργούντων εἰς
γυνῶσιν ἄγεται τῶν κρατούντων. Γνοῦσα δὲ ἡ Αὐγοῦστα, πρὸς
τὸν βασιλέα τὴν οἰκείαν ὕβριν ὀδύρατο, αὐτοῦ ὕβριν εἶναι λέγουσα
τὴν ἔαντῆς. Παρασκευάζει οὖν τὸν Θεόφιλον ταχείαν ποιεῖσθαι
σύνοδον κατ' αὐτοῦ· συγκατασκευάζει δὲ ταῦτα καὶ Σεβηριανός·
ἔτι γὰρ τὴν λύπην ἐφύλαττεν. Οὐ πολὺς οὖν ἐν μέσῳ χρόνος,
καὶ παρῆν Θεόφιλος πολλοὺς ἐκ διαφόρων πόλεων ἐπισκόπους
κινήσας· τοῦτο δὲ καὶ τοῦ βασιλέως ἐκέλευε πρόσταγμα. Μάλιστα
δὲ συνέρρεον, ὅστις πρὸς Ίωάννην ἀλλος δι' ἀλλην αἰτίαν λελύ-
πητο· παρῆσαν δὲ καὶ ὅσους τῆς ἐπισκοπῆς ἀπεκίνησε. Πολλοὺς
γὰρ ὁ Ίωάννης καθηρήκει τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐπισκόπων, ὅτε διὰ τὴν
Ἡρακλείδου χειροτονίαν ἀπεληλύθει ἐπὶ τὴν Ἐφεσον. Πάντες
οὖν συμφωνήσαντες εἰς τὴν Χαλκηδόνα τῆς Βιθυνίας συνήρχουστο·
τότε δὲ ἦν ἐπίσκοπος τῆς Χαλκηδόνος Κυρίνος ὄνομα, γένει Αἰ-
γύπτιος· ὅστις πολλὰ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ἔλεγε, "τὸν ἀσεβῆ,
τὸν ἀλαζόνα, τὸν ἀγόνατον" ἀποκαλῶν· ἥδοντο μὲν οὖν ἐπὶ τοῖς
λεγομένοις οἱ ἐπίσκοποι. Μαρουνᾶς δὲ Μεσοποταμίας ἐπίσκοπος
ἄκων τὸν πόδα τοῦ Κυρίνου ἐπάτησεν· ὁ δὲ ὀδυνηρῶς ἐκ τούτου

διατεθεὶς συνδιαβῆναι τοῖς ἐπισκόποις ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν οὐ δεδύνηται· ἀλλὰ μένει μὲν αὐτὸς ἐν τῇ Χαλκηδόνι· οἱ δὲ ἄλλοι διεπεραιώθησαν. Θεοφίλῳ δὲ οὐδενὸς τῶν τῆς ἐκκλησίας ἀπαντησάντων, οὐδὲ τιμὴν τὴν εἰωθυῖαν παρεσχηκότων, φανερὸς γὰρ ἔχθρὸς ἐγινώσκετο, τῶν Ἀλεξανδρείων τὸ ναυτικὸν,—ἔτυχε γὰρ τότε παρεῖναι τὰ σιτηγοῦντα τῶν πλοίων,—ἀπαντήσαντα σὺν εὐφημίᾳ ἐδέξαντο. Ὁ δὲ παρηγέτο μὲν ἐπὶ τὸν εὐκτήριον οἶκον εἰσελθεῖν· ἐν μιᾷ δὲ τῶν βασιλίδων οἰκίᾳ καταλύει, ἢ προσωνυμίᾳ Πλακιδιανά. Τότε ἐντεῦθεν ἀνεκινοῦντο κατὰ Ἰωάννου κατηγορίαι πολλαῖ· καὶ οὐκέτι μὲν τῶν Ὀριγένους βιβλίων μνείᾳ τις ἦν· ἐπὶ ἑτέρας δὲ ἀτόπους κατηγορίας ἐτρέποντο. Τούτων δὲ οὗτω προκατεσκευασμένων, συνελθόντες οἱ ἐπίσκοποι ἐν προστείῳ Χαλκηδόνος φ ἐπώνυμον Δῆμος, καλοῦσιν εὐθὺς τὸν Ἰωάννην ἀπολογησόμενον περὶ ὧν κατηγορεῖτο. Ἐκέλευον δὲ παρεῖναι δῆμα αὐτῷ Σαραπίωνα, καὶ Τίγριν εὐνοῦχον πρεσβύτερον, καὶ Παῦλον ἀναγνώστην· καὶ γὰρ οὗτοι συγκατηγοροῦντο αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἰωάννης τοὺς καλοῦντας ὡς ἔχθροὺς παρεγράφετο, οἰκουμενικὴν δὲ ἐπεκαλεῖτο σύνοδον, μὴ μελλήσαντες, τετράκις αὐτὸν ἐκάλεσαν. Τοῦ δὲ μὴ βουληθέντος ἀπαντῆσαι, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ λέγοντος, κατεψήφισαντο καὶ καθεῖλον αὐτὸν, ἄλλο μὲν οὐδὲν αἴτιασμάνοι, μόνον δὲ ὅτι καλούμενος οὐχ ὑπήκουσε. Τοῦτο ἀπαγγελθὲν περὶ ἐσπέραν πρὸς μεγίστην στάσιν ἐξῆπτε τὸ πλῆθος. Καὶ διανυκτερεύοντες οὐ συνεχώρουν ἀφέλεσθαι τῆς ἐκκλησίας αὐτόν· ἀλλ' ἐβών ‘δεῖν κρίνεσθαι τὰ κατ’ αὐτὸν ἐπὶ μείζονος συνεδρίου.’ Τοῦ βασιλέως δὲ ἐκέλευε πρόσταγμα, ἥ τάχος ἔξωθενσθαι αὐτὸν, καὶ ἐπ’ ἔξορίαν ἀπάγεσθαι. Τοῦτο γνοὺς ὁ Ἰωάννης τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν καθαίρεσιν περὶ τὸ μεσημβρινὸν ἐαυτὸν ἔξέδωκε, λαθὼν τὸ πλῆθος· ἐφυλάττετο γὰρ μή τις ταραχὴ γένηται δι’ αὐτόν· καὶ ὁ μὲν ἀπήγετο.

CAP. XVI.

‘Οι τοῦ λαοῦ στασιάσαντος διὰ τὴν ἀπαγαγὴν Ἰωάννου, Βρίσον δ τῆς βασιλίδος εὐνοῦχος ἀποσταλεῖς πάλιν αὐτὸν ἐπανήγαγεν ἐν Κωνσταντινούπολε.

‘Ο δὲ λαὸς ἀφόρητα ἐστασίαζεν. Οἰα δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις φιλεῖ γίνεσθαι, πολλοὶ τῶν ἀπεχθῶς πρὸς αὐτὸν ἐχόντων ἐπὶ οἴκτον

δν τὸ κατ' αὐτοῦ μῆσος ἐγήγερτο· μετ' οὐ πολὺ δὲ ταῦτα ἐπισυνέβη γενέσθαι.

CAP. XVIII.

Περὶ τῆς ἀργυρᾶς στήλης τῆς Εὔδοξίας, καὶ ὡς διὰ τοῦτο πάλιν Ιωάννης τῆς ἐκκλησίας ἔφασθαι εἰς ἔφορίαν ἀπήγετο.

Τῆς Αὐγούστης Εύδοξίας ἀνδριὰς ἀνέστη ἀργυροῦς ἐπὶ κίονος πορφυροῦ, χλανίδα ἐνδεδυμένους· ἔστηκε δὲ οὗτος ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ, οὗτε ἐγγὺς οὕτε πόρρω τῆς ἐκκλησίας, ἢ ἐπώνυμον Σοφίᾳ· ἀλλὰ διείργει ἄμφω μέση πλατείας δόδος. Ἐπὶ τούτῳ συνήθως δημάδεις ἥγοντο παιδιά· Ἰωάννης δὲ ὑβριν τὰ γινόμενα τῆς ἐκκλησίας νομίζων, τὴν συνήθη τε παρρησίαν ἀνακτησάμενος, πάλιν τὴν ἁυτοῦ γλώτταν κατὰ τῶν ταῦτα ποιούντων ἔξωπλιζε. Καὶ δέον τοὺς κρατοῦντας λόγῳ παρακλητικῷ πείθειν παῦσαι τῆς παιδιᾶς, ὃ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίει· καταφορικῇ δὲ τῇ γλώσσῃ χρησάμενος ἐσκωπτε τοὺς γενέσθαι ταῦτα κελεύσαντας. Ἡ δὲ βασιλίσσα πάλιν εἰς ἁυτὴν εἶλκε τὰ γενόμενα· καὶ ὑβριν ἁυτῆς τοὺς ἐκείνου λόγους νομίζουσα, πάλιν παρασκευάζει σύνοδον ἐπισκόπων συνάγεσθαι κατ' αὐτὸν. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Ἰωάννης τὴν περιβόητον ἐκείνην ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας διεξῆλθεν ὅμιλαν, ἢς ἡ ἀρχή· ‘Πάλιν Ἡρωδιὰς μαίνεται, πάλιν ταράσσεται, πάλιν ὀρχεῖται, πάλιν ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου ζητεῖ λαβεῖν.’ Τοῦτο πλέον πρὸς ὅργην ἔξῆψε τὴν βασιλίδα. Καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆσαν οἱ ἐπίσκοποι, Λεόντιος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας τῆς μικρᾶς Γαλατίας, Ἀμμώνιος Λαοδικείας τῆς ἐν Πισιδίᾳ, Βρίσων Φιλίππων τῶν ἐν Θράκῃ, Ἀκάκιος Βεροίας τῆς ἐν Συρίᾳ, καὶ ἄλλοι τινές παρόντων δὲ τούτων, ἀνεκινοῦντο οἱ πρώην κατήγοροι. Ἰωάννης μὲν οὖν ἐθάρρει ἐπὶ τούτοις, καὶ ἡξίου ἐπιζητεῖσθαι τὰ κατηγορούμενα· τῆς δὲ ἐορτῆς τῶν γενεθλίων τοῦ Σωτῆρος ἐπελθούσης, δὲ βασιλέας εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνήθως οὐκ ἀπήντα· ἀλλὰ δηλοῦ τῷ Ἰωάννῃ, ὡς οὐ πρότερον αὐτῷ κοιωνήσει πρὶν ἀν πρότερον ἀποδύσηται τὰ ἐγκλήματα. Ἐπεὶ δὲ τοῦ Ἰωάννου θαρροῦντος οἱ κατήγοροι δειλότεροι ἐδείκνυντο, οἱ παρόντες ἐπίσκοποι ἄλλο μὲν ἐρεύνων οὐδέν· μόνον δὲ τοῦτο δεῖν εἰς κρίσιν ἀγεσθαι ἔλεγον, διετά τὴν καθαίρεσιν, μὴ ψηφισαμένης τῆς συνόδου αὐτῷ, εἰς τὸ θρόνον εἰσεπήδησε. Τοῦ δὲ λέγοντος, ὡς ἔξηκοντα πέντε ἐπί-

σκοποι κοινωνήσαντες αὐτῷ ἐψηφίσαντο, οἱ περὶ Λεόντιου ἀντεπῆγον· ‘Αλλὰ πλείους, ὡς Ἰωάννη, κατεψηφίσαντό σου ἐν τῇ συνόδῳ.’ Ἐπεὶ δὲ πάλιν δὲ Ἰωάννης τὸν κανόνα τοῦτον οὐ τῆς αὐτῶν ἐκκλησίας, ἀλλὰ τῶν Ἀρειανῶν εἶναι ἔλεγεν,—οἱ γὰρ ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ συνελθόντες ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῆς ‘δμοσιούσιον’ πίστεως, ἀπεχθέλα τῇ πρὸς Ἀθανάσιον τὸν κανόνα ἐξέδωκαν,—μὴ Cp. ii. 8. προσδεξάμενοι τὰς ἀπολογίας κατεψηφίσαντο· μὴ νοήσαντες, δτὶ τῷ κανόνι τούτῳ χρησάμενοι καὶ Ἀθανάσιον καθέλλον. Ταῦτα πέπρακται ἔγγιζούσης τῆς ἑօρτῆς τοῦ Πάσχα· δηλοῖ οὖν ὁ βασιλεὺς τῷ Ἰωάννῃ μὴ δύνασθαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθεῖν, δτὶ δύο αὐτοῦ κατεψηφίσαντο σύνοδοι. Ἡργει οὖν δὲ Ἰωάννης λοιπὸν, οὐδαμῶς τε εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατήρχετο. Εὐθὺς οὖν πάντες οἱ αὐτῷ προσκείμενοι, ἐκ τῆς ἐκκλησίας ὀνταρήσαντες, τὸ μὲν Πάσχα ἐν τῷ δημοσίῳ λουτρῷ τῷ ἐν Κωνσταντιανᾶς ἐπετέλεσαν· σὺν αὐτοῖς δὲ πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ ἄλλοι Ἱερατικῷ τάγματος. Ἐξ ἐκείνου τε κατ’ ἰδίαν τὰς συναγωγὰς ἐν διαφόροις τόποις ποιούμενοι ‘Ιωαννῖται’ προσηγορεύθησαν. Ἰωάννης δὲ ἐπὶ δύο μῆνας οὐδαμοῦ προέβαινεν, ἔως δτον βασιλέως ἐκέλευε πρόσταγμα εἰς ἔξορίαν ἀπάγεσθαι. Καὶ δὲ μὲν ἀπήγετο τῆς ἐκκλησίας ἐλκυσθεὶς· τινὲς δὲ τῶν Ἰωαννιτῶν κατ’ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τὴν ἐκκλησίαν ἐνέπρησαν. Καιομένης δὲ αὐτῆς, ἀνεμος ἀπηλιώτης πνεύσας καὶ τὸν οἴκον τῆς συγκλήτου γερουσίας κατέκαυσε. Τοῦτο γέγονε τῇ εἰκάδι τοῦ Ἰουνίου μηνὸς, ἐν ὑπατείᾳ Ὁνωρίου ἔκτῃ, A.D. 404. ήν σὺν Ἀρισταινέτῳ ἐδίδουν. Ὅσα μὲν οὖν διὰ τὸν γεγενημένον ἐμπρησμὸν δὲ τῆς Κωνσταντιωνοπόλεως ὑπαρχος, φῶνομα ἦν Ὁπτάτος, Ἐλλην τὴν θρησκείαν ὑπάρχων, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς Χριστιανοὺς μισῶν, κατὰ τῶν φιλούντων τὸν Ἰωάννην ἐπραξε, καὶ ὡς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐκόλασεν, παραλιπεῖν μοι δοκῶ.

CAP. XIX.

Περὶ Ἀρσακίου τοῦ μετὰ Ἰωάννην χειροτονηθέντος καὶ περὶ Κυρίου τοῦ Χαλκηδόνος.

Ολίγων δὲ ἡμερῶν διελθουσῶν, χειροτονεῖται ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Ἀρσάκιος· διὸ ἀδελφὸς μὲν ἔγεγόνει Νεκταρίου, τοῦ πρὸ Ἰωάννου τὴν ἐπισκοπὴν καλῶς διοικήσαντος, γηραιὸς δὲ σφόδρα, ὑπὲρ γὰρ δύσοήκουντα ἔτη ἐτύγχανεν ὅν. Καὶ τούτου δὲ

δν τὸ κατ' αὐτοῦ μῆσος ἐγήγερτο· μετ' οὐ πολὺ δὲ ταῦτα ἐπισυνέβη γενέσθαι.

CAP. XVIII.

Περὶ τῆς ἀργυρᾶς στήλης τῆς Εὐδόξιας, καὶ ὡς διὰ τοῦτο πάλιν Ἰωάννης τῆς ἐκκλησίας ἔφασθαι εἰς ἔξοριαν ἀπήγετο.

Τῆς Αὐγούστης Εὐδόξιας ἀνδριὰς ἀνέστη ἀργυροῦς ἐπὶ κίονος πορφυροῦ, χλανίδα ἐνδεδυμένος· ἔστηκε δὲ σύντος ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ, οὗτε ἐγγὺς οὕτη πόρρω τῆς ἐκκλησίας, ἢ ἐπώνυμον Σοφίᾳ· ἀλλὰ διείρεται ἀμφὶ μέση πλατείας δδός. Ἐπὶ τούτῳ συνήθως δημάδεις ἥγοντο παιδιά· Ἰωάννης δὲ ὑβριν τὰ γινόμενα τῆς ἐκκλησίας νομίζων, τὴν συνήθη τε παρρησίαν ἀνακτησάμενος, πάλιν τὴν ἑαυτοῦ γλώτταν κατὰ τῶν ταῦτα ποιούντων ἔξωπλιζε. Καὶ δέον τοὺς κρατοῦντας λόγῳ παρακλητικῷ πείθειν παῦσαι τῆς παιδιᾶς, ὃ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίει καταφορικῇ δὲ τῇ γλώσσῃ χρησάμενος ἐσκωπτε τοὺς γενέσθαι ταῦτα κελεύσαντας. ‘Ἡ δὲ βασιλίσσα πάλιν εἰς ἑαυτὴν εἴλκε τὰ γενόμενα· καὶ ὑβριν ἑαυτῆς τοὺς ἐκείνου λόγους νομίζουσα, πάλιν παρασκευάζει σύνοδον ἐπισκόπων συνάγεσθαι κατ' αὐτὸν. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Ἰωάννης τὴν περιβόητον ἐκείνην ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας διεξῆλθεν δμαλίαν, ἦς ἡ ἀρχή· ‘Πάλιν Ἡρωδιὰς μαίνεται, πάλιν ταράσσεται, πάλιν ὀρχεῖται, πάλιν ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου ζητεῖ λαβεῖν.’ Τοῦτο πλέον πρὸς ὅργην ἔξῆψε τὴν βασιλίδα. Καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆσαν οἱ ἐπίσκοποι, Λεόντιος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας τῆς μικρᾶς Γαλατίας, Ἀμμώνιος Λαοδικείας τῆς ἐν Πισιδίᾳ, Βρίσων Φιλίππων τῶν ἐν Θράκῃ, Ἀκάκιος Βεροίας τῆς ἐν Συρίᾳ, καὶ ἄλλοι τινές παρόντων δὲ τούτων, ἀνεκινοῦντο οἱ πρώην κατήγοροι. Ἰωάννης μὲν οὖν ἐθάρρει ἐπὶ τούτοις, καὶ ἡξίου ἐπιζητεῖσθαι τὰ κατηγορούμενα· τῆς δὲ ἑορτῆς τῶν γενεθλίων τοῦ Σωτῆρος ἐπελθούσης, δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν συνήθως οὐκ ἀπήντα· ἀλλὰ δηλοὶ τῷ Ἰωάννῃ, ὡς οὐ πρότερον αὐτῷ κοιωνήσει πρὶν ἀν πρότερον ἀποδύσηται τὰ ἔγκλήματα. Ἐπεὶ δὲ τοῦ Ἰωάννου θαρροῦντος οἱ κατήγοροι δειλότεροι ἐδείκνυντο, οἱ παρόντες ἐπίσκοποι ἄλλο μὲν ἐρεύνων οὐδέν· μόνον δὲ τοῦτο δεῖν εἰς κρίσιν ἀγεσθαι ἔλεγον, διτι μετὰ τὴν καθαίρεσιν, μὴ ψηφισαμένης τῆς συνόδου αὐτῷ, εἰς τὸν θρόνον εἰσεπήδησε. Τοῦ δὲ λέγοντος, ὡς ἔξηκοντα πέντε ἐπί-

σκοποι κοινωνήσαντες αὐτῷ ἐψηφίσαντο, οἱ περὶ Λεόντιον ἀντεπῆγον· ‘Ἄλλὰ πλείους, ὡς Ἰωάννη, κατεψηφίσαντό σου ἐν τῇ συνούδῳ.’ Ἐπεὶ δὲ πάλιν δὲ Ἰωάννης τὸν κανόνα τοῦτον οὐ τῆς αὐτῶν ἐκκλησίας, ἀλλὰ τῶν Ἀρειανῶν εἴναι ἔλεγεν,—οἱ γὰρ ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ συνελθόντες ἐπὶ τῇ καθαιρέσει τῆς ‘ὅμοουσίου’ πίστεως, ἀπεχθείᾳ τῇ πρὸς Ἀθανάσιον τὸν κανόνα ἐξέδωκαν,—μὴ *Cp. ii. 8.* προσδεξάμενοι τὰς ἀπολογίας κατεψηφίσαντο· μὴ νοήσαντες, ὅτι τῷ κανόνι τούτῳ χρησάμενοι καὶ Ἀθανάσιον καθεῖλον. Ταῦτα πέπρακται ἔγγιζονσης τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα· δηλοῖ οὖν ὁ βασιλεὺς τῷ Ἰωάννῃ μὴ δύνασθαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθεῖν, ὅτι δύο αὐτοῦ κατεψηφίσαντο σύνοδοι. Ἡργει οὖν δὲ Ἰωάννης λοιπὸν, οὐδαμῶς τε εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατήρχετο. Εὐθὺς οὖν πάντες οἱ αὐτῷ προσκείμενοι, ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἀναχωρήσαντες, τὸ μὲν Πάσχα ἐν τῷ δημοσίῳ λουτρῷ τῷ ἐν Κωνσταντιναῖς ἐπετέλεσαν· σὺν αὐτοῖς δὲ πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ ἄλλοι Ἱερατικοῦ τάγματος. Ἐξ ἐκείνου τε κατ’ ἴδιαν τὰς συναγωγὰς ἐν διαφόροις τόποις ποιούμενοι ‘Ιωαννῖται’ προστηρεύθησαν. Ἰωάννης δὲ ἐπὶ δύο μῆνας οὐδαμοῦ προέβαινεν, ἔως ὅτου βασιλέως ἐκέλευε πρόσταγμα εἰς ἔξοριαν ἀπάγεσθαι. Καὶ ὃ μὲν ἀπήγετο τῆς ἐκκλησίας ἔλκυσθεὶς· τινὲς δὲ τῶν Ἰωαννιτῶν κατ’ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τὴν ἐκκλησίαν ἐνέπρησαν. Καιομένης δὲ αὐτῆς, ἀνεμος ἀπηλιώτης πνεύσας καὶ τὸν οἶκον τῆς συγκλήτου γερουσίας κατέκαυσε. Τοῦτο γέγονε τῇ εἰκάδι τοῦ Ἰουνίου μηνὸς, ἐν ὑπατείᾳ Ὁνωρίου ἔκτῃ, *A.D. 404.* Ήν σὸν Ἀρισταῖον ἐδίδουν. ‘Οσα μὲν οὖν διὰ τὸν γεγενημένον ἐμπρησμὸν ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπάρχος, φῶνομα ἦν Ὁπτάτος, Ἐλλην τὴν θρησκείαν ὑπάρχων, καὶ διὰ τοῦτο τὸν Χριστιανὸν μισῶν, κατὰ τῶν φιλούντων τὸν Ἰωάννην ἔπραξε, καὶ ὡς πολλοὺς ἔξ αὐτῶν ἐκόλασεν, παραλιπεῖν μοι δοκῶ.

CAP. XIX.

Περὶ Ἀρσακίου τοῦ μετὰ Ἰωάννην χειροτονθέντος καὶ περὶ Κυρίου τοῦ Χαλκηδόνος.

‘Ολίγων δὲ ἡμερῶν διελθουσῶν, χειροτονεῖται ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Ἀρσάκιος· διὰ ἀδελφὸς μὲν ἔγεγόνει Νεκταρίου, τοῦ πρὸ Ἰωάννου τὴν ἐπισκοπὴν καλῶς διοικήσαντος, γηραιὸς δὲ σφόδρα, ὑπὲρ γὰρ δύοδήκοντα ἔτη ἐτύγχανεν ὁν. Καὶ τούτου δι’

Cp. c. 25.

ὑπερβολὴν πραδότητος τὴν ἐπισκοπὴν ἡσύχως διέποντος, δὲ τῆς Χαλκηδόνος ἐπίσκοπος Κυρῖνος, οὗ τὸν πόδα ἄκων Μαρουθᾶς ὁ Μεσοποταμίας ἐπίσκοπος ἐπάτησεν, οὕτω κακῶς διετέθη, ὡς σηπεδόνα ποιῆσαι, καὶ γενέσθαι ἀνάγκην ὥστε ἀποπρισθῆναι τὸν πόδα. Οὐχ ἀπαξ δὲ τοῦτο ἔγένετο, ἀλλὰ πλειστάκις ἀπεπρίζετο· ἐπενέμετο γάρ τὸ πάθος καὶ δλον τὸ σῶμα, ὥστε καὶ τὸν ἔτερον πόδα μεταλαβόντα τοῦ κακοῦ τὸ αὐτὸν ὑπομεῖναι. Τούτου χάριν δὲ πεποίημαι μνήμην, δτὶ πολλοὶ ἔφασκον διὰ τὴν εἰς Ἰωάννην βλασφημίαν ταῦτα παθεῖν τὸν Κυρῖνον, δτὶ ‘ἀγόνατον’ αὐτὸν συνεχῶς ἀπεκάλει, ὡς μοι καὶ πρότερον εἴρηται. Ἐπειδὴ δὲ συνέβη καὶ χάλαζαν παμμεγεθεστάτην ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ περὶ τὰ αὐτῆς κατενεχθῆναι πρόστεια, γέγονε δὲ τοῦτο ἐν τῇ αὐτῇ ὑπατείᾳ, περὶ τὴν τριακάδα τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, τοῦτο ἔλεγον κατὰ Θεού μηνιν γενέσθαι ἐπὶ τῇ ἀκρίτῳ καθαιρέσει Ἰωάννου. Ήδησε δὲ τοὺς τοιούτους λόγους καὶ ἡ τῆς βασιλίδος ἐπιγένοντο μένη τελευτῆς τετάρτη γάρ ἡμέρᾳ μετὰ τὸ κατενεχθῆναι τὴν χάλαζαν ἐτελεύτησεν. Ἀλλοι δὲ ἔφασκον δίκαια πεπονθέναι τὸν Ἰωάννην ἐπὶ τῇ καθαιρέσει, δτὶ πολλὰς ἐκκλησίας τῶν Νανατιανῶν καὶ Τεσσαρεσκαιδεκατιῶν καὶ ἀλλων τινῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Λυδίαν γενόμενος ἔλαβεν, ἡμίκα διὰ τὴν Ἡρακλεόν χειροτονίαν ἐπὶ τὴν Ἔφεσον ἐστάλη. Ἀλλὰ πότερον δικαία ἡ καθαίρεσις Ἰωάννου κατὰ τὸν λόγον τῶν λυπηθέντων ὑπὲρ αὐτοῦ ἔγένετο, ἡ Κυρῶνος δικαίαν τῆς βλασφημίας ἐδίδου δίκην, καὶ πότερον διὰ Ἰωάννην ἡ χάλαζα κατηνέχθη, καὶ ἡ βασιλισσα ἐτελεύτησεν, ἡ ταῦτα δι’ ἐπέρους ἔγίνετο λόγους, ἡ καὶ δι’ ἀμφότερα, Θεὸς δὲν εἰδείη, δὲ τῶν κρυπτῶν γνώστης, δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ἀληθείας κριτὴς δίκαιος· ἔγὼ δὲ τὰ τότε θρυλούμενα ἔγραψα.

CAP. XX.

‘Ος μετὰ Ἀρσάκιον Ἀττικὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον κατέσχεν.

A.D. 405. ’Αρσάκιος δὲ οὐ πολὺν ἐπεβίω τῇ ἐπισκοπῇ χρόνον· τῇ γάρ ἔξῆς ὑπατείᾳ, ἦτις ἡν Στελέχωνος τὸ δεύτερον καὶ Ἀνθεμίου, περὶ τὴν ἐνδεκάτην τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς ἐτελεύτησε. Περισπουδάστου δὲ πολλοῖς γενομένης τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ διὰ τοῦτο πολλοῦ διαδρα-

μόντος χρόνου, τῇ ἔξῆς ὑπατείᾳ, ἡτις ἦν Ἀρκαδίου τὸ ἔκτον, καὶ A.D. 406. Πρόβον, προεβλήθη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἀνὴρ εὐλαβὴς, φῶνομα ἦν Ἀττικός· διὸ τὸ μὲν γένος ἐκ Σεβαστείας τῆς Ἀρμενίας κατῆγεν· ἀσκητικὸς δὲ τὸν βίου ἐκ νέας ἡλικίας, καὶ ἄλλως μετὰ τοῦ μετρίως πεπαιδεύσθαι πλέον φυσικῶς φρόνιμος ἦν· ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου μικρὸν ὕστερον λέξω.

CAP. XXI.

Περὶ τῆς Ἰωάννου ἐν ἔξορίᾳ πρὸς Κύριον ἀναλύσεως.

Ίωάννης δὲ ἐπὶ τὴν ἔξορίαν ἀπαγόμενος ἐν Κομάνοις τοῦ Εὐξείνου Πόλυτον ἐτελέντησε, τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς, τῇ ἔξῆς ὑπατείᾳ, ἡτις ἦν Ὁνωρόν τὸ ἔβδομον καὶ Θεοδο- A.D. 407. σίου τὸ δεύτερον. Ἀνὴρ, ὡς καὶ πρότερον ἔφην, διὰ ζῆλου *Cp. c. 3.* σωφροσύνης θυμῷ πλέον ἡ αἰδοῖ χαριζόμενος, καὶ διὰ σωφροσύνην παρρησιατέρᾳ διὰ βίου τῇ γλώσσῃ χρησάμενος. Θαυμάσαι δέ μοι ἔπεισι, πῶς τοσοῦτον ζῆλον σωφροσύνης ἀσκῶν ἐν προσομιλίαις αὐτοῦ καταφρονεῖν τῆς σωφροσύνης ἐδίδαξε. Μιᾶς γὰρ μετὰ τὸ βάπτισμα παρὰ τῆς συνόδου τῶν ἐπισκόπων μετανοίας τοῖς ἐπτακόσιι δοθείσης, αὐτὸς ἀπετόλμησεν εἰπεῖν, ‘Χιλιάκις μετανοήσας εἰσελθε.’ Ἐφ’ ἡ διδασκαλίᾳ πολλοὶ μὲν τῶν γυνωρίμων αὐτοῦ κατέγυνωσαν· μάλιστα δὲ Σισινίος δ τῶν Ναυατιανῶν ἐπισκοπος, διὸ καὶ λόγον ὑπεναντίον τοῦ λεχθέντος συνέγραψεν, καὶ γενναῖως αὐτοῦ διὰ τοῦτο κατέδραμεν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἥδη πρότερον ἔγεγνει.

CAP. XXII.

Περὶ Σισινίου ἐπισκόπου Ναυατιανῶν, οἷα φησὶ προσωμαληκέναι πρὸς Ἰωάννην.

Περὶ δὲ Σισινίου βραχέα διεξελθεῖν, οὐκ ἄκαρον εἶναι ἡγοῦμαι. Ἀνὴρ ἦν, ὡς πολλάκις ἔφην, ἐλλόγιμος, καὶ τὰ φιλόσοφα *Cp. v. 10, 21.* ἄκρως μαθών· διαλεκτικῆς δὲ σφόδρα ἐπεμελεῖτο, καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα ἄκρως ἐρμηνεύειν ἡπίστατο· ὡς καὶ Εὐνόμιον τὸν αἱρετικὸν πολλάκις αὐτοῦ φυγεῖν τὴν ἐπὶ τῇ διαλέξει δεινότητα. Τὴν δὲ δίαιταν ἦν οὐ λιτός· ἀλλ’ ἐν ἄκρᾳ σωφροσύνῃ πολυτελεῖ ταῦτη

ἐκέχρητο τρυφῶν τε ἐν ἐσθῆτι λευκῇ, καὶ δὶς τῆς ἡμέρας ἐν λουτρῷ δημοσίοις λουόμενος διετέλει. Καὶ ποτὲ ἔρομένου αὐτὸν τινὸς, ‘τοῦ χάριν ἐπίσκοπος ὁν δὶς λούοιτο τῆς ἡμέρας,’ ‘Ἐπειδὴ τρίτον οὐ φθάνει,’ ἀπεκρίνατο. ‘Αλλοτε δὲ Ἀρσάκιον τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τιμὴν ὄρῶν, ἡρωτήθη ὑπό τινος τῶν περὶ Ἀρσάκιον, ‘διὰ τί ἀνοίκειον ἐπισκόπῳ ἐσθῆτα φοροίη, καὶ ποὺ γέγραπται λευκὰ τὸν ἱερωμένον ἀμφιέννυσθαι.’ ‘Ο δέ, ‘Σὺ πρότερον,’ ἔφη, ‘εἰπὲ ποὺ γέγραπται μέλαιναν ἐσθῆτα φορεῖν τὸν ἐπίσκοπον.’ Τοῦ δὲ ἔρωτήσαντος ἐν ἀπόρῳ γενομένου πρὸς τὴν ἀντερώτησιν, ἀπήγαγεν δι Σισίννιος. ‘Αλλὰ σὺ μὲν οὐκ ἀν,’ ἔφη, ‘δεῖξαι δυνήσῃ, ὡς δεῖ τὸν ἱερωμένον μέλαινα ἀμφιέννυσθαι’ ἐμοὶ δὲ καὶ δοῦλοι παρῆ-

ccl. ix. 8. νεσε λέγων, “Εστωσάν σοι ἴματα λευκά” καὶ δοῦλοι ἐν τοῖς
att. xvii. 2. εναγγελίοις λευκῆ φαίνεται ἐσθῆτι χρησάμενος οὐκ μην ἀλλὰ καὶ
ο.

Μωϋσῆν καὶ ‘Ἡλίαν λευκοφοροῦντας τοῖς ἀποστόλοις ἔδειξεν.’ Ταῦτα δὴ καὶ ἄλλα πολλὰ ἔτοιμως εἰπὼν τὰ μέγιστα ἐπὶ τῶν παρόντων ἐθαυμάσθη. Λεοντίου δὲ τοῦ Ἀγκύρας τῆς ἐν τῇ μικρᾷ Γαλατίᾳ ἐπισκόπου Ναυατιανῶν ἐκκλησίαν ἀφαιρουμένου, καὶ τῇ Κωνσταντινούπολει ἐπιδημοῦντος, δι Σισίννιος ἐλθὼν παρ’ αὐτὸν παρεκάλει ἀποδοῦναι τὴν ἐκκλησίαν. ‘Ο δὲ θερμῶς ἀπήντησε καὶ φῆσι πρὸς αὐτόν ‘Τμεῖς,’ φησὶν, ‘οἱ Ναυατιανοὶ οὐκ ὀφελεῖτε ἐκκλησίας ἔχειν, τὴν μετάνοιαν ἀναιροῦντες καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἀποκλείοντες.’ Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πλείονα τοῦ Λεοντίου κακῶς τοὺς Ναυατιανοὺς λέγοντος, ἔφη δι Σισίννιος. ‘Καὶ μὴν οὐδέποτε οὕτω μετανοεῖ ὡς ἔγω.’ Τοῦ δὲ πάλιν ἐπάγοντος, ‘Πῶς μετανοεῖς;’ ἔφη δι Σισίννιος, ‘Οτι σὲ εἶδον,’ ἀπεκρίνατο. Ιωάννου δὲ ποτε τοῦ ἐπισκόπου ἔγκαλοῦντος αὐτῷ, καὶ λέγοντος δτι ‘οὐ δύναται ἡ πόλις δύο ἐπισκόπους ἔχειν,’ δι Σισίννιος ἔφη, ‘Οὐδὲ γὰρ ἔχει.’ Τοῦ δὲ Ιωάννου χαλεπήναντος καὶ φήσαντος, ‘Ορᾶς δτι μόνος εἶναι βούλει ἐπίσκοπος,’ δι Σισίννιος, ‘Οὐ τοῦτο,’ ἔφη, ‘λέγω, ἀλλ’ δτι ἔγὼ παρὰ σοὶ μόνῳ οὐκ εἰμὶ ἐπίσκοπος, δς τοῖς ἄλλοις εἰμί.’ ‘Ο δὲ Ιωάννης πρὸς τὸ λεχθὲν ἀγανακτήσας, ‘Αλλ’ ἔγω σε,’ ἔφη, ‘παύσω προσομιλεῖν’ αἰρετικὸς γὰρ ὑπάρχεις.’ Πρὸς δὴ τούτῳ χαριέντως δι Σισίννιος ὑπήντησεν. ‘Αλλ’ ἔγὼ,’ ἔφη, ‘καὶ μισθοὺς παρέξω, εἴ με τηλικούτον καμάτου ἀπαλλάξειας.’ Διαμαλαθεὶς δὲ ἐκ τῆς ἀποκρίσεως δι Ιωάννης, ‘Αλλ οὐκ ἄν σε,’ ἔφη, ‘παύσω τοῦ προσομιλεῖν ἔγὼ, εἴ σε δλως τὸ

[τοῦτο.] Χεισίνης.

λέγειν λυπεῖ.' Οὕτω μὲν οὖν ἔτοιμος πρὸς τὰς ἀποκρίσεις καὶ χαρίεις ἦν δὲ Σισιννιος. Γράφειν δὲ ταῦτα καὶ ἀπομημονεύειν τὰ εἰρημένα αὐτῷ, μακρὸν ἀν εἴη· διὸ καὶ δι' ὀλίγων ἐπέδειξα οἷος ἦν, ἀρκεῖν ἡγησάμενος. Ἐκεῖνο δέ φημι, δτὶ διὰ παλδευσιν περιβόητος ἦν· καὶ διὰ ταῦτην πάντες ἐφεξῆς οἱ ἐπίσκοποι ἡγάπων τε καὶ ἐτίμων αὐτόν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ τῆς συγκλήτου περιφανεῖς ἐστεργόν τε αὐτὸν καὶ ἔθαύμαζον. Καὶ πολλὰ μὲν αὐτῷ βιβλία συγγέγραπται· λεξιθηρεῖ δὲ ἐν αὐτοῖς, καὶ ποιητικὰς παραμήγνυσι λέξεις· λέγων δὲ μᾶλλον, ἡ ἀναγινωσκόμενος ἐθαυμάζετο· προσῆν γὰρ αὐτῷ χάρις τῷ τε προσώπῳ καὶ τῇ φωνῇ, καὶ τῷ σχήματι καὶ τῷ βλέμματι καὶ τῇ ὅλῃ κινήσει τοῦ σώματος. Ἡγαπάτο οὖν καὶ διὰ ταῦτα παρὰ πασῶν τε τῶν θρησκειῶν, καὶ μᾶλιστα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀττικοῦ. Καὶ τὰ μὲν περὶ Σισιννίου ἔξαρκεῖν ἡγούμαι.

CAP. XXIII.

Περὶ τῆς Ἀρκαδίου τοῦ βασιλέως τελευτῆς.

Τελευτὴ δὲ οὐ πολὺ μετὰ τὴν Ἰωάννου τελευτὴν δὲ βασιλεὺς Ἀρκάδιος, ἀνὴρ πρᾶπος καὶ ἡσύχιος, καὶ πρὸς τῷ τέλει τῆς ζωῆς θεοφιλοῦς δόξαν κτησάμενος ἐξ αἰτίας τοιάσδε. Ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει οἶκος ἐστὶ μέγιστος, Καρύαν ἔχων ἐπώνυμον· ἐστὶ γὰρ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ οἴκου δένδρου καρολα, ἐφ' ησ κρεμασθῆναι λόγος τὸν μάρτυρα Ἀκάκιον καὶ τελειωθῆναι· δι' ἦν αἰτίαν καὶ οἰκίσκος τῷ δένδρῳ παρφοδομήθη εὐκτήριος. Τοῦτον ἴστορήσαι δὲ βασιλεὺς Ἀρκάδιος βουληθεὶς, εἰς αὐτὸν παρεγένετο· εὐξάμενός τε αὐθις ἀπεχώρει. Πάντες δὲ οἱ περιοικοῦντες τὸν εὐκτήριον οἴκον ἐπὶ τῷ θεάσασθαι τὸν βασιλέα συνέτρεχον. Καὶ οἱ μὲν ἔξω τῆς οἰκίας γενόμενοι προκαταλαβεῖν τὰς παρόδους ἐσπούδαζον, ἀφ' ὧν φανερώτερόν τε τοῦ βασιλέως τὸ πρόσωπον καὶ τὴν περὶ αὐτὸν δορυφορίαν ἡγούντο θεάσασθαι· ἄλλοι δὲ ἐπηκολούθουν, ἔως ἀπαντες σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἐγένοντο· καὶ μετὰ τοῦτο εὐθὺς δὲ περικείμενος τῷ εὐκτήριῳ μέγιστος οἶκος ἀπας κατέπεσεν. Ἐκ δὴ τούτου βοή σὺν θαύματι ἐπηκολούθει, ὡς ἡ τοῦ βασιλέως εὐχὴ τοσούτους τῆς ἀπωλείας ἐρρύσατο· τοῦτο μὲν οὕτως ἐγένετο.

Kαταλιπών δὲ τὸν υἱὸν Θεοδόσιον ὀκταετή τυγχάνοντα ἐτελεύτησεν
D. 408. ἐν ὑπατείᾳ Βάσπου καὶ Φιλίππου, τῇ πρώτῃ τοῦ Μαΐου μηνὸς
τοῦτο δὲ ἦν ἔτος δεύτερον τῆς διακοσιοστῆς ἑνενηκοστῆς ἑβδόμης
'Ολυμπιάδος· συμβασιλεύσας μὲν τῷ πατρὶ Θεοδοσίῳ ἔτη δεκατρία,
μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς ἔτη δεκατέσσαρα· ζήσας ἔτη
τριακοντάεν. Περιέχει η βίβλος χρόνον ἑπτῶν διώδεκα, μηνῶν ἔξι.

'Ἐν δόλοις ἀντιγράφοις εὑρηται ταῦτα κείμενα, οὐχ ὡς λείποντα, ἀλλὰ κατὰ τρόπον
ἄλλον φράσεως ὄντα. Συνείδομεν οὖν ὡς καλόν ἔστι ταῦτα παραθέσθαι· τούτου
χάριν ταῦτα παρεθήκαμεν ἐνταῦθα.

p. c. II.   '**Ἐπειδὴ δὲ ἐν τοσούτῳ συνέβη τῆς Ἐφέσου τελευτῆσαι τὸν ἐπί-**
σκοπον, ἀνάγκη κατέλαβε τὸν Ἰωάννην εἰς τὴν Ἐφέσον ἀπελθεῖν
ἐπὶ τὸ χειροτονήσαι ἐπίσκοπον. Καὶ γενόμενος ἐν αὐτῇ, ἄλλων τε
ἄλλον προβαλέσθαι σπουδαζόντων, αὐτὸς Ἡρακλείδην τινὰ διά-
κουνού ἔαυτοῦ, γένει Κύπριον, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβάλετο.
Γενομένης δὲ ἐπὶ τούτῳ στάσεως ἐν τῇ Ἐφέσῳ, ὡς οὐκ ἀξίου
πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Ἡρακλείδου, ἀνάγκη γέγονε χρονίζειν τὸν
Ἰωάννην κατὰ τὴν Ἐφεσον. Παρέλκουτος δὲ αὐτοῦ κατ' αὐτὴν,
δὲ Σεβηριανὸς ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει ἐρασμιώτερος τοῖς ἀκρο-
ταῖς ἐγίνετο. Καὶ ταῦτα οὐκ ἐλάνθανε τὸν Ἰωάννην ταχέως γάρ
αὐτῷ τὰ γινόμενα διηγέλλετο παρὰ Σαραπίωνος, δὲ πάνυ ἡγαπάτο
παρὰ τοῦ Ἰωάννου, καὶ πᾶσαν τὴν περὶ τὸ ἐπισκόπειον φροντίδα
ἐκεχείριστο, διὰ τὸ εὐλαβὲς αὐτοῦ καὶ ἐν πᾶσι πιστὸν καὶ περὶ
πάντα νηφάλεον καὶ σπουδαῖον περὶ τὴν τοῦ ἐπισκόπου συγκρότη-
σιον. Ἄλλ' οὐκ εἰς μακρὰν Ἰωάννης ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν
ἔρχεται. Καὶ αὐτὸς μὲν πάλιν τὴν προσήκουσαν κηδεμοίλιαν τῶν
ἐκκλησιῶν ἐποιείτο· μεταξὺ δὲ Σαραπίωνος τοῦ διακόνου καὶ Σε-
βηριανοῦ τοῦ ἐπισκόπου πολλή τις ἦν μικροψυχία· τοῦ μὲν
Σαραπίωνος ἀντικειμένου τῷ Σεβηριανῷ διὰ τὸ ἐθέλειν αὐτὸν ἐν
ταῖς διαλέξεσι παρευδοκιμεῖν τοῦ Ἰωάννου, τοῦ δὲ Σεβηριανοῦ
ζηλοῦντος τὸν Σαραπίωνα διὰ τὸ προσκείσθαι αὐτῷ Ἰωάννην τὸν
ἐπίσκοπον, καὶ πᾶσαν τὴν φροντίδα ἐγχειρισθῆναι τοῦ ἐπισκοπέον.
Οὕτω δὲ πρὸς ἀλλήλους ἔχόντων, συνέβη τὴν κακίαν τοῦ μίσους
ἐπὶ πλείον προελθεῖν ἐξ αἰτίας τοιάσδε. Ποτὲ γάρ τοῦ Σεβη-
ριανοῦ παριόντος, τὴν προσήκουσαν ἐπισκόπῳ τιμὴν δὲ Σαραπίων
οὐκ ἀπένειμεν· ἀλλὰ καθήμενος διετέλει, ἢ μὴ ἐωρακὼς αὐτὸν, ὡς

νηστερον ἐπὶ τοῦ συνεδρίου μεθ' ὅρκων ἐβεβαιοῦτο, ἡ μικρὰ φροντίσας ὡς κατὰ ἐπισκόπου παροντίας, καθὼς ἔλεγε Σεβηριανὸς, οὐκ ἔχω λέγειν· ὁ Θεὸς μόνος ἴστω. Τότε δὲ Σεβηριανὸς οὐκ ἦνεγκε τὴν τοῦ Σαραπίωνος καταφρόνησιν, ἀλλὰ παρ' αὐτὰ καὶ πρὸ κοινῆς διαγνώσεως συνεδρίου, μεθ' ὅρκου κατακρίνει τὸν Σαραπίωνα, καὶ σὺ μόνον τῆς ἀξίας τοῦ διακόνου ἀποκηρύττει, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς· μαθὼν ταῦτα Ἰωάννης βαρέως ἦνεγκεν. Τοῦ δὲ πράγματος μετὰ ταῦτα ζητουμένου ἐπὶ συνεδρίου, καὶ τοῦ Σαραπίωνος ἀπολογούμενου καὶ πιστούμενου τὸ μὴ ἐωρακέναι, ἀλλὰ καὶ μάρτυρας παράγοντος, τὸ μὲν κοινὸν τῶν συνεληλυθότων ἐπισκόπων συνεγίνωσκε, καὶ παρεκάλει τὸν Σεβηριανὸν δέξασθαι ἀπολογούμενον τὸν Σαραπίωνα. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος Ἰωάννης πρὸς πληροφορίαν Σεβηριανὸν ἀφορίζει τὸν Σαραπίωνα, ἐβδομάδα ἀποστήσας τῆς τιμῆς τοῦ διακόνου· καίτοι ἐν πᾶσι τοῖς πράγμασι δεξιὰν χεῖρα ἔχων αὐτὸν, καὶ περὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀποκρίσεις δξύτατον καὶ σπουδαῖον ὄντα. Σεβηριανὸς δὲ οὐδὲ οὕτως ἐπείθετο· ἀλλὰ παντοῖος ἐγίνετο τελείως ἀποκηρυχθῆναι τῆς διακονίας τὸν Σαραπίωνα καὶ τῆς κοινωνίας. Λυπηθεὶς σφόδρα ἐπὶ τούτοις Ἰωάννης, καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ συνεδρίου, κατέλιπε τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις τὰ τῆς δίκης, εἰρηκὼς πρὸς αὐτοὺς, ‘Τὸ παριστάμενον ὑμῶν καταξιώσατε αὐτοὶ διαλαβόντες καὶ κρίναντες ὅρίσαι, ἐγὼ γὰρ παραιτοῦμαι τὴν μεταξὺ αὐτῶν διάγνωσιν.’ Τούτων λεχθέντων ὑπὸ Ἰωάννου, καὶ ἀναστάντος αὐτοῦ, ὅμοιως καὶ τὸ κοινὸν τοῦ συνεδρίου ἀναστὰν κατέλιπεν οὕτω τὰ τῆς δίκης, καταμεμφόμενοι μᾶλλον Σεβηριανὸν διὰ τὸ μὴ εἶξαι τοῖς ρήθεσι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου. Τοῦ λοιποῦ δὲ οὐκέτι εἰς συντυχίαν τὸν Σεβηριανὸν Ἰωάννης ἐδέξατο· ἀλλ' εἰς τὴν πατρίδα τὴν αὐτοῦ ἐκδημεῖν αὐτὸν παρεκελεύετο, δηλώσας αὐτῷ τοιάδε· ‘Οὐκ ἔστι χρήσιμον,’ φησὶ, ‘ὦ Σεβηριανὲ, ἐν τοσούτῳ χρόνῳ τὴν ἐμπιστευθεῖσάν σοι παροικίαν ἀπρονόητον καὶ ἐκτὸς ἐπισκόπου τυγχάνειν· διδ σπεύσας κατάλαβε τὰς ἐκκλησίας σου, καὶ μὴ ἀμέλει τοῦ χαρίσματος τοῦ ἐν σοί·’ Ἡδη δὲ στειλαμένου αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ὁδοιπορίαν, γνοῦσα ταῦτα ἡ Ανγούστα Εὐδοξία μέμφεται μὲν τῷ Ἰωάννῃ παρασκευάζει δὲ ἢ τάχος καλεῖσθαι τὸν Σεβηριανὸν ἐκ τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Χαλκηδόνος. Καὶ δ μὲν δσον οὐδέπω παρῆν· Ἰωάννης δὲ τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν ἔξεκλινε, καὶ οὐδενὸς παρακαλοῦντος ἐπείθετο. ‘Ἐως ἡ βασίλισσα

Εὐδοξία ἐν τῇ ἐπωνύμῳ τῶν ἀποστόλων ἐκκλησίᾳ τὸν υἱὸν Θεοδόσιον τοῦτον τὸν νέον, τότε κομιδῆ μήπιον ὄντα, εἰς τὰ γόνατα τοῦ Ἰωάννου ἐμβαλοῦσα, καὶ δρκούς κατ' αὐτοῦ πολλοὺς καθορκόσασα, μόλις τὴν πρὸς Σεβηριανὸν ἔπεισε φιλίαν ἀσπάσασθαι. Τούτον μὲν οὖν τὸν τρόπον· καὶ τὰ ἔξῆς.

L I B. VII.

CAP. I.

ις τοῦ βασιλέως Ἀρκαδίου τελευτήσαντος, καὶ καταλιπόντος τὸν οὐλὸν Θεοδόσιον
δικταεῖ, Ἀνθέμιος ὑπάρχος τὴν τῶν δλων διοίκησιν ἐποιεῖτο.

Τοῦ δὴ βασιλέως Ἀρκαδίου τελευτήσαντος τῇ πρώτῃ τοῦ Μαΐου
υὸς, ἐν ὑπατείᾳ Βάστου καὶ Φιλίππου, Ὄνδριος μὲν ὁ αὐτοῦ
ελφὸς τὰ ἑσπέρια διεῖπε μέρη· ύπὸ δὲ τῷ σιδῇ τῷ νέφῳ Θεοδοσίῳ
ταετεῖ τυγχάνοντι τὰ τῆς ἔφασ ἐτάπτετο· Ἀνθέμιον τοῦ ὑπάρχου
ν διοίκησιν ποιουμένου τῶν δλων, ὃς ἔγγονος μὲν ἦν Φιλίππου
ὑπὸ Παῦλου τὸν ἐπίσκοπον ἐπὶ Κωνσταντίου ἐκβαλόντος τῆς Cr. ii. 16.
κλησίας, ἀντεισαγαγόντος δὲ Μακεδονίου. Οὗτος τὰ μεγάλα
ίχη τῇ Κωνσταντινουπόλει περιεβάλετο· φρουριώτατος δὲ τῶν
τε ἀνθρώπων καὶ ἐδόκει καὶ ἦν, καὶ ἀβούλως ἐπραττειν οὐδέν·
λὰ ἀνεκοινοῦτο πολλοῖς τῶν γνωρίμων περὶ τῶν πρακτέων,
λιστα δὲ Τρωίλῳ τῷ σοφιστῇ, ὃς μετὰ τῆς οὕσης αὐτῷ σοφίας
ἰ κατὰ τὴν πολιτικὴν φρόνησιν τῷ Ἀνθέμιῳ ἐφάμιλλος ἦν· διὸ
εδὸν πάντα τῇ συμβουλῇ Τρωίλου ἐπράττετο.

CAP. II.

Περὶ Ἀττικοῦ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου, δοποῖος ἦν τὸ θέρος.

Τοῦ τοίνυν βασιλέως ὅγδοον ἔτος ἄγοντος, τρίτον ἔτος εἶχεν
γρικὸς τούτο ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει διαπρέπων· ἀνὴρ, ὃς Cr. vi. 20.
ἀσαυτεῖς ἐπομεν, μετὰ τοῦ πολὺ πεπαιδεῦσθαι εὐλαβῆς τε καὶ
όνιμος· διὸ καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐπὶ αὐτοῦ συνέβη εἰς μέγα¹
ιδοῦναι. Οὐ γὰρ μόνον 'τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως' συνεκρότει, Gal. vi. 10.
λὰ καὶ τοὺς αἱρεσιώτας τῇ φρονήσει κατέπληττε· καὶ σκύλλειν
ν αὐτοὺς οὐδαμῶς ἤρεντο, φοβεῖν δὲ ἐπιχειρῶν αὐθις αὐτοῖς
ἄρον ἕαυτὸν ἐπεδείκνυεν. 'Αλλὰ μὴν οὕτε λόγων ἡμέλει· ἐπόνει

γὰρ περὶ τὰ τῶν παλαιῶν ἀναγνώσματα, διανυκτερεύων ἐν αὐτοῖς διὸ καὶ οὐκ ἔξενοφωνεῖτο παρὰ τῶν φιλοσόφων ἢ σοφιστῶν. Ἡν δὲ καὶ τοῖς ἐντυγχάνοντι χαρέσις τε καὶ ἐπαγωγὴς, καὶ τοῖς λυπου-

^{1 Cor. ix. 22.} μένοις συνεστύγναζε· καὶ ἀπλῶς κατὰ τὸν ἀπόστολον ‘τοῖς πᾶσι τὰ πάντα ἔγινετο.’ Καὶ πρότερον μὲν ἡνίκα ἐν τῷ πρεσβυτερῷ ἐτάττετο, ἐκμαθὼν οὖς καὶ ἐπόνει λόγους ἐπ’ ἐκκλησίας ἐδίδασκε μετὰ δὲ ταῦτα σὺν τῇ φιλοπονίᾳ καὶ παρρησίᾳ κτησάμενος, ἐξ αὐτοσχεδίου καὶ πανηγυρικωτέραν τὴν διδασκαλίαν ἐποιεῖτο. Οὐ μὴν τοιούτοις ἡσαν οἱ λόγοι ὡς καὶ παρὰ τῶν ἀκροατῶν σπουδάζεσθαι ἢ γραφῆ παραδίδοσθαι. Περὶ μὲν οὖν ἥθους αὐτοῦ καὶ τρόπου καὶ παιδεύσεως ἀποχρώντως εἰρήσθω· δσα μέντοι μνήμης ἀξια ἐπὶ τῶν αὐτοῦ χρόνων ἔγενετο, διηγήσομαι.

CAP. III.

Περὶ Θεοδόσιον καὶ Ἀγαπητοῦ τῶν ἐν Συνάδοις ἐπισκοπησάντων.

Ἐν Συνάδῳ πόλει τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας, Θεοδόσιος τις ἐπίσκοπος ἦν, ὃς τοὺς ἐν αὐτῇ αἱρετικοὺς,—πολλοὶ δὲ ἐν αὐτῇ ὄντες ἐτύγχανον τῆς Μακεδονιανῶν θρησκείας,—συντόνως ἐδίωκεν· ἔξελάνων αὐτοὺς οὐ μόνον τῆς πόλεως, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν ἀγρῶν. Καὶ τοῦτο ἐποιεῖ, οὐκ εἰώθδε διώκειν τῇ δρθιδόξῳ ἐκκλησίᾳ, οὔτε μὴν ζῆλῳ τῆς δρθῆς πίστεως, ἀλλὰ φιλαργυρίας πάθει δουλεύων ἐκ τῶν αἱρετικῶν χρήματα συλλέγειν ἐσπούδαζεν. Διὸ πάντα ἐκίνει κατὰ τῶν τὰ Μακεδονίου φρονούντων, τὰς χεῖρας ἐξοπλίζων τῶν ὑφ’ αὐτῷ κληρικῶν· καὶ μυρίαις κατ’ αὐτῶν χρώμενος μηχαναῖς· οὐδὲ τοῦ δικαστηρίους αὐτοὺς προσδεσμεύν ἀπήλλακτο· μάλιστα δὲ τὸν ἐπίσκοπον αὐτῶν, φῶνομα ἦν Ἀγαπητὸς, διαφόρως ἐτάραττεν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντες οὐδαμῶς ἐξαρκεῖν αὐτῷ πρὸς τιμωρίαν ἐδόκουν, ἀναδραμάδων ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπαρχικῶν προσταγμάτων ἐδέετο. Ἐν δσφ οὖν δ Θεοδόσιος ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει διὰ ταῦτα παρεῖλκεν, δ Ἀγαπητὸς, δν προεστάναι τῆς Μακεδονίου θρησκείας ἔφην, ἐπὶ ἀγαθὴν ἥλθεν [ἐπίνοιαν] ἀπόνοιαν. Βουλευσάμενος γὰρ ἅμα τῷ αὐτοῦ κλήρῳ παντὶ, καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὑφ’ αὐτῷ λαὸν, πείθει τὴν τοῦ ‘δμοούσιον’ πίστιν προσδέξασθαι. Καὶ τοῦτο καταστήσας, εὐθὺς ὡς ἐίχε σὺν πλήθει πολλῷ, μᾶλλον δὲ σὺν παντὶ τῷ λαῷ, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν

ῶρμησεν· εὐχήν τε ἐπιτελέσας, καταλαμβάνει τὸν θρόνον ἐν φείδει ὁ Θεοδόσιος προκαθέζεσθαι. ‘Ενώσας δὲ τὸν λαὸν καὶ τὸν λοιπὸν τὴν τοῦ ‘δμοουσίου’ πίστιν διδάσκων, τῶν ὑπὸ Σύναδα ἐκκλησιῶν ἐγκρατῆς ἐγένετο. Τούτων οὖτα γενομένων, ἐφίσταται μετ’ οὐ πολὺ Θεοδόσιος, τὴν ἐπαρχικὴν βοήθειαν ἐπαγόμενος· οὐδέν τε τῶν γενομένων εἶδως, ὃς εἰχεν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἔχωρει· ἐξελαθεὶς δὲ ἐξ αὐτῆς παρὰ πάντων ὅμοιον, αὐθις ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν πάλιν ἐπορεύετο. Γενόμενος τε ἐν αὐτῇ ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἀττικοῦ τὰ καθ’ ἑαυτὸν ἀπωδύρετο, ὃς παραλόγως εἴη τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβληθεὶς. Ἀττικὸς δὲ γνοὺς πρᾶγμα λυσιτελῶς ἀποβὰν τῇ ἐκκλησίᾳ, τὸν μὲν Θεοδόσιον λόγῳ παρεμυθήσατο, πείσας ἀνεξιάκως τὸν ἡσύχιον βίον ἀσπάζεσθαι, προκρίνειν τε τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων διδάξας. Γράφει τε τῷ Ἀγαπητῷ, ἔχεσθαι τῆς ἐπισκοπῆς μηδὲν ἐκ τῆς Θεοδοσίου λύπης ἀνιαρὸν ὑφορώμενον.

CAP. IV.

Περὶ τοῦ Ιαθέντος ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι Ἰουδαίου παραλυτικοῦ ὑπὸ Ἀττικοῦ τοῦ ἐπισκόπου.

“Εν μὲν οὖν τοῦτο χρηστὸν ἐπὶ τῶν Ἀττικοῦ χρόνων τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπῆρξεν· οὕτε δὲ θαυμάτων ἡ Ιαμάτων ἡ τῶν χρόνων τούτων κατάστασις ἄμοιρος ἦν. Ἰουδαῖος γάρ τις παραλυτικὸς ὡν ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἐπὶ κλίνης κατέκειτο, καὶ πάσης Ιατρικῆς εἰς αὐτὸν γυμνασθείσης, καὶ πάσης Ἰουδαϊκῆς εὐχῆς οὐδὲν ἐπ’ αὐτῷ δυνηθείσης, τέλος προστρέχει τῷ Χριστιανικῷ βαπτίσματι, τούτῳ μόνῳ ἀληθινῷ Ιατρῷ χρήσασθαι πιστεύσας. Τοῦτο καταφανὲς τῷ ἐπισκόπῳ Ἀττικῷ ταχέως ἐγίνετο· κατηχήσας οὖν αὐτὸν, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν ἐλπίδα εναγγειλισάμενος, κομισθῆναι σὺν τῇ κλίνῃ κελεύει ἐπὶ τὸ φωτιστήριον. ‘Ο δὲ παραλυτικὸς Ἰουδαῖος εἰλικρινεῖ πίστει τὸ βάπτισμα δεξάμενος, ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας τοῦ βαπτιστηρίου ἀναληφθεὶς, εὐθὺς ἀπῆλλακτο τοῦ νοσήματος, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐν τοῖς ὑγιαίνουσιν ἦν. Ταύτην τὴν θεραπείαν ἡ τοῦ Χριστοῦ δύναμις καὶ ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις καιροῖς δεῖξαι τοῖς ἀνθρώποις ἡθέλησε· δι’ ἣν “Ἐλληνες μὲν πολλοὶ πιστεύσαντες ἐβαπτίσθησαν· Ἰουδαῖοι δὲ, καίπερ ‘σημεῖα ζητοῦντας,’ οὐδὲ τὰ γινόμενα *1 Cor. i. 22.* σημεῖα προσηγάγετο. Τοιαῦτα μὲν οὖν παρὰ τοῦ Χριστοῦ τοῖς ἀνθρώποις ὑπῆρχε χρηστά.

CAP. V.

"Οπως Σαββάτιος δ ἐξ Ἰουδαίων, Ναυαγιανῶν πρεσβύτερος, ἀπέστη τῶν
δμοδοξούντων αὐτῷ.

Πολλοὶ δὲ παρ' οὐδὲν ταῦτα τιθέμενοι, τῇ αὐτῷ μοχθηρά ἔσχο-
λαζον· οὐ γὰρ μόνον Ἰουδαῖοι τοῖς γενομένοις τεραστίοις ἡπίστον, Cp. v. 21.
ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ φιλοῦντες ἑκείνοις ἀκολουθεῖν ἐφάμιλλα αὐτοῖς
φρονοῦντες ἥλεγχθησαν. Σαββάτιος μὲν οὖν, οὗ μικρὸν ἔμπρο-
σθεν ἐμνήσθημεν, μὴ βουλόμενος ἐν τῷ οἰκείῳ τάγματι τοῦ
πρεσβυτερείου μένειν, ἐπισκοπεῖν δὲ ἐξ ἀρχῆς σπεύδων, ὑπὸ τοὺς
αὐτοὺς χρόνους τῆς Ναυαγιανῶν ἐκκλησίας ἀνεχώρησε, πρόφασι
τὴν παρατήρησιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα ποιουμένος. Παρασυνά-
γων οὖν τῷ ἐπισκόπῳ ἔαυτοῦ Σισινίῳ ἐν τόπῳ τῆς πόλεως, φ
προσωνυμίᾳ Επόροιφος, ἐν φυνὴ ἡ ἀγορὰ Ἀρκαδίου δινομάζεται,
πρᾶγμα ἐτόλμησε πολλῶν κινδύνων ἀξιον. Ἐν ἡμέρᾳ γὰρ συνθ-
έειν τοῦ εὐαγγελίου περιοχὴν ἀναγινώσκων ἐν φιλέεται, διτι,
"Ἡν δὲ ἡ ἑορτὴ ἡ λεγομένη τῶν Ἰουδαίων Πάσχα, προστίθησι τὰ
μηδαμῶς μήτε γεγραμμένα, μήτε ἀκονθέντα ποτέ· ἔστι δὲ ταῦτα
Ἐπικατάρατος," φησὶν, "δ ἔξω ἀξύμων τὸ Πάσχα ποιήσας." Cp. Luke xxii. 1.
Τοῦτο ἀκονθέν διεδόθη εἰς τοὺς πολλούς· καὶ συναρπασθέντες οἱ
ἀκέραιοι τῶν παρὰ Ναυαγιανοῖς λαϊκῶν πρὸς αὐτὸν ἔχωρουν. Οἱ
μὴν ἀπώντα τοῦ σοφίσματος· εἰς κακὸν γὰρ τέλος αὐτῷ τὰ τῆς
πλαστογραφίας κατέστρεψε. Μετ' οὐ πολὺ γὰρ τὴν ἐκ προ-[Val. om. εἰς θεούς.]

λήψεως ἑορτὴν ἐπετέλει· καὶ συνέρρεον πρὸς αὐτὸν ἐξ ἔθους
πολλοί· καὶ τὴν ἐξ ἔθους παννυχίδα ποιουντων, θόρυβός τις δαι-
μόνιος ἐνέπεσεν εἰς αὐτοὺς, ὡς ἄρα Σισινίος δ αὐτῷ ἐπίσκοπος
σὺν πολλῷ πλήθει ἔρχεται κατ' αὐτῶν. Καὶ ταραχῆς γενομένης,
οἷα εἰκὸς, ἐν νυκτὶ καὶ στεγῷ τόπῳ ἀποληφθέντες ἐαυτοὺς συνέ-
τριψαν· ὡς ἀπολέσθαι ἐξ αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς ἐβδομήκοντα ἀνθρά-
πους. Τοῦτο γενομένον πολλοὺς τοῦ Σαββατίου ἀπέστησε· τινὲς
δὲ αὐτῷ παρέμειναν τῇ ἀγροικῇ προλήψει κρατούμενοι. Ἀλλὰ
Cp. 12. Σαββάτιος μὲν, ὡς ἐπὶ τὴν ἐπίορκον παρῆλθεν ἐπισκοπὴν, μικρὸν
ὑστερον λέξομεν.

CAP. VI.

Περὶ τῶν προεστάτων τηνικαῦτα τῆς τῶν Ἀρειανῶν δόξης.

Δωρόθεος δὲ ὁ τῆς Ἀρειανῆς προεστὸς θρησκείας, δν ἐκ τῆς Ἀντιοχείας ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν μετενηέχθαι ὑπὸ τῶν Cp. v. 12. Ἀρειανῶν ἀνωτέρῳ ἐμιημονεύσαμεν, ἐκατὸν πρὸς τοῖς δεκαεννέα ἐπιβιστὸς ἔτη ἐτελεύτησεν ἐν ὑπατείᾳ Ὁνωρίου τὸ ἔβδομον καὶ A.D. 407. Θεοδοσίου Αὐγούστου τὸ δεύτερον, τῇ ἔκτῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνός. Μετὰ δὲ τοῦτον τῆς Ἀρειανῆς θρησκείας προέστη Βάρβας· ἐπὶ τούτου δὴ τοῦ Βάρβα, δύο ἀνδρῶν ἐλλογίμων ἡ τῶν Ἀρειανῶν θρησκεία ηὗτον οὐδέποτε πρεσβυτέρου ἔχοντων Τιμόθεος θατέρῳ δονομα, τῷ δὲ ἑτέρῳ Γεώργιος. Ἀλλὰ Γεώργιος μὲν μᾶλλον τὴν Ἑλληνικὴν κατωρθώκει παίδευσιν· Τιμόθεος δὲ πάλιν τὰ ίερὰ ησκεῖτο γράμματα. Καὶ μὴν καὶ τὰ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος δεὶ μετὰ χείρας εἶχεν ὁ Γεώργιος· Τιμόθεος δὲ τὸν Ὁριγένην ἀνέπνεεν· καὶ δημοσίᾳ τὰ ίερὰ ἐμρηνεύων γράμματα, οὐδὲ τῆς Ἐβραίων γλώσσης ἀμοιρος ἦν. Καὶ Τιμόθεος μὲν ἥδη πρότερον τῆς Ψαθυριανῶν θρησκείας ἦν· Γεώργιος δὲ ὑπὸ Βάρβα Cp. v. 23. κεχειρο-

τόνητο. Τῷ δὴ Τιμόθεῳ καὶ αὐτὸς ἐντεύχηκα, καὶ ἔγνων δπως τοῖς ἐπερωτῶσιν ἔτοιμος ἦν ἀποκρίνεσθαι, διαλύων δσα ἀσφῆ κατὰ τὰ θεῖα εὑρίσκοιτο λόγια· πανταχοῦ τε τὸν Ὁριγένην ἐκάλει ὡς ἀληθῆ μάρτυρα τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων. Θαυμάσαι οὖν μοι ἔπεισι, πῶς οὐτοὶ οἱ ἀνδρες τῆς Ἀρειανῶν θρησκείᾳ παρέμειναν, διν δὲ τὸν Πλάτωνα δεὶ μετὰ χείρας εἶχεν, δὲ τὸν Ὁριγένην ἀνέπνεεν. Οὐδὲ γὰρ Πλάτων τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον αἴτιον, ὡς αὐτὸς δινομάζειν εἰλθεν, ἀρχὴν ὑπάρχειν εἰληφέναι φησί· καὶ Ὁριγένης συνατδίον πανταχοῦ διμολογεῖ τὸν Τίλον τῷ Πατρί. See vi. 13. Πλὴν εἰ καὶ τῇ ἕαντων ἐκκλησίᾳ παρέμειναν, ἀλλ' δμως τὴν Ἀρειανὴν θρησκείαν λεληθότως ἐπὶ τὸ κρείσσον μετέθεσαν· πολλὰς γὰρ τῶν Ἀρείου βλασφημιῶν ταῖς οἰκείαις διδασκαλίαις ἐξέβαλον. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τοιαῦτα εἰρήσθω· οὐκ εἰς μακρὰν δὲ καὶ Σισινύιον τοῦ Ναυατιανῶν ἐπισκόπου τελευτήσαντος ἐν τῇ αὐτῇ ὑπατείᾳ, χειροτονεῖται Χρύσανθος, περὶ οὐ μικρὸν ὕστερον λέξομεν.

CAP. VII.

'Ος Θεόφιλος τὸν Ἀλεξανδρέας ἐπίσκοπον Κύριλλος διεδέξατο.

—
A.D. 412. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Θεόφιλος δὴ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον
ληθαργικῷ πάθει περιπεσὼν ἐτελεύτησεν ἐν ὑπατελῷ Ὁνωρίου πέμπλλ
ἔννατον καὶ Θεοδοσίου τὸ πέμπτον, τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ Ὁκτωβρίου μηνός. Ἐπιμάχου δὲ γενομένης καὶ ἐνταῦθα τῆς ἐπισκοπῆς, οἱ μὲν ἔζητον ἐνθρονισθῆναι Τιμόθεον ἀρχιδιάκονον· οἱ δὲ Κέντριοι ριλλον, ὃς ἦν ἀδελφίδοις Θεοφίλου. Στάσεως δὲ διὰ τοῦτο μεταβολῆς τοῦ λαοῦ κινηθείσης, συνελαμβάνετο τῷ μέρει Τιμόθεου δὲ τοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος ἡγεμών Ἀβουνδάτιος. Διὸ τρίτη ἡμέρα μετὰ τὴν τελευτὴν Θεοφίλου δὲ Κύριλλος ἐνθρονισθεὶς, ἐπὶ τῷ ἐπισκοπὴν ἀρχικώτερον Θεοφίλου παρῆλθε· καὶ γάρ ἐξ ἐκείνου ἐπισκοπὴν Ἀλεξανδρείας πέρα τῆς Ἱερατικῆς τάξεως καταδυναστεύει τῶν πραγμάτων ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Εὐθέως οὖν Κύριλλος τὰς ἐπειδήτης Ἀλεξανδρείᾳ Ναυατιανῶν ἐκκλησίας ἀποκλείσας, πάντα μὲν αὐτῶν τὰ Ἱερὰ κειμήλια ἔλαβεν· τὸν δὲ ἐπίσκοπον αὐτῶν Θεόπεμπτον πάντων δὲ εἶχεν ἀφείλετο.

CAP. VIII.

Περὶ Μαρουθᾶ τοῦ Μεσοποταμίας ἐπισκόπου, καὶ ὡς δι' αὐτοῦ δὲ Χριστιανισμὸς ἐν Περσίδι διεπλατύνθη.

—
Cp. vi. 15. Υπὸ δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον καὶ τὸν ἐν Περσίδι Χριστιανισμὸν πλατυνθῆναι συνέβη ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Περσῶν συνεχεῖς ἀεὶ πρεσβεῖαι γίνονται διάφοροι δὲ εἰσιν αἰτίαι, δι' ἣς συνεχῶς παρ' ἀλλήλους πρεσβεύονται. Χρέα δὴ οὖν καὶ τότε ἥγαγεν, ὥστε Μαρουθᾶν τὸν Μεσοποταμίας ἐπίσκοπον, οὐ μικρὸν ἔμπροσθεν μυῆμην πεποιήμεθα, πεμφθῆναι παρὰ τοῦ βασιλέως Ρωμαίων πρὸς τὸν βασιλέα Περσῶν. Ό δὲ βασιλεὺς τῶν Περσῶν πολλὴν εὐλάβειαν παρὰ τῷ ἀνδρὶ εὐρηκώς, διὰ τιμῆς ἥγεν αὐτὸν, καὶ ὡς δυτῶς θεοφίλει προσεῖχεν. Τοῦτο γινόμενον ὑπέκυιζε τοὺς μάγους, οἱ πολὺ παρὰ τῷ Περσῶν βασιλεῖ Ισχύουσιν· ἐδεδοίκεισαν γάρ, μὴ τὸν βασιλέα Χριστιανίζειν πείση. Καὶ γάρ κεφαλαλγύλαν αὐτοῦ χρονίαν, ἦν οἱ μάγοι θεραπέδσαι μὴ

ποτε τούτη ὁ Μαρουθᾶς ἀγάντι μελέσσων. Βασιλεῖσθαι
ἔστι τοῦ μητρὸς εἰς ἐπειδὴ καὶ Πέντε τὸ πόρον γεζετο-
τεῖ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐρώμενος τὸ δικρονὸς συνομοστον τῷρ
γενετέστ. τοῦ γὰρ κατακείθωτος ἀνθρώποις. ταῦτα δὲ εἰπεῖς
ἵντις ὁ βασιλεὺς ἀγέρθη, πανεπιστοντος ἀνθρώπους· 'Ἄγο
λευθεροῦ δεῦτο τὸν βασιλέα, ἡρεμήσειν γὰρ ἀπει τὸν τὸν
οὐκανόντος ἀνέστη παιάνει θεοφαλά.' Ταῦτα ἀκούοντος ὁ Ἰσδιγέρ-
(ποτε γὰρ ἄνθρωπος τῷ Περσῶν βασιλέων) αὐτούργεος μὲν ἀπο-
τεσθαι εἴ τοι ἄριστος τὸν Μαρουθᾶν ἔδολεστο. Μαρουθᾶς δὲ
θόν θεοφαλάς ἀνθρώποις εὐχαῖς ταυτότετα, δι' ἀγρίστει τὸν
ἢ τὸν μάγον γεράμενος δεῦτο. Τῷ εὖτον βασιλέων 'Μὴ ταξίδιον'
, 'βασιλεὺς ἄλλος εἰσελθεῖν, ὅπε τῆς φωνῆς ἀκούσσεις, ὀρίζεσθαινομένοις'
δόλοις εὑρίστεις εἴ τοι τὸ πόρον φέγγυτεσθαι, ἀλλὰ ἀνθράπτων
τοκενὴ τοῦτο τούτε' Πεύθετο τῷ Μαρουθᾶ ὁ Περσῶν βασι-
λις, καὶ αὐθὶς εἰσῆγε εἰς τὸν οὐκίστον. ὅποις ἦτο τὸ δοξεστον πέρι.
εἰ δὲ αὐθὶς ἀκούει τῆς αὐτῆς φωνῆς, ὀρίττεσθαι τὸν τόπον
Ιευτε' καὶ ὁ τροτέμπτων τῆς φωνοθεῖσσαν θεοῦ φωνὴν ἔχ-
χετο. Περιοργής οὖν γεράμενος ὁ βασιλεὺς τὸ τὸν μάγον
ις ἀπέδεκάτωσε τούτου γεραμέρους, εἶτεν τῷ Μαρουθᾷ, ἔτοι
βούλοιτο, επίζεισθαι καὶ κεληστίας· ἐκ τούτου παρὰ Πέρσαις ὁ
στιαχισμὸς ἐπλατύνετο. Τότε μὲν οὖν Μαρουθᾶς ἀποχωρίσθαις
· Περσῶν, αὐθὶς ἐπὶ τὴν Καρασταριγόντοις ἐπανέρχεται· οὐκ
μακρὰν δὲ τάλις πρεσβείας ἐνεκεν ἀπετέμπτετο. Αὐθὶς τε οἱ
οἱ σκευωρίας ἐπενοούντο, διπλαὶ δὲ μηδαμῶν τὸν ἀνδρα προσδέ-
το δι βασιλεύς· ἐπενόησάν τε δυσωδίαν τινὰ γαγασκεναπτήν,
ν ὁ βασιλεὺς εἰώθει προσέρχεσθαι· διαβολῆ γε ἐχρώιτο, ὡς
ταῦτην οἱ τῷ Χριστιανισμῷ συνύντες εἰργάσαντο. 'Ως δὲ δ
τιλεὺς, ἥδη πρότερον ὑπόπτους ἔχων τοὺς μάγους, σπουδαιότερον
ζήτει τοὺς δράσαντας, αὐθὶς ἔξ αὐτῶν ἀμηρίσκοντο οἱ τῆς κακῆς
ἥς ποιηταί. Διδ καὶ αὐθὶς πολλοὺς αὐτῶν ἐτιμωρήσασθο· Μα-
θῶν δὲ διὰ πλείονος ἥγε τιμῆς. Καὶ ἥγαπα μὲν Ῥωμαίους, καὶ
πρὸς αὐτοὺς φιλίαν ἥσπάζετο· μικρὸν δὲ ἐδέησε καὶ Χριστια-
νι αὐτὸν, πεῖραν δεδωκότος ἐτέραν τοῦ Μαρουθᾶ, σὺν Ἀβλάδῃ
ἐπισκόπῳ Περσίδος. 'Αμφω γάρ τὸν δχλούντα δαίμονα τῷ
τοῦ βασιλέως ἀπήλασαν, νηστεῖαις καὶ προσευχαῖς πχολά-
τες. Καὶ δ Ἰσδιγέρδης μὲν ἔφθασε τελευτῆσαι, πρὶν τελείων

Χριστιανίσαι εἰς δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βαραράνην ἡκεν ἡ βασιλεία
ἐφ' οὐ αἱ μεταξὺ 'Ρωμαίων καὶ Περσῶν σπουδὰ διελύθησαν, ὡς
C. 18. διλύγον ὑστερον λέξομεν.

CAP. IX.

Οι κατὰ τούσδε τὸν χρόνον ἐν 'Αντιόχειᾳ καὶ 'Ρώμῃ ἐπισκοπήσαντες.

Περὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον κατὰ τὴν 'Αντιόχειαν Φλαβιανῷ τελευτήσαντος, Πορφύριος τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξατο· μετὰ δὴ Πορφύριον αὐθις Ἀλέξανδρος τῆς ἔκεισε ἐκκλησίας προέστη. Κατὰ δὲ τὴν 'Ρωμαίων, Δάμασον ἐπὶ δεκαοκτὼ ἔτη τῆς ἐπισκοπῆς κρατήσαντα Σιρίκιος διεδέξατο· Σιρίκιον δὲ δεκαπέντε ἔτη κρατήσαντος, Ἀναστάσιος ἐπὶ ἔτη τρία τῆς ἐκκλησίας ἐκράτησε· μετὰ δὲ Ἀναστάσιον Ἰνοκέντιος ὃς πρώτος τὸν ἐν 'Ρώμῃ Ναυατιανοὺς ἐλαύνειν ἤρξατο, πολλάς τε αὐτῶν ἐκκλησίας ἀφείλετο.

CAP. X.

'Ως κατὰ τόνδε τὸν χρόνον ἡ 'Ρώμη ὑπὸ βαρβάροις γέγονεν, 'Αλαρίχον ταύτην πορθήσαντος.

[*Ιεκεῖ, Val.*] 'Τὸ δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον καὶ τὴν 'Ρώμην ὑπὸ βαρβάρων ἀλῶνται συνέβη. Ἀλαρίχος γάρ τις βάρβαρος, ὑπόσπονδος ὁν 'Ρωμαίοις, καὶ τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ εἰς τὸν κατὰ Εὐγενίου τοῦ τυράννου πόλεμον συμμαχήσας, καὶ διὰ τοῦτο 'Ρωμαϊκῇ ἀξίᾳ τιμηθεὶς, οὐκ ἡνεγκε τὴν εὐτυχίαν. Ἀλλὰ βασιλεύειν μὲν σὺ προείλετο· ἀναχωρήσας δὲ τῆς Κωνσταντινούπολεως, ἐπὶ τὰ ἐσπέρια μέρη διέβαινε· γενόμενος δὲ ἐπὶ τὰ Ἰλλυριῶν εὐθὺς πάντα ἀνέτρεπε. Διαβαίνοντι δὲ αὐτῷ Θεσσαλοὶ ἀντέστησαν περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὅθεν δι' ὅρους Πώδουν ἐπὶ Νικόπολιν τῆς Ἡπείρου διαβῆναι ἐστί· καὶ συμβαλόντες περὶ τρισχιλίους ἀνεῖλον οἱ Θεσσαλοί. Μετὰ δὲ ταῦτα πᾶν τὸ παραπεσὸν ἀφανίζοντες οἱ σὺν αὐτῷ, τέλος καὶ τὴν 'Ρώμην κατέλαβον καὶ πορθήσαντες αὐτὴν, τὰ μὲν πολλὰ τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων θεαμάτων κατέκαυσαν· τὰ δὲ χρήματα δι' ἄρπαγῆς ἔλαβον καὶ πολλοὺς τῆς συγκλήτου βουλῆς διαφόροις δίκαιοις ὑποβαλόντες ἀπώλεσαν. Καταπαίζων τε τῆς βασιλείας ἀναδείκνυσι βασιλέα, ὀνόματι 'Ατταλον· ὃν μίαν μὲν ἡμέραν ὡς βασιλέα δορυφορού-

μενον προιέναι ἐκέλευε, τὴν δὲ ἀλλην ἐν δούλου τάξει φαίνεσθαι παρεσκεύαζεν. Καὶ ταῦτα καταπραξάμενος εἰς φυγὴν ἐτράπη, φήμης αὐτὸν ἐν φόβῳ καταστησάσης, ὡς εἴη δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος δύναμιν ἀποστέλλας τὴν αὐτῷ πολεμήσουσαν. Τὰ μὲν οὖν τῆς φήμης οὐκ ἦν πεπλασμένα· ἀληθῶς γὰρ ή δύναμις ἐπορεύετο· κάκεύος τὴν φήμην οὐχ ὑπομείνας, ἀλλ', ὡς ἔφην, ἀποδρᾶς ψήστη. Λέγεται δὲ ὡς ἀπιόντι αὐτῷ ἐπὶ τὴν Ῥώμην εὐλαβής τις ἀνὴρ, μοναχὸς τὸν βίον, παρήνει, ‘μὴ ἐπιχαίρειν ἐν τηλικούτοις κακοῖς, μηδὲ χαίρειν φόνοις καὶ αἷμασιν.’ Οὐ δὲ, ‘Οὐκ ἔγω,’ ἔφη, ‘ἐθελούτης ἐπὶ τὰ ἐκεῖ πορεύομαι· ἀλλά τις καθ' ἐκάστην δχλεῖ μοι βασανίζων, καὶ λέγων, “Απιθι, τὴν Ῥωμαίων πόρθησον πόλιν.”’ Τοσαῦτα μὲν καὶ περὶ τούτου.

CAP. XI.

Περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ ἐπισκοπησάντων.

Μετὰ δὲ Ἰνοκέντιου Ζώσιμος τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας ἐπὶ δύο ἔτη ἐκράτησε· καὶ μετὰ τοῦτον δὲ Βοινιφάτιος ἐτη τρία τῆς ἐκκλησίας προέστη· διν Κελεστῖνος διεδέξατο. Καὶ οὗτος δὲ Κελεστῖνος τὰς ἐν Ῥώμῃ Ναυατιανῶν ἐκκλησίας ἀφέλετο, καὶ τὸν ἐπίσκοπον αὐτῶν Ῥονστικούλαν κατ' οἰκλας ἐν παραβύστῳ συνάγειν ἡνάγκασεν. Ἀχρι γὰρ τούτου Ναυατιανὸν μεγάλως ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἡνθησαν, ἐκκλησίας πλείστας ἔχοντες, καὶ λαὸν πολὺν συναθροίζοντες. Ἄλλ' δὲ φθόνος καὶ τούτων ἥψατο, τῆς Ῥωμαίων ἐπισκοπῆς δομίων τῇ Ἀλεξανδρέων πέρα τῆς ἱερωσύνης ἐπὶ δυναστείαν ἥδη πάλαι προελθούσης. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τοὺς δόμοφρονοῦντας οἱ ἐπίσκοποι ἐπ' ἀδείας συνάγεσθαι συνεχώρησαν· ἀλλὰ πάντα λαβόντες αὐτῶν, μόνον διὰ τὴν δόμοφροσύνην ἐπαινοῦσιν αὐτούς. Οὐ μὴν οἱ ἐν Κωνσταντινούπολει τοῦτο πεπόνθασιν· ἀλλὰ μετὰ τοῦ στέργειν αὐτοὺς καὶ ἔνδον πόλεως συνάγειν εἰασαν, ὡς δὴ πρότερον ἥδη ταῦτα ἰκανῶς ἔφην.

Cp. v. 10
22.

CAP. XII.

Περὶ Χρυσάνθου τοῦ Ναυατιανῶν ἐν Κωνσταντινούπολει ἐπισκόπου.

Σισιννίου δὲ τελευτήσαντος, Χρύσανθος καθειλκύσθη εἰς τὴν ἐπισκοπήν· δις νίλος μὲν ἦν Μαρκιανοῦ τοῦ γενομένου Ναυατιανῶν

ἐπισκόπου πρὸς Σισινίου. Ἐκ νέας δὲ ἡλικίας κατὰ τὰ βασιλεῖα στρατευσάμενος, ὕστερον ἐπὶ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως ὑπατικὸς τῆς Ἰταλίας γενόμενος, μετὰ ταῦτα καὶ βικάριος τῶν Βρεττανικῶν νήσων καταστὰς ἔθαυμασθη ἐπὶ ταῖς διοικήσεσι. Προβὰς δὲ τῇ ἡλικίᾳ, καὶ καταλαβὼν τὴν Κωνσταντινούπολιν, σπεύδων δὲ ἐπαρχος γενέσθαι πόλεως, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἄκων εἰλκύσθη. Σισινίου γὰρ ἐν καιρῷ τελευτῆς μνείαν αὐτῷ ὡς ἐπιτηδείου πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν ποιησαμένου, διὸ Ναυατιανῶν λαὸς ὡς νόμον τὴν ἐκείνου φωνὴν λαβὼν, καὶ ἄκοντα βιαλῶς ἔλκειν ἐπεχείρουν. Τοῦ δὴ Χρυσάνθου φυγόντος, Σαββάτιος καιρὸν νομίσας εὐρήκειναι εὔκαιρον, ἐν φῶ τῶν ἐκκλησιῶν ἐγκρατῆς γένηται, κατασκευάζει χεῖρας ἐπιθεῖναι αὐτῷ τινὰς ἀσήμους, τὸν δρόκον δὲ δρωμόκει παρ' οὐδὲν θέμενος. Ἐν δὲ τοῖς χειροτονήσασιν αὐτὸν ἦν καὶ Ἐρμογένης, διὸ ἐπὶ βλασφήμοις συγγράμμασιν ὑπ' αὐτοῦ μετὰ κατάρας ἐκκεκήρυκτο. Οὐ μὴν αὐτῷ δὲ σκοπὸς τέλος ἐδέξατο· μισήσας γὰρ αὐτὸν δὲ λαὸς τὸ δύστροπον, δτὶ πάντα σκοπὸν τοῦ παρείσθιναι εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐπραττε, παντοῖος ἐγένετο ἀνερευνῶν τὸν Χρύσανθον δν καὶ εὑρόντες περὶ Βιθυνίαν κρυπτόμενον, πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν ἐλκύσαντες προεβάλοντο. Οὗτος δὲ ἀνὴρ φρόνιμος ἐν ταὐτῷ καὶ σώφρων, εἰ καὶ τις ἀλλος, ὑπῆρχε καὶ σφόδρα τὰς Ναυατιανῶν ἐκκλησίας ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει συνεκρότησεν τε καὶ ηὗξησε. Καὶ πρῶτος τοῖς πτωχοῖς οἰκοθεν χρυσίον διένειμεν· ἀπό τε τῶν ἐκκλησιῶν οὐδὲν ἐδέξατο, πλὴν κατὰ Κυριακὴν δύο ἅρτους τῶν εὐλογιῶν ἐλάμβανεν. Οὗτῳ δὲ ἦν περὶ τὴν ἑαυτὸν [Qu. om. ēav-] ἐκκλησίαν σπουδάσιος, ὡς καὶ Ἀβλάβιον τὸν ἑαυτοῦ γενναιότατον ῥήτορα τοῦ σοφιστοῦ Τρωίλου συλλαβεῖν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τάξιν προχειρίσασθαι· οὐ γλαφυρά προσομιλίαι καὶ σύντονοι φέρονται. Ἀλλ' Ἀβλάβιος μὲν ὕστερον τῆς ἐν Νικαίᾳ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίας ἐπίσκοπος κατέστη, ἐν ταὐτῷ καὶ σοφιστεύων ἐν ταύτῃ.

[αὐτῷ.]

CAP. XIII.

Περὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γενομένης μάχης μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων, καὶ τῆς τοῦ ἐπισκόπου Κυρίλλου πρὸς τὸν ὑπαρχον Ὁρέστην διαφορᾶς.

Τύπος δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον καὶ τὸ Ἰουδαίων ἔθιος τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξελαθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κυρίλλου συνέβη

δι' αἰτίαν τοιάνδε. Ὁ Ἀλεξανδρέων δῆμος πλέον τῶν ἄλλων δήμων χαίρει ταῖς στάσεσιν[·] εἰ δέ ποτε καὶ προφάσεως ἐπιλάβηται, εἰς ἀφόρητα καταστρέφει κακά· δίχα γὰρ αἷματος οὐ παύεται τῆς δρμῆς.[·] Ἐτυχεὶ δὲ τότε στασιάζειν αὐτὸν τὸ πλῆθος πρὸς ἑαυτὸν δι' ἀναγκαίαν τινὰ πρόφασιν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπιπολάζον ἀπάσαις ταῖς πόλεσι κακὸν, φημὶ δὴ τὸ σπουδάζειν περὶ τοὺς δρχηστάς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου δρχούμενος πλείονας ὅχλους συνήθοιςε, τῷ Ἰουδαίους ἀργοῦντας ἐν αὐτῇ, μὴ τῇ ἀκροάσει τοῦ νόμου ἀλλὰ τοῖς θεατρικοῖς σχολάζειν, ἐπίμαχος τοῖς τοῦ δήμου μέρεσιν ἡ ἡμέρα κατέστη. Καὶ τούτου τρόπου τινὰ ὑπὸ τοῦ ὑπάρχον τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν τάξει καταστάντος, οὐδὲν ἥττον ἔμειναν οἱ Ἰουδαῖοι τοῖς τοῦ ἔτερου μέρους ἀντιπαθοῦντες[·] καὶ ἀεὶ μὲν πολέμιοι πανταχοῦ τοῖς Χριστιανοῖς καθεστώτες, ἔτι δὲ πλέον διὰ τοὺς δρχηστὰς ἐκπεπολέμωντο καθ' ἑαυτῶν.^[κατ' αὐτῶν.] Καὶ δὴ τότε Ὁρέστον τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπάρχον ‘πολιτείαν’^[Val.] ἐν τῷ θεάτρῳ ποιοῦντος,—οὗτῳ δὲ δυνομάζειν εἰώθασιν τὰς δημοτικὰς διατυπώσεις,—παρῆσαν καὶ τοῦ ἐπισκόπου Κυρίλλου οἱ σπουδασταὶ, τὰς γινομένας παρὰ τοῦ ἐπάρχου διατυπώσεις γυνῶναι βουλόμενοι. Ἡν δὲ ἐν αὐτοῖς τις ἀνὴρ ὀνόματι Ἰέραξ, δις γραμμάτων μὲν τῶν πεζῶν διδάσκαλος ἦν, διάπυρος δὲ ἀκροατὴς τοῦ ἐπισκόπου Κυρίλλου καθεστὼς, καὶ περὶ τὸ κρότους ἐν ταῖς διδασκαλίαις αὐτοῦ ἐγέρειν ἦν σπουδαιότατος. Τοῦτον τοινύν τὸν Ἰέρακα τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἐν τῷ θεάτρῳ θεασάμενοι κατεβόων εὐθὺς, ὡς ‘δι' οὐδὲν ἄλλο παραβάλλει τῷ θεάτρῳ, ἢ ἵνα στάσιν τῷ δήμῳ ἐμβάλοι.'[·] Ὁρέστης δὲ καὶ πρότερον μὲν ἐμίστει τὴν δυναστείαν τῶν ἐπισκόπων,^{C. 7.} . ὅτι παρηροῦντο πολὺ τῆς ἔξουσίας τῶν ἐκ βασιλέως ἀρχειν τεταγμένων[·] μάλιστα δὲ ὅτι καὶ ἐποπτεύειν αὐτοῦ τὰς διατυπώσεις Κύριλλος ἔβουλετο· ἀρπάσας οὖν τὸν Ἰέρακα δημοσίᾳ ἐν τῷ θεάτρῳ βασάνοις ὑπέβαλλεν. Τοῦτο γνοὺς δὲ Κύριλλος μεταπέμπεται τοὺς Ἰουδαίων πρωτεύοντας, καὶ ὅσα εἰκός, εἰ μὴ παύσαιντο κατὰ Χριστιανῶν στασιάζοντες, διηπελῆσε. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων τῆς ἀπειλῆς αἰσθόμενον φιλονεικότερον γέγονε· καὶ μηχανὰς ἐπενόσουν ἐπὶ βλάβῃ τῶν Χριστιανῶν, ὡς τὴν κορυφαιοτάτην καὶ αἰτίαν τοῦ ἔξελαθῆναι αὐτοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας γενομένην διηγήσομαι. Σύνθεμα δόντες ἑαυτοῖς, δακτυλίους φόρεμα ἐκ φοίνικος γεγονὸς φλοιοισθαλλοῦ, συκτομαχίαν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπενόσαν. Καὶ ἐν

μιᾶ τῶν νυκτῶν κηρύσσειν κατὰ τὰ κλίματα τῆς πόλεως τιὰς παρεσκεύασαν βοῶντας, ὡς ‘ἡ ἐπώνυμος Ἀλεξάνδρου ἐκκλησία πᾶσα πυρὶ καίοιτο.’ Τοῦτο ἀκούσαντες Χριστιανοὶ ἄλλος ἀλλαχθέν συνέτρεχεν, ὡς τὴν ἐκκλησίαν περισώσοντες· οἵτε Ἰουδαῖοι εὐθὺς ἐπετίθεντο καὶ ἀπέσφαττον ἀλλήλων μὲν ἀπεχόμενοι, δεικνύντες τοὺς δακτυλίους· τοὺς δὲ προσπίπτοντας τῷ Χριστιανῷ ἀναιροῦντες. Γενομένης δὲ ἡμέρας, οὐκ ἐλάνθανον οἱ τὸ ἄγος ἐργασάμενοι· ἐφ' ὧ κινηθεὶς ὁ Κύριλλος σὺν πολλῷ πλήθει ἐπὶ τὰς συναγωγὰς τῶν Ἰουδαίων παραγενόμενος,—οὗτω γὰρ τοὺς εὐκτηρίους αὐτῶν δνομάζουσι τόπους,—τὰς μὲν ἀφαιρεῖται, τοὺς δὲ ἔξελαύνει τῆς πόλεως, καὶ τὰς οἰνσίας αὐτῶν διαρπαγῆναι ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀφεῖς. Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι, ἐκ τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος χρόνων οἰκήσαντες τὴν πόλιν, τότε αὐτῆς γυμνοὶ ἀπαντεῖς ἀπανέστησαν, καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ διεσπάρησαν. Ἀδαμάντιος δὲ Ιατρικῷ λόγῳ σοφιστὴς, ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅρμήσας, καὶ τῷ ἐπισκόπῳ προσφυγὼν Ἀττικῷ, ἐπαγγειλάμενός τε Χριστιανίζειν αὐθις ὑστέρῳ χρόνῳ τὴν Ἀλεξάνδρειαν φῆσεν. Οἱ τοίνυν τῆς Ἀλεξανδρέων ἔπαρχος Ὁρέστης σφόδρα ἐπὶ τῷ γενομένῳ ἔχαλέπηνε· καὶ πένθος μέγα ἐτίθετο τηλικαύτην πόλιν οὕτως ἀρδην τοσούτων ἐκκενωθῆναι ἀνθρώπων· διὸ καὶ τὰ γενέμενα ἀνέφερε βασιλεῖ. Κύριλλος δὲ καὶ αὐτὸς τὰς Ἰουδαίων πλημμελείας γνωρίμους καθιστῶν βασιλεῖ οὐδὲν ἥττον καὶ περὶ φιλίας πρὸς Ὁρέστην ἐπρεπεύετο· τοῦτο γὰρ διαδεικνύεται τὸν Ἀλεξανδρέων αὐτὸν ποιεῖν κατηγάκαζεν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ φιλίας λόγους Ὁρέστης οὐ προσεδέχετο, τὴν βίβλου τῶν εὐαγγελίων ὁ Κύριλλος προτίχετο, διὰ ταύτης γοῦν καταιδέσειν τὸν Ὁρέστην ἥγονμενος. ‘Ως δὲ οὐδὲ τούτῳ τῷ τρόπῳ διαδέσθητο, ἀλλ’ ἔμενε μεταξὺ αὐτῶν ἀσπονδος πόλεμος, τάδε ἐπισυνέβη γενέσθαι.

CAP. XIV.

‘Οι οἱ κατὰ τὴν Νιτρίαν μοναχοὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὑπὲρ Κυρίλλου κατελθόντες πρὸς τὸν ὑπαρχὸν Ὁρέστην ἐστασίασαν.

Τῶν ἐν τοῖς ὅρεσι τῆς Νιτρίας μοναχῶν τινες ἔνθερμον ἔχοντες φρόνημα ἀπὸ Θεοφίλου ἀρέξαμενοι, ὅτε αὐτοὺς ἐκεῖνος κατὰ τῶν περὶ Διόσκορον ἀδίκως ἐξώπλισε, ζῆλον τε τότε κτησάμενοι προ-

θύμως καὶ ὑπὲρ Κυρίλλου μάχεσθαι προηροῦντο. Ἐφέμενοι οὖν τῶν μοναστηρίων ἄνδρες περὶ τοὺς πεντακοσίους, καὶ καταλαβόντες τὴν πόλιν, ἐπιτηροῦντι ἐπὶ τοῦ δχῆματος προϊόντα τὸν ἔπαρχον. Καὶ προσελθόντες ἀπεκάλουν ‘θύτην καὶ Ἑλληνα,’ καὶ ἄλλα πολλὰ περιύβριζον. ‘Ο δὲ ὑποτοπήσας σκευωρίαν αὐτῷ παρὰ Κυρίλλου γίνεσθαι, ἐβόα ‘Χριστιανός τε εἶναι, καὶ ὑπὸ Ἀττικοῦ τοῦ ἐπισκόπου ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει βεβαπτίσθαι.’ ‘Ως δὲ οὐ προσεῖχον τοῖς λεγομένοις οἱ μοναχοὶ εἰς τις ἐξ αὐτῶν Ἀμμώνιος ὅνομα λίθῳ βάλλει τὸν Ὁρέστην κατὰ τῆς κεφαλῆς. Καὶ πληροῦνται μὲν αἷματι δλος ἐκ τοῦ τραύματος ὑποχωροῦντι δὲ οἱ ταξιέωται πλὴν ὀλίγων, ἄλλος ἀλλαχοῦ ἐν τῷ πλήθει διαδύναντες, τὸν ἐκ τῆς βολῆς τῶν λίθων θάνατον φυλαττόμενοι. ‘Ἐν τοσούτῳ δὲ συνέρρεον οἱ τῶν Ἀλεξανδρέων δῆμοι, ἀμύνασθαι τοὺς μοναχοὺς ὑπὲρ τοῦ ἐπάρχου προθυμούμενοι’ καὶ τοὺς μὲν ἄλλους πάντας εἰς φυγὴν ἔτρεψαν, τὸν Ἀμμώνιον δὲ συλλαβόντες παρὰ τὸν ἔπαρχον ἀγονιστὸν διηγούμενον δὲ δημοσίᾳ κατὰ τοὺς νόμους ἔξετάσει αὐτὸν ὑποβαλὼν ἐπὶ τοσοῦτον ἐβασάνισεν, ὡς ἀποκτέναι. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ καὶ τὰ γενόμενα γνώριμα τοῖς κρατοῦσι κατέστησεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κύριλλος τὰ ἐγνωμότατα ἐγνώριζε βασιλεῖ, τοῦ δὲ Ἀμμωνίου τὸ σῶμα ἀναλαβὼν καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἐκκλησιῶν ἀποθέμενος, ὅνομα ἔτερον αὐτῷ ἐπιθεὶς ‘Θαυμάσιον’ ἐπεκάλεσε, καὶ ‘μάρτυρα’ χρηματίζειν ἐκέλευσεν, ἐγκωμιάζων αὐτοῦ ἐπ’ ἐκκλησίας τὸ φρόνημα, ὡς ἀγῶνα ὑπὲρ εὐσεβείας ἀνελομένου. ‘Αλλ’ οἱ σωφρονοῦντες, καίπερ Χριστιανὸί ὄντες, οὐκ ἀπεδέχοντο τὴν περὶ τούτου Κυρίλλου σπουδήν. Ἡπίσταντο γὰρ προπετείας δίκην δεδωκέναι τὸν Ἀμμώνιον, οὐ μὴν ἀνάγκη ἀρνήσεως Χριστοῦ ἐναποθανεῖν ταῦς βασάνοις· διὸ καὶ Κύριλλος κατὰ βραχὺ τῷ ἡσυχάζειν λήθην τοῦ γινομένου εἰργάσατο. ‘Αλλ’ οὐχ ἔως τούτου ἔστη τὸ δεινὸν τῆς μεταξὺ Κυρίλλου καὶ Ὁρέστου φιλονεικίας ἀπέσβεσε γὰρ ταῦτην ἔτερόν τι ἐπισυμβὰν τοῖς φθάσασι παραπλήσιον.

CAP. XV.

Περὶ Τπατίας τῆς φιλοσόφου.

‘Ην τις γυνὴ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, τοῦνομα ‘Τπατία’ αὕτη Θέωνος μὲν τοῦ φιλοσόφου θυγάτηρ ἦν· ἐπὶ τοσοῦτον δὲ προϊβή

ὑπογραφέων, μὴ ἐνεγκῶν τὴν εὐτυχίαν τῆς ἰδίας ἀξίας, τὴν βασιλείαν ἀρπάζει, καὶ πρεσβείας ἀποστέλλει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον, δεχθῆναι εἰς βασιλέα δεύμενος. ‘Ο δὲ τοὺς μὲν πρεσβευτὰς εἰς φρουρὰν κατέστησεν ἔξαποστέλλει δὲ τὸν στρατηλάτην Ἀρδαβούριον, διὸ καὶ ἐν τῷ Περσικῷ πολέμῳ τὰ μέγιστα ἡγωνίσατο. Οὗτος εἰς τὰς Σαλῶνας παραγενόμενος, ἐπλει ἐξ αὐτῆς ἐπὶ τὴν Ἀκυλήιαν, καὶ χρῆται τύχῃ καθὼς ἐνομίζετο, ἡτύχει δὲ ὡς ὑστερὸν ἐδειχθῇ. ‘Ανεμος γὰρ οὐκ αἴσιος πνεύσας εἰς τὰς χείρας αὐτὸν ἐνέβαλε τοῦ τυράννου διὸ συλλαβὼν αὐτὸν, ἥλπιζεν εἰς ἀνάγκην καταστῆσαι τὸν αὐτοκράτορα, ὥστε ψηφίσασθαι καὶ ἀναδεῖξαι αὐτὸν βασιλέα, εἰ σώζεσθαι τὸν στρατηλάτην προηρεύετο. Ἀληθῶς τε ἐν ἀγῶνι ἦν δὲ τε βασιλεὺς ταῦτα πυθόμενος, καὶ δὲ τὸν τύραννον ἀποσταλεὶς στρατιώτης, μήτι πάθῃ κακὸν ὑπὸ τοῦ τυράννου διὸ Ἀρδαβούριος. ‘Ασπαρ δὲ διὸ τοῦ Ἀρδαβούριου οὐδὲ μαθὼν καὶ τὸν πατέρα παρὰ τοῦ τυράννου κατέχεσθαι, καὶ πολλὰς μυριάδας βαρβάρων ἐπὶ συμμαχίᾳ τοῦ τυράννου παρεῖναι εἰδὼς, οὐκ ἔσχεν διὸ, τι καὶ πράξειν. Τότε δὴ καὶ τοῦ θεοφιλοῦ βασιλέως εὐχὴ πάλιν ἔξισχνεν· ἄγγελος γὰρ Θεοῦ ἐν σχήματι ποιμένος ὁδηγεῖ τὸν Ἀσπαρα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ ἀγει διὰ τῆς παρακείμένης τῇ Ῥαβένηῃ λίμνης,—ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ πόλει διό τύραννος διατρίβων εἶχε τὸν στρατηγὸν,—δθεν οὐδεὶς οὐδὲ πώποτε διαβεβήκεναι ἴστρόρητο. Τότε δὴ καὶ διὸ Θεὸς τὴν ἀβατὸν βατὴν ἀπειργά-

[Val. ἀς διά.] σατο· διαβάντες γὰρ διὰ ἔηρᾶς τὸ τῆς λίμνης ὕδωρ, ἀνεψημένας τε τὰς πύλας εὐρύόντες τῆς πόλεως, ἐγκρατεῖς τοῦ τυράννου ἐγένοντο. Τότε δὴ διὸ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἦν εἶχε περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν ἐπεδείξατο· ἵπποδρομίας γὰρ ἐπιτελοῦντι ἐμηνύθη ἀνηρῆσθαι διό τύραννος· προσφωνεῖ οὖν τῷ δῆμῳ, ‘Δεῦρο μᾶλλον, εἰ δοκεῖ,’ ἔφη, ‘παρέντες τὴν τέρψιν, ἐπὶ τὸν εὐκτήριον οἰκον γενόμενοι εὐχαριστηρίους εὐχὰς τῷ Θεῷ ἀναπέμψωμεν, ἀνθ’ ὃν ἡ αὐτοῦ χεὶρ καθεῖλε τὸν τύραννον.’ Ταῦτα εἴρητο· καὶ τὰ μὲν τῆς θέας ἐπέπαυτό τε καὶ ἡμέλητο· διὰ μέσου δὲ τοῦ ἵπποδρόμου πάντες συμφώνως δῆμα αὐτῷ εὐχαριστηρίως φάλλουντες, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐπορεύοντο· καὶ δῆλη μὲν ἡ πόλις μία ἐκκλησία ἐγίνετο· ἐν δὲ τῷ εὐκτηρίῳ τόπῳ γενόμενοι ἐκεῖ διημέρευναν.

καταγελῶντες καὶ χλευάζοντες διετέλουν μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τῶν φρενῶν ἐκστάντες τὸ παιδίον ἥκίσαντο, ὥστε καὶ ἀνελεῖν. Ἐπὶ τούτῳ χαλεπῇ μὲν συμπληγὰς μεταξὺ αὐτῶν τε καὶ Χριστιανῶν ἐγίνετο· γνώριμον δὲ τοῦτο τοῖς κρατοῦσι καταστὰν, ἐπεστάλη τοῖς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἄρχονσιν, ἀναζητῆσαι τὸν αἰτίον καὶ τιμωρήσασθαι· καὶ οὕτως οἱ ἐκεῖ Ἰουδαῖοι δίκην ἔδοσαν, ὃν παιζούντες ἐκακούργησαν.

CAP. XVII.

Περὶ Παύλου ἐπισκόπου Ναυατιανῶν, καὶ περὶ τοῦ γεγονότος παραδόξου σημείου
ἢπ' αὐτοῦ μέλλοντος βαπτίζειν τὸν ἀπατεῖνα Ἰουδαῖον.

Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τόνδε καὶ δὲ τῶν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπος Χρύσανθος, ἐπὶ ἐπτὰ ἔτη τῶν ὑφ' αὐτὸν ἐκκλησιῶν προστὰς, ἐτελεύτησεν ἐν ὑπατείᾳ Μοναξίου καὶ Πλίνθα, ἔκτη καὶ εἰκάδι^{A.D. 419.} Αὗγοντος μηνός. Διεδέξατο δὲ τὴν ἐπισκοπὴν Παῦλος^{See iv. 23.} ὃς πρότερον μὲν λόγων Ὁρμαϊκῶν διδάσκαλος ἦν, μετὰ δὲ ταῦτα πολλὰ χαίρειν τῇ Ὁρμαϊκῇ φράσας φωνῇ, ἐπὶ τὸν ἀσκητικὸν ἐτράπη βίον καὶ συστησάμενος ἀνδρῶν σπουδαίων μοναστήριον, οὐκ ἀλλοιότερον τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ μοναχῶν διετέλει. Τοιούτον γὰρ αὐτὸν ἐγὼ κατέλαβον δύτα, οἷον δὲ οὐδὲν εἶναι τοὺς ἐνάγριοις φησὶ δεῖν εἶναι τοὺς ἐν ταῖς ἐρήμοις διατρίβοντας μοναχούς. Πάντα γὰρ ἐκείνους μιμούμενος διετέλει, τὴν συνεχῆ νηστείαν, τὸ δλίγα φθέγγεσθαι, τὴν ἀποχὴν τῶν ἐμψύχων^{τὰ} πολλὰ δὲ καὶ οἶνον καὶ ἐλαῖον ἀπείχετο. Ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ τὸν πτωχοὺς σπουδαῖος, εἰ καὶ τις ἄλλος, ἐγένετο· τὸν ἐν φυλακαῖς ἀόκνως ἐπεσκέπτετο· ὑπὲρ πολλῶν δὲ καὶ τὸν ἄρχοντας παρεκάλει, οἱ καὶ ἐτοίμως ὑπῆκουον διὰ τὴν προσοῦσαν εὐλάβειαν τῷ ἀνδρὶ. Καὶ τί με δεῖ μηκύνειν τὰ κατ' αὐτὸν; ἔρχομαι γὰρ λέξων πρᾶγμα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ γενόμενον ἀξιον τοῦ ἐν γραφῆς παραδοθῆναι μνήμῃ. Ἰουδαῖος τις ἀπατεῶν Χριστιανίζειν ὑποκρινόμενος πολλάκις ἐβαπτίζετο, καὶ διὰ ταύτης τῆς τέχνης χρήματα συνελέγετο. Ὡς δὲ πολλὰς αἰρέσεις τῇ τέχνῃ ἡπάτησε,—καὶ γὰρ Ἀρειανῶν καὶ Μακεδονιανῶν ἐδέξατο βάπτισμα,—μηκέτι ἔχων οὖς ἀπαγήσειεν, τέλος ἤκει καὶ πρὸς τὸν Ναυατιανὸν ἐπίσκοπον Παῦλον^{τοῦ} καὶ τὸν βαπτίσματος ἐπιθυμεῖν εἰπὼν, διὰ τῆς αὐτοῦ χειρὸς παρεκάλει τούτου τυχεῖν.

‘Ο δὲ ἀποδέχεται μὲν αὐτὸν τὴν προαιρέσιν· οὐ πρότερον δὲ ἔφη δώσειν τὸ βάπτισμα, εἰ μὴ κατηχθείη τὸν περὶ τῆς πίστεως λόγον, μετὰ τοῦ νηστείας σχολάσαι ἡμέρας πολλάς. ‘Ο οὖν Ἰουδαῖος, παρὰ γυνώμην νηστεύειν ἀναγκαζόμενος, σπουδαιότερον ἐνέκειτο βαπτισθῆναι παρακαλῶν. ’Επεὶ δὲ ὁ Παῦλος ἐπικείμενον λυπῶν οὐκ ἔτι ἐβούλετο τῇ παρολκῇ, εὐτρεπίζει τὰ πρὸς τὸ βάπτισμα. ’Εσθῆτά τε αὐτῷ λαμπρὰν ὠνησάμενος, καὶ τὴν κολυμβήθραν τοῦ βαπτιστηρίου πληρωθῆναι κελεύσας, ἥγεν ἐπ’ αὐτὴν τὸν Ἰουδαῖον, ὃς βαπτίσων αὐτόν· Θεοῦ δέ τις δόρατος δύναμις ἀφανὲς τὸ ὕδωρ κατέστησεν. ’Επεὶ δὲ ὁ τε ἐπίσκοπος καὶ οἱ παρόντες, οὐδὲν ὑπολογισάμενοι οἶνον ἐγένετο, ὑπέλαβον ἐκρεῦσαι τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ ὑποκειμένου πόρου, δθεν καὶ εἰώθασιν αὐτὸν ἐκπέμπειν, πάλιν ἐπλήρουν τὴν κολυμβήθραν, ἀκριβῶς πανταχόθεν τὰς ἐκρόλας αὐτῆς ἀσφαλισάμενοι· αὐθις δὲ προσαγομένου αὐτῆς τοῦ Ἰουδαίου, αὐθις ἀφανὲς τὸ ὕδωρ ἐγένετο. Τότε δὴ ὁ Παῦλος, “Η κακουργεῖς, ἔφη, ‘ὦ ἄνθρωπε, ἡ ἀγνοῶν ἥδη τοῦ βαπτίσματος ἔτυχες.’ Συνδρομῆς οὖν ἐπὶ τῷ τεραστίῳ γενομένης, ἐπέγυνα τις τὸν Ἰουδαῖον, δος ἥδει αὐτὸν ὑπὸ Ἀττικοῦ τοῦ ἐπισκόπου βεβαπτισμένον. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ τεράστιον ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἐπισκόπου τῶν Ναυατιανῶν Παύλου ἐγένετο.

CAP. XVIII.

‘Ως τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἰσδιγέρδου τελευτήσαντος, αἱ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Περαῶν σπουδαὶ διελύθησαν, καὶ πόλεμος ἴσχυρὸς γέγονεν, ἡττηθέντων τῶν Περσῶν.

Τοῦ δὴ βασιλέως Περσῶν Ἰσδιγέρδου, δος τοὺς ἐκεῖ Χριστιανὸς οὐδαμῶς ἐδίωκε, τελευτήσαντος, δος νίδος αὐτὸν Βαραράνης ὄνομα, τὴν βασιλείαν διαδεξάμενος, καὶ ὑπὸ τῶν μάγων ἀναπεισθεὶς, χαλεπῶς τοὺς Χριστιανοὺς ἤλαυνε, τιμωρίας καὶ στρέβλων Περσικὰς διαφόρους ἐπάγων αὐτοῖς. Πιεζόμενοι οὖν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης οἱ ἐν Πέρσαις Χριστιανοὶ προσφεύγοντι Ῥωμαίοις, δεόμενοι μὴ παρορᾶν αὐτοὺς φθειρομένους. ’Αττικὸς δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἀσμένως τοὺς ἰκετεύοντας προσδέχεται, παντοῖος δὲ ἦν ὅσα δυνατὸν ἐπαμύνειν αὐτοῖς, γνώριμά τε τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ καθιστᾶ τὰ γενόμενα. ’Ετυχε δὲ κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν καὶ ἀλλης ἔνεκα αἴτιας λυπεῖσθαι ‘Ῥωμαίους πρὸς Πέρσας’ ἐπειδὴ Πέρσαι, οὓς παρὰ ‘Ῥωμαίων

χρυσορύκτας ἐπὶ μισθῷ λαβόντες ἔσχον, ἀποδοῦναι οὐκ ἥθελον· καὶ ὅτι τὰ φορτία τῶν ἐμπόρων Ῥωμαίων ἀφείλοντο. Συλλαμβάνεται οὖν ἐκείνη τῇ λύπῃ καὶ ἡ τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν πρὸς Ῥωμαίους καταφυγή. Εὐθὺς γὰρ δὲ Πέρσης πρεσβείας ἔπειτε τοὺς φυγάδας ἔξαιτούμενος· Ῥωμαῖοι δὲ οὐδαμῶς προεξέδοσαν τοὺς προσφεύγοντας αὐτοῖς, οὐ μόνον ὡς ἵκεται σώζειν ἔθέλοντες, ἀλλὰ γὰρ ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ πάντα ποιεῖν προθυμούμενοι. Διὸ καὶ πολεμεῖν μᾶλλον Πέρσαις ἥροῦντο, ἢ περιορὰν ἀπολλυμένους Χριστιανούς. Λυθεισῶν οὖν διὰ τοῦτο τῶν σπουδῶν, πόλεμος συνεκροτήθη δεινὸς, περὶ οὐ μικρὰ ἐπιδραμεῖν οὐκ ἄκαρον εἶναι ἥγονμαι. Φθάσας δὲ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἀποστέλλει μερικὴν δύναμιν, ἡς ἥρχεν δὲ στρατηγὸς Ἀρδαβούριος· δος διὰ τῆς Ἀρμενίων χώρας ἐμβαλὼν τῇ Περσίδι, μίαν αὐτῆς τῶν ἐπαρχιῶν Ἀζαζηνὴν καλούμενην ἐπόρθει. Ἀπήντα δὲ αὐτῷ Ναρσαῖος στρατηγὸς τοῦ Περσῶν βασιλέως σὺν δυνάμει Περσικῆς συμβαλὼν δὲ καὶ ἡττηθεὶς φυγῆ ἀνεχώρησεν· ἔγνω τε λυσιτελεῖν διὰ Μεσοποταμίας εἰς τὴν Ῥωμαίων χώραν ἀφύλακτον οὖσαν ἀπροστρτως ἐμβαλεῖν, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἀμύνασθαι Ῥωμαίους. Οὐ μὴν τὸν Ῥωμαίων στρατηγὸν ἡ βουλὴ Ναρσαίου διέλαθε· λαφυραγγήσας οὖν ἡ τάχος τὴν Ἀζαζηνὴν, ἐπὶ τὴν Μεσοποταμίαν καὶ αὐτὸς ἐπορεύθη. Διόπερ δὲ Ναρσαῖος, καὶ αὐτὸς πολλὴν παρασκευάσας δύναμιν, δῆμος οὐκ ἵτχυσεν εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐμβαλεῖν. Καταλαβὼν δὲ τὴν Νίσιβιν,—πόλις δὲ αὕτη μεθόριος Πέρσαις ἀνήκουσα,—ἐκ ταύτης τῷ Ἀρδαβούριῳ ἐδήλουν, κατὰ συνθήκας ποιεῖσθαι τὸν πόλεμον, δρίσαι τε τόπον καὶ ἡμέραν τῇ συμβολῇ. ‘Ο δὲ τοῖς ἐλθοῦσιν, ‘Απαγγείλατε,’ ἔφη, ‘Ναρσαῖος, ‘Οὐχ ὅτε σὺ θέλεις πολεμήσουσι Ῥωμαίων βασιλεὺς.’’ Πάση δὲ δυνάμει παρασκευάσασθαι τὸν Πέρσην ἐννοῶν δὲ βασιλεὺς, Θεῷ τὴν ὄλην τοῦ πολέμου ἀναθεὶς ἐλπίδα, μεγίστην προσεξαπέστειλε δύναμιν. ‘Οτι δὲ πιστεύσας δὲ βασιλεὺς εὐθὺς εὑρετο τὴν παρ’ αὐτοῦ εὐεργεσίαν, ἐκεῖθεν γέγονε δῆλον. Τῶν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐν ἀγωνίᾳ δυντων, καὶ ἐν ἀμφιβολίᾳ τῆς ἐκ τοῦ πολέμου τύχης καθεστώτων, ἄγγελοι Θεοῦ περὶ τὴν Βιθυνίαν τοῖς ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν κατ’ οἰκείαν χρέαν πορευομένοις διφθέντες ἀπαγγέλλειν ἐκέλευον, θαρρεῖν τε καὶ εὐχεσθαι, καὶ πιστεύειν Θεῷ ὡς Ῥωμαῖοι νικήσουσιν αὐτοὶ γὰρ βραβευταὶ τοῦ πολέμου πεπέμφθαι παρὰ

Θεοῦ ἔφασκον. Τοῦτο ἀκούσθεν οὐ μόνον τὴν πόλιν ἐπέρρωσεν, ἀλλὰ καὶ τὸν στρατιώτας θαρραλεωτέρους εἰργάσατο. Ἐπεὶ οὖν, ὡς ἔφην, ἐπὶ τὴν Μεσοποταμίαν ἐκ τῆς Ἀρμενίων χώρας δὲ πόλεμος μετενήνεκτο, οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἐν τῇ Νισιβηνῷ πόλει κατακλεισθέντας Πέρσας ἐποιόρκουν. Πύργους τε ἔχλινους συμπήξαντες ἐκ μηχανῆς τινος βαδίζοντας προσῆγον τείχεσι, καὶ πολλοὺς τειχομαχοῦντας τῶν ἀμύνασθαι σπενδόντων ἀνήρονν. Βαραράνης δὲ δὲ οἱ Περσῶν βασιλεὺς πυθόμενος καὶ τὴν ὑπ' αὐτῷ Ἀζαζηνῷ χώραν πεπορθῆσθαι, καὶ πολιορκεῖσθαι τὸν συγκλεισθέντας ἐν τῇ Νισιβηνῷ πόλει, πάσῃ μὲν δυνάμει δὲ ἐαυτοῦ ἀπαντᾶν παρεσκευάζετο· καταπλαγεὶς δὲ τὴν Ῥωμαίων δύναμιν, Σαρακηνοὺς ἐκάλεσε πρὸς βοήθειαν, ὃν ἦρχεν Ἀλαμούνδαρος, ἀνὴρ γενναῖος καὶ πολεμικός· δοτὶς πολλὰς μυριάδας τῶν Σαρακηνῶν ἐπαγόμενος, θαρρεῖν ἔλεγε τῷ Περσῶν βασιλεὺς οὐκ εἰς μακρὰν δὲ αὐτῷ Ῥωμαίους τε παραστήσεσθαι ἐπηγγέλλετο, καὶ τὴν ἐν Συρίᾳ παραδώσειν Ἀντιόχειαν. Οὐ μὴν τέλος αὐτῷ τὰ τῆς ἐπαγγελίας διεδέξατο· Θεὸς γάρ τοις Σαρακηνοῖς ἀλογον φόβον ἐνέβαλε· καὶ νομίσαντες ἐπιέναι αὐτοῖς Ῥωμαίων δύναμιν, ἐν θορύβῳ γενόμενοι, οὐκ ἔχοντες ὅποι φύγασιν, εἰς τὸν ποταμὸν Εὐφράτην ἔνοπλοι ἔρριπτον ἑατούς· εἰς δὲν περὶ τὰς δέκα μυριάδας ἀνδρῶν πυιγόμενοι διεφθάρησαν. Τοῦτο μὲν οὖν τοιοῦτο· οἱ δὲ τὴν Νίσιβιν πολιορκοῦντες Ῥωμαῖοι, πυθόμενοι ὡς δὲ βασιλεὺς Περσῶν πλῆθος ἐλεφάντων ἐπάγοιτο, περιδεεῖς γενόμενοι, πάσας τὰς τῆς πολιορκίας μηχανὰς ἐμπρήσαντες, εἰς τὸν οἰκείους ὑπεχώρησαν τόπους. Ὅστις μὲν οὖν συμβολαὶ μετὰ ταῦτα γεγόνασι, καὶ δπως Ἀρεόβινδος ἐτερος τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς τὸν γενναιότατον τῶν Περσῶν μονομαχήσας ἀπέκτεινεν, ἡ δπως Ἀρδαβούριος τὸν ἐπὶ τὰ γενναῖον στρατηγὸν τῶν Περσῶν ἐνεδρεύσας ἀνεῖλεν, ἡ τινὰ τρόπον Βιτιανὸς ἄλλος Ῥωμαίων στρατηγὸς τὸν ὑπολειφθέντας τῶν Σαρακηνῶν κατηγωνίσατο, παραλιπεῖν μοι δοκῶ, ἵνα μὴ πολὺ τοῦ προκειμένου παρεκβαίνειν δοκῶ.

CAP. XIX.

Περὶ Παλλαδίου τοῦ ταχυδρόμου.

Τὰ μέντοι γενόμενα ταχέως τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ ἐγνωρίζετο· δπως δὲ δὲ βασιλεὺς τὰ πόρρω γενόμενα ταχέως ἐμάνθανε διηγή-

σομαι. Ήντυχησεν ἀνδρὸς γενναίου ψυχήν τε καὶ σῶμα· δύνομα ἦν αὐτῷ Παλλάδιος· οὗτος τοσοῦτον ἵππεύων ἤλαυνεν, ὡς ἐν τρισὶν ἡμέραις καταλαμβάνειν τοὺς τόπους τοὺς δρίζοντας τὴν χώραν Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν, καὶ αὐθὶς ἐν τοσαύταις ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν παραγίνεσθαι. Διέβαινε δὲ οὗτος ὁ ἀνὴρ ταχύτατα καὶ κατὰ πάντα τὰ τῆς οἰκουμένης μέρη, ἔνθα αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέστελλε. Καὶ ποτε τῶν ἐλλογίμων τις περὶ αὐτοῦ τοιοῦτον λόγον ἐφθέγξατο ‘Οὗτος ὁ ἀνὴρ μεγίστην οὖσαν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν μικρὰν ἔδειξε τῇ ταχυτῆτι.’ Κατεπλήγτετο δὲ καὶ ὁ Περσῶν βασιλεὺς ταῦτα περὶ τοῦ ἀνδρὸς πυνθανόμενος· ἀλλὰ περὶ μὲν δὴ Παλλαδίου τοσαῦτα εἰρήσθω.

CAP. XX.

“Οπως πάλιν οἱ Πέρσαι κατὰ κράτος ὑπὸ Ῥωμαίων ἡττήθησαν.

‘Ο δὲ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει διατρίβων, γνούς τε τὴν ἐναργῶς ἐκ Θεοῦ παρασχεθεῖσαν νίκην, οὗτος ἦν ἀγαθὸς ὡς καὶ εὐτυχῶς πραξάντων τῶν ὑπ’ αὐτῷ δύμας εἰρήνην ἀσπάζεσθαι. Πέμπει οὖν Ἡλίωνα, ἄνδρα δὲ πάντα διὰ τιμῆς ἥγεν, εἰρήνην σπείσασθαι πρὸς Πέρσας ἐντειλάμενος. Γενόμενος δὲ ‘Ἡλίων ἐν Μεσοποταμίᾳ, ἔνθα τὴν τάφρον οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς οἰκείαν φυλακὴν ἐπεποίηντο, πέμπει πρεσβευτὴν περὶ εἰρήνης Μαξιμῖνον, ἄνδρα ἐλλόγιμον, δις τοῦ στρατηγοῦ Ἀρδαβουρίου συγκάθεδρος ἦν. Οὗτος παρὰ τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα γενόμενος, περὶ εἰρήνης πεπέμφθαι ἔλεγεν οὐ παρὰ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων, ἀλλὰ παρὰ τῶν αὐτοῦ στρατηγῶν, οὗτε γὰρ γινώσκεσθαι παρὰ τοῦ βασιλέως τόνδε τὸν πόλεμον ἔφασκεν εὔτελὴ δὲ αὐτῷ καὶ γνωσθέντα νομίζεσθαι. Τοῦ δὲ Πέρσου ἐτοίμως τὴν πρεσβείαν δέξασθαι προαιρουμένου,—ἔκαμψε γὰρ αὐτῷ ἡ στρατιὰ ὑπὸ λιμοῦ,—παρελθόντες οἱ καλούμενοι παρ’ αὐτοῖς ‘ἀθάνατοι,’—ἀριθμὸς δὲ ἐστὶν οὗτος μυρίων γενναίων ἀνδρῶν,—μὴ πρότερον ἔφασαν τὴν εἰρήνην προσδέξασθαι, πρὶν ἀν αὐτοὶ ἀφυλάκτοις οὖσι νῦν τοὺς Ῥωμαίοις ἐπιθῶνται. Πείθεται δὲ βασιλεὺς, καὶ τὸν μὲν πρεσβευτὴν συγκλείσας ἐφύλαττεν ἐκπέμπει δὲ τοὺς ἀθανάτους ἔνεδραν τοὺς Ῥωμαίοις ποιήσοντας· οἱ καὶ παραγενόμενοι, εἰς δύο τε τάγματα μερισθέντες, μεσολαβεῖν ἔγνωσαν τῶν Ῥωμαίων μοῖραν τινά.. Οἱ

δὲ Ῥωμαῖοι τὸ μὲν ἐν τάγμα τῶν Περσῶν καθορῶντες, πρὸς τὴν αὐτῶν ὄρμὴν ηὐτρεπίζοντο· τὸ δὲ ἔτερον αὐτοῖς οὐ καθωρᾶτο· ἔξαιφνης γὰρ προσέβαλλον. Μελλούσης δὲ γίνεσθαι συμβολῆς, ἐκκύπτει κατά τινα Θεοῦ πρόνοιαν ἐκ γεωλόφου τινὸς στρατὸς Ῥωμαίων, ὑπὸ Προκοπίφ τῷ στρατηλάτῃ ταττόμενος· ὃς κατιδὼν μέλλοντας κινδυνεύειν τοὺς δόμοφύλους, ἐπιτίθεται κατὰ υώτου τῶν Περσῶν, καὶ μεσολαβοῦνται οἱ πρὸ μικροῦ τοὺς Ῥωμαίους μεσολαβήσαντες. Τούτους οὖν σύμπαντας οἱ Ῥωμαῖοι ἐν βραχεῖ διαφεύραντες, ἐπὶ τοὺς ἐκ τῆς ἐνέδρας ἐπιόντας ἑτράπησαν, δόμοις τε καὶ τούτους σύμπαντας κατηκόντισαν. Οὕτω μὲν οὖν οἱ λεγόμενοι παρὰ Πέρσας ‘ἀθάνατοι’ θυητοὶ πάντες ἐδείχθησαν, δικην εἰσπραξαμένου τοῦ Χριστοῦ Πέρσας, ἀνθ' ὧν πολλοὶς αὐτοῦ τῶν θεραπευτῶν εὐσεβεῖς ἄνδρας ἀπέκτειναν. ‘Ο δὲ βασιλεὺς τῶν Περσῶν γνοὺς τὸ ἀτύχημα, προσποιεύτας μὲν μὴ εἰδέναι τὰ γενόμενα· δέχεται δὲ τὴν πρεσβείαν, εἰπὼν πρὸς τὸν πρεσβευτὴν, ‘Οὐν Ῥωμαίοις εἴκων τὴν εἰρήνην ἀσπάζομαι, ἀλλὰ σοὶ χάριν διδοὺς, διτὶ σε φρονιμώτατον πάντων Ῥωμαίων κατέλαβον.’ Οὕτω μὲν καὶ διὰ τοὺς ἐν Περσίδι γενόμενος Χριστιανοὺς ὁ πόλεμος κατεστάλη, ὃς γέγονεν ἐν ὑπατείᾳ τῶν δύο Αὐγούστων, ‘Ονωρίου τὸ τρισκαιδέκατον καὶ Θεοδοσίου τὸ δέκατον, τετάρτῳ ἔτει τῆς τριακοσιοστῆς Ὀλυμπιάδος’ ἐπαύσατο δὲ καὶ ὃ ἐν Περσίδι κατὰ Χριστιανῶν διωγμός.

A.D. 422.

CAP. XXI.

Οἷα τοῖς τῶν Περσῶν αἰχμαλώτοις Ἀκάκιος Ἀμίδης ἐπίσκοπος πεποίηκε.

Τότε δὴ καὶ Ἀκάκιον τὸν τῆς Ἀμίδης ἐπίσκοπου πρᾶξις ἀγαθὴ περιφανέστερον πεποίηκε τοὺς πᾶσιν. ‘Ως γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι στρατιῶται τοὺς αἰχμαλώτους Περσῶν, οὗτος τὴν Ἀζαζηνὴν πορθήσαντες ἔλαβον, ἀποδούνται τῷ Περσῶν βασιλεῖ κατ' οὐδένα τρόπου ἐβούλουτο, λιμῷ τε οἱ αἰχμάλωτοι ἐφθείροντο, περὶ τοὺς ἐπτακισχιλίους δῆτες τὸν ἀριθμὸν, καὶ ταῦτα οὐ μικρῶς ἐλύπει τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, τότε δὲ Ἀκάκιος οὐ παρεῖδε ταῦτα γινόμενα· συγκαλέσας δὲ τοὺς ὑφ' αὐτῷ κληρικοὺς ἄνδρας ἔφη· ‘Ο Θεὸς ἡμῶν οὔτε δίσκων οὔτε ποτηρίων χρῆζει, οὔτε γὰρ ἐσθίει, οὔτε πίνει, ἐπεὶ μὴ δὲ προσδεήσις ἐστιν’ ἐπεὶ τοίνυν πολλὰ κειμήλια χρυσᾶ τε καὶ

[κληρικοὺς,
Ἄνδρες, ἔφη,
Val.]

ἀργυρᾶ ἡ ἐκκλησία ἐκ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν προσηκόντων αὐτῇ κέκτηται, προσήκει ἐκ τούτων ρύσασθαί τε τῶν στρατιωτῶν τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ διαθέψαι αὐτούς.³ Ταῦτα καὶ ἄλλα πλείονα τούτοις παραπλήσια διεξέλθων, χωνεύει μὲν τὰ κειμήλια· τιμήματα δὲ τοῖς στρατιώταις ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων καταβαλῶν, καὶ διαθέψας αὐτὸν, εἴτα δοὺς ἔφοδια, τῷ οἰκείῳ ἀπέπεμψε βασιλεῖ.
 Αὕτη ἡ τοῦ θαυμαστοῦ Ἀκάκιου πρᾶξις πλέον τὸν Περσῶν βασιλέα κατέπληττεν, ὅτι ἀμφότερα Ῥωμαῖοι μεμελετήκασι πολέμῳ τε καὶ εὑρεγεσίᾳ νικᾶν. Φασὸν δὲ ὡς καὶ ἐπιθυμήσειν ὁ Περσῶν βασιλεὺς [τεθύμησαν,
Val.] λεὺς εἰς δύψιν ἐλθεῖν αὐτῷ τὸν Ἀκάκιον, ἐφ' ὃτε καὶ τῆς θέας ἀπολαῦσαν τ'⁴ ἀνδρὸς, καὶ τοῦτο γενέσθαι τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου^[τοῦ] κελεύσαντος. Τῆς οὖν ἐκ Θεοῦ νίκης τοῖς Ῥωμαίοις ὑπαρξάσης, πολλοὶ τῶν ἐν λόγοις ἀνθούντων εἰς τὸν βασιλέα βασιλικοὺς ἔγραφον λόγους, δημοσίᾳ τε τούτους παρήσταν. Καὶ δὴ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γαμετὴ ἡρωϊκῷ μέτρῳ ποιήματα ἔγραφεν· ἥν γὰρ ἐλλόγιμος· Λεοντίου γὰρ τοῦ σοφιστοῦ τῶν Ἀθηνῶν θυγάτηρ οὖσα, ὑπὸ τῷ πατρὶ ἐπαιδεύθη, καὶ διὰ λόγων ἐλληνίθει παντοῖων. Ταύτην ἡνίκα δ βασιλεὺς ἔμελλεν ἀγεσθαι, Χριστιανὴν ὁ ἐπίσκοπος Ἀττικὸς ποιήσας ἐν τῷ βαπτίζειν ἀντὶ Ἀθηναίδος Εὐδοκίαν ὀνόμασεν. Πολλοὶ μὲν οὖν, ὡς ἔφην, βασιλικὸς ἔλεγον λόγους· διότι τοις τῷ βασιλεῖ γνώριμος βουλόμενος γενέσθαι· δ δέ τις τὴν οἰκείαν ἐν λόγοις δύναμιν εἰς πολλοὺς ἀγειν ἐσπουδακὼς, μηδαμῶς ἀγνοεῖσθαι θέλων ἥν πολλοῖς πόνοις παιδείαν ἐκτήσατο.

CAP. XXII.

Περὶ τῶν προσόντων καλῶν τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ τῷ νέφῳ.

'Εγὼ δὲ οὗτε τῷ βασιλεῖ γνωρισθῆναι σπουδάζων, οὗτέ λόγων ἐπίδειξιν ποιήσασθαι βουλόμενος, αὐτὰ ψιλὰ μετὰ τῆς ἀληθείας τὰ προσόντα καλὰ τῷ βασιλεῖ ἀπομνημονεῦσαι προήρημαι· ἐπεὶ καὶ τῷ σιγῆσαι αὐτὰ οὔτως ὄντα χρηστὰ ζημίαν κρίνω μὴ γνωσθέντα^[AL. τό.] τοῖς μεθ' ἡμᾶς. Πρῶτον μὲν γὰρ, ἐν βασιλείᾳ τεχθεὶς καὶ τραφεὶς, οὐδὲν ἐκ τῆς ἀνατροφῆς εἰχε βλακῶδες· ἀλλ' οὔτως ἥν φρόνιμος, ὡς τοῖς ἐντυγχάνουσι νομίζεσθαι διάπειραν πολλῶν εἰληφέναι πραγμάτων. Καρτερικὸς δὲ οὔτως ἥν, ὡς καὶ κρύος καὶ καῦμα γενναίως ὑπομένειν· νηστεύειν τε τὰ πολλὰ, καὶ μάλιστα

ἐν νυκτὶ διαρραγέντος, φῶνομα Οὐπταρος ἦν, οἱ Βουργουνδίωνες ἀστρατηγήτοις ἐπιθέμενοι, δλίγοι τε πρὸς σφόδρα πολλοὺς συμβαλόντες, ἐνίκησαν τρισχλιοι γὰρ μόνοι περὶ τοὺς μυρίους κατήγεκαν καὶ ἔξι εκείνου τὸ ἔθνος διαπύρως ἔχριστιάνισεν.
 Τὸ πόδε τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Βάρβας ὁ τῶν Ἀρειανῶν ἐπίσκοπος
 A.D. 480. ἐτελεύτησεν, ἐν ὑπατείᾳ Θεοδοσίου τὸ τρισκαιδέκατον καὶ Οὐαλεντινιανοῦ τὸ τρίτον, τῇ εἰκάδι τετάρτῃ τοῦ Ἰουνίου μηνὸς· καὶ καθίσταται εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ Σαββάτιος περὶ μὲν δὴ τούτων τοσαῦτα εἰρήσθω.

CAP. XXXI.

Οἶα πεπώνθασιν ἡπδ Νεστορίου Μακεδονιανοῖ.

Νεστόριος μέντοι παρὰ τὸ εἰωθός τῇ ἐκκλησίᾳ πράττων καὶ [Val. μητέρ. σθαι. επ' αὐτοῦ.] ἄλλως ἐν τοῖς τοιούτοις ἐαυτὸν μισεῖσθαι ἐποίει, ὡς τὰ ὑπὸ αὐτοῦ γενόμενα δείκνυσιν. Ἐν Γέρμῃ γὰρ πόλει τοῦ Ἑλλησπόντου Ἀντώνιος ἐπίτικοπος ὅν, καὶ πειθόμενος τῇ Νεστορίου περὶ τοὺς αἰρετικοὺς δρμῆ, Μακεδονιανοὺς ἐλαύνειν ἐσπούδαζε, πρόσχημα ἀπολογίας τὴν τοῦ πατριάρχου πρόσταξιν λαμβάνων. Οἱ οὖν Μακεδονιανοὶ μέχρι μέν τινος τὸν σκυλμὸν ὑπέμενον ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς ὁ Ἀντώνιος σφοδρότερον ἔσκυλλε, μηκέτι φέροντες τὸ ἄχθος εἰς χαλεπὴν ἀπόνοιαν τρέπονται· ὑποπέμψαντές τε ἄνδρας ἐν δευτέρῳ τὸ ἀγαθὸν τοῦ ἡδέος τιθεμένους ἀναιροῦσιν αὐτόν. Τοῦτο τὸ μῆσος τῶν Μακεδονιανῶν ἐργασαμένων, ὁ Νεστόριος ὑπόθεσιν τῆς ἰδίας δρμῆς ἔλαβε τὰ γενόμενα· πείθει τε τοὺς κρατοῦντας τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν ἀφελέσθαι. Ἀφηρέθησαν οὖν ἡ τε ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ τοῦ παλαιοῦ τείχους τῆς πόλεως, καὶ ἡ ἐν Κυζίκῳ, καὶ ἄλλαι πολλαὶ ὅν ἔσχον ἐν τοῖς ἐν Ἑλλησπόντῳ ἀγροῖς· τινὲς δὲ αὐτῶν προσεχώρησαν τῇ ἐκκλησίᾳ, τοῦ ‘ὅμοουσίου’ τῇ πίστει συνθέμενοι. Ἀλλὰ ‘φιλοίνοις,’ ὡς φησὶν ἡ παροιμία, ‘οἵνος οὐ λείπει, οὐδὲ φιλονείκῳ μάχῃ’ καὶ Νεστορίῳ τοῖνυν φιλονεικοῦντι ἔξελαύνειν ἄλλους, αὐτὸν ἔξελαθῆναι τῆς ἐκκλησίας συνέπεσεν ἔξι αἰτίας τοιαύτης.

CAP. XXXII.

Περὶ Ἀναστασίου πρεσβυτέρου, δὲ οὐ καὶ Νεστόριος εἰς τὸ δυσσεβεῖν κατηρέχθη.

Συνῆν αὐτῷ Ἀναστάσιος πρεσβύτερος, ἀμα αὐτῷ ἐκ τῆς Ἀντιοχείας σταλεὶς τοῦτον διὰ τιμῆς εἶχε πολλῆς, καὶ ἐν τοῖς πράγμασι συμβούλῳ ἔχρητο. Καὶ ποτε ἐπ' ἐκκλησίας δ' Ἀναστάσιος διδάσκων ἔφη, ‘Θεοτόκου τὴν Μαρίαν καλείτω μηδεὶς· Μαρία γὰρ ἄνθρωπος ἦν· ὑπὸ ἀνθρώπου δὲ Θεὸν τεχθῆναι ἀδύνατον.’ Τοῦτο ἀκουσθὲν πολλοὺς κληρικούς τε καὶ λαϊκοὺς ἐν ταύτῳ πάντας ἐτάραξεν· ἵσταν γὰρ πάλαι διδαχθέντες θεολογεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ μηδαμῶς αὐτὸν τῆς οἰκουμένας, ὡς ἄνθρωπον, χωρίζειν ἐκ τῆς θεότητος, πειθόμενοι τῇ τοῦ ἀποστόλου φωνῇ λεγούσῃ, ‘Ἐλ καὶ Cor. v. 11 ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν’ καὶ, ‘Διὸ ἀφέντες τὸν περὶ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώ- Heb. vi. 1. μεθα.’ Ταραχῆς οὖν, ὡς ἔφην, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γενομένης, δὲ Νεστόριος τὸν τοῦ Ἀναστασίου λόγον κυρώσασθαι σπεύδων,—οὐ γὰρ ἔξελέγχεσθαι ὡς βλάσφημον τὸν παρ' αὐτοῦ τιμώμενον ἥθελε, —συνεχῶς περὶ τούτου ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἐδίδασκε, φιλονεικότερόν τε περὶ αὐτοῦ τὰς ζητήσεις ποιούμενος, καὶ πανταχοῦ τὴν λέξιν τοῦ ‘Θεοτόκος’ ἐκβάλλων. Διὸ τῆς περὶ τούτου ζητήσεως παρ' ἄλλοις ἄλλως ἐκδεχθείσης, διαιρεσίς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐγένετο· καὶ ὥσπερ ἐν νυκτομαχίᾳ καθεστώτες νῦν μὲν ταῦτα ἔλεγον, νῦν δὲ τὰ ἔτερα· συγκατετίθεντο τε ἐν ταύτῃ καὶ ἡριοῦντο. Νεστόριος δὲ δόξαν παρὰ τοῖς πολλοῖς εἶχεν, ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον λέγων τὸν Κύριον, καὶ ὡς Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ Φωτεινοῦ τὸ δόγμα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀγων. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου τοσαύτη ἐκινήθη ζητησίς καὶ ταραχὴ, ὡς καὶ συνόδου οἰκουμενικῆς δεηθῆναι. Ἐγὼ δὲ ἐντυχὼν τοῖς παρὰ Νεστορίων λόγοις ἐκδοθεῖσιν ἀγνοοῦντα ἐφερόσκω τὸν ἄνδρα· καὶ μετ' ἀληθείας ἐρῶ· οὐδὲ γὰρ οὔτε ἀπεχθανόμενος πρὸς αὐτὸν ὡν εἶχεν ἐλαττωμάτων ἐμνήσθην, οὔτε χαριζόμενός τισιν ἐλαττονοῦντα ὡν ἐφεῦρον ἐκθήσομαι. Οὗ μοι δοκεῖ δὲ Νεστόριος οὔτε τὸν Σαμοσατέα Παύλον ζηλῶν οὔτε μὴν Φωτεινὸν, μηδ' δλως ψιλὸν ἄνθρωπον λέγειν τὸν Κύριον· ἀλλὰ τὴν λέξιν μόνην ὡς τὰ μορμολύκια πεφόβηται. Καὶ τοῦτο πέπονθεν ὑπὸ ἀμαθίας πολλῆς φυσικῶς γὰρ εὐλαλος ὡν, πεπαιδεῦσθαι μὲν

ἐνομίζετο, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ἀνάγωγος ἦν· καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ἐρμηνέων βίβλους ἀπηξίου μανθάνειν τυφόμενος γὰρ ὑπὸ τῆς εὐγλωττίας οὐκ ἀκριβῶς προσεῖχε τοῖς παλαιοῖς, ἀλλὰ πάντων κρείττονα ἐνόμιζεν ἔαυτόν. Αὐτίκα γοῦν ἡγυνόσησεν, ὅτι ἐν τῇ καθολικῇ Ἰωάννου γέγραπτο ἐν τοῖς παλαιοῖς ἀντιγράφοις, ὅτι ‘πᾶν πνεῦμα δὲ λύει τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι.’ Ταῦτη γὰρ τὴν διάνοιαν ἐκ τῶν παλαιῶν ἀντιγράφων περιεῖλον οἱ χωρίζειν ἀπὸ τοῦ τῆς οἰκουμοίας ἀνθρώπου βουλδρεῖνοι τὴν θεότητα. Διὸ καὶ οἱ παλαιοὶ ἐρμηνεῖς αὐτὸν τοῦτο ἐπεσημῆναντο, ὡς τινες ἐιν
[ὑγρασται.]
i John iv. 3.
ῥᾳδιουργήσαντες τὴν ἐπιστολὴν, λύειν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸν ἀνθρωπὸν θέλοντες· συνανείληπται δὲ ἡ ἀνθρωπότης τῇ θεότητι· καὶ οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ ἕν. Τοῦτο θαρροῦντες οἱ παλαιοὶ ‘Θεοτόκου’ τὴν Μαρίαν λέγειν οὐκ ὕκυησαν· οὕτω γὰρ καὶ δὲ Παμφίλον Εὐσέβιος ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ τῷ εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου κατὰ λέξιν ταῦτα φησι·

Euseb. Vit.
Con. iii. 43.

Καὶ γὰρ καὶ γένησιν ὑπομένειν δὲ ‘μεθ’ ἡμῶν Θεὸς’ δὲ ἡμᾶς ἡνέσχετο· καὶ τόπος αὐτοῦ τῆς ἐνσάρκου γεννήσεως ὄνομαστὶ παρ’ Ἐβραίοις ἡ Βηθλεὲμ ἐκρύπτετο. Διὸ δὴ καὶ ἡ βασιλισσα ‘Ἐλένη ἡ θεοφιλεστάτη τῆς Θεοτόκου τὴν κύνησιν μνήμασι θαυμασίοις κατεκόσμει, παντοίως τὸ τῆθε ιερὸν ἄντρον φαιδρύνουσα.

Cp. Orig.
Comm. in
Rom. l. i. 5.

Καὶ Ὁριγένης δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν εἰς τὴν πρὸς ‘Ρωμαίους τοῦ ἀποστόλου ἐπιστολὴν ἐρμηνεύων πῶς ‘Θεοτόκος’ λέγεται πλατέως ἔξήτασε. Φαίνεται τούτην δὲ Νεστóριος ἀγνοήσας τὰς πραγματείας τῶν παλαιῶν διὸ καθὼς ἔφην, τὴν λέξιν μόνην περιτίσταται. ‘Ἐπεὶ ὅτι ψιλὸν οὐ λέγει ἀνθρωπὸν τὸν Χριστὸν, ὡς Φωτεινὸς ἡ Παῦλος δὲ Σαμοσατεὺς, καὶ αἱ ἐκδοθεῖσαι αὐτοῦ προσομιλίαι διδάσκονται· ὡς οὐδαμοῦ τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπόστασιν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ πανταχοῦ ἐνυπόστατον αὐτὸν ὁμολογεῖ καὶ ἐνούσιον. Οὐ μὴν ὡς Φωτεινὸς καὶ δὲ Σαμοσατεὺς ἀναιρεῖ αὐτοῦ τὴν ὑπαρξίην τοῦτο γὰρ καὶ Μανιχαῖοι καὶ οἱ ἀπὸ Μοντανοῦ δογματίζειν ἐτόλμησαν. Οὕτω μὲν οὖν τὸν Νεστóριον φρονοῦντα εὐρίσκω ἐγὼ, ἐκ τε ὧν ἀνέγνων αὐτοῦ λόγων, καὶ ἀφ’ οὗ οἱ ἔρασται αὐτοῦ λέγουσιν. Οὐ μικρὰν μέντοι ταραχὴν τῇ οἰκουμένῃ ἡ ψυχρολογία Νεστóριου ἐκίνησεν.

CAP. XXXIII.

Περὶ τοῦ γενομένου μύσους ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν φυγάδων δούλων.

Καὶ τούτων γενομένων, ἐπισυνέβη μυσταρόν τι πρᾶγμα κατὰ τὴν ἐκκλησίαν γενέσθαι. Οἰκέται γὰρ ἐνὸς τῶν μεγάλα δυναμένων, βάρβαροι δύντες τὸ γένος, ἀπηνούς τοῦ δεσπότου πειρώμενοι, τῇ ἐκκλησίᾳ προσφεύγοντες· καὶ ξιφηροῦντες εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσεπήδησαν· παρακαλούμενοι τε ἐξελθεῖν οὐδενὶ τρόπῳ ἐπείθοντο, ἀλλ’ ἐμποδὼν ταῖς Ἱεραῖς λειτουργίαις ἔγινοντο. Ἐπὶ τε ἡμέρας πολλὰς τὰ ξίφη γυμνὰ κατέχοντες, ἔτοιμοι πρὸς τὸ ἀμύνασθαι πάντα τὸν προσιόντα ἔγινοντο· καὶ δὴ ἔνα τῶν κληρικῶν ἀποσφά-ξαντες, καὶ ἄλλον τραυματίαν ποιήσαντες, τέλος ἐπικατέσφαξαν ἑαυτούς. Καὶ τις τῶν παρόντων οὐ καλὸν ἔλεγε σημαίνειν τὸν μολυσμὸν τοῦ ναοῦ, ἐπιλέγων ἀρχαίους τινὸς ποιητοῦ δύο ἱάμβους·

Σημεῖα γὰρ τὰ τοιαῦτα γίνεσθαι φιλεῖ,
Ὄταν ἐν ναοῖς ἐγκατασκήψῃ μῆσος.

Καὶ τῆς δόξης ὁ εἰπὼν οὐ διήμαρτεν· τὴν διαιρεσιν γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἐσήμαινε τοῦ λαοῦ, καὶ καθαίρεσιν τοῦ αἰτίου τῆς διαιρέσεως.

CAP. XXXIV.

Περὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον κατὰ Νεστορίου συναθροισθείσης συνόδου.

Οὐ πολὺς γὰρ ἐν μέσῳ χρόνος, καὶ τοὺς πανταχόθεν ἐπισκόπους πρόσταγμα τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Ἐφεσίων συνιέναι ἐκέλευσεν. Εὐθὺς οὖν μετὰ τὴν τοῦ Πάσχα ἐορτὴν ὁ Νεστόριος σὺν πολλῇ δυνάμει ὅχλων παρῆν εἰς τὴν Ἐφεσον, εὐρίσκει τε πολλοὺς τῶν ἐπισκόπων συνεληλυθότας ἐκεῖ. ‘Ο δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας Κύριλλος μικρὸν ὑστερήσας, περὶ τὴν Πεντηκοστὴν ἀπῆντησεν· πέμπτη δὲ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἡμέραν καὶ Ἰουβενάλιος ὁ τῆς Ἱεροσολύμων ἐπέστη· Ἰωάννου δὲ τοῦ Ἀντιοχείας βραβύναντος, οἱ παρόντες ἀνεκίνουν τὸ ζῆτημα. Καὶ Κύριλλος ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀκροβολισμούς τινας ἐποιεῖτο τῶν λόγων, Νεστόριον ταράττειν βουλόμενος· καὶ γὰρ ἀπεχθῶς εἶχε πρὸς αὐτόν. Καὶ δὴ πολλῶν θεολογούντων τὸν Ἰησοῦν, ‘Ἐγώ,’ ἔφη Νεστόριος, ‘τὸν γενόμενον

διμηνιαῖον καὶ τριμηνιαῖον οὐκ ἀν Θεὸν δνομάσαιμι· καὶ διὰ τοῦτο καθαρὸς εἴμι ἀπὸ τοῦ αἰματος ὑμῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐλεύσομαι·’ καὶ ταῦτα εἶπὼν, μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἡθροίζετο, οὐ τῇ αὐτῷ ἡκολούθουν γνώμῃ. Διηροῦντο οὖν οἱ παρόντες εἰς δύο τμήματα· οἱ οὖν περὶ Κύριλλον συνέδριον ποιησάμενοι, ἐκάλεσαν τὸν Νεστόριον ὁ δὲ οὐχ ὑπήκουσεν, εἰς τὴν παρουσίαν Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχέως ὑπερτιθέμενος. Οἱ δὲ περὶ Κύριλλον τὰς προσομιλίας Νεστορίου, ἀς περὶ τοῦ ζητήματος εἰρήκει, πολλάκις ὑπαναγύνοντες, ἔξι αὐτῶν τε κρίναντες εὐτόνως βλασφημήσαντα εἰς τὸν Τίδην τοῦ Θεοῦν, καθεῖλον αὐτόν. Τούτου γενομένου, οἱ περὶ Νεστόριον ἔτερον καθ' ἐαυτὸν συνέδριον ποιησάμενοι, καθαιροῦσι Κύριλλον, καὶ σὺν αὐτῷ Μέμνονα τὸν τῆς Ἐφέσου ἐπίσκοπον. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπέστη Ἰωάννης ὁ τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος· καὶ γνοὺς τὰ γενόμενα, ἀπήχθετο πρὸς Κύριλλον, ὡς αἴτιον τῆς γεγενημένης ταραχῆς, τὸ θερμῶς ποιῆσαι τὴν Νεστορίου καθαιρέσιν· Κύριλλος δὲ ἀμα καὶ Ἰουβεναλίφ ἀμυνόμενος τὸν Ἰωάννην, καθαιρεῖ καὶ αὐτόν. Τούτων δὴ τότε οὕτω συμπεφυρμένων, γνοὺς ὁ Νεστόριος εἰς κοινωνίαν προβάσαν τὴν φιλονεκίαν, ἔκ μεταμελείας ‘Θεοτόκου’ τὴν Μαρίαν ἐκάλει, λέγων, ‘Λεγέσθω,’ φησὶ, ‘καὶ “Θεοτόκος” ἡ Μαρία, καὶ πανσάσθω τὰ λυπηρά.’ Ἀλλ’ οὐδεὶς αὐτὸν ἐκ μετανοίας ταῦτα λέγοντα προσεδέξατο· διὸ καὶ ἄχρι νῦν καθηρημένος εἰς ἔξορίαν πεμφθεὶς εἰς τὴν “Οασιν κατοικεῖ· ‘Ἡ μὲν οὖν τότε γενομένη σύνοδος τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος·’ καὶ πέπρακται μὲν ταῦτα ἐν ὑπατείᾳ Βάστου καὶ Ἀντιόχου, τῇ εἰκάδι δύδοῃ τοῦ Ἰουνίου μηνός. Ἰωάννης δὲ καταλαβὼν τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ πολλοὺς συναγαγὼν ἐπισκόπους, καθαιρεῖ Κύριλλον ἡδη κατειληφότα τὴν ‘Ἀλεξάνδρειαν’ μικρὸν τε ὕστερον λύσαντες τὴν ἔχθραν, συνέβησάν τε εἰς φιλίαν καὶ ἀλλήλοις τοὺς θρόνους ἀπέδοσαν. Μετὰ δὲ τὴν Νεστορίου καθαιρέσιν δεινὴ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ταραχὴ κατὰ τὰς ἐκκλησίας ἐγένετο· διηρέθη γὰρ ὁ λαὸς διὰ τὴν, ὡς φθάσας εἰπον, ψυχρολογίαν αὐτοῦ. Κοινῇ μέντοι ψήφῳ πάντες οἱ κληρικοὶ αὐτὸν ‘ἀνεθεμάτισαν’ οὕτω γὰρ οἱ Χριστιανοὶ καλεῖν εἰώθαμεν τὴν κατὰ τοῦ βλασφήμου ψῆφον, ὅταν αὐτὴν ὥσπερ ἐν στήλῃ ἀναστήσαντες φανερὰν τοῖς ἄπασι καταστήσωμεν.

—

CAP. XXXV.

'Ως μετὰ τὴν καθαίρεσιν Νεοστορίου, τὸν Πρόκλον τινῶν θυλομένων ἐνθρονίσαι,
προχειρίζονται τινες τῶν ἐπισκόπων Μαξιμιανὸν τῆς Κανσταντίνουπόλεως
ἐπίσκοπον.

Πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπων ζήτησις ἦν· καὶ πολλοὶ μὲν Φιλιππον, οὐ καὶ ἡδη ἐπεμνήσθημεν, πλείους δὲ τὸν Πρόκλον ἐπελέγοντο. Καὶ ἐκράτησεν ἀνὴρ ὁ Πρόκλον γνώμη, εἰ μή τινες τῶν μεγάλα δυναμένων ἐκώλυσαν, φήσαντες κανόνα ἐκκλησιαστικὸν κωλύειν τὸν δυνομασθέντα τινὸς πόλεως ἐπίσκοπον εἰς ἑτέραν μεταφέρεσθαι πόλιν· τοῦτο λεχθὲν καὶ πιστευθὲν τὸν λαὸν ἡσυχάζειν ἥνυγκαζεν. Τετραμηναίου δὲ διαδραμόντος χρόνου μετὰ τὴν Νεοστορίου καθαίρεσιν, προχειρίζεται πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν Μαξιμιανὸς ὄνομα, ἀνὴρ ἀσκητικὸς μὲν τὸν βίον, ἐν τοῖς πρεσβυτέροις δὲ καὶ αὐτὸς ἐτέτακτο. Οὗτος ὑπὸληψὺν εὐλαβεῖας πάλαι ἐκέκτητο, διότι οἰκείοις ἀγαλώμασι κατεσκευάκει μνήματα, ὥστε ἐν αὐτοῖς τοὺς εὐλαβεῖς τελευτῶντας κηδεύεσθαι· ἦν δὲ καὶ 'ἰδιώτης τῷ λόγῳ,'² Cor. xi καὶ ἀπραγμονέστερον ζῆν προαιρούμενος.

CAP. XXXVI.

Παραδείγματα δέ ἀν., ἀν δοκεῖ, κατασκευάζει δ συγγραφεὺς ἀκάλυπτον εἶναι τὴν
ἀπὸ θρόνου εἰς θρόνον μετάθεσιν.

¹Ἐπειδὴ δέ τινες ἐπιφημίσαντες ἐκκλησιαστικὸν κανόνα ἐκώλυσαν τὸν Πρόκλον ἐνθρονισθῆναι, ἡδη τῆς Κυζίκου δυνομασθέντα ἐπίσκοπον, βαύλομαι περὶ τούτου βραχέα εἰπεών. Οὐ μοι δοκοῦσι ἀλληθεῦσαι οἱ τότε ταῦτα λέγειν ἐπιχειρήσαντες, ἀλλ' ἡ κατασκευάσασθαι φθόνῳ τῷ πρὸς τὸν Πρόκλον, ἡ ἀγνοεῖν καὶ τοὺς κανόνας καὶ τὰ πολλάκις χρειωδῶς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γενούμενα. Εὐσέβιος γοῦν δ Παμφίλου ἐν τῇ ἔκτῃ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστο-
^{vi. 11.} ρίας Ἀλέξανδρον μᾶς τῶν ἐκ Καππαδοκίας πόλεων ἐπίσκοπον
δοῦτα, εὐχῆς ἔνεκα ἐπὶ τὰ 'Ιεροσόλυμα παραγενόμενον, κατασχεθῆναι ὑπὸ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν φησί, καὶ εἰς τόπον Ναρκίσσου τοῦ ἐπισκόπου ἐνθρονισθῆναι, καὶ τοῦ λοιποῦ τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας διὰ βίου προστῆναι. Οὕτω μὲν οὖν παρὰ τοὺς παλαιοτέροις ἡμῶν ἀδιάφορον ἦν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μετάγειν ἐπίσκοπον, δσάκις χρεία ἐκάλει. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τὸν περὶ τούτου κανόνα τῆδε συζεῦξαι

CAP. XXVI.

Περὶ Σισινίου τοῦ μετὰ Ἀττικὸν Κανονικούν πόλεως ἐπισκοπήσαντος.

Ἐγένετο δὲ μετὰ τὴν τελευτὴν Ἀττικοῦ πολλὴ φιλονεικία περὶ χειροτονίας ἐπισκόπου, ἄλλων ἄλλους ζητούντων· τινὲς μὲν γὰρ, φησὶ, Φλιτίπου τὸν πρεσβύτερον ἔζήτουν· τινὲς δὲ Πρόκλουν· καὶ οὗτος δὲ πρεσβύτερος ἦν. Κοινῇ δὲ πᾶς ὁ λαὸς ἐπόθει γένεσθαι Σισίνινον· ὃς τις πρεσβύτερος μὲν ἦν καὶ αὐτὸς, ἐν σύνδεμιᾳ δὲ τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ἐκκλησιῶν ἐτέτακτο, ἀλλ’ ἐν προαστείᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, φῶτὸς ἐπώνυμον Ἐλαία, τὴν ἱερωσύνην ἐκελήρωτο· διόπερ καταυτικρὺ μὲν κεῖται τῆς πόλεως, ἐν αὐτῷ δὲ ἐξ ἔθους ἡ ἀναλήψιμος τοῦ Σωτῆρος ἐπιτελεῖται πάνδημος ἑυρτή. Πόθον δὲ εἶχον τοῦ ἀνδρὸς πάντες οἱ λαϊκοὶ, ὅτι ἐπ’ εὐλαβείᾳ περιβόητος ἦν, καὶ μάλιστα ὅτι τὸν πτωχοὺς ‘ὑπὲρ δύναμιν’ ἐσπούδαζεν. Cp. 2 Cor. viii. 3. Κατεκράτησεν οὖν ἡ τῶν λαϊκῶν σπουδὴ· καὶ χειροτονεῖται Σισίνιος τῇ εἰκάδι δύδοῃ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς, τῇ ἐξῆς ὑπατείᾳ, ἥτις A.D. 426. ἦν Θεοδοσίου τὸ δωδέκατον καὶ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ νεωτέρου Αὐγούστου τὸ δεύτερον. Ἐπὶ τούτῳ Φλιτίπος δὲ πρεσβύτερος, ὅτι αὐτοῦ προεκρίθη ἔτερος, πολλὰ τῆς χειροτονίας καθήψατο ἐν τῇ πεπονημένῃ αὐτῷ ‘Χριστιανικῇ Ἰστορίᾳ,’ διαβάλλων καὶ τὸν χειροτονηθέντα καὶ τὸν χειροτονήσαντας, καὶ πολλῷ πλέον τὸν λαϊκούν· τοιαῦτα τε εἶπε, οἷα οὐκ ἀλοίμην παραδοῦναι γραφῆ, ἐπεὶ κάκενον οὐκ ἀποδέχομαι τῆς προπετείας, τοιαῦτα γραφῆ παραδοῦναι τολμήσαντα· μικρὰ δὲ περὶ αὐτοῦ εἰπεῖν οὐκ ἀκαριον εἶναι ἡγοῦμαι.

CAP. XXVII.

Περὶ Φιλίπου πρεσβυτέρου τοῦ ἀπὸ Σίδης.

Φιλίπος Σιδέτης μὲν ἦν τὸ γένος· Σίδη δὲ πόλις τῆς Παμφυλίας, ἀφ’ ἧς ὥρμητο καὶ Τρωίλος δὲ σοφιστὴς, οὐ καὶ συγγενὴ ἐαυτὸν εἶναι ἐσεμνύνετο. Διάκονος δὲ ἦν, ἐπεὶ τὰ πολλὰ τῷ ἐπισκόπῳ Ἰωάννῃ συνῆν· ἐφίλοπόνει δὲ καὶ περὶ λόγους, καὶ πολλὰ καὶ παντοῖα βιβλία συνῆγε· ζηλώσας δὲ τὸν Ἀσιανὸν τῶν λόγων χαρακτῆρα, πολλὰ συνέγραφε, τά τε τοῦ βασιλέως Ἰουλιανοῦ ‘κατὰ Χριστιανῶν’ βιβλία ἀνασκευάζων, καὶ ‘Χριστιανὴν

ἰστορίαν' συνέθηκεν· ἦν ἐν τριάκοντα ἔξι βιβλίοις διεῖλεν· ἔκαστον δὲ βιβλίων εἶχε τόμους πολλοὺς, ὡς τὸς πάντας ἕγγρος εἶναι χιλίους· ὑπόθεσις δὲ ἐκάστου τόμου ἴστάζει τῷ τόμῳ. Τὴν μὲν οὖν πραγματείαν ταύτην οὐκ 'ἐκκλησιαστικὴν' ἴστορίαν, ἀλλὰ 'Χριστιανικὴν' ἐπέγραψεν πολλὰς δὲ συνεισφέρει ὅλας εἰς αὐτὴν, δεικνύναι βουλόμενος μὴ ἀπέιρως ἔχειν ἁυτὸν τῶν φιλοσόφων παιδευμάτων· διὸ καὶ συνεχῶς γεωμετρικῶν τε καὶ ἀστρονομικῶν καὶ ἀριθμητικῶν καὶ μουσικῶν θεωρημάτων ποιεῖται μνήμην, ἐκφράστεις τε λέγων τῆσσαν καὶ δρέων καὶ δένδρων καὶ ἄλλων τινῶν εὐτελῶν. Δι' ὧν καὶ χαύνην τὴν πραγματείαν εἰργάσατο· διὸ καὶ, ὡς νομίζω, ἀχρεῖον αὐτὴν καὶ ἰδιώταις καὶ εὐπαιδεύτοις πεποίηκεν· οἱ ἰδιώται μὲν γὰρ τὸ κεκομψευμένον τῆς φράσεως ἰδεῖν οὐκ ἴσχυνται, οἱ δὲ εὐπαίδευτοι τῆς ταυτολογίας καταγινώσκουσιν. 'Αλλ' ἔκαστος μὲν περὶ τῶν βιβλίων ὡς ἔχει γνώμης κρινέτω· ἔγω δὲ ἐκεῖνός φημι, διτὶ τοὺς χρόνους τῆς ἴστορίας συγχέει. Μημημονεύστας γὰρ τῶν τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου χρόνων, αὐθις ἐπὶ τοὺς Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου χρόνους ἀνέδραμεν· καὶ τοῦτο ὡς πλεῖστον ποιεῖ. Καὶ τοσαῦτα μὲν περὶ Φιλίππου· δὲ ἐπὶ Σισινίου γέγονεν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν.

CAP. XXVIII.

'Οι Πρόκλον Κυζίκου ἐπίσκοπον δ Σισίνιος ἐχειροτόνησεν οἱ δὲ Κυζικηροί τοῦτον οὐ προσέδέξαντο.

Τοῦ Κυζικηρῶν ἐπισκόπου τελευτήσαντος, δ Σισίνιος Πρόκλον ἐχειροτόνησε πρὸς ἐπισκοπὴν τῆς Κυζίκου· μέλλοντος οὖν διάγειν ἐπ' αὐτὴν, φθάνοντις οἱ Κυζικηροί, καὶ χειροτονοῦντες ἀνδρα ἀσκητικὸν, φόνομα ἥν Δαλμάτιος. Καὶ τοῦτο ἐποίησαν ἀμελήσαντες τοῦ νόμου τοῦ κελεύσθετος, παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Κιωνοταντιωνικόλεως χειροτονίαν ἐπισκόπου μη γίνεσθαι· ἥμέλησαν δὲ τοῦ νόμου τούτου, ὡς Ἀττικῷ μόνῳ εἰς πρόσωπον παρασχεθέντοις. Ἐμετεν σὺν δ Πρόκλος οἰκείας μὲν ἐκκλησίας μὴ προεστὸς, ἐν δὲ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Κιωνοταντιωνικόλεως κατὰ τὰς διδασκαλίας ἀνθῶν ἀλλὰ περὶ μὲν τούτους κατὰ χάρας ἐροῦμεν. Σισίνιος δὲ οὐδὲ δύο διλοις ἐνιαυτούς ἐτιβιώθη τῇ ἐπισκοπῇ ἀπελεύθησεν ἐν θεο- A.D. 427.
τείᾳ Ἱερίσιον καὶ Ἀρδαβασερίσιον, τῇ εἰλαΐ τετάρτῃ τοῦ Δεκεμβρίου

δ' οὖν, ἡκε παρὰ τὸν αλγιαλόν· εὐχήν τε ἐκτελέσας ἥψατο ἐνὶ τῶν σχοινίων, καὶ τοῦ ἔργου παρεκελεύσατο ἔχεσθαι· τῶν δὲ βραχὺν ὀθισμὸν ποιησαμένων, δρομαῖα ἡ ναῦς ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐπορεύετο. Τοῦτο τὸ θαῦμα ἐν ταῖς χερσὶ Σιλβανοῦ γενούμενον πάντας τοὺς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν εἰς εὐλάβειαν ἤγεν. Ἡν δὲ Σιλβανὸς καὶ τὰ ἄλλα ἀνὴρ ἀγαθός· κατιδῶν γοῦν τὸν κληρικὸν ἐμπορίαν ποιουμένους τὰς τῶν δικαζομένων ἐρεσχελίας, συνδένει τὸν τοῦ κλήρου δικαστὴν ἐδίδον ποτέ ἀλλὰ τὰ βιβλία τῶν δεομένων δεχόμενος, παρεκάλει ἔνα τῶν πιστῶν λαϊκῶν, διν ἦδει φιλούντα τὸ δίκαιον· κάκειν ψεγχειρίσας τὴν ἀκρόασιν, τὸν δικαζομένους τῆς ἐρεσχελίας ἀπήγγειλασσεν· καὶ διὰ ταῦτα γοῦν μεγίστην εὐκλειαν παρὰ πᾶσιν ἐκέτητο. Τὰ μὲν οὖν περὶ Σιλβανοῦ, εἰ καὶ ἐν παρεκβάσει ἐλέηται, ἀλλ' οὐκ ἀχρείως ἥγονται μυήμην αὐτῶν γεγονέναι· ἐπανέλθωμεν δὲ δύθεν ἐξέβημεν. Μαξιμιανοῦ
A.D. 481. τοίνυν προχειρισθέντος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐν ὑπατείᾳ Βάστουν καὶ Ἀντιόχου, περὶ τὴν εἰκάδα πέμπτην τοῦ Ὁκτωβρίου μηνὸς, τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἡσύχαςε πράγματα.

CAP. XXXVIII.

Περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ Ἰουδαίων, δπως ἔχριστιάνισαν τηγικαῦτα πολλοί.

Περὶ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον πολλοὶ τῶν ἐν Κρήτῃ Ἰουδαίων ἔχριστιάνισαν διὰ πάθος τοιώνδε· ἀπατεών τις Ἰουδαῖος ὑπεκρίνατο εἶναι Μωϋσῆς· πεπέμφθαι δὲ ἔλεγεν ἐκ τῶν σύρανῶν, δπως ἀν τὸν τὴν νήσον οἰκοῦντας Ἰουδαίους ἐκβάλῃ διὰ τῆς θαλάσσης ἀγαγών· αὐτὸς γάρ εἶναι ἔλεγεν διὰ τὸν Ἰσραὴλ πάλαι διὰ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης σώσας. Ἐφ' δλον οὖν ἐνιαυτὸν περιήει καθ' ἕκαστην τῆς νήσου πόλιν· καὶ τὸν ἐν αὐταῖς οἰκοῦντας Ἰουδαίους τὰ τοιαῦτα πιστεύειν ἀνέπειθε. Παρήνει τε πάντα τὰ χρήματα καὶ τὰ κτήματα καταλιπεῖν· ἀξεῖν γάρ αὐτοὺς διὰ ἔηρᾶς τῆς θαλάσσης εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὑπισχνεῖτο. Οἱ δὲ ταῖς τοιαύταις ἐλπίσι βουκολούμενοι πάντων μὲν τῶν ἔργων ἡμέλουν· κατεφρόνουν δὲ καὶ ὁν ἐκέτητο, τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ἀφέντες λαμβάνειν αὐτά. Ἐπειδὴ δὲ ἡν ἡμέρα ἡν δ ἀπατεών Ἰουδαῖος στήμαινεν, ἥγειτο μὲν αὐτὸς, ἡκολούθουν δὲ οἱ σύμπαντες δῆμα γνωναῖν καὶ τῇ μικρῷ ἡλικίᾳ. Ἄγει οὖν αὐτοὺς ἐπὶ τι ἀκρωτήριον

ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐκνεῦον, καὶ κυβιστὰν κατ’ αὐτῆς ἐκέλευε. Τοῦτο οὖν ἐποίουν οἱ πρότεροι τῷ κρημνῷ προσπελάσαντες, καὶ εὐθὺς ἔθνησκον, τοῦτο μὲν τοῖς κρημνοῖς προστηγγύμενοι, τοῦτο δὲ καὶ εἰς τὸ ὄνδρον ἀποπιγύμενοι. Καὶ πλείους ἀν διεφθάρησαν, εἰ μὴ Θεού προνοήσαντος παρέτυχον ἀνδρες Χριστιανοὶ, ἀλιεῖς τε καὶ ἔμποροι, οἱ τοὺς μὲν πιγομένους ἀνέλκοντες ἔσωζον, τότε τῆς ἀνολας αἰσθησιν ἐν τῷ κακῷ πάσχειν λαμβάνοντας· τοὺς δὲ ἄλλους ἀνείργον ρίπτειν ἑαυτοὺς, μηγύνοντες τὴν ἀπώλειαν τῶν πρότερον ρίψαντων ἑαυτοὺς, οἱ καὶ γνόντες τότε τὴν ἀπάτην, ἐμέμφοντο μὲν τὴν ἄκριτον ἑαυτῶν πίστιν. Τὸν δὲ ψευδομωϋσῆν ἀνελεῖν σπεύδοντες, συλλαβεῖν οὐ δεδύνηται· ἀφανῆς γὰρ ἐγένετο, ὑπόνοιάν τε παρέσχε τοῖς πλείστιν, ὡς εἴη δαίμων ἀλάστωρ, ἀνθρώπουν σχῆμα ὑποδὺς, ἐπὶ λύμῃ τοῦ ἐκεὶ ἔθνους αὐτῶν. Διὰ δὲ τόδε τὸ πάθος πολλοὶ τότε τῶν ἐν τῇ Κρήτῃ Ἰουδαίων χαίρειν τῷ Ἰουδαϊσμῷ φράσαντες, τῇ πίστει τοῦ Χριστιανισμοῦ προσεχώρησαν.

CAP. XXXIX.

Περὶ τοῦ γεγονότος ἐμπρησμοῦ ἐν τῇ Ναυατιανῶν ἐκκλησίᾳ.

Μικρὸν δὲ μετὰ τόνδε τὸν χρόνον Παῦλος ὁ τῶν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπος θεοφιλοῦς ὅντως ἀνδρὸς δόξαν ἐκτήσατο, καὶ πολλῷ πλείους ἡς ἐκέκτητο πρότερον. Συμβὰν γὰρ ἐμπρησμὸν γενέσθαι χαλεπώτατον, καὶ οἷος σύδεπώποτε ἐγεγόνει πρότερον, πολὺ γὰρ μέρος τῆς πόλεως τὸ πῦρ κατηνάλωσεν, ὡς καὶ τὰ μέγιστα τῶν ὥρεών ἀπολέσθαι, καὶ τὸ δημόσιον, φ' ἐπώνυμον ἐστὶν Ἀχιλλεὺς, τέλος ἐπινεόμενον τὸ πῦρ καὶ τῇ Ναυατιανῶν ἐκκλησίᾳ τῇ κειμένῃ πλησίον τοῦ Πελαργοῦ προσέβαλεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἐπίσκοπος Παῦλος κινδυνεύοντας τὴν ἐκκλησίαν ἔώρα, εἰσπηδήσας εἰς τὸ θυσιαστήριον Θεῷ τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς σωτηρίας ἐπέτρεπε· καὶ οὐ διέλιπεν εὐχόμενος ὑπέρ τε τῆς πόλεως καὶ τοῦ εὐκτηρίου τόπουν. Θεὸς δὲ ἄρα ἐπήκουσε τοῦ ἀνδρὸς, ὡς τὸ ἔργον ἀπέδειξεν· τὸ γὰρ πῦρ εἰς τὸν εὐκτήριον διὰ πασῶν θυρῶν καὶ θυρίδων εἰσπεσόν οὐδὲν ἐλυμῆνατο. Ἀλλὰ πολλὰ μὲν τῶν πέριξ γειτνιαζόντων ἡφάνιζεν· αὐτὸν δὲ ἦν ἰδεῖν ἐν μέσῳ δλφ πυρὶ νικῶντα αὐτοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐκκαυσιν. Καὶ τούτου ἐπὶ δύο τυχθήμερα γενο-

μένουν, ἀπεσβέσθη μὲν δὲ σύμπας ἐμπρησμὸς πολλὰ μέρη καταναλώσας τῆς πόλεως· ἡ δὲ ἐκκλησία ἔωράτο ὀκέραιος. Καὶ τόχθαυμαστὸν, ὅτι μηδὲ καπνού ἵχνος ἦν ἰδεῖν ἐν τοῖς ἔνλοισι η τοίχος αὐτῆς. Τοῦτο μὲν οὖν γέγονε περὶ τὴν ἐπτακαιδεκάτην τοῦ Αἰγαίουστον μηνὸς, ἐν ὑπατείᾳ Θεοδοσίου τὸ τεσσαρεσκαιδέκατον καὶ Μαξίμου. Ναυατιανοὶ δὲ σῶστρα τῆς ἐκκλησίας ἔξι ἐκείνουν καθέκαστον ἔτος ἐπιτελοῦσι περὶ τὴν ἐπτακαιδεκάτην τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, εὐχαριστηρίους εὐχὰς πέμποντες τῷ Θεῷ. Σχεδόν πεπάντες διὰ τὸ ἐπ' αὐτῆς συμβάνθαν θαῦμα τιμῶσιν ἔξι ἐκείνουν τὸν τόπον, καὶ ὡς ἀληθῶς ἄγιον προσκυνοῦσιν, οὐ μόνον Χριστιανὸν ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλληνιζόντων οἱ πλείονες. Τοσαῦτα μὲν περὶ τούτων.

CAP. XL.

Ὦς Μαξιμιανὸν ἐπίσκοπον διαδέχεται Πρόκλος.

A.D. 484. Μαξιμιανὸς δὲ δύο ἐνιαυτοὺς πρὸς τοῖς πέντε μησὶν ἡσύχως τῆς ἐκκλησίας προστὰς ἐτελεύτησεν ἐν ὑπατείᾳ Ἀρεοβίνδου καὶ Ἀσπάρος, τῇ δωδεκάτῃ τοῦ Ἀπριλλίου μηνός. Συνέβη δὲ ἐν αὐτῇ τῇ ἐβδομάδᾳ εἶναι τῶν νηστειῶν, τὴν γειτνιάζουσαν τῇ τοῦ Πάσχα ἐορτῇ· ἡμέρα δὲ ἦν καλούμενη πέμπτη. Τότε δὴ καὶ δι βασιλεὺς Θεοδόσιος σοφῶς τοῦ πράγματος προενόησεν. Ἰνα γὰρ μὴ πάλι περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου ἡγήσιτο ἢ, καὶ ταραχὴν τῇ ἐκκλησίᾳ κινήσῃ, μὴ μελλήσας, ἀλλ’ ἔτι κειμένου τοῦ σώματος Μαξιμιανοῦ, τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις ἐνθρονίσαι τὸν Πρόκλον ἐπέτρεψεν. Τούτῳ γὰρ καὶ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ρωμαίων Κελεστίνου ἐπιστολαὶ παροῦσαι ἐγίνοντο σύμψηφοι, ἀσ ἐκεῖνος ἀπεστάλκει Κυρρήλω τε τῷ Ἀλεξανδρείας καὶ Ἰωάννη τῷ Ἀντιοχείας καὶ Ρούφῳ τῷ Θεσσαλονίκης, διδάσκων ὡς οὐδὲν κωλύει τόν τε ἐτέρας πόλεως δυνομασθέντα ἥ καὶ δύτα ἐπίσκοπον εἰς ἄλλην μετατίθεσθαι. Ἐρθρουισθεὶς οὖν δὲ Πρόκλος τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ Μαξιμιανοῦ σώματος ἐποιήσατο· καιρὸς δὲ ἥδη καὶ περὶ αὐτοῦ βραχέα διεξελθεών.

CAP. XLI.

Περὶ Πρόκλου ἐπισκόπου, δποῖος τις ἡν.

Πρόκλος ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀναγνώστης ἐτύγχανεν δν, ἐφοίτα
τε εἰς διδασκάλους, καὶ ὥητορικῆς ἔγινετο ἡλωτῆς· τελέσας δὲ εἰς
ἴνδρα τὰ πολλὰ παρῆν τῷ ἐπισκόπῳ Ἀττικῷ, ὑπογραφεὺς αὐτοῦ
Γῶν λόγων γενόμενος. Προκόψαυτα δὲ αὐτὸν καὶ ἐν τῇ τάξει
τῆς διακονίας Ἀττικὸς προηγάγετο· ἀξιωθεὶς δὲ καὶ πρεσβυτερίου,
ὡς προεῖπον, ὑπὸ Σισινίου πρὸς τὴν Κυζίκου ἐπισκοπὴν προ-Cp. c. 28
εβλήθη. Ταῦτα μὲν ἦδη πρότερον ἔγινετο· τότε δὴ τῆς ἐν Κων-
σταντινουπόλει ἐκκλησίας τὸν θρόνον ἐκληρώθη. Ἡν δὲ ἀνὴρ
ἀγαθὸς τὸ θόρος, εἰ καὶ τις ἄλλος· ὑπὸ γὰρ τῷ Ἀττικῷ παιδευθεὶς
πάντα αὐτὸν τὰ χρηστὰ ἐμιμήσατο· τὴν δὲ ἀνεξικακίαν πλέον
ἡ ἐκεῖνος ἐξήσκησεν. Οἱ μὲν γὰρ τοῖς αἰρεσιώταis φοβερὸν ἐν
καιρῷ ἐαυτὸν ἐπεδείκνυεν, οὗτος δὲ προσηνῆς τοῖς πᾶσιν ἔγινετο·
τούτῳ δὲ μᾶλλον αὐτὸνς ἡ βίᾳ προσάγεσθαι προνοῶν. Αἱρεσιν
γὰρ οὐδεμίαν σκύλλειν αἰρούμενος, τὸ ἀξιωματος τῆς πραότητος τῇ
ἐκκλησίᾳ φυλάξας ἀπέδωκε, κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τὸν βασιλέα
μιμούμενος Θεοδόσιον. Ἐκείνῳ μὲν γὰρ ἐκέριτο κατὰ τῶν ὑπα-
τίων μὴ χρήσασθαι τῇ βασιλικῇ ἐξουσίᾳ· τούτῳ δὲ, μικρὰ φροντί-
σαι τῶν μὴ φρονούντων περὶ Θεοῦ, ἡ ἐφρόνει αὐτός.

CAP. XLII.

"Οτι πολὺν καταβάλλεται λόγον δ συγγραφεὺς περὶ τῆς καλοκαγαθίας τοῦ
βασιλέως Θεοδόσιου τοῦ νέου." Cp. c. 28. Val

Ἐπὶ τούτοις μὲν οὖν καὶ διὰ βασιλεὺς αὐτὸν ἀπεδέχετο· καὶ γὰρ
αὐτὸς τοῖς ἀληθῶς ἱερωμένοις ἐφάμιλλος ἦν, καὶ οὐδαμοῦ τοὺς
διώκειν ἔθελοντας ἀπεδέχετο. Τολμήσας δὲ ἀν εἴποιμι, δτι τῇ
πραότητι καὶ πάντας τοὺς ἀληθῶς ἱερωμένους ἐνίκα· καθάπερ ἡ
βίβλος τῶν Ἀριθμῶν ἐπὶ Μωϋσέως φησὶ, 'Καὶ διὰ θυρωπος Num. xi
Μωϋσῆς πρᾶος σφόδρα παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὅντας
ἐπὶ τῆς γῆς,' τουτέστι καὶ νῦν εἰπεῖν, δτι διὰ βασιλεὺς Θεοδόσιος
πρᾶος σφόδρα παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὅντας ἐπὶ τῆς
γῆς. Διὰ ταῦτην γὰρ αὐτοῦ τὴν πραότητα καὶ διὰ Θεοῦ τοὺς πολε-

μίους αὐτῷ δέχα πολεμικῶν ἀγώνων ὑπέτατεν ὡς ἔδειξεν τά τε
κατὰ τοῦ τυράννου Ἰωάννου τρόπαια, καὶ ἡ ἐπιγενομένη μετὰ
ταῦτα τῶν βαρβάρων ἀπώλεια. Οὐα γὰρ τοῖς πάλαι δικαῖοις
ὑπῆρχε παρὰ Θεοῦ, τοιαῦτα καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τῷ θεοφί-
Cp. vi. pref. λεστάτῳ βασιλεῖ παρεῖχεν δ τῶν δλων Θεός. Καὶ οὐν κολακείᾳ
ταῦτα γράφω, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀληθείας τὰ πᾶσι γενόμενα γνώριμα
παραθήσομαι.

CAP. XLIII.

'Οποῖα πεπόνθασιν οἱ βάρβαροι οἱ τῷ τυράννῳ Ἰωάννῃ συμμαχήσαντες.

Μετὰ γὰρ τὴν τοῦ τυράννου ἀνακρεσιῶν οἱ βάρβαροι, οὓς ἐκεῖνος
πρὸς βοηθείαν κατὰ Ῥωμαίων ἐκάλεσεν, ἔτοιμοι ἦσαν κατατρέχειν
τὰ Ῥωμαίων πράγματα. Ταῦτα δὲ βασιλεὺς πυθόμενος, συνήθως
τὴν περὶ τούτων φροντίδα ἐπέτρεψε τῷ Θεῷ· εὐχαῖς τε σχολάσσας
οὐκ εἰς μακρὰν ἔξηνσεν δὲ ἔζητει λαβεῖν οὐα γὰρ δὴ καὶ ἐγένετο
τοῖς βαρβάροις καλὸν ἐπακοῦσαι. Θυησκει μὲν αὐτῶν δὲ ἔξαρχος,
φῶνομα ἦν 'Ρούγας, βληθεὶς κεραυνῷ· λοιμός τε ἐπιλαβόμενος
τὸ πλεῖστον τῶν ὅπ' αὐτῷ ἀνθρώπων διέφθειρε· καὶ οὐν τοῦτο
μόνον ἔξηρκεσεν· ἀλλὰ δὲ γὰρ καὶ πῦρ ἐξ οὐρανοῦ κατελθὸν πολλοὺς
τῶν ὑπολειφθέντων ἀνάλωσεν. Καὶ τοῦτο εἰς δέος μέγιστου τοὺς
βαρβάρους κατέστησεν, οὐ τοσοῦτον δὲ πρὸς ἔθνος γενναῖον τὸ
Ῥωμαίων ὅπλα ἀνταίρειν ἐτόλμησαν, ἀλλ' δὲ πλέον ὑπὸ ἰσχυροῦ
Θεοῦ βοηθούμενούς ἐφεύρισκον. Τότε δὴ καὶ δὲ πίσκοπος Πρό-
κλος ἐκ τοῦ Ἱεζεκιὴλ προφητείαν, ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκων, τῇ
γενομένῃ ἐκ Θεοῦ σωτηρίᾳ προσαρμόσας ἵκανῶς ἐθαυμάσθη. 'Η
δὲ προφητεία ἔστιν αὕτη·

Ezek. xxxviii. Καὶ σὺν, νιέ ἀνθρώπουν, προφήτευσον ἐπὶ Γὸν ἄρχοντα, 'Ρὸς, Μοσδὸχ, καὶ
Θύβελ. Κρινῶ γὰρ αἵτὸν θανάτῳ καὶ αἴματι, καὶ ὑετῷ κατακλύσοντι καὶ
λίθοις χαλάζῃς. Καὶ πῦρ καὶ θεῖον βρέξει ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς
μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰς ἔθνη πολλὰ μετ' αὐτοῦ. Καὶ μεγαλυνθήσομαι, καὶ ἐνδοξα-
σθήσομαι, καὶ γνωσθήσομαι ἐναντίον πολλῶν ἔθνων καὶ γνώσονται δὲ ἐγὼ
εἰμὶ δὲ Κύριος.

Σφόδρα μὲν οὖν, ὡς ἔφην, ἐθαυμάσθη ἐπὶ τούτοις δ Πρόκλος. Τῷ
δέ γε βασιλεῖ διὰ τὴν πραότητα καὶ ἀλλὰ μὲν πλεῖστα παρεῖχεν ἡ
τοῦ Θεοῦ πρόνοια· ἐν δὲ κάκεινο.

CAP. XLIV.

'Ως δὲ βασιλεὺς Οὐαλεντινιανὸς δὲ νέος Εὐδοξίαν ἔγημε τὴν θυγατέρα Θεοδοσίου.

'Ην αὐτῷ θυγάτηρ ἐκ τῆς γαμετῆς Εὐδοκίας, δύνομα Εὐδοξία· ταῦτην Οὐαλεντινιανὸς δὲ ἀμεψιδός, δὲ πάλιν αὐτοῦ τῶν ἐσπερίων μερῶν καταστὰς βασιλεὺς, γῆτησε πρὸς γάμον λαβεῖν. 'Ως δὲ δὲ βασιλεὺς ἐπένευσε Θεοδόσιος, καὶ ἐβουλεύοντο ἐν μεσαιχμίῳ που τοὺς γάμους τελέσαι, ἐδόκει δὲ μερισαμένους τὴν δόδυν ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ τοῦτο ποιῆσαι, μηνύει Οὐαλεντινιανὸς, 'μὴ σκύλλεσθαι, αὐτὸς γὰρ ἡξειν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.' 'Ασφαλισάμενος οὖν τὰ ἐσπέρια μέρη αὐτὸς ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν παραγίνεται τοῦ γάμου χάριν. Οὐν ἐπιτελεσθέντος ἐν ὑπατείᾳ Ἰσιδώ^{· A.D. 41} ρουν καὶ Σινάτορος, λαβὼν τὴν γαμετὴν, αὐθις ἐπὶ τὰ ἐσπέρια μέρη ἀνέδραμεν τοιοῦτο μὲν οὖν καὶ τόδε τῷ βασιλεῖ εὐτύχημα γέγονεν.

CAP. XLV.

'Ως δὲ ἐπίσκοπος Πρόκλος τέπεικε τὸν βασιλέα τὸ σῶμα Ἰωάννου μετακομίσαι εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τῆς ἐξορίας, καὶ ἐν τῇ τῶν ἀποστόλων ἐκκλησίᾳ καθαίσθαι.

Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ μετὰ τόνδε τὸν χρόνον καὶ δὲ ἐπίσκοπος Πρόκλος τοὺς χωριζόμενους διὰ τὴν τοῦ ἐπίσκοπου Ἰωάννου καθαίρεσιν ἐπανήγαγε, φρονήσει παραμυθησάμενος τὴν λύπην αὐτῶν· τί δὲ τοῦτο ἦν λεκτέον. Τὸ σῶμα Ἰωάννου ἐν Κομάνοις τεθαμμένουν, βασιλέα πείσας, τριακοστῷ πέμπτῳ ἔτει μετὰ τὴν καθαίρεσιν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετεκόμισε. Καὶ μετὰ πολλῆς τιμῆς δημοσίᾳ πομπεύσας αὐτὸς εἰς τὴν ἐπώνυμον τῶν Ἀποστόλων ἐκκλησίαν ἀπέθετο. Πεισθέντες οὖν ἐπὶ τούτῳ οἱ δι' αὐτὸν χωριζόμενοι τῇ ἐκκλησίᾳ ἥνωθησαν· καὶ γέγονεν τῇ ἔξκαιδεκάτῃ^{· A.D. 41} ὑπατείᾳ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου, περὶ τὴν ἐβδόμην καὶ εἰκάδα τοῦ Ἰαννοναρίου μηνός. Θαυμάσαι δέ μοι ἐπεισι, πῶς δὲ φθόνος Ὁριγένειος μὲν τελευτήσαντος ἥψατο, Ἰωάννου δὲ ἐφείσατο. 'Ο μὲν γὰρ μετὰ διακόσια ἔτη που τῆς ἑαυτοῦ τελευτῆς ὑπὸ Θεοφίλου ἀκοινώνητος γέγονεν· Ἰωάννης δὲ τριακοστῷ πέμπτῳ ἔτει μετὰ

διμηνιαῖον καὶ τριμηνιαῖον οὐκ ἀν Θεὸν δύνομάσαιμι· καὶ διὰ τοῦτο καθαρὸς εἰμὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος ὑμῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐλεύσομαι·’ καὶ ταῦτα εἶπὼν, μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἡθροίζετο, οἱ τῇ αὐτῷ ἡκολούθουν γνώμῃ. Διηροῦντο οὖν οἱ παρόντες εἰς δύο τμήματα· οἱ οὖν περὶ Κύριλλον συνέδριον ποιησάμενοι, ἐκάλεσαν τὸν Νεστόριον ὃ δὲ οὐχ ὑπήκουσεν, εἰς τὴν παρουσίαν Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχέως ὑπερτιθέμενος. Οἱ δὲ περὶ Κύριλλον τὰς προσομιλίας Νεστορίου, δις περὶ τοῦ ζητήματος εἰρήκει, πολλάκις ὑπαναγύνοντες, ἐξ αὐτῶν τε κρίναντες εὐτόνως βλασφημήσαντα εἰς τὸν Τίδην τοῦ Θεοῦ, καθεύδον αὐτόν. Τούτου γενομένου, οἱ περὶ Νεστόριον ἔτερον καθ' ἕαντος συνέδριον ποιησάμενοι, καθαιροῦσι Κύριλλον, καὶ σὺν αὐτῷ Μέμυνοντα τὸν τῆς Ἐφέσου ἐπίσκοπον. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπέστη Ἰωάννης ὁ τῆς Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος· καὶ γνοὺς τὰ γενόμενα, ἀπήχθετο πρὸς Κύριλλον, ὡς αἴτιον τῆς γεγενημένης ταραχῆς, τὸ θερμῶς ποιῆσαι τὴν Νεστορίου καθαίρεσιν¹. Κύριλλος δὲ ἅμα καὶ Ἰουβεναλίφ ἀμυνόμενος τὸν Ἰωάννην, καθαιρεῖ καὶ αὐτόν. Τούτων δὴ τότε οὕτω συμπεφυμένων, γνοὺς δὲ Νεστόριος εἰς κοινωνίαν προβάσαν τὴν φιλονεκίαν, ἐκ μεταμελείας ‘Θεοτόκον’ τὴν Μαρίαν ἐκάλει, λέγων, ‘Λεγέσθω,’ φησὶ, ‘καὶ “Θεοτόκος” ἡ Μαρία, καὶ πανσάσθω τὰ λυπηρά.’ Ἄλλ’ οὐδεὶς αὐτὸν ἐκ μετανοίας ταῦτα λέγοντα προσεδέξατο· διὸ καὶ ἄχρι νῦν καθηρημένος εἰς ἔξορίαν πεμφθεὶς εἰς τὴν “Οασιν κατοικεῖ. ‘Η μὲν οὖν τότε γενομένη σύνοδος τοιοῦτον

A.D. 481. ἔσχε τὸ τέλος· καὶ πέπρακται μὲν ταῦτα ἐν ὑπατείᾳ Βαστούν καὶ Ἀντιόχου, τῇ εἰκάδι δύδῃ τοῦ Ἰουνίου μηνός. Ἰωάννης δὲ καταλαβὼν τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ πολλὸς συναγαγὼν ἐπισκόπους, καθαιρεῖ Κύριλλον ἡδη κατειληφότα τὴν Ἀλεξάνδρειαν² μικρόν τε ὑστερον λύσαντες τὴν ἔχθραν, σωέβησάν τε εἰς φιλίαν καὶ ἀλλήλοις τὸν θρόνον ἀπέδοσαν. Μετὰ δὲ τὴν Νεστορίου καθαίρεσιν δεινὴ ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει ταραχὴ κατὰ τὰς ἐκκλησίας ἐγένετο· διηρέθη γὰρ ὁ λαός διὰ τὴν, ὡς φθάσας εἰπον, ψυχρολογίαν αὐτοῦ. Κοινῇ μέντοι ψήφῳ πάντες οἱ κληρικοὶ αὐτὸν ‘ἀνεθεμάτισαν·’ οὕτω γὰρ οἱ Χριστιανοὶ καλέων εἰώθαμεν τὴν κατὰ τοῦ βλασφήμου ψῆφον, ὅταν αὐτὴν ὀσπερ ἐν στήλῃ ἀναστήσαντες φανερὰν τοῖς ἄπασι καταστήσωμεν.

CAP. XXXV.

Ὦς μετὰ τὴν καθαρεσινήν Νεστορίου, τὸν Πρόκλον τινῶν βουλομένων ἐνθρονίσαι, προχειρίζονται τινες τῶν ἐπισκόπων Μαξιμιανὸν τῆς Κανσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον.

Πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπων ζήτησις ἦν· καὶ πολλοὶ μὲν Φύλιππον, οὐ καὶ ἥδη ἐπεμνήσθημεν, πλείους δὲ τὸν Πρόκλον ἐπελέγοντο. Καὶ ἐκράτησεν ἀνὴρ ὁ Πρόκλον γυνώμη, εἰ μή τινες τῶν μεγάλα δυναμένων ἐκώλυσαν, φήσαντες κανόνα ἐκκλησιαστικὸν κωλύειν τὸν δυομασθέντα τινὸς πόλεως ἐπίσκοπον εἰς ἑτέραν μεταφέρεσθαι πόλιν· τοῦτο λεχθὲν καὶ πιστευθὲν τὸν λαὸν ἡσυχάζειν ἥναγκαζεν. Τετραμηνίου δὲ διαδραμόντος χρόνου μετὰ τὴν Νεστορίου καθαρεσινήν, προχειρίζεται πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν Μαξιμιανὸς ὄνομα, ἀνὴρ ἀσκητικὸς μὲν τὸν βίον, ἐν τοῖς πρεσβυτέροις δὲ καὶ αὐτὸς ἐτέτακτο. Οὗτος ὑπὸληψὺν εὐλαβεῖας πάλαι ἐκέκτητο, διότι οἰκείους ἀναλόμασι κατεσκευάκει μνήματα, ὥστε ἐν αὐτοῖς τοὺς εὐλαβεῖς τελευτῶντας κηδεύεσθαι· ἦν δὲ καὶ Ἰδιώτης τῷ λόγῳ,² Cor. xi. 6. καὶ ἀπραγμονέστερον ζῆν προαιρούμενος.

CAP. XXXVI.

Παραδείγματα δέ ἔχουν, μᾶς δοκεῖ, κατασκευάζει διηγηραφεῖς δικάλυτον εἶναι τὴν ἀπὸ θρόνου εἰς θρόνον μετάθεσιν.

³Ἐπειδὴ δέ τινες ἐπιφῆμισαντες ἐκκλησιαστικὸν κανόνα ἐκώλυσαν τὸν Πρόκλον ἐνθρονισθῆναι, ἥδη τῆς Κυζίκου δυομασθέντα ἐπίσκοπον, βούλομαι περὶ τούτου βραχέα εἰπεῖν. Οὓς μοι δοκοῦσι ἀληθέσται οἱ τότε ταῦτα λέγειν ἐπιχειρήσαντες, ἀλλ' ἡ κατασκευάσασθαι φθόνῳ τῷ πρὸς τὸν Πρόκλον, ἡ ἀγνοεῖν καὶ τοὺς κανόνας καὶ τὰ πολλάκις χρειωδῶς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γενούμενα. Εὐσέβιος γοῦν δὲ Παμφίλου ἐν τῇ ἑκτῃ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστο-^{Euseb. H. E. vi. 11.} ρίας Ἀλέξανδρον μᾶς τῶν ἐκ Καππαδοκίας πόλεων ἐπίσκοπον δύντα, εὐχῆς ἔνεκα ἐπὶ τὰ 'Ιεροσόλυμα παραγενόμενον, κατασχεθῆναι ὑπὸ τῶν 'Ιεροσολυμιτῶν φησί, καὶ εἰς τόπον Ναρκίσσου τοῦ ἐπισκόπου ἐνθρονισθῆναι, καὶ τοῦ λοιποῦ τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας διὰ βίου προστῆναι. Οὕτω μὲν οὖν παρὰ τοῖς παλαιοτέροις ἡμῶν ἀδιάφορον ἦν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μετάγειν ἐπίσκοπον, δσάκις χρεία ἐκάλει. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τὸν περὶ τούτου κανόνα τῆδε συζεῦξαι

τῇ συγγραφῇ, δειχθήσεται δπως αὐτοῦ κατεψεύσαντο οἱ τὸν Πρόκλον ἐνθρονισθῆναι καλύσαντες. Ἐστι δὲ δ κανὼν οὗτος·

C. of Antioch, can. 18.
[ἢ αὐτοῦ.]

Εἴ τις ἐπίσκοπος χειροτονηθεὶς εἰς παροικίαν μὴ ἀπέλθοι εἰς ἦν ἔχειροτονήθη, οὐ παρὰ τὴν αὐτοῦ αἰτίαν, ἀλλ’ ἢτοι παρὰ τὴν τοῦ λαοῦ παραίτησιν ἡ δι’ ἑτέραν αἰτίαν, οὐκ ἐξ ἀνάγκης γενομένην, τοῦτον μετέχειν τῆς τιμῆς καὶ τῆς λειτουργίας, μόνον μηδὲν παρενοχλοῦντα τοῖς πράγμασι τῆς ἐκκλησίας, ἕνθα δὲ συνάρχοιτο. Ἐκδέχεσθαι δὲ αὐτὸν· διπερ ἀν ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος κρίναστα τὸ παριστάμενον δρίσῃ.

Οὗτος μὲν οὖν ὁ κανὼν. Ὅτι δὲ πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ ἀπὸ ἑτέρων πόλεων εἰς ἄλλας μετηνέχθησαν διὰ τὰς κατὰ καιρὸν τῶν ἐκκλησιῶν χρείας, αὐτῶν τῶν μετενεχέντων τὰ δινόματα παραβήσομαι. Περιγένης ἐν Πάτραις ἔχειροτονήθη ἐπίσκοπος· καὶ ἐπειδὴ οἱ τῆς προειρημένης πόλεως αὐτὸν οὐκ ἐδέχοντο, δ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐνθρονισθῆναι ἐν Κορίνθῳ τῇ μητρόπολει, τοῦ ἐκεὶ ἐπισκόπου τελευτῆσαντος· καὶ τῆς ἐκεὶ ἐκκλησίας διὰ βίου προέστη. Γρηγόριος δ Ναζιανζηνὸς πρότερον Σασίμων μᾶς τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ πόλεων ἐπίσκοπος ἦν, εἴτα γέγονε Ναζιανζοῦ. Μελίτιος πρότερον τῆς ἐν Σεβαστείᾳ προέστη ἐκκλησίας, καὶ μετὰ ταῦτα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ προέστη. Δοσίθεον τὸν Σελευκέας ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρος δ Ἀντιοχείας ἐπίσκοπος εἰς Ταρσὸν τῆς Κιλικίας μετήγαγεν. Ὁ Ῥεβερέντιος ἀπὸ Ἀρκῶν τῆς Φοινίκης μετὰ ταῦτα μετηνέχθη εἰς Τύρον. Ἰωάννης ἀπὸ Γόρδου τῆς Λυδίας μετηνέχθη ἐν Προκονήσῳ, καὶ τῆς ἐκεὶ προέστη ἐκκλησίας. Παλλάδιος ἀπὸ Ἐλευσιπόλεως μετηνέχθη εἰς Ἀσπουνα. Ἀλέξανδρος ἀπὸ Ἐλευσιπόλεως μετηνέχθη εἰς Ἀδριανούς. Θεόφιλος ἀπὸ Ἀπαμείας τῆς ἐν Ἀσίᾳ μετηνέχθη εἰς Εύδοξιούπολιν, τὴν τὸ παλαιὸν Σαλαμίσιαν καλονομένην. Πολύκαρπος ἀπὸ Σεξανταπρίστων τῆς Μυσίας μετηνέχθη εἰς Νικόπολιν τῆς Θράκης. Ἰερόφιλος ἀπὸ Τραπεζούπολεως τῆς Φρυγίας μετηνέχθη εἰς Πλωτινούπολιν τῆς Θράκης. Ὁ πτιμός δ ἀπὸ Ἀγδαμείας τῆς Φρυγίας μετηνέχθη εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας. Σιλβανὸς ἀπὸ Φιλιππούπολεως τῆς Θράκης μετηνέχθη εἰς Τρωάδα. Καὶ τοσούτων μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκ τῶν οἰκείων πόλεων εἰς ἑτέρας μετατεθέντων αὐτάρκως ἐμιημονεύσαμεν. Περὶ δὲ Σιλβανοῦ τοῦ ἀπὸ Φιλιππούπολεως τῆς Θράκης μετενεχέντος εἰς Τρωάδα, χρήσιμον βραχέα μνημονεῦσαι νομίζω.

CAP. XXXVII.

Περὶ Σιλβανοῦ τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως εἰς Τραάδα μετενεχθέντος.

Σιλβανὸς ῥήτωρ μὲν ἐγεγόνει πρότερον Τραίλου τοῦ σοφιστοῦ¹ ἀκριβῶς δὲ Χριστιανίζειν ἐσπουδακώς, καὶ τὸν ἀσκητικὸν βίον ἀσκῶν, τρίβωνα φορεῖν οὐ προήρητο. Μετὰ ταῦτα δὲ αὐτὸν *Cp. iii. 1.* Ἀττικὸς ὁ ἐπίσκοπος συλλαβὼν ἐπίσκοπον τῆς Φιλιππουπόλεως κατέστησεν. ‘Ο δὲ τρεῖς ἐνιαυτοὺς ἐν τῇ Θράκῃ διαγαγὼν, καὶ μὴ ὑποφέρων τὸ κρύο,—λεπτὸν γὰρ εἶχε πάνυ καὶ ἀσθενὲς τὸ σῶμα,—παρεκάλεσε τὸν Ἀττικὸν, ὅστε εἰς τόπον αὐτοῦ ἔτερον χειροτονῆσαι φήσας, δ’ οὐδὲν ἔτερον ἡ διὰ τὸ κρύον παραιτεῖσθαι τὴν ἐν Θράκῃ διαγωγήν. ‘Ετέρου οὖν διὰ τοῦτο ἀντικατασταθέντος, ἔμενεν δὲ Σιλβανὸς ἐν τῇ Κωνσταντινούπολει, τὸν ἀσκητικὸν βίον ἄκρως μετερχόμενος. Τοσοῦτον δὲ ἄτυφος ἦν, ὡς τὰ πολλὰ ἐν τοσούτῳ πλήθει τῆς τηλικαύτης πόλεως ἀπὸ χορτίνων σανδαλίων προέρχεσθαι. Χρόνου δέ τινος διαγενομένου, δὲ τῆς ἐν Τραάδι προεστῶς ἐκκλησίας ἔτελεύτησεν διὸ παρῆσαν οἱ Τρῷες ζητοῦντες ἐπίσκοπον. Ἀττικὸν δὲ διασκεπτομένου τίνα χειροτονήσει, συνέβη τὸν Σιλβανὸν ἐπὶ θέαν παρεῖναι αὐτοῦ. ‘Ο δὲ θεασάμενος αὐτὸν, εὐθὺς τὴν φροντίδα ἐπέθετο, καὶ πρὸς τὸν *[Val. ἀπόθετο.]* Σιλβανὸν, ‘Οὐκέτι πρόφασιν ἔχεις,’ φησὶ, ‘τοῦ ἀποφυγεῖν ἐκκλησίας φροντίδα, ἡ γὰρ Τρῷας κρυμὸν οὐκ ἔχει· ἀλλ’ ἴδού σοι τόπος εὔκαιρος πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν ἐκ Θεοῦ εὐτρεπίζεται· μὴ μέλλε οὖν, ἀδελφὲ, ἀλλ’ ἐπὶ τὴν Τραάδα πορεύου.’ Μετέστη οὖν ἐκεῖ ὁ Σιλβανός· καὶ θάῦμα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ γενόμενον διηγήσομαι. Ναῦς ἀχθοφόρος μεγίστη ἡ τοὺς μεγάλους κομίζουσα κίονας,—‘πλατῆν’ αὐτὴν δυνομάζουσι,—νεωστὶ κατεσκεύαστο ἐν τῷ τῆς Τραάδος αἰγιαλῷ ταῦτην τε ἔδει καθέλκεσθαι εἰς τὴν θάλασσαν. Πολλῶν τε καλωδίων καὶ πολυπληθίας ἀνδρῶν ἐλκόντων αὐτὴν, οὐδαμῶς ἐκινέστο ἡ ναῦς. ‘Ἐπεὶ δὲ τοῦτο πολλαῖς ἡμέραις ἐγίνετο, φήθησαν δαιμόνιον κατέχειν τὴν ναῦν· καὶ γενόμενοι παρὰ τὸν ἐπίσκοπον Σιλβανὸν, παρεκάλουν αὐτὸν εὐχὴν ἐπὶ τοῦ τόπου τελέσαι· οὕτω γὰρ μόνως τὴν ναῦν καθελκυσθῆναι ἐπίστευσαν. ‘Ο δὲ μετριοφρονῶν ἀμαρτωλὸν ἔαυτὸν ἀπεκάλει, καὶ ἔλεγε ‘τὸ ἔργον δικαίου εἴναι τινος, οὐ μὴν ἔαυτοῦ.’ ‘Ἐκλιπαρησάντων

δ' οὖν, ἡκε παρὰ τὸν αἰγιαλόν· εὐχήμη τε ἐκτελέστας ἥψατο ἔνδις τῶν σχοινίων, καὶ τοῦ ἔργου παρεκελεύσατο ἔχεσθαι· τῶν δὲ βραχὺν ὀθισμὸν ποιησαμένων, δρομαίᾳ ἡ ναῦς ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐπορεύετο. Τοῦτο τὸ θαῦμα ἐν ταῖς χερσὶ Σιλβανοῦ γενόμενον πάντας τοὺς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν εἰς εὐλάβειαν ἤγεν. Ἡν δὲ Σιλβανὸς καὶ τὰ ἄλλα ἀνὴρ ἀγαθός· κατιδὼν γοῦν τοὺς κληρικοὺς ἐμπορίαν ποιουμένους τὰς τῶν δικαζομένων ἐρεσχελίας, οὐδένα τὸν τοῦ κλήρου δικαστὴν ἐδίδον ποτέ· ἀλλὰ τὰ βιβλία τῶν δεομένων δεχόμενος, παρεκάλει ἔνα τῶν πιστῶν λαϊκῶν, διν ἔδει φιλούντα τὸ δίκαιον· κάκενών ἐγχειρίσας τὴν ἀκρόασιν, τοὺς δικαζομένους τῆς ἐρεσχελίας ἀπήλλασσεν· καὶ διὰ ταῦτα γοῦν μεγίστην εὐκλειαν παρὰ πᾶσιν ἐκέτητο. Τὰ μὲν οὖν περὶ Σιλβανοῦ, εἰ καὶ ἐν παρεκβάσει εἴρηται, ἀλλ' οὐκ ἀχρείως ἡγοῦμαι μυήμην αὐτῶν γεγονέναι· ἐπανέλθωμεν δὲ ὅθεν ἐξέβημεν. Μαξιμιανοῦ
A.D. 481. τοίνυν προχειρισθέντος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ἐν ὑπατείᾳ Βάστου καὶ Ἀντιόχου, περὶ τὴν εἰκάδα πέμπτην τοῦ Ὁκτωβρίου μηνὸς, τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἡσύχαζε πράγματα.

CAP. XXXVIII.

Περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ Ἰουδαίων, δπως ἔχριστιάνισαν τηνικαῦτα πολλοί.

Περὶ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον πολλοὶ τῶν ἐν Κρήτῃ Ἰουδαίων ἔχριστιάνισαν διὰ πάθος τοιούνδε· ἀπατεών τις Ἰουδαῖος ὑπεκρίνατο εἶναι Μωϋσῆς· πεπέμφθαι δὲ ἔλεγεν ἐκ τῶν οὐρανῶν, δπως ἀν τοὺς τὴν μῆσον οἰκοῦντας Ἰουδαίους ἐκβάλῃ διὰ τῆς θαλάσσης ἀγαγών· αὐτὸς γάρ εἶναι ἔλεγεν διὰ τὸν Ἰσραὴλ πάλαι διὰ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης σώσας. Ἐφ' δολον οὖν ἐνιαυτὸν περιήει καθ' ἐκάστην τῆς μῆσον πόλιν· καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς οἰκοῦντας Ἰουδαίους τὰ τοιαῦτα πιστεύειν ἀνέπειθε. Παρήνει τε πάντα τὰ χρήματα καὶ τὰ κτήματα καταλιπεῖν· ἀξεῖν γὰρ αὐτοὺς διὰ ἔηρᾶς τῆς θαλάσσης εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὑπισχνεῖτο. Οἱ δὲ ταῖς τοιαύταις ἐλπίσι βουκολούμενοι πάντων μὲν τῶν ἔργων ἡμέλουν· κατεφρόνουν δὲ καὶ ὁν ἐκέτητο, τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ἀφέντες λαμβάνειν αὐτά. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἡμέρα ἦν δὲ ἀπατεών Ἰουδαῖος ἀσήμαινεν, ἤγειτο μὲν αὐτὸς, ἡκολούθουν δὲ οἱ σύμπαντες ἀμαγγυναῖται καὶ τῇ μικρῷ ἡλικίᾳ. "Ἄγει οὖν αὐτοὺς ἐπὶ τι ἀκρωτήριον

ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐκνεῦν, καὶ κυβιστὴν κατ' αὐτῆς ἐκέλευε. Τοῦτο οὖν ἐποίουν οἱ πρότεροι τῷ κρημνῷ προσπελάσαντες, καὶ εὐθὺς ἔθνησκον, τοῦτο μὲν τοῖς κρημνοῖς προσρηγνύμενοι, τοῦτο δὲ καὶ εἰς τὸ ὑδωρ ἀποπνιγόμενοι. Καὶ πλείους ἀν διεφθάρησαν, εἰ μὴ Θεοῦ προνοήσαντος παρέτυχον ἀνδρες Χριστιανοὶ, ἀλιεῖς τε καὶ ἔμποροι, οἱ τοὺς μὲν πνιγομένους ἀνέλκοντες ἔσωζον, τότε τῆς ἀνολας αἵσθησιν ἐν τῷ κακῷ πάσχειν λαμβάνοντας· τοὺς δὲ ἄλλους ἀνεῖρον ρίπτειν ἔαυτοὺς, μηνύοντες τὴν ἀπώλειαν τῶν πρότερον ρίψάντων ἔαυτοὺς, οἱ καὶ γνόντες τότε τὴν ἀπάτην, ἐμέμφοντο μὲν τὴν ἄκριτον ἔαυτῶν πίστιν. Τὸν δὲ ψευδομαϋσῆν ἀνελεῖν σπεύδοντες, συλλαβεῖν οὐ δεδύνηνται· ἀφανῆς γὰρ ἐγένετο, ὅπονιάν τε παρέσχε τοῖς πλείοσιν, ὡς εἴη δαίμων ἀλάστωρ, ἀνθρώπου σχῆμα ὑπὸδην, ἐπὶ λύμη τοῦ ἐκεὶ ἔθνους αὐτῶν. Διὰ δὲ τόδε τὸ πάθος πολλοὶ τότε τῶν ἐν τῇ Κρήτῃ Ἰουδαίων χαίρειν τῷ Ἰουδαϊσμῷ φράσαντες, τῇ πίστει τοῦ Χριστιανισμοῦ προσεχώρησαν.

CAP. XXXIX.

Περὶ τοῦ γεγονότος ἐμπρησμοῦ ἐν τῇ Ναυατιανῶν ἐκκλησίᾳ.

Μικρὸν δὲ μετὰ τόνδε τὸν χρόνον Παῦλος ὁ τῶν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπος θεοφιλοῦς δύντως ἀνδρὸς δόξαν ἐκτήσατο, καὶ πολλῷ πλείους ἡς ἐκέκτητο πρότερον. Συμβάν γὰρ ἐμπρησμὸν γενέσθαι χαλεπώτατον, καὶ οilos οὐδεπώποτε ἐγεγόνει πρότερον, πολὺ γὰρ μέρος τῆς πόλεως τὸ πῦρ κατηνάλωσεν, ὡς καὶ τὰ μέγιστα τῶν ὥρεών ἀπολέσθαι, καὶ τὸ δημόσιον, φὲ ἐπώνυμον ἐστὶν Ἀχιλλεῖς, τέλος ἐπιωμόμενον τὸ πῦρ καὶ τῇ Ναυατιανῶν ἐκκλησίᾳ τῇ κειμένῃ πλησίον τοῦ Πελαργοῦ προσέβαλεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἐπίσκοπος Παῦλος κινδυνεύσουσαν τὴν ἐκκλησίαν ἔώρα, εἰσπηδήσας εἰς τὸ θυσιαστήριον Θεῷ τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς σωτηρίας ἐπέτρεπε· καὶ οὐ διέλιπεν εὐχόμενος ὑπέρ τε τῆς πόλεως καὶ τοῦ εὐκτηρίου τόπου. Θεός δὲ ἄρα ἐπήκουσε τοῦ ἀνδρὸς, ὡς τὸ ἔργον ἀπέδειξεν· τὸ γὰρ πῦρ εἰς τὸν εὐκτηρίον διὰ πασῶν θυρῶν καὶ θυρίδων εἰσπεσόν οὐδὲν ἐλυμήνατο. Ἀλλὰ πολλὰ μὲν τῶν πέριξ γειτνιαζόντων ἡφάνιζεν αὐτὸν δὲ ἦν ἰδεῖν ἐν μέσῳ ὅλῳ πυρὶ νικῶντα αὐτοῦ τὴν ὑπερβάλλονταν ἔκκαυσιν. Καὶ τούτου ἐπὶ δύο υποχθήμερα γενο-

μένον, ἀπεισβέσθη μὲν δ σύμπας ἐμπρησμὸς πολλὰ μέρη καταναλώσας τῆς πόλεως· ἡ δὲ ἐκκλησία ἔωράτο ἀκέραιος. Καὶ τόγε θαυμαστὸν, δτι μηδὲ καπνοῦ ἵχνος ἡν ὑεών ἐν τοῖς ξύλοις ἡ τοίχοις αὐτῆς. Τοῦτο μὲν οὖν γέγονε περὶ τὴν ἐπτακαιδεκάτην τοῦ Αὐγούστου μηνὸς, εὐχαριστηρίους εὐχὰς πέμποντες τῷ Θεῷ. Σχεδόν τε πάντες διὰ τὸ ἐπὶ αὐτῆς συμβάν θαῦμα τιμῶσιν ἐξ ἐκείνου τὸν τόπον, καὶ ὡς ἀληθῶς ἀγιον προσκυνοῦσιν, οὐ μόνον Χριστιανοὶ ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλληνιζόντων οἱ πλείονες. Τοσαῦτα μὲν περὶ τούτων.

CAP. XL.

Ως Μαξιμιανὸν ἐπίσκοπον διαδέχεται Πρόκλος.

A.D. 434. **Μαξιμιανὸς** δὲ δύο ἐνιαυτοὺς πρὸς τοὺς πέντε μησὸν ἡσύχως τῆς ἐκκλησίας προστὰς ἐτελεύτησεν ἐν ὑπατείᾳ Ἀρεοβίνδου καὶ Ἀσπαρος, τῇ δωδεκάτῃ τοῦ Ἀπριλλίου μηνός. Συνέθη δὲ ἐν αὐτῇ τὴν ἐβδομάδα εἶναι τῶν νηστειῶν, τὴν γειτνιάζουσαν τῇ τοῦ Πάσχα ἔορτῇ· ἡμέρα δὲ ἡν καλουμένη πέμπτη. Τότε δὴ καὶ δι βασιλεὺς Θεοδόσιος σοφῶς τοῦ πράγματος προενόθησεν. “Ινα γὰρ μὴ πάλι περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκόπου ζήτησις ἦ, καὶ ταραχὴν τῇ ἐκκλησίᾳ κινήσῃ, μὴ μελλήσας, ἀλλ’ ἔτι κειμένου τοῦ σώματος Μαξιμιανοῦ, τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις ἐνθρονίσαι τὸν Πρόκλον ἐπέτρεψεν. Τούτῳ γάρ καὶ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων Κελεστίνου ἐπιστολαὶ παροῦσαι ἐγίνοντο σύμψηφοι, ἀς ἐκεῖνος ἀπεστάλκει Κυρβλλῷ τε τῷ Ἀλεξανδρέας καὶ Ἰωάννῃ τῷ Ἀντιοχέας καὶ Ῥούφῳ τῷ Θεσσαλονίκης, διδάσκων ὡς οὐδὲν κωλύει τόν τε ἐτέρας πόλεως δινομασθέντα ἥ καὶ ὅντα ἐπίσκοπον εἰς ἄλλην μετατίθεσθαι. Ἐνθρονισθεὶς οὖν δ Πρόκλος τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ Μαξιμιανοῦ σώματος ἐποιήσατο· καὶ ποὺς δὲ ἥδη καὶ περὶ αὐτοῦ βραχέα διεξελθεῖν.

CAP. XLI.

Περὶ Πρόκλου ἐπισκέπτου, δοκὸς τις ἦν.

Πρόκλος ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀναγνώστης ἐτύγχανεν ὅν, ἐφοίτα τε εἰς διδασκάλους, καὶ ρήτορικῆς ἐγίνετο ζηλωτῆς¹ τελέστας δὲ εἰς ἄνδρα τὰ πολλὰ παρῆν τῷ ἐπισκόπῳ Ἀττικῷ, ὑπογραφεὺς αὐτοῦ τῶν λόγων γενόμενος. Προκόψαντα δὲ αὐτὸν καὶ ἐν τῇ τάξει τῆς διακονίας Ἀττικὸς προηγάγετο· ἀξιωθεὶς δὲ καὶ πρεσβυτερίουν, ὡς προεῖπον, ὑπὸ Σισινίου πρὸς τὴν Κυζίκου ἐπισκοπὴν προ- Cr. c. 28. εβλήθη. Ταῦτα μὲν ἥδη πρότερον ἐγένετο· τότε δὴ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας τὸν θρόνον ἐκληρώθη. Ἡν δὲ ἀνὴρ ἀγαθὸς τὸ ἥθος, εἰ καὶ τις ἄλλος² ὑπὸ γὰρ τῷ Ἀττικῷ παιδευθεὶς πάντα αὐτοῦ τὰ χρηστὰ ἐμιμήσατο· τὴν δὲ ἀνεξικακίαν πλέον ἦ ἐκεῖνος ἔξησκησεν. ‘Ο μὲν γὰρ τοῖς αἱρεσιώταις φοβερὸν ἐν καιρῷ ἐαυτὸν ἐπεδείκνυεν, οὗτος δὲ προσηνῆς τοῖς πᾶσιν ἐγίνετο· τούτῳ δὲ μᾶλλον αὐτὸν ἦ βίᾳ προσάγεσθαι προνοῶν. Αἴρεσιν [δι. Val.] γὰρ οὐδεμίαν σκύλλειν αἱρούμενος, τὸ ἀξίωμα τῆς πραφτητος τῇ ἐκκλησίᾳ φυλάξας ἀπέδωκε, κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τὸν βασιλέα μιμούμενος Θεοδόσιον. Ἐκείνῳ μὲν γὰρ ἐκέριτο κατὰ τῶν ὑπαιτίων μὴ χρήσασθαι τῇ βασιλικῇ ἔξουσίᾳ· τούτῳ δὲ, μικρὰ φροντίσαι τῶν μὴ φρονούντων περὶ Θεοῦ, ἦ ἐφρόνει αὐτός.

CAP. XLII.

“Οτι πολὺν καταβάλλεται λόγον δ συγγραφεὺς περὶ τῆς καλοκαγαθίας τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου τοῦ νέου.” Cr. c. 22.

‘Ἐπὶ τούτοις μὲν οὖν καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ἀπεδέχετο· καὶ γὰρ αὐτὸς τοὺς ἀληθῶς Ἱερωμένους ἐφάμιλλος ἦν, καὶ οὐδαμοῦ τὸν διώκειν ἐθέλοντας ἀπεδέχετο. Τολμήσας δ’ ἀν εἴποιμι, ὅτι τῇ πραφτητὶ καὶ πάντας τοὺς ἀληθῶς Ἱερωμένους ἐνίκα· καθάπερ ἡ βίβλος τῶν Ἀριθμῶν ἐπὶ Μωϋσέως φησὶ, ‘Καὶ ὁ ἀνθρωπὸς Num. xii. Μωϋσῆς πρᾶος σφόδρα παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὅντας ἐπὶ τῆς γῆς,’ τουτέστι καὶ νῦν εἰπεῖν, ὅτι ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος πρᾶος σφόδρα παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὅντας ἐπὶ τῆς γῆς. Διὰ ταύτην γὰρ αὐτοῦ τὴν πραφτητα καὶ ὁ Θεὸς τοὺς πολε-

μίους αὐτῷ δίχα πολεμικῶν ἀγώνων ὑπέταττεν· ὡς ἔδειξεν τά τε
κατὰ τοῦ τυράννου Ἰωάννου τρόπαια, καὶ ἡ ἐπιγενομένη μετὰ
ταῦτα τῶν βαρβάρων ἀπώλεια. Οὐα γὰρ τοῖς πάλαι δικαίοις
ὑπῆρχε παρὰ Θεοῦ, τοιαῦτα καὶ ἐπὶ τῶνδε τῶν χρόνων τῷ θεοφί-
Cp. vi. pref. λεστάτῳ βασιλεῖ παρεῖχεν δ τῶν δλων Θεός. Καὶ οὐ κολακεί-
ταῦτα γράφω, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀληθείας τὰ πᾶσι γενόμενα γνώριμα
παραθήσομαι.

CAP. XLIII.

'Οποῖα πεπόνθασιν οἱ βάρβαροι οἱ τῷ τυράννῳ Ἰωάννῃ συμμαχήσαντες.

Μετὰ γὰρ τὴν τοῦ τυράννου ἀναίρεσιν οἱ βάρβαροι, οὓς ἐκεῦνος
πρὸς βοήθειαν κατὰ Ῥωμαίων ἐκάλεσεν, ἔτοιμοι ἦσαν κατατρέχειν
τὰ Ῥωμαίων πράγματα. Ταῦτα δὲ βασιλεὺς πυθόμενος, συνήθως
τὴν περὶ τούτων φροντίδα ἐπέτρεψε τῷ Θεῷ· εὐχαῖς τε σχολάσσας
οὐκ εἰς μακρὰν ἔξηνυσεν δὲ ἐζήτει λαβεῖν· οὐα γὰρ δὴ καὶ ἐγένετο
τοῖς βαρβάροις καλὸν ἐπακοῦσαι. Θηῆσκει μὲν αὐτῶν δὲ ἔξαρχος,
φὸνομα ἡν 'Ρούγας, βληθεὶς κεραυνῷ· λοιμός τε ἐπιλαβόμενος
τὸ πλεῖστον τῶν ὑπ' αὐτῷ ἀνθρώπων διέφθειρε· καὶ οὐ τοῦτο
μόνον ἔξηρκεσεν· ἀλλὰ γὰρ καὶ πῦρ ἐξ οὐρανοῦ κατελθόν πολλοὺς
τῶν ὑπολειφθέντων ἀνάλωσεν. Καὶ τοῦτο εἰς δέος μέγιστου τοὺς
βαρβάρους κατέστησεν, οὐ τοσοῦτον δὲτι πρὸς ἔθνος γενναῖον τὸ
Ῥωμαίων ὅπλα ἀνταίρειν ἐτόλμησαν, ἀλλ' δὲτι πλέον ὑπὸ ἴσχυροῦ
Θεοῦ βοηθουμένους ἐφεύρισκον. Τότε δὴ καὶ δὲπίσκοπος Πρό-
κλος ἐκ τοῦ Ἱεζεκιὴλ προφητείαν, ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκων, τῇ
γενομένῃ ἐν Θεοῦ σωτηρίᾳ προσαρμόσας ἵκανῷς ἐθαυμάσθη. 'Η
δὲ προφητεία ἔστιν αὕτη·

Ezek. xxxviii. Καὶ σὺν, υἱὲ ἀνθρώπου, προφήτευσον ἐπὶ Γῶγ ἄρχοντα, 'Ρὼς, Μοσδχ, καὶ
2, 22, 23. Θέβελ. Κρυῶ γὰρ αὐτὸν θανάτῳ καὶ αἴματι, καὶ ὑετῷ κατακλύσοντι καὶ
λίθοις χαλάζης. Καὶ πῦρ καὶ θεῖον βρέξω ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς
μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰς ἔθνη πολλὰ μετ' αὐτοῦ. Καὶ μεγαλυνθήσομαι, καὶ ἐνδοξα-
σθήσομαι, καὶ γνωσθήσομαι ἐναντίον πολλῶν ἐθνῶν· καὶ γνώσονται δὲτι ἐγὼ
εἰμὶ ὁ Κύριος.

Σφόδρα μὲν οὖν, ὡς ἔφην, ἐθαυμάσθη ἐπὶ τούτοις δ Πρόκλος. Τῷ
δέ γε βασιλεῖ διὰ τὴν πραγότητα καὶ ἄλλα μὲν πλεῖστα παρεῖχεν ἡ
τοῦ Θεοῦ πρόνοια· ἐν δὲ κάκεῖνο.

CAP. XLIV.

'Ως δὲ βασιλεὺς Οὐαλεντινιανὸς ὁ νέος Εὐδοξίαν ἔγημε τὴν θυγατέρα Θεοδοσίου.

"Ην αὐτῷ θυγάτηρ ἐκ τῆς γαμετῆς Εὐδοκίας, δύνομα Εὐδοξία· ταύτην Οὐαλεντινιανὸς ὁ ἀνεψιός, ὁ ὑπὲρ αὐτοῦ τῶν ἐσπερίων μερῶν καταστὰς βασιλεὺς, ἥτησε πρὸς γάμον λαβεῖν. 'Ως δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπένευσε Θεοδόσιος, καὶ ἐβούλευντο ἐν μεσαιχμίῳ που τοὺς γάμους τελέσαι, ἐδόκει δὲ μερισμένους τὴν δδὸν ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ τοῦτο ποιῆσαι, μηνύει Οὐαλεντινιανὸς, 'μὴ σκύλλεσθαι, αὐτὸς γὰρ ἡξειν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.' 'Ασφαλισάμενος οὖν τὰ ἐσπέρια μέρη αὐτὸς ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν παραγίνεται τοῦ γάμου χάριν. Οὐ διπλελεσθέντος ἐν ὑπατείᾳ Ἰσιδώ^{Λ.Δ. 436.} ρου καὶ Σινάτροπος, λαβὼν τὴν γαμετὴν, αὐθις ἐπὶ τὰ ἐσπέρια μέρη ἀνέδραμεν· τοιοῦτο μὲν οὖν καὶ τόδε τῷ βασιλεῖ εὐτύχημα γέγονεν.

CAP. XLV.

'Ως δὲ ἐπίσκοπος Πρόκλος πέπεικε τὸν βασιλέα τὸ σῶμα Ἰωάννου μετακομίσαι εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τῆς ἐξορίας, καὶ ἐν τῇ τῶν ἀποστόλων ἐκκλησίᾳ καταθέσθαι.

Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ μετὰ τόνδε τὸν χρόνον καὶ δὲ ἐπίσκοπος Πρόκλος τοὺς χωριζομένους διὰ τὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου καθαίρεσιν ἐπανήγαγε, φρονήσει παραμυθησάμενος τὴν λύπην αὐτῶν· τέ δὲ τοῦτο ἦν λεκτέον. Τὸ σῶμα Ἰωάννου ἐν Κομάνοις τεθαμμένου, βασιλέα πείσας, τριακοστῷ πέμπτῳ ἔτει μετὰ τὴν καθαίρεσιν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετεκόμισε. Καὶ μετὰ πολλῆς τιμῆς δημοσίᾳ πομπεύσας αὐτὸς εἰς τὴν ἐπώνυμον τῶν Ἀποστόλων ἐκκλησίαν ἀπέθετο. Πεισθέντες οὖν ἐπὶ τούτῳ οἱ δι' αὐτὸν χωριζόμενοι τῇ ἐκκλησίᾳ ἡγώθησαν· καὶ γέγονεν τῇ ἐξκαιδεκάτῃ^{Λ.Δ. 438.} ὑπατείᾳ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου, περὶ τὴν ἐβδόμην καὶ εἰκάδα τοῦ Ἰωάννου αρίστου μηνός. Θαυμάσαι δέ μοι ἔπειστι, πῶς δὲ φθόνος Ὁριγένους μὲν τελευτήσαντος ἥψατο, Ἰωάννου δὲ ἐφείσατο. 'Ο μὲν γὰρ μετὰ διακόσια ἔτη που τῆς ἑαυτοῦ τελευτῆς ὑπὸ Θεοφίλου ἀκοινώητος γέγονεν' Ἰωάννης δὲ τριακοστῷ πέμπτῳ ἔτει μετὰ

τὴν τελευτὴν εἰς κοιωνίαν ὑπὸ Πρόκλου ἐδέχθη. Τοσοῦτον Πρόκλος Θεοφίλου τῷ τρόπῳ διήνεγκεν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅπεις γέγονέ τε καὶ ᾧτε γίνεται, τοὺς σωφρονοῦντας οὐδιαφεύγει.

CAP. XLVI.

Περὶ τοῦ θανάτου Παύλου τοῦ Ναυατιανοῦ ἐπισκόπου, καὶ τοῦ μετ' αὐτῷ χειροτομθέντος Μαρκιανοῦ.

Ολίγον δὲ μετὰ τὴν τοῦ σώματος Ἰωάννου ἀπόθεσιν καὶ Παῦλος δῆ τῶν Ναυατιανῶν ἐκκλησίας ἐτελεύτησεν, ἐν ὑπατείᾳ τῇ αὐτῇ, περὶ τὴν μίαν καὶ εἰκάδα τοῦ Ἰουδίου μηνός. Ὁς τῇ ἑαυτοῦ ἐκκομιδῇ πάσας τὰς διαφόρους αἱρέσεις τρόπου τινὰ μίαν ἐκκλησίαν εργάσατο. Πᾶσαι γὰρ αὐτοῦ τὸ σῶμα ἄχρι τοῦ μνήματος σὺν ψαλμῳδίαις παρέπεμπον, ἐπείπερ καὶ ζῶν διὰ βίου δρθότητα πάσαις ἐπέραστος ἦν. Ἐπει δὲ Παῦλος ἀξιον μνήμης τελευτὴν μέλλων διεπράξατο, χρειώδες εἶναι ἡγοῦμαι τῇδε τῇ ἴστορίᾳ αὐτὸ προσθέναι, πρὸς ὁφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων αὐτῇ. Ὅτι μὲν γὰρ ἀρρωστῶν τῇ συνίθει τῆς ἀσκήσεως διαίτῃ ἔχορῆτο, μηδαμῶς παρεκβαίνων αὐτὴν, καὶ ὡς οὐ διέλιπε τὰς εὐχὰς ἀόκνως ἐκτελῶν, παραλιπέν οιος δοκῶ, ἵνα μὴ περὶ τοῦτο διατρίβων ἀμαυρώσω τὴν ἀξίαν μνήμης, ὡς ἔφην, καὶ ἐπωφελῆ πρᾶξιν αὐτοῦ. Τίς δέ ἐστι τῇδε λεκτέον μέλλων τελευτῆν, πάντας τοὺς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησιῶν ἱερωμένους μεταπεμψάμενος, ‘Φροντίσατε,’ ἔφη, ‘ἀναδεῖξα τινα ἐπίσκοπον, ἔως ἔτι ἐν πνέουσιν εἰμί’ ἵνα μὴ μετὰ ταῦτα ταραχὴν αἱ ἐκκλησίαι ὑμῶν ὑπομείνωσι.’ Τῶν δὲ λεγόντων, ‘μὴ αὐτοῖς τὴν περὶ τούτουν ψῆφον ἐπιτρέπειν, ἀλλος γὰρ ἄλλο κριτήριον ἔχοντες οὐδαμῶς τὸν αὐτὸν ὀνομάσαμεν, ἀλλ’ αὐτόν σε ἀναδεικνύναι δυνθούλει αἰρούμεθα.’ Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Παῦλος, ‘ἔγγραφόν οιος τὴν ὁμολογίαν ταύτην ἐπίδοτε, ὅτι τοῦτον αἱρεῖσθε, δυν ἀν ἐγὼ αὐτὸς ψηφισαίμην.’ Τῶν δὲ τοῦτο ποιησάντων καὶ ὑπογραψάντων, αὐτὸς ἀνακαθίσας τῆς κλίνης καὶ λαθὼν τοὺς παρόντας ἐνέγραψεν ὄνομα Μαρκιανοῦ· διὸ ἐν μὲν τῇ τῶν πρεσβυτέρων τάξει ἐτέτακτο, καὶ ὑπ' αὐτῷ τὸν ἀσκητικὸν ἐπαιδεύετο βίου, ἀπεδήμει δὲ τηνικαῦτα. Εἴτα σφραγίσας αὐτὸς, καὶ τοὺς πρώτους τοῦ πρεσβυτερίου ἐπισφραγίσας ποιήσας, παρέθετο τοῦτο τὸ βιβλίον Μάρκῳ, ὅστις

ἐν Σκυθίᾳ Ναυατιανῶν ἐπίσκοπος ἦν, τότε δὲ ἐπεδήμει τῇ πόλει· καὶ τάδε ἔφη πρὸς αὐτόν· ‘Εἰ μὲν θέλει Θεὸς ἔτι με περιεῖναι εἰς τόνδε τὸν βίον, τήνδε μοι παρακαταθήκην φυλάξας ἀπόδοσ· εἰ δέ με δοκεῖ αὐτῷ μεταστῆσαι, ἐν τούτῳ εὑρήσεις τὸν ὑπ’ ἐμοῦ μετ’ ἔμε ψηφισθέντα ἐπίσκοπον.’ Ταῦτα εἰπὼν ἐτελεύτησε. Τρίτῃ οὖν μετὰ τὴν τελευτὴν ἡμέρᾳ ἀνελίξαντες τὸ βιβλίον ἐπὶ πλήθους πολλοῦ, καὶ εὑρόντες τὸ Μαρκιανοῦ ὄνομα, πάντες μὲν ‘ἄξιον εἶναι’ ἐβόῶν· καὶ μὴ μελλήσαντες ἔξαπέστειλαν τοὺς συλληψομένους αὐτόν. Οἱ δὲ δόλῳ ἀγαθῷ ἐν Τιβερίου πόλει τῆς Φρυγίας διάγοντα συλλαβόντες ἄγουστι, καὶ περὶ τὴν μίαν καὶ εἰκάδα τοῦ αὐτοῦ μηνὸς χειροτονηθέντα ἐνθρονίζουσι. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τοσούτον εἰρήσθω.

CAP. XLVII.

‘Ως δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος Εὐδοκίαν τὴν ἁντοῦ γαμετὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἔξαπέστειλε.

‘Ο μέντοι βασιλεὺς Θεοδόσιος χαριστηρίους εὐχὰς ἀνθ’ ὧν εὐνηργέτητο προσέφερε τῷ Θεῷ· καὶ ταῦτα ἐποίει ἔξαιρέτους τιμᾶis γεραίρων τὸν Χριστόν. Καὶ τὴν γαμετὴν Εὐδοκίαν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἔπεμπεν· καὶ γὰρ αὐτὴ ταύτην εὐχὴν ἐπιτελέσειν ἐπηγγέλλετο, ἐὰν τὴν θυγατέρα γαμηθεῖσαν ἐπόψηται. ’Αλλὰ αὕτη μὲν καὶ τὰς περὶ Ἱεροσόλυμα ἔκκλησίας καὶ πάσας τὰς ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς πόλεσι ποικίλως ἐτίμησεν, ἐν τε τῷ ἀπιέναι καὶ αὐθις ἐπανιοῦσα.

CAP. XLVIII.

Περὶ Θαλασσίου τοῦ Καισαρείας Καππαδοκίας ἐπισκόπου.

Πρόκλος δὲ δὲ ἐπίσκοπος κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον, περὶ τὴν ἐπτακαιδεκάτην ὑπατείαν τοῦ βασιλέως, πράγματι θαυμαστῷ A.D. 439. ἐπεχείρησε, καὶ οἷον σὸδεὶς τῶν πάλαι ἐπισκόπων πεποίηκε. Φίρμουν γὰρ τοῦ ἐπισκόπου ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας τελευτῆσαντος, παρῆσαν Καισαρεῖς ζητοῦντες ἐπίσκοπον. ‘Ως δὲ διεσκέπτετο τίνα πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίσατο, συνέβη κατὰ θέαν αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ σαββάτων πάντας τοὺς γερουσίας συγκλητικοὺς ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν παρεῖναι. ’Ἐν οἷς ἦν καὶ Θαλάσσιος, ἀνὴρ τὴν

ὑπαρχον χειρίσας ἀρχὴν τῶν ἐν Ἰλλυρικοῖς ἔθνων τε καὶ πόλεων. Μέλλουντι δὲ αὐτῷ, ὡς φήμη ἔκρατει, τὴν τῶν ἐψῶν μερῶν ἐγχειρίζεσθαι παρὰ τοῦ βασιλέως φροντῖδα, ἐπιβαλὼν χεῖρα ὁ Πρόκλος ἀντὶ ὑπάρχουν ἐπίσκοπον τῆς Καισαρέας ἀνέδειξεν. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τὰς ἐκκλησίας οὕτω προέκοπτεν· ἡμεῖς δὲ ἐνταῦθα που τὴν ἴστορίαν καταπαύσαντες, ἐν εἰρήνῃ διάγειν τὰς πανταχοῦ ἐκκλησίας καὶ πόλεις καὶ ἔθνη εὐχόμεθα. Εἰρήνης γάρ οὔσης, ὑπόθεσιν οἱ ἴστοριογράφεων ἐθέλοντες οὐχ ἔξουσιων ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς, ὡς ἵερε τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπε Θεόδωρε, τὸ ἐπίταγμά σου ἐν ἐπτὰ βιβλίοις ἐκτείναντες, οὐκ ἀν ηὐπορήσαμεν ὑποθέσεως, εἰ οἱ φιλοῦντες τὰς στάσεις ἡσυχάζειν προήρηντο. Περιέχει η ἴστορία η ἐβδόμη χρόνου ἐτῶν τριάκοντα δύο· η δὲ πᾶσα τῆς ἐπτατόμου ὑπόθεσις περιέχει χρόνου ἐτῶν ἐκατὸν τεσπαράκοντα· ἀρξαμένη δὴ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς διακοσιοστῆς ἐβδομηκοστῆς πρώτης Ὁλυμπιάδος, ἐν ή ή ἀνηγορεύθη βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, καταπαύσασα δὲ ἐπὶ τὸ δεύτερον A.D. 489. ἔτος τῆς τριακοσιοστῆς πέμπτης Ὁλυμπιάδος, ἐν ή ή ἐπτακαιδεκάτη ὑπατείᾳ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου δέδοτο.

Τέλος ἐκκλησιαστικῆς ἴστορίας Σωκράτους σχολαστικοῦ.

I N D E X.

(*Some unimportant proper names are omitted.*)

A.

ABLAAS, bishop in Persia, p. 289.
Abelavius, Novatian, 292.
Absolution, 29.
Abundantius, 288.
Acacius, bishop of Amida, 302.
Acacius, bishop of Beroea, 274.
Acacius, bishop of Cæsarea, 67;
maintains the 'Homoion,' 124;
accepts the 'Homoousion,' 170;
party of, 122, 133, 170.
Acacius, martyr, 121, 279.
Acesius, Novatian bishop, 29.
Achillas, bishop of Alexandria, 4.
Achillas, companion of Arius, 6.
Acolyths, 13.
Adamantius, Jewish physician, 294.
Ædesius, 40.
Aetius, heresiarch, 107, 109, 151, 178.
Africa, church in, 130.
Africanus, 108.
'Against the Christians,' Julian's
book called, 164.
Agapetus, 284.
Agapius, Arian bishop, 245.
Agelius, Novatian bishop, 118, 180,
223, 226, 235.
Alamanni, the, 219, 225.
Alamundar, Saracen, 300.
Alaric, 290.
Alexander, bishop of Alexandria, 5-
8, 21, 34, 49.
Alexander, bishop of Antioch, 290,
320.
Alexander, bishop of Constantinople,
60, 67.
Alexander, bishop of Jerusalem, 319.

Alexander, the Paphlagonian, 118.
Alexandria, bishops of, begin to
domineer in civil affairs, 288;
Church customs of, 240; Councils
of, 5, 96, 145; wheat-supplies
from, 74, 271.
Alexandrians, turbulence of, 191, 293.
Almsgiving, care in, 388.
'Altar,' the holy table so called,
241, 255; usually set towards the
east, 241; sanctuary so called,
54, 317, 323.
Alypius, presbyter, 51.
Amachius, 155.
'Ambon,' the, 255.
Ambrose, St., 207, 226.
Ammon, monk, 192.
Ammonius, bishops so named, 99.
Ammonius, companion of Athana-
sius, 197.
Ammonius, Nitrian monk, 293.
Ammonius, Pagan grammarian, 230.
Ammonius, poet, 258.
Ammonius, one of the Tall Brothers,
260.
Ammonius, bishop of Laodicea, 274.
Amphilochius, bishop of Iconium,
221.
Amphion, bishop of Nicomedia, 33.
Amphitheatre, sports of the, 304.
'Anastasia,' churches so called, 119,
219.
Anastasian baths, the, 180.
Anastasius, bishop of Rome, 290.
Anastasius, confidant of Nestorius,
315.
Anathematisms, 6, 16, 72, 81, 101.
'Ancoratus,' the book called, 246.

Andragathius, philosopher, 252.
 Andragathius, murderer of Gratian, 226, 228.
 Angels, visions of, 257, 299, 306.
 Anianus, Semi-Arian bishop, 127.
 Anicetus, bishop of Rome, 238.
 Anomoeans, the, 133, 171.
 'Anomoion,' the, 84, 124, 133, 151.
 Anthemius, 283.
 'Anthropomorphic' language in Scripture, 167, 261; controversy about, 259–261.
 Antichrist, 5.
 Antioch, Councils of, 68, 133, 170; a canon of, 275, 320; creed of, 71, 125, 151, 170; dignity of see of, 222; schism of, 132, 144, 150, 218, 222, 229.
 Antiochenes, irritable temper of, 159.
 Antiochus, bishop of Ptolemais, 265.
 Antiphonal singing, 263, 304.
 Antiquity, appeal to, 224.
 Antonius, bishop of Germa, 314.
 Antony, St., 43, 193; sayings of, 196, 200.
 Aphaca, 38.
 Aphrodite, temples of, 36, 38.
 Apollinaris, bishop of Hierapolis, 145.
 Apollinaris the elder, 134.
 Apollinaris of Laodicea, 134, 156, 268; heresy of, 135, 145.
 'Apostle, the,' name for St. Paul, 7, 85, 157, 178, 190, 231, 284, 315.
 'Apostles,' church of, 63, 267, 327.
 Apostles, Council of, 242; mission-fields of, 39.
 Apotheoses, Pagan, 168.
 Appeals to a higher court, 127.
 Applauding a preacher, 293.
 Aratus, 158.
 Arbitration by bishop's authority, 322.
 Arbogastes, 247.
 Arcadius, accession of, 250; character of, 256; death of, 279.
 Archdeacon, office of, 288.
 Archelaus, the Consular, 54.
 Archelaus, opponent of Manes, 45.
 Aradaburius, 299, 306.
 Arian controversy, rise of, 5; misunderstandings in, 47; revival of, 65.
 Arians, divisions of the, 133, 224, 244; inconsistency of, 134, 217; persecution by, 97, 118, 187, 192.
 Ariminum, Council of, 109–116, 151, 183, 185.
 Aristotle, study of, 107, 246.
 Arius, opinions of, 5, 6, 20; seeming hypocrisy of, 50, 107; death of, 61; what led him into error, 5, 210.
 Arrenius (Herennius), bishop of Jerusalem, 134.
 Arsacius, bishop of Constantinople, 275.
 Arsenius, Meletian bishop, story of, 53.
 Arsenius, monk, 194.
 Ascension, feast of the, 310.
 Ascetic life, the, 193, 252, 255, 297, 321, 328.
 Ascholius, bishop of Thessalonica, 219.
 Asclepas, bishop of Gaza, 75, 92.
 Asclepiades, Novatian bishop, 309.
 Aspar, 306.
 Asterius, Arian, 59.
 Astrology, 70.
 Athanaric, 210, 223.
 Athanasius, St., early life of, 14, 34; election of, 34; exiles of, 58, 73, 97, 154, 186; death of, 191; historical writings of, 64; quoted, 98, 111, 147, 197, 269; his 'Synicon,' 33; praise of his character, 90.
 Athens, school of, 138, 203.
 Attalus, a mock-emperor, 290.
 Atticus, bishop of Constantinople, 277, 298, 303, 307.
 Aurelian, senator, 256.
 Auxanon, Novatian, 31, 118.
 Auxentius, Arian bishop of Milan, 110, 113, 207.
 Azazene, captives from, ransomed, 302.

B.

BABYLAS, St., relics of, 159.
 Bacurius, 43, 247.
 Baptism, customs respecting, 241, 285, 298, 313; form of, altered by some Arians, 246; name given at, 303; great sins after, treatment of, 29, 204, 233, 242, 277, 309.
 Barbas, Arian, 287.
 Basil, bishop of Ancyra, 92, 100, 104, 122; deposed by Acacius, 130.

Basil, St., account of, 201; quoted, 197.
 Baths, public, 179, 278.
 'Begotten, not made,' 19.
 Beryllus, heresy of, 145.
 Berytus, school of, 134, 203; *see also* 5.
 Bethlehem, cave at, 37, 316.
 Bishops, benediction given by, 272; respect shown to, 266; thrones used by, 131, 272, 285; dress of, 130, 278; only one in a city, 278; not to interfere with each other, 221, 269; strife at election of, 206, 207, 251, 312, 319, 328; translation of, irregular, 131, but not absolutely forbidden, 319; contentiousness of many, 47, 215, 259; departed, mention of, in Church service, 307; laymen suddenly made, 207, 329.
 Boniface, bishop of Rome, 291.
 Brison, bishop of Philippi, 274.
 Brison, the eunuch, 262, 272.
 Britain, Christians of, 25; government of, 292.
 Brothers, 'the Tall,' 260, 263.
 Buddas, 44.
 Burgundians, conversion of, 313.
 Burning of eighty clerics, 188.
 Byzantium, 35.

C.

CABALS against a bishop, 254.
 'Caesars, the,' Julian's work called, 141.
 Caius, Arian bishop, 110.
 Callinates, bishop of Claudiopolis, 170.
 Callinicus, Meletian, 51.
 Calliopius, presbyter, 308.
 Callistus, poet, 163.
 'Camp,' used for court, 49.
 'Canon,' list of clergy called, 233.
 Canons, 32, 69, 77, 218, 236, 268.
 Carterius, ascetic, 252.
 Carterius, Macedonian, 246.
 Caryæ, building called, 279.
 'Cataphrygians,' the, 113.
 'Catechising,' 17, 285, 298, 313.
 Catechumens, 207, 241.
 Celestine, bishop of Rome, 291, 324.

Ceremonial law, the, abrogated, 237.
 Chalcedon, walls of, destroyed, 179.
 Chalice, story of the broken, 52.
 Chanters, order of, 241.
 Chrestus, bishop of Nicæa, 33.
 Christ, God and Man, 168, 315; human feelings belonging to, 149.
 Christianity, brought into contempt by controversies, 9.
 Christmas, feast of, 274.
 Chrysanthus, Novatian bishop, 291.
 Chrysostom, St., *see* 'John.'
 Church and State, relations of, 215.
 Churches, at Alexandria, 73, 91, 98, 141, 144, 288, 294, 296; at Anticyra, 278; at Antioch, 68, 175, 218, 229; at Bethlehem, 37; in Ethiopia ('India'), 40; at Chalcedon, 256, 273; at Constantinople, 35, 68, 77, 120, 121, 131, 174, 180, 219, 255, 257, 265, 267, 269, 274, 315, 317, 323, 327; at Cyzicus, 152; at Edessa, 189; at Heliopolis, 38; in Iberia, 42; at Jerusalem, 36, 56, 329; at Mamre, 38; at Milan, 207; at Nicæa, 13; at Rome, 196, 291; at Seleucia, 123.
 Clergy, the married, 30, 241.
 Clement of Alexandria, 108, 145.
 Cloak, the philosopher's, 140, 170, 321.
 Coenobitic life, the, 195.
 Co-eternity of the Son of God, 7, 87, 108, 223, 269.
 Co-inherence, the Divine, 83.
 Comana, death of Chrysostom at, 277.
 Compact of clergy at Antioch, 218.
 Constans, 62, 67, 75, 79, 88, 96.
 Constantia, sister of Constantine, 3, 48.
 Constantine the Great, conversion of, 2; letters of, 10, 22-28, 49, 51, 57; death of, 62.
 Constantine II., 62, 66, 67.
 Constantinople, foundation of, 35; populousness of, 188, 321; school of, 137; Councils held at, 59, 128, 220, 274; wealth of Church of, 132; dignity and power of see of, 221, 311; disturbances at, 74, 121, 273; well supplied, 189; fortified, 283.
 Constantius I., 2.

Constantius II., accession of, 65; letters of, 89, 92, 115; persecutes, 96, 107; death of, 135.
 Constantius, father of Julian, 136.
 Controversial temper, the, 165.
 Corinth, see of, subject to Rome, 320.
 Corinthians, First Epistle to, 193.
 Cornelius, bishop of Rome, 204.
 Council, an Ecumenical, first summons of, 13; appeal to, 271.
 Councils, the largest, convoked by Emperors, 216; provincial, 222.
 Creed, original form of Nicene, 16, 18, 182; of Cæsarea, 17; of four Eastern bishops, 79; the 'Long,' 80; the 'Dated,' 110; revised form of same, 128; of Acacius, 124.
 Creeds, of Antioch, 71; Sirmian, 101, 103; list of Arian, 129.
 Cross, appearance of the, in the sky, 2, 100; discovery of the true, 36.
 Crosses, appearance of on Jews' cloaks, 161; hieroglyphic, 231; processional, 262.
 Crucifixion of a boy, 296; of Christians at Alexandria, 143.
 Ctesiphon, siege of, 162.
 Cubricus, 44.
 Cucusus, 96.
 Cyprus, council of bishops of, 264.
 Cyril, bishop of Alexandria, early proceedings of, 288, 293-296; opposes Nestorius, 317.
 Cyril, bishop of Jerusalem, 118, 126, 134, 161, 220.
 Cyrinus, bishop of Chalcedon, 270, 276.
 Cyrus, bishop of Bercea, 47.

D.

DALMATIUS, ascetic, 311.
 Dalmatius, the father, 136.
 Dalmatius, the son, 53, 95.
 Damasus, bishop of Rome, 192, 206, 263.
 Daniel, prophecy of, 161.
 Daphne, 159.
 Deacons, bidding of prayer by, 73; messengers of bishops, 27, 144.
 Decentius, 106.
 Decian persecution, the, 29, 204, 233.

'Definitions,' decrees of a council called, 60, 123, 205.
 Demophilus, Arian bishop of Constantinople, 110, 187, 219.
 Deposition of clerics, 97, 233, 254.
 Didymus, 'the Blind,' 197, 200.
 Didymus, a monk, 194.
 Digamists, 242.
 Diocæsarca, Jews' revolt at, 106.
 'Dioceses,' aggregates of provinces, 25, 27, 221.
 Diocletian, abdication of, 1; persecution under, 153.
 Diodore, bishop of Taurus, 222, 252.
 Dionysius, an ex-consular, 53.
 Dionysius, metropolitan of 'Italy,' 109.
 Diocorus, one of the Tall Brothers, 260, 273.
 Discipline, the Novatian, 29, 204, 242.
 Disputation, religious, bad effect of, 39, 47, 165, 223.
 Dithyramb, disclaimed, 83; condemned, 101.
 Divination, Pagan, 154, 190.
 Dominica, wife of Valens, 203, 216.
 Domitianus, prefect, 106.
 Dorotheus, bishop of Arians of Antioch, 217; of Constantinople, 227.
 Dositheus, bishop, 320.
 Dracilianus, 28.
 Dracontius, Semi-Arian bishop, 130.
 Drownings in the Orontes, 175, 189.

E.

EARTHQUAKES, 72, 121, 161, 175, 181.

Eastern, not instituted by Apostles, 238; question as to right time of, 12, 24, 205, 236, 238, 286; vigil of, 236, 286; week of, 98.

Eastern and Western Churches, division between, 87.

Ecclesiastical history, bound up with civil, 214; fit style for, 136.

Ecebius, professor, apostate, 137, 153, 162.

'Economy,' used for Christ's Manhood, 82, 85, 135, 316.

Edessa, Catholics of, 189; study of Greek at, 69; Athanasius's presbyters at, 89.

Eleusius, Semi-Arian, bishop of Cyzicus, 118, 125, 129, 152, 221; temporary weakness of, 177.

Elpidius, Semi-Arian, bishop of Satala, 130.

Empedocles, theory of, 44.

Ephesus, Council of, 317; school of, 136; visit of Chrysostom to, 266.

Epicureans, the, 157.

Epimenides, 158.

Epiphanius, bishop of Salamis, 246, 264, 267, 269.

Epiphanius, Pagan sophist, 134.

Equinox, Jews keep Passover before, 236, 239.

'Eternal Fatherhood,' the, denied by Arius, 6; verbally admitted by some later Arians, 245.

Eucharist, the, usually celebrated on Sunday and Saturday, 240, 292; usually received fasting, 240; not administered to heretics, 203; nor to persons under censure, 264.

Eudæmon, Meletian, 51.

Eudæmon, presbyter, 234.

Eudocia, wife of Theodosius II., 303, 328.

Eudoxia, wife of Arcadius, 262, 270, 274.

Eudoxia, daughter of Theodosius II., 327.

Eudoxius, bishop of Germanicia, 80; of Antioch, 109; of Constantinople, 131; profane speech of, 131; really Anomoean, 186; death of, 187.

Eugenius, usurper, 246.

Eulalius, bishop of Cæsarea, 130.

'Eulogize,' 292.

Eunomians, the, 108, 216, 224, 234, 245.

Eunomius, Anomoean, bishop of Cyzicus, 108, 177, 186, 202, 277; words of, quoted, 178; banished, 234.

Eunuchs, influence of, at court, 65.

Euphemia, martyr, 256.

Euphronius, bishop of Antioch, 69.

Euripides, 158.

Eusebia, wife of Constantius, 138.

Eusebius, bishop of Cæsarea, 1, 46, 92, 167, 238; quoted, 13, 15, 17, 85, 239, 316, 319; refuses see of Antioch, 48; death of, 67; defence of his orthodoxy, 85.

Eusebius, bishop of Emesa, 47, 69.

Eusebius, bishop of Nicomedia, 5; supports Arius, 9; recantation of, 33; intrigues, 51, 65; bishop of Constantinople, 68; death of, 73.

Eusebius, bishop of Vercellæ, 109, 144, 150.

Eusebius, eunuch, Arian, 65, 140.

Eusebius, 'Scholasticus,' 258.

Eusebius, one of the Tall Brothers, 260.

Eustathius, bishop of Antioch, 47, 187, 269.

Eustathius, bishop of Sebastia (Sebastè), 130, 182.

Eustolium, 97.

Euthymius, one of the Tall Brothers, 260.

Eutropius, chamberlain, 252, 254.

Eutropius, Macedonian, 246.

Eutychianus, Novatian monk, 31.

Eutychius, Anomoean, 246.

Euzoios, companion of Arius, 49; Arian bishop of Antioch, 131, 135, 150, 175, 191, 198, 211.

Evagrius, ascetic writer, 146, 195, 297.

Evagrius, bishop of Catholics of Constantinople, 187.

Evagrius, bishop of Mitylene, 127.

Evagrius, successor of Paulinus, 229.

Evening service, 241.

Excommunication, 127, 134, 238, 292.

Exemption of clergy from civil office, 93, 128.

Exile of bishops under Constantius, 99, 117, 127.

Exorcism, 199.

'Expansion and contraction,' Marcellus's theory of, 102.

'Exposition,' a doctrinal formula called, 101, 125, 129.

'Exucontians,' the, 133.

F.

FASTING, before baptism, 298, 313; in distress, 60; various customs as to, 240; prescribed at certain times

130, 303, 324; on Sundays, forbidden, 130; as penance, 233.
Fatalism, Manichean, 44.
Felix, Arian bishop at Rome, 117.
Festivals, Christian, origin of, 238.
Fire, Persian worship of, 289.
Firmus, bishop of Cæsarea, 329.
Flavian, bishop of Antioch, 218, 222, 229, 290.
Flight from persecution, defended, 147, 220.
Font, the, 298.
Forcible consecration, 197, 260.
‘**Fortune**,’ goddess of, 152.
Franks, invasion by the, 72.
Fravitus, the Goth, 258.
Fritigernes, Gothic chief, 210.
Frumentius, missionary bishop, 40.
Funeral rites, 62, 222, 250, 273, 324, 327, 328.

G.

GAINAS, the Goth, 256.
Galates, son of Valens, 202.
Galatians, Epistle to the, 237.
Galerius, 2.
‘**Galilæans**,’ Christians called by Julian, 152.
Galla, wife of Theodosius I., 209.
Gallus, Cæsar, 100, 106, 136.
Gangra, Council of, 130.
Gaul, bishops of, confirmed in orthodoxy, 151.
‘**Generation, the Eternal**,’ 108.
George, Arian bishop at Alexandria, 72, 100, 122; persecutes, 98, 134; murder of, 142.
George, Arian bishop of Laodicea, 47, 69, 97, 133, 134.
George, Arian presbyter, 287.
Germanius, Arian bishop, 110.
Gladiatorial games, 37.
‘**Gnostic**,’ used in good sense, 195.
‘**God**,’ name of, applied by Arians to Christ, 103, 110, 124, 128.
Gold, used for churches, 28; for sacred vessels, 302.
Gospels, book of the, 294.
Goths, Christians among, 38, 129; many adopt Arianism, 210; war of, with Valens, 211.
Grammarians, 134, 137, 156, 230, 246.

Gratian, emperor, 181, 208, 216; murder of, 226.
Greek literature, studied by Christians, 69, 156, 287.
Gregory, Arian bishop at Alexandria, 70, 72, 74.
Gregory, St., bishop of Neocæsarea, 203.

Gregory, St., of Nazianzus, 195, 201; bishop of Sasina, 320; of Constantinople, 218; resigns, 221; quoted, 165, 197.

Gregory, St., of Nyssa, 203, 221, 222.

H.

HADES, descent of Christ into, 110, 128.
Hadianople, battle of, 213.
Harpocration, bishop of Cyana, 33.
Hebrew, study of, 287.
Hebrews, Epistle to the, ascribed to St. Paul, 199, 237.
Helena, mother of Constantine, visit of, to Jerusalem, 35.
Helena, sister of Constantius, 138.
Heleneopolis, 35, 62.
Helion, Roman envoy, 301, 307.
Heliodorus, Thessalian bishop, 241.
Heliopolis, Paganism at, 38.
Heliadius, bishop of Cæsarea in Capadoccia, 221.
Heliadius, Pagan grammarian, 230.
‘**Hellenising Christianity**,’ a, Manichæism called, 44.
Hellespont, the, a stronghold of Macedonianism, 133, 176.
Heraclides, bishop of Ephesus, 266.
Heraclius, bishop of Jerusalem, 134.
Heraclius, a Pagan priest, ordained, 130.
Heresy, why allowed to arise, 45.
Heretics, hostility towards, 312.
Hermit life, the, 32, 212.
Hermogenes, general, 74.
Hermogenes, Novatian bishop, 292.
Hierax, schoolmaster, 293.
Hieroglyphics in the Serapeum, 230.
Hilary, bishop of Jerusalem, 134.
Hilary, St., bishop of Poictiers, 151.
Himerius, 201.
Hippodrome, sports of the, 205, 213, 248, 305.
Holy Spirit, Divinity of the, 133, 145.

'Homoion,' the, 110, 124, 126, 128, 133, 182.
 'Homoiousion,' the, 103, 132.
 'Homoousion,' the, in Nicene Creed, 16, 185; discussion of sense of, 16, 19, 47; accepted, 171, 185; rejected, 123, 151, 217.
 Honorius, emperor, 226, 250; death of, 305.
 Hosius, bishop of Cordova, 10, 33, 84, 100, 105, 145.
 Huns, the, 210, 250, 313.
 Hymns, 262, 305.
 Hypatia, murder of, 296.
 Hypatianus, bishop of Heraclea, 100.
 'Hypostasis,' at Nicaea, 16, 185; question as to use of, 146; rejected by Acacians, 129; used for 'Essence,' 5, 16, 80, 81, 101, 151, 185; for 'Person,' 47, 72, 146.

I.

IBERIANS, conversion of the, 41.
 Ignatius, St., tradition as to, 263.
 Illyricum, free from Arianism, 219.
 'Image of the Father,' Christ the, 71.
 'Immortals,' Persian troops called, 301.
 'Indians, interior' (Ethiopians), conversion of, 39.
 Inferiority of the Son, asserted by Arians, 103.
 Inmestar, Jewish 'sports' at, 296.
 Innocent, bishop of Rome, 290.
 Innovation, doctrinal, to be avoided, 115, 145.
 Irenæus, St., bishop of Lyons, 145, 238.
 Ireneus, grammarian, 146.
 'Irene,' church of, 35, 60, 77.
 Irene, virgin, 31.
 Ischyras, pretended presbyter, 52; made a bishop, 84.
 Isdigerdes, king of Persia, 289.
 Isidore, monk, 194.
 Isidore, presbyter of Alexandria, 251.
 Ision, 51.
 Italy, bishops of, persecuted by Constantius, 116.

J.

JERUSALEM, condition of, under Constantine, 36; Arian council of, 56; Catholic council of, 94; churches at, 36, 56; pilgrimages to, 319, 329.

Jewish impostors, stories of, 297, 322.

Jews, attempt of, to rebuild Temple, 161; irregular observance of Passover by, 25, 239, 243; expelled from Alexandria, 293; in Crete, many converted, 322; murder of a Christian boy by, 296; not converted by healing of a paralytic Jew, 285.

'Joannites,' the, 275, 307.

John Achaab (Arcaph), Meletian, 55.

John, bishop of Antioch, 317, 324.

John (Chrysostom), bishop of Constantinople, early life of, 252; temper of, 253, 270, 274; expulsions of, 271, 275; death of, 277; remains of, brought home, 327.

John, bishop of Jerusalem, 229.

John, usurper, 305.

Josephus, 'Antiquities' of, 239.

Jovian, early life of, 153; accession of, 163; character of, 170; death of, 172.

Judaizing, not consistent with Christianity, 243.

Judgments of God, mysterious, 45.

Julian, early life of, 107, 136, 166; accession of, 139; policy of, towards Christians, 152; death of, 162; refutation of panegyric on, 164.

Julius, bishop of Rome, 69, 73, 75, 78, 84, 95, 107; quoted, 90.

Justina, wife of Valentinian I., 208; hostile to Ambrose, 225.

Juvenal, bishop of Jerusalem, 317.

K.

KINGDOM of Christ, everlasting, 79, 80, 82, 101.

Knowledge, complete, of God, Arius denies the Son to have, 6; Eunomius declares men to have, 178.

L.

LAITY, right of, in episcopal elections, 68, 235, 251; at Nicæa, 14.
 Lamps, prayers at lighting of, 241.
 Lampsacus, Council of, 174.
 Lauricius, a commander, at Council of Seleucia, 122.
 Law, forms of, 55; study of, 203, 252.
 Layman, a, made arbitrator, 322.
 Lent, 98; varieties of usage as to, 240.
 Leonas, Count, at Council of Seleucia, 122.
 Leontius, bishop of Ancyra, 274.
 Leontius, bishop of Antioch, 97, 109.
 Leontius, bishop of Comana, 170.
 Leontius, Novatian bishop at Rome, 228.
 Leontius, bishop of Tripolis, 127.
 Leontius, professor, 303.
 Libanius, 137, 159, 164, 169, 252.
 Liberius, bishop of Rome, 107, 117, 174, 182; letter of, 184.
 Library, a large, 310.
 Libya, 20, 99.
 Licinius, emperor, 2; persecutes, 3, 26; death of, 4.
 Linen vestments, 51.
 Logic, study of, 5, 14, 108, 157, 178, 200, 277.
 Logos, the Divine, eternal and uncreate, 7; personal, 81, 316.
 Lucifer, bishop of Caliaris, 144, 150.
 Lucius, Arian bishop at Alexandria, 144, 191; persecutes, 192, 212; expelled, 213, 217.
 Lucius, bishop of Hadrianople, expelled, 75; death of, 97.
 Lyons, tragic events at, 105, 226.

M.

MACARIUS, bishop of Jerusalem, 33, 36.
 Macarius, monk, 'the Alexandrian', 195, 199.
 Macarius, monk, 'the Egyptian', 195, 199.
 Macarius, Novatian, 235.

Macarius, presbyter, 52, 55.
 Macedonians, the party of, 9, 23, 132, 151, 174, 297; deputation of, adopt Nicene Creed, 182; relapse and reject it, 217, 221.
 Macedonius, bishop of Constantinople, 68, 76; persecutes, 97, 118; deposed, 129; heresy of, 133.
 Macedonius, bishop of Mopsuestia, 55, 80.
 Macedonius, martyr, 155.
 'Macrostich,' a creed called, 80.
 'Made out of nothing,' Arians assert the Son to be, 6, 20.
 Magi, the, 289, 298.
 Magic, 53, 70, 130, 137, 141, 190.
 Magnentius, usurper, 95, 105.
 Magnus, questor, 186.
 Magnus, treasurer, 191.
 Mamre, Pagan altar at, 38.
 Manichæus (Manes), 44.
 Manicheans, 98, 216, 263, 316.
 Mantinium, persecution at, 120.
 Marathonius, bishop of Nicomedia, 118, 132.
 Marcellus, bishop of Ancyra, 75, 80, 84, 97; heresy of, 59, 82, 84, 87, 183.
 Marcian, a Novatian bishop, 235.
 Marcian, another Novatian bishop, 328.
 Marcian, Novatian presbyter, 180.
 Marcian, Semi-Arian, bishop of Lampsacus, 220.
 Marcionites, 183.
 Marcus, bishop of Arethusa, 79, 101.
 Marcus, Novatian bishop, 328.
 Mareotes, district called, 52, 55.
 Marinus, Arian bishop at Constantinople, 227, 244.
 Maris, Arian bishop of Chalcedon, 14, 16, 51, 73, 79, 128; reply of, to Julian, 152.
 Marriage, condemnation of, heretical, 130; not allowed after ordination, 30.
 Martyrdom, eagerness for, 190.
 Martyrius, 80.
 'Martyr,' a church called, 189.
 Maruthas, bishop of Mesopotamia, 270, 288.
 Mary, the Blessed Virgin, 102, 315.

Mavia, queen of Saracens, 211.
 Maxentius, emperor, 2.
 Maximian, bishop of Constantinople, 319.
 Maximian, (Herculius), emperor, 1.
 Maximin, 'Cæsar,' 2.
 Maximin, envoy to Persia, 301.
 Maximus, bishop of Jerusalem, 69, 94, 117.
 Maximus, bishop of Seleucia, 253.
 Maximus of Ephesus, philosopher, 137, 162, 235.
 Maximus, usurper, 43, 225, 228, 251.
 Meletians, the, 9, 22, 51.
 Meletius, bishop of Antioch, 131, 150, 202, 217, 254, 320; death of, 222.
 Meletius, bishop of Lycopolis, schism of, 9, 20-22.
 Memnon, bishop of Ephesus, 318.
 Menedemus, martyr under Valens, 188.
 Meropius, philosopher, 39.
 Merum, martyrs at, 155.
 Methodius, bishop of Olympus, 268.
 Metrodorus, philosopher, 39.
 Metrophanes, bishop of Byzantium, 60.
 Milan, Councils of, 108, 114; dissension at, 207.
 Miracles, 31, 41, 43, 199, 204, 289, 297, 321, 324.
 'Misopogon,' the book called, 159.
 Mithra, sanctuary of, 141, 229.
 Modestus, prefect, 188.
 'Monarchia,' the, 82.
 Monasticism, extension of, 118, 203, 297.
 Monks of Egypt, 192; many of them ignorant, 261.
 Montanism, 47, 112, 316.
 Mopsurene, Constantius dies at, 135.
 Moses, bishop of Saracens, 212.
 'Mother,' the Church called, 50.
 Mulvian (Milvian) bridge, battle of, 3.
 Mursa, battle near, 105.
 'Mutability,' moral, ascribed by Arians to the Son, 6, 20.
 'Mysteries, the,' a name for the Eucharist, 29, 118, 204, 234, 265.
 Mythology, the Pagan, impure, 168.

N.

NAILS of the Cross, the, 37.
 Names, ill-omened, change of, 308.
 Narcissus, bishop of Jerusalem, 319.
 Narcissus, bishop of Neronias, 70, 79, 97.
 Narsæus, Persian general, 299.
 Nestorius, bishop of Constantinople, 221, 223, 228, 233, 251.
 Nepotian, usurper, 96.
 Nestorius, governor, 94.
 'New Jerusalem,' the, 36, 56.
 Nicæa, Council of, 13; Creed of, 18, 183.
 Nicæ, Arian Council at, 117, 183.
 Nicene faith, Arian schemes for subverting, 70, 84; *de jure* inviolable, 113, 125, 184.
 Nicocles, grammarian, 137.
 Nicomedia, an imperial abode, 8, 62; earthquake at, 121.
 Nile, Athanasius on the, 154; inundation of the, 37.
 Nihibis, 164, 300.
 Nitria, monks of, 193, 261, 294.
 Nocturnal services, 262.
 'Non-scriptural terms,' question as to use of, 103.
 Novatianism, principle of, 29, 204, 309.
 Novatians, orthodox as to faith, 29, 118, 180, 223, 228, 233, 309; persecuted by Arians, 118, 180; otherwise oppressed, 266, 276, 278, 288, 291, 313; alter their Easter, 205; dissensions of, 235, 308.

O.

OAK, Council of the, 271.
 Oasis, the, a place of exile, 99, 318.
 Oaths, 61, 178, 205, 218, 236, 256, 281.
 Olympius, Thracian bishop, 97.
 'Once the Son was not,' Arian formula, 6, 19, 20.
 'Open Question,' canon of the, 236.
 Optar, king of Huns, 314.

Optatus, Pagan prefect, 275.
 Optimus, bishop of Antioch in Pisidia, 221, 320.
 'Oracles, the Christian,' New Testament so called, 108.
 Oracles, Pagan, 38, 159, 168, 179.
 Ordination, necessity of, 52; refused to the lapsed, 59; the Holy Spirit conveyed by, 126.
 Orestes, prefect, 293.
 Origin, 87, 133, 145, 166, 200, 201, 203, 241, 264, 265, 267, 273, 287, 316, 327; defence of his orthodoxy, 268.
 'Origenists,' 261, 264.
 Otreius, bishop of Melitene, 221.
 'Ousia,' in Nicene Creed, 16; question as to use of, 146; rejected by Acacians, 103, 111, 128; accepted, not in 'Greek' sense, 171.

P.

PAGANISM, 137, 141, 154, 168, 230.
 Palladius, the courier, 301.
 Palladius, monk, 198.
 Palladius, prefect, persecutor in Egypt, 191.
 Pambo, monk, 194.
 Pamphilus, 145, 204.
 Pancratius, bishop of Pelusium, 100.
 Paphlagonia, Arian violence in, 120; temperament of people of, 205.
 Paphnutius, bishop, speech of, at Nicæa, 30.
 Pasinicus, bishop of Zena (Zela), 170.
 'Patriarchs,' 221, 314.
 'Patripassians,' 82, 183, 185.
 Patrophilus, Arian bishop, 58, 69, 122, 131.
 Paul, bishop of Constantinople, 68, 73, 77, 84, 88, 92; death of, 97; his remains brought home, 222.
 Paul, bishop of Novatians of Constantinople, 297, 328.
 Paul, bishop of Tyre, 54.
 Paul, reader, 271.
 Paul of Samosata, heresy of, 59, 81, 85, 100, 103, 183, 315.
 Paul, St., at Athens, 231; his opposition to Judaisers, 237.

Paulinus, bishop at Antioch, 144, 150, 217, 218, 222, 229, 253; piety of, 175.
 Paulinus, bishop of Treves, 109.
 Pazum, Novatian Council of, 205, 236.
 Pelagius, bishop of Laodicea, 221.
 Penance, 153, 277.
 Penitentiary's office, abolition of, 233.
 Pentapolis, 20.
 Pentecost, 98, 317.
 Perigenes, bishop of Patræ, then of Corinth, 320.
 Persecution, defined, 153; against the spirit of the Church, 284.
 Persia, a bishop of, at Nicæa, 13; Christianity extended in, 288; persecution of Christians in, 298; wars with, 95, 153, 162, 298.
 Personality of the Word, 82, 316.
 Peter I., bishop of Alexandria, 4, 9.
 Peter II., bishop of Alexandria, 191, 213.
 Peter, brother of Basil, 203.
 Peter, chief presbyter of Alexandria, 263.
 Peter, reader, murderer of Hypatia, 296.
 Philip, prefect, 76, 283.
 Philip of Side, 310.
 Philippopolis, Arian Council of, 84.
 Philosopher, Julian's claim to be a, 141, 304.
 Philosophers, disagreement among, 11, 209; many resort to Julian, 140.
 Philosophy, studied by Christians, 157, 200, 201, 235, 284; applied to ascetic life, 41, 195.
 Philumenus, 52.
 Photinus, bishop of Sirmium, heresy of, 80, 100, 104, 315.
 Phrygians, temperament of, 205.
 Pior, monk, 194.
 'Pious frauds,' 329.
 Piterus, monk, 194.
 Placidia, mother of Valentinian III., 307.
 Placilla (Flaccilla), wife of Theodosius I., 226.
 Placitus (Placillus), bishop of Antioch, 69.
 Plato, 162, 165, 268, 287.

Pleading for criminals, 297.
Plotinus, 296.

'Pneumatomachi,' the, 133.
Polycarp, St., bishop of Smyrna, 238.
Polytheism, Arians charged with, 47.
Poor, charity bestowed on the, 78,
308, 310.
Porphyry, bishop of Antioch, 290.
Porphyry, writings of, against Chris-
tianity, 23, 104.
'Porphyry Pillar,' the, 37.
Possession, demoniacal, 199, 289.
Prayer, cases of efficacy of, 247, 289,
305, 323.
Prayers, diverse customs as to, 242.
Preaching, 254, 265, 284, 311, 312,
326.
Presbyter, an Arian, influence of, 48.
Presbyters, priestly functions of, 52 ;
benediction given by, 130 ; not
allowed to preach at Alexandria,
242 ; representing absent bishops,
13, 171.
'President,' name for a bishop, 80,
97, 100, 145, 150, 211.
'Priesthood,' used for episcopate, 69.
Princes, massacre of, 195.
Proclos, bishop of Constantinople,
311, 319, 324, 325, 327.
Procopius, general, 302.
Procopius, usurper, 175.
Prohæresius, 201.
Protogenes, bishop of Sardica, 84.
Protopresbyter, office of the, 263.
Proverbs quoted, 68, 162, 229, 249,
312, 314.
Providence, denied by Epicureans,
157 ; mysterious counsels of, 45.
Provinces, ecclesiastical, 221.
Provincial governors, oppression of
Christians by, 155.
Psalmody, 73, 159, 328.
Psamathia, 52.
'Psathyrians,' the, 245.
Psilanthropism, 59, 80, 85, 315.
Public conveyances, 49, 89.

Q.

QUARTODECIMANS, 238, 242, 266,
276, 313.
Queen, an Iberian, story of, 41.
Quibbles used by Arians, 133.

R.

READERS, order of, 123, 137, 223,
241, 251, 253, 271, 325.
Reunion of Christians, attempt at,
by Theodosius, 223.
Rhetoric, study of, 137, 200, 201,
297, 321, 325.
Romans, Epistle to the, 157, 178.
Rome, authority of church and see
of, 69, 75 ; bishops of, begin to
domineer, 291 ; church of SS. Peter
and Paul at, 197 ; scandals at,
suppressed, 232 ; taking of, 290 ;
visit of Athanasius to, 73, 197.
Rufinus, ecclesiastical writer, 31, 35,
41, 64, 160, 199, 203.
Rufinus, prefect, slain, 250.
Rufus, bishop of Thessalonica, 324.
Rugas, barbarian chief, 326.
Rumours, false, spread of, 227.
Rusticola, Novatian bishop at Rome,
291.

S.

SABBATIUS, Novatian, 235 ; secession
of, 286 ; becomes bishop, 292 ;
death of, 308.
Sabellianism, 5, 47, 70, 82, 84, 100,
146, 183, 185, 210.
Sabinus, Macedonian, author of a
collection of canons, 15, 23, 76,
78, 122, 151, 171, 192.
Sallust, prefect, 160.
Samaritans, 243.
Sanctuary, privilege of, 228, 255,
317.
Sangarum, Novatian Council at, 236.
Saracens, conversion of, 212 ; join
with Persians, 300.
Sardica, Council of, 83, 92, 94, 96.
Sarmatians, conversion of, 38 ; war
with, 183, 207.
Saturday, usually a festival, 240, 262,
329.
Saturninus, senator, 256.
Scetis, monks of, 193.
Scriptures, copies of, 27 ; study of,
69, 252 ; what they do not teach,
157 ; learnt by heart, 200, 304 ;
literal sense of, 167, 252 ; mysti-
cal sense of, 197, 220, 241 ; diffi-

culties in, 166; quoted on opposite sides, 205; read and explained in church, 241; comments on the, 304.

Scythians, a bishop of, at Nicaea, 13; a Novatian bishop among, 329; temperament of, 205.

Scythianus, 44.

Sebastian, a commander, 98.

Sects, tendency of, to subdivide, 244.

Secundus, Arian, bishop of Ptolemais, 16, 20.

Selenus, bishop of Goths, 245.

Seleucia, Council of, 121, 151, 176.

Semi-Arian language, 71, 79, 80, 101, 151.

Sepulchre, the holy, concealed and discovered, 36.

Serapeum, despoiled, 143; destroyed by Theophilus, 230.

Serapion, bishop of Antioch, 145.

Serapion, bishop of Thmuis, 197.

Serapion, deacon, 253, 266.

Serapis, worship of, 37.

Severa, wife of Valentinian, 208.

Severianus, bishop of Gabala, 265.

Severus, Cæsar, 2.

Sicily, council in, 185.

Silvanus, Semi-Arian, bishop of Tarsus, 123, 170, 182.

Silvanus, bishop of Troas, 321.

Silvanus, usurper, 106.

'Silver statue,' the, 274.

Siricius, bishop of Rome, 290.

Sirmium, Council of, 100; creeds of, 101.

Sisinius, bishop of Constantinople, 310–312, 329.

Sisinius, Novatian bishop, 223, 235, 251, 277; sayings of, 278.

Slaves, 130, 317.

Smyrna, Macedonian synod of, 182.

Socrates, author of the 'History,' birth of, 246; personal recollections of, 32, 118, 230, 241, 287.

Socrates, philosopher, 157.

Sophia, St., church of, 77, 131, 274.

Sophistry of Arians, 108, 133, 201.

Sophronius, Semi-Arian, bishop of Pompeiopolis, 130; speeches of, 125, 151.

Soul, a rational, in Christ, 135, 145.

Spiritual interpretation, 220.

Spyridon (Spyridion), bishop of Trimithus, 30.

Stephen, bishop of Antioch, 97.

'Stewardship of the Church,' 260.

Style, a simple, adopted, 136, 249.

Sycae, a church removed to, 119.

Symmachus, 228.

Synods, see Councils.

Syrianus, a commander, 72.

T.

TABLE, the holy, 52, 60.

Tarsus, Council prevented from meeting at, 186.

Tatianus, martyr, 155.

Temples, Pagan, closed, 3, 140, 155, 170; destroyed, 3, 38, 229.

Terebinthus, 44.

Thalassius, bishop of Cæsarea, 329.

'Thalia,' the, of Arius, 23.

Theatrical entertainments, 205, 293.

Themistius, philosopher, 171, 209.

Theoctistus, 'the cake-seller,' 245.

Theodore, bishop of Heraclea, 55, 73, 79.

Theodore, bishop of Mopsuestia, 252.

Theodore, confessor, 160.

Theodore, martyr, 188.

Theodore, to whom the 'History' is dedicated, 64, 249, 330.

Theodosius, bishop of Philadelphia, 127.

Theodosius, bishop of Synada, 284.

Theodosius I., accession of, 216; baptism of, 219; death of, 248.

Theodosius II., character of, 303, 325.

Theodotus, bishop of Laodicea, 134.

Theodulus, bishop of Chaeretapi, 127.

Theodulus, martyr, 155.

Theodulus, Thracian bishop, 97.

Theognis, Arian bishop of Nicaea, 14, 16, 33, 46, 51, 65.

Theon, father of Hypatia, 295.

Theonas, Arian bishop of Marmarica, 6, 20.

Theophilus, bishop of Alexandria, 197, 226, 229, 259–261, 263; character of, 260, 273; plot of, against Chrysostom, 265, 273; death of, 288.

Theophilus, Semi-Arian, bishop of Castabali, 170, 182.

Theophilus, bishop of the Goths, 129.

Theophronius, Anomcean, 246.

Theotimus, Scythian bishop, 267.

'Theotocos,' title of, 315.

Thessalonica, 77, 219.

Thessaly, rigid Church rules in, 241.

'Theta,' names beginning with, 190.

Thomas, St., church of, at Edessa, 189.

Thracians, temperament of, 205.

Tigris, presbyter, 271.

Time-servers, 171.

Timotheus, archdeacon, 288.

Timotheus, Arian presbyter, 287.

Timotheus, bishop of Alexandria, 213, 217, 220, 226.

Titles, given to bishops and emperors, 249.

Toleration, plea for, 209; practised, 171, 174, 234, 266, 325.

Torture, infliction of, 98, 99, 118, 160, 298.

Tradition, Catholic, 145.

Translation of bishops, question of, 319, 324.

Transmigration of souls, theory of, 162.

Treves, Athanasius exiled to, 58.

Trinity, the Holy, co-essential, 135; perfect, 83; unity in, 5, 47, 225.

Tritheism, disowned, 81; condemned, 102.

Troilus, professor, 258, 283, 310.

Truth, historical, hard to ascertain, 250.

Tyre, Council of, 53.

U.

ULPHILAS, bishop of the Goths, 129, 210.

Unity in the Church desirable, 25, 29, 223.

Uranius, bishop of Tyre, 122, 127.

Urbanus, martyr under Valens, 188.

Ursacius, Arian bishop of Singidu-

num, 51, 55, 58, 95, 110, 113, 115.

Ursinus, 206.

Usage, varieties of ritual, 240.

V.

'VACANT' bishop, a, 305.

Valens, Arian bishop of Mursa, 51, 55, 58, 95, 110, 113, 115.

Valens, emperor, early life of, 153; accession of, 173; begins to persecute, 175; death of, 213.

Valentinian I., early life of, 153; accession of, 173; death of, 208.

Valentinian II., accession of, 208; murder of, 247.

Valentinian III., 307, 327.

Vararanes, king of Persia, persecutes, 298.

Various reading, a case of, 316.

Verbal disputes, 47.

Vessels, sacred, 52, 302.

Vetranio, 96.

Vigils, 286.

Vincent, delegate from Rome, 33.

Violence, deeds of, unfit for Christians, 212, 296.

Virgins, 37; torture inflicted on, 98.

Vito, delegate from Rome, 33.

W.

Wednesday and Friday, observance of, 241, 304.

Western Church, thrown into confusion by Constantius, 117.

White garments, worn by new-baptized, 298.

Wild beasts, power of monks over, 198.

'Wisdom,' the Divine, 6.

Z.

'Zealots,' 249.

Zeno, bishop of Jerusalem, 253.

Zosimus, bishop of Rome, 291.

SELECT LIST
OF
Standard Theological Works
PRINTED AT
THE CLARENDON PRESS, OXFORD.

THE HOLY SCRIPTURES, ETC.	page	1
FATHERS OF THE CHURCH, ETC.	"	4
ECCLESIASTICAL HISTORY, ETC.	"	5
ENGLISH THEOLOGY	"	6
LITURGILOGY	"	8

1. THE HOLY SCRIPTURES, ETC.

HEBREW, etc. *Notes on the Hebrew Text of the Book of Genesis.* By G. J. Spurrell, M.A. Crown 8vo. 1os. 6d.

— *Notes on the Hebrew Text of the Books of Samuel.* By S. R. Driver, D.D. 8vo. 14s.

— *Treatise on the use of the Tenses in Hebrew.* By S. R. Driver, D.D. Third Edition. Crown 8vo. 7s. 6d.

— *The Psalms in Hebrew without points.* Stiff covers, 2s.

— *A Commentary on the Book of Proverbs.* Attributed to Abraham Ibn Ezra. Edited from a MS. in the Bodleian Library by S. R. Driver, D.D. Crown 8vo. paper covers, 3s. 6d.

— *The Book of Tobit.* A Chaldee Text, from a unique MS. in the Bodleian Library; with other Rabbinical Texts, English Translations, and the Itala. Edited by Ad. Neubauer, M.A. Crown 8vo. 6s.

— *Gesenius' Hebrew and English Lexicon of the Old Testament,*

with an Appendix containing the Biblical Aramaic. Translated and edited by E. Robinson, Francis Brown, S. R. Driver, and C. A. Briggs. Part I. Small 4to. 2s. 6d. Part II, immediately.

HEBREW, etc.—Hebrew Accentuation of Psalms, Proverbs, and Job. By William Wickes, D.D. 8vo. 5s.

— *Hebrew Prose Accentuation.* By the same Author. 8vo. 1os. 6d.

— *Horae Hebraicae et Talmudicae, a J. Lightfoot.* A new edition, by R. Gandell, M.A. 4 vols. 8vo. 1l. 1s.

— *The Book of Hebrew Roots, by Abu 'l-Walid Marwān ibn Janāḥ, otherwise called Rabbi Yonāḥ.* Now first edited, with an appendix, by Ad. Neubauer. 4to. 2l. 7s. 6d.

GREEK. OLD TESTAMENT.
Vetus Testamentum ex Versione Septuaginta Interpretatum secundum exemplar Vaticanum Romae editum. Accedit potior varietas Codicis Alexandrini. Tomi III. 18mo. 18s.

GREEK. *A Concordance to the Septuagint and the other Greek Versions of the Old Testament, including the Apocryphal Books.* By the late Edwin Hatch, M.A., and H. A. Redpath, M.A. Part I. 4to. 21s. Part II, *In the Press.*

— *Essays in Biblical Greek.* By Edwin Hatch, M.A., D.D. 8vo. 1os. 6d.

— *Origenis Hexaplorum quae supersunt; sive, Veterum Interpretum Graecorum in totum Vetus Testamentum Fragmenta.* Edidit Fridericus Field, A.M. 2 vols. 4to. 5l. 5s.

— **NEW TESTAMENT.** *Novum Testamentum Graece.* Antiquissimorum Codicum Textus in ordine parallelo dispositi. Accedit collatio Codicis Sinaitici. Edidit E. H. Haskell, S.T.B. Tomi III. 8vo. 24s.

— *Novum Testamentum Graece.* Accedunt parallela S. Scripturae loca, etc. Edidit Carolus Lloyd, S.T.P.R. 18mo. 3s.

On writing paper, with wide margin, 7s. 6d.

— *Appendices ad Novum Testamentum Stephanicum,* jam inde a Millii temporibus Oxoniensium manibus tritum; curante Gulmo. Sanday, A.M., S.T.P., LL.D. I Collatio textus Westcottio-Hortiani (jure permisso) cum textu Stephanico anni MDL. II. Delectus lectionum notatu dignissimarum. III. Lectiones quaedam ex codicibus versionum Memphiticae Armeniacae Aethiopicae fusius illustratae. Extra fcap. 8vo, cloth. 3s. 6d.

— *Novum Testamentum Graece juxta Exemplar Millianum.* 18mo. 2s. 6d. On writing paper, with wide margin, 7s. 6d.

GREEK. *The Greek Testament, with the Readings adopted by the Revisers of the Authorised Version:*—

(1) Pica type, with Marginal References. Demy 8vo. 1os. 6d.

(2) Long Primer type. Fcap. 8vo. 4s. 6d.

(3) The same, on writing paper, with wide margin, 1s. 5d.

— *The Parallel New Testament, Greek and English;* being the Authorised Version, 1611; the Revised Version, 1881; and the Greek Text followed in the Revised Version. 8vo. 12s. 6d.

— *Outlines of Textual Criticism applied to the New Testament.* By C. E. Hammond, M.A. *Fifth Edition.* Crown 8vo. 4s. 6d.

— *A Greek Testament Primer.* An Easy Grammar and Reading Book for the use of Students beginning Greek. By E. Miller, M.A. Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.

LATIN. *Libri Psalmorum Versio antiqua Latina, cum Paraphrasi Anglo-Saxonica.* Edidit B. Thorpe, F.A.S. 8vo. 1os. 6d.

— *Old-Latin Biblical Texts:* No. I. The Gospel according to St. Matthew, from the St. Germain MS. (g₁). Edited with Introduction and Appendices by John Wordsworth, D.D. Small 4to, stiff covers, 6s.

— *Old-Latin Biblical Texts:* No. II. Portions of the Gospels according to St. Mark and St. Matthew, from the Bobbio MS. (k), etc. Edited by John Wordsworth, D.D., W. Sanday, M.A., D.D., and H. J. White, M.A. Small 4to, stiff covers, 21s.

LATIN. Old-Latin Biblical Texts: No. III. The Four Gospels, from the Munich MS. (q), now numbered Lat. 6224 in the Royal Library at Munich. With a Fragment from St. John in the Hof-Bibliothek at Vienna (Cod. Lat. 502). Edited, with the aid of Tischendorf's transcript (under the direction of the Bishop of Salisbury), by H. J. White, M.A. Small 4to. stiff covers, 12s. 6d.

Nouum Testamentum Domini Nostri Iesu Christi Latine, secundum Editionem S. Hieronymi. Ad Codicem Manuscriptorum fidem recensuit Iohannes Wordsworth, S.T.P., Episcopus Sarisburiensis. In operis societatem adsumto Henrico Iuliano White, A.M. 4to.
Fasc. I. Euangelium secundum Mattheum. 12s. 6d.
Fasc. II. Euangelium secundum Mercurium. 7s. 6d.

OLD-FRENCH. Libri Psalmorum Versio antiqua Gallica e Cod. ms. in Bibl. Bodleiana adservato, una cum Versione Metrica aliisque Monumentis perustis. Nunc primum descripsit et edidit Franciscus Michel, Phil. Doc. 8vo. 10s. 6d.

ENGLISH. The Holy Bible in the Earliest English Versions, made from the Latin Vulgate by John Wycliffe and his followers: edited by Forshall and Madden. 4 vols. Royal 4to. 3l. 3s.

Also reprinted from the above, with Introduction and Glossary by W. W. Skeat, Litt. D.

The Books of Job, Psalms, Proverbs, Ecclesiastes, and the Song of Solomon. Extra feap. 8vo. 3s. 6d.

The New Testament. Extra feap. 8vo. 6s.

ENGLISH. The Holy Bible, Revised Version *.

Cheap Editions for School Use.

Revised Bible. Pearl 16mo, cloth boards, 1s. 6d.

Revised New Testament. Nonpareil 32mo, 6d.; Brevier 16mo, 1s.; Long Primer 8vo, 1s. 6d.

* The Revised Version is the joint property of the Universities of Oxford and Cambridge.

— *The Oxford Bible for Teachers*, containing supplementary *Helps to the Study of the Bible*, including summaries of the several Books, with copious explanatory notes; and Tables illustrative of Scripture History and the characteristics of Bible Lands, with a complete Index of Subjects, a Concordance, a Dictionary of Proper Names, and a series of Maps. Prices in various sizes and bindings, from 3s. to 2l. 5s.

— *Helps to the Study of the Bible*, taken from the *Oxford Bible for Teachers*. Crown 8vo. 3s. 6d.

— *The Psalter, or Psalms of David, and certain Canticles, with a Translation and Exposition in English, by Richard Rolle of Hampole. Edited by H. R. Bramley, M.A. With an Introduction and Glossary. Demy 8vo. 1l. 1s.*

— *Studia Biblica et Ecclesiastica. Essays in Biblical and Patristic Criticism, and kindred subjects. By Members of the University of Oxford.*

Vol. I. 8vo. 10s. 6d.

Vol. II. 8vo. 12s. 6d.

Vol. III. 8vo. 16s.

ENGLISH. *The Book of Wisdom*: the Greek Text, the Latin Vulgate, and the Authorised English Version; with an Introduction, Critical Apparatus, and a Commentary. By W. J. Deane, M.A. 4to. 12s. 6d.

GOTHIC. *The Gospel of St. Mark in Gothic*, according to the translation made by Wulfila in the Fourth Century. Edited, with a Grammatical Introduction and Glossarial Index, by W. W. Skeat, Litt. D. Extra feap. 8vo. 4s.

2. FATHERS OF THE CHURCH, ETC.

St. Athanasius: *Orations against the Arians*. With an account of his Life by William Bright, D.D. Crown 8vo. 9s.

— *Historical Writings, according to the Benedictine Text*. With an Introduction by W. Bright, D.D. Crown 8vo. 10s. 6d.

St. Augustine: *Select Antipelagian Treatises, and the Acts of the Second Council of Orange*. With an Introduction by William Bright, D.D. Crown 8vo. 9s.

St. Basil: *The Book of St. Basil on the Holy Spirit*. A Revised Text, with Notes and Introduction by C. F. H. Johnston, M.A. Crown 8vo. 7s. 6d.

Canons of the First Four General Councils of Nicaea, Constantinople, Ephesus, and Chalcedon. With Notes by W. Bright, D.D. Second Edition. Crown 8vo. 7s. 6d.

Catena Graecorum Patrum in Novum Testamentum. Edidit J. A. Cramer, S.T.P. Tomi VIII. 8vo. 2l. 4s.

Clementis Alexandrini Opera, ex recensione Guil. Dindorfii. Tomi IV. 8vo. 3l.

Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini in XII Prophetas. Edidit P. E. Pusey, A.M. Tomi II. 8vo. 2l. 2s.

— *in D. Joannis Evangelium*. Accedunt Fragmenta Varia neconon Tractatus ad Tiberium Diaconum Duo. Edidit post Aubertum P. E. Pusey, A.M. Tomi III. 8vo. 2l. 5s.

— *Commentarii in Lucae Evangelium quae supersunt Syriace*. Emss. apud Mus. Britan. editit R. Payne Smith, A.M. 4to. 1l. 2s.

— The same, translated by R. Payne Smith, M.A. 2 vols. 8vo. 14s.

Ephraemi Syri, Rabulae Episcopi Edesseni, Balaei, aliorumque Opera Selecta. E Codd. Syriacis mss. in Museo Britannico et Bibliotheca Bodleiana asservatis primus edidit J. J. Overbeck. 8vo. 1l. 1s.

Eusebii Pamphili Evangelicae Praeparationis Libri XV. Ad Codd. mss. recensuit T. Gaisford, S.T.P. Tomi IV. 8vo. 1l. 10s.

— *Evangelicae Demonstrationis Libri X.* Recensuit T. Gaisford, S.T.P. Tomi II. 8vo. 15s.

— *contra Hieroclem et Marcellum Libri*. Recensuit T. Gaisford, S.T.P. 8vo. 7s.

Eusebius' Ecclesiastical History, according to the text of Burton, with an Introduction by W. Bright, D.D. Crown 8vo. 8s. 6d.

Evagrii Historia Ecclesiastica, ex recensione H. Valesii. 8vo. 4s.

Irenaeus : The Third Book of St. Irenaeus, Bishop of Lyons, against Heresies. With short Notes and a Glossary by H. Deane, B.D. Crown 8vo. 5s. 6d.

Origenis Philosophumena ; sive omnium Haereticorum Refutatio. E Codice Parisino nunc primum editum Emmanuel Miller. 8vo. 10s.

Patrum Apostolicorum, S. Clementis Romani, S. Ignatii, S. Polycarpi, quae supersunt. Edidit Guil. Jacobson, S.T.P.R. Tomi II. Fourth Edition. 8vo. 1l. 1s.

Reliquiae Sacrae secundi tertii saeculi. Recensuit M. J. Routh, S.T.P. Tomi V. Second Edition. 8vo. 1l. 5s.

Scriptorum Ecclesiasticorum Opuscula. Recensuit M. J. Routh, S.T.P. Tomi II. 8vo. 10s.

Socrates' Ecclesiastical History, according to the Text of Hussey, with an Introduction by William Bright, D.D. Crown 8vo. 7s. 6d.

Sozomeni Historia Ecclesiastica. Edidit R. Hussey, S.T.B. Tomi III. 8vo. 15s.

Tertulliani Apologeticus aduersus Gentes pro Christianis. Edited, with Introduction and Notes, by T. Herbert Bindley, M.A. Crown 8vo. 6s.

Theodoreti Ecclesiasticae Historiae Libri V. Recensuit T. Gaisford, S.T.P. 8vo. 7s. 6d.

3. ECCLESIASTICAL HISTORY, ETC.

Baeda Historia Ecclesiastica. Edited, with English Notes, by G. H. Moberly, M.A. Crown 8vo. 10s. 6d.

Bigg. The Christian Platonists of Alexandria; being the Bampton Lectures for 1886. By Charles Bigg, D.D. 8vo. 10s. 6d.

Bingham's Antiquities of the Christian Church, and other Works. 10 vols. 8vo. 3l. 3s.

Bright. Chapters of Early English Church History. By W. Bright, D.D. Second Edition. 8vo. 12s.

Burnet's History of the Reformation of the Church of England. A new Edition. Carefully revised, and the Records collated with the ori-

ginals, by N. Pocock, M.A. 7 vols. 8vo. 1l. 10s.

Cardwell's Documentary Annals of the Reformed Church of England; being a Collection of Injunctions, Declarations, Orders, Articles of Inquiry, etc. from 1546 to 1716. 2 vols. 8vo. 18s.

Councils and Ecclesiastical Documents relating to Great Britain and Ireland. Edited, after Spelman and Wilkins, by A. W. Haddan, B.D., and W. Stubbs, D.D. Vols. I and III. Medium 8vo, each 1l. 1s.

Vol. II, Part I. Medium 8vo, 10s. 6d.

Vol. II, Part II. Church of Ireland; Memorials of St. Patrick. Stiff covers, 3s. 6d.

Fuller's Church History of Britain. Edited by J. S. Brewer, M.A. 6 vols. 8vo. 1l. 19s.

Gibson's Synodus Anglicana. Edited by E. Cardwell, D.D. 8vo. 6s.

Hamilton's (Archbishop John) Catechism, 1552. Edited, with Introduction and Glossary, by Thomas Graves Law, Librarian of the Signet Library, Edinburgh. With a Preface by the Right Hon. W. E. Gladstone. Demy 8vo. 12s. 6d.

Hussey. Rise of the Papal Power, traced in three Lectures. By Robert Hussey, B.D. Second Edition. Fcap. 8vo. 4s. 6d.

John, Bishop of Ephesus. The Third Part of his Ecclesiastical History. [In Syriac.] Now first edited by William Cureton, M.A. 4to. 1l. 12s.

— The same, translated by R. Payne Smith, M.A. 8vo. 10s.

Le Neve's Fasti Ecclesiae Anglicanae. Corrected and continued from 1715 to 1853 by T. Duffus Hardy. 3 vols. 8vo. 1l. 1s.

Noelli (A.) Catechismus sive prima institutio disciplinaque Pietatis

Christianae Latine explicata. Editio nova cura Guil. Jacobson, A.M. 8vo. 5s. 6d.

Records of the Reformation.

The Divorce, 1527-1533. Mostly now for the first time printed from MSS. in the British Museum and other Libraries. Collected and arranged by N. Pocock, M.A. 2 vols. 8vo. 1l. 16s.

Reformatio Legum Ecclesiasticarum. The Reformation of Ecclesiastical Laws, as attempted in the reigns of Henry VIII, Edward VI, and Elizabeth. Edited by E. Cardwell, D.D. 8vo. 6s. 6d.

Shirley. Some Account of the Church in the Apostolic Age. By W.W. Shirley, D.D. Second Edition. Fcap. 8vo. 3s. 6d.

Stillingfleet's Origines Britannicae, with Lloyd's Historical Account of Church Government. Edited by T. P. Pantin, M.A. 2 vols. 8vo. 10s.

Stubbs. Registrum Sacrum Anglicanum. An attempt to exhibit the course of Episcopal Succession in England. By W. Stubbs, D.D. Small 4to. 8s. 6d.

4. ENGLISH THEOLOGY.

Bradley. Lectures on the Book of Job. By George Granville Bradley, D.D., Dean of Westminster. Crown 8vo. 7s. 6d.

— *Lectures on Ecclesiastes.* By G. G. Bradley, D.D., Dean of Westminster. Crown 8vo. 4s. 6d.

Bull's Works, with Nelson's Life. Edited by E. Burton, D.D. 8 vols. 8vo. 2l. 9s.

Burnet's Exposition of the XXXIX Articles. 8vo. 7s.

Butler's Works. 2 vols. 8vo. 11s.

Comber's Companion to the Temple; or a Help to Devotion in the use of the Common Prayer. 7 vols. 8vo. 1l. 11s. 6d.

Cranmer's Works. Collected and arranged by H. Jenkyns, M.A., Fellow of Oriel College. 4 vols. 8vo. 1l. 10s.

Enchiridion Theologicum Anti-Romanum.

Vol. I. Jeremy Taylor's Dissavowal from Popery, and Treatise on the Real Presence. 8vo. 8s.

Vol. II. Barrow on the Supremacy of the Pope, with his Discourse on the Unity of the Church. 8vo. 7s. 6d.

Vol. III. Tracts selected from Wake, Patrick, Stillingfleet, Clagett, and others. 8vo. 11s.

Greswell's Harmonia Evangelica. Fifth Edition. 8vo. 9s. 6d.

Hall's Works. Edited by P. Wynter, D.D. 10 vols. 8vo. 3l. 3s.

Heurtley. Harmonia Symbolica: Creeds of the Western Church. By C. Heurtley, D.D. 8vo. 6s. 6d.

Homilies appointed to be read in Churches. Edited by J. Griffiths, M.A. 8vo. 7s. 6d.

Hooker's Works, with his Life by Walton, arranged by John Keble, M.A. Seventh Edition. Revised by R. W. Church, M.A., Dean of St. Paul's, and F. Paget, D.D. 3 vols. medium 8vo. 1l. 16s.

— the Text as arranged by J. Keble, M.A. 2 vols. 8vo. 11s.

Jackson's (Dr. Thomas) Works. 12 vols. 8vo. 3l. 6s.

Jewel's Works. Edited by R. W. Jelf, D.D. 8 vols. 8vo. 1l. 10s.

Martineau. A Study of Religion: its Sources and Contents. By James Martineau, D.D. 2 vols. Crown 8vo. 15s.

Patrick's Theological Works. 9 vols. 8vo. 1l. 1s.

Pearson's Exposition of the Creed. Revised and corrected by E. Burton, D.D. Sixth Edition. 8vo. 10s. 6d.

— **Minor Theological Works.** Edited with a Memoir, by Edward Churton, M.A. 2 vols. 8vo. 10s.

Sanderson's Works. Edited by W. Jacobson, D.D. 6 vols. 8vo. 1l. 10s.

Stillingfleet's Origines Sacrae. 2 vols. 8vo. 9s.

— **Rational Account of the Grounds of Protestant Religion;** being a vindication of Archbishop Laud's Relation of a Conference, etc. 2 vols. 8vo. 10s.

Wall's History of Infant Baptism. Edited by H. Cotton, D.C.L. 2 vols. 8vo. 1l. 1s.

Waterland's Works, with Life, by Bp. Van Mildert. A new Edition, with copious Indexes. 6 vols. 8vo. 2l. 11s.

— **Review of the Doctrine of the Eucharist,** with a Preface by the late Bishop of London. Crown 8vo. 6s. 6d.

Wheatly's Illustration of the Book of Common Prayer. 8vo. 5s.

Wyclif. A Catalogue of the Original Works of John Wyclif. By W. W. Shirley, D.D. 8vo. 3s. 6d.

Wyclif. Select English Works.

By T. Arnold, M.A. 3 vols. 8vo.
1l. 1s.

— **Trialogus.** With the Supplement now first edited. By Gotthard Lechler. 8vo. 7s.

5. LITURGIOLOGY.

Cardwell's Two Books of Common Prayer, set forth by authority in the Reign of King Edward VI, compared with each other. *Third Edition.* 8vo. 7s.

— **History of Conferences on the Book of Common Prayer from 1551 to 1690.** *Third Edition.* 8vo. 7s. 6d.

Hammond. Liturgies, Eastern and Western. Edited, with Introduction, Notes, and a Liturgical Glossary, by C. E. Hammond, M.A. Crown 8vo. 1os. 6d.

An Appendix to the above, crown 8vo, paper covers, 1s. 6d.

Helps to the Study of the Book of Common Prayer. Being a Companion to Church Worship. Crown 8vo. 3s. 6d.

Leofric Missal, The, as used in the Cathedral of Exeter during the Episcopate of its first Bishop, A.D. 1050-1072; together with some

Account of the Red Book of Derby, the Missal of Robert of Jumièges, and a few other early MS. Service Books of the English Church. Edited, with Introduction and Notes, by F. E. Warren, B.D., F.S.A. 4to, half-morocco, 1l. 15s.

Maskell. Ancient Liturgy of the Church of England, according to the uses of Sarum, York, Hereford, and Bangor, and the Roman Liturgy arranged in parallel columns, with preface and notes. By W. Maskell, M.A. *Third Edition.* 8vo. 15s.

— **Monumenta Ritualia Ecclesiae Anglicanae.** The occasional Offices of the Church of England according to the old use of Salisbury, the *Prymer* in English, and other prayers and forms, with dissertations and notes. *Second Edition.* 3 vols. 8vo. 2l. 10s.

Warren. The Liturgy and Ritual of the Celtic Church. By F. E. Warren, B.D. 8vo. 14s.

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

LONDON: HENRY FROWDE

OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE, AMEN CORNER, E.C.

5
T. W.

